GREGORII NYSSENI
OPERA

AUXILIO ALIORUM VIRORUM DOCTORUM
EDENDA CURAVERUNT

WERNERUS JAEGER †
HERMANNUS LANGERBECK †
HENRICUS DÖRRIE †

VOLUMEN X, TOMUS 1

GREGORII NYSSENI
SERMONES

PARS II

EDIDERUNT

GUNTERUS HEIL
JOHANNES P. CAVARNOS
OTTO LENDLE

POST MORTEM HENRICI DÖRRIE
VOLUMEN EDENDUM CURAVIT

FRIEDHELM MANN

E.J. BRILL
LEIDEN • NEW YORK • KØBENHAVN • KÖLN
1990

Gedruckt mit Unterstützung der Deutschen Forschungsgemeinschaft

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data
(Revised for volume 10, tome 1, pars 2)

Gregory of Nyssa, Saint, ca. 335-ca. 394.
Opera, auxilio aliorum virorum doctorum edenda curavit Wernerus Jaeger.

On half title: Collegium Patristicum ab Academiis Gottingensi Heidelbergensi Moguntina Monacensi institutum.
Each vol. has also special t.p.
Text in Greek; introductory matter in Latin.
Contents: v. 1. Contra Eunomium libros I-II continens.—v. 2. Contra Eunomium librum III et refutationem confessionis Eunomii continens.—[etc.]—v. 9-10, t. 1- Sermones, pars 1-
1. Theology—Early church, ca. 30-600. I. Jaeger, Werner, Wilhelm, 1888-1961. II. Title.
BR65.G73 082 64-42055

ISBN 90 04 08123 2

Lectori salutem

Post mortem Hermanni Langerbeck viri docti Collegii Patristici, quod ab Academiis Gottingensi Heidelbergensi Moguntina Monacensi institutum est, Henrico Dörrie mandaverunt, ut cum partem alteram sermonum Gregorii Nysseni edendam tum illa volumina perficienda curaret, quibus editione omnium operum Gregorii confecta et Lexicon Gregorianum et indices omnium nominum locorum necnon codicum in lucem prolatum iri iam a Wernero Jaeger annuntiatum est. Henricus Dörrie summo studio summaque diligentia laborem suscepit et, ut res transigeret, Monasterii Guestphalorum institutum studiis Gregorii promovendis instituit.

Pars autem altera sermonum Gregorii Nysseni maior quam pro captu unius voluminis est. itaque in duas alias partes divisimus: hoc ergo volumen X 1 comprehendit illos sermones, quibus vitae et dies festi sanctorum et martyrum celebrantur: agunt De vita Gregorii Thaumaturgi (ed. G. Heil), De sancto Theodoro (ed. J.P. Cavarnos), In sanctum Stephanum I, II, In Basilium fratrem, In XL Martyres Ia, Ib, II (ed. O. Lendle). alterum autem volumen X 2 continebit ceteros sermones, qui agunt De deitate filii et spiritus sancti et in Abraham (ed. E. Rhein), In diem natalem (ed. F. Mann), De spiritu sancto sive in Pentecosten, Adversus eos, qui castigationes aegre ferunt (ed. M. Altenburger), De iis qui baptismum differunt (ed. H. Polack).

Permagnus est numerus librorum manu scriptorum, qui sermones huius voluminis X 1 tradunt, quia inveniuntur vel in codicibus, qui sola Gregorii Nysseni opera continent, vel in illis codicibus panegyricis et liturgicis, quorum numerum ingentem esse nemo est quin sciat. ideo memoria sermonum, sicut editoribus inquirentibus innotuit, in trecentis septuaginta sex codicibus posita est, qui ad unum omnes in prima parte huius voluminis, quae est Conspectus codicum generalis, ordine alphabetico inter se distincti brevi commentatione descripti sunt. itaque cum requiris, quae cuiusque codicis sit aetas et materia, qui sit numerus foliorum, quam aream folia capiant, quantae columnae et lineae in folio dinumerentur, cuius quisque codex sit generis et speciei, vide ad illum conspectum. et nimirum hic invenies, quanta folia singuli huius voluminis sermones in codice amplectantur. in extrema autem descriptionis parte nomina sola illorum auctorum afferuntur, qui de singulis codicibus egerunt, quia illorum opera iam in Indice catalogorum auctorumque, qui conspectui praecedit, satis illustrata sunt. in his rebus omnibus exempla praeclara sequimur viri docti Lendle, quae primus elaboravit et prae-

buit in libro qui "Gregorius Nyssenus: Encomium in Sanctum Stephanum Protomartyrem" inscriptus anno MCMLXVIII Lugdunae Batavorum promulgatus est. codices, qui in conspectu signati sunt asterisco, recensere editoribus non licuit, quia sunt aut incendio combusti aut in bellis deleti aut a fraudatoribus nefariis e bibliothecis vel monasteriis erepti aut fortuna mala pessum dati. eodem modo signati sunt codices, quos illi, qui possident, nos omnibus rebus temptatis inspicere aut lucis ope depingere vetuerunt. quibus de codicibus nimirum sola descriptio catalogi in conspectu codicum generali repetitur, quae raro est perfecta et absoluta in illis rebus omnibus, quas supra laudavi, quo fit, ut e.g. pro foliorum numero nihil nisi numerus orationis, quo sermones codicis in catalogo dinumerentur, in conspectu codicum inveniatur.

Sequuntur praefationes editorum, quae sunt omnes in tres partes divisae: prima conspectum illorum codicum perhibet, de quibus in sua quisque editor praefatione agit. conspectu autem codicum generali praecedente satis est hoc loco nomina codicum et materiam aetatemque afferre et nimirum numerum foliorum, in quibus textus sermonis invenitur. — in secunda parte codices recensentur et examinatur emendaturque textus sermonis. iterum vir doctus Lendle libro suo (supra nominato), quo lucide demonstratur, qua via ac ratione cognationes et affinitates codicum permultorum perspicue erui et detegi possint, omnes huius voluminis editores in recensenda tanta turba codicum consilio et re magnopere adiuvit. tamen in codicum familiis describendis sua quisque editor via ac ratione utitur et suum iudicium de hyparchetypis et archetypo profert. quod manifestum est et in terminis et signis, quibus quisque editor in memoria textus illustranda utitur. nam vir doctus Lendle hyparchetypos suos signis Graecis (α β γ δ) significavit, vir doctus Heil autem signis Hebraicis (א ל ה פ צ ב), cum vir doctus Cavarnos in familiis suis declarandis signa Latina (a b c d) praetulerit. — agmen claudit tertia pars praefationis, in qua agitur de editionibus impressis. viri docti Heil et Cavarnos uberius disserunt de fontibus eruendis, quibus editores vel interpretes saec. XVIsqq usi sint, et exempla quaedam adiungunt, quibus cognatio intima demonstratur comprobaturque, quae est inter fontes et editiones vel etiam versiones. quibus exemplis vir doctus Lendle supersedens stemmate satis lucide explicat, qua via editio alia ad aliam fluxerit.

In tanta codicum editionum versionumque turba nolumus margini adscribere, de quibus quoque loco codicibus in praefatione actum sit, praesertim cum codices saepius acervatim suo loco ab editoribus laudentur. in aliis rebus quae attinent ad rationem edendi vestigia Werneri Jaeger premimus et, quae in volumine II Gregorii Nysseni operum (p. LXVIsqq) ab eo et de apparatu critico instruendo et de orthographicis adhibendis et de sententiis interpungendis vel distinguendis et de testimoniis notandis dicta sunt, etiam in hoc volumine X 1 valent.

Postquam hoc volumen manu scriptum et in omnibus partibus confectum et absolutum idibus Ianuariis anni MCMLXXXIII ad bibliopolam missum est, ut prelum subiret, Henricus Dörrie a.d. XVII. Kalendas Aprilis eiusdem anni morte nobis ereptus est. orbati sumus viro doctissimo magistro optimo, qui bene meritus est cum de studiis Gregorii Nysseni promovendis tum de editione huius voluminis propellenda et perficienda. — quibus studiis atque laboribus nunc praeest vir doctus Wolf-Dieter Hauschild.

Reliquum est, ut gratias agamus maximas omnibus viris feminisque collegis sodalibus sociis, qui nobis in hoc volumine edendo auxilium tulerunt, imprimis illis, qui nos adiuverunt et in codicibus investigandis conquirendis conferendis et in legendis corrigendisque plagulis impressis. et illis viris doctis gratiam habemus, qui sive praefecti sive custodes bibliothecarum benigne permiserunt, ut codices inspicerentur et conferrentur. quam multi sint qui nos adiuverint, ille Conspectus codicum generalis docet. denique grato animo recordamur, quanta liberalitate ii, qui societati virorum doctorum in Germania studia promovenda curanti praesunt, huic volumini ut prelum subiret auxilium tulerunt.

Monasterii Guestphalorum

Idibus Novembribus a.d. MCMLXXXIX

Friedhelm Mann

HOC VOLUMINE CONTINENTUR

PRAEFATIONES

TEXTUS

INDEX CATALOGORUM AUCTORUMQUE QUI IN CONSPECTU CODICUM GENERALI ADHIBITI SUNT

Alexoudis	ALEXOUDIS, A.: Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἐκκλησίαις τῆς συνοικίας Κάστρου πόλεως Βερατίου τῆς Μητροπόλεως Βελεγράδων εὑρισκομένων ἀρχαίων χειρογράφων. *Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος* 5 (1896-1900) 352-369.
Andrés	ANDRÉS, G. DE: Catálogo de los Códices Griegos de la Real Biblioteca de El Escorial. T. 2. 3. Madrid 1965. 1967.
Astruc/Concasty	ASTRUC, C.; CONCASTY, M. L.: Bibliothèque Nationale. Département des mss. Catalogue des mss. grecs. III. Le supplément grec. III (Nr. 901-1371). Paris 1960.
Athenagoras	(Metropolit) ATHENAGORAS: Περιγραφικὸς κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας. *Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* 10 (1933) 236-293; 11 (1935) 151-191; 12 (1936) 285-316; 13 (1937) 50-64.
Aubineau Pant.	AUBINEAU, M.: Récits "De obsidione CP." et "De imaginibus", homélies de Grégoire de Nysse, Jean Chrysostome, André de Crète: Athos, Pantocrator 26. Revue de philologie de littérature et d'histoire anciennes 51 (1977) 25-37.
Bandini	BANDINI, A. M.: Catalogus codicum mss. Bibliothecae Med. Laurent., varia continens opera graecorum patrum T. I-III. Florenz 1764-1770 (Photomechanice iterata 1961).
Barbour	BARBOUR, R.: Summary Description of the Greek Manuscripts from the Library at Holkham Hall. The Bodleian Library Record 6 (1960) 591-613.
Batiffol	BATIFFOL, P.: L'abbaye de Rossano. Paris 1891.
Batiffol Lollino	BATIFFOL, P.: Les manuscrits grecs de Lollino évêque de Bellune. Recherches pour servir à l'histoire de la Vaticane. Mélanges d'archéologie et d'histoire 9 (1889) 28-48.
Bertolotto	BERTOLOTTO, C.: Il codice greco Sauliano di S. Atanasio scoperto ed illustrato. Appendice. Elenco illustrato dei codici greci Sauliani superstiti. Atti della Società Ligure di Storia Patria 25 (1892) 51-62.
BHG	Bibliotheca Hagiographica Graeca. Troisième édition mise à jour et considérablement augmentée par François Halkin. T. I-III. Bruxelles 1957.
Bibliotheca Vaticana	Bibliothecae Apostolicae Vaticanae codices manuscripti recensiti: Codices Vaticani graeci II (codd. 330-603) rec. R. DEVREESSE, Rom 1937; III (codd. 604-866) rec. R. DEVREESSE, Rom 1950; (codd. 1485-1683) rec. C. GIANELLI, Rom 1950, (codd. 1684-1744) rec. C. GIANELLI, addenda et indices curavit P. CANART, Rom 1961, (codd. 1745-1962) rec. P. CANART, (Tom. I et II) Rom 1970. Codices graeci Ottoboniani, rec. E. FERON et F. BATTAGLINI, Rom 1893. Codices graeci Palatini, rec. H. STEVENSON, Rom 1885. Codices graeci Urbinates, rec. C. STORNAJOLO, Rom 1895.

Bidez/Parmentier	Bidez, J.; Parmentier, L.: La tradition manuscrite de la vie de Saint Théodose par Théodore. Byzantinische Zeitschrift 6 (1897) 357-360.
C. de Boor	Boor, C. de: Die Handschriften-Verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin. Bd. 11. = Verzeichnis der griechischen Handschriften, Bd. 2, Berlin 1897.
Boyens	Boyens, J.: Catalogus codicum hagiographicorum graecorum Bibliothecae Monasterii Deiparae in Chalce insula. Analecta Bollandiana 20 (1901) 45-70.
Canart	v. Bibliotheca Vaticana.
Catal.	Catalogi Bibliothecae Regiae pars secunda complectens codices manuscr. graecos. Paris 1740.
Catal. Add.	Catalogue of Additions to the Manuscripts in the British Museum in the Years 1854-1875. 1. London 1875.
Catal. Germ.	Van de Vorst, C.; Delehaye, H.: Catalogus codicum hagiographicorum graecorum Germaniae, Belgii, Angliae. Brüssel 1913 (Subsidia Hagiographica. 13.).
Catal. Paris.	Hagiographi Bollandiani et Omont, H.: Catalogus codicum hagiographicorum Bibliothecae Nationalis Parisiensis. Brüssel 1896.
Catal. Vat.	Hagiographi Bollandiani et Franchi de' Cavalieri, P.: Catalogus codicum hagiographicorum graecorum Bibliothecae Vaticanae. Brüssel 1899.
Catal. Vat. Suppl.	Hagiographi Bollandiani et Franchi de' Cavalieri, P.: Ad catalogum codicum hagiographicorum graecorum Bibliothecae Vaticanae supplementum. Analecta Bollandiana 21 (1902) 5-22.
Cavallera	Cavallera, F.: S. Eustathii Antiocheni homilia De Lazaro, Maria et Martha. Paris 1905.
Cavalieri	Franchi de' Cavalieri, P.; Muccio, G.: Index codicum graecorum Bibliothecae Angelicae. Studi Italiani di Filologia Classica 4 (1896) 7-184.
Charitakes	Charitakes, G.: Ἁγιογραφικοὶ κώδικες τῶν Μετεώρων. *Νέος Ἑλληνομνήμων* 21 (1927) 305-331.
Coxe	Coxe, H. O.: Catalogi codicum manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae pars I recensionem codicum graecorum continens. Oxford 1853.
Coxe Coll.	Coxe, H. O.: Catalogus codicum manuscriptorum qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur t. 1, 7: Catalogus codicum manuscriptorum Collegii Novi. Oxford 1852.
Cyrillus	Cyrillus, S.: Codices graeci manuscripti Regiae Bibliothecae Borbonicae. 1. Neapel 1826.
Darrouzès	Darrouzès, J.: Manuscrits originaires de Chypre à la Bibliothèque Nationale de Paris. Revue des Études Byzantines 8 (1950) 162-196.
Darrouzès Bull.	Darrouzès, J.: Bulletin critique. Revue des Études Byzantines 9 (1951) 172-191.
Delehaye Holk.	Delehaye, H.: Catalogus codicum hagiographicorum Bibliothecae Comitis de Leicester Holkhamiae in Anglia. Analecta Bollandiana 25 (1906) 451-477.

Delehaye	Delehaye, H.: Catalogus codicum hagiographicorum graecorum Bibliothecae Scholae Theologicae in Chalce insula. Analecta Bollandiana 44 (1926) 5-63.
Delehaye Barb.	Delehaye, H.: Catalogus codicum hagiographicorum graecorum Bibliothecae Barberinianae de Urbe. Analecta Bollandiana 19 (1900) 82-118.
Delehaye Esc.	Delehaye, H.: Catalogus codicum hagiographicorum graecorum regii Monasterii S. Laurentii Scorialensis. Analecta Bollandiana 28 (1909) 353-398.
Delehaye Marc.	Delehaye, H.: Catalogus codicum hagiographicorum graecorum Bibliothecae D. Marci Venetiarum. Analecta Bollandiana 24 (1905) 169-256.
Delehaye Mess.	Delehaye, H.: Catalogus codicum hagiographicorum graecorum Monasterii S. Salvatoris, nunc Bibliothecae Universitatis Messanensis. Analecta Bollandiana 23 (1904) 19-75.
Delehaye Neapolit.	Delehaye, H.: Catalogus codicum hagiographicorum graecorum Bibliothecae Nationalis Neapolitanae. Analecta Bollandiana 21 (1902) 381-400.
Deubner	Deubner, L.: Kosmas und Damian. Leipzig 1907.
Devreesse	Devreesse, R.: Introduction à l'étude des manuscrits grecs. Paris 1954.
Devreesse Coisl.	Devreesse, R.: Bibliothèque Nationale. Département des manuscrits. Catalogues des manuscrits grecs. 2. Le fonds Coislin. Paris 1945.
Devreesse It.	Devreesse, R.: Les manuscrits grecs de l'Italie meridionale (histoire, classement, paléographie). Città del Vaticano 1955 (Studi e Testi. 183.).
Devreesse Sinai.	Devreesse, R.: Une collection Hierosolymitaine au Sinai. Revue Biblique 47 (1938) 555-558.
Devreesse Vat.	v. Bibliotheca Vaticana.
Dyobuniotes	Dyobuniotes, K.: Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ζαγορᾶς. *Νέος Ἑλληνομνήμων* 13 (1916) 109-119.
Easterling	Easterling, P.: Handlist of the Additional Greek Manuscripts in the University Library, Cambridge. Scriptorium 16 (1962) 302-323.
Ehrhard	Ehrhard, A.: Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum Ende des 16. Jahrhunderts. I. Die Überlieferung, 1 Leipzig 1937; 2 Leipzig 1938. 3[,1] Leipzig 1943. 3[,2] Berlin. Leipzig 1952.
Ehrhard Catal.	Ehrhard, A.: Zur Catalogisierung der kleineren Bestände griechischer Handschriften in Italien. 1. Genova. Zentralblatt für Bibliothekswesen 10 (1893) 189-218.
Ehrhard Rez.	Ehrhard, A.: [Rec.] H. Delehaye: Catalogus codicum hagiographicorum graecorum Bibliothecae Scholae Theologicae in Chalce insula. Byzantinische Zeitschrift 27 (1927) 119-127.
van Esbroeck	van Esbroeck, M.: [Rec.] O. Lendle: Encomium in sanctum Stephanum protomartyrem. Leiden 1968, Analecta Bollandiana 87 (1969) 275-276.

Eudokimos	Eudokimos Xeropotaminos (= P. Durontakes): Κατάλογος ἀναλυτικὸς τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τοῦ Ἄθω ἱερᾶς καὶ σεβασμίας, βασιλικῆς, πατριαρχικῆς καὶ σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Ξηροποτάμου. Saloniki 1933.
Eustratiades	Eustratiades, S.; Arcadios Vatopedinos: Catalogue of the Greek Manuscripts in the Library of the Monastery of Vatopedi on Mount Athos. Cambridge 1924 (Harvard Theological Studies. 11.).
Eustratiades Vlat.	Eustratiades, S.: Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Μονῇ Βλατέων (Τσαοὺς-Μοναστήρι) ἀποκειμένων κωδίκων. Saloniki 1918.
Euthymios	Euthymios Dionysiates: Συμπληρωματικὸς κατάλογος ἑλληνικῶν χειρογράφων Ἱερᾶς Μονῆς Διονυσίου Ἁγίου Ὄρους, ἐπιμελείᾳ Κωνσταντίνου Ἀ. Μανάφη. *Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* 27 (1957) 233-271.
Feron/Battaglini	v. Bibliotheca Vaticana.
Fraccaroli	Fraccaroli, G.: Catalogo dei manoscritti greci della Biblioteca Universitaria di Messina. Studi Italiani di Filologia Classica 5 (1897) 329-336.
Gaisford	Gaisford, Th.: Catalogus sive notitia manuscriptorum qui a Cel. E. D. Clarke comparati in Bibliotheca Bodleiana adservantur. Pars prior. Oxford 1886.
Gardthausen Cat.	Gardthausen, V.: Catalogus codicum graecorum Sinaiticorum. Oxford 1886.
Gedeon	Gedeon, M. I.: Μνημεῖα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς Καλύδναις νήσοις. *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια* 4 (1883-1884) 8-9.
Geel	Geel, J.: Catalogus librorum manuscriptorum qui inde ab anno 1741 Bibliothecae Lugduno-Batavae accesserunt. Lugduni Batavorum 1852.
Germanos	Germanos (Strinopulos): Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς παρὰ τὰς Σέρρας ἱερᾶς καὶ σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. *Ὁ Νέος Ποιμήν* 2 (1920) 193-208; 331-353; 3 (1921) 83-93, 325-334, 459-466, 717-726; 4 (1922) 40-49.
Gianelli	v. Bibliotheca Vaticana.
Gianelli/Canart	v. Bibliotheca Vaticana.
GNO	Gregorii Nysseni Opera auxilio aliorum virorum doctorum edenda curavit Wernerus Jaeger. Vol. I-IX; Suppl. I. Leiden 1952-1987.
Granstrem	Granstrem, E. E.: Katalog grečeskich rukopisej Leningradskich Chranilišč. Vizantijskij Vremennik 75 (25) 1964 184-211.
Graux	Graux, Ch.: Essai sur les origines du fonds grec de l'Escurial. Paris 1880 (Bibliothèque de l'École des Hautes Études. Sciences philologiques et historiques. 46.).
Graux Haun.	Graux, Ch.: Rapport sur les manuscrits grecs de Copenhague. Notices sommaires des manuscrits grecs de la grande Bibliothèque Royale de Copenhague. Archives des Missions scientifiques et littéraires IIIe série t. 6 (1880) 141-238.
Graux/Martin	Graux, Ch.; Martin, A.: Rapport sur une mission en Espagne et en Portugal. Notices sommaires des manuscrits grecs d'Espagne et de Portugal. Nouvelles Archives des Missions scientifiques et littéraires 2 (1892) 1-323.

Halkin	Halkin, F.: Saint Barthélemy de Grottaferrata. Notes critiques. Analecta Bollandiana 61 (1943) 202-210.
Halkin Brux.	Halkin, F.: Un nouveau manuscrit grec à la Bibliothèque Royale de Belgie (Le Bruxellensis 4. 322). Analecta Bollandiana 83 (1965) 357-360.
Halkin Mess.	Halkin, F.: Manuscrits grecs à Messine et à Palerme. Analecta Bollandiana 69 (1951) 238-281.
Halkin Ochrid.	Halkin, F.: Manuscrits byzantins d'Ochrida en Macédoine Yougoslave. Analecta Bollandiana 80 (1962) 5-21.
Halkin Rad.	Halkin, F.: Un manuscrit grec inconnu: Le Ménologe de Douai Abbey, près de Reading. Scriptorium 7 (1953) 51-58.
Hardt	Hardt, I.: Catalogus codicum manuscriptorum graecorum Bibliothecae Regiae Bavaricae. T. 1-5. München 1806-1812.
Hunger Katal.	Hunger, H.: Katalog der griechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek, Teil 1: Codices historici, codices philosophici et philologici. Wien 1961 (Museion. Veröffentlichungen der Österreichischen Nationalbibliothek. Neue Folge. 4. Veröffentlichungen der Handschriftensammlung. 1.).
Jaeger Trad.	Jaeger, W.: Greek Uncial Fragments in the Library of Congress in Washington. Traditio 5 (1947) 79-102.
Kohler	Kohler, Ch.: Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque Sainte-Geneviève. T. 2. Paris 1896.
Kourilas	Kourilas, E.: Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Ἱερᾶς Καυσοκαλυβίων καὶ τῶν καλυβῶν αὐτῆς. Paris 1930 (Ἁγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη 5).
Kugener	Kugener, M.-A.; Triffaux, Edg.: Les Homiliae cathedrales de Severe d'Antioche. Homélie 77. Paris 1921 (Patrologia orientalis. 16,5.).
L.	(vide infra:) Lendle.
Lackner	Lackner, W.: Ein angebliches Enkomion des Chrysostomos auf Gregor von Nyssa. Analecta Bollandiana 86 (1968) 5-9.
Lambeck/Kollar	Lambecius Hamburgensis, P. (= P. Lambeck: Commentariorum de Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi libri I-VIII. Wien 1665-1679. (Editio nova:) ... opera et studio Kollari, Ad. Fr. (= Kollar, Ad. Fr.). T. 1-8. Wien 1766-1782.
Lambros	Lambros, Sp. P.: Catalogue of the Greek Manuscripts on Mount Athos. Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἑλληνικῶν κωδίκων. Cambridge 1895. 1900.
Lambros Andros	Lambros, Sp. P.: Κατάλογος τῶν ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἄνδρον Μονῇ τῆς Ἁγίας κωδίκων. *Ἐπετηρὶς τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ* 2 (1898) 136-244.
Lambros Loverdu	Lambros, Sp. P.: Κατάλογος τῶν κωδίκων τῶν ἐν Ἀθήναις βιβλιοθηκῶν πλὴν τῆς Ἐθνικῆς. *Νέος Ἑλληνομνήμων* 14 (1917-1920) 93-107.
Lendle (L.)	Lendle, O.: Gregorius Nyssenus, Encomium in Sanctum Stephanum Protomartyrem. Leiden 1968.
Lendle Steph. II	Lendle, O.: Zur Überlieferung der zweiten Predigt Gregors von Nyssa auf Stephanus. Byzantinische Zeitschrift 58 (1965) 320-326.
M.	Migne, Patrologia Graeca, 46.

Mai	MAI, A.: De sancti Gregorii Nysseni fragmento in eius editionibus desiderato deque particula dogmatica ἐκ contra schismaticos corruptores in eiusdem textum restituta. In: Novae patrum bibliothecae tomus IV. Rom 1847, 40-51.
Mancini	MANCINI, A.: Codices graeci Monasterii Messanensis S. Salvatoris. Messina 1907 (Atti della R. Academia Peloritana. 22, 2.).
Mann	MANN, F.: Die Weihnachtspredigt Gregors von Nyssa. Diss. Münster 1976.
Martini	MARTINI, E.: Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane. Mailand 1893-1902.
Martini/Bassi	MARTINI, A.; BASSI, D.: Catalogus codicum graecorum Bibliothecae Ambrosianae. T. 1-2. Mailand 1906.
Matthaei	MATTHAEI, CHR. FR. DE: Accurata codicum graecorum manuscriptorum bibliothecarum Mosquensium notitia. Leipzig 1805.
Mercati	MERCATI, G.: Reliquie d'un Commentario greco all'Evangelo di S. Luca. In: MERCATI, G.: Opere minori raccolte in occasione del settantesimo natalizio sotto gli auspici di S. S. Pio XI. Vol. 2 (1897-1906). Città del Vaticano 1937. (Studi e Testi. 77.), 72-84.
Mercati Altempsiani	MERCATI, G.: I codici Altempsiani acquistati da Paolo V. In: MERCATI, G.: Bibliotecario ed Archivista di S. R. Chiesa. Codici latini Pico Grimani Pio e di altra biblioteca ignota del secolo XVI esistenti nell'Ottoboniana e i codici greci Pio di Modena, con una digressione per la storia dei codici di S. Pietro in Vaticano. Città del Vaticano 1938. (Studi e Testi. 75.), 106-143.
Mercati Mess.	MERCATI, G.: Indici di codici greci di Messina e vicinanze. In: MERCATI, G.: Per la storia dei manoscritti di Genova e di varie badie basiliane d'Italia e di Patmo. Città del Vaticano 1935. (Studi e Testi. 68.), 228-292.
Miller Esc.	MILLER, E.: Catalogue des manuscrits grecs de la Bibliothèque de l'Escurial. Paris 1848.
Miller Madr.	MILLER, E.: Bibliothèque Royale de Madrid. Catalogue des manuscrits grecs. (Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque Nationale et autres bibliothèques. 31, 2.) Paris 1886.
Mingarelli	MINGARELLI, I. A.: Graeci codices manu scripti apud Nanios patricios Venetos asservati. Bologna 1784.
Mioni	MIONI, E.: Codices graeci manuscripti Bibliothecae Divi Marci Venetiarum. Vol. 1. 1, 2. Roma 1960. 1962 (Indice e Cataloghi. Nuova serie. 6).
Montfaucon	MONTFAUCON, B. DE: Bibliotheca Coisliniana olim Segueriana. Paris 1715.
Mystakides	MYSTAKIDES, B. A.: Ὁ μεμβράνινος κῶδιξ ὑπ' ἀρ: 244 τοῦ ἐν Κ/πόλει ἱεροῦ μετοχίου τοῦ παναγίου τάφου. Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher 3 (1922) 351-359.
Nessel	NESSEL, D. DE: Breviarium et supplementum commentariorum Lambecianorum sive catalogus aut recensio specialis codicum manuscriptorum graecorum, necnon linguarum orientalium Augustissimae Bibliothecae Caesareae Vindobonensis. 1. Codd. theol. graeci 1-337. Wien. Nürnberg 1690.
Oikonomopulos	OIKONOMOPULOS, DION. I.: Λεριακὰ ἤτοι χωρογραφία τῆς νήσου Λέρου. Athen 1888, 188-194.

Olivieri	OLIVIERI, A.: Indicis codicum graecorum Magliabechianorum supplementum. Studi Italiani di Filologia Classica 5 (1897) 401-424.
Omont Catal. Dep.	OMONT, H.: Catalogue des manuscrits grecs des Départements (Catalogue général des manuscrits de France. Départements. Catalogue des manuscrits grecs). Paris 1886.
Omont Coisl.	OMONT, H.: Inventaire sommaire ... (v. Omont Inv.) T. 3. Ancien fonds grec, codd. 2542-3117. Coislin. Supplément grec. Autres bibliothèques de Paris. Départements. Paris 1888.
Omont Inv.	OMONT, H.: Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale et des autres bibliothèques de Paris et Départements. Paris 1886-1898.
Omont Suisse	OMONT, H.: Catalogue des manuscrits grecs des bibliothèques de Suisse: Bâle; Berne, Einsiedeln, Genève, Saint-Gall, Schaffouse et Zurich. Zentralblatt für Bibliothekswesen 3 (1886) 385-452.
Omont Suppl.	OMONT, H.: Manuscrits récemment ajoutés au fonds du supplément grec de la Bibliothèque Nationale. In: Omont Inv. t. 4.
Papadopulos-Kerameus	PAPADOPULOS-KERAMEUS, A. I.: Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη ἤτοι κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἁγιωτάτου ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων ἑλληνικῶν κωδίκων. St. Petersburg 1891-1915.
Papadopulos-Kerameus Lesbos	PAPADOPULOS-KERAMEUS, A. I.: Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς νήσου Λέσβου ἑλληνικῶν χειρογράφων. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος. Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη ἤτοι γενικὸς περιγραφικὸς κατάλογος τῶν ἐν ταῖς ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν βιβλιοθήκαις εὑρισκομένων ἑλληνικῶν χειρογράφων καταρτισθεῖσα καὶ συνταχθεῖσα κατ' ἐντολὴν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου. I, 1-4. Konstantinopel 1884-1888.
Papadopulos-Kerameus Smyrna	PAPADOPULOS-KERAMEUS, A. I.: Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Σμύρνῃ Βιβλιοθήκης τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς μετὰ παραρτήματος περιέχοντος καί τινα ἀνέκδοτα. Smyrna 1877.
Pasini	PASINUS, JOS.; RIVAUTELLA, ANT.; BERTA, FR.: Codices manuscripti Bibliothecae Regiae Taurinensis Athenaei per linguas digesti et binas in partes distributi, in quarum prima hebraei et graeci, in altera latini, italici et gallici... T. 1. Turin 1749.
PG	cf. M.
Pierleoni	PIERLEONI, G.: Catalogus codicum graecorum Bibliothecae Nationalis Neapolitanae. T. 1. Roma 1962. (Ministero della Pubblica Istruzione. Indici e Cataloghi. Nuova Serie. 8.)
Puntoni	PUNTONI, V.: Indice dei codici greci della Biblioteca Estense di Modena. Studi Italiani di Filologia Classica 4 (1896) 379-536.
Revilla	REVILLA, P. A.: Catálogo de los Códices Griegos de la Biblioteca de El Escorial. 1. Madrid 1936.
Rocchi	ROCCHI, A.: Codices Cryptenses seu Abbatiae Cryptae Ferratae in Tusculano. Grottaferrata 1883.
Rostagno/Festa	ROSTAGNO, E.; FESTA, N.: Indici greci Laurenziani non compresi nel catalogo del Bandini. Studi Italiani di Filologia Classica 1 (1893) 129-232.

Sabbas	(ARCHIMANDRIT) SABBAS: Ukazatel' dlja obozrěnija Moskovskoj Patriaršej (nyně Sinodal'noj) Biblioteki. Moskau 1855. ²1858.
Sakkelion	SAKKELION, J.: Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη ἤτοι ἀναγραφὴ τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς κατὰ τὴν νῆσον Πάτμον γεραρᾶς καὶ βασιλικῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τεθησαυρισμένων χειρογράφων τευχῶν. Athen 1890.
Sakkelion/Sakkelion	SAKKELION, J.; SAKKELION, A.: Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. Athen 1892.
Seraphetinides	SERAPHETINIDES, A. A.: Σπάνιαι ἐκδόσεις βιβλίων καὶ χειρόγραφα τῆς Βιβλιοθήκης Λέρου. Rhodos 1954, 68-84.
Serruys	SERRUYS, D.: Catalogue des manuscrits conservés au Gymnase grec de Salonique. Revue des Bibliothèques 12 (1903) 12-89.
Seymour de Ricci	SEYMOUR DE RICCI: Liste sommaire des manuscrits grecs de la Bibliotheca Barberina. Revue des Bibliothèques 17 (1907) 81-125.
Sicherl	SICHERL, M.: Die Handschriften, Ausgaben und Übersetzungen von Jamblichos De Mysteriis. Berlin 1957 (Texte und Untersuchungen. 62.).
Spyridon/Eustratiades	SPYRIDON LAURIOTES; EUSTRATIADES, S.: Catalogue of the Greek Manuscripts in the Library of the Laura on Mount Athos, with Notices from other Libraries. Cambridge 1925 (Harvard Theological Studies. 12.).
Srawley	SRAWLEY, J. H.: The Catechetical Oration of Gregory of Nyssa. Cambridge 1956.
Stampini/de Sanctis	STAMPINI, E.; DE SANCTIS, G.: Inventario dei codici superstiti greci e latini antichi della Biblioteca Nazionale di Torino. Rivista di Filologia e d'Istruzione Classica 32 (1904) 387-429; 582-585.
Stevenson	v. Bibliotheca Vaticana.
Stornajolo	v. Bibliotheca Vaticana.
Suppl. I	v. GNO.
Tsakopulos	TSAKOPULOS, E.: Περιγραφικὸς κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Β'. Ἁγίας Τριάδος Χάλκης. *Ὀρθοδοξία* 29 (1954) 33-48; 150-165; 305-320; 475-490; 30 (1955) 69-84; 190-206; 363-371; 437-452; 31 (1956) 79-94; 195-210; 304-320.
Vasiljev	VASILJEV, V.: Zamětki o někotorych grečeskich rukopisjach žitii svjatych na Sinaě. Vizantijskij Vremennik 14 (1907) 276-333.
V.G.	VOGEL, M.; GARDTHAUSEN, V.: Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance. Leipzig 1909.
Vladimir	(ARCHIMANDRIT) VLADIMIR: Sistematičeskoe opisanie rukopisej Moskovskoj Sinodal'noj (Patriaršej) Biblioteki. 1. Rukopisi grečeskija (Catalogue systématique des manuscrits de la Bibliothèque synodale. 1. Les manuscrits grecs) Moskau 1894.
Warner/Gilson	WARNER, G. F.; GILSON, J. P.: British Museum. Catalogue of Western Manuscripts in the Old Royal and King's Collections. London 1921.
Zanetti/Bongiovanni	ZANETTI, A. M.; BONGIOVANNI, A.: Graeca Divi Marci Bibliotheca codicum manuscriptorum per titulos digesta... Venedig 1740.

CATALOGUS ABBREVIATIONUM

quibus sermones huius voluminis in conspectu codicum generali et in praefationibus insigniuntur

Bas	In Basilium fratrem (ed. Otto Lendle)
Mart Ia	In XL Martyres [oratio] Ia (ed. Otto Lendle)
Mart Ib	In XL Martyres [oratio] Ib (ed. Otto Lendle)
Mart II	In XL Martyres [oratio] II (ed. Otto Lendle)
Steph I	In sanctum Stephanum [oratio] I (ed. Otto Lendle)
Steph II	In sanctum Stephanum [oratio] II (ed. Otto Lendle)
Thaum	De vita Gregorii Thaumaturgi (ed. Gunterus Heil)
Theod	De sancto Theodoro (ed. Johannes P. Cavarnos)

CATALOGUS ABBREVIATARUM VOCUM QUAE IN HOC VOLUMINE FREQUENTER OCCURRUNT

add	addidit	l.c.	loco citato
adscr	adscripsit	litt	littera, litterae
alt	alter	m, man	manus
ann	annotatio	m alt	manus altera
bomb	bombycinus	membr	membranaceus
cet, cett	ceteri	mg	margo
chart	chartaceus	om	omisit, omissum
col	columna, columnae	p, pag	pagina
coll	collocavit	pr	prior, prius, primus
corr	correxit, correctura	ras	rasura
cf	confer	rec	recentior
del	delevit	recc	recentiores
des	desinit	saec	saeculum
ead	eadem	scil	scilicet
ed	edidit, editio, editor	sq, sqq	sequens, sequentes
e.g.	exempli gratia	sscr	superscripsit
eras	erasit, erasum	suppl	supplevit
etc	et cetera	tom	tomus
fol	folium, folia	v	verso [e.g. fol. 7v]
gr	graecus	v	vulgata (= Migne)
i.e.	id est		[scil. in apparatu
ibid	ibidem		critico]
inc	incipit	vid	videtur
lac	lacuna	vol	volumen, volumina

[1] sigillo vel nomini codicis abbreviato additum manum primam,
[2] additum manum primam se ipsam corrigentem aut manum correctoris significat.

CONSPECTUS CODICUM GENERALIS[1]

Achrid. 56

Achridensis 56 — membr., saec. XIII, 422 fol., 25 × 19,5 cm, 1 col., 28 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **pag. 257-274 Steph I**

Halkin Ochrid. 19/20; — p. CCII.

Andr. 91

Andrius 91 — membr., saec. XI, 187 fol., 31 × 25 cm, 2 col., 34 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-9v Thaum** (inc. 37,20 ταῦτα ἐφθέγγετο)

Lambros Andros 231; Ehrhard I 2,416 ann. 1; — p. CXIII.

Athen. 252

Atheniensis graecus 252 — chart., saec. XIV, 215 fol., 41 × 30 cm, 2 col., 51 lin. — menologium metaphrasticum mensium Mart., April., Mai. — **fol. 140-142 Theod**

Sakkelion/Sakkelion 46; Ehrhard I 2,594 (312 fol.); 3,302; — p. CLII.

Athen. 457

Atheniensis graecus 457 — chart., saec. XVI/XVII, 486 fol., 32 × 21 cm, 2 col., 27 lin. — panegyricum pro sex mensibus compositum — **fol. 266-275 Theod**

Sakkelion/Sakkelion 89 (saec. XVI); Ehrhard I 3,309; GNO IX Gebhardt 184; — p. CXLVIII. CL.

Athen. 977

Atheniensis graecus 977 — membr., saec. XII, 263 fol., 35 × 26 cm, 2 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 240-263v Thaum** (des. 42,5 θανάτῳ)

Sakkelion/Sakkelion 176; Ehrhard I 2,394; — p. CXVIII.

---

[1] Codices asterisco signatos inspicere non licuit (cf. praef. p. VI).

CONSPECTUS CODICUM GENERALIS[1]

Achrid. 56

Achridensis 56 — membr., saec. XIII, 422 fol., 25 × 19,5 cm, 1 col., 28 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **pag. 257-274 Steph I**

Halkin Ochrid. 19/20; — p. CCII.

Andr. 91

Andrius 91 — membr., saec. XI, 187 fol., 31 × 25 cm, 2 col., 34 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-9v Thaum** (inc. 37,20 **ταῦτα ἐφθέγγετο)**

Lambros Andros 231; Ehrhard I 2,416 ann. 1; — p. CXIII.

Athen. 252

Atheniensis graecus 252 — chart., saec. XIV, 215 fol., 41 × 30 cm, 2 col., 51 lin. — menologium metaphrasticum mensium Mart., April., Mai. — **fol. 140-142 Theod**

Sakkelion/Sakkelion 46; Ehrhard I 2,594 (312 fol.); 3,302; — p. CLII.

Athen. 457

Atheniensis graecus 457 — chart., saec. XVI/XVII, 486 fol., 32 × 21 cm, 2 col., 27 lin. — panegyricum pro sex mensibus compositum — **fol. 266-275 Theod**

Sakkelion/Sakkelion 89 (saec. XVI); Ehrhard I 3,309; GNO IX Gebhardt 184; — p. CXLVIII. CL.

Athen. 977

Atheniensis graecus 977 — membr., saec. XII, 263 fol., 35 × 26 cm, 2 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 240-263v Thaum** (des. 42,5 **θανάτῳ)**

Sakkelion/Sakkelion 176; Ehrhard I 2,394; — p. CXVIII.

---

[1] Codices asterisco signatos inspicere non licuit (cf. praef. p. VI).

Athen. 979

Atheniensis graecus 979 — chart., saec. XVI, 485 fol., 35 × 23 cm, 2 col., 27 lin. — menologium metaphrasticum mensis Ianuarii — **fol. 1-14v Bas**

Sakkelion/Sakkelion 176; Ehrhard I 2,559; — p. CCXXI.

Athen. 981

Atheniensis graecus 981 — chart., saec. XIV, 377 fol., 30 × 20 cm, 1 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 316v-322v Steph I**

Sakkelion/Sakkelion 177 (saec. XV); Ehrhard I 2,501 (saec. XIV); Lendle 119.183; Mann 144; — p. CLXXXIX.

Athen. 992

Atheniensis graecus 992 — chart., saec. XIII/XIV, pars tertia fol. 173-200, 29 × 20 cm, 2 col., 30 lin. — codex miscellaneus — **fol. 183-190v Steph I**

Sakkelion/Sakkelion 178 (saec. XIV); Ehrhard I 2,440 ann. 3 (saec. XIII/XIV); Lendle 119.201; — p. CLXXXIX.

Athen. 1048

Atheniensis graecus 1048 — chart., saec. XVI/XVII, 527 fol., 32 × 21 cm, 1 col., 24 lin. — orationes Symeonis Metaphrastae et aliorum auctorum ecclesiasticorum pro sex mensibus — **fol. 149v-160v Steph I**

Sakkelion/Sakkelion 186 (saec. XVII); Ehrhard I 3,138; Lendle 117; Mann 98.104.116; — p. CCII.

Athen. 1051

Atheniensis graecus 1051 — membr., saec. XII, 251 fol., 34 × 23 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-32v Thaum**

Sakkelion/Sakkelion 187; Ehrhard I 2,416; — p. XCVII.

Athen. 2101

Atheniensis graecus 2101 (olim Thessalonicensis gymnasiu 32) — membr., saec. XII, 201 fol., 38 × 28,2 cm, 2 col., 36 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 146-153v Steph I**

Serruys 45; Ehrhard I 2,495; Lendle 106.207; — p. CXCIV.

Athen. 2102

Atheniensis graecus 2102 (olim Thessalonicensis gymnasiu 33) — membr., saec. XI/XII, 325 fol., 31 × 25,5 cm, 2 col., 31 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 209v-243 Thaum**

Serruys 47; Ehrhard I 2,449 (saec. XII); — p. XCVI.

Athen. 2104

Atheniensis graecus 2104 (olim Thessalonicensis gymnasiu 35) — chart., saec. XIV, 293 fol., 40 × 28,5 cm, 2 col., 39/40 lin. — menologium mensis Ianuarii — **fol. 87v-96v Bas**

Serruys 49-52; Ehrhard I 3,197 (fol. 47-179 saec. XIII); GNO IX Gebhardt 143; — p. CCXXXI.

Athen. 2106

Atheniensis graecus 2106 (olim Thessalonicensis gymnasiu 37) — membr., saec. XI, 367 fol., 32,2 × 23,5 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 324-333 Steph I**

Serruys 55; Ehrhard I 2,514; Lendle 106.159; — p. CLXXXV.

Athen. 2107

Atheniensis graecus 2107 (olim Thessalonicensis gymnasiu 38) — membr., saec. XII, 214 fol., 32,6 × 24,2 cm, 2 col., 29 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 192-214v Thaum**

Serruys 56; Ehrhard I 2,409; — p. XCVI.

Athen. 2362

Atheniensis graecus 2362 (ἐκ ἀγορᾶς Μάμουκα (71,11)) — membr., saec. XII, 193 fol., 33 × 26,5 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-23v Thaum** (inc. 7,14 περιοι]κίδος)

Ehrhard I 2,436; — p. XCVI.

Athen. 2470

Atheniensis graecus 2470 (olim Serrensis Prodromu chart. I 31) — chart. saec. XV, 402 fol., 27 × 19 cm, 2 col., 31 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 200v-225v Thaum**

Ehrhard I 2,450; — p. XCVI.

Athen. 2482

Atheniensis graecus 2482 (olim Serrensis Prodromu chart. I 19) — chart., saec. XIV, pars secunda fol. 46-181, 25 × 20 cm, 1 col., 39 lin. — menologium totius anni — **fol. 125v-130v Steph I**

Ehrhard I 3,149; Lendle 106.246; — p. CCII.

Athen. 2522

Atheniensis graecus 2522 (olim Serrensis Prodromu membr. I 35) — membr., saec. XII, 312 fol., 30,6 × 23,4 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 27-62 Thaum**

Ehrhard I 2,434; — p. CXIII.

Athen. 2560

Atheniensis graecus 2560 (olim Serrensis Prodromu membr. A 40) — membr., saec. XI/XII, 208 fol., 31,5 × 24 cm, 2 col., 31 lin. — vitae sanctorum et homiliae panegyricae — **fol. 3-9 Theod**

Ehrhard I 3,798; — p. CXL sq.

Athen. 2808

Atheniensis graecus 2808 — membr., saec. XIII, 354 fol., 22,5 × 15 cm, 1 col., 21/22 lin. — homiliae Gregorii Nazianzeni (Gregorii Nysseni haec una:) — **fol. 278-320 Thaum** (3,5-7,26 contulit H. M. Schreiber)

Ehrhard I 2,211 (cui Atheniensis gr. 2108 audit); — p. CXI.

Athen. Benaki 24

Atheniensis Benaki 24 — membr., saec. XII, 183 fol., 36 × 25,5 cm, 2 col., 35 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 115v-122 Steph I**

van Esbroeck 276; — p. CXCIV.

Athen. Loverdu 127

Atheniensis Loverdu 127 — chart., saec. XVIII, 273 fol., 13,5 × 10 cm, 1 col., codex miscellaneus — **fol. 267v-268 Steph I** (fragm. 91,3-7).

Lambros Loverdu 103; — p. CLXXXV.

Ath. Andr. 43

***Athous Andreu 43** — membr., saec. XII, 376 fol., 4° — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **oratio XVI Thaum**

Ehrhard I 2,441.

Ath. Dion. 43

Athous Dionysiu 43 — membr., saec. XI/XII, 306 fol., 4°, 2 col., 26 lin. — menologium metaphrasticum mensium Februar., Mart., April. — **fol. 171-179 Theod**

Lambros 1,322 (Nr. 3577); Ehrhard I 2,595 (saec. XI); — p. CLII. CLVI.

Ath. Dion. 44

Athous Dionysiu 44 — membr., saec. XII, 331 fol., 4°, 2 col., 22 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 3-55v Thaum**

Lambros 1,322 (Nr. 3578); Ehrhard I 2,417; — p. XCVI.

Ath. Dion. 116

Athous Dionysiu 116
pars prima: chart., anno 1725 scriptus, 4°, 1 col., 28 lin. — **fol. 1-9 Steph I**
pars secunda: chart., anno 1657 a monacho Galactione scriptus, 4°, 2 col., 28 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 11-25v Thaum** (des. 11,17 **πίπτει**)

Lambros 1,335 (Nr. 3650); Ehrhard I 2,417 ann. 3; Lendle 115.245; — p. XCVI. CCII.

Ath. Dion. 148

Athous Dionysiu 148 — chart., anno 1540 a Dositheo monacho scriptus, 644 fol., 4°, 2 col., 30 lin. — menologium — **fol. 413v-429 Bas**

Lambros 1,345 (Nr. 3682); Ehrhard I 3,459; — p. CCXXVI.

Ath. Dion. 776

Athous Dionysiu 776 — chart., saec. XVII, 91 fol., 19 × 13 cm, 1 col., 18 lin. — acoluthia Stephani — **fol. 47-68 Steph I**

Euthymios 264; — p. CLXXXIX.

Ath. Doch. 4

Athous Dochiariu 4 — membr., saec. XI, 4°, 2 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **oratio XIV Thaum**

Lambros 1,233 (Nr. 2678); Ehrhard I 2,417: "nicht foliiert"; — p. CXVIII.

Ath. Doch. 5

Athous Dochiariu 5 — membr., saec. XI/XII, 397 fol., 4°, 2 col., 25 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 9v-48v Thaum**

Lambros 1,233 (Nr. 2679); Ehrhard I 2,417; — p. CXIII.

Ath. Doch. 67

Athous Dochiariu 67 — chart., saec. XVI, 388 fol., 4°, 1 col., 21 lin. — menologium metaphrasticum mensis Ianuarii — **fol. 10-30 Bas**

Lambros 1,239 (Nr. 2741); Ehrhard I 2,532; — p. CCXXVI.

Ath. Doch. 69

Athous Dochiariu 69 — chart., saec. XIV, 452 fol., 4°, 2 col., 27 lin. — hagiographica et orationes auctorum ecclesiasticorum — **fol. 187-193 Mart I b**

Lambros 1,239 (Nr. 2743); Ehrhard I 3,239; Mann 143.145.149. GNO IX Gebhardt 146; — p. CCLI.

Ath. Doch. 73

Athous Dochiariu 73 — membr., saec. XIV, 4°, 1 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 169-206v Thaum**

Lambros 1,240 (Nr. 2747); Ehrhard I 2,442: "nicht foliiert"; — p. CXIII.

Ath. Doch. 77

Athous Dochiariu 77 — chart., saec. XV, 28,5 × 21,4 cm, 2 col., 31 lin. — homiliae variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 104-108 Theod**

Lambros 1,240-242 (Nr. 2751); Ehrhard I 3,305: "nicht foliiert"; — p. CXLI sq. CLX.

Ath. Doch. 78

Athous Dochiariu 78 — chart., anno 1322 a monacho Sabba scriptus (V.G. 396), 389 fol., 4°, 2 col., 28 lin. — panegyricum totius anni — **fol. 184-193v Steph I, fol. 293v-299v Theod**

Lambros 1,242 (Nr. 2752); Ehrhard I 3,214; Lendle 115.182; Mann 143.152. GNO IX Gebhardt 146; — p. CLX. CLXXXIX.

Ath. Esphig. 15

Athous Esphigmenu 15 — membr., saec. XIV, 266 fol., 4°, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 127v-129v, 170-197 Thaum**

Lambros 1,173 (Nr. 2028); Ehrhard I 2,443; — p. CII.

Ath. Esphig. 17

Athous Esphigmenu 17 — membr., saec. XI, 208 fol., 4°, 2 col., 25 lin. — codex mixtus — **fol. 2-7 Theod** (initium usque ad 63,25 deest)

Lambros 1,173 (Nr. 2030); Ehrhard I 2,32; p. CLII.

Ath. Grig. 9

Athous Grigoriu 9 — chart., saec. XVI/XVII, 378 fol., 4°, 1 col., 25 lin. — menologium mensis Decembris — **fol. 330-341 Steph I, fol. 374-385 Bas** (mutil.)

Lambros 1,45 (Nr. 556, saec. XV); Ehrhard I 3,194 (saec. XVI/XVII); Lendle 121.246; Mann 98.104.121; — p. CCII. CCXXVI.

Ath. Ivir. 426

***Athous Iviron 426** — chart., saec. XVII, 358 fol., 4°, 1 col. — panegyricum quattuor mensium (Octobr.-Ianuar.) — **fol. 249-266 Bas**

Lambros 2,145 (Nr. 4546); Ehrhard I 3,450.

Ath. Ivir. 591

Athous Iviron 591 — chart., saec. XVI, 4°, 1 col., 25 lin. — 51 orationes panegyricae variorum scriptorum — **fol. 153-160 Theod**

Lambros 2,178 (Nr. 4711); — p. CLXII.

Ath. Ivir. 592

Athous Iviron 592 — chart., saec. XIV, 4°, 1 col., 32 lin. — homiliae variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 145v-149v Theod**

Lambros 2,178 (Nr. 4712); Ehrhard I 3,819; — p. CLXI sq.

Ath. Ivir. 594

Athous Iviron 594 — chart., saec. XVI, 439 fol., 4°, 2 col., 22 lin. — menologium quattuor mensium — **fol. 413v-418 Steph I**

Lambros 2,180 (Nr. 4714); Ehrhard I 3,455; Lendle 115.206; — p. CXCIV.

Ath. Ivir. 657

Athous Iviron 657 — chart., anno 1517, 471 fol., 8°, 1 col., 26 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 5-47v Thaum**

Lambros 2,192 (Nr. 4777); Ehrhard I 2,418; — p. CXIII.

Ath. Ivir. 683

Athous Iviron 683 — chart., saec. XIV, 309 fol., 8°, 1 col., 29 lin. — orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 284-294v Steph I**

Lambros 2,199 (Nr. 4803); Ehrhard I 3,642; — p. CXCIV.

Ath. Karak. 6

***Athous Karakallu 6** — membr., saec. XII, 308 fol., 4°, 2 col. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **oratio I Thaum** (prima folia huius codicis (= orationis I) sunt chart., saec. XVII)

Lambros 1,130 (Nr. 1519); Ehrhard I 2,418.

Ath. Kavsok. 32

***Athous Kavsokalivion 32** — chart., saec. XVIII, 114 fol., 28 × 16 cm — orationes panegyricae variorum auctorum (in festos diei natalis Deiparae et circumcisionis Domini Nostri) — **fol. 33-58 Bas**

Kourilas 40.

Ath. Kutl. 34

Athous Kutlumusiu 34 — membr., saec. XII, 286 fol., 4°, 2 col., 29 lin. — orationes Gregorii Nazianzeni (Gregorii Nysseni haec una:) — **fol. 5-8v, 280-285v Steph I** (fol. 8v des. et fol. 280 inc. 82,11)

Lambros 1,277 (Nr. 3103); Lendle 115.245; — p. CCII.

Ath. Kutl. 40

Athous Kutlumusiu 40 — membr., saec. XIII, 522 pag., 4°, 2 col., 38 lin. — homiliae panegyricae totius anni — **pag. 97-105 Theod**

Lambros 1,278 (Nr. 3109); Ehrhard I 2,257; — p. CLXII.

Ath. Kutl. 48

Athous Kutlumusiu 48 — membr., saec. XII, 284 fol., 29 × 23,5 cm, 2 col., 37 lin. — orationes panegyricae variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 81v-84v Theod**

Lambros 1,278 (Nr. 3117); — p. CLX.

Ath. Kutl. 380

Athous Kutlumusiu 380 — chart., saec. XVI, 191 fol., 16°, 1 col., 12 lin. — codex miscellaneus — **fol. 102-106 Steph I** (fol. 106 des. 77,16)

Lambros 1,313 (Nr. 3453); Lendle 115.182; — p. CLXXXIX.

Ath. Lavr. B 86

***Athous Lavras B 86** — membr., saec. XI, 295 fol., 27 × 21 cm, 2 col. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 182-207v Thaum**

Spyridon/Eustratiades 23 (Nr. 206); Ehrhard I 2,444.

Ath. Lavr. B 116

***Athous Lavras B 116** — membr., anno 1330, 202 fol., 40 × 29 cm, 2 col. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 77-92v Thaum**

Spyridon/Eustratiades 29 (Nr. 236).

Ath. Lavr. Γ 117

Athous Lavras Γ 117 — membr., saec. XII, 239 fol., 32 × 24 cm, 1 col., 30 lin. — panegyricum totius anni — **fol. 61-68 Steph I, fol. 71v-79v Bas** (fol. 79v des. 129,14/15)

Spyridon/Eustratiades 49; Ehrhard I 2,36; Lendle 121.244; Mann 226; — p. CCII. CCXXVI.

Ath. Lavr. Δ 54

Athous Lavras Δ 54 — membr., saec. XIII a monacho Theodulo scriptus, 99 fol., 33 × 26 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 89-92v Steph I** (fol. 92v des. 85,2)

Spyridon/Eustratiades 63 (saec. XI); Ehrhard I 2,486 (saec. XIII); Lendle 120.170; — p. CLXXXIX.

Ath. Lavr. Δ 71

Athous Lavras Δ 71 — membr., saec. XI/XII, 258 fol., 32 × 24 cm, 2 col. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-37v Thaum**

Spyridon/Eustratiades 67 (Nr. 447); Ehrhard I 2,418; — p. CXIII.

Ath. Lavr. Δ 80

Athous Lavras Δ 80 — membr., saec. XIII, 345 fol., 38 × 26 cm, 2 col., 33 lin. — panegyricum mensium Dec.-Febr. — **fol. 95v-102 Steph I, fol. 120-130v Bas**

Spyridon/Eustratiades 71 (saec. XII); Ehrhard I 3,509 (saec. XIII); Lendle 121.246; Mann 196; — p. CCII. CCXXVI.

Ath. Lavr. Δ 83

Athous Lavras Δ 83 — membr., saec. XII/XIII a monacho Germano scriptus, 279 fol., 37 × 28 cm, 2 col., 26 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 173-185 Steph I**

Spyridon/Eustratiades 72; Ehrhard I 2,487; Lendle 120.170; — p. CLXXXIX.

Ath. Lavr. Δ 84

Athous Lavras Δ 84 — membr., saec. XII/XIII, 432 fol. (fol. 411-432 chart. saec. XV), 37 × 24 cm, 2 col. — panegyricum — **fol. 54-58v Theod, fol. 315-320 Mart I b**

Spyridon/Eustratiades 73 (saec. XIII); Ehrhard I 3,297 (saec. XII/XIII); — p. CLXII.

Ath. Lavr. E 185

***Athous Lavras E 185** — membr., saec. XII, 408 fol., 38 × 26 cm, 2 col. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 33-81v Thaum**

Spyridon/Eustratiades 99 (Nr. 647); Ehrhard I 2,419.

Ath. Lavr. E 188

Athous Lavras E 188 — chart., anno 1626/1627 a monacho Raphaele de codice Athoo Lavras Δ 84 descriptus, 434 fol., 39 × 25 cm, 2 col. — panegyricum — **fol. 65-68 Theod, fol. 364-370 Mart I b***

Spyridon/Eustratiades 100 (anno 1627); Ehrhard I 3,299 (anno 1626/1627); p. CLXII. CCLI.

Ath. Lavr. Λ 70

Athous Lavras Λ 70 — chart., anno 1655/1656 a hieromonacho Antonio scriptus, 324 fol., 29 × 19 cm, 2 col., 24 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 197v-211 Steph I**

Spyridon/Eustratiades 276; Ehrhard I 2,487; Lendle 120.170; — p. CLXXXIX.

Ath. Lavr. Λ 117

***Athous Lavras Λ 117** — chart., saec. XVI, 472 fol., 21 × 12 cm — vitae et martyria menologii metaphrastici et homiliae variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 29-36 Theod**

Spyridon/Eustratiades 284; Ehrhard I 3,842 (22 × 14 cm) — p. CXXXVIII.

Ath. Lavr. Ω 150

Athous Lavras Ω 150 — chart., anno 1756, 286 fol., 42 × 27 cm — menologium metaphrasticum mensis Novembris (sequitur in eodem codice post fol. 286 menologium metaphrasticum mensis Decembris chart. saec. XVIII 219 fol.) — **fol. 22-54v Thaum**

Spyridon/Eustratiades 362; Ehrhard I 2,419; — p. CXIII. CXVIII.

Ath. Lavr. Ω 153

Athous Lavras Ω 153 — chart., saec. XVII, 345 fol., 46 × 30 cm, 2 col., 30 lin. — panegyricum mensium Dec.-Febr. — **fol. 103-110 Steph I, fol. 127-138 Bas**

Spyridon/Eustratiades 363; Ehrhard I 3,510; Lendle 121.246; Mann 196; — p. CCII. CCXXVI.

Ath. Lavr. 1968

*Athous Lavras 1968 — chart., anno 1843, 401 fol., 34 x 23 cm — orationes panegyricae variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 245-260 Theod**

Spyridon/Eustratiades 367; — p. cxxxviii.

Ath. Pantel. 196

Athous Panteleimonos 196 — chart., saec. XVII, 760 pag., 29 x 19,5 cm, 1 col., 25 lin. — 44 homiliae et orationes panegyricae variorum auctorum ecclesiasticorum — **pag. 47-59 Theod**

Lambros 2,319 (Nr. 5703); Ehrhard I 3,129; — p. clxii.

Ath. Pantel. 201

***Athous Panteleimonos 201** — chart., saec. XIX, 430 fol., 29 x 20 cm — hagiographica, orationes auctorum ecclesiasticorum — **fol. 258-(262) Bas** (= sermo 41; fol. 262 inc. sermo 42)

Lambros 2,230 (Nr. 5708), qui titulum sermonis 41 his verbis describit: Γρηγορίου Νύσσης εἰς τὸν ὀκταήμερον περιτομὴν καὶ εἰς Βασίλειον τὸν μέγαν.

Ath. Pantel. 300

Athous Panteleimonos 300 — chart., saec. XV, 650 pag., 30,5 x 21 cm, 2 col., 32 lin. — panegyricum totius anni — **pag. 128-143 Steph I**

Lambros 2,359 (Nr. 5807); Ehrhard I 3,466; Lendle 115.209. GNO IX Gebhardt 157; — p. cxciv.

Ath. Pantel. 471

Athous Panteleimonos 471 — chart., saec. XVI a monacho Nectario (V.G. 331) scriptus, pars secunda fol. 17-105, 21 x 24 cm, 1 col., 18 lin. — acoluthia Stephani — **fol. 59v-76v Steph I**

Lambros 2,377 (Nr. 5978); Ehrhard I 3,971; Lendle 116.182 (Nr. 88); — p. clxxxix.

Ath. Pantel. 858

***Athous Panteleimonos 858** — chart., saec. XIX, 70 fol., 25 x 19 cm — panegyricum in tres hierarchas — **oratio III Bas**

Lambros 2,446 (Nr. 6365).

Ath. Pantel. 862

***Athous Panteleimonos 862** — chart., saec. XIX, 162 fol., 30,5 x 21,5 cm — orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **pag. 299sqq Theod**

Lambros 2,446 (Nr. 6369) (318 pag.); — p. cxxxix.

Ath. Pantokr. 18

***Athous Pantokratoros 18** — membr., saec. XII, 349 fol., 4°, 2 col. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **oratio IV Thaum**

Lambros 1,95 (Nr. 1052); Ehrhard I 2,419.

Ath. Pantokr. 20

Athous Pantokratoros 20 — membr., saec. XI, 250 fol., 4°, 2 col., 33 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 19-47v Thaum**

Lambros 1,95 (Nr. 1054); Ehrhard I 2,420; — p. cxviii.

Ath. Pantokr. 26

Athous Pantokratoros 26 — membr., saec. XI, 276 fol., 24 x 31 cm, 2 col., 29 lin. — panegyricum — **fol. 68v-75 Theod**

Lambros 1,95 (Nr. 1060); Aubineau Pant. 26 sqq; — p. clii.

Ath. Pantokr. 86

Athous Pantokratoros 86 — chart., anno 1227, 2 col., 30 lin. — homiliae Ephraim Syri et orationes Symeonis Metaphr., Gregorii Nysseni — **fol. 356-360v Theod**

Lambros 1,101 (Nr. 1120); Ehrhard I 3,1002; GNO IX Spira 371; — p. cxlviii. cli.

Ath. Prot. 2

Athous Protatu 2 — membr., saec. XI, 284 fol., 38 x 29 cm, 2 col., 42 lin. — orationes pro sex mensibus collectae — **fol. 230-235v Steph I**

Lambros 1,1 (Nr. 2); Ehrhard I 3,132; Lendle 116.178; — p. clxxxix.

Ath. Prot. 14

Athous Protatu 14 — membr., saec. XII, 245 fol., 33 x 26 cm, 2 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 3-33 Thaum**

Ath. Prot. 19

Athous Protatu 19 — membr., saec. XII, 158 fol., 31 × 24 cm, 2 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 92-100 Steph I**

Lambros 1,4 (Nr. 19, saec. XI); Ehrhard I 2,487 (saec. XII); Lendle 121; — p. CLXXXIX.

Ath. Prot. 43

Athous Protatu 43 — chart., anno 1620 a Sophronio scriptus, 239 fol., 40 × 27 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 2-33 Thaum**

Lambros 1,7 (Nr. 43); Ehrhard I 2,420; — p. CXIII.

Ath. Prot. 50

Athous Protatu 50 — chart., anno 1621/1622 a Macario scriptus, 167 fol., 30 × 21 cm, 2 col., 28 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 93-102 Steph I**

Lambros 1,8 (Nr. 50); Ehrhard I 2,488; Lendle 121; — p. CLXXXIX.

Ath. Vat. 58

Athous Vatopediu 58 — chart., saec. XIV, 270 fol., 29 × 22 cm, 1 col., 28-30 lin. — opera Basilii et Ioannis Chrysostomi (Gregorii Nysseni solum hoc unum:) — **fol. 247-270v Thaum**

Eustratiades 18; — p. XCVII.

V^a^

Athous Vatopediu 111 — membr., saec. XI, 380 fol., 29 × 18 cm, 1 col., 27 lin. — opera Gregorii theologi et aliorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 190-194 Mart I a, fol. 167-176v Mart I b**

Eustratiades 29; — p. CCXLIII. CCLI.

Ath. Vat. 128

Athous Vatopediu 128 — membr., saec. XIV, 400 fol., 28 × 20 cm, 1 col., 30 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 256v-263 Steph I, fol. 263v-287 Thaum, fol. 287v-298 Bas, fol. 312v-315 Mart I a, fol. 315-320v Mart I b, fol. 321-325 Theod**

Eustratiades 32; GNO III 2 Kenneth Downing XXIX; Suppl. I Hörner CXXIV; — p. CIV. CXL. CXLII. CLXXX. CCXXI. CCXL. CCXLIII. CCXLVIII.

Ath. Vat. 442

Athous Vatopediu 442 — chart., saec. XV, 219 pag., 27 × 18 cm, 1 col., 25 lin. — orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **pag. 48-52 Bas**

Eustratiades 87; Mann 197.201; — p. CCXXVI.

Ath. Vat. 451

Athous Vatopediu 451 — chart., saec. XVII ab Ambrosio Gavalla scriptus, 155 fol., 20 × 14 cm, 1 col., 30 lin. — orationes panegyricae variorum auctorum ecclesiasticorum — **pag. 299-307 Theod**

Eustratiades 90; Ehrhard I 3,887; — p. CXLIII. CXLVI.

V^t^

Athous Vatopediu 456 — membr., saec. X, 282 fol., 36 × 23 cm, 2 col., 29 lin. — homiliae et orationes panegyricae variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 274-282 Theod**

Eustratiades 91; Ehrhard I 3,728.874; — p. CXXXIX. CXLIII.

Ath. Vat. 491

Athous Vatopediu 491 — membr., saec. XI, 270 fol., 31 × 22 cm, 1 col., 31-33 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 248-270v Thaum**

Eustratiades 101; Ehrhard I 2,442; — p. CXIII.

Ath. Vat. 493

Athous Vatopediu 493 — chart., saec. XIII/XIV, 281 fol., 29 × 21 cm, 2 col., 25 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 21-57v Thaum**

Eustratiades 102; Ehrhard I 2,416; — p. CXIII.

Ath. Vat. 494

Athous Vatopediu 494 — membr., saec. XI, 250 fol., 33 × 24 cm, 2 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 248-250v** (23,22 οὐκ ἀμοιροῦν - 27,17 τὰ γνωρίσματα) **et fol. 1-13v** (34,12 ῥᾳδίως ὑπενόστησε - 57,8 finis orationis) **Thaum**

Eustratiades 102; Ehrhard I 2,416; — p. XCVI.

Ath. Vat. 496

Athous Vatopediu 496 — membr., saec. XI, 388 fol., 36 x 24 cm, 2 col., 38 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 226-250 Thaum**

Eustratiades 102; Ehrhard I 2,442; — p. CXVIII.

Ath. Vat. 498

Athous Vatopediu 498 — membr., saec. XII, 190 fol., 37 x 26 cm, 2 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 180-186v Steph I**

Eustratiades 103 (saec. XI); Ehrhard I 2,485 (saec. XII); Lendle 120.183; Mann 143.145.150; — p. CLXXXIX.

Ath. Vat. 499

***Athous Vatopediu 499** — chart., saec. XVII, 594 fol., 34 x 20 cm, 2 col., 24 lin. — menologium metaphrasticum mensis Ianuarii — **fol. 9-25v Bas**

Eustratiades 104; Ehrhard I 2,560; — p. CCXXVI.

Ath. Vat. 630

Athous Vatopediu 630 — chart., saec. XIV/XV, 411 fol., 26 x 18 cm, 1 col., 22 lin. — 34 orationes panegyricae — **fol. 141v-149 Theod**

Eustratiades 124 (saec. XV); Ehrhard I 3,489; — p. CLXII.

Ath. Vat. 639

Athous Vatopediu 639 — chart., saec. XV, 219 fol., 33 x 23 cm, 2 col., 32 lin. — panegyricum — **fol. 77v-82 Steph I**

Eustratiades 128; Mann 144.146.150; — p. CLXXXIX.

Ath. Xir. 39

Athous Xiropotamu 39 — chart., saec. XVI, 193 fol., 22 x 15 cm — panegyricum — **fol. 173-183 Steph I**

Lambros 1,201 (Nr. 1372); Eudokimos 17; Ehrhard I 3,230 ann. 4; — p. CLXXXIX.

Ath. Xir. 120

Athous Xiropotamu 120 — chart., anno 1617 a monacho Cyrillo scriptus, 385 fol., 40,5 x 27 cm, 2 col., 32 lin. — panegyricum mensium Dec.-Ian. — **fol. 120-128 Steph I, fol. 173-184 Bas**

Lambros 1,207 (Nr. 2453); Eudokimos 49; Ehrhard I 3,510; Lendle 122.245 ann. 5; Mann 196; — p. CCII. CCXXVI.

Ath. Xir. 134

Athous Xiropotamu 134 — chart., saec. XVI, 228 fol., 4°, 1 col., 28 lin. — orationes pro sex mensibus collectae — **fol. 99-107v Steph I**

Lambros 1,208 (Nr. 2467); Ehrhard I 1,284; Lendle 122.216; Mann 160.162.168; — p. CXCVII.

Ath. Xir. 138

Athous Xiropotamu 138 — chart., anno 1615, 319 fol., 34 x 27,5 cm, 1 col., 26 lin. — codex mixtus (orationes panegyricae vitarum sanctorum) — **fol. 121-126v Theod**

Lambros 1,208 (Nr. 2471); Ehrhard I 3,330; — p. CLXII.

Bas. F V 29

Basileensis Universitatis F V 29 — membr., saec. XII/XIII, pars secunda fol. 11-129, 31,5 x 24,4 cm, 2 col., 32 lin. — panegyricum totius anni — **fol. 18-26 Steph I, fol. 38v-53v Bas, fol. 98-106 Mart I b**

Omont Suisse 394 (saec. XIV); Catal. Germ. 195 (saec. XII); Ehrhard I 2,45 (saec. XII); Lendle 116.243; Mann 95.101.111. GNO IX Spira 380; — p. CCII. CCXXXI. CCLI. CCLIV.

Berat. 29

Beratinus 29 vide **Tiranensis 3**

Berol. 367

***Berolinensis 367** — membr., saec. XII (= prima manus foliorum 1-52, 60-105), 120 fol., 27 x 21 cm — panegyricum totius anni — **fol. 51 Steph I**

C. de Boor 213; Catal. Germ. 169; Ehrhard I 2,38; Lendle 117 (codex rapinis belli annorum 1939-1945 amissus aut incendiis deletus est).

Brix. A III 3

Brixianus Querinianus graecus A III 3 — chart., saec. XVI, 571 fol., 28,5 × 19,4 cm, 2 col., 30 lin. — orationes panegyricae et opera alia auctorum ecclesiasticorum — **fol. 234-238v Theod**

Martini 1,2; Ehrhard I 3,858; — p. CLII. CLVIII.

Brux. IV 322

Bruxellensis IV 322 — membr., saec. XI/XII, 104 fol., 32 × 24,5 cm, 2 col., 31 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 84v-104v Thaum** (des. 51,20 χεόμενα)

Halkin Bruxellensis 357-360; — p. C.

Cantabr. Univ. Add. 7593

Cantabrigensis Universitatis Additional 7593 — chart., saec. XIV, 225 fol., 31,6 × 23,5 cm, 1 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-1v Thaum** (21,23 τὰ]ς ἀποδείξεις-ὡς οὐ[κ 23,22)

Easterling 311; — p. CIV, ann. 1.

Const. ἁγ. τριάδ. 82

Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 82 — membr., saec. XI/XII, 438 fol., 37 × 28 cm, 2 col., 25 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 4-45 Thaum**

Delehaye 12; Tsakopulos 79; Ehrhard I 2,420; — p. XCVII. CXIII.

Const. ἁγ. τριάδ. 83

Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 83 — membr., saec. XI/XII, 223 fol., 35 × 25 cm, 2 col., 34 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 25-50v Thaum**

Delehaye 13; Tsakopulos 80; Ehrhard I 2,421; — p. CII.

Const. ἁγ. τριάδ. 84

Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 84 — chart., saec. XIV, 287 fol., 23 × 24 cm, 1 col., 28-32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 28-56 Thaum**

Delehaye 14; Tsakopulos 83; Ehrhard I 2,422; — p. XCVI.

Const. ἁγ. τριάδ. 85

Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 85 — membr., saec. XI, 235 fol., 35,5 × 26 cm, 2 col., 33 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 8-32v Thaum**

Delehaye 15; Tsakopulos 190; Ehrhard I 2,422; — p. XCVII. CXVIII.

Const. ἁγ. τριάδ. 87

Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 87 — membr., saec. XI, 288 fol., 33,5 × 23 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 236v-246v Steph I**

Delehaye 16 (saec. XII); Ehrhard Rez. 122; Tsakopulos 193; Ehrhard I 2,505 (saec. XI); Lendle 122.169; — p. CLXXXIX.

Const. ἁγ. τριάδ. 89

Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 89 — membr., saec. XII, 302 fol., 32 × 22,5 cm, 2 col., 27 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 172-184 Steph I**

Delehaye 20; Ehrhard Rez. 122; Tsakopulos 197; Ehrhard I 2,489; Lendle 122.176; Mann 208.241; — p. CLXXXIX.

Const. ἁγ. τριάδ. 90

Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 90 — membr., saec. XIII/XIV, 361 fol., 38 × 29,5 cm, 2 col., 54 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 125v-128v Steph I**

Delehaye 20 (saec. XIII); Ehrhard Rez. 123; Tsakopulos 198; Ehrhard I 2,505 (saec. XIV); Lendle 122.138; — p. CLXXX.

Const. παναγ. καμ. 10

Constantinopolitanus παναγίας καμαριωτίσσης 10 — membr., saec. XII, 411 fol., 35 × 25 cm, 2 col., 28 lin. — panegyricum mensium Dec.-Febr. — **fol. 128v-137 Steph I, fol. 163-176 Bas**

Boyens 48; Athenagoras 252; Tsakopulos 25,125; Ehrhard I 3,509; Lendle 117.245; Mann 196.241. GNO IX Gebhardt 144; — p. CCII. CCXXVI.

Const. παναγ. τάφ. 48

Constantinopolitanus παναγίου τάφου 48 (Dumbarton Oaks 51. 27. 1) — chart., saec. XV, 543 fol., 28,5 × (?) cm, 1 col., 27 lin. — homiliae

et orationes panegyricae variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 97-103 Theod**

Papadopulos-Kerameus 4,65; Ehrhard I 3,846; — p. CXLIII sq. CXLVIII.

Const. παναγ. τάφ. 128

Constantinopolitanus παναγίου τάφου 128 — chart., saec. XIV, 291 fol., 22,3 × 14,6 cm, 1 col., 25 lin. — hagiographica, orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 65v-80 Bas**

Papadopulos-Kerameus 4,111; Ehrhard I 3,822; — p. CCXXXI.

Const. παναγ. τάφ. 244

Constantinopolitanus παναγίου τάφου 244 — membr., saec. XIV, 316 fol., 32,3 × 26,5 cm, 2 col., 28 lin. — orationes panegyricae pro sex mensibus collectae — **fol. 297v-305v Steph I**

Papadopulos-Kerameus 4,207; Mystakides 351-359 (saec. XII); Ehrhard I 3,475; Lendle 107.164; Mann 97.119; — p. CLXXXV.

Const. παναγ. τάφ. 295

***Constantinopolitanus παναγίου τάφου 295** — chart., saec. XVII, 639 fol., 1 col., 22 (21) lin. — orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 526-639v Thaum**[2]

Papadopulos-Kerameus 4,268.

Const. παναγ. τάφ. 773

Constantinopolitanus παναγίου τάφου 773 — chart., saec. XVI, 233 fol., 20 × 14,5 cm, 1 col., 34 lin. — orationes Gregorii Nysseni et aliorum auctorum ecclesiasticorum (autographon Maximi Margunii) — **fol. 72v-75v Theod, fol. 115-119v Steph I**

Papadopulos-Kerameus 5,263; Mann 54.55. GNO IX Spira 353.431; — p. CLII. CLVIII. CLXXXIX.

[2] est (sicut iam titulus declarat) non textus Gregorii sincerus sed παράφρασις βίου τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ συγγραφέντος ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Νύσσης. illud etiam accedit, quod paraphrastes lingua Graeca saeculi XVII utitur, quae est linguae Graecae videlicet nostrae aetatis persimilis. itaque illa "translatio", cui verborum Gregorii ipsorum haud fere quicquam insertum est, ad textum constituendum plane inutilis est.

Const. θεολ. σχολ. 32

Constantinopolitanus τῆς θεολογικῆς σχολῆς 32 — chart., anno 1561, 514 fol., 32 × 22 cm, 2 col. (pars I = fol. 1-35: 1 col.) — codex mixtus — **fol. 95v-102 Theod**

Delehaye 38; Ehrhard Rez. 119-127; Ehrhard I 3,308; — p. CLXII.

Const. θεολ. σχολ. 37

Constantinopolitanus τῆς θεολογικῆς σχολῆς 37 — chart., anno 1558 scriptus, 479 fol., 32 × 20 cm, 1 col., 28 lin. — panegyricum mensium Dec.-Febr. — **fol. 125-134v Steph I, fol. 160-176 Bas**

Delehaye 45; Tsakopulos 33,60; Ehrhard I 3,509; Lendle 122.245; Mann 196; — p. CCII. CCXXVI.

Const. θεολ. σχολ. 39

Constantinopolitanus τῆς θεολογικῆς σχολῆς 39 — chart., anno 1559 scriptus, 302 fol., 32 × 21 cm, 1 col., 28 lin. — panegyricum — **fol. 129v-137v Mart I b**

Delehaye 48; Ehrhard I 3,52; — p. CCLI.

Crypt. B β X

Cryptensis B β X — codex convolutus ex quattuor per se numeratis partibus — **pars secunda fol. 1-9** (membr., saec. X, 1 col., 32 lin.) **continet Steph I**

Rocchi 151; Ehrhard I 3,944 (praeterea I 1,105, I 3,778.821); Lendle 107.224; — p. CXCVII.

Dram. 3

***Dramensis Kosinitzis 3** — membr., saec. XII, 222 fol., 36 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **oratio XV Thaum**

Ehrhard I 2,446.

Escor. R II 7

Escorialensis graecus R II 7 — membr., saec. XI/XII, 221 fol., 32,1 × 25 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-27v Thaum**

Mercati 259; Miller Esc. 18; Revilla 106; Ehrhard I 2,423; Delehaye Esc. 354; — p. CXIII.

Escor. Y II 15

Escorialensis graecus Y II 15 — membr., saec. X/XI, 162 fol., 24 × 19 cm, 1 col., 26 lin. — orationes variorum patrum ecclesiasticorum — **fol. 132v-140v, 150-151v Steph I**

Andrés 2,138-140 (saec. XIII); Miller Esc. 221 (saec. XI); Delehaye Esc. 364 (saec. XI); Ehrhard I 3,754 (saec. X); Lendle 114.217; — p. CXCVII.

Escor. Y III 16

Escorialensis graecus Y III 16 — chart., saec. XIV/XV, III.450 fol. 20,8 × 14,4 cm, 1 col., 24 lin. — codex miscellaneus — **fol. 307-344v Thaum**

Andrés 2,237-239; Graux 232; Delehaye Esc. 383 (saec. XV, fol. 471 "ita signatorum 1-299,230-401", fol. 252-295v Thaum); — p. CIII.

Φ

Escorialensis graecus Φ III 20 — membr., saec. IX/X litteris uncialibus scriptus, 417 fol., 20,3 × 13,6 cm, 1 col., 32 lin. — panegyricum totius anni — **fol. 101-114 Steph I**

Andrés 2,77-80; Miller Esc. 180; Delehaye Esc. 356; Ehrhard I 2,4; Jaeger Trad. 93.97; Lendle 114.143; — p. CLXXXIV.

Escor. X III 14

Escorialensis graecus X III 14 — membr. (I-III chart.), saec. XII, III. 183 fol., 25 × 20 cm, 2 col., 26 lin. — variae orationes variorum auctorum — **fol. 183-183v Theod** (= 61,4-62,15)

Andrés 2,319; Miller Esc. 339; — p. CXLVIII.

Esc. Ω II 11

Escorialensis graecus Ω II 11 — membr. (fol. I, II, 1, 2, 8, 32, 142-153 chart., saec. XV ex.), saec. XII, 153 fol., 29,5 × 20 cm, 2 col., 36 lin. — homiliae variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 130-135 Theod**

Miller Esc. 474; Andrés 3,164; Ehrhard I 2,253 (30 × 18 cm).299; Delehaye Esc. 290; — p. CXLVIII. CL.

Ferrar. 321

Ferrarensis 321 — chart., saec. XIII, 316 fol., 31,5 × 22,7 cm, 2 col., 35 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-24v Thaum**

Flor. bibl. nat. 53

Florentinus bibliothecae nationalis gr. 53 — membr., saec. XI/XII, 227 fol., 26,4 × 21,3 cm, 2 col., 33 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 203-211v Steph I**

Olivieri 416 (saec. XI); Ehrhard I 2,489 (saec. XI/XII); Lendle 107.258; — p. CCII.

Flor. Laur. Ashb. 99

Florentinus Laurentianus Ashburnhamianus 99 — membr., saec. X/XI (fol. 10-17v), 31,3 × 23,1 cm, 2 col., 32 lin. — codex miscellaneus — **fol. 10-17v Mart I b** (des. 156,9; fol. 1-19 ex Lugdunensi Gallorum 542 abscisa sunt, quo in codice (fol. 216) finis huius orationis Mart I b invenitur)

Rostagno/Festa 204 (saec. X/XI); Ehrhard I 2,97 ann. 1; — p. CCXLVIII.

Flor. Laur. plut. 4,4

Florentinus Laurentianus plutei 4,4 — membr., saec. XII, 324 fol., 36,5 × 26 cm, 2 col., 33 lin. — panegyricum pro sex mensibus compositum — **fol. 189-196 Steph I**

Bandini 1,519 (saec. XI); Ehrhard I 2,93 (saec. XII); Mann 96.102.110; Lendle 107.163; — p. CLXXXV.

Flor. Laur. plut. 6,12

Florentinus Laurentianus plutei 6,12 — chart., saec. XIV, 237 fol., 4°, 1 col., 36 lin. — codex miscellaneus — **fol. 189 (191) Steph I** (36,3-15 L. = 90,5-15), **fol. 190 (192) Thaum** (17,24-19,5)

Bandini 1,117; Lendle 116; — p. XCVI. CLXXX.

Flor. Laur. plut. 7,25

Florentinus Laurentianus plutei 7,25 — membr., saec. XII, 230 fol., 4°, 1 col., 21 lin. — orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 136-196v Thaum**

Bandini 1,276; Ehrhard I 3,786; — p. CXXIV.

Y

Florentinus Laurentianus plutei 7,26 — membr., saec. X, 321 fol., 23,8 × 16,8 cm, 1 col., 36 lin. — panegyricum pro sex mensibus compositum — **fol. 14v-21v Steph I**

Bandini 1,277 (saec. XI); Ehrhard I 2,109 (saec. X ineunt.); Lendle 107.203. GNO

Flor. Laur. plut. 10,27

Florentinus Laurentianus plutei 10,27 — membr., saec. XIII, 168 fol., 8°, 1 col., 22 lin. — menologium — **fol. 165-168v Steph I** (des. 80,9)

Bandini 1,493; Lendle 107.225; — p. CXCVII.

Flor. Laur. plut. 86,8

Florentinus Laurentianus plutei 86,8 — chart., saec. XV, 329 fol., 4°, 2 col., 39 lin. — codex miscellaneus — **fol. 305 Steph I** (excerpt. 90,5-15)

Bandini 3,298; Lendle 116; — p. CLXXX.

Genuens. 34

***Genuensis Missionis Urbanae 34** — membr., saec. XI, 236 fol., 29,5 x 21,5 cm, 2 col., 32 lin. — menologium mensium Februar., Mart., April., Mai. — **fol. 209-215 Theod**

Ehrhard Catal. 210; Ehrhard I 2,648; — p. CXXXIX.

Genuens. 36

Genuensis Missionis Urbanae 36 — membr., saec. XI, 237 fol., 30,5 x 25 cm, 2 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-29v Thaum** (om. 4,15-21 γί[νεσθαι-εἰ δὲ] κατόπιν et 18,12 ἀϊδίου - ἐπικρατέστερος 22,12)

Ehrhard Catal. 212; Bertolotto 61; Ehrhard I 2,423; — p. CXVIII.

Haun. 167

Hauniensis fundi antiqui 167 — membr., saec. XI/XII, 232 fol., 38,5 x 26,5 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 4v-27 Thaum** (om. 11,21 αὐτὴν - σπουδῆς 26,6)

Graux Haun. 152; Catal. Germ. 186; Ehrhard I 2,425; — p. XCVI.

Haun. 168

Hauniensis fundi antiqui 168 — membr., saec. XI/XII, 215 fol., 28,5 x 24,5 cm, 2 col., 31 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-16 Thaum** (om. 15,20 ἐ[παρθεὶς-σοφίας 17,25 et 20,24 πα[ραχρῆμα - ἔκπληξιν 38,7)

Graux Haun. 155; Catal. Germ. 187; Ehrhard I 2,425; — p. CXVI.

H

Hierosolymitanus Patriarchiu 6 — membr., saec. IX/X, pars secunda fol. 242-385, 37 x 27,5 cm, 2 col., 43 lin. — menologium pro quattuor mensibus compositum — **fol. 255-260v Steph I**

Papadopulos-Kerameus 1,19; Ehrhard I 1,362 (cf. praeterea I 1,174); Lendle 108.144. GNO IX Gebhardt 155.164; — p. CLXXXIV.

Hier. Patr. 7

Hierosolymitanus Patriarchiu 7 — membr., saec. XI, 361 fol., 38 x 26,5 cm, 2 col., 34 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 292v-300 Steph I**

Papadopulos-Kerameus 1,30; Ehrhard I 2,507; Lendle 108.132; — p. CLXXX.

Hier. Patr. 8

Hierosolymitanus Patriarchiu 8 — membr., saec. XI, 452 fol., 36,5 x 28,5 cm, 2 col., 33 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 256-283v Thaum**

Papadopulos-Kerameus 1,33; Ehrhard I 2,445; — p. CIII.

Hier. Patr. 136

Hierosolymitanus Patriarchiu 136 — chart., saec. XIV, 228 fol., 31,5 x 21 cm, 1 col., 26 lin. — orationes panegyricae variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 66-70 Theod**

Papadopulos-Kerameus 1,240; Ehrhard I 3,271; — p. CLII.

Hier. Saba 26

Hierosolymitanus Saba 26 — membr., saec. XI/XII, 233 fol., 35 x 25,5 cm, 2 col., 33 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 60v-105 Thaum**

Papadopulos-Kerameus 2,47-50; Ehrhard I 2,445; — p. XCVI.

Hier. Saba 33

Hierosolymitanus Saba 33 — membr., saec. XI, 286 fol., 34,4 x 26 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 258-286v Thaum** (des. 52,12 οὐδενὸς τῶν)

Papadopulos-Kerameus 2,74; Ehrhard I 2,399; — p. XCVI.

Hier. Saba 80

Hierosolymitanus Saba 80 — membr., saec. XIII, 183 fol., 24,8 x 19,5 cm, 1 col., 26 lin. — homiliae variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 96-98 Theod**

Papadopulos-Kerameus 2,148; Ehrhard I 2,254; — p. CXLVIII. CL.

Hier. Saba 105

*__Hierosolymitanus Saba 105__ — chart., saec. XIV, 343 fol., 24,4 x 18,5 cm — panegyricum — **oratio XV Steph I**

Papadopulos-Kerameus 2,180; Ehrhard I 3,219; Lendle 120. (oratio XV est in ea parte codicis, quae perdita est; cf. Ehrhard)

Hier. Saba 141

Hierosolymitanus Saba 141 — membr., saec. XI, 217 fol., 32,4 x 26 cm, 2 col., 34/37 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-26 Thaum**

Papadopulos-Kerameus 2,223; Ehrhard I 2,423; — p. CII.

Hier. Saba 170

Hierosolymitanus Saba 170 — membr., saec. XI, 325 fol., 31,8 x 24,4 cm, 1 col., 29 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 154v-175 Thaum**

Papadopulos-Kerameus 2,282; Ehrhard I 2,446; — p. CXIII.

Hier. Saba 171

Hierosolymitanus Saba 171 — membr., saec. XI, 122 fol., 31,5 x 23,5 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1v-33 Thaum** (inc. 4,24 Μηδεὶς δὲ)

Papadopulos-Kerameus 2,285; Ehrhard I 2,424; — p. CXIII.

Hier. Stavr. 7

Hierosolymitanus Stavru 7 — membr., saec. XII, 304 fol., 34,5 x 26 cm, 2 col., 33 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-35 Thaum**

Papadopulos-Kerameus 3,28; Ehrhard I 2,425; — p. XCVII.

Ler. 8

*__Leriacus 8__ — membr., saec. XIII, 288 fol., 8°, (post annum 1883 surreptus) — panegyricum totius anni — **oratio V Theod**

Gedeon 8; Oikonomopulos 188-194; Ehrhard I 2,52; Seraphetinides 68-84; — p. CXXXIX.

Lesb. Ioan. 7

Lesbiacus Ioannu 7 — membr., saec. XIII, 278 fol., 26,5 x 20 cm, 1 col., 33 lin. — orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 18v-23v Steph I, fol. 151-173 Thaum** (om. 21,3 τρό[πον - λ]έγοντος 23,13)

Papadopulos-Kerameus Lesbos 147; Ehrhard I 3,810; Lendle 118; — p. CIV. CXCVII.

Lesb. λειμ. 52

Lesbiacus λειμῶνος 52 — membr., saec. XII, 327 fol., 28 x 22 cm, 2 col., 26 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 3-41v Thaum**

Papadopulos-Kerameus Lesbos 61; Ehrhard I 2,426; — p. XCVI.

Λ

Londiniensis Musei Britannici graecus Old Royal 16 D I — membr., saec. XII, 479 fol., 24 x 16,5 cm, 1 col., 40 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 364-366 Mart I a, fol. 366-370 Mart I b, fol. 370-375v Steph I, fol. 401-420 Thaum**

Warner/Gilson 2,187; Srawley XLVI (saec. XIII); Lendle 102.189; Mann 53.58. GNO III 1 Müller XXIII.XXVI.XLVI.XLIX; III 2 McDonough LVIII, Hörner CVIII; V Alexander 211; VI Langerbeck XXIV; VII 1 Musurillo VII; VIII 1 Jaeger 99 (saec. XII), Cavarnos 231; IX Heil 4, van Heck 81, Gebhardt 142.173. 180.182.187, Spira 351.431; Suppl. I Hörner CXXII; — p. XCV. CLXXXIX. CCXLIII. CCLI.

Lond. 16 D XI

Londiniensis Musei Britannici graecus Old Royal 16 D XI — chart., saec. XVI, 371 fol., 31,12 x 21 cm, 1 col., 24 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 298-299v, 300-301v, 302-304v Bas**

Warner/Gilson 2,190. GNO III 1 Müller XXIV.XXIX.XLIII.XLIV; III 2 McDonough LXXIV, Hörner CXXXV; VI Langerbeck XL; VII 1 Musurillo XVI; VIII 1 Jaeger 37, Woods Callahan 358; VIII 2 Pasquali XLVI; IX Heil 8, Gebhardt 138; — p. CCXXVI.

Lond. 22 733

Londiniensis Musei Britannici graecus Additional 22 733 — membr., saec. XI/XII, 279 fol., 32 × 23 cm, 2 col., 28 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 187v-199 Steph I**

Catal. Add. 725 (saec. XI); Catal. Germ. 268 (saec. XI); Ehrhard I 2,490 (saec. XI/XII); Lendle 119; — p. CLXXXIV.

Lond. 22 745

Londiniensis Musei Britannici graecus Additional 22 745 — membr., saec. XIII, 152 fol., 28,5 × 20 cm, 2 col., 29 lin. — panegyricum totius anni — **fol. 96-104 Steph I**

Catal. Add. 726; Catal. Germ. 268 (saec. XIV); Ehrhard I 2,50 (saec. XIII); Lendle 119; Mann 95.101.105; — p. CLXXXV.

Lugd. Bat. Gron. 12 (L)

Lugdunensis Batavorum Gronovianus 12 — chart., saec. XVI (apographon codicis Arsenii anno 911 scripti), 277 fol., 32,2 × 22,2 cm, 1 col., 31 lin. — opera Gregorii Nysseni et aliorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 65v-68v Mart I a, fol. 68v-74 Mart I b, fol. 89v-94v Steph I (L)**

Geel 3; Cavallera 4; Lendle 106.185; Mann 53.58.63. GNO III 1 Müller XI.XXXIII.XLIII.XLVIII; III 2 McDonough LVII, Hörner CXI; VIII 1 Jaeger 11; IX van Heck 73.80, Gebhardt 132.144.169.183, Spira 430; — p. CLXXXIX. CCXLIII. CCLI.

Lugd. 542

Lugdunensis Gallorum 542 (= 625, = 51) — membr., saec. XII, 385 fol., 31,2 × 22,6 cm, 2 col., 32 lin. — panegyricum pro sex mensibus compositum — **fol. 122-129v Steph I, fol. 216 Mart I b** (fragmentum finis orationis inc. 156,9 μνήσ]θητί μου)

Omont Inv. 3,370; Omont Catal. Dep. 40; Ehrhard I 3,495; Lendle 118; Mann 97.112; — p. CLXXXIV. CCXLVIII.

Matr. 2725

Matritensis graecus 2725 (olim Palacio 4) — chart., saec. XVI, 324 fol., 1 col., 28 lin. — orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 313v-318 Theod**

Graux/Martin 63; — p. CLII. CLVIII.

Matr. 4758

Matritensis graecus 4758 (olim biblioteca nacional N 136) — chart., saec. XVI, pars tertia fol. 89-115, 33,5 × 23,4 cm, 1 col., 30 lin. — **fol. 98-104v Steph I, fol. 105-115 Bas**

Miller Madr. 22; Sicherl 62; Lendle 114.129; Mann 10.12.18; — p. CLXXX. CCXX.

Matr. 4864

Matritensis graecus 4864 (olim archivo historico nacional 163,6) — chart., saec. XVI, 363 fol., 1 col., 28/29 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 19v-27v Steph I, fol. 28-39v Bas, fol. 147v-152 Theod, fol. 157v-166 Mart I a, fol. 166v sqq Mart I b*, fol. 264v-291 Thaum**

Graux/Martin 24; Ehrhard I 2,215; Lendle 114.120; Mann 10.12.18. GNO III 1 Müller XVIII; III 2 Kenneth Downing XVII, Hörner XCVII; V McDonough 180; VIII 1 Jaeger 120; IX Heil 12, van Heck 84, Gebhardt 152.159.175.183, Spira 366.420.427; — p. CVIII. CXL. CLXXX. CCXX. CCXL. CCXLVIII.

Med. Ambr. A 180 sup

Mediolanensis Ambrosianus graecus A 180 sup — membr., saec. XIII, III.332 fol., 31,2 × 22,2 cm, 2 col., 47/50 lin. — menologium metaphrasticum — **fol. 235v-249 Thaum**

Martini/Bassi 1,86 (Nr. 73); Ehrhard I 2,447.368; — p. CXXI.

Med. Ambr. A 213 inf

Mediolanensis Ambrosianus graecus A 213 inf — membr., saec. XII, I.303 fol., 35,4 × 26 cm, 2 col., 26 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-33v Thaum** (inc. 13,11 καθηγου]μένῳ)

Martini/Bassi 2,915 (Nr. 821); Ehrhard I 2,426; — p. XCVII.

Med. Ambr. B 12 inf

Mediolanensis Ambrosianus graecus B 12 inf — membr., saec. XII, 146 fol., 35,1 × 23,3 cm, 1 col., 29 lin. — orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 86-92v Steph I**

Martini/Bassi 1,935; Ehrhard I 2,459 ann. 1; 3,101; Lendle 108.223; — p. CXCVII.

Med. Ambr. C 11 inf

Mediolanensis Ambrosianus graecus C 11 inf — membr. saec. XIII, 160 fol., 23 × 14,2 cm, 1 col., 26 lin. — orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 39-50 Steph I**

Martini/Bassi 2,943 (saec. XIII/XIV); Ehrhard I 3,811 (saec. XIII); Lendle

Med. Ambr. C 124 sup

Mediolanensis Ambrosianus graecus C 124 sup — membr., saec. XIII, 270 fol., 37,5 × 24,7 cm, 2 col., 30 lin. — panegyricum totius anni — **fol. 123-131 Steph I**

Martini/Bassi 1,228; Ehrhard I 3,212; Lendle 108.209; Mann 97.103.116; — p. CXCIV.

M

Mediolanensis Ambrosianus graecus C 135 inf — membr., saec. XI, 388 fol., 32,3 × 25,8 cm, 2 col., 25 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 32-43 Steph I, fol. 43-61 Bas, fol. 105-111v Theod, fol. 118v-122v Mart I a, fol. 123-131v Mart I b, fol. 271-309v Thaum**

Martini/Bassi 2,959; Lendle 109.124; Mann 10.12.23. GNO III 1 Müller XV.XL.XLIV.XLIX; III 2 McDonough LXIII, Hörner XCI; VIII 1 Jaeger 21.108, Woods Callahan 355.363; IX Heil 6, van Heck 83, Gebhardt 149.158.173. 183, Spira 361; — p. CXII. CXXIX. CXLI sq. CLXXX. CLXXXII. CCXX. CCXXII sq. CCXXXIX. CCXLVIII.

Med. Ambr. D 92 sup

Mediolanensis Ambrosianus graecus D 92 sup — membr., saec. XII, III.274 fol., 31,5 × 24,8 cm, 2 col., 37/42 lin. — vitae ad dies festos in Italia meridionali ante Metaphrastae aetatem collectae — **fol. 76v-94v Thaum**

Martini/Bassi 1,284 (Nr. 259); Ehrhard I 3,782; — p. CXXI.

Med. Ambr. F 103 sup

Mediolanensis Ambrosianus graecus F 103 sup — membr., saec. XIII, 320 fol., 26,2 × 18,8 cm, 1 col., 29 lin. — orationes pro sex mensibus collectae — **fol. 248-256 Steph I**

Martini/Bassi 1,417; Ehrhard I 3,136; Lendle 108.225; — p. CXCVII.

Med. Ambr. F 130 sup

Mediolanensis Ambrosianus graecus F 130 sup — membr., saec. XIII, pars prima fol. 1-105, 32,2 × 23,2 cm, 1 col., 34 lin. — panegyricum totius anni — **fol. 52-58v Steph I**

Martini/Bassi 1,436; Ehrhard I 2,52; Mercati 73 (saec. XIV); Lendle 108.245; — p. CCII.

Med. Ambr. I 260 inf

Mediolanensis Ambrosianus graecus I 260 inf — chart., saec. XVI, II.262 fol., 32,4 × 22,5 cm — orationes Ioannis Chrysostomi et aliorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 140-153 Bas**

Martini/Bassi 2,1142. GNO IX Spira 386; — p. CCXXVI.

Messan. Salv. 15

Messanensis Sancti Salvatoris 15 — membr., saec. XI, 283 fol., 31,8 × 21,4 cm, 2 col., 34 lin. — opera Gregorii Nysseni, Basilii, Andreae Cretensis — **fol. 28-36v Bas, fol. 98v-107v Steph I, fol. 117v-122v Theod**

Mann 161.165.173. GNO IX Gebhardt 142; — p. CXXXIX. CLII. CLVIII. CCII. CCXXXI. CCXXXIV.

Messan. Salv. 30

Messanensis Sancti Salvatoris 30 — membr., anno 1307 a Daniele (V.G. 98) monacho monasterii Messinae scriptus, 256 fol., 42,8 × 33,4 cm, 2 col., 43 lin. — menologium — **fol. 205-209v Steph I**

Mancini 54; Halkin Mess. 252; Fraccaroli 510; Delehaye Mess. 41; Batiffol 2.97.165; Ehrhard I 3,443; Lendle 114.226; — p. CXCVII.

U

Messanensis Sancti Salvatoris 69 — membr., saec. XII, 270 fol., 36 × 25,5 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-30 Thaum**

Mancini 126; Delehaye Mess. 61; Mercati Mess. 241.284; Ehrhard I 2,426 (saec. XI); — p. CXIII.

Messan. Salv. 77

Messanensis Sancti Salvatoris 77 — membr., saec. XIII/XIV, 148 fol., 28 × 22,7 cm, 2 col., 22 lin. — varia hagiographica — **fol. 1-10v Steph I** (inc. 18,10 L. = 82,7)

Mancini 135 (saec. XII); Halkin Mess. 262; Delehaye Mess. 64 (saec. XII): Ehrhard I 3,814 (saec. XIII/XIV); Lendle 114.221; — p. CXCVII.

Meteor. 370

Meteoron μεταμορφώσεως 370 — chart., saec. XVI, 328 fol., 32 × 20,5 cm, 2 col., 31 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 300-324 Thaum** (om. 56,8 ὅτι - πόλει 10)

Meteor. 496

Meteoron μεταμορφώσεως 496 — membr., saec. XI, 10 fol., 31 × 23,5 cm, 2 col., 28 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 10-10v Thaum** (9,24 περι]νοία - ἠρεμαί[α 11,7)

Ehrhard I 2,459; — p. CXIII.

Meteor. 549

Meteoron μεταμορφώσεως 549 — membr., saec. X, 331 fol., 27,3 × 16,3 cm, 1 col., 30 lin. — panegyricum totius anni — **fol. 96-100v Steph I**

Charitakes 307-310; Ehrhard I 1,590 ann. 11; I 2,11; — p. CLXXXIX.

Meteor. 558

***Meteoron μεταμορφώσεως 558** — chart., saec. XVI, 766 fol., 31,2 × 20,5 cm — panegyricum — **fol. 258sqq Bas**

Erhard I 3,293.

Mon. 32

Monacensis graecus 32 — chart., saec. XVI, 503 fol., 35 × 23 cm, 1 col., 30 lin. — varia opera variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 427-432 Theod**

Hardt 1,179; — p. CXLVIII.

Mon. 92

Monacensis graecus 92 — chart., saec. XVI, 477 fol., 35 × 24 cm, 1 col., 30 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 378-390v Bas, fol. 396v-399v Mart I a, fol. 399v-406 Mart I b, fol. 406v-412v Mart II**

Hardt 1,499; Catal. Germ. 102; Ehrhard I 3,1003. GNO II Jaeger L; VIII 1 Woods Callahan 351; IX Spira 370; — p. CCXXI. CCXL. CCXLVIII. CCLIX.

Mon. 107

Monacensis graecus 107 — chart., saec. XVI, 365 fol., 35 × 22,5 cm, 1 col., 30 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 38-44v Steph I, fol. 45-55v Bas, fol. 87v-92 Theod, fol. 97-99v Mart I a, fol. 100-105v Mart I b, fol. 197v-222 Thaum**

Hardt 2,2; Ehrhard I 2,215; Lendle 117.128; Mann 9.12.19. GNO III 1 Müller XVII.XLII.XLIV; III 2 Kenneth Downing XVII, Hörner XCVI; V McDonough 180.184; VIII 1 Jaeger 116; IX Heil 12, van Heck 85, Gebhardt 151.159.175.183, Spira 366.420.427; — p. CVIII. CXL. CLXXX. CCXX. CCXL. CCXLVIII.

Mon. 132

Monacensis graecus 132 — membr., saec. XI, 278 fol., 35 × 25 cm, 2 col., 24 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 142-156v Steph I**

Hardt 2,90 (saec. X); Catal. Germ. 104 (saec. XI); Ehrhard I 2,491 (saec. XI); Lendle 117.160; — p. CLXXXV.

Mon. 179

Monacensis graecus 179 — membr., saec. XII/XIII, 211 fol., 30 × 23 cm, 1 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-26v Thaum**

Hardt 2,213 (saec. XI); Catal. Germ. 109; Ehrhard I 2,427; — p. CXVIII.

O

Monacensis graecus 370 — membr., saec. X, 410 fol., 33,7 × 25,5 cm, 2 col., 28 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 27v-38v Steph I, fol. 38v-55 Bas, fol. 106-111v Theod, fol. 118v-123 Mart I a, fol. 123-126v Mart I b, fol. 271v-311v Thaum**

Hardt 4,92; Ehrhard I 2,214; Lendle 106.124; Mann 9.12.26. GNO III 1 Müller XV.XL.XLIV; III 2 Kenneth Downing XIII, Hörner XCV; V McDonough 180; VIII 1 Jaeger 114; IX Heil 12, van Heck 84, Gebhardt 150.158.173.183, Spira 365.419.427; — p. CVIII. CXXIX. CXXXIX. CLXX sq. CLXXX sqq. CCXX. CCXXXIX. CCXLVIII.

Mon. 534

Monacensis graecus 534 — chart., saec. XV, 61 fol., 22 × 16,5 cm, 1 col., 31 lin. — orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 13-28v Thaum**

Hardt 5,332; GNO III 2 Hörner CXXXIX; — p. CXVIII.

Montep. 122

Montepessulanus 122 — chart., saec. XVI, 234 fol., 4°, 1 col., 26 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 82-85v Mart I a, fol. 86-94 Mart I b, fol. 94v-104v Steph I**

Omont Inv. 3,374; Lendle 103.189 ann. 4; Mann 53.55.255. GNO III 1 Müller LI; V Alexander 256; VIII 1 Cavarnos 233; IX van Heck 82, Gebhardt 144.175. 180.183.188, Spira 352.431; — p. CLXXXIX. CCXLIII. CCLI.

Mosqu. 157

Mosquensis graecus 157 — membr., saec. XI, 311 fol., 33,3 × 26,6 cm, 2 col., 27/28 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 292v-311v Bas**

Matthaei 61 (saec. X/XI); Vladimir 161 (saec. XI); — p. CCXXVI.

A^{m}

Mosquensis graecus 215 — membr., saec. IX/X (in monasterio Athoo Iviron scriptus), 406 fol., 26,6 × 17,7 cm, 1 col., 30 lin. — panegyricum totius anni — **fol. 103-111 Steph I, fol. 116-131v Bas**

Matthaei 169 (saec. X); Sabbas 136 (saec. X); Vladimir 262 (saec. IX); Ehrhard I 2,6 (saec. IX/X); Lendle 118.247; Mann 184 (qui codicem secundum ordinem Musei historici Bibliothecae Synodalis "Mosquensem 284" appellat); — p. CCII. CCXXVI.

Mosqu. 216

Mosquensis graecus 216 — membr., saec. X, 412 fol., 32,2 × 22,2 cm, 2 col., 29 lin. — panegyricum pro sex mensibus compositum — **fol. 59-66 Theod**

Matthaei 71 (saec. XI/XII); Sabbas 110 (saec. XI/XII); Vladimir 267 (saec. X); Ehrhard I 1,271; — p. CXXXIX. CLXIII.

Mosqu. 361

Mosquensis graecus 361 — membr., saec. XI, 437 fol., 36,7 × 26,7 cm, 2 col., 33 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 248-273v Thaum**

Sabbas 105 (saec. XI/XII); Matthaei 102; Vladimir 547; Ehrhard I 2,448; — p. CII.

Mosqu. 362

Mosquensis graecus 362 — membr., saec. XI, 342 fol., 34,4 × 24,4 cm, 2 col., 29 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 235-267v Thaum**

Sabbas 105; Matthaei 102 (saec. XII); Vladimir 550; Ehrhard I 2,448; — p. CXVIII.

Mosqu. 363

Mosquensis graecus 363 — membr., saec. XI, 250 fol., 33,3 × 25,5 cm, 2 col., 29 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 226v-250v Thaum** (des. 46,6 φεύγουσιν)

Sabbas 105; Matthaei 102; Vladimir 551; Ehrhard I 2,404; — p. CXXIV.

Mosqu. 364

Mosquensis graecus 364 — membr., saec. XI, 293 fol., 36,6 × 26,6 cm, 2 col., 29 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 4-39v Thaum**

Sabbas 105; Matthaei 104; Vladimir 551; Ehrhard I 2,427; — p. XCVI.

Mosqu. 365

Mosquensis graecus 365 — membr., saec. XI, 295 fol., 34,4 × 24,4 cm, 2 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-32v Thaum**

Sabbas 105; Matthaei 267; Vladimir 552; Ehrhard I 2,427; — p. CXIII.

Mosqu. 380

Mosquensis graecus 380 — membr., annis 1021/1022 a monacho Theophane scriptus, 370 fol., 35,5 × 27 cm, 2 col., 30 lin. — orationes panegyricae variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 124-129v Theod**

Sabbas 78; Matthaei 94; Vladimir 572; Ehrhard I 1,669 ann. 5. 3,170 ann. 1. 3,377 ann. 3. 741; — p. CLX.

Mosqu. 384 (Σ)

Mosquensis graecus 384 — membr., saec. XI, 317 fol., 43,3 × 27,7 cm, 2 col., 36 lin. — orationes panegyricae et homiliae variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 69-93v Thaum, fol. 250-255 Theod (Σ)**

Sabbas 136; Matthaei 41; Vladimir 577; Ehrhard I 1,591 ann. 2. 614 ann. 4. 3,127 ann. 2. 425 ann. 1. 802; — p. CIV. CLXII.

Mosqu. 390

Mosquensis graecus 390 — membr., saec. XII, 252 fol., 31 × 22 cm, 2 col., 30 lin. — panegyricum — **fol. 220-226 Theod**

Sabbas 114 (saec. XII/XIII); Matthaei 89 (partim saec. XIII, partim saec. XII); Vladimir 587; Ehrhard I 1,591 ann. 2. 614 ann. 4. 3,127 ann. 2. 425 ann. 1. 802; — p. CLII.

Mosqu. 392

Mosquensis graecus 392 — chart., saec. XVI, 462 fol., 13,2 × 9,9 cm, 1 col., 19 lin. — homiliae patrum et aliorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 3v-15 Theod**

Sabbas 186 (saec. XV/XVI); Matthaei 334 (saec. XV/XVI); Ehrhard I 3,861; —

Mosqu. 396

Mosquensis graecus 396 — chart., saec. XVI, 318 fol., 17,2 × 14,5 cm, 1 col., 22 lin. — sermones metaphrastici — **fol. 113-170v Thaum**

Matthaei 309; Vladimir 597; Ehrhard I 3,792; — p. XCVI.

Mosqu. 410

Mosquensis graecus 410 — chart., saec. XV, 212 fol., 28,6 × 20,35 cm, 2 col., 33 lin. — varia opera variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 191-195 Theod**

Matthaei 81; Vladimir 606; — p. CLII. CLVII.

Mosqu. 412

Mosquensis graecus 412 — chart., a Theognosto anno 1445 scriptus, 464 fol., 28,8 × 22 cm, 1 col., 34 lin. — homiliae variorum auctorum ecclesiasticorum et orationes panegyricae (secunda pars 112-407; fragmentum panegyrici Gregorii Nazianzeni 292-407) — **fol. 140-143 Theod**

Vladimir 610; Matthaei 15; Sabbas 151; Ehrhard I 2,261. 3,1007; — p. CLII. CLIX.

Mutin. Est. 249

Mutinensis Estensis graecus 249 = **α T. 8. 18** (olim Mss. II G 13) — chart., saec. XV/XVI, pars secunda fol. 192-318, 28,8 × 21,5 cm, 1 col., 30 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 300-310 Bas, fol. 310-315v Steph I**

Puntoni 523; Lendle 109.134. GNO III 1 Müller XIX; IX van Heck 88, Gebhardt 174; — p. CLXXX. CCXXI.

Neap. II A (A) 18

Neapolitanus graecus II A (A) 18 — membr., anno 1176 a Ioanne scriptus, 181 fol., 30,4 × 25 cm, 2 col., 31 lin. — opera Gregorii Nysseni et Basilii — **fol. 168v-181v Bas**

Pierleoni 72; Cyrillus 1,48; Delehaye Neapolit. 381; Ehrhard I 3,1002; — p. CCXXXI.

Neap. II C 26

Neapolitanus graecus II C 26 — membr., saec. XI, 255 fol., 34 × 26 cm, 2 col., 36 lin. — menologium mensium Novembris et Decembris — **fol. 33-55 Thaum, fol. 248-254v Steph I**

Cyrillus 1,279; Delehaye Neapolit. 287; Ehrhard I 1,413; Lendle 109.198; p. CXXIII. CLXXXIX.

Neap. II C 29

Neapolitanus graecus II C 29 — membr., saec. XII, 392 fol., 26 × 21,5 cm, 1 col., 26 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 266-299v Thaum**

Delehaye Neapolit. 392; Cyrillus 1,295; Ehrhard I 2,404; — p. CXVIII.

Ox. Barocc. 192

Oxoniensis Bodleianus Baroccianus graecus 192 — chart., saec. XIV, pars prima fol. 1-184, 28,5 × 19,5 cm, 1 col., 38 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 112v-118v Steph I** (des. 93,10)

Coxe 324; Catal. Germ. 310; Ehrhard I 2,492; Lendle 102.207; Mann 176; — p. CXCIV.

Ox. Barocc. 234

Oxoniensis Bodleianus Baroccianus graecus 234 — membr., saec. XII/XIII, 437 fol., 33 × 23 cm, 2 col., 32 lin. — panegyricum totius anni, quod cum orationibus menologii metaphrastici commixtum est — **fol. 216v-225v Steph I**

Coxe 398 (saec. XII); Catal. Germ. 316 (saec. XII); Ehrhard I 3,104 (saec. XII/XIII); Lendle 102.211; Mann 218; — p. CXCIV.

Ox. Barocc. 238

Oxoniensis Bodleianus Baroccianus graecus 238 — membr., saec. XI, 56 fol., 34 × 24 cm, 2 col., 33 lin. — fragmentum menologii mensis Februarii — **fol. 1-(4) Theod** (inc. 64,5)

Coxe 406; Catal. Germ. 319; Ehrhard I 1,575 (saec. X/XI); — p. CLII.

Ox. Clarke 44

Oxoniensis Bodleianus Clarke 44 — membr., saec. XII/XIII, pars secunda fol. 6-68, 29 × 23 cm, 2 col., 27 lin. — menologium metaphrasticum — **fol. 31-40v Mart I b**

Gaisford 98; Catal. Germ. 354; Ehrhard I 2,657; — p. CCXLVIII.

Ox. Cromv. 9

Oxoniensis Bodleianus Cromvellianus 9 — membr., saec. XIII, 342 fol. (= 684 pag.), 21 × 13,5 cm, 2 col., 29 lin. — opera Gregorii Nysseni

— **pag. 131-146 Steph I, pag. 146-156 Theod, pag. 200-220 Bas, pag. 232-237 Mart I a, pag. 237-250 Mart I b**

Coxe 427; Srawley XLV; Lendle 102.132. GNO III 1 Müller XLV; V McDonough 180; VIII 1 Jaeger 113.157, Woods Callahan 347; IX van Heck 84, Spira 363.418. 428; — p. CXLI. CLXXX. CCXXI. CCXL. CCXLVIII.

Ox. Holkh. 16

Oxoniensis Bodleianus Holkhamianus 16 — chart., saec. XIV/XV, 407 fol., 27,5 × 21,5 cm, 2 col., 28 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 201v-230 Thaum**

Ehrhard I 2,445; Delehaye Holk. 456; Barbour 595; — p. CXVIII.

Ox. Holkh. 18

Oxoniensis Bodleianus Holkhamianus 18 — membr., saec. XI (cum multis additamentis saec. XIV in quibus Gregorii Nysseni encomium in s. Stephanum), 314 fol., 24 × 23 cm, 2 col., 33 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 282v-289v Steph I**

Delehaye Holk. 459; Ehrhard I 2,506; 3,399; Barbour 595; Lendle 117; — p. CLXXXIV.

Ox. Laud. 82

Oxoniensis Bodleianus Laudianus 82 — membr., saec. XII, 347 fol., 32 × 23 cm, 2 col., 31 lin. — panegyricum totius anni — **fol. 79v-88v Steph I**

Coxe 564 (saec. XI); Catal. Germ. 341 (saec. XI); Ehrhard I 3,208 (saec. XII); Lendle 103.181; Mann 160.163.174; — p. CLXXXIX.

Ox. Lyell 92

Oxoniensis Bodleianus Lyell 92 — membr., saec. XII, 288 fol., 30 × 22 cm, 1 col., 40 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 203-207v Steph I**

Ehrhard I 2,508; van Esbroeck 276; Lendle 120 (qui sicut Ehrhard codicem "Monacensem Antiquariat Jacques Rosenthal" appellat); Hunt (The Lyell Bequest, Bodl. Libr. Rec. 3 (1950/51)) 81; — p. CCII.

Ox. Misc. 34

Oxoniensis Bodleianus Miscellaneus 34 — membr., saec. XII, 303 fol., 29 × 22 cm, 2 col., 30 lin. — panegyricum pro sex mensibus compositum — **fol. 147-155v Steph I**

Coxe 637; Catal. Germ. 362; Ehrhard I 2,121; Lendle 102.248; Mann 161.163.171;

Ox. N. Coll. 82

Oxoniensis Bodleianus Novi Collegii 82 — membr., saec. XI/XII, 311 fol., 26 × 19 cm, 1 col., 27 lin. — menologium — **fol. 271v-280v Steph I**

Coxe Coll. 1,25 (saec. XI); Catal. Germ. 371 (saec. XI); Ehrhard I 1,224 (saec. XI/XII); Lendle 103.248; — p. CCII.

R

Oxoniensis Bodleianus Thomas Roe 28 — membr., saec. XI, 320 fol., 40 × 27 cm, 2 col., 31 lin. — panegyricum — **fol. 115-121v Theod**

Coxe 485 (saec. XI exeunte); Ehrhard I 2,263 (saec. XII); Catal. Germ. 329 (saec. X); — p. CXLIII.

X

Parisinus graecus 499 — membr., saec. XI, 349 fol., 35,5 × 26 cm, 2 col., 33 lin. — panegyricum — **fol. 259-264v Theod**

Catal. 75; Omont Inv. 1,61; Catal. Paris. 8; Ehrhard I 3,755; — p. 000. GNO IX van Heck 87; — p. CLII.

Par. 503

Parisinus graecus 503 — chart., saec. XIV, 449 fol., 29 × 20,5 cm, 1 col., 34 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 235-243v Bas, fol. 230-235 Steph I, fol. 296v-315 Thaum, fol. 327-330v Theod**

Omont Inv. 1,63; Lendle 103.250; Mann 217. GNO III 1 Müller XXIV.XLIV. XLIX; III 2 McDonough LXXI, Hörner CXXXIX; VII 1 Musurillo VII; VIII 1 Jaeger 99.158, Woods Callahan 360; IX Heil 7, Gebhardt 151.160.168.188, Spira 350.424.428; Suppl.I Hörner CXXIII; — p. CXVIII. CXLIII. CXLVII. CCII. CCXXI.

Par. 511

Parisinus graecus 511 — membr., saec. XI, 294 fol., 2 col., 24 lin. — opera Gregorii Nazianzeni (Gregorii Nysseni hoc unum:) — **fol. 260-294 Thaum**

Omont Inv. 1,66; Ehrhard I 2,213 ann. 1; — p. XCVI.

F^b

Parisinus graecus 513 — membr., saec. X, 334 fol., 36,6 × 26,6 cm, 2 col., 37 lin. — menologium mensis Ianuarii — **fol. 37v-50v Bas**

Catal. 81; Omont Inv. 1,67; Catal. Paris. 11; Ehrhard I 1,540; — p. CCXXXI.

Par. 521

Parisinus graecus 521 — membr., saec. XII, 362 pag., 33,8 × 24,8 cm, 2 col., 21 lin. — orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **pag. 191-222 Steph I**

Catal. 85 (saec. X); Omont Inv. 1,71 (saec. XI); Catal. Paris. 14 (saec. XI/XII); Ehrhard I 2,213 ann. 1; 3,756 (saec. XII); van Esbroeck 276 (saec. XII); — p. CLXXX.

Par. 534

Parisinus graecus 534 — membr., saec. X, 361 fol., 2 col., 30 lin. — opera Gregorii Nazianzeni (et Gregorii Nysseni sermo in diem natalem et:) — **fol. 323v-360v Thaum** (des. 57,2 Χριστοῦ; om. 50,11 ἀπιστεῖν [τῷ - Χριστοῦ 51,21)

Omont Inv. 1,77; Ehrhard I 2,213 ann. 1; Mann 164; — p. CXXI.

Par. 579

Parisinus graecus 579 — membr., saec. XI, 206 fol., 36 × 25,8 cm, 2 col., 33 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-17v Thaum** (20,16 στρατιώ]της - πρὸς 55,1; om. etiam 32,8 μὴ - τα]χθῇ 34,5; Par. 581 exhibet initium sermonis, quod hic deest)

Catal. 107; Omont Inv. 1,96; Catal. Paris. 20; Darrouzès Bull. 177; Ehrhard I 2,428; — p. CXIII.

Par. 580

Parisinus graecus 580 — membr., saec. XI, 252 fol., 33 × 25 cm, 2 col., 23 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 3-53v Thaum**

Catal. 107; Omont Inv. 1,96; Catal. Paris. 21; Ehrhard I 2,428; Devreesse 298 ann. 2 (anno 1055/56); — p. XCVI.

Par. 581

Parisinus graecus 581 — membr., saec. XI, 256 fol., 2 col., 33 lin. — opera Ioannis Chrysostomi (Gregorii Nysseni hoc unum:) — **fol. 1-8v Thaum** (des. 17,22; reliquam partem sermonis Thaum, quae hic deest, continet Parisinus gr. 579)

Omont Inv. 1,96; — p. CXIII.

Par. 582

Parisinus graecus 582 — membr., saec. X, 552 pag., 36,5 × 24 cm, 2 col., 37 lin. — panegyricum totius anni — **pag. 1-12 Steph I** (inc. 81,5)

Catal. 107 (saec. XII); Omont Inv. 1,96 (saec. XI); Ehrhard I 2,76 (saec. X); Lendle 119.211. GNO IX Gebhardt 144; — p. CXCIV.

Par. 584

Parisinus graecus 584 — membr., saec. XII, 290 fol., 2 col., 32 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 128-141v Bas**

Omont Inv. 1,98. GNO VII 1 Musurillo X; VIII 1 Jaeger 160, Cavarnos 223; — p. CCXXXI.

Par. 585

Parisinus graecus 585 — chart., saec. XVI, 271 fol., 4°, 1 col., 30 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 19v-26v Steph I, fol. 26v-37v Bas, fol. 69-73v Theod, fol. 78v-81 Mart I a, fol. 81-86v Mart I b, fol. 96-110v (= 33,11), 173 (= 33,11)-180v (= 50,11), 165 (= 50,11)-168v (= 57,11) Thaum**

Omont Inv. 1,99; Ehrhard I 2,215; Lendle 103.128; Mann 9.12.19.21. GNO III 1 Müller XVIII.XLII.XLIV; III 2 Kenneth Downing XVII, Hörner XCVI; V McDonough 180; VIII 1 Jaeger 115.117; IX Heil 13, van Heck 85, Gebhardt 151. 159.174.183, Spira 366.420.427; — p. CVIII. CXXXIX. CLXXX. CCXX. CCXL. CCXLVIII.

Par. 586

Parisinus graecus 586 — chart., saec. XVI, 436 fol., 4°, 1 col., 30 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 139v-147 Steph I, fol. 147v-160 Bas, fol. 197v-202v Theod, fol. 208v-211v Mart I a, fol. 212-218v Mart I b, fol. 328v-356v Thaum**

Omont Inv. 1,99; Ehrhard I 2,215 ann. 6; Lendle 103.128; Mann 9.12.19. GNO III 1 Müller XVIII.XLII.XLIV; III 2 Kenneth Downing XVII, Hörner XCVII. CXXXVI; V McDonough 180; VIII 1 Jaeger 115.118; IX Heil 13, van Heck 86, Gebhardt 151.175.178.183, Spira 366.420.427; — p. CVIII. CXXXIX. CLXXX. CCXX. CCXL. CCXLVIII.

Par. 635

Parisinus graecus 635 — chart., saec. XIV, 271 fol., 24,2 × 17 cm, 1 col., 26 lin. — panegyricum — **fol. 72-114 Thaum**

Catal. 118; Omont Inv. 1,108; Catal. Paris. 23; Darrouzès Bull. 178; Ehrhard I 3,825; — p. CIII.

Par. 693

Parisinus graecus 693 — membr., saec. XI, 223 fol., 34 x 25 cm, 2 col., 33 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 5-31v Thaum**

Catal. 124; Omont Inv. 1,115; Catal. Paris. 25; Ehrhard I 2,429; — p. CXIII.

Par. 757

Parisinus graecus 757 (olim Colbertinus 2839, Regius 1828) — membr., saec. XI, 164 fol., 35 x 25,5 cm, 2 col., 28 lin. — fragmentum panegyrici totius anni — **fol. 123-131 Theod**

Catal. 137; Omont Inv. 1,127; Catal. Paris. 28; Ehrhard I 2,251; — p. CLII.

Par. 760

Parisinus graecus 760 — chart., saec. XIV, pars secunda fol. 89-153v, 161-171v, 28 x 20,8 cm, 1 col., 28 lin. — fragmentum panegyrici totius anni — **fol. 122v-127v Theod**

Catal. 138; Omont Inv. 1,128; Catal. Paris. 28; Ehrhard I 3,175.674; — p. CXLVIII. CL.

Par. 767

Parisinus graecus 767 — membr., saec. XIII, 241 fol., 38,5 x 25,5 cm, 2 col., 32 lin. — panegyricum — **fol. 87-91v Theod**

Catal. 142; Omont Inv. 1,153; Catal. Paris. 31; Ehrhard I 2,263; — p. CXLIII. CXLVI.

Par. 773

Parisinus graecus 773 — chart., saec. XV, 460 fol., 39,5 x 26 cm, 2 col., 33 lin. — panegyricum — **fol. 178v-184 Theod**

Catal. 147; Omont Inv. 1,140; Catal. Paris. 37; Ehrhard I 3,323.325.327; — p. CXLVIII. CL.

Par. 816

Parisinus graecus 816 — chart., saec. XIV, 326 fol., 28,5 x 20 cm, 1 col., 31 lin. — panegyricum — **fol. 132-138 Theod**

Catal. 158; Omont Inv. 1,151; Catal. Paris. 44; Ehrhard I 3,825; — p. CXLIII. CXLVI.

Par. 819

Parisinus graecus 819 — chart., saec. XVI, 263 fol., 31,5 x 21,5 cm, 1 col., 30 lin. — panegyricum pro sex mensibus compositum — **fol. 169v-175 Steph I**

Catal. 159; Omont Inv. 1,153; Catal. Paris. 46; Ehrhard I 2,95; Lendle 103.163; Mann 96.102.110; — p. CLXXXV.

Par. 921

Parisinus graecus 921 — membr., saec. XI/XII, 188 fol., 33 x 27 cm, 2 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 60-66v Steph I**

Catal. 180; Omont Inv. 1,176; Catal. Paris. 51; Ehrhard I 2,509; Lendle 104.207; — p. CXCIV.

Par. 1020

Parisinus graecus 1020 — membr., saec. XI, 344 fol., 29,2 x 22,2 cm, 2 col., 29 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 304-344 Thaum**

Catal. 202; Omont Inv. 1,204; Catal. Paris. 61; Ehrhard I 2,404; — p. CXVIII.

Π

Parisinus graecus 1171 — membr., saec. X, 299 fol., 30 x 20 cm, 1 col., 30 lin. — orationes pro sex mensibus collectae — **fol. 134-142v Steph I**

Catal. 228; Omont Inv. 1,234; Catal. Paris. 70; Ehrhard I 1,281; Lendle 104.215; Mann 160.162.167; — p. CXCVII.

Par. 1176

Parisinus graecus 1176 — membr., saec. XII, 309 fol., 38,5 x 28,5 cm, 2 col., 34 lin. — panegyricum metaphrasticum totius anni — **fol. 158-163v Steph I, fol. 305v-309 Theod**

Catal. 233 (saec. XIII); Omont Inv. 1,241 (saec. XII); Catal. Paris. 74; Ehrhard I 3,232; Lendle 104.163; Mann 96.113; — p. CLII. CLXXXV.

Par. 1185 A

Parisinus graecus 1185 A — chart., saec. XIV, 215 fol., 28 x 20,5 cm, 1 col., 33 lin. — fragmentum panegyrici totius anni — **fol. 189v-193v Theod**

Par. 1195

Parisinus graecus 1195 — chart., saec. XIII/XIV, pars secunda fol. 44-428, 28 × 20,5 cm, 1 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 340v-347 Steph I**

Catal. 247 (saec. XIV); Omont Inv. 1,260 (saec. XIV/XV); Catal. Paris. 93; Ehrhard I 2,509 (saec. XIII/XIV); Lendle 104.174; — p. CLXXXIX.

Γ

Parisinus graecus 1199 — membr., saec. XI, 200 fol., 27 × 20,5 cm, 2 col., 26 lin. — panegyricum totius anni — **fol. 94-107 Steph I**

Catal. 249; Omont Inv. 1,269; Catal. Paris. 98; Ehrhard I 2,28; Lendle 104.149; Mann 143.148. GNO IX Gebhardt 144; — p. CLXXXIV.

Par. 1217

Parisinus graecus 1217 — membr., saec. XI/XII, 263 fol., 20,5 × 16 cm, 1 col., 30 lin. — orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 208-217v Steph I**

Catal. 256 (saec. XIII); Omont Inv. 1,268 (saec. XII); Catal. Paris. 103; Ehrhard I 3,778 (saec. XI/XII); Lendle 104.248; — p. CCII.

G^a^

Parisinus graecus 1450 — membr., saec. XI, 310 fol., 32 × 24 cm, 2 col., 29 lin. — menologium Februarii et homiliae panegyricae — **fol. 286v-292v Theod**

Catal. 321; Omont Inv. 2,45; Catal. Paris. 114; Ehrhard I 3,81; — p. CLIX.

Par. 1451

Parisinus graecus 1451 — membr., saec. XI, 185 fol., 33 × 23,5 cm, 2 col., 30 lin. — menologium pro tribus mensibus compositum — **fol. 127-132v Steph I**

Catal. 321 (saec. X); Omont Inv. 2,46; Catal. Paris. 116; Ehrhard I 1,389; Lendle 119.199; — p. CLXXXIX.

P^a^

Parisinus graecus 1466 — membr., saec. XII, pars secunda fol. 40-289, 31,5 × 24,5 cm, 2 col., 26 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 250v-260v Steph I**

Catal. 327 (maxima pars saec. XI); Omont Inv. 2,53; Catal. Paris. 139 (saec. XI);

Par. 1478

Parisinus graecus 1478 — membr., saec. XI, 317 pag., 39,5 × 30 cm, 2 col., 38 lin. — fragmentum panegyrici totius anni — **pag. 65-77 Steph I**

Catal. 333; Omont Inv. 2,58; Catal. Paris. 158; Ehrhard I 2,30; Lendle 119.199; — p. CLXXXIX.

Par. 1490

Parisinus graecus 1490 — membr., saec. XI, 272 fol., 31 × 23,5 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 191v-201 Steph I**

Catal. 337; Omont Inv. 2,63; Catal. Paris. 173; Ehrhard I 2,492; Lendle 105.179; — p. CLXXXIX.

Par. 1496

Parisinus graecus 1496 — membr., saec. XI, 473 fol., 37 × 29 cm, 2 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 356-366 Steph I**

Catal. 340; Omont Inv. 2,66/67; Catal. Paris. 183; Ehrhard I 2,511; Lendle 105.132; — p. CLXXX.

Par. 1500

Parisinus graecus 1500 — membr., saec. XII, 223 fol., 35 × 26 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensium Februar., Mart., April. — **fol. 139-145v Theod**

Catal. 341; Omont Inv. 2,68; Catal. Paris. 188; Ehrhard I 2,598; — p. CXLIII. CXLVI.

P^b^

Parisinus graecus 1505 — membr., saec. XII, 169 fol., 32,5 × 26,2 cm, 2 col., 34 lin. — hagiographica et homiletica — **fol. 31-35 Mart II**

Catal. 343; Omont Inv. 2,70; Catal. Paris. 194; Ehrhard I 3,96; — p. CCLIX.

Par. 1513

Parisinus graecus 1513 — membr., saec. XII, 273 fol., 28,5 × 21,8 cm, 2 col., 28 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-35 Thaum**

Catal. 346; Omont Inv. 2,73; Catal. Paris. 203; Ehrhard I 2,430; — p. CXVIII.

Par. 1514

Parisinus graecus 1514 — membr., saec. XII, 211 fol., 31 × 22 cm, 2 col., 28 lin. — menologium — **fol. 68v-104v Thaum** (des. 54,18 μηδε[ὶς; om. 40,7 ὅθεν - φαινόμενα 40,23)

Catal. 346; Omont Inv. 2,74; Catal. Paris. 204; Ehrhard I 2,334; — p. cxi.

Par. 1525

Parisinus graecus 1525 — membr., saec. XII/XIII, 506 fol., 32,5 × 25 cm, 2 col., 29 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 260-288v Thaum**

Catal. 351; Omont Inv. 2,78; Catal. Paris. 219; Ehrhard I 2,448; — p. cxviii.

Par. 1529

Parisinus graecus 1529 — membr., saec. XII, 220 fol., 31,5 × 24,5 cm, 2 col., 28 lin. — menologium metaphrasticum mensium Februar., Mart., April. — **fol. 115-121 Theod**

Catal. 352; Omont Inv. 2,80; Catal. Paris. 225; Ehrhard I 2,598; — p. cxliii. cxlvi.

Par. 1530

Parisinus graecus 1530 — membr., saec. XII, 248 fol., 35 × 26 cm, 2 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 211-248 Thaum**

Catal. 353; Omont Inv. 2,81; Catal. Paris. 227; Ehrhard I 2,430; — p. cxviii.

Par. 1531

Parisinus graecus 1531 — membr., anno 1112 a Clemente monacho monasterii Cyprii τῶν Ἱερέων (V.G. 232) scriptus, 309 fol., 39 × 27,5 cm, 2 col., 34 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 252-259v Steph I**

Catal. 353 (saec. XII); Omont Inv. 2,81; Catal. Paris. 228; Ehrhard I 2,511; Darrouzès 189; Lendle 105.132; — p. clxxx.

Par. 1539

Parisinus graecus 1539 — membr., saec. X, 306 fol., 29,5 × 22 cm, 1 col., 29 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-37 Thaum** (om. 37,4 δι' - ἐμηχανᾶτο 38,16; 47,6 ἡ[γούμενος - ἧς 48,18; 54,5 ἐπευξάμενος - δέχεται 54,15)

Catal. 356; Omont Inv. 2,84; Catal. Paris. 238; Ehrhard I 1,409; — p. c

Par. 1545

Parisinus graecus 1545 — membr., saec. XIII, 262 fol., 30 × 20 cm, 2 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 45-72 Thaum** (inc. 9,8 καθάπερ; om. 12,3 ἀρε[τὴν-ἐπαγόμενος 13,20)

Catal. 358; Omont Inv. 2,86; Catal. Paris. 245; Ehrhard I 2,448; — p. cii.

Par. 1549

Parisinus graecus 1549 — membr., saec. XII, 332 fol., 32 × 22,2 cm, 2 col., 33-36 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 148v-173v Thaum**

Catal. 359; Omont Inv. 2,88; Catal. Paris. 250; Ehrhard I 2,449; Darrouzès Bull. 189; — p. cxviii.

Par. 1554

Parisinus graecus 1554 — chart., saec. XIV, 310 fol., 28,5 × 21 cm, 2 col., 33-34 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 277-310v Thaum** (inc. 6,11 μέν ἐστιν; om. 53,17 θυμηδίας - τὰ 55,4)

Catal. 362; Omont Inv. 2,91; Catal. Paris. 258; Ehrhard I 2,430; — p. xcvi.

Par. 1559

Parisinus graecus 1559 — membr., saec. XIV, 228 fol., 30,5 × 21,5 cm, 2 col., 40 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 172-177 Steph I**

Catal. 366 (saec. XVI); Omont Inv. 2,97; Catal. Paris. 271 (saec. XIV); Ehrhard I 2,512 (saec. XIV); Lendle 105.159; — p. clxxxv.

C°

Parisinus Coislinianus graecus 22 — membr., saec. XI/XII, 312 fol., 30 × 22 cm, 2 col., 33 lin. — Evangelia IV cum catena — **fol. 311-312v Mart II** (breve fragmentum [inc. 162,26 - des. 166,14, lacuna interposita 165,2-166,3])

Omont Inv. 3,113; — p. cclix.

Par. Coisl. 105

Parisinus Coislinianus graecus 105 — membr., saec. X, 297 fol., 35 × 24 cm, 2 col., 36 lin. — menologium pro sex mensibus compositum — **fol. 3-28 Thaum** (inc. 5,8 τεχνί]της; om. 47,1 ἴσῳ - φύσιν 47,2)

Montfaucon 178; Omont Inv. 3,132 (saec. XII); Ehrhard I 1,235; — p. c.

Par. Coisl. 106

Parisinus Coislinianus graecus 106 — chart., saec. XIV/XV, 268 fol., 29,5 × 22 cm, 1 col., 25-26 lin. — homiliae variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 238-268v Thaum**

Montfaucon 180; Omont Inv. 3,133; Ehrhard I 3,691; — p. XCVII.

Par. Coisl. 306

Parisinus Coislinianus graecus 306 — chart., anno 1549 a scriba Daniele (V.G. 99) scriptus, 481 fol., 23,5 × 16,8 cm, 1 col., 28 lin. — menologium pro sex mensibus compositum — **fol. 462v-468 Steph I**

Montfaucon 421; Omont Inv. 3,177; Omont Coisl. 166; Catal. Paris. 314; Ehrhard I 3,150; Devreesse Coisl. 293; Lendle 105.183; — p. CLXXXIX.

Par. Coisl. 368

Parisinus Coislinianus graecus 368 — pars I (= fol. 1-9v), chart., saec. XVI, 1 col., 14 et 22 lin. — pars II (= fol. 10-407), membr., saec. X, 1 col., 23 lin. — homiliae variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 1-9v** (des. 11,27 διενεγκότων) **et 10** (inc. τὰ 11,25)**-52 Thaum**

Omont Inv. 3,191; — p. C.

Par. suppl. 1273

Parisinus suppl. graecus 1273 — membr., saec. XI/XII, 152 fol., 30 × 23,6 cm, 2 col., 34 lin. — menologium pro tribus mensibus compositum — **fol. 63v-71 Steph I**

Omont Suppl. 11; Ehrhard I 1,392; Astruc/Concasty 509; Lendle 106.221; — p. CXCVII.

Par. Genev. 2753

Parisinus Ste. Geneviève 2753 — chart., saec. XVII, 179 fol., 16 × 11,5 cm, 1 col., 18 lin. — **fol. 9-83v Thaum**

Reliqua codicis enumerare haud inutile visum est, quae omnia pertinent ad vitam Gregorii Thaumaturgi:
fol. 1-4: folia tituli et dedicationis "editionis" Thaum (Bruxellae 1597) Petri Pantini Tiletani;
fol. 5(-5v): (initium codicis manuscripti) "Ex Suida De sancto Gregorio mirifico";
fol. 6(-6v): "Eadem fere ex D. Hieronymo Lib. de viris illust.";
fol. 7(-7v): ἐκ τῶν τοῦ Σουΐδα;
fol. 8(-8v): (vacuum);
fol. 84-88v: "variae quaedam lectiones et coniecturae" (scil. in Thaum);
fol. 89sqq: (versio latina Thaum) "Sancti patris nostri, Gregorii Nysseni oratio in laudem sancti Gregorii cognomento Mirifici, Neocaesareae Episcopi recitata".

Kohler 492; — p. CX sq.

Patm. 180

Patmensis 180 — membr., saec. XIII, 181 fol., 30,6 × 24 cm, 2 col., 30 lin. — panegyricum — **fol. 29-35 Theod**

Sakkelion 101 (saec. XIV); Ehrhard I 3,758 (183 fol.); — p. CLII.

Patm. 187

Patmensis 187 — membr., saec. XIII, 176 fol., 32,5 × 25,5 cm, 2 col., 29 lin. — varia hagiographica, variae orationes — **fol. 124-134 Steph I**

Sakkelion 108 (saec. XIV); Ehrhard I 3,876 (saec. XIII); Lendle 118.162; Mann 54.83; — p. CLXXXIV.

Patm. 231

Patmensis 231 — membr., saec. XII, 242 fol., 32,5 × 24,1 cm — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **oratio IV Thaum**

Sakkelion 120; Ehrhard I 2,431; — p. CXVIII.

Patm. 232

Patmensis 232 — membr., saec. XII/XIII, 231 fol., 30,3 × 24,4 cm — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **oratio I Thaum** (3,5-11,16 contulit H. Polack)

Sakkelion 120; Ehrhard I 2,431; p. CII.

Patm. 234

Patmensis 234 — membr., saec. XII, 308 fol., 36,3 × 27 cm — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **oratio IV Thaum**

Sakkelion 120; Ehrhard I 2,431; — p. CIV.

Patm. 235

Patmensis 235 — membr., saec. XII, 392 fol., 29,7 × 23,2 cm — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **oratio XVI Thaum**

Sakkelion 121; Ehrhard I 2,449; — p. CXVIII.

Patm. 236

***Patmensis 236** — membr., saec. XII/XIII, 278 fol., 37,1 × 27,3 cm — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **oratio XIV Thaum**

Sakkelion 121; Ehrhard I 2,449.

Patm. 273

Patmensis 273 — membr., saec. X/XI, pars secunda fol. 9-126v, 32 × 23 cm, 2 col., 29 lin. — menologium mensis Ianuarii — **fol. 99-107 Bas**

Sakkelion 141 (saec. XI); Bidez/Parmentier 357-360 (saec. XI); Ehrhard I 1,537 (saec. X); Lackner 5-9; — p. CCXXI. CCXXIII sq.

Petrop. 182

***Petropolitanus bibliothecae publicae 182** — membr., saec. XIII/XIV, 8 fol., 29 × 22 cm, 2 col., 38 lin. — **fol. 1-8 Thaum**

Granstrem 198.

Rading. Douai

Radingensis Douai — membr., saec. XI, 384 fol., 33 × 25 cm, 2 col., 32 lin. — menologium antemetaphrasticum mensis Novembris — **fol. 358-384v Thaum** (des. mutil. 55,21 ὁ θρῆνος)

Halkin Rad. 56; — p. CXIII.

Rom. Ang. 70

Romanus Angelicanus graecus 70 (olim *B 3. 5*) — membr., saec. XII, 294 fol., 30,3 × 21,7 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-41v Thaum**

Cavalieri 121; Ehrhard I 2,431; — p. XCVII.

Rom. Vall. B 22

Romanus Vallicellianus graecus B 22 — membr., saec. XIII, 176 fol., 32 × 24 cm, 1 col., 50 lin. — menologium (mensium Sept. et Oct.) et

fragmenta orationum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 171-171v Mart I b** (fragmentum inc. 149,5 et des. 153,15)

Martini 2,8; — p. CCLI.

Rom. Vall. B 34

Romanus Vallicellianus graecus B 34 — membr., saec. XII, 163 fol., 29 × 21,5 cm, 2 col., 31 lin. — varia hagiographica — **fol. 116-123 Steph I**

Martini 2,14; Ehrhard I 3,803; Lendle 109.218; — p. CXCVII.

Rom. Vall. C 34

Romanus Vallicellianus graecus C 34 — chart., saec. XIV, 481 fol., 24,6 × 17,3 cm, 1 col., 25 lin. — codex miscellaneus (fol. 150-285: menologium metaphrasticum mensis Novembris) — **fol. 150-177 Thaum**

Martini 2,61-66; Ehrhard I 3,173; — p. XCVII. CXXIV.

Rom. Vall. E 22

Romanus Vallicellianus graecus E 22 — chart., saec. XIII, pars secunda fol. 10-222, 26,7 × 17,6 cm, 1 col., 34 lin. — codex miscellaneus — **fol. 42v-43 Steph I** (fragm. 89,7-94,10)

Martini 2,108; Lendle 117; — p. CLXXXIV.

Rom. Vall. F 33

Romanus Vallicellianus graecus F 33 — chart., saec. XVI, 195 fol., 22 × 15 cm, 1 col., 22 lin. — codex miscellaneus — **fol. 73-84 Steph I**

Martini 2,157; Lendle 109.173; — p. CLXXXIX.

Serr. Prodr. chart. I 14

***Serrensis Prodromu chart. I 14** — chart., saec. XIV (post bellum annorum 1914-18 deperditus) — fragmentum homiliarii — **[fol. ??] Theod**

Ehrhard I 1,LII; 2,257; — p. CXXXIX.

Sin. 326

Sinaiticus graecus 326 — membr., saec. X/XI, pars secunda fol. 81-220, 30 × 22 cm, 2 col., 27 lin. — menologium metaphrasticum mensium Februarii et Martii — **fol. 213-220 Theod**

Ψ

Sinaiticus graecus 493 — membr., saec. VIII/IX litteris uncialibus scriptus, 224 fol., 24,3 × 17 cm, 1 col., 20 lin. — sedecim orationes ad festos Hierosolymitanos pertinentes — **fol. 101v-131v Steph I, fol. 132-139 Steph II**

Gardthausen Cat. 120; Ehrhard I 1,146; Devreesse Sinai 555; Lendle 118.166; Lendle Steph. II 320; — p. CLXXXIX. CCXVII.

Sin. 503

Sinaiticus graecus 503 — membr., saec. XI, 258 fol., 36 × 29,5 cm, 2 col., 28 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 1-32v Thaum**

Gardthausen Cat. 123; Ehrhard I 2,434; — p. CIV.

Sin. 515

Sinaiticus graecus 515 — membr., saec. XII, 266 fol., 24,8 × 17,5 cm, 1 col., 25 lin. — menologium mensis Februarii — **fol. 215-223 Theod**

Gardthausen Cat. 126; Ehrhard I 3,77; — p. CXLIII. CXLVIII.

Sin. 521

Sinaiticus graecus 521 — chart., saec. XIV, 355 fol., 29 × 19 cm, 2 col., 30 lin. — panegyricum — **fol. 81v Theod** (= 61,4-9)

Gardthausen Cat. 127; Ehrhard I 3,488; — p. CXLIII. CXLVI.

Sin. 523

Sinaiticus graecus 523 — membr., saec. XI, 219 fol., 33 × 24 cm, 2 col., 26 lin. — panegyricum totius anni — **fol. 49-59v Steph I**

Gardthausen Cat. 127; Vasiljev 284-286; Ehrhard I 2,31; Mann 184.190.240; — p. CXCVII.

Sin. 524

Sinaiticus graecus 524 — membr., saec. XI, 195 fol., 30 × 21,7 cm, 1 col., 35-36 lin. — vitae sanctorum — **fol. 1-17 Thaum** (inc. 21,3 ἀφι]δρύμασι)

Gardthausen Cat. 127; Vasiljev 286; Ehrhard I 3,743; — p. CXIII.

Smyrn. A 4

***Smyrnaeus A 4** — chart., saec. XVI, 347 fol., 4° — menologium metaphrasticum pro quattuor mensibus — **oratio LXXX Steph. I**

Papadopulos-Keramaeus Smyrna 6; Ehrhard I 3,160; (cf. M. Richard: Répertoire des bibliothèques et des catalogues des manuscrits grecs, Paris [2]1958, p. 216: codex anno 1922 combustus est); Lendle 118.

Taur. C I 11

Taurinensis graecus C I 11 — chart., saec. XIV, 346 fol., 24 × 30,5 cm, 1 col., 52 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 103-104 Mart I a, fol. 104-106v Mart I b, fol. 106v-109v Steph I, fol. 308v-310v Theod**

Pasini 168; Lendle 113.189 ann. 4; Mann 53.55. GNO II Jaeger LXII; III 1 Müller L; III 2 Kenneth Downing XXI, McDonough LXXVI, Hörner CXIV; V McDonough 17.181, Alexander 216 (cui C III 14 audit). 253; VII 1 Musurillo XIV; VIII 1 Jaeger 100.146.149, Cavarnos 232; VIII 2 Pasquali XXXV (cui "T(aurinensis) 71" audit); IX van Heck 82, Gebhardt 144.175.180.183.188, Spira 351.431; — p. CLII. CLVIII. CLXXXIX. CCXLIII. CCLI.

Taur. C I 16

Taurinensis graecus C I 16 — membr., saec. XIII, 292 fol., 2 col., 24 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 34sqq Thaum** (editor contul. usque ad fol. 39 = 10,5)

Stampini 393 (Nr. 69); Ehrhard I 2,435; Pasini 163; — p. CXIII.

Taur. C IV 18

***Taurinensis graecus C IV 18** — membr., saec. XI/XII, 227 fol. — orationes panegyricae in sanctum Theodorum — **fol. 49-66 Theod**

Pasini 235 (saec. X); Ehrhard I 3,900; — p. CXXXIX.

Thess. Vlat. 7

Thessalonicensis Vlatadon 7 — membr., saec. XII, pars prima fol. 1-152, 32 × 25 cm, 2 col., 41 lin. — varia hagiographica, orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 80-86 Steph I**

Eustratiades Vlat. 19; Ehrhard I 1,184; Lendle 120; — p. CLXXXIV.

Tir. 3

***Tiranensis 3** — (olim Beratinus 29) — membr., saec. XII, 185 fol. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **oratio VI Thaum**

Alexoudis 537; Ehrhard I 2,444.

E

Vaticanus graecus 446 — membr., saec. XII, 391 fol., 23 x 18,7 cm, 1 col., 26 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 229v-250v Bas, fol. 250v-263 Steph I, fol. 263-271 Steph II (= E^{I}), fol. 335v-378v Thaum, fol. 378v-385 Steph II (= E^{II}), fol. 385-391v Theod**

Devreesse Vat. 2,194; Lendle 110.177; Mann 54.72. GNO III 1 Müller XXI.XLIV.XLIX; III 2 McDonough LXX, Hörner CVII; VIII 1 Jaeger 99.157, Woods Callahan 360; IX Gebhardt 142.163.187, Spira 350; — p. CVIII. CLII. CLXXXIX. CCXVII. CCXXXI.

C

Vaticanus graecus 448 — membr., saec. IX/X (cum additamentis saec. XIII), 271 fol., 21,5 x 15,5 cm, 1 col., 26 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 266-271v Steph I** (inc. 84,6)

Devreesse Vat. 2,197; Mai 43 (saec. XI); Kugener 781; Lendle 110.256. GNO III 1 Müller XXVII; V Alexander 198; VII 1 Woods Callahan 352; IX Spira 385; — p. CCII.

Vat. 453

Vaticanus graecus 453 — chart., annis 1381/1382 scriptus, 387 fol., 30 x 22 cm, 2 col., 24 lin. — passiones et vitae sanctorum pro mense Ianuario — **fol. 1-19 Bas**

Devreesse Vat. 2,207; Ehrhard I 2,552; — p. CCXXVI.

F^{a}

Vaticanus graecus 455 — membr., saec. X, 290 fol., 36,2 x 25 cm, 2 col., 38 lin. — panegyricum pro sex mensibus compositum — **fol. 126v-133 Steph I**

Devreesse Vat. 2,210 (saec. IX/X); Catal. Vat. 4 (saec. XI); Ehrhard I 2,113 (saec. X); Lendle 110.171. GNO IX Gebhardt 164; — p. CLXXXIX.

Vat. 555

Vaticanus graecus 555 — membr., saec. XII a scriba Ioanne (V.G. 211) scriptus, 374 fol., 38,2 x 28,4 cm, 2 col., 32 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 349v-359 Steph I**

Devreesse Vat. 2,427; Catal. Vat. 6; Bratke (Texte und Untersuchungen. Neue Folge IV 3a (1899)) 94; Mercati (Studi e Testi. 77.) 419 ann. 2 (saec. XI/XII); Ehrhard I 3,192; Lendle 110.192; — p. CLXXXIX.

Vat. 654

Vaticanus graecus 654 — membr., saec. XII, 266 fol., 35,7 x 27,2 cm, 2 col., 28 lin. — panegyricum pro sex mensibus compositum — **fol. 209v-218v Steph I**

Devreesse Vat. 3,82; Catal. Vat. 14 (saec. XIII); Ehrhard I 2,91; Lendle 110.162; Mann 96.102.114; — p. CLXXXIV.

Vat. 679

Vaticanus graecus 679 — membr., saec. XI, 309 fol. (288-309 chart. saec. XIV), 33,5 x 24 cm, 2 col., 40 lin. — orationes panegyricae pro festis immobilibus — **fol. 22-26v Theod**

Devreesse Vat. 3,135; Ehrhard I 3,799; — p. CLX.

Vat. 712

Vaticanus graecus 712 — chart., saec. XIII, 200 fol., 23 x 15 cm, 1 col., 33 lin. — codex miscellaneus — **fol. 154v-156v Steph I** (inc. 89,2)

Devreesse Vat. 3,200; Darrouzès 175; Lendle 110.139. GNO III 1 Müller XLVI; — p. CLXXX.

Vat. 805

Vaticanus graecus 805 — membr., saec. XI/XII, 254 fol., 33 x 24 cm, 2 col., 29-30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 2-38v Thaum**

Devreesse Vat. 3,337; Catal. Vat. 47; Ehrhard I 2,431; — p. XCVI.

Vat. 806

Vaticanus graecus 806 — membr., saec. XI/XII, 238 fol., 33,5 x 23,5 cm, 2 col., 29 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 22-47v Thaum**

Devreesse Vat. 3,339; Catal. Vat. 49; Ehrhard I 2,432; — p. CVIII. CXXXI.

V^{c}

Vaticanus graecus 807 — membr., saec. X, 315 fol., 40,5 x 27 cm, 2 col., 45 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 144-163 Thaum**

Devreesse Vat. 3,340; Catal. Vat. 50; Ehrhard I 1,477; — p. C.

Ω

Vaticanus graecus 808 — membr., saec. XI, 512 fol., 29 × 21,5 cm, 2 col., 30-31 lin. — menologium antemetaphrasticum mensis Novembris — **fol. 243v-279 Thaum** (om. 20,19 γάρ - προσθή]κην 23,14)

Devreesse Vat. 3,343; Catal. Vat. 53; Ehrhard I 1,480; — p. CXI.

Vat. 815

Vaticanus graecus 815 — membr., saec. XI/XII, 194 fol., 33,5 × 25,5 cm, 2 col., 27 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 136-148v Steph I**

Devreesse Vat. 3,350 (saec. XI/XII); Catal. Vat. 62 (saec. XI); Ehrhard I 2,493.709 (saec. XII); Lendle 111.160; — p. CLXXXV.

Vat. 816

Vaticanus graecus 816 — chart., anno 1370 a Ignatio (V.G. 160) scriptus, 251 fol., 29 × 21,5 cm, 2 col., 26 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 61-70v Steph I**

Devreesse Vat. 3,351; Catal. Vat. 63 (anno 1371); Ehrhard I 2,494; Lendle 111.175; — p. CLXXXIX.

Vat. 866

Vaticanus graecus 866 — membr., saec. XI, I.414 fol., 38 × 30 cm, 2 col., 43 lin. — menologium antemetaphrasticum totius anni — **fol. 98-103v Thaum** (des. 26,1 πα[ρά)

Devreesse Vat. 3,434; Catal. Vat. 83; Devreesse It. 18; Ehrhard I 1,338; — p. CII.

Vat. 1190

Vaticanus graecus 1190 — chart., anno 1542 scriptus (in tria volumina divisus), 1387 fol., 30,5 × 20,5 cm, 1 col., 33 lin. — varia hagiographica, homiletica, orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 481-485 Steph I**

Catal. Vat. 102; Ehrhard I 3,870; Lendle 111.163; — p. CLXXXV.

Vat. 1246

Vaticanus graecus 1246 — membr., saec. XII/XIII, 157 fol., 30 × 21 cm, 2 col., 42 lin. — hagiographica, homiletica, orationes auctorum ecclesiasticorum — **fol. 56-59v Steph I**

Catal. Vat. 120 (saec. XIII); Ehrhard I 3,117 (saec. XII/XIII); Lendle 111.226; —

Vat. 1433 (Z)

Vaticanus graecus 1433 — membr., saec. XIII, 476 fol., 34 × 26 cm, 1 col., 34 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 157-160v Theod, fol. 160v-165 Mart I b, fol. 210-215v Steph I, fol. 222-230v Bas, fol. 230v-232v Mart I a, fol. 381-394 Thaum** (inc. 21,23 οἷς)

Mercati Altempsiani 113; Lendle 111.220; Mann 11.30. GNO III 1 Müller XII.XLIV.XLVIII.XLIX; III 2 Kenneth Downing XXIX, McDonough LXIX, Hörner CXII; V McDonough 13.184, Alexander 202; VII 1 Musurillo VIII; VIII 1 Jaeger 6.19.98.158, Cavarnos 231, Woods Callahan 359; IX Heil 3, van Heck 72.81, Gebhardt 132.143.168.183.188, Spira 356.418.429; Suppl. I Hörner LII; — p. XCV. CLXI. CLXX. CXCVII. CCXX. CCXL. CCLI.

X^a

Vaticanus graecus 1596 — membr., saec. XI, 188 fol., 28,3 × 21,2 cm, 1 col., 34-36 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 19v-42v Thaum**

Gianelli 228; Catal. Vat. 135; Ehrhard I 2,432 (saec. XII/XIII); — p. CXVIII.

V

Vaticanus graecus 1633 — membr., saec. X/XI in Italia scriptus, 357 fol., 27,8 × 21 cm, 2 col., 50 lin. — panegyricum totius anni — **fol. 59-64 Steph I**

Gianelli 319; Batiffol 87.90.155; Catal. Vat. Suppl. 8; Ehrhard I 2,134; Devreesse It. 11.19.38; Lendle 111.240; — p. CCII.

Vat. 1645

Vaticanus graecus 1645 — membr., saec. XII, 320 fol., 31 × 23 cm, 2 col., 37 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 279v-286v Steph I**

Gianelli 361; Catal. Vat. 150 (saec. XIII); Ehrhard I 2,513; Lendle 112.160; — p. CLXXXV.

Vat. 1759

Vaticanus graecus 1759 — chart., saec. XVI, 426 fol., 21,5 × 15,5 cm, 1 col., 23 lin. — codex miscellaneus — **fol. 17-28 Steph I**

Canart 1,66; Batiffol Lollino 40; Lendle 112.134. GNO III 2 McDonough LXXVI; VIII 2 Pasquali XXX; IX Gebhardt 185; — p. CLXXX.

Vat. 1801

Vaticanus graecus 1801 — membr., saec. XI/XII, II.191 fol., 34,5 × 25,5 cm, 2 col., 36 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 2-19 Thaum** (om. 38,8 πενίᾳ - μό]νον 55,7)

Canart 1,156; Catal. Vat. 169; Canart 1,156; Ehrhard I 2,432 (saec. XII); — p. xcvii.

S

Vaticanus graecus 1907 — chart., saec. XII, 308 fol., 37 × 26,5 cm (in duobus voluminibus), 1 col., 68 lin. — omnia fere Gregorii Nysseni opera — **fol. 59v-60v Theod, fol. 61-62 Mart I b, fol. 76v-78 Steph I, fol. 80v-83v Bas, fol. 83v-84v Mart I a, fol. 128v-134 Thaum** (om. 54,5 ἐπευξάμενος - δέχεται 54,15)

Canart 1,634; Lendle 112.218; Mann 11.30. GNO II Jaeger XXXVIII; III 1 Müller XI.XII.XXXI.XLIII.XLVIII; III 2 Kenneth Downing XXVIII, McDonough LXVIII, Hörner CXII; V McDonough 11.183, Alexander 202; VI Langerbeck XVIII; VII 1 Musurillo VIII; VIII 1 Jaeger 6.95.158, Cavarnos 229, Woods Callahan 359; VII 2 Pasquali LXXIV; IX Heil 3, van Heck 71.81, Gebhardt 132.142. 155.163.183.187, Spira 354.418.429; Suppl. I Hörner L; — p. xcv. clxi. cxcvii. ccxx. ccxl. ccxlii. ccli.

Vat. 1989

Vaticanus graecus 1989 — membr., saec. XI/XII, pars prima fol. 1-142, 34 × 25,5 cm, 2 col., 30 lin. — menologium antemetaphrasticum — **fol. 120v-142v Thaum** (des 32,23 μεθ' ἡμέρας (*sic*))

Ehrhard I 1,416; Halkin 208sq; — p. cxxi.

Vat. 2001

Vaticanus graecus 2001 — membr., saec. XIII, 305 fol., 23,5 × 18 cm, 2 col., 25 lin. — vitae sanctorum — **fol. 45v-81v Thaum**

Catal. Vat. 182; Ehrhard I 3,786 (saec. XII); — p. xcvi. civ.

Vat. 2039

Vaticanus graecus 2039 — membr., saec. XI, 355 fol., 30 × 21 cm, 2 col., 26 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 3v-46v Thaum** (inc. 4,13 διεξιόντι] καὶ)

Catal. Vat. 188; Batiffol 59.82; Ehrhard I 2,433; — p. xcvi.

Vat. 2040

Vaticanus graecus 2040 — membr., saec. XI, 304 fol., 30 × 21,5 cm, 2 col., 24 lin. — menologium metaphrasticum mensis Decembris — **fol. 287-300v Steph I**

Catal. Vat. 188; Ehrhard I 2,494.682; Devreesse It. 23; Lendle 112.243; — p. ccii.

V[d]

Vaticanus graecus 2066 — membr., saec. IX/X litteris uncialibus scriptus, 316 fol., 27 × 20 cm, 1 col., 36 lin. — opera Gregorii Nysseni et Basilii — **fol. 144-155 Bas**

Batiffol 63; Jaeger Trad. 79-102. GNO V McDonough 6; VIII 1 Woods Callahan 355; IX Heil 9; — p. ccxxvi.

Vat. 2121

Vaticanus graecus 2121 — membr., saec. XII, 94 fol., 29,5 × 22,5 cm, 2 col., 31 lin. — varia ascetica, homiletica, hagiographica — **fol. 34-37v Steph I** (inc. 82,9)

Catal. Vat. Suppl. 6; Lendle 112.242; — p. ccii.

Vat. Barb. 456 (B)

Vaticanus Barberinianus graecus 456 — membr., saec. XII/XIII, 172 fol., 24 × 18 cm, 1 col., 35 lin. — hagiographica, homiletica, orationes auctorum ecclesiasticorum — **fol. 96-100v Steph I, fol. 151-155 Mart II (= B)**

Seymour de Ricci 114; Delehaye Barb. 85 (saec. XIII/XIV); Ehrhard I 3,806; Lendle 116.226; — p. cxcvii. cclix.

Vat. Barb. 481

Vaticanus Barberinianus graecus 481 — membr., saec. XIII, secunda pars fol. 67-289, 27 × 19,5 cm, 1 col., 40 lin. — panegyricum pro sex mensibus compositum — **fol. 241v-247v Steph I**

Seymour de Ricci 117; Delehaye Barb. 87; Ehrhard I 3,259; Lendle 116.147; — p. clxxxiv.

Vat. Barb. 524

Vaticanus Barberinianus graecus 524 — membr., saec. XII, 250 fol., 28 × 21,5 cm, 2 col., 29 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 5-41 Thaum**

Delehaye Barb. 97; Seymour de Ricci 120; Ehrhard I 2,433; — p. xcvi.

Vat. Barb. 527

Vaticanus Barberinianus graecus 527 — chart., saec. XVII, 222 fol., 1 col., 30 lin. — homiliae et vitae sanctorum — **fol. 127-131 Theod**

Seymour de Ricci 120; Delehaye Barb. 98. GNO VI Langerbeck LVI; IX Spira 371; — p. CXLIX. CLI.

Vat. Barb. 563

Vaticanus Barberinianus graecus 563 — membr., saec. XI, 145 fol., 32 x 25 cm, 2 col., 30 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 24-60v Thaum**

Ehrhard I 2,433; — p. CXVIII.

Vat. Ott. 85 (G)

Vaticanus Ottobonianus graecus 85 — membr., saec. X/XI, 234 fol., 30,6 x 21 cm, 2 col., 34 lin. — orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 25-38 Bas (G), fol. 100-105 Theod**

Feron/Battaglini 51; Ehrhard I 2,13; Mann 160.169; — p. CLII. CLV. CCXXXI. CCXXXIV.

Vat. Ott. 91

Vaticanus Ottobonianus graecus 91 — chart., saec. XVI/XVII, 154 fol., 33 x 22,8 cm, 1 col., 30 lin. — hagiographica, orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 45-68 Thaum, fol. 94v-99 Theod, fol. 99v-105 Mart I b**

Feron/Battaglini 56; Ehrhard I 3,871; — p. CX. CLXI. CCLI.

Vat. Ott. 92

Vaticanus Ottobonianus graecus 92 — chart., saec. XVI, 451 fol., 35,6 x 24,1 cm, 1 col., 30 lin. — menologium mensis Februarii — **fol. 186-191 Theod**

Feron/Battaglini 56; Ehrhard I 1,571; Catal. Vat. 257-260; — p. CXLIX.

Vat. Ott. 247

Vaticanus Ottobonianus graecus 247 — chart., saec. XVI, 226 fol., 25,4 x 17,8 cm, 1 col., 24 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 35-46 Steph I**

Feron/Battaglini 139; Lendle 112.164; Mann 98.121. GNO IX van Heck 86, Gebhardt 178; — p. CLXXXV.

Vat. Ott. 281

Vaticanus Ottobonianus graecus 281 — chart., saec. XVII, 48 fol., 23 x 16,1 cm, 1 col., 24 lin. — **fol. 1-40v Thaum** (sequitur fol. 41-48 sermo Gregorii Thaumaturgi In s. Theophania)

Feron/Battaglini 154; — p. CX. CXXIX sqq.

Vat. Ott. 305

Vaticanus Ottobonianus graecus 305 — chart., saec. XVII, 109 fol., 20,5 x 14 cm, 1 col., 32 lin. — codex miscellaneus — **fol. 108v Steph I** (fragm. 75,1-10)

Feron/Battaglini 163; Lendle 112.195 ann. 2; — p. CLXXXIX.

Vat. Ott. 391

Vaticanus Ottobonianus graecus 391 — chart., saec. XVI, 184 fol., 24,4 x 19 cm, 1 col., 27 lin. — codex miscellaneus — **fol. 167-179 Bas**

Feron/Battaglini 204. GNO IX Spira 386; — p. CCXXVI.

Vat. Ott. 402

Vaticanus Ottobonianus graecus 402 — membr., saec. XII, 239 fol., 39,5 x 27 cm, 2 col., 37 lin. — hagiographica et homiletica — **fol. 203-208v Steph I**

Feron/Battaglini 212 (saec. XI/XII); Catal. Vat. 278 (saec. XI/XII); Ehrhard I 3,805 (saec. XII); Lendle 113.148.195; — p. CLXXXIV. CLXXXIX.

C[a]

Vaticanus Ottobonianus graecus 422 — membr., anno 1004 a Theophane scriptus, 412 fol., 37 x 29 cm, 2 col., 32 lin. — hagiographica, orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 332v-344 Bas**

Feron/Battaglini 234; Catal. Vat. 291; Ehrhard I 3,793; — p. CCXXVI.

Vat. Pal. 17

Vaticanus Palatinus graecus 17 — membr., saec. X/XI, 168 fol., 31,8 x 23,3 cm, 2 col., 32 lin. — hagiographica, orationes variorum auctorum ecclesiasticorum — **fol. 55v-84 Thaum**

Catal. Vat. 207; Stevenson 9; Ehrhard I 3,731 (saec. XI/XII); — p. CXXI.

Vat. Pal. 245

Vaticanus Palatinus graecus 245 — membr., saec. XII, 276 fol., 33,8 × 23,7 cm, 2 col., 34 lin. — panegyricum totius anni — **fol. 44v-53v Steph I, fol. 135-141 Theod**

Stevenson 133; Catal. Vat. 218; Ehrhard I 2,41; Lendle 113.161; — p. CXLIII. CXLVI. CLXXXIV.

N

Vaticanus Palatinus graecus 308 — membr., saec. X/XI, 252 fol., 29,6 × 23,4 cm, 2 col., 31 lin. — menologium mensis Ianuarii — **fol. 232v-236v Theod**

Stevenson 172 (saec. X/XI); Ehrhard I 2,553 (saec. XI); — p. CXL.

Vat. Urb. 9

Vaticanus Urbinas graecus 9 — chart., saec. XVII ex editione Morelliana (1615) descriptus, 270 fol., 35,5 × 23,8 cm, 1 col., 27 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 251v-260 Steph I**

Stornajolo 16; Lendle 113.131 ann. 1; Mann 257. GNO III 1 Müller XXI. XXX.XLII.XLIV.XLIX.LI; III 2 Hörner CXLV; VIII 1 Jaeger 37.124.152, Cavarnos 220; IX Gebhardt 152; — p. CLXXX.

Vat. Urb. 10

Vaticanus Urbinas graecus 10 — chart., saec. XVII ex editione Morelliana (1615) descriptus, 208 fol., 35,7 × 23,8 cm, 1 col., 27 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 72-86 Bas, fol. 86v-90 Mart I a, fol. 90-97v Mart I b, fol. 110v-142v Thaum, fol. 142v-148v Theod**

Stornajolo 17. GNO II Jaeger LXI; VI Langerbeck LX; VIII 2 Pasquali XXIII. XXIX.XXX.XLVII; IX Heil 16, Gebhardt 159.176.178.181.183, Spira 414; — p. CXXXII. CLXXI. CCXXI. CCXL. CCXLVIII.

Ven. Marc. 67 (K)

Venetus Marcianus graecus 67 — membr. saec. XI, 432 fol., 18,5 × 25,5 cm, 1 col., 38 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 16v-22 Steph I, fol. 22-31 Bas, fol. 56-59v Theod (K), fol. 63-65v Mart I a, fol. 65v-70 Mart I b, fol. 105-125v Thaum**

Zanetti/Bongiovanni 45; Srawley XLVI; Lendle 113. 132; Mann 10. 23. GNO III 1 Müller XV.XL.XLIV; III 2 Kenneth Downing XIII, Hörner XCV; V McDonough 180; VII 1 Musurillo IX; VIII 1 Jaeger 112.145.159, Cavarnos 222, Woods Callahan 347; IX Heil 6, van Heck 83, Gebhardt 149.158.173.183, Spira

D

Venetus Marcianus graecus 69 — chart., saec. XII, pars prima fol. 1-264, 4°, 1 col., 37 lin. — opera Gregorii Nysseni et Basilii — **fol. 202-209 Bas, fol. 212v-214v Mart I a, fol. 214v-219 Mart I b, fol. 219-223 Mart II**

Zanetti/Bongiovanni 46. GNO II Jaeger XLVII; VIII 1 Woods Callahan 348.351; IX Spira 370; — p. CCXXI. CCXL sq. CCXLVIII. CCLIX.

Ven. Marc. 349

Venetus Marcianus graecus 349 — membr., saec. XI/XII, 332 fol., 35 × 26,5 cm, 2 col., 31 lin. — menologium antemetaphrasticum mensis Novembris — **fol. 304-332v Thaum**

Delehaye Marc. 175; Zanetti/Bongiovanni 160; Ehrhard I 1,496; — p. XCV.

Ven. Marc. 350

Venetus Marcianus graecus 350 — membr., saec. XII, 341 fol., 31 × 26,5 cm, 2 col., 21 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 2-43v Thaum**

Delehaye Marc. 179; Zanetti/Bongiovanni 161; Ehrhard I 2,435; — p. XCVI.

Ven. Marc. 352

Venetus Marcianus graecus 352 — membr., saec. XI, 365 fol., 35 × 26 cm, 2 col., 26 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 2-46v Thaum**

Delehaye Marc. 181; Zanetti/Bongiovanni 162; Ehrhard I 2,435 (saec. XI/XII); — p. CXVIII.

Ven. Marc. 353

Venetus Marcianus graecus 353 — membr., saec. XII, 233 fol., 34 × 25 cm, 2 col., 33 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 2-31 Thaum**

Delehaye Marc. 181; Zanetti/Bongiovanni 162; Ehrhard I 2,435 (saec. XI); — p.XCVI.

V^e

Venetus Marcianus graecus 359 — membr., saec. X, 275 fol., 38 × 26 cm, 1 col., 33 lin. — menologium mensium Mart. et April. — **fol. 12-18v Mart I b**

Zanetti/Bongiovanni 164 (saec. XII); Delehaye Marc. 188 (saec. X/XI); Ehrhard

Ven. Marc. II 182

Venetus Marcianus graecus II 182 — membr., saec. XI, pars prima fol. 1-2v et 354v (pars altera fol. 3-354 homiliae Ioannis Chrysostomi), 30,2 × 23,2 cm, 1 col., 27 lin. — **fol. 1v-2 et 354v Theod** (expl. 68,24 πλησιάζοντες ἀντὶ βασιλέων)

Mioni I 2,111; — p. CLX.

Ven. Marc. VII 38

Venetus Marcianus graecus VII 38 (olim Nan. 154) — chart., saec. XVI a Strategopulo (V.G. 406) scriptus, 462 fol., 20,5 × 14,5 cm, 1 col., 24 lin. — menologium pro quattuor mensibus compositum — **fol. 106-116v Steph I**

Mioni II 69; Mingarelli 346; Delehaye Marc. 239; Ehrhard I 3,164; Lendle 113.140; — p. CLXXX.

Ven. Marc. VII 53

Venetus Marcianus graecus VII 53 — membr., saec. XII, II.311 fol., 30,5 × 22,6 cm, 2 col., 33 lin. — menologium metaphrasticum mensis Novembris — **fol. 137-159v Thaum**

Mioni II 114; Delehaye Marc. 246; Ehrhard I 2,450; — p. CXVIII.

V^b

Vindobonensis historicus graecus 3 — membr., saec. XI (et XV: fol. 137-151v), III.393 fol., 41 × 27 cm, 2 col., 39 lin. — menologium Februarii — **fol. 160v-166 Theod**

Lambeck/Kollar 8,151-208 (cod. 11); Nessel 5,5-12; Catal. Germ. 38-42; Ehrhard I 1,426.570-573.589 ann. 3; Hunger Katal. 2; — p. CXLVIII.

Ω^a

Vindobonensis historicus graecus 5 — membr., saec. XI, 326 fol., 36 × 24 cm, 2 col., 35 lin. — menologium mensis Novembris — **fol. 289v-315v Thaum**

Lambeck/Kollar 8,558 (cod. 19); Nessel 5,13; Catal. Germ. 42; Deubner 15; Ehrhard I 1,491-494; Hunger Katal. 5-7; — p. CXI.

Vind. hist. 11

Vindobonensis historicus graecus 11 — membr., saec. XI, II.194 fol., 33,5 × 25,1 cm, 2 col., 31 lin. — fragmentum menologii metaphrastici mensis Novembris — **fol. 13v-42v Thaum** (om. 54,5 ἐπευξάμενος - δέχεται 54,15)

Lambeck/Kollar 8,597 (cod. 20); Nessel 5,32; Catal. Germ. 46 (saec. XI/XII); Ehrhard I 2,436; Hunger Katal. 15-16; — p. C.

Vind. theol. 35

Vindobonensis theologicus graecus 35 — chart., saec. XIII, 20 fol., 35 × 26 cm, 1 col., 53 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 6-8v Bas**

Nessel 1,104. GNO III 1 Müller XXI.XXV.XXVIII.XLIII.XLIV; III 2 McDonough LXXII, Hörner CXVI; VIII 1 Jaeger 3.36, Woods Callahan 357; VIII 2 Pasquali XLV; IX Heil 8, Gebhardt 137; — p. CCXXVI.

Vind. theol. 42 (W)

Vindobonensis theologicus graecus 42 — chart., saec. XII, 238 fol., 4°, 1 col., 37 lin. — opera Gregorii Nysseni — **fol. 92-97 Steph I, fol. 97v-106 Bas, fol. 131-134v Theod, fol. 138v-140v Mart I a, fol. 140v-145 Mart I b, fol. 210-228 Thaum**

Nessel 1,122; Lendle 102.134; Mann 11.23. GNO III 1 Müller XLII.XLIX; III 2 McDonough LXIII, Hörner CXII; VIII 1 Jaeger 25.108, Woods Callahan 347. 355; IX Heil 6, van Heck 83, Gebhardt 150.159.174, Spira 362; — p. CXII. CXLI. CLXXX. CCXXI. CCXL. CCXLVIII.

Vind. theol. 95

Vindobonensis theologicus graecus 95 — chart., saec. XIII, 274 fol. — orationes panegyricae — **fol. 18-20v Theod** (expl. τοῦ πράγματος ταχέως, 67,17)

Nessel 1,174-177; — p. CLXI sq.

Vind. theol. 239

Vindobonensis theologicus graecus 239 — chart., saec. XV, 170 fol., 2 col., 29-35 lin. — Gregorii Nysseni opera (et Maximi Planudis oratio In s. apost. Petrum et Paulum) — **fol. 80-93 Bas**

Nessel 1,335. GNO IX Heil 16, van Heck 79; — p. CCXX.

Vind. theol. 279

Vindobonensis theologicus graecus 279 — chart., saec. XIV, 236 fol., 21 x 14 cm, 1 col., 23 lin. — excerpta ex variorum scriptorum ecclesiasticorum operibus — **fol. 42-45 Mart I a, fol. 45-52v Mart I b**

Nessel 1,384; Ehrhard I 3,642.854 (saec. XV).523 ann.3. 721 ann.1. GNO II Jaeger LIV; IX Gebhardt 147; — p. CCXL. CCLI.

Zagor. 15

***Zagorensis Thracicus 15** — chart., saec. XVI, 282 fol., 27 x 21 cm — panegyricum pro sex mensibus — **fol. 255-263 Steph I**

Dyobuniotes 109-111; Ehrhard I 3,262; Lendle 122.

DE VITA GREGORII THAUMATURGI

EDIDIT

GUNTERUS HEIL

(PRAEFATIO)

PRAEFATIO

Vita Gregorii Thaumaturgi duobus de causis in oculis et auribus plurimorum hominum per multa saecula versabatur, primum, quod argumentum est homo rebus gestis insignis, conditor ecclesiae Ponticae, propagator fidei Christianae, Sanctis addictus, cuius memoria a.d. XV Kal. Dec. celebratur, deinde, quod ille rerum actor celeber scriptorem nactus est celebriorem, auctorem summum atque lumen ecclesiae orientalis.

Itaque non modo ii, qui doctrinae vel eloquentiae Gregorii Nysseni studebant, sed etiam omnes, qui in ecclesiis et in cenobiis vita Thaumaturgi ad instruendos audientium animos utebantur, exemplaria textus sibi comparabant. quo factum est, ut tantis terris olim florentibus nunc depopulatis et ad solitudinem redactis, tot monasteriis dirutis et desertis, tot urbibus et a barbaris et ab iis, qui militiam Christi nefarie affectabant, prostratis nec non expilatis tamen copia codicum vitam Thaumaturgi continentium abundemus. qui industriae et constantiae maiorum fructus nunc transiit ad nos philologos, quorum quidem interest non honorem episcopi Neocaesarensis augere, non artem panegyricam Nysseni usui nostro applicare, sed in lucem proferre, qua via auctor saeculi remoti in manus pervenerit nostras, qua ratione e memoriae varietate auctoris ipsius verba possimus reconciliare. in hac re quoniam editores voluminum priorum cum codices principes iam descripserunt atque diiudicaverunt tum multas de textu tradito quaestiones non modo disputaverunt, sed etiam persolverunt, meum non esse putavi iterum fundamenta iacere, iterum omnia ab ovo repetere, praesertim cum traditionis homiliarum explicatae documenta laboriosissima nobis praebuerint viri docti Otto Lendle, Encomium in Sanctum Stephanum Protomartyrem, Leiden 1968, Friedhelm Mann, Die Weihnachtspredigt Gregors von Nyssa. Überlieferungsgeschichte und Text. Diss. Münster 1976. eorum aliorumque opera nixus satis habui codicum turbam, si ullo modo fieri potuit, in ordines vel familias discernere eque illis hyparchetypos aetati auctoris quam proximos designare, postremo de hyparchetypis et de illis codicibus, qui nulla ratione cum aliis coniungi possunt, iudicium proferre. in qua re conficienda auctoritatem viri docti Werneri Jaeger secutus non omnes codices ab initio ad finem contuli neque conferendos curavi, sed quas tabulas lucis arte expressas et collationes aut totius textus aut partis ille comparaverat in instituto studiis classicis provehendis Harvardiano, excussi. sed postquam hac copia nixus recensionem textus et praefationem iam confeci, imagines 46 codicum manuscripto-

rum lucis arte depictae mihi allatae sunt, qui viris doctis Harvardianis ignoti fuisse videntur. quos codices ab omni parte perscrutandi mihi negotiis ludi magistri occupato tempus non erat. sed ne eos prorsus neglegerem, institui codices et ab initio orationis per complura folia et locis, qui familiis constituendis exemplo sunt, conferre, ut, si fieri posset, suae quemque familiae attribuerem. qua in re benigniter me adiuverunt Friedhelm Mann et Jürgen Coenen. sunt autem hi: Andr. 91, Athen. 977. 1051. 2362. 2470. 2522, Ath. Dion. 44, Ath. Doch. 73, Ath. Esphig. 15, Ath. Ivir. 657, Ath. Lavr. Δ 71. Ω 150, Ath. Pantokr. 20, Ath. Prot. 14. 43, Ath. Vat. 58. 128. 491. 493. 494. 496, Brux. IV 322, Cantabr. Univ. Add. 7593, Const. ἁγ. τριάδ. 82. 83. 84. 85, Ferrar. 321, Genuens. 36, Hier. Saba 171, Lesb. Ioan. 7, Lesb. λειμ. 52, Meteor. 370. 496, Mosq. 361. 362. 363. 364. 384. 396, Ox. Holkh. 16, Par. Genev. 2753, Rading. Douai, Rom. Vall. C 34, Sin. 503, Vat. 1801. 2039. codices ipsos toto orbe terrarum dispersos ut inspicerem, et opes et otium mihi defuerunt. non nescius sum me periculum subiisse, ne hic illic manus scribae et correctoris falso distinguerem neve codici, cuius specimina tantum examinavi, in stemmate locum attribuerem paulo differentem ab eo, quem ab initio ad finem excussus obtineret. hac in re licet leviora vituperanda sint, summam recensionis legenti probatum iri spero.

Quod autem, etsi nonnulla incerta sunt, tamen quam plurimos codices stemmatis forma comprehendere temptavi, id facere ausus sum timens, ne vix quisquam nisi qui hanc disputationem iterum iterumque perscrutaretur, memoria unius cuiusque codicis locum complecti posset. sed ut dignoscas incerta ab iis, quae pro certis habenda sunt, codices, quorum specimina tantum collata sunt, in stemmatibus asterisco significavi. simili ratione ut perspicuitatem exemplorum, quibus cognatio codicum demonstratur, augerem, supersedi singulis locis enumerare, qui codices usque ad eum locum non sint collati, qui iam desierint, sed semel et in perpetuum te relego ad conspectum codicum.

Haec praefatus iam transeo ad codices recensendos.

1. CONSPECTUS CODICUM[1]

Andrius 91 — fol. 1-9v, membr., saec. XI — contulit F. Lötzsch
Atheniensis graecus 977 — fol. 240-263v, membr., saec. XII — contulit J. Coenen (3,5-13,21)
Atheniensis graecus 1051 — fol. 1-32v, membr., saec. XII — contulerunt M. Altenburger, V. Heermann (3,5-13,21)
Atheniensis graecus 2102 (olim Thessalonicensis gymn. 33) — fol. 209v-243, membr., saec. XI/XII — contulit G. Bansa (3,5-10,4)
Atheniensis graecus 2107 (olim Thessalonicensis gymn. 38) — fol. 192-214v, membr., saec. XII — contulit H.-M. Schreiber
Atheniensis graecus 2362 — fol. 1-23v, membr., saec. XII — contulit J. Coenen (7,14-13,21)
Atheniensis graecus 2470 — fol. 200v-225v, chart., saec. XV — contulit J. Coenen (3,5-13,21)
Atheniensis graecus 2522 — fol. 27-62, membr., saec. XII — contulit J. Coenen (3,5-13,21)
Atheniensis graecus 2808 — fol. 278-320, membr., saec. XIII — contulit H.-M. Schreiber 3,5-7,26)
*__Athous Andreu 43__ — oratio XVI, membr., saec. XII — non inspexi
Athous Dionysiu 44 — fol. 3-55v, membr., saec. XII — contulit J. Coenen (3,5-13,21)
Athous Dionysiu 116 — fol. 11-25v, chart., anno 1657 scr. — contulit H.-M. Schreiber
Athous Dochiariu 4 — oratio XIV, membr., saec. XI — contulit H.-M. Schreiber
Athous Dochiariu 5 — fol. 9v-48v, membr., saec. XI/XII — contulit H.-M. Schreiber (3,5-55,25)
Athous Dochiariu 73 — fol. 169-206v, membr., saec. XIV — contulit J. Coenen (3,5-13,21)
Athous Esphigmenu 15 — fol. 127v-129v, 170-197, membr., saec. XIV — contulit J. Coenen (3,5-13,21)
Athous Iviron 657 — fol. 5-47v, chart., anno 1517 scr. — contulit J. Coenen (3,5-13,21)
*__Athous Karakallu 6__ — oratio I, chart., saec. XVII — non inspexi
*__Athous Lavras B 86__ — fol. 182-207v, membr., saec. XI — non inspexi
*__Athous Lavras B 116__ — fol. 77-92v, membr., anno 1330 scr. — non inspexi
Athous Lavras Δ 71 — fol. 1-37v, membr., saec. XI/XII — contulit K. Gronau excerpta quaedam (3,5-7; 5,3-24; 6,22-7,22; 8,20-9,16; 10,11-11,6; 28,18-29,8; 35,12-36,12; 39,3-40,1; 42,11-43,6)
*__Athous Lavras E 185__ — fol. 33-81v, membr., saec. XII — non inspexi
Athous Lavras Ω 150 — fol. 22-54v, chart., anno 1756 scr. — contulit K. Gronau
*__Athous Pantokratoros 18__ oratio IV, membr., saec. XII — non inspexi
Athous Pantokratoros 20 — fol. 19-47v, membr., saec. XI — contulit J. Coenen
Athous Protatu 14 — fol. 3-33, membr., saec. XII — contulit J. Coenen (3,5-13,21)
Athous Protatu 43 — fol. 2-33, chart., anno 1620 scr. — contulit J. Coenen (3,5-13,21)
Athous Vatopediu 58 — fol. 247-270v, chart., saec. XIV — contulit J. Coenen (3,5-13,21)
Athous Vatopediu 128 — fol. 263v-287, membr., saec. XIV — contulit V. Heermann (3,5-13,21)
Athous Vatopediu 491 — fol. 248-270v, membr., saec. XI — contulerunt F. Mann et U. Schramm, recontulit J. Coenen
Athous Vatopediu 493 — fol. 21-57v, chart., saec. XIII/XIV — contulit J. Coenen (3,5-13,21)

[1] Titulis codicum, quos ipse non inspexi, adscripsi, qui viri docti et quantum contulerunt. codices asterisco signatos inspicere nec mihi nec sodalibus meis licuit.

Athous Vatopediu 494 — fol. 248-250v et 1-13v, membr., saec. XI — contulit F. Lötzsch
Athous Vatopediu 496 — fol. 226-250, membr., saec. XI — contulit V. Heermann
Beratinus 29 — vide *Tiranensis 3*
Bruxellensis IV 322 — fol. 84v-104v, membr., saec. XI/XII — contulit W. Voigt, recontulit V. Heermann
Cantabrigensis Universitatis Additional 7593 — fol. 1-1v, chart., saec. XIV — contulit F. Mann (21,23-23,21)
Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 82 — fol. 4-45, membr., saec. XI/XII — contulit F. Mann (3,5-13,21)
Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 83 — fol. 25-50v, membr., saec. XI/XII — contulit W. Voigt (3,5-13,21)
Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 84 — fol. 28-56, chart., saec. XIV — contulit F. Mann (3,5-13,21)
Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 85 — fol. 8-32v, membr., saec. XI — contulit J. Coenen (3,5-13,21)
***Constantinopolitanus παναγίου τάφου 295** — fol. 526-639v, chart., saec. XVII — non adhibui; vide notam in Consp.Cod.Gen.
***Dramensis Kosinitzis 3** oratio XV, membr., saec. XII — non inspexi
Escorialensis graecus R II 7 — fol. 1-27v, membr., saec. XI/XII — contuli (3,5-35,11 et 45,23-57,8)
Escorialensis graecus Y III 16 — fol. 307-344v, chart., saec. XIV/XV — examinavi (3,5-10,22 ἀτιμίᾳ)
Ferrarensis 321 — fol. 1-24v, chart., saec. XIII — contulit W. Voigt (3,5-13,21)
Florentinus Laurentianus plutei 6,12 — fol. 190 (192), chart., saec. XIV — contulit F. Mann
Florentinus Laurentianus plutei 7,25 — fol. 136-196v, membr., saec. XII — contulit socius quidam Werneri Jaeger mihi ignotus
Genuensis Missionis Urbanae 36 — fol. 1-29v, membr., saec. XI — contulit F. Lötzsch
Hauniensis fundi antiqui 167 — fol. 4v-27, membr., saec. XI/XII — contulit G. Bansa
Hauniensis fundi antiqui 168 — fol. 1-16, membr., saec. XI/XII — contulit A. Derwissopulu (3,5-20,25)
Hierosolymitanus Patriarchiu 8 — fol. 256-283v, membr., saec. XI — contuli usque ad 17,8 (τινος)
Hierosolymitanus Saba 26 — fol. 60v-105, membr., saec. XI/XII — contulit A. Derwissopulu
Hierosolymitanus Saba 33 — fol. 258-286v, membr., saec. XI — contulit H.-M. Schreiber (3,5-30,24)
Hierosolymitanus Saba 141 — fol. 1-26, membr., saec. XI — contulit H.-M. Schreiber (3,5-55,25)
Hierosolymitanus Saba 170 — fol. 154v-175, membr., saec. XI — contulit H.-M. Schreiber (3,5-55,25)
Hierosolymitanus Saba 171 — fol. 1v-33, membr., saec. XI — contulit V. Heermann
Hierosolymitanus Stavru 7 — fol. 1-35, membr., saec. XII — contulit socius quidam Werneri Jaeger mihi ignotus
Lesbiacus Ioannu 7 — fol. 151-173, membr., saec. XIII — contulit V. Heermann (3,5-13,21)
Lesbiacus λειμῶνος 52 — fol. 3-41v, membr., saec. XII — contulerunt M. Altenburger et V. Heermann (3,5-13,21)
Λ **Londiniensis Musei Britannici graecus Old Royal 16 D 1** — fol. 401-420, membr., saec. XII
Matritensis 4864 (olim arch. hist. 163,6) — fol. 264v-291, chart., saec. XVI — contulit H.-M. Schreiber
Mediolanensis Ambrosianus graecus A 180 sup — fol. 235v-249, membr., saec. XIII — contulit A. Derwissopulu
Mediolanensis Ambrosianus graecus A 213 inf — fol. 1-33v, membr., saec. XII — contulit H.-M. Schreiber

Mediolanensis Ambrosianus graecus C 135 inf — fol. 271-309v, membr., saec. XI — contulerunt H.-M. Schreiber, G. Bansa (4,10-57,8)
Mediolanensis Ambrosianus graecus D 92 sup — fol. 76v-94v, membr., saec. XII
U **Messanensis Sancti Salvatoris 69** — fol. 1-30, membr., saec. XII
Meteoron μεταμορφώσεως 370 — fol. 300-324, chart., saec. XVI — contulit J. Coenen (3,5-13-21)
Meteoron μεταμορφώσεως 496 — fol. 10-10v, membr., saec. XI — contulit J. Coenen
Monacensis graecus 107 — fol. 197v-222, chart., saec. XVI
Monacensis graecus 179 — fol. 1-26v, membr., saec. XII/XIII — contulit E. Keller
O **Monacensis graecus 370** — fol. 271v-311v, membr., saec. X
Monacensis graecus 534 — fol. 13-28v, chart., saec. XV — contulit E. Keller (3,5-17,10)
Mosquensis graecus 361 — fol. 248-273v, membr., saec. XI — lectiones, quibus familiae discernuntur, excussit H. Schmidt
Mosquensis graecus 362 — fol. 235-267v, membr., saec. XI — lectiones, quibus familiae discernuntur, excussit H. Schmidt
Mosquensis graecus 363 — fol. 226v-250v, membr., saec. XI — lectiones, quibus familiae discernuntur, excussit H. Schmidt
Mosquensis graecus 364 — fol. 4-39v, membr., saec. XI — lectiones, quibus familiae discernuntur, excussit H. Schmidt
Mosquensis graecus 365 — fol. 1-32v, membr., saec. XI — contulit F. Mann
Mosquensis graecus 384 — fol. 69-93v, membr., saec. XI — contulit W. Voigt, recontulit F. Lötzsch
Mosquensis graecus 396 — fol. 113-170v, chart., saec. XVI — lectiones, quibus familiae discernuntur, excussit H. Schmidt
Neapolitanus graecus II C 26 — fol. 33-55, membr., saec. XI — contulit E. Keller (3,5-17,12)
Neapolitanus graecus II C 29 — fol. 266-299v, membr., saec. XII
Oxoniensis Bodleianus Holkhamianus 16 — fol. 201v-230, chart., saec. XIV/XV — contulit F. Lötzsch (3,5-13,21)
Parisinus graecus 503 — fol. 296v-315, chart., saec. XIV — contulit H.-M. Schreiber
Parisinus graecus 511 — fol. 260-294, membr., saec. XI — contulit socius quidam Werneri Jaeger mihi ignotus
Parisinus graecus 534 — fol. 323v-360v, membr., saec. X — contulit H. Langerbeck, recontulit F. Egermann
Parisinus graecus 579 — fol. 1-17v, membr., saec. XI — contulit G. Bansa (20,16-37,13), recontulit F. Egermann
Parisinus graecus 580 — fol. 3-53v, membr., saec. XI — contulit socius quidam Werneri Jaeger mihi ignotus
Parisinus graecus 581 — fol. 1-8v, membr., saec. XI — contulit H. Langerbeck, recontulit F. Egermann
Parisinus graecus 585 — fol. 96-110v, 173-180v, 165-168v, chart., saec. XVI — contulit E. Keller
Parisinus graecus 586 — fol. 328v-356v, chart., saec. XVI — contulit socius quidam Werneri Jaeger mihi ignotus
Parisinus graecus 635 — fol. 72-114, chart., saec. XIV — contulit socius quidam Werneri Jaeger mihi ignotus
Parisinus graecus 693 — fol. 5-31v, membr., saec. XI — contulit socius quidam Werneri Jaeger mihi ignotus
Parisinus graecus 1020 — fol. 304-344, membr., saec. XI — contulit H. Langerbeck, recontulit F. Egermann
Parisinus graecus 1513 — fol. 1-35, membr., saec. XII — contulit H. Langerbeck, recontulit F. Egermann
Parisinus graecus 1514 — fol. 68v-104v, membr., saec. XII — contulit H. Langerbeck, recontulit F. Egermann
Parisinus graecus 1525 — fol. 260-288v, membr., saec. XII/XIII — contulit M. Völker

Parisinus graecus 1530 — fol. 211-248, membr., saec. XII — contulit H. Langerbeck, recontulit F. Egermann
Parisinus graecus 1539 — fol. 1-37, membr., saec. X — contulit H. Langerbeck, recontulit F. Egermann
Parisinus graecus 1545 — fol. 45-72, membr., saec. XIII — contulit A. Derwissopulu
Parisinus graecus 1549 — fol. 148v-173v, membr., saec. XII — contulit M. Völker
Parisinus graecus 1554 — fol. 277-310v, chart., saec. XIV — contulit A. Derwissopulu
Parisinus Coislinianus graecus 105 — fol. 3-28, membr., saec. X — contulit W. Voigt (5,7-13,21)
Parisinus Coislinianus graecus 106 — fol. 238-268v, chart., saec. XIV/XV — contulit A. Derwissopulu
Parisinus Coislinianus graecus 368 — fol. 1-9v, pars I: chart., saec. XVI — fol. 10-52, pars II: membr., saec. X — contulit H. Langerbeck, recontulit F. Egermann
Parisinus Ste. Geneviève 2753 — fol. 9-83v, chart., saec. XVII — contulit F. Lötzsch (3,5-7,21; 12,2-13,21)
Patmensis 231 — oratio IV, membr., saec. XII — contulit H. Polack
Patmensis 232 — oratio I, membr., saec. XII/XIII — contulit H. Polack (3,5-12,22 νόμων)
Patmensis 234 — oratio IV, membr., saec. XII — contulit H. Polack
Patmensis 235 — oratio XVI, membr., saec. XII — contulit H. Polack
***Patmensis 236** — oratio XIV, membr., saec. XII/XIII — non inspexi
***Petropolitanus bibliothecae publicae 182** — fol. 1-8, membr., saec. XIII/XIV — non inspexi
Radingensis Douai — fol. 358-384v, membr., saec. XI — contulit M. v. Stritzky, recontulit F. Lötzsch
Romanus Angelicanus graecus 70 (olim B 3.5) — fol. 1-41v, membr., saec. XII
Romanus Vallicellianus graecus C 34 — fol. 150-177, chart., saec. XIV — contulit W. Voigt (3,5-13,21)
Sinaiticus graecus 503 — fol. 1-32v, membr., saec. XI — contulit W. Voigt (3,5-13,21)
Sinaiticus graecus 524 — fol. 1-17, membr., saec. XI — contulit F. Mann
Taurinensis graecus C I 16 — fol. 34sqq, membr., saec. XIII — contuli 3,5-10,19
***Tiranensis 3** — oratio VI, membr., saec. XII — non inspexi
E **Vaticanus graecus 446** — fol. 335v-378v, membr., saec. XII — contulit A. Derwissopulu (3,5-57,3)
Vaticanus graecus 805 — fol. 2-38v, membr., saec. XI/XII — contulit A. Derwissopulu
Vaticanus graecus 806 — fol. 22-47v, membr., saec. XI/XII — contulit A. Derwissopulu
V^c **Vaticanus graecus 807** — fol. 144-163, membr., saec. X — contulit E. Keller
Ω **Vaticanus graecus 808** — fol. 243v-279, membr., saec. XI — contulit E. Keller
Vaticanus graecus 866 — fol. 98-103v, membr., saec. XI
Vaticanus graecus 1433 — fol. 381-394, membr., saec. XIII
X^a **Vaticanus graecus 1596** — fol. 19v-42v, membr., saec. XI — contulit H.-M. Schreiber (3,5-55,25)
Vaticanus graecus 1801 — fol. 2-19, membr., saec. XI/XII — contulit F. Mann (3,5-13,21)
S **Vaticanus graecus 1907** — fol. 128v-134, chart., saec. XII — contulit H.-M. Schreiber (3,5-55,25)
Vaticanus graecus 1989 — fol. 120v-142v, membr., saec. XI/XII
Vaticanus graecus 2001 — fol. 45v-81v, membr., saec. XIII
Vaticanus graecus 2039 — fol. 3v-46v, membr., saec. XI — contulit F. Mann, recontulit F. Lötzsch
Vaticanus Barberinianus graecus 524 — fol. 5-41, membr., saec. XII — contulit A. Derwissopulu
Vaticanus Barberinianus graecus 563 — fol. 24-60v, membr., saec. XI — contulit A. Derwissopulu
Vaticanus Ottobonianus graecus 91 — fol. 45-68, chart., saec. XVI/XVII — contulit E. Keller (3,5-9,21)

Vaticanus Ottobonianus graecus 281 — fol. 1-40v, chart., saec. XVII — contulit G. Bansa (3,5-9,21)
Vaticanus Palatinus graecus 17 — fol. 55v-84, membr., saec. X/XI — contulit G. Bansa (4,7-38,6)
Vaticanus Urbinas graecus 10 — fol. 110v-142v, chart., saec. XVII — contulit G. Bansa (3,5-11,29)
Venetus Marcianus 67 — fol. 105-125v, membr., saec. XI — contulit socius quidam Werneri Jaeger mihi ignotus
Venetus Marcianus graecus 349 — fol. 304-332v, membr., saec. XI/XII
Venetus Marcianus graecus 350 — fol. 2-43v, membr., saec. XII — contulit A. Derwissopulu
Venetus Marcianus graecus 352 — fol. 2-46v, membr., saec. XI — contulit E. Keller
Venetus Marcianus graecus 353 — fol. 2-31, membr., saec. XII — contulit A. Derwissopulu
Venetus Marcianus graecus VII 53 — fol. 137-159v, membr., saec. XII — contulit H.-M. Schreiber
Ω^a **Vindobonensis historicus graecus 5** — fol. 289v-315v, membr., saec. XI — contulit H. Langerbeck, recontulit F. Egermann
Vindobonensis historicus graecus 11 — fol. 13v-42v, membr., saec. XI — contulit H. Langerbeck, recontulit F. Egermann, iterum examinavit G. Müller (3,5-24,6)
Vindobonensis theologicus graecus 42 — fol. 210-228, chart., saec. XII — contulit A. Derwissopulu (3,5-19,1)

2. DE RECENSIONE CODICUM

De memoria ω2

De codicibus S, Vat. 1433 (Z), Λ, Ven. Marc. 349

Incipiamus ab illo notissimo codice Vaticano gr. 1907 = S eiusque progenie Vaticano gr. 1433, qui non nisi erroribus fortuitis idque perraro a S differt. proximi ab iis stant Londiniensis Musei Britannici gr. Old Royal 16 D I = Λ et ille iam saepe laudatus eiusque gemellus Venetus Marcianus gr. 349. qui ubique fere cum Λ congruit. pro multis haec satis sint exempla:
11,4 post συνεταράχθη add οὗτος Λ, Ven. Marc. 349;
28,5 θείᾳ ὁρμῇ τινι καὶ ἐνεργείᾳ κρείττονι coll soli;
29,20-21 φιλονεικοῦντος ἑκατέρου καὶ οὐ παραδεχομένου τὸν ἕτερον Λ, Ven. Marc. 349.

Sunt autem lectiones variae Λ et Ven. Marc. 349 propriae, quibus utrumque ab exemplari maiusculis scripto repetendum esse manifestum est:
11,27 ἐπ': ἐν Λ Ven. Marc. 349;
14,20 ἑκάτεροι pro ἑκάτερος uterque;
23,13 ἔλαττον ἢ μεῖζον: ἔλαττον ὂν ἢ μεῖζον iidem e dittographia.

Quod ad Λ attinet, exemplar eius ab archetypo totius familiae descriptum esse, sed, ubi is iam mutilatus fuisset, aliunde hausisse opinatus est

Langerbeck GNO VI p. XXV. ille fons, quem locis mutilatis adhibuisse dicitur, in hac oratione alius erat atque is, e quo Venetus Marcianus hausit. differunt enim interdum, cf:

26,7 καὶ - ἀνατεινόμενος om Λ, non Ven. Marc. 349;
30,8 παρεσκευάζετο: παρεσκεύαστο Ven. Marc. 349: ἐστρατεύετο Λ, sed in mg adscr ead man παρεσκευάζετο;
32,5 στρατοῦ Λ plerique: λαοῦ falso Ven. Marc. 349;
43,5 φόβῳ Ven. Marc. 349 plerique: ἐπιτιμίῳ Λ;
44,8 τὰ κατὰ τὰς ἰάσεις om Λ, non Ven. Marc. 349. unde apparet alterum ab altero descriptum non esse.

Ceterum Ven. Marc. 349 quoque textum praebet contaminatum, cf:

44,8 ad περιεργίᾳ in mg adscr ead man γρ περινοίᾳ;
45,11 ad δόγμα in mg γρ κήρυγμα;
53,7 ad πίστεως in mg γρ θεογνωσίας;
57,1 ad ἐρρώσθησαν in mg γρ ηὑρώστησαν.

S, Vat. 1433 (Z) et Λ, Ven. Marc. 349, ut e qualibet parte apparatus cognosces, non raro discedunt idque ea ratione, ut locis iam antiquitus incertis vel corruptis sive ipsi sive utrorumque exempla suo quidque Marte coniciendo vel commiscendo varii generis lectiones textum correctum reddant.

Proxime ad Λ accedit corrector Vaticani gr. 2001, qui utrum scriba ipse an alter quidam fuerit, e tabellis phototypicis dignoscere non potui. pro multis exemplis satis sint haec:

Post δὲ 9,4 e correctura add αὖ, quod solus exhibet Λ;
17,16 τοῦτο erasit, quod solus om Λ;
33,4 ναυαγούντων corr in συνναυαγούντων, quod solus praebet Λ.

Excerptum Vitae Thaumaturgi (17,24-19,5), quod in codice Florentino Laurentiano plutei 6,12 invenitur, lectionibus variis ubique fere cum Λ et S consentit. sed cum textus tam brevis sit, cavemus, ne quid pro certo habeamus de eorum cognatione.

De familia ב

Iam transeamus ad unius codicis numerosam ut ita dicam progeniem. sunt autem hi: Vaticanus gr. 805, Hierosolymitanus Saba 33, Hauniensis fundi antiqui 167, Atheniensis gr. 2107, Vaticanus Barberinianus gr. 524, Parisinus gr. 1554, Vaticanus gr. 2039, Athous Vatopediu 494, Mosquensis gr. 364, Atheniensis gr. 2470 et Parisinus gr. 580, Venetus Marcianus gr. 350, Hauniensis fundi antiqui 168, Athous Dionysiu 116, Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 84, Lesbiacus λειμῶνος 52, Atheniensis gr. 2362, Athous Dionysiu 44, Mosquensis gr. 396 nec non Parisinus gr. 511, Atheniensis gr. 2102, Hierosolymitanus Saba 26, Venetus Marcianus gr. 353, Mediolanensis Ambrosianus gr. A 213 inf, Romanus Angelicanus gr. 70, Parisinus Coislinianus gr. 106, Hierosolymitanus Stavru 7, Atheniensis gr. 1051, Vaticanus gr. 1801, Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 82^{2}. eidem generi addicendi sunt Romanus Vallicellianus gr. C 34 in initio (a p. 8 fere ad memoriam diversam spectat), lectiones intra lineas additae Constantinopolitano ἁγίας τριάδος 85^{2}, supplementum Constantinopolitani ἁγίας τριάδος 82^{2}, Athous Vatopediu 58 a p. 8 fere, qui autem ab initio saepe, postea raro ex aliis familiis quaedam admiscuit. nunc vide, quibus lectionibus familia ב a ceteris discriminetur:

5,2 καὶ σπουδῆς ἄξιον om;
6,6-7 ἀποβλέπων (sic!) εὐδαμονίαν coll (βλέπων Vat. Barb. 524, Athen. 2470);
6,16 ὃς om fortasse e haplographia, suppl Vat. 805^{2};
6,23 ἐν om;
7,19 οἴεσθαι post ἀποδεικνύειν coll omnes praeter Rom. Ang. 70, qui οἴεσθαι om;
8,23 προαιρέσει;
9,9 ὁ om omnes praeter Athen. 2470 falso, postea suppl Vat. 805^{2}. ad ב accedit ὁ eraso Vat. 2001, de quo supra p. XCVI.
12,5 ἐπελέγξαντα omnes praeter Vat. Barb. 524, Athen. 2470;
12,18 εἶναι om accedentibus Vat. 2001, E v;
24,15 τῇ φήμῃ: φημὶ omnes praeter Vat. 1801, Ath. Vat. 58; falso scil!
38,10 καταγέλαστον;
42,6 τοίνυν: τε omnes praeter τε καὶ Ath. Vat. 494, δὲ Athen. 1051, Mosqu. 364, Mosqu. 396;
43,18 μετὰ - ποτὲ: συλλόγου δέ ποτε omnes;
48,10 διερευνήσαντες omnes praeter Ath. Vat. 58, Const. ἁγ. τριάδ. 82^{2}. accedit Par. Coisl. 368, de quo cf. p. C sq.
48,15 εἰ μὴ om omnes praeter Const. ἁγ. τριάδ. 82^{2}. accedit Par. Coisl. 368;
48,16 ζητουμένων omnes praeter Const. ἁγ. τριάδ. 82^{2}, corr Vat. 805^{2};
49,4-5 κατὰ σπουδὴν ב̄, sed coll εἶναι τοῖς κρατοῦσιν κατὰ σπουδὴν ב$_{1}$, de quo grege cf. infra.
50,23 memoria labente discordant. praebent enim ἤει Par. 511, Par. 580, Par. 1554, Haun. 167, Ven. Marc. 350, Ven. Marc. 353, Athen. 2107, Athen. 2362, Lesb. λειμ. 52, Ath. Dion. 44, corr Mosqu. 364^{2}: peius εἴη Vat. Barb. 524, Med. Ambr. A 213 inf, Rom. Ang. 70, Par. Coisl. 106, Vat. 2039, Ath. Vat. 494, Athen. 1051, Mosqu. 364: διήνει Athen. 2470. discordiae autem origo ab errore hyparchetypi repetenda mihi videtur, in quo δι omissum primum, postea difficile lectu additum erat.

Res similis est 51,17 πυρὶ καὶ καπνῷ διαμεμιγμένην Rom. Ang. B 3,5: πυρὶ καὶ καπνώδη μεμιγμένην Med. Ambr. A 213 inf, Ven. Marc. 353, Lesb. λειμ. 52: πυρὶ καπνώδει διαμεμιγμένην Par. 511: πυρὶ καπνώδει μεμιγμένην Athen. 1051, Par. 580, Ven. Marc. 350, Par. Coisl. 106: πυρὶ καπνώδει (μεμιγμένην om) Vat. Barb. 524: πυρὶ καπνώδει δὴ Haun. 167: πυρώδη καὶ καπνώδη Athen. 2107: ceteri ad lectionem a plerisque traditam reverterunt. nonne arridet e δια- praepositione in δη corrupta in ב istam exstitisse perturbationem?

Restat, ut, quid de hyparchetypo ב iudicem, proponatur. cum nullus ex his omnibus ante saeculum XI scriptus sit neque aliud menologiorum genus praeter Metaphrastae hac familia tradatur et textus integer ab omissionibus et mendis gravioribus nec non re orthographica satis purgatus sit, totius generis exemplum saeculo X exeunte haud scio an corpori Metaphrastae propagando Constantinopoli scriptum puto. cuius, cum neque lectionibus dignis, quae memorentur, aliis praecedat neque ad historiam textus indagandam multum conferat, in apparatu critico mentionem non faciam.

Quaesiverit hic aliquis, utrum codices singuli nullo intermisso e ב profluxerint an qui per medium exemplar exceperint memoriam. mihi videntur duo greges ab exemplaribus intermissis processisse, quorum alter constat e Vat. 805, Vat. 2039, Athen. 2107, Athen. 2470, Hier. Saba 33, Haun. 167, Vat. Barb. 524, Par. 1554, Ath. Vat. 494, Mosqu. 364, quos littera ב$_1$ comprehendam, alter e Par. 580, Ven. Marc. 350, Haun. 168, Ath. Don. 116, Const. ἁγ. τριάδ. 84, Lesb. λειμ. 52, Athen. 2362, Ath. Dion. 44, Mosqu. 396: ב$_2$.

De grege ב$_1$

Lectiones propriae sunt hae:

8,7 προκειμένην: παροῦσαν omnes cum Par. Coisl. 105, Hier. Saba 171, Ath. Vat. 496, Ath. Dion. 44; glossam sapit.
13,9 πᾶσαν om;
14,5 ὅθεν τροσήκει om, corr Vat. 805²;
34,12 κατ' ἐκεῖνο om, corr Vat. 805²;
34,15-16 τῷ - δείξας om omnes praeter Ath. Vat. 494, corr Vat. 805²;
42,11 ἐκείνου om;
50,2 αὐτοῦ om omnes praeter Vat. 805 αὐτῶν;
51,8 ὑποστρέψαι: προσψαῦσαι omnes;
51,8 κατατολμῶντος Haun. 167, Athen. 2107, Vat. 2039, Ath. Vat. 494 cum aliis: κατατολμῶντα (ut ad μηδένα spectet?) Vat. Barb. 524.

Clarius glossas in textum ב$_1$ influxisse vides 50,12 φύσεως Vat. 805, Ath. Vat. 494: δυνάμεως cett ב$_1$. sed non modo glossas, etiam correcturas intra lineas scripsisse videtur auctor exemplaris ב$_1$, cf:

45,9 αὐτοὺς ante πάλιν coll Vat. 805, Vat. 2039, Ath. Vat. 494, Mosqu. 364, Haun. 167, Athen. 2107: πάλιν om Vat. Barb. 524, Athen. 2470, unde αὐτοὺς omissum deinde supra πάλιν scriptum esse, quod Vat. Barb. 524 et Athen. 2470 pro correctura habuerunt, apparet.
54,23-55,1 κατὰ πάτριον Haun. 167, Vat. 2039, Mosqu. 364: κατὰ πάτριον ἔθος Vat. Barb. 524, Athen. 2107 (ἔθνος), Athen. 2470, Ath. Vat. 494: κατὰ τὸ πάτριον ἔθος Vat. 805, quae variatio orta esse videtur ex ἔθος e ל aliisque hausto et supra κατά τι πάτριον, quod ב$_1$ tradiderat, scripto.

Iudicium de ב$_1$ eo confirmatur, quod aliis quoque locis textum ב ad alias familias correxit, cf:

6,4 ὁ θεῖος τῶν ἐγκωμίων ἔπαινος ב: ὁ θεῖος τῶν ἐγκωμιαζομένων ἔπαινος hi omnes secuti alios.
35,1 ὑδάτων fortasse glossa Vat. 2039, Ath. Vat. 494, Mosqu. 364, Athen. 2470 cum cett ב: στοιχείων, quod plerique tradiderunt, exhibent Vat. 805, Haun. 167, Vat. Barb. 524, Par. 1554 et Rom. Ang. 70, unde utramque lectionem in ב$_1$ fuisse apparet.
42,15 γενναιοτέρᾳ cett ב: γεγονωτέρᾳ ad plerosque ב$_1$;
47,8 περιφέρειν falso cett ב: φέρειν recte cum plerisque aliis hi omnes. sed haec hactenus.

De grege ב$_2$

6,1-2 τὰ ὑπὲρ ταύτην ... ἃ hi soli, fortasse e coniectura, accedit Par. 511;
9,22 δόξαις: δόγματος iidem, fortasse e glossa supra θείου scripta;
9,25 ἐν om ut e.g. V^c^EX^a^;
11,3 post συγκινουμένων add ὀργῇ καὶ θυμῷ δικαίῳ scil glossam;
11,7 κατ' αὐτοῦ om;
49,4-5 collocationem verborum ב$_1$, quam supra demonstravi, solus sequitur Lesb. λειμ. 52: εἶναι post σπουδὴν coll Par. 580: κατὰ σπουδὴν εἶναι τοῖς κρατοῦσι Athen. 2362, Ath. Dion. 44, Mosqu. 396 et Const. ἁγ. τριάδ. 82²: εἶναι κατὰ σπουδὴν τοῖς κρατοῦσι Athen. 1051. difficile non est intellectu in ב$_2$ verba omissa, deinde intra lineas vel in margine adscripta esse, ut de vero verborum ordine dubitari potuerit.
38,8 ב$_2$ discedit a ב lectione difficiliore ἀτημελημένῳ (κατημελημένῳ Mosqu. 396) conservata.

Hac re explicata iuvabit schemate uti, quo uno conspiciamus obtutu, quid patravisse nobis videamur.

Videas licet infra p. C.

De generis ב testibus singulis

Reliqui codices generi ב addicendi hac re tantum congruunt, quod hyparchetypi latius divulgati testes sunt. neque tamen singuli recta via

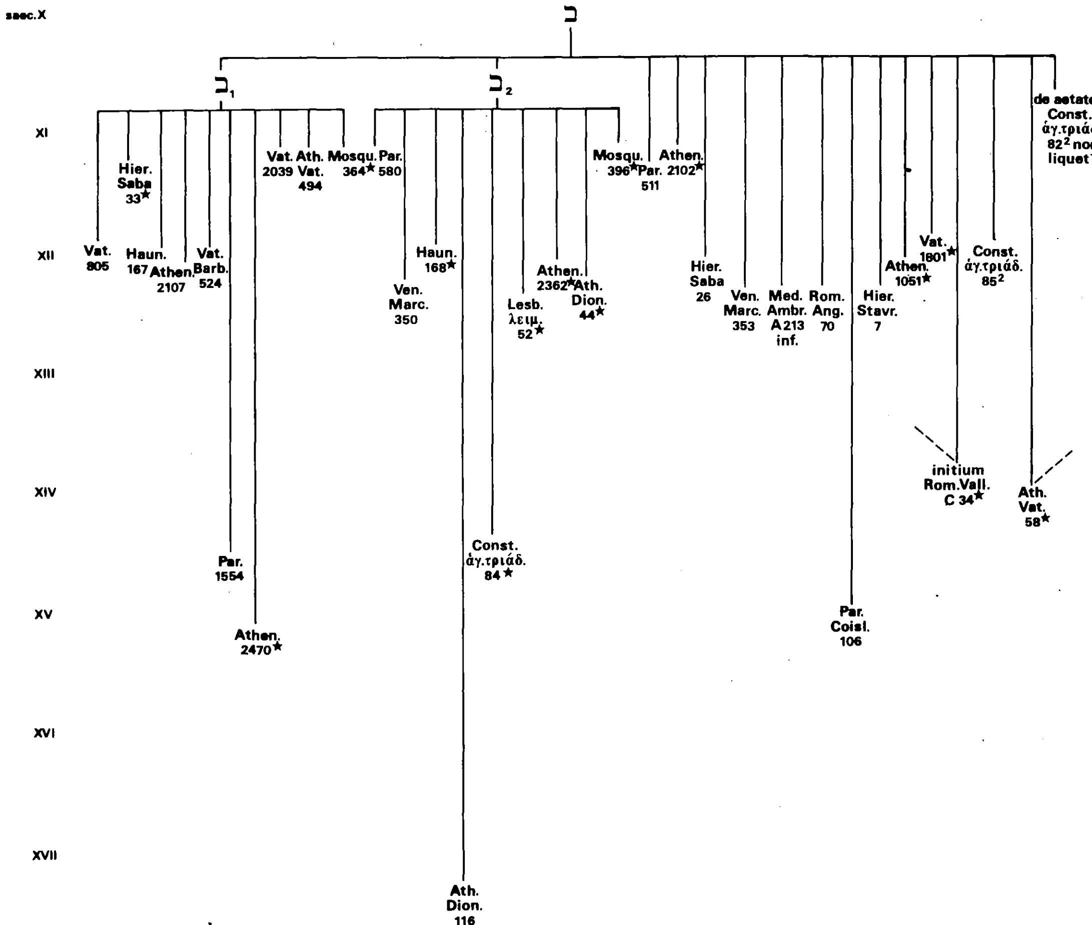

ab eo fluxerunt, quod si accidisset, re orthographica minus culti, erroribus magis vexati essent, sed ita, ut e memoria iterum iterumque emendata hic illic lectionibus variis ex aliis familiis sumptis aucta atque contaminata suum quisque praebeant textum.

De familia ש$_1$

Ab origine communi orti sunt Parisinus Coislinianus gr. 105, Parisinus gr. 1539, Vaticanus gr. 807 = V^c, Vindobonensis historicus gr. 11, Bruxellensis IV 322, Ferrarensis 321^2 nec non Parisinus Coislinianus 368, quem, cum textum praebeat contaminatum, illorum sex cum lectiones proprias nonnullas tum errores repudiavisse ne mireris. sed in magno variantium discrimine lectionum, de quo infra disputabo p. CV sq, semper cum hoc facit grege.

Conspirant illi sex:

3,13 post τοῦ add ἁγίου, accedunt Par. Coisl. 368^2, Ath. Vat. 491;

5,10 εὐγένειαν: συγγένειαν iidem cum S E, Mosquensi gr. 384, Patmensi 234, Parisino Ste. Geneviève 2753;

7,26 καὶ - διηγήματα (= 19 litt) om Par. Coisl. 105, Par. 1539, V^c, Brux. IV 322, Ferrar. 321^2 conspirantibus Const. ἁγ. τριάδ. 84, Genuensi Missionis Urbanae 36, Athen. 2362, codice Meteoron μεταμορφώσεως 370; καὶ - ὑπεράραντα (= 57 litt) om Vind. hist. 11, unde exemplaris, in quo lineae 19 litterarum duabus columnis scriptae erant, hunc tres lineas, illos unam lineam transsiluisse facile intellegi potest;

8,7 παραλείψωμεν: καταλείπωμεν Par. Coisl. 105, Par. 1539, V^c, Vind. hist. 11: καταλίπωμεν Brux. IV 322, Ferrar. 321^2, accedit Mosqu. 384;

8,21 κατὰ: πρὸς omnes sex;

11,4 οὔτε - χαλεπαίνουσιν (= 41 litt, i.e. 2 fere lineas) om iidem;

13,8 ἐποίησεν: πεποίηκεν iidem et Par. Coisl. 368 (corr ead man).

Sed videamus, si quis ex his ab alio descriptus sit:

54,5 ἐπευξάμενος - δέχεται (54,15) post προσεθήκαμεν (57,8) coll Par. 1539, Par. Coisl. 105, Vind. hist. 11 (deest Brux. IV 322) et post δέχεται haec verba add: ἐν χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν ᾧ ἡ δόξα σὺν τῷ πατρὶ καὶ πνεύματι νῦν καὶ (σὺν - νῦν καὶ: καὶ τὸ κράτος Vind. hist. 11) εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

35,18 ὁρώντων - τῶν om V^c (deest Brux. IV 322);

4,10 οἶμαι δεῖν om, pro ἑκατέροις praebent εἶναι χρὴ V^c, Brux. IV 322, Ferrar. 321^2.

Quibus rebus cognitis Par. 1539, Par. Coisl. 105, Vind. hist. 11 e memoria a V^c diversa hausisse nemo neget. at Par. Coisl. 105

47,1 ἴσῳ - 2 φύσιν om, quem in ea re nullus (deest Brux. IV 322) secutus est. itaque non est fons ceterorum. restat, ut videamus, quae ratio inter Vind. hist. 11 et Par. 1539 intercedat:

4,22 ἀρίστη - 25 ἐφόδοις om Vind. hist. 11, suppl man rec; λαμπρύνεται - ἐγκωμίων (4,22-25) om Brux. IV 322 et Ferrar. 321^2), unde Par. 1539 a Vind. hist. 11 non fluxisse apparet. quod confirmatur altero ab altero differente;

4,25 ἐπαιμεῖσθαι (sic) Vind. hist. 11, in mg add εὐφη- man rec;

11,20 ταρασσομένων falso Par. 1539, V^c, Par. Coisl. 105; σπαρασσομένων recte Vind. hist. 11;

11,21 ἀποπτύοντος Vind. hist. 11, Brux. IV 322, Ferrar. 321^2 cum Sinaitico gr. 503: παραπτύοντος Par. 1539 cum cett;

33,19 σκηριπτόμενος Par. 1539 cum V^c, Vat. 2039, Mosqu. 384: στηριζόμενος Vind. hist. 11, cett.

Haec satis sint, quibus in hoc grege nullum codicem alterius apographon esse probetur, Brux. IV 322 et Ferrar. 321^2 autem artiore cog-

nationis vinculo inter se coniunctos esse. cf et 9,5 σύμμαχος: σύμμαχον hi soli falso.

Deliberanti, qualis naturae, quae aetas fuerit fontis ש$_1$, haec tibi ante oculos proponas: primum codices, quos iam tractavi, varia continent; deinde menologia aut vitarum sanctorum corpora, quae continent Par. 1539, Par. Coisl. 105, V^c, exstiterunt saeculo IX, ut Ehrhard, Überlieferung und Bestand ... I 1,235, 477, 499 docuit; postremum nescimus, utrum librarii horum trium codicum ordines homiliarum ad exempla saeculi IX constituerint, at textum ipsum ex aliis codicibus recentioribus nescio quae opera Gregorii continentibus receperint, quod in abundante corporis Metaphrastae memoria factum videmus, (de qua re cf infra p. CXXIV) an una cum ordine textum ex exemplaribus sumpserint; quod si fecerunt, memoria ש$_1$ iam saeculo aut IX aut priore tradebatur, fortasse illo codice binis columnis 19-20 litterarum scripto, de quo supra diximus.

De asseclis memoriae ש contaminatis: ע

Primum induco gregem codicum septem manuscriptorum, qui aut lectionibus propriis contra omnes faciunt aut una voce cum alio hic, illic cum alio concinunt. sunt autem Hierosolymitanus Saba 141, Vaticanus gr. 866, Parisinus gr. 1545, fragmentum Patmense 232 necnon Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 83 eiusque gemellus Mosquensis gr. 361 eiusque, quod omnibus fere rebus par est, apographon Athous Esphigmenu 15, quos omnes comprehendam littera

ע

Haec affero exempla cognationis:
13,25 ὑπεριδεῖν om omnes, accedit Rom. Vall. 36;
13,25 ὑπὲρ τοῦ: εἰς τὸ πρὸς αὐτοὺς iidem;
14,2 μέτεισι: μετῄει Hier. Saba 141, Const. ἁγ. τριάδ. 83, Mosqu. 361, Ath. Esphig. 15 cum Rom. Vall. C 34: μετίει Vat. 866: μετείη Par. 1545;
14,3 αὐτὸν om cum Neapolitano gr. C II 26, de quo cf. infra p. CXXIII;
14,5 ὅθεν: ὡς οὐ (id est lectio facilior) iidem cum S, Rom. Ang. 70, de quo vide infra, Ath. Vat. 128, Vat. 2001, Hierosolymitano Patriarchiu 8;
20,24 ἐπελθὼν omnes;
23,17 γίνεται ante τοῖς coll, accedentibus Rom. Vall. C 34, Ath. Vat. 128;
23,21 post θεράποντος add δρᾶν, quod λέγεται pro δέχεται receperant iidem cum Rom. Vall. C 34, Ath. Vat. 128;
24,1 κελευομένου omnes cum E;

24,10 εἰκὸς - δυνάμεως: δύναμιν omnes accedente Ath. Vat. 128, sed Vat. 866 add post νοῆσαι (sic) χρή;
25,15 ὀλιγοστῶν: ὀλίγων iidem cum Rom. Vall. C 34;
25,16 αὐτοῦ pr post πίστιν coll, accedit Rom. Vall. C 34.

Cognatione demonstrata iam quaeramus, quo modo inter se differant. non difficile erit intellectu constanter Patmensem 232 cum Hier. Saba 141, Const. ἁγ. τριάδ. 83 cum Mosqu. 361 eiusque apographo Ath. Esphig. 15 facere neque tamen ita, ut Patmensem et Constantinopolitanum sine cautione pro apographis habere liceat, Vat. autem 866 et Par. 1545 suo quemque modo suffragium tulisse:
7,18 τὸν σκοπὸν om Hier. Saba 141, Patm. 232;
10,4 ἐπεὶ κακεῖνοι (γὰρ om) Hier. Saba 141, Patm. 232 cum aliis familiis;
11,3 συγκειμένων Hier. Saba 141 (corr man rec fortasse saec XIII), Patm. 232 (i.e. manum rec Hier. Saba 141 non sequitur!), Const. ἁγ. τριάδ. 83, non Mosqu. 361 neque Ath. Esphig. 15!
6,16 ἔπαινός ἐστιν ἀληθής coll Hier. Saba 141: ἐστιν ἀληθὴς ἔπαινος Patm. 232;
7,6 αὐτὸς Hier. Saba 114 falso: αὐτῷ Patm. 232 cum aliis;
11,8 ἀποστραφεὶς Hier. Saba 141, Const. ἁγ. τριάδ. 83, Mosqu. 361, Ath. Esphig. 15 et plerique: ἐπιστραφεὶς Patm. 232 cum S E aliisque;
4,16 τοιαύτη Hier. Saba 141, Patm. 232 et multi alii: τοσαύτη Vat. 866, Const. ἁγ. τριάδ. 83, Mosqu. 361, Ath. Esphig. 15 et alii;
4,8 ἐκ θαλάσσης Vat. 866, Const. ἁγ. τριάδ. 83, Mosqu. 361, Ath. Esphig. 15 et plerique: ἐν θαλάσσῃ Hier. Saba 141, Patm. 232 cum Vaticano gr. 806, E, S, aliis;
4,19 θαυμάτων Vat. 866, Const. ἁγ. τριάδ. 83, Mosqu. 361, Ath. Esphig. 15 et plerique: πραγμάτων Hier. Saba 141, Patm. 232, alii;
7,1 ἐπωνυμίαν: ἐπώνυμον falso Vat. 866, Patm. 232, Const. ἁγ. τριάδ. 83, Mosqu. 361, Ath. Esphig. 15 cum Hier. Patr. 8, Escorialensi gr. Y III 16, Neap. II C 26;
10,1 πιστὸν: πλεῖστον falso Hier. Saba 141, Patm. 232 cum ש$_1$ ב;
11,29 τῆς ἡδονῆς falso Vat. 866, Par. 1545, Const. ἁγ. τριάδ. 83, Mosqu. 361, Ath. Esphig. 15 et Hier. Patr. 8;
24,5-6 καὶ alt - μετετάξατο om Hier. Saba 141, Par. 1545 conspirantes cum Vind. hist. 11, Brux. IV 322 familiae ש$_1$!

ש$_3$

Congruunt autem Const. ἁγ. τριάδ. 83, Mosqu. 361 et Ath. Esphig. 15 non raro cum tribus codicibus, quos signo ש$_3$ comprehendo. sunt codices manuscripti Hierosolymitanus Patriarchiu 8 eiusque, quod omnibus rebus par est, apographon Parisinus gr. 635 et Escorialensis gr.

Falso om omnes sex 3,7 χρῆναι (add in mg ead man Const. ἁγ. τριάδ. 83 χρείαν εἶναι);
3,11 om καὶ pr (add man rec in Ath. Esphig. 15); levi errore scripserunt 3,12 αὐτῆς;
4,1 ὃς pro οἷος;
5,21 ἀπωκισθέντες (excepto Escr. Y III 16);
6,4 λόγος pro νόμος (sine Escor. Y III 16).

$\mathfrak{W}_3$ propius quam $\mathfrak{Y}$ a $\mathfrak{W}_1$ stare videtur itaque cum illis fidelius memoriam $\mathfrak{W}$ testari, cf. 4,10 οἶμαι δεῖν om, sed post σπουδῆς add εἶναι χρὴ iidem sex cum $\mathfrak{W}_1$. quod autem $\mathfrak{W}_1$ omisit ἑκατέροις, in propatulo est in $\mathfrak{W}$ illud εἶναι χρὴ supra ἑκατέροις scriptum a $\mathfrak{W}_1$ ut correcturam vocis ἑκατέροις in textum receptum esse.
4,14 τε om iidem et $\mathfrak{W}_1$;
5,3 καὶ γένος om cum $\mathfrak{W}_1$, E, Ath. Vat. 58, Ath. Vat. 128;
6,2 ἐστι om cum $\mathfrak{W}_1$ S, Λ;
6,3 μήτε: μὴ iidem cum $\mathfrak{W}_1$;
6,1 τοιαῦτα: τοσαῦτα iidem et $\mathfrak{W}_1$, id est $\mathfrak{W}$. scriba exemplaris $\mathfrak{W}$ codice litteris maiusculis scripto usus facile TOC pro TOI legere potuit.

Medium igitur locum tenent Const. ἁγ. τριάδ. 83, Mosqu. 361 et Ath. Esphig. 15 inter $\mathfrak{Y}$ et $\mathfrak{W}_3$. ubi autem $\mathfrak{Y}$ vel $\mathfrak{W}_3$ vel utrique contra $\mathfrak{W}_1$ faciunt, imbuti sunt memoria ω_1, praecipue אלה eorumque asseclarum, de quibus vide infra p. CXI sqq.

Eiusdem generis ab hyparchetypo $\mathfrak{W}$ orti, sed e memoria ω_1 contaminati sunt nonnulli codices, qui inter se artiore cognationis vinculo non coniunguntur. sunt autem Mosquensis gr. 384, Sinaiticus gr. 503, Lesbiacus Ioannu 7, Athous Vatopediu 128, Patmensis 234, Vaticanus gr. 2001 scilicet priusquam correctus est, de qua re cf. supra p. XCVI[1].

Ex iis, quae modo explicavi, satis probatum puto, qua de causa exemplum familiae $\mathfrak{W}_1$, codicem V^c, in apparatum receperim, quo memoria hyparchetypi $\mathfrak{W}$ repraesentetur.

Conclusio

Omnes autem, quos adhuc tractavi, codices vel codicum familias eidem auctori atque parenti vindicandos esse nunc demonstrare conabor. quae res quamquam lubrica videtur, propterea, quod textus, ubi dubitari potuit, iterum iterumque contaminabatur et coniecturis vexabatur, tamen est, unde per codicum memoriam velut in codice palimpsesto litteras pristinas prototypon ω_2, ut ita dicam, vetustissimum perlucere videas. sed, priusquam testimonia afferam, codices de quibus agetur, tibi, benevole lector, in memoriam revocabo. cum singuli non nominantur, omnes dico consentire, cum pars testium producuntur, de ceteris argumentum quod e silentio appellatur, valebit. at ne sis oblitus, cuius rei te admonui supra p. XC! agetur de S, Λ, Ven. Marc. 349, שב et de asseclis familiarum שב. iam vide testimonia:

[1] accedit, ni fallor, Cantabrigensis Universitatis Additional 7593, in quo fol. 1-1v fragmentum solum Vitae Thaumaturgi exstat (21,23 τὰ]ς ἀποδείξεις - 23,22 ὡς οὐ[κ).

19,4 praebent additamentum theologicum οὔτε ηὐξήθη μονὰς εἰς δυάδα καὶ δυὰς εἰς τριάδα conspirante formula confessionis Syriaca, de qua vide conspectum siglorum.

Neque menda deerant in ω_2, cf. exempli gratia
12,6 μεῖζον εἰς ἐγκωμίων: μειζόνων ἐγκωμίων $\mathfrak{W}_1$ Λ, Ven. Marc. 349, ב, Patm. 234, Mosqu. 384, Sin. 503: ἐγκωμίων μειζόνων S. res sic facile explicatur: εἰς in ω_2 omissum erat, damnum sarciverunt coniectura ii, quos enumeravi. reliqui aut e $\mathfrak{W}_2$ correcto hauserunt velut $\mathfrak{W}_3$ $\mathfrak{Y}$ aut e memoria aliunde contaminata;
12,16 τῷ νέῳ omnes praeter Sin. 503 et Lesb. Ioan. 7, id est ω_2, fortasse e coniectura, postquam τῇ ὥρᾳ excidit in archetypo ω_2;
16,16 καθ' ὕπαρ corruptum erat in καθύπερ ut in Ω. quod mendum in peius vertit $\mathfrak{Y}$ scribendo καθάπερ, sanare temptaverunt per κατ' ὄναρ $\mathfrak{W}_1$ S Λ, Ven. Marc. 349, ב, Vat. 2001, Patm. 234, Mosqu. 384, Lesb. Ioan. 7, Ath. Vat. 128, Sin. 503: rectum sagaciter restituerunt $\mathfrak{W}_3$ Vat. 866, Const. ἁγ. τριάδ. 83, Mosqu. 361, Ath. Esphig. 15;
24,6 παρά: ὑπὸ omnes praeter $\mathfrak{Y}$, qui παρὰ om ideoque τοῦ δούλου in τῷ δούλῳ mutavit. παρὰ iam in ω_2 dubium erat, fortasse exciderat. item
24,13 ἐκεῖνος scilicet in ω_2 omissum om omnes praeter Λ, Ven. Marc. 349, qui pro omisso suppleverunt οὗτος;
22,15 δι' ὀλίγου falso omnes praeter Patm. 234, Mosqu. 384, Lesb. Ioan. 7, Sin. 503;
23,16 θείας falso in ἀληθείας mutavisse videtur ω_2, quod emendaverunt addito καὶ S, scribendo ἀληθινῆς $\mathfrak{W}_1$ ב Λ, Ven. Marc. 349, Patm. 234, Mosqu. 384, Ath. Vat. 128, Sin. 503. rectum praebent $\mathfrak{Y}$ $\mathfrak{W}_3$ Vat. 2001;
37,1 κρίσει inepte ad LXX in χρίσει mutatum exhibent omnes praeter $\mathfrak{W}_3$ $\mathfrak{Y}$, Lesb. Ioan. 7;
53,7 θεογνωσίας: πίστεως (fortasse e lin. 9 huc irrepsit) omnes praeter Λ, Ven. Marc. 349, Ath. Vat. 128, Lesb. Ioan. 7, Sin. 503; sed non modo in ω_2 hic error irrepsit, sed etiam in exemplar pervetustum aliud, cuius vestigia servaverunt O, Vat. 806, Par. 534, Med. Ambr. D 92 sup, de quibus infra agam. est ergo error vetustissimus.

Quae res monet, ut ad ingenium archetypi ω_2 indagandum non modo ad errores, in quos inciderit, spectemus, sed etiam locorum mentionem faciamus, ubi quamquam memoria vacillabat, hi codices sive omnes sive plerique congruunt.

16,21 πεφηνέναι αὐτῷ: πεμφθῆναι αὐτὸν omnes praeter $\mathfrak{W}_3$ $\mathfrak{Y}$, sed Hier. Saba 141 utrumque commiscuit in πεμφθῆναι (e corr) αὐτῷ;

20,18 τίς δὲ ὁ τρόπος om omnes praeter Lesb. Ioan. 7, Sin. 503, unde ω_2 verba τίς δὲ ὁ τρόπος pro titulo marginali habuisse constat;

31,20 a verbo ἀνεῖσθαι omnes abhorruerunt praeter Lesb. Ioan. 7: ἀνέστη S, Const. ἁγ. τριάδ. 83, Mosqu. 361, Ath. Esphig. 15, Vat. 2001, Patm. 234, Ath. Vat. 128, Sin. 503: ἄνεισι $\mathfrak{W}_1$ $\mathfrak{W}_3$ $\mathfrak{Y}$ Λ, Ven. Marc. 349, ב, Mosqu. 384. si quid coniectare licet, ἀνεῖται iam priusquam ad archetypum ω_2 pervenit, in ANEITE vel simile corruptum esse dixerim.

Etiam glossas, scilicet intra lineas scriptas in ω_2, in textum receptas hic illic manifestum est:

10,11 ἀσύμφωνον in textum receperunt omnes praeter $\mathfrak{W}_3$ $\mathfrak{Y}$ Lesb. Ioan. 7, sed tam variis locis, ut librarios dubitavisse appareat;

15,10 μᾶλλον add, fortasse ut melius ad 14,11 quadraret, omnes praeter Patm. 234 et Mosqu. 384;

28,5 quod ὁρμῇ καὶ συνεργίᾳ κρείττονι voce δυνάμει mutaverunt V^c, S. Par. Coisl. 105, Par. Coisl. 368, Par. 1539, Vind. hist. 11, id est $\mathfrak{W}_1$, accedentibus O, Vat. 806, non dubito, quin glossa δυνάμει iam antiquissimis temporibus ut in ω_2 sic in alia exemplaria irrepserit.

Haud scio, an pro glossa habenda sint verba τῆς εὐχῆς τοῦ ἁγίου τὴν ἐνέργειαν, quae post μαρτυρούμενον 32,9 inseruerunt $\mathfrak{W}_1$ ב accedente O. certe scriba aut intra lineas aut in margine archetypi ω_2 adscripserat.

Item 4,1 διὰ τῆς μνήμης sic adscripsit, ut de collocatione verborum dubitaretur. collocaverunt enim ante τοῖς παροῦσι $\mathfrak{W}_1$, S, Ven. Marc. 349, Vat. 2001, Lesb. Ioan. 7, Sin. 503, Athen. 2470 (familiae ב), om Λ, post τοῖς παροῦσι coll cett.

21,5 κατὰ τὸν ὄρθρον iteratum (cf. lin. 4) om e coniectura omnes, id est ω_2.

Restat, ut breviter comprehendamus, quid emolumenti adhuc fecerimus.

Erant in memoria ω_2 iam ab initio quidam errores vel omissiones neque deerant glossae et variae lectiones, quibus codicum familiae vel singuli codices imbuti sunt. sed maximi momenti sunt additamentum 19,4 et ille symboli versus 18,17, ubi codices ab ω_2 alieni, i.e. generis ω_1, de quo iam agetur, post αἰτία exhibent πηγὴ (ἁγία), cuius lectionis testis gravissimus est Ioannes Damascenus, qui symboli Gregorii Thaumaturgi mentionem fecit in libro, qui inscribitur De trinitate. obstat autem, quominus de loco sine cautione disseramus, quod editionem criticam Damasceni nondum habemus. sed Ioannes Maria Hoeck, reverendissimus abbas monasterii, cui nomen est Scheyern, benigniter mecum communicavit, collationes Damasceni edendi gratia adhuc factas

nihil continere novi.[1] si quidem codices generis ω_1 una cum Damesceno ab origine communi repetendi sunt, memoriae ramus ω_1 iam saeculo VII a trunco declinavisse videtur. cui opinioni Hermannus Langerbeck GNO VI p. XXX succurrit, qui archetypum familiae, cui S et Λ addicendi sunt, saeculo quinto vel sexto attribuit. sive ω_1 et ω_2 re vera duo codices fuisse imagineris sive pro signis memoriae diffissae habeas, certe textum iam illis remotis saeculis varium fuisse apparet.

E testibus memoriae ω_2 maximam familiae $\mathfrak{W}_1$ fidem habeo, praecipue cum S vel Λ accedunt. codicis S pietatem in hac oratione pluris aestimo quam Λ.

Tanta denique lectionum copia excussa atque perquisita non displicebit stemmatis forma oculis proponere quo modo codices inter se cohaerere putamus.

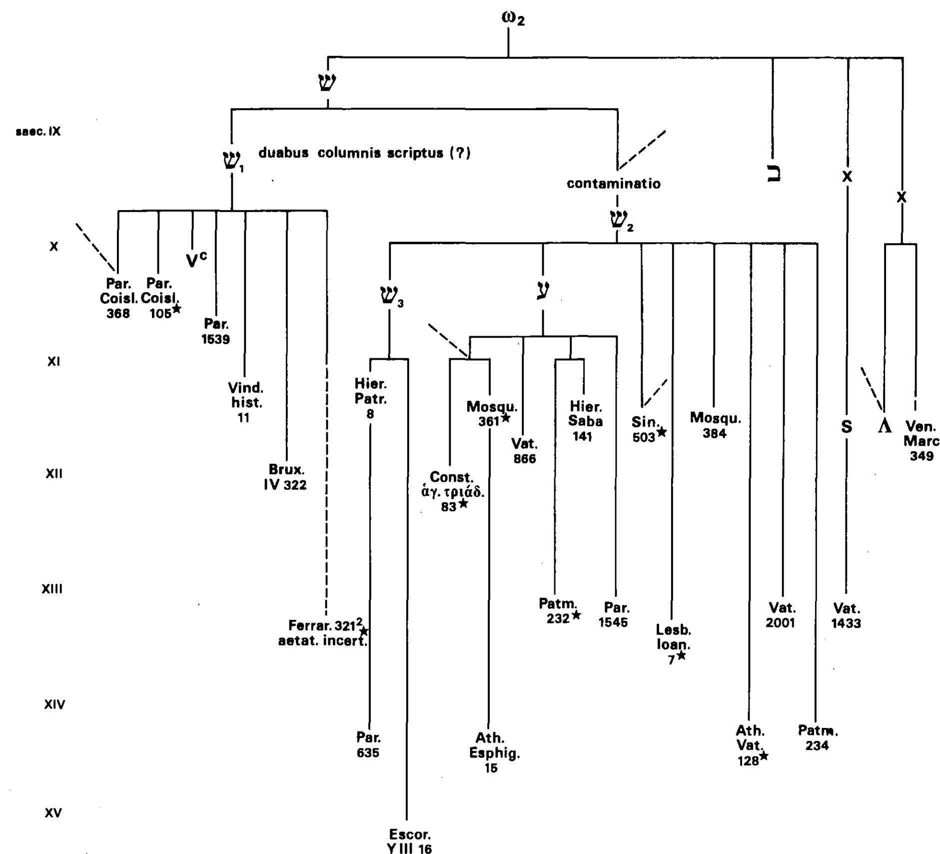

[1] cf. et J. M. Hoeck, Stand und Aufgaben der Damaskenosforschung. Orientalia Christ. Period. 17, 1951, p. 19.

De memoria ω_1

De O eiusque asseclis, id est Ϸ

A recensione docta profectus est ille celeberrimus codex Monacensis gr. 370 = O iam persaepe laudatus. ab eo vel eius gemello descripti sunt Monacensis gr. 107 et Matritensis 4864, proxime accedunt Parisini gr. 585 et 586, sed in marginibus addiderunt lectiones varias, unde utrumque e diversis fontibus hausisse apparet. quorum de cognatione, quae editores alii docuerunt, cum mihi prorsus probentur, ea multis exemplis allatis de integro fusius disserere supersedi et paucis de indole codicis O absolvam.

Ubi lectiones variae permixtae atque confusae erant, aut verum cf. 11,26 aut verisimile exhibet, cf. apparatum ad e.g. 22,23-23,1; 37,21. est quoque, ubi excellat praeter ceteros lectionibus singularibus, quae quidem hic illic glossas sapiunt, cf. 10,17; 10,24; 39,20; 46,25. theologo haesitanti debemus illud οἷόν τι 24,11. quamquam e memoria ω_2 ortus non est, ex ea recepit, quae ei ut magis perspicua placuerunt; hac in re O non raro cum S conspirare praecipue in parte orationis posteriore (a p. 22 fere) dignum est, quod animadvertatur.

Simillimi generis atque O est Vaticanus gr. 806. cum eo congruit 16,16; 22,17; 26,12; 32,9; 33,9; 35,15; 35,17.18; 38,9; 43,18; 43,10; 46,25; 53,7; neque tamen desunt loci, ubi Vat. 806 arbitrio suo ab O discedit, cf. exempli gratia

3,7 χρῆναι O: χρείαν εἶναι Vat. 806 ut EΩUX^a;
3,9 post συμμαχίαν add ἐμοὶ Vat. 806 cum V^cSΩ;
3,16 ante τὸν add ἐκεῖνον Vat. 806 velut Λ;
4,8 ἐκ θαλάσσης O: ἐν θαλάττῃ Vat. 806 ut E.

Quibus rebus perspectis non dubito, quin O et Vat. 806 descripti sint ab eodem codice, cuius textus a viro docto emendatus et variis lectionibus auctus erat.

Videas licet infra p. CIX

De stirpe E

A multa antiquitate memoriam textus hausit Vaticanus gr. 446 = E. descriptus esse videtur a scriba neglegenti ab exemplari recensionis vel potius editionis doctae, sed traditione corruptae.

Nonnulla litteris maiusculis male intellectis perperam scripsit: 25,15 ὁ λόγος τῶν ὄντων E pro ὀλιγοστῶν ὄντων; 24,7 τοσαύτη: τοιαύτη E; 8,17 ἀνόνητα: ἀνόητα E; 46,11 εὐνοίας: εὐποιίας E; 56,1 ἐφ' ὧν: σφῶν E.

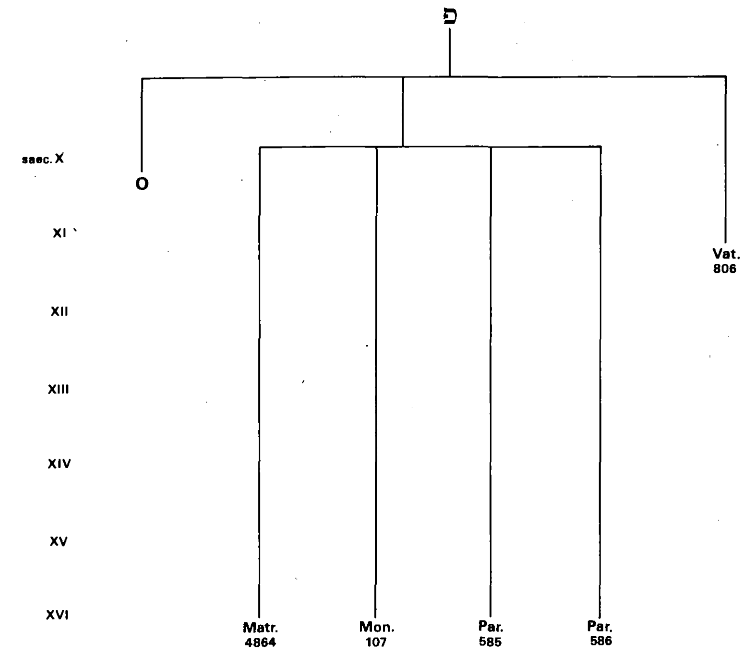

Priscam rationem scribendi conservavit hic illic velut συνφθεγγόμενον et similia. sed velut forma navis diu in aquis versatae sub concharum et salis corio operta latet, ita textui E per longum temporis spatium a scriba imperito scribae imperitiori tradito atque corrupto subest opera viri docti, de cuius ingenio ex his iudicium facias exemplis:

11,28 ἐν ὑπερορίοις διάγων corruptum erat in ἐν ὑπερόριος διάγων, quod emendavit E omissis ἐν et διάγων;
27,11 οἵστισιν in οἵστις vel simile corruptum fuisse puto, e quo E illud εἴ τις invenit;
13,3 ad normam grammaticam redegisse sibi videbatur interrogationem, item accusativum 46,22.

E glossis, quae in textum irrepserant, vel coniecturis ortae videntur lectiones E propriae 3,9; 6,1; 6,10-12; 7,17; 12,19; 14,11.

30,9 ὀργῇ, quod est in E solo, glossa fuisse videtur vocis θυμῷ, fortasse neglegentia supra vel iuxta νεότητι scripta.

Invicem, quod 5,12 tria verba, 25,16-17 octo verba om, ea pro glossis habuisse videtur.

Memoria vacillante aut verum aut veri simile saepe exhibet, cf. 6,4; 22,23-23,1. solus in textum recepit, quod scholium viri cuiusdam rerum Cappadociarum periti fuerat, 28,3. haesitantis cuiusdam theologi est omissio vocum ὕλη καὶ 24,11.

Haec satis sint, e quibus natura fontis E perspiciatur. erat codex ante transscriptionis aetatem exaratus, glossis et variis lectionibus instructus, coniecturis elaboratus, editio, ut ita dicam, antiqua, cuius testes alios non habemus, propterea, opinor, quod ille memoriae rivus, quem ex E cognovimus, praecipue in Asia fluebat. nam E olim monasterii τῶν Κελλιβάρων prope Miletum siti fuit; praeterea solus de templo Neocaesariensi notitiam 28,3 conservavit.

Ex E prognati sunt Vaticani Ottoboniani gr. 281 et 91 nec non Parisinus Ste. Geneviève 2753 idque eo modo, ut codicem Vat. Ott. 281 correctum a manu recentiore, nescio an Gerhardi Vossii (de quo vide infra p. CXXX sq), Vat. Ott. 91 descripserit. denique Par. Genev. 2753 ex Vat. Ott. 91 descriptus est.

3,5 ἡμετέρου: παρόντος omnes quattuor;
3,5 παρόντος; ἡμετέρου E, Vat. Ott. 91, Par. Genev. 2753: ὑμετέρου Vat. Ott. 281;
3,9 post βίῳ add ἔργῳ iidem;
4,10 τούτοις falso;
4,15 ἔχειν ἐθέλειν coll;
5,12 ἡ θεία φωνὴ om accedente Neap. II C 26;
5,18 τούτοις: αὐτῷ iidem;
6,1 ἔπαινον: λόγον iidem accedente Vat. 806;
6,10 ὁ ... βλέπων, ᾧ: τῷ ... βλέποντι iidem;
6,12 ante ὄνειδος add ὅθεν;
7,2 κατ' om;
8,8 ταύτην om;
8,9 πεποίητο iidem et Vat. 1989;
8,18 post πρώτης add εὐθὺς.

Emendationes manus recentioris Vat. Ott. 281 corrigentis sunt:
4,4 καλὸν: παρὸν E, Vat. Ott. 281, sed del et sscr καλὸν, quod est in Vat. Ott. 91 et Par. Genev. 2753;
5,20 ἣν: ἧς falso E, Vat. Ott. 281, sed adscr ἣν alia man, quam secuti sunt Vat. Ott. 91, Par. Genev. 2753;
6,21 μένομεν: μένοντες falso E, Vat. Ott. 281, in mg scr man alia μένομεν, quam secuti sunt Vat. Ott. 91, Par. Genev. 2753;
7,14 κοινῇ τοῦ ἔθνους χώρᾳ E, Vat. Ott. 281, sed linea subducta χώρα delendum significavit, in mg adscr κρισει. id est in Vat. Ott. 91, Par. Genev. 2753.

Textus Vitae Thaumaturgi quemadmodum in codice Vat. Ott. 91 invenitur, ad verbum (paucis mendis affectus) repetitur in codice Par. Genev. 2753: 8,12 ἁμαρτάνει, Vat. Ott. 91 recte scribit, sed virgula cum verbo ἁμαρτάνει ita coniunctum est, ut scriba textus Graeci Par. Genev. 2753 mendo necessario ἁμαρτάνειν scriberet. 4,4 pro συνεισφορὰ (E, Vat.

Ott. 281) inepte scribit Vat. Ott. 91 συμφορὰ, 12,13 pro δαίμονα ineptissime idem δαίμοναν, quae omnia et multa alia huiusce modi menda fideliter scriba textus Graeci Par. Genev. 2753 descripsit.

His exemplis conspicuum est non modo Vat. Ott. 281, Vat. Ott. 91 et Par. Genev. 2753 ex E prognatos esse, sed etiam codicis Vat. Ott. 281 memoriam correctam in librum Vat. Ott. 91 et inde in librum Par. Genev. 2753[1] fluxisse, quam rem schemate delineare libet:

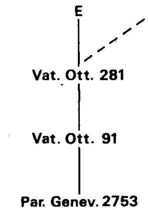

De stirpe ה

Quattuor codices unum repraesentant exemplar, Vaticanus gr. 808 = Ω, Vindobonensis historicus gr. 5 = Ω^a, Parisinus gr. 1514, Atheniensis gr. 2808. contra ceteros enim conspirant
5,1 τὸν om;
5,23 τί....οἷα in concinniorem vertunt formam ποῖον.....ποῖα;
6,3 post εὐφημίας add τῶν ἐγκωμιαζόντων;
7,13 οἴεσθαι: οἰήσεται falso illi quattuor;
30,3-4 voces ἀπόλαυσιν et κατάκρισιν e constructione solutas addendo εἶναι sententiae aptaverunt;
35,6 τί falso om, corruptelam τοῖς retinuerunt;
36,1 adverbiale κατ' ἐκεῖνο interpretatus erat lector quidam doctus adscripto ἐκείνῳ τῷ καιρῷ. quod male intellexerunt posteriores κατ' ἐκείνῳ τῷ καιρῷ Ω^a, Par. 1514: κατ' ἐκεῖνο τῷ καιρῷ Ω;
38,12 (cf. app ad locum) λοιπῶν: πολλῶν falso iidem;
39,1 τὸ τοιοῦτον: τοῦτο;

[1] Liber Par. Genev. 2753 magna ex parte videtur autographus esse viri docti studiisque humanitatis dediti Petri Pantini Tiletani, qui suas "varias quasdam lectiones et coniecturas" textui Graeco Vitae Thaumaturgi (fol. 9-83, e Vat. Ott. 91 — ab alia manu, non ab sua — descripto) adiecit nec non textum Graecum in Latinum sermonem vertit (fol. 89-179, inc.: "Praesentis sermonis et huiusce vestrae congressionis unus finis eademque est ratio ..."). et ceterae partes huius codicis (cf. supra p. LXVIII) quadrant: Pantinus editionem bilinguem Vitae Thaumaturgi curavisse videtur. opus autem imperfectum reliquit. nam prelum subierunt Bruxellae in officina Rutgeri Velpii anno 1597 solum folium tituli ("Gregorii Nysseni oratio in laudem Gregorii, cognomento mirifici, Graeca, ex bibliotheca cardinalis Granvellani, Latina, ex translatione Petri Pantini Tiletani") et folia dedicationis ("Serenissimo cardinali Alberto, archiduci Austriae, ..."), quae sunt folia prima (1-4) codicis Par. Genev. 2753.

42,11 εἴχετο: ἤρχετο, fortasse, ut εἴχετο in ἤχετο corruptum emendaretur;
43,13 post λεγόμενον add τε καὶ γενόμενον;
44,5 ἀποστῆναι in ἀπέστησεν mutato orationem obliquam, quae incipit a λέγεται 43,23, interruperunt;
46,10 ἀλλήλοις in ἀλλήλων vel ἀλλήλους corruptum constructioni adaptaverunt coniciendo ἐχόντων pro ὄντων;
45,17 τὸ δεῖν om, fortasse quod ἢ supra scriptum, ut ante ἐξόμνυσθαι insereretur, pro varia lectione habebatur.

Haec satis sint, quibus memoriam illorum quattuor codicum non incultam ab uno fonte fluxisse probetur. sunt scilicet etiam inter illos differentiae lectionum, quas, cum ad dignoscendum fontem nihil conferant velut 7,16 post ἔρωτι add οὖν Ω, Athen. 2808; 6,7 τοῖς ἀνθρώποις om Ω, Athen. 2808 praetermitto. Ω^a autem erroribus et una omissione longius ab hyparchetypo ה discessit; cf. enim
13,11-12 ᾿Ωριγένης - λόγος om cum Par. 585 et Neap. II C 26, scil ne in hac oratione haeretici mentio fieret (cf. infra p. CXVIII);
40,4-5 λόγον post τινα add falso;
38,11 ante φιλόσοφος add καὶ falso accedentibus O, Med. Ambr. D 92 sup, v;
41,7 προβάλεται (sic!);
49,17 ἐπέχων: ἐπέγνω falso;
51,8 κατατολμῆσαι falso.

Silentio non praetereundum est codices stirpis ה alium alia continere, Par. 1514 vitas et martyria commixta, Ω menologium ante metam saeculi X compositum, Ω^a menologium saeculo IX exeunte divulgatum (cf. Ehrhard, l.c., I 1,480 et 491), unde omnium fons saeculo transscriptionis, i.e. IX, attribuendus esse videtur, nisi putes librarios, qui hos codices scripserunt, opera secundum ordines antiquos composuisse varios, at eandem textus recensionem emendatam adhibuisse. Ω in apparatum recepi propter aetatem et optimum statum servatum exceptis paginis 20,18-23,14, ubi Ω^a eius locum obtinet.

De familia ל

Maximi momenti et ad historiam textus illustrandam et ad textum constituendum sunt tres et viginti codices, de quibus nunc agendum est. dividuntur autem in duo genera: tres, quos iam ex aliis praefationibus bene novimus, Mediolanensem dico Ambrosianum gr. C 135 inf (M) et Vindobonensem theologicum gr. 42 (W) et Venetum Marcianum gr. 67 (K), continent opera Gregorii collecta, ceteri autem menologium Metaphrastae.

Sunt hi: Parisinus gr. 579 eiusque initium nunc in Parisino gr. 581 fol. 1-8 v asservatum, Parisinus gr. 693, Athous Dochiariu 5, Messanensis Sancti Salvatoris 69 = U, Escorialensis gr. R II 7, Taurinensis gr. C I 16, Hierosolymitanus Saba 170, Ferrarensis 321, Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 82, Andrius 91, Hierosolymitanus Saba 171, Athous Vatopediu 491, Athous Lavras Δ 71, Atheniensis gr. 2522, Athous Dochiariu 73, Athous Vatopediu 493, Athous Iviron 657, Athous Protatu 14 eiusque apographon Athous Protatu 43.

Plerumque cum iis facit Athous Lavras Ω 150 anni 1756, sed textum hic illic lectionibus familiae א contaminavit, de qua re cf. infra p. CXIX. hic illic accedunt Radingensis Douai et codex Meteoron μεταμορφώσεως 370. qui tres cum lectiones familiae ל exhibent, separatim eos producam. Radingensis Douai omnino fere lectionibus variis mendisque, quibus ab omnibus ceteris discrepat, cum libro Mosquensi 365 consentit, cuius textus quibusdam locis decurtatus est, quia scriba textum exemplaris hic illic sua lege tam eleganter conflavit, ut lacunam non deprehendas nisi collatis aliis testibus: e.g. 8,16 κἀκεῖνος: καὶ οὗτος, sed pergit hic verbis, quae in ceteris testibus 10,9 sequuntur: διὰ πάσης ἐλθὼν τῆς τῶν ῾Ελλήνων παιδεύσεως etc. cum spectas ad textum Vitae Thaumaturgi servatum in codice Sinaitico 524, cuius prima folia perierunt (cum his initium orationis usque ad 21,3), et in fragmento Meteor. 496, lectiones variae, quae sunt maximi momenti, congruunt saepe cum lectionibus propriis huius gregis ל.

Brevis esse possum de Vind. theol. 42. est enim hac quoque parte descriptus a Med. Ambr. C 135 inf^2, id est Med. Ambr. C 135 inf correcto a manu sive scribae sive alterius cuiusdam non multo recentioris, qui plus unum exemplum ad textum corrigendum adhibuisse ipse confitetur iuxta v 13,11-12, ubi scripsit in margine litteris maiusculis loco asteriscis signato ἐντυχὼν καὶ ἑτέροις παλαιοτάτοις ἀντιγράφοις οὐχ εὗρον ἐγκειμένους τοὺς ἠστερισμένους στίχους· ὡς δῆλον εἶναι τοὺς συντιθεμένους τοῖς δόγμασι τοῦ δυσσεβοῦς ὠριγένους τούτους ἐνθεῖναι. deest vero iste locus vituperatus in Ω^a, Neap. II C 26, de quo infra disputabo, Par. 585. num quid de ea re, e quibus fontibus hauserit Med. Ambr. C 135 inf^2, coniectare liceat, in fine huius capituli disseram. quae autem altera manus, multo recentior, Med. Ambr. C 135 inf^3, adscripsit, scribae Vind. theol. 42 nondum nota erant.

Ut Med. Ambr. C 135 inf^2, ita Ven. Marc. 67 vel eius exemplar e diversis fontibus hausisse videtur, quod e lectionibus variis hic illic adscriptis apparet, cf:
37,6 τὸν παρ' αὐτοῦ προβαλλόμενος, in mg adscr ead man τὸν παρ' ἑαυτῷ προβαλλόμενος;
37,9 κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς ὑψηλότερον: in mg adscr ead man κατὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετήν;

37,21 ἀκρισίαν, sed sscr γρ κρίσιν;
40,15 συναρπαγῆναι, sed sscr -σθη- ead man;
47,13 ὑποχείριον: in mg γρ ὑπὸ χεῖρα;
51,23 μετασχηματισθέντος: in mg adscr ead man γρ -σκευασθέντος.

Quae cum ita sint, ne miratus sis, quod Ven. Marc. 67 in locorum indice, quo nunc codices, quos supra enumeravi, ab uno fonte repetendos esse demonstrabo, non semper a parte gregis sui stat. conspirant autem ceteri tali modo, ut non meris erroribus cognationem indicent, sed variis lectionibus communibus, quae plerumque pro glossis in textum receptis vel corruptelarum traditarum emendationibus habendae videntur. incipio a locis, quibus vix discernas, utra lectio melior sit:

14,4 ἐπ': ἐν omnes excepto Ath. Vat. 491. ante transscriptionis aetatem Π in N mutatum erat:
38,20 ἀφορμὴν post πολλοῖς (39,1) coll omnes praeter Ven. Marc. 67, accedit Rading. Douai;
40,21 πρωτεύειν: προτερεύειν omnes, sed Ven. Marc. 67 ita, ut πρωτεύειν in textum reciperet, sed supra scriberet προτερεύειν.

Faciliores diiudicatu sunt eae, quae subtilioris cuiusdam lectoris animi emendationes videntur:

38,20 φύσεως: σαρκὸς omnes praeter Ven. Marc. 67 qua scilicet voce notio naturae ad sermonem Novi Testamenti applicetur;
43,9 ante δυνάμεως add θείας omnes (acc. Ath. Lavr. Ω 150) praeter Ven. Marc. 67, scilicet ne Gregorius propria virtute miracula fecisse videatur;
46,16 τῇ φύσει om omnes praeter Ven. Marc. 67, Ath. Doch. 73, Ath. Vat. 493, scilicet quod cum natura pugnare absurdum esset.

Sed non modo quae doctrinae non satisfecerunt, verum etiam quae clarius eloqui posse sibi visus est, mutavit ille vir doctus, cf:

10,16 ἰατρικὴν: πρακτικὴν omnes accedente Meteor. 370, quae lectio, nisi errore oculorum orta est, nescio an sit interpretatio christiana vocis φιλοσοφίαν;
13,24 pro ἱκετηρίαν exhibent ἱκεσίαν prosae orationis magis proprium omnes (acc. Ath. Lavr. Ω 150) praeter Ferrar. 321, Ath. Vat. 491;
41,5 ἀγαθῶν: ἀρετῶν omnes praeter Ven. Marc. 67.

Nec non lectionem κρίσιν, quam exhibent omnes 37,21 pro ἀκρισίαν praeter Ven. Marc. 67, qui κρίσιν ut variam lectionem supra ἀκρισίαν scripsit, ab auctore huius recensionis inventam putarem, nisi O ἀκρίβειαν praeberet. qua re mihi persuasi vocem ἀκρισίαν in eo memoriae rivo, e quo et ל et פ hauserunt, corruptam ab utroque suo Marte sanatam esse.

Ad eam opinionem eo magis adductus sum, quod plus semel ל errores sanare temptavit, cf:

44,19 θυσιῶν: εἰδώλων U: θυσιῶν τῶν εἰδώλων Douai et Rading. Med. Ambr. C 135 inf: θυσιῶν εἰδώλων ceteri praeter. Ven Marc. 67. εἰδώλων postea erasum est in Ferrar. 321. nonne arridet εἰδώλων (fortasse e lin. 17) irrepsisse, θυσιῶν postea in mg vel supra additum esse, quod posteriores male intellexerunt?
50,25 γενόμενος: ὢν omnes fortasse e coniectura, scilicet postquam 50,25 γεγονὼς in γενόμενος mutatum est, ne γενόμενος iteraretur. quod, quamquam non accidit in Λ, E, tamen etiam illi cum ל 50,25 (ὢν pro γενόμενος) conspirant. γενόμενος autem glossam formae γεγονὼς aestimaverim, quae in memoria ל illud γεγονὼς suppressit;
51,18 iam antiquitus exciderat ἐν. inde μορφῇ mutandum erat. itaque scripserunt constructione mutata μορφαὶ ... ἐμπίπτουσαι ... ἐνηχοῦσαι ... προσεγγίζουσαι omnes praeter Ven. Marc. 67. falso Meteor. 370 μορφαὶ cum participiis nominativi neutrius generis commiscuit;
54,17-19 suo modo textum constituerunt scribentes θαυμαζέτω τῶν ἐντυγχανόντων τῷ λόγῳ μηδεὶς πρὸς τὴν οἰκονομίαν βλέπων etc. omnes praeter Ven. Marc. 67 et Const. ἁγ. τριάδ. 82, congruente Rading. Douai. dubium fuisse videtur verbum ἀπιστείτω non modo in exemplari hyparchetypi ל, sed etiam in ea memoriae parte, ad quam spectant Λ et E. Λ enim ἀπιστείτω alio loco collocavit, E omisit.

Ubi vero Med. Ambr. C 135 inf eiusque apographon Vind. theol. 42 cum Ven. Marc. 67 contra menologia conspirant, a propriis familiae ל lectionibus recedunt, cf:

6,4 ἐγκωμίων recte: ἐγκωμιαζομένων menologia et Ath. Lavr. Ω 150;
39,22 δι' ἑαυτῆς: πρὸς ἑαυτὴν menologia et Ath. Lavr. Ω 150;
40,18 ῥήτορος Med. Ambr. C 135 inf, Ven. Marc. 67 et Ath. Lavr. Ω 150: ῥητοῦ menologia praeter Const. ἁγ. τριάδ. 82, corr. Ath. Doch. 5.

Contra plerosque 12,16-17 ἀνθρώπων οὐδεὶς post μάρτυς lin. 16 coll Med. Ambr. C 135 inf, Vind. theol. 42, Ven. Marc. 67 cum Med. Ambr. A 180 sup et Flor. Laur. plut. 7.25, de quibus infra agam.

Quid autem, cum Med. Ambr. C 135 inf² spectamus? correxit menda:

6,3 ταύτης Med. Ambr. C 135 inf et menologia, Ath. Lavr. Ω 150 accedente O: ταῦτα recte Med. Ambr. C 135 inf² et Ven. Marc. 67. item
51,7 μηδενὸς falso Med. Ambr. C 135 inf et menologia: μηδένα recte Med. Ambr. C 135 inf² et Ven. Marc. 67 accedente Ath. Lavr. Ω 150;
4,25 ἐφόδοις Med. Ambr. C 135 inf accedente Ath. Lavr. Ω 150: μεθόδοις Med. Ambr. C 135 inf² cum Hier. Saba 141, Patm. 232 (de quibus cf. supra p. CII sq), Med. Ambr. A 180 sup, lectio scilicet tritior;
6,3 ἀποκλείει Med. Ambr. C 135 inf et menologia, Ath. Lavr. Ω 150: ἀποκρίνει Med. Ambr. C 135 inf² et Ven. Marc. 67;

9,12 ante εἰ add ὡς Med. Ambr. C 135 inf^2 et Ven. Marc. 67 cum Med. Ambr. A 180 sup et aliis paucis recentioribus;
11,8 ἀποστραφεὶς: ἐπιστραφεὶς Med. Ambr. C 135 inf^2 cum S E, Med. Ambr. A 180 sup, Ath. Lavr. Ω 150 aliisque;
12,5 ante τί add καὶ omnes familiae ל acc. Ath. Lavr. Ω 150 et O aliique: eras Med. Ambr. C 135 inf^2; om Vind. theol. 42, qui ut hic, ita omnibus, quos enumeravi locis, cum Med. Ambr. C 135 inf^2 congruit;
29,21 post τὸν ἄλλον add ὁ ἕτερος e coniectura opinor Med. Ambr. C 135 inf^2 et Ven. Marc. 67, Ath. Lavr. Ω 150 conspirantes cum E;
14,22 Med. Ambr. C 135 inf^2 ipse in mendum incidit: γαμετὴν solus.

Quod vero magis miratus sum: bis Med. Ambr. C 135 inf^2 Med. Ambr. C 135 inf cum Ven. Marc. 67 a grege aberrantem quasi in stabulum reduxit. correxit enim 39,22 δι' ἑαυτῆς in πρὸς ἑαυτὴν (falso!); 40,18 ῥήτορος in ῥητοῦ, quod praeter ל exhibet O. praesto igitur scribae Med. Ambr. C 135 inf^2 varii generis erant exemplaria varia, in his codex ille familiae ל, quo Med. Ambr. C 135 inf imprimis usus, quo etiam Ven. Marc. 67 praecipue nixus est.

Silentio non transeam, quod manus recentior, alia atque Med. Ambr. C 135 inf^2, ut mihi videtur, ad 6,4 signo ·/. post λήρους inserto in margine adscripsit: ἐκ τῶν ἐγκωμιαζομένων. textui enim eadem verba eodem loco solus Ven. Marc. 67 inseruit.

Iam tempus est colligendi, quae ratio inter codices familiae ל intercedat. primum apparuit Ven. Marc. 67 textum contaminatum exhibere, deinde Med. Ambr. C 135 inf iterum atque saepius contra lectiones proprias ל, quas menologia tradunt, suffragium tulisse, menologia mirum in modum congruere, ut ab eodem origine, uno codice corpus Metaphrastae continente, saeculo opinor X exeunte vel XI ineunte exarato, repetenda esse videantur: ל$_2$. fluxit autem illa menologiorum memoria ex eodem fonte, e quo illi hauserunt, quorum operae collectiones operum Gregorii debemus in Med. Ambr. C 135 inf et Ven. Marc. 67 traditas. cum vero Med. Ambr. C 135 inf, Ven. Marc. 67 a menologiis discordant ex eo, quod supra dixi, codices Gregorii opera continentes textum minus sincerum praebere manifestum est. e menologiis codex U summa diligentia scriptus neque mutilus neque contaminatus exemplaris ל testis erit in matissa critica. quamquam plus semel in suspenso relinquemus, quid illud tradiderit, cf:
20,1 ἐκ παιδοτρίβου Hier. Saba 170, Hier. Saba 171, Ath. Lavr. Ω 150: ἐν παιδοτρίβου Ven. Marc. 67, Ath. Doch. 5, U, Ath. Vat. 491, Ath. Doch. 73, Ath. Prot. 14, Ath. Prot. 43, accedit Meteor. 370: ἐμπαιδοτρίβου Med. Ambr. C 135 inf^2, Par. 693, Escor. R II 7, Ferrar. 321

e correctura, Const. ἁγ. τριάδ. 82, Athen. 2522, Ath. Vat. 493, accedit Rading. Douai;
30,2-4 τὸ μὲν ... παραμένει ..., τῶν δὲ ... ἀπόλαυσιν Par. 579, Hier. Saba 170, Par. 693 (sed corr ead man in παραμένειν et post κατάκρισιν add εἶναι), Hier. Saba 171, Ath. Vat. 491, Athen. 2522, Ath. Vat. 493, Ath. Ivir. 657, Ath. Prot. 14, Ath. Prot. 43, U, Escor. R II 7: τὸ μὲν ... παραμένειν ..., τῶν δὲ ... ἀπόλαυσιν Ath. Doch. 5, Const. ἁγ. τριάδ. 82, Ath. Lavr. Ω 150: τὸ μὲν ... παραμένει ..., τὸ δὲ ... ἀπόλαυσιν Meteor. 370 Rading. Douai (add ἔχει post κατάκρισιν): τὸ μὲν ... διαμένει ..., τῶν δὲ ... ἀπόλαυσιν Ath. Doch. 73: τὸ μὲν ... παράμενει ..., om verba τῶν δὲ ... ἀπόλαυσιν Med. Ambr. C 135 inf, Ven. Marc. 67;

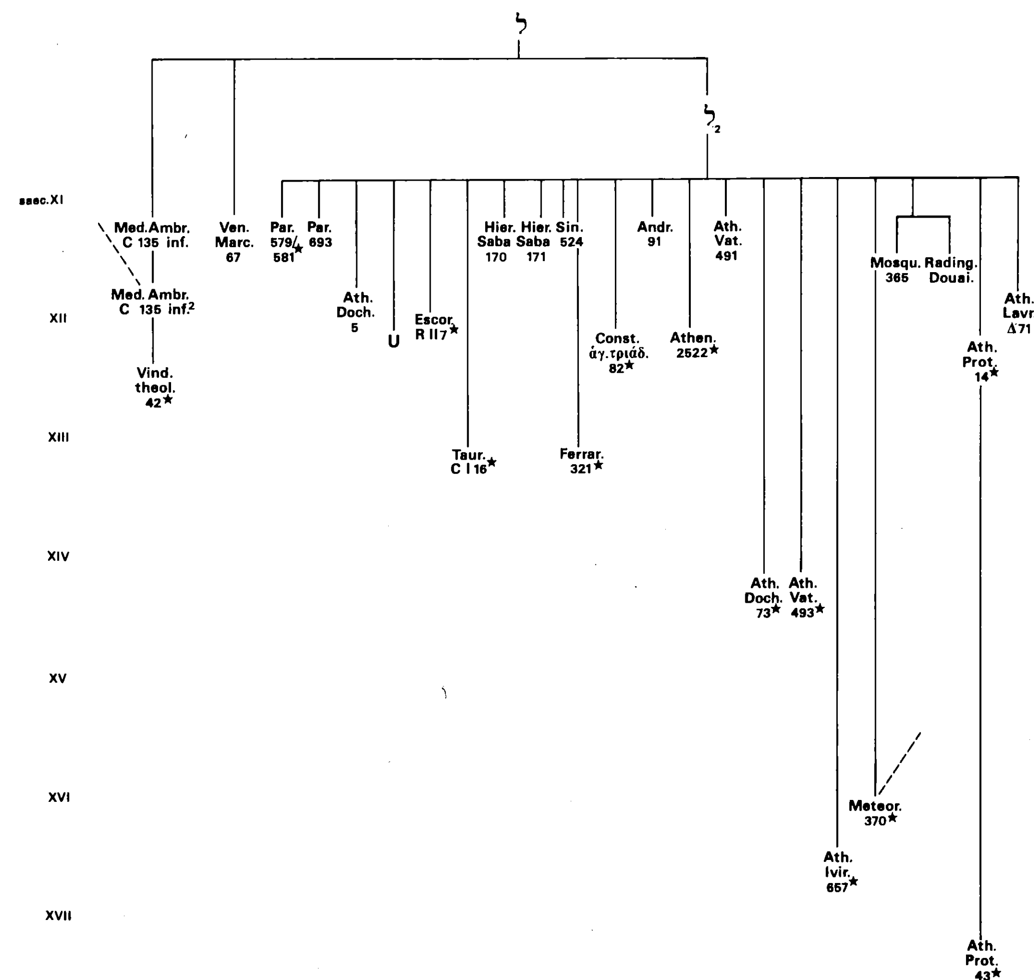

38,12 post ἐγνώρισε add ea 11 verba (cf. apparatum ad locum) Ven. Marc. 67, quae post εὐκληρίας add cett (ad O!) comitantibus Rading. Douai et Meteor. 370 praeter Ath. Doch. 5 et Hier. Saba 170; eodem loco Par. 579 add ea 15 verba, quae familia ח et E post ἐγνώρισε;
45,23 παρασκευὴ plerique: κατασκευὴ Med. Ambr. C 135 inf, Ath. Doch. 5, Ath. Lavr. Ω 150.

Conturbationis causam aliam excogitare non possum nisi textum exemplaris lectionibus variis, correcturis, additamentis variarum manuum ita vexatum, uti nonnullis locis vix legi et intellegi posset. qua re opinio nostra magis confirmatur memoriam familiae ל a viro docto vel potius monachis doctis, qui sive Gregorio sive patrum homiliarum thesauro conservando et sincere tradendo se dederunt, recensitam atque emendatam esse. eorum studio tribuenda puto, quae Med. Ambr. C 135 inf[2] de Gregorii orthodoxia dubitans ad 13,11-12 adnotavit vel potius adnotatum tradit; cf. supra p. CXIII. disputabatur enim de locis Gregorianis Origenem spirantibus saeculo VIII, cuius rei vestigia nobis tradiderunt codices O et Med. Ambr. C 135 inf et Vat. 1433, de quibus cf. tom. IX huius editionis p. 15sq. Germanus I patriarcha († 730) tales locos a posterioribus maligne insertos esse dixit, ut doctrina falsa nomine Gregorii fulciretur; cf. Photii cod. 233.

Stemmatis imaginem vide p. CXVII.

De familia א

Mirum in modum congruunt duo et viginti menologia Metaphrastae non modo locis memoria vacillante dubiis sed etiam lectionibus propriis, quas soli exhibent. sunt autem Athous Dochiariu 4, Athous Vatopediu 496, Athous Pantokratoros 20, Mosquensis gr. 362, Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 85, Atheniensis gr. 977, Oxoniensis Bodleianus Holkhamianus 16, Patmenses 231 et 235, Parisini gr. 1020, 1513, 1525, 1530, 1549, Veneti Marciani gr. 352 et VII 53, Neapolitanus gr. II C 29, Vaticanus gr. 1596 = X[a], Genuensis Missionis Urbanae 36, Vaticanus Barberinianus gr. 563, Monacenses gr. 179 et 534. cum his tam saepe facit Parisinus gr. 503, ut, etsi variam duxit memoriam, quod inter omnes editores constat, in Vita Thaumaturgi describenda ab exemplari huius gregis maxime imbutus esse videatur. nec non est, ubi Athous Lavras Ω 150 ex hoc fonte hauserit, de quo cf. p. CXIII.

Congruunt omnes, quos enumeravi, contra ceteros his lectionibus variis:

5,15 συναναμιγνύμεναι accedentibus Patm. 234 et Med. Ambr. D 92 sup;
7,25 συντελεῖ omnes praeter Par. 503;
12,7 καὶ om praeter Vat. Barb. 563;

35,4 τοῦ: καὶ omnes accedente E praeter Par. 503 et Ath. Doch. 4, qui utrumque omisit, postea καὶ suprascripsit;
40,11 καὶ - λέγοντος om et post ταύτας lin. 12 ἀκούσαντα add omnes praeter Par. 503 et Ath. Vat. 496;
40,12 om εἶναι ταύτας Ath. Pantokr. 20, om εἶναι Ox. Holkh. 16, Athen. 977, Const. ἁγ. τριάδ. 85. videtur vox ἀκούσαντα in exemplari א sic suprascripta fuisse, ut pro varia lectione aut vocis εἶναι aut vocum εἶναι ταύτας a librariis quibusdam haberetur;
41,20 βλέπειν: ἐπαρκεῖν omnes accedente Ath. Lavr. Ω 150 (Par. 1020 ἐπασκεῖν). addidit in margine manus recentior codicis Mon. 179 γρ βλέπειν;
42,9 καὶ τὰ τοιαῦτα om;
42,26 δείξας omnes;
43,1 pro ἢ praebent καὶ omnes;
44,22 κατὰ σπουδὴν om praeter Par. 503 et Ath. Doch. 4 accedente E. correxit manus recentior in codice Mon. 179;
45,9 προσκυνοῦντας: ἐπιβοωμένους omnes praeter Par. 503 et Ath. Doch. 4 accedente Ath. Lavr. Ω 150;
45,22 μόνον post φοβερὰ praeter Ath. Doch. 4 et Par. 503 omnes collocaverunt.

Sed maioris momenti sunt errores, quibus illi coniunguntur. cf:

32,15 ante διὰ add τῆς φορᾶς inepte accedentibus E et Ath. Lavr. Ω 150 praeter Ven. Marc. 352, qui scripserat φοβερᾶς, sed βε erasit;
33,9 γάρ: δὲ omnes praeter Vat. Barb. 563;
34,7 ἂν om praeter Vat. Barb. 563 et Par. 503;
38,11 ἐληλυθέναι falso. correxerunt manus recentiores in Par. 1513 et Mon. 179.

At tamen ne minoris aestimaveris gregis, ut ita dicam, patrem. errores rari sunt. praeterea quod iam supra ad 40,11 et 12 notavimus, aliis exemplis confirmari potest, correctorem aut correctores supra ea, quae falsa vel peiora videbantur, lectiones probatas scripsisse. num corrector idem fuerit atque is, qui textum descripsit, ignoramus, sed ita verba adscripsisse videtur ut posteriores dubitaverint, quae profecto tradi voluisset. cf:

38,17 ὑποκρυπτόμενος Par. 503, 1525, 1549, Ath. Lavr. Ω 150: ὑποδυόμενος Par. 1513, Mon. 534: ὑποκρινόμενος ceteri, sed corr man rec in ὑποκρυπτ- Par. 1020;
50,2 αὐτοῦ Par. 1020, Ven. Marc. 352 et VII 53, Ath. Doch. 4, Mosqu. 362, Ath. Lavr. Ω 150: αὐτῷ Par. 1549, 1525, Ath. Pantokr. 20: αὐτῶν ceteri falso (corr Mon. 179[2]), quod primum scriptum fuisse puto;
50,16 γνῶναι: θεάσασθαι Par. 1020, 1513, 1530, Ven. Marc. 352, Mon. 179: ἰδεῖν ceteri praeter Ath. Doch. 4, quod glossas sapit, item 37,17, ubi post τινα add καὶ τῆς τοιαύτης πόλεως ἄρχειν omnes;

39,16 ἠμφιεσμένον omnes;

40,16 προσώπων omnes, quod etiam Med. Ambr. D 92 sup et Par. 1545 exhibent, glossa scil vocis προεχόντων. rursus Mon. 179^2 add in mg γρ προεχόντων;

42,15 τοῦ δέ γε τρανοτέρᾳ omnes praeter Ath. Doch. 4, Par. 503, corr man rec Par. 1513. exemplar E quoque vocem γεγονωτέρᾳ interpretatum est scribendo μειζοτέρᾳ.

In coniecturis numeraverim 39,10 illud ἔχων omnium praeter Ven. Marc. 352. corr man rec in Ven. Marc. VII 53, in mg γρ ἐκ τῶν ἐν χ. adscr Mon. 179^2;

54,15 post εἶναι add νενόμικεν omnes.

Ex iis, quae supra de singulis codicibus exposui, probatum iri spero, quod unum codicem diligenter scriptum numquam a memoria familiae suae aberrantem, Vaticanum 1596, testem exemplaris א in apparatum criticum recepi. hoc fere modo tibi ante oculos proponas, quae de familia א exposui:

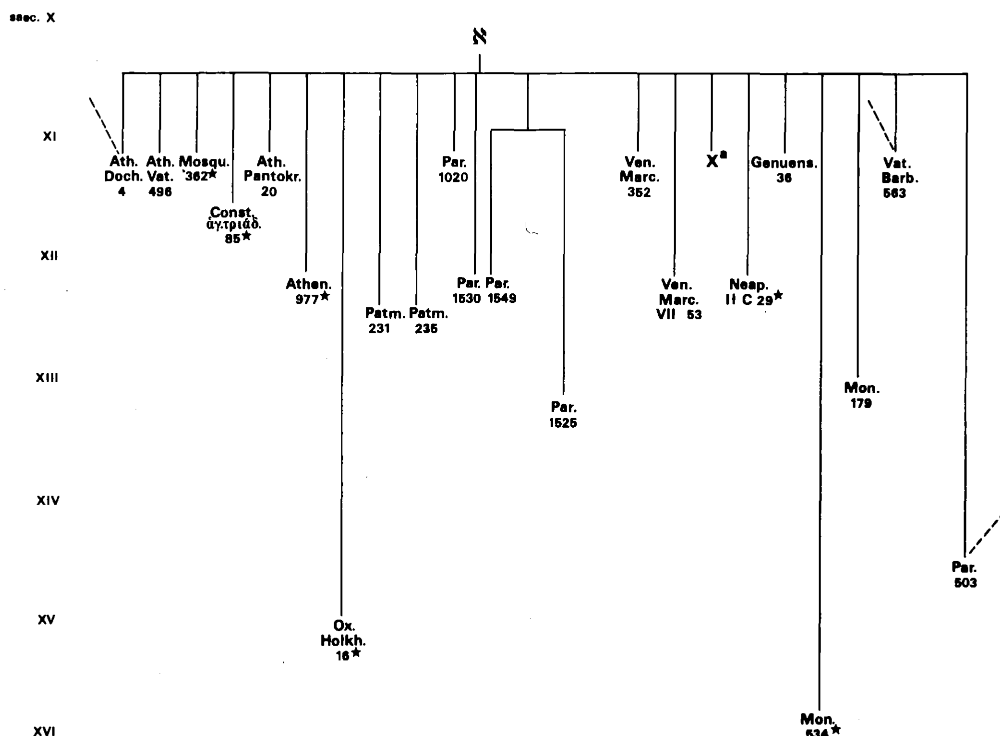

Postremo praeter eos, quos supra memoravi, singulos testes memoriae ω_1 producam in pagina sequenti, quamquam suo Marte textum conflaverunt; hi sunt: Vaticanus gr. 1989, Vaticanus Palatinus gr. 17, Parisinus gr. 534, Mediolanensis Ambrosianus gr. D 92 sup, Mediolanensis Ambrosianus gr. A 180 sup.

Conclusio

Iam in rationem est inquirendum, quae inter diversa memoriae ω_1 testimonia intercesserit.

18,17 post αἰτία add πηγή O, καὶ πηγή Med. Ambr. D 92 sup, πηγὴ ἁγία אלה Vat. 1989, Vat. Pal. 17, Med. Ambr. A 180 sup, Sin. 503, Ioannes Damascenus (cf. apparatum ad locum et supra p. CVI). qua de causa haec in textum irrepserint (repugnant enim isocolis sequentibus), explicare possumus sic: primum ad αἰτία in margine scripta erat πηγή, quae deinde in textum irrepsit, ut fuerit αἰτία πηγή codicis O, nomina coniunxit καὶ intermisso exemplar Med. Ambr. D 92 sup. aliter auctor exemplaris, e quo hauserunt אלה Vat. 1989, Vat. Pal. 17, Med. Ambr. A 180 sup, Sin 503, Ioannes Damascenus, pro αἰτία πηγή vel πηγὴ αἰτία coniecit levi in litteris maiusculis correctura πηγὴ ἁγία, sed ita, ut vox αἰτία non plane deleretur. memoriae vacillantis testes sunt duo codices familiae Ψ_2 contaminatae. addidit enim inepte Par. 635 καὶ ante αἰτία omisso πηγή, omnia commiscuit Par. 1545 scribendo καὶ αἰτία πηγὴ ἁγία, unde manifestum est utramque vocem, αἰτία et πηγὴ in exemplari exstitisse addito incertum quo spectet καὶ, ut locus a scribis rei ignaris depravatus traderetur, lectio facilior eligeretur a peritis velut ab auctoribus memoriae E et ω_2.

12,17sq in margine scripserat aliquis glossam θεῖον γὰρ ὀφθαλμὸν τῶν γινομένων ἔφορον εἶχεν, quam in textum recepit E post γενόμενος (19), ut variam lectionem meliorem pro ἀλλὰ κἀκεῖνος πρὸς … βλέπων receperunt אל, Par. 534 distorsa constructione. qua male sanata scripserunt θεῖον … ἔχων Vat. Pal. 17, Hier. Saba 141 e correctura. glossam non receperunt O ה, Vat. 1989, Med. Ambr. D 92 sup, Med. Ambr. A 180 sup.

24,22 post ἄγων add inepte ὅπουπερ ἂν ἐθέλῃ καὶ ὅπου ἂν βούληται ל, Par. 534, Med. Ambr. D 92 sup; accedunt, sed ὅπου corr in ὅθεν O, E ה, ὅπου δ' (καὶ omisso) א, Vat. Pal. 17, Vat. 1989. ὅπου ἂν βούληται mihi varia lectio verborum ὅπουπερ ἂν ἐθέλῃ fuisse videtur. qua in textum ω_1 recepta locus totus arbitrio scribarum patebat.

22,23 τῶν εὐμεγεθῶν bene servaverunt אלה O, E, Vat. 1989, Vat. Pal. 17, Med. Ambr. D 92 sup, Sin. 503.

24,11-12 mirum istud theologumenon οὗ (scil. τοῦ θεοῦ) τὸ θέλημα ὕλη … τοῦ κόσμου ἐγένετο non tolerandum putabant auctores memoriae ω_1. itaque delevit ὕλη καὶ E, offensionem mitigaverunt scribendo οἷόν τι

ὕλῃ O eiusque asseclae, τῷ θελήματι אלה Sin. 503, Vat. Pal. 17, Vat. 1989, ע.

20,18sq contra ω_2 conspirant אלה Vat. 1989, Vat. Pal. 17, Med. Ambr. D 92 sup, Med. Ambr. A 180 sup, Par. 534, inter utrosque stant O, E eorumque asseclae, cf. supra p. CVI.

His locis excussis apparet primum exemplar ω_1 ab auctore docto antiquissimae aetatis repetendum esse, qui textum suo modo recensuerat et adnotationibus instruxerat, saeculis autem, quae inter eum et codices nostros intercesserunt, memoriae partem iterum iterumque emendationem subiisse, cuius rei testes sunt פ, E, אלה. at testes, quos appellavi solitarios, magis cum אלה quam cum פ, E quos recensiones sui generis esse supra probavi, faciunt ita, ut textus illis communis memoriam ω_1 integriorem nobis reddant. cuius rei demonstrandae causa iam plura פ E et אלה discrepantium exempla afferam:

20,24 παραχρῆμα: παρ' αὐτὰ falso אלה Vat. 1989, Med. Ambr. A 180 sup: παρὰ τὰ Vat. Pal. 17: παρ' εὐθὺ Hier. Saba 170 e coniectura ut videtur;

35,6 τούτοις corruptum fuisse puto in τοῖς, quod exhibet ה. corruptelam emendaverunt τοῖς omisso ל, coniciendo τοῖς τῶν προφητῶν θαύμασι א, inepte τοῖς τῶν προφητικῶν θαύμασι Par. 534. eadem corruptela etiam in ω_2 exstitit. nam ע, Lesb. Ioan. 7 (familiae $ש_2$!) scripserunt τοῖς, correxerunt in πρὸς τοῦτο Rom. Vall. C 34 et Ath. Vat. 128.

Lectionibus variantibus alteram secuti sunt פ et E, alteram אלה, ceteris sequentibus modo hos, modo illos, cf:

6,3 ἀποκλείει אלה et Vat. Pal. 17, accendentibus Vat. 866, Hier. Saba 141 stirpis ע: ἀποκρίνει ceteri;

12,2 καθημερινὴν אלה, Vat. 1989, Par. 534, accedentibus Hier. Saba 141, Patm. 232 familiae ע nec non Rom. Vall. C 34, de quo cf. p. CXXIV: καθ' ἡμέραν ceteri;

12,20 post ἱστορίας add ἐκείνης אלה, Vat. 1989, Vat. Pal. 17, Med. Ambr. D 92 sup nec non Arethas, cf. apparatum ad locum.

Glossas sapiunt lectiones

13,7 βίου: φρονήματος אלה Vat. Pal. 17, Med. Ambr. A 180 sup, Patm. 234: θελήματος Ath. Pantokr. 20, Athen. 977, Const. ἁγ. τριάδ. 85 familiae א;

13,7 φίλῳ: φιρμιλιανῷ אלה, adscr man rec in O γρ τῷ φιρμιλιανῷ;

28,16 λέγεσθαι: τελεῖσθαι (glossa verbi πράττεσθαι) אלה Vat. 1989, Vat. Pal. 17. accedit Sin. 503. glossa falso verbum λέγεσθαι suppressit.

50,16 ἰδεῖν אלה cum Sin. 503, θεάσασθαι Med. Ambr. D 92 sup pro γνῶναι receperunt.

Ut rem absolvam, stemmate illustrabo, quo modo textus traditio in

eum statum pervenire potuerit, quem in codicibus manuscriptis observavimus.

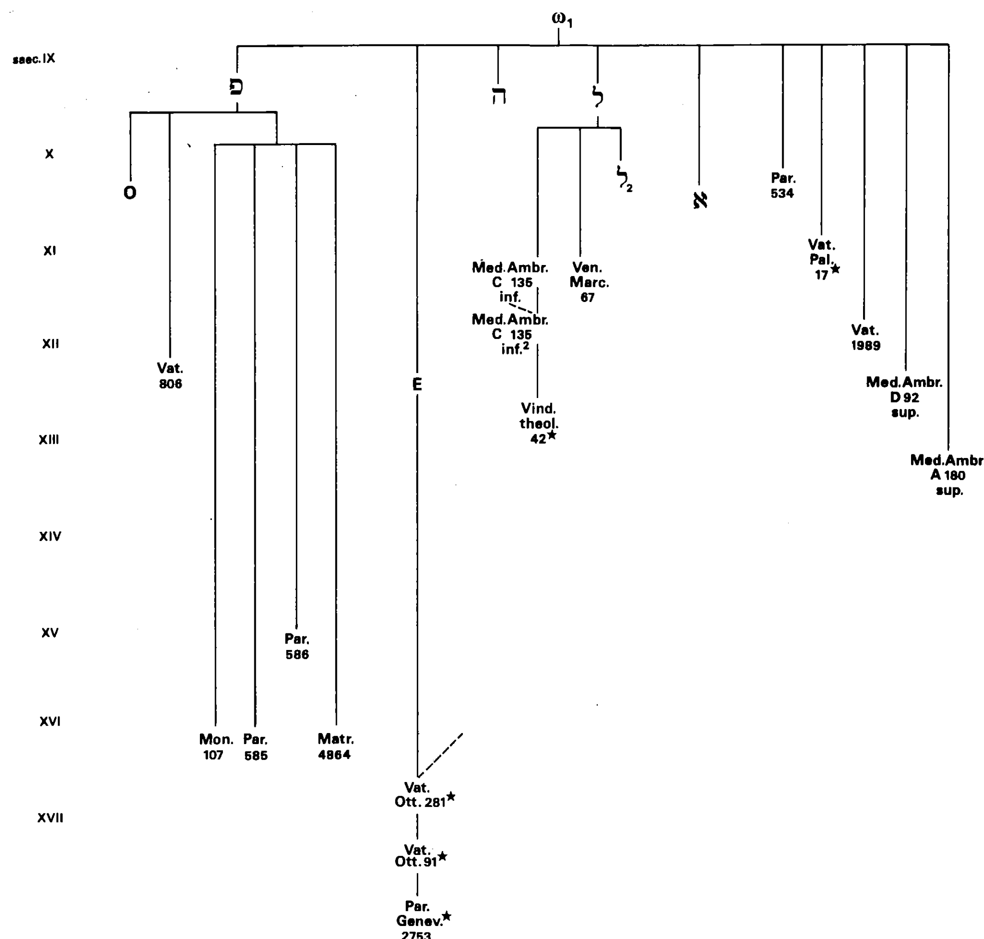

De codicibus incerti generis

Neutri codicum familiae attribui possunt codices nonnulli, quos iam breviter perstringam. sunt hi:

Neapolitanus gr. II C 26. multa perperam scripta sunt, nonnulla ab eadem manu correcta. iterum ac saepius partes textus non parvae omissae sunt velut 11,24 ἄξια - 12,5 ἀπελέγξαντα; 13,11 Ὠριγένης - 13,12 λόγος; 13,23 καίτοι - 14,2 βίον; 24,3 πρὸς - 24,12 ἐγένετο; 42,23 εἰ - 43,14 ἦν. lacunae illae mediis paginarum columnis exstant, unde manifestum est exemplar mutilatum fuisse. sed scriba Neapolitani, quamquam constructio et sententia male abruptae sunt, rem neglexit. itaque, quod

textus quidem sano iudicio ex utraque familia compositus est, auctori exemplaris, non scribae Neapolitani nostri laudi dandum est. dignae, quae citentur, sunt lectiones singulares 19,8 θεοπνεύστους; 31,17 παρά: ὑπέρ; 35,2-3 τὰς - οἰκισθῆναι: ποταμὸν δὲ τῇ γείτονι λυμαινόμενον χώρᾳ μηκέτι τοῦ λοιποῦ τοὺς οἰκείους ὑπερβαίνειν ὅρους fortasse e glossa.

Item origo Florentini Laurentiani plutei 7,25 difficilis explicatu est modo hunc, modo illum gregem prosequentis. hic illic contra ceteros vel cum Par. 1545 vel cum Par. 534 vel cum Med. Ambr. D 92 sup facit.

Tum, qua origine sit Mosquensis gr. 363, non liquet. qui enim modo memoriam ω_1, praecipue familiam ל, modo memoriam ω_2 sequitur, neque tamen ita, ut alteri familiae eum addici liceat.

Postremo Romanus Vallicellianus C 34 inter hos nominandus est, quem initio ad ב spectare supra demonstravi p. XCVII.

De historia textus

Si recte familias constituimus, haec dicere licet: codices non secundum ea, quae continent, in diversa quasi saepta discedunt. neque enim congruunt ii, qui opera Gregorii continent, contra eos, qui menologia vel vitas Sanctorum exhibent, neque ii, qui idem menologium tradunt, artioris cognationis vinculo coniunguntur. Metaphrastae menologium, ut hoc exemplo utar, per פ et ב et ש et ל ad nos pervenit. idem menologium continent codices diversi generis Vat. 1989 et Neap. II C 26. neque e regionibus, ubi scripti vel asservati sunt, de similitudine textus quicquam constat. provenerunt enim ex Italia meridionali testes tam dissimiles velut Vaticani 866, 1989, 2001, Med. Ambr. D 92 sup, e Cypro Parisini 579/581, 635, 1549, e monasterio τῶν Κελλιβάρων E et Rom. Ang. 70. praeterea non per omnia opera inter codices Gregorium continentes eadem ratio intercedit, sed aliter de propinquitate codicum S, E, Ven. Marc. 67, Med. Ambr. C 135 inf, O, Par. 503 iudicavit Ernestus Gebhardt GNO IX p. 182sq, 187sqq, aliter Andreas Spira ibid. p. 417sqq, 427sqq, aliter ego.

Suum singuli Gregorii libelli fatum habuisse videntur. sed quocumque modo ad alium ab alio per saecula transferebantur, interdum sive singuli sive una cum aliis in scriptorio monachorum doctorum collatione, recensione, emendatione ab erroribus scribarum purgabantur ita, ut nova exemplaria velut אב libros veteres plerumque mendosos et mutilatos, cuius generis exempla habemus E, Vat. Pal. 17, Neap. II C 26, Med. Ambr. D 92 sup, e publico depellerent. talibus scriptoriis Constantinopolim unice floruisse nemo nescit. eorum librarii docti varias lectiones, adnotationes, glossas tradiderunt. num nova invenerunt? equidem censeo variantia gravissima a prima orationis divulgandae aetate repetenda

esse. cuius rei iam exempla afferam: nam ubi omnes isti codicum ordines, quos supra delineavimus, conturbati atque commixti videntur, cum ad originem differentiarum ascenderis, habebis, unde explanes, qua via scribae in tot varias lectiones inciderint. ad quam rem demonstrandam ne perspicuitas copia siglorum obruatur, quoniam de lectionum varietate, non de distribuendis in familias codicibus agitur, gravissimos cuiusque lectionis testes dare satis habebo.

6,4 dubitabatur de ἐγκωμίων: ἐγκωμιαζομένων eiusque collocatione. fortasse τῶν ἐγκωμιαζομένων primum post εὐφημίας insertum est, postquam ταῦτα in ταύτης mutatum est lectionem ineptam; recte om ש, falso pro ἐγκωμίων receperunt in textum SΛ אל$_2$ה.

10,24 pro ἀκκιζόμενον variam lectionem haud spernendam λυγιζόμενον tradunt ש$_1$ ב, Patm. 234 (λογιζόμενον); lectionem tritiorem exhibet Med. Ambr. D 92 sup μαλακιζόμενον, quod Vat. 866 in margine glossae loco ad ἀκκιζόμενον adscripsit. haud scio an AKKI- et ΛYKI- praesertim litteris maiusculis scripta legentes varie acceperint.

De 16,16 iam supra p. CV egi.

22,23-23,3 ut quisque scripsit διά aut δίχα, ita sententiam construxit, cf. λίθον ... διὰ χειρὸς ... κινηθῆναι μὴ δυνάμενον ... μετατεθῆναι ω_2, E, ה (ante διὰ add καὶ): idem, sed μὴ δυνάμενον ante διὰ coll Vat. 1989: λίθον ... δίχα χειρὸς κινηθῆναι, διὰ δὲ ... O: λίθον ... μὴ διὰ χειρὸς κινηθῆναι, διὰ δὲ ... Med. Ambr. D 92 sup: λίθον ... μὴ κινούμενον δίχα χειρὸς ... διὰ μόνης ... μετατεθέντα ... μεταβῆναι אל, Vat. Pal. 17, Sin. 503. conferendum est et 53,7, de quo loco supra p. CV egi.

Glossas in textum irrepsisse censeo

6,1 ἔπαινον ש S, Λ, plerique ב ה O, Rom. Vall. C 34, Vat. 1989: λόγον E eiusque asseclae, Ath. Vat. 58, Vat. 806: κατάληψιν Med. Ambr. D 92 sup, Flor. Laur. plut. 7.25: λόγον, κατάληψιν Ath. Ivir. 657: λόγου κατάληψιν Med. Ambr. A 180 sup: ἔπαινον καὶ κατάληψιν pars familiae ל, Vat. 2001, Patm. 234, Vat. 866, Lesb. Ioan. 7: λόγον καὶ κατάληψιν Vat. Pal. 17, altera pars familiae ל et א.

28,5 pro τινὶ ὁρμῇ καὶ συνεργίᾳ אלה, Vat. 1989, Vat. Pal. 17, ש$_2$, Neap. II C 26, Med. Ambr. D 92 sup, Par. 534, Λ (sed ἐνεργείᾳ), irrepsit glossa δυνάμει in S E ש$_1$ פ.

32,9 τῆς εὐχῆς τοῦ ἁγίου τὴν ἐνέργειαν add vel potius in textum receperunt ש$_1$ O ב.

38,8 lectionem rariorem ἀτημελημένῳ praebent S, Λ, Ven. Marc. 349, E, Vat. 806, Vat. Pal. 17, Med. Ambr. C 135 inf[2], Par. 503, singuli familiarum ב et א: tritiorem fortasse e glossa plerique ceteri.

45,13 πόντον glossam puto vocis τόπον, receperunt E, ה, pars maior familiae ל, utrumque erat in exemplari S, qui, postquam dubitavit, τόπον e πόντον restituit. item

45,15 ἐκ φύσεως Par. Coisl. 368, Par. 1545, de quibus supra p. C, CII egi, S, Λ, Ven. Marc. 349, פ E ה ל, Ath. Doch. 4 et Par. 503, de quibus cf. p. CXVIII sqq, Med. Ambr. D 92 sup, idem, sed coniunctione καὶ post ἔχων inserta Ven. Marc. 67 א, Sin. 503, e glossa vocis οἴκοθεν in textum irrepsisse videtur. recte neglexerunt ב ש$_1$, Vat. Pal. 17.

46,5 recte πραότερον ut glossam vocis δεύτερον, recusaverunt לה Λ, Ven. Marc. 349, E, Par. 534, Med. Ambr. D 92 sup, Par. 503, quam plerique in textum receperunt, sed nonnulli δεύτερον, cum ad πραότερον non quadraret, in δευτέρου mutaverunt.

49,22 vox ὕμνον pro glossa vocis λόγον habenda est, quam exhibent Λ, Ven. Marc. 349, Par. 1545, פ, Par. 534, valde arridet αἶνον Patm. 234, Mosqu. 384, Sin. 503.

Haec si ita sint, ut exposui, etiam verba ἐξοικίζων τε καὶ εἰσοικίζων 25,1 glossam verborum φέρων καὶ ἄγων (24,22) putaverim, quae postquam in textum irrepserunt, adverbialia affecerunt, idque ante hyparchetyporum, quos constituimus, aetatem.

Sed non modo lectiones varias et glossas scribae pii mediae aetatis ab antiquissimis temporibus nobis servaverunt, verum etiam vestigia memoriae iam antiquitus depravatae. ut exempla afferam, 10,1 paene omnes πίστιν tradiderunt, ut facere vix possim, quin illud γνῶσιν paucorum codicum pro coniectura habeam.

Non secus 11,26 αὐτὸν iam pridem in αὐτῶν corruptum om nonnulli ש$_2$, S, ל, א, Vat. Pal. 17, male mutaverunt in ἂν ה E, Vat. 1989, Par. 534, aut recte servaverunt aut restituerunt ב, פ.

30,2-5 de constructione sententiae nemo scriba certus fuisse videtur, itaque suo quisque Marte, quod maxime arridebat, elegit, quod accipi non poterat, correxit. praecipue post accusativos ἀπόλαυσιν/κατάκρισιν deesse verbum finitum constat aut infinitivum, qui si esset, pugnaret cum indicativo παραμένει a plerisque tradito. praeterea verba καὶ ὅσα εἰκὸς - νεότητος tam dissolute interiecta sunt, ut non tam loquentis quam sententiam mente fingentis sibique aut notario verbis exprimendam relinquentis videantur. quid, si inveniantur plures loci, quibus manifestum fiat orationem nostram numquam ad unguem, ut dicunt, limatam fuisse, priusquam in publicum dimitteretur? en, et titulus et finis orationis tam variis verbis in codices nostros pervenerunt, ut numquam auctoris ipsius verba exstitisse credas.

54,8-15 eadem res bis variis verbis enarratur, sed ita, ut, quod 8-10 verbis directis ratiocinatus est aliquis nescio an auctor ipse, insequentibus ornatu oratorio donatum repetatur.

Item 38,10-17 et 38,17-39,7 bis, lectionis variantis signo ἄλλως interposito, exponitur, qua de causa Alexander carbonarii personam sibi imposuerit. sed in parte priore verba τὸ δὲ λανθάνειν ἐπετήδευε 12 repetun-

tur 15sq; quae autem E aliique post ἐγνώρισε 12 inseruerunt καὶ τῶν λοιπῶν ὑψηλότερος, eadem fere legimus 14sq ὑψηλοτέρας ζωῆς ἐπιθυμίαν ἔχων. praeterea post καὶ τῶν λοιπῶν ὑψηλότερος pergunt ὡς καὶ μέχρι (τοῦ) μαρτυρίου φθάσαι διὰ πυρὸς τελειώσας τὸν δρόμον ה E: ὡς καὶ μέχρι - δρόμον post ἐγνώρισε add Λ, Ven. Marc. 67, בא, Vat. Pal. 17, Sin. 503, O^2 in margine. eadem verba, quae E ה post ἐγνώρισε inseruerunt, collocaverunt post εὐκληρίας lin. 13 O (del man rec), Vat. 806, Par. 579, U: haec omnia non exstant in ש$_1$, plerisque לש$_2$ S, Med. Ambr. D 92 sup, Par. 534, Neap. II C 26. nonne in hac parte adnotata vel addita quaedam ita erant, ut cum textu confunderentur? sic fere versus 10-15 scripta fuisse tibi imagineris:

καὶ γὰρ οὕτως εἶχεν· οὐκ	
ἀνάγκῃ πενίας ἐπὶ τὸν τοιοῦτον	
ἐλήλυθε βίον, ἀλλὰ φιλόσοφός	
τις ἦν ὁ ἀνὴρ κρείττων ὑπάρ-	⟨καὶ⟩ τῶν λοιπῶν ὑψηλότερος
χων τῆς ἐσπουδασμένης παρὰ	
τῶν πολλῶν εὐκληριάς καὶ ἀντ'	
οὐδενὸς τὸν βίον ποιούμενος	ὡς ὁ μετὰ ταῦτα βίος ἐγνώρισεν
τῆς ὑψηλοτέρας καὶ ἀληθοῦς	
ζωῆς τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων	ὡς καὶ μέχρι τοῦ μαρτυρίου
	φθάσαι διὰ πυρὸς τελείωσας
	τὸν δρόμον

Verba τὸ δὲ λανθάνειν ἐπετήδευε addita puto, postquam ea, quae separatim scripta erant, cum textu sunt confusa. at non modo post Gregorii mortem textus divulgatus turbabatur, sed auctoris ipsius verba ultima lima caruerunt. an qua ratione fieri potuit, ut plus semel narratio in orationem obliquam transiret cf. 16,18-17,23; 56,5-7? verba ὅσα - νεότητος 30,4-5 non tam coram publico orantis sunt quam meditantis, quae dicat.

Utcumque res se habet, non exstat unus certus definitus talium locorum textus, quem auctoris ipsius verba, vel quod Graeci αὐτόγραφον appellare solent, dicamus. nec mirum est. nam Gregorius ea, quae dixit, dictavit, scripsit, clericis amanuensibus in eam formam redigenda relinquebat, qua in exemplaria pervulganda transscriberentur. de qua re cf. GNO VI p. LXVIIsqq et IX p. 24. illi autem Vitae Thaumaturgi textum ad verbum confectum atque, ut ita dicam, sanctum neque habuerunt neque constituerunt. itaque lectiones variae, quae saepe a glossis discerni vix possunt, et loci variis verbis plus semel expressi et omnino rudes in codicum memoriam sunt diffusi, quod exemplis supra prolatis satis confirmasse mihi videor.

Restat, ut quem codicibus excussis recensione facta fructum ceperimus, mente complectamur:

Memoria iam ab initio neque uniformis neque simplex ante saeculum

improbo plures quam unus archetypi exstiterint, quam rem signis ω_1 et ω_2 descripsimus. et per saecula posteriora textus iterum iterumque ut emendationes ita contaminationes subiit, ut nullus codex, nullus codicum hyparchetypus memoriam integram continere iudicetur.

Codices, qui opera Gregorii continent, eos, qui vitam Thaumaturgi una cum aliis orationibus ad usum ecclesiasticum collectis exhibent, pietate minime antecedunt. itaque eis non maior fides habenda est quam illis, et omnino unius classis auctoritate niti ac uti nihil adiuvat, sed ubique et editor et lector ad suum iudicium relegabuntur.

Vitae Thaumaturgi, ut est opus auctoris toto orbe terrarum celebrati, plus unum exemplar iam primis temporibus exstitisse verisimile est, ut ab exemplari unico omnium deducere codicum memoriam non liceat.

In textu constituendo id spectavi, ut ad aetatem memoriae quam vetustissimam ascenderem. in hac re menologia ante Metaphrastae tempora conscripta ad textus historiam indagandam multum conferre existimavi et in mantissa critica laudavi. lectiones singulares, etsi e fonte singulari vetustissimo fluxerunt velut eae, quae sunt in Par. 534, Med. Ambr. D 92 sup, Vat. Pal. 17, Neap. II C 26, quoniam contra tot testes stare non possunt, inutiles iudicavi. itaque codices, quibus traduntur, nisi alia de causa recensioni usui sunt, non recepi in apparatum criticum.

Ceterum edendi rationem secutus sum, quam W. Jaeger GNO II p. LXVIsqq exposuit.

3. DE EDITIONIBUS IMPRESSIS

Versio Latina Vitae Gregorii Thaumaturgi Gentiano Herveto interprete iam anno 1553 Venetiis prelo data est in tomum secundum "Vitarum sanctorum priscorum patrum..." fol. 248-261 recepta, quas Aloysius Lipomanus et post mortem eius Laurentius Surius collegerunt et iterum atque iterum promulgaverunt. itaque versio Herveti in hac vitarum collectione non minus quam decies edita est, quas editiones acervatim hic proferre liceat:

Coloniae 1573, tom. IV, p. 57-76;
Venetiis 1574, tom. IV, fol. 17v-34;
Coloniae 1579, tom. IV, p. 55-74;
Venetiis 1581, tom. IV, fol. 17v-24;
Coloniae 1596, tom. IV. p. 458-470 (epitome);
Brixiae 1601, tom. IV, p. 199-204 (epitome);
Coloniae 1603, tom. IV, p. 528-540 (epitome);
Coloniae 1616, tom. IV, p. 522-531 (epitome);
Coloniae 1618, tom. IV, p. 390-400;
Augustae Taurinorum 1879, tom. IX, p. 547-570.

Cum Hervetus nihil de exemplari, quo usus est, dixerit, fons versionis deprehendi non potest, nisi textum et verba, quibus interpres utitur, conferas cum lectionibus codicum. quibus rebus factis apparet libri Vat. Ott. 281, qui ex Vaticano E fluxit et a manu recentiore correctus est (vide supra p. CX et infra quae dixi de editione Vossii), lectiones esse, quae hic sermone Latinorum repetuntur. pauca tantum exempla hoc loco dabo: cum codice E et recentioribus eius Hervetus textum orationis dividit in partes quasdam, quarum tituli et inscriptiones congruunt cum illis codicibus. liber E et recc 25,15 sensum pessime perdunt, cum scribant ὁ λόγος τῶν ὄντων pro ὀλιγοστῶν ὄντων. hoc loco Hervetus dicit: "habita est ratio eorum, qui ..." 8,7 liber E πρὸς τὴν προκειμένην σπουδὴν scribit, cum Vat. Ott. 281 hoc loco correctus exhibeat πρὸς τὴν προκειμένην διήγησιν. in versione Gentiani Herveti hoc loco legimus "ad propositam narrationem". sequitur ergo, ut Hervetus codice Vat. Ott. 281 usus orationem De vita Thaumaturgi in Latinum sermonem transtulerit.

Denuo Laurentius Sifanus Vitam Thaumaturgi Latinitate donavit et una cum aliis translatis Gregorii Nysseni opusculis anno 1562 Basileae vulgavit (p. 377-406). quam editionem anno 1571 Basileae secuta est altera, quae Vitam Thaumaturgi p. 291-313 exhibet. haec versio Sifani una cum multis aliis translatis opusculis Gregorii Nysseni iterum atque iterum subiit prelum (Parisiis 1573, col. 917-949; Parisiis 1605, tom. I, col. 917-947; Coloniae 1617, p. 492-504) et Graeco textui subiecta est in illis editionibus operum Gregorii Morellianis (Parisiis 1615 et 1638) et in editione Mignei (Parisiis 1858), de quibus infra agam.

Versionem Sifani memoria codicum Ven. Marc. 67, Med. Ambr. gr. C 135 inf, O niti confirmaverunt et Ernestus Gebhardt (GNO IX p. 154) et Andreas Spira (ibid. p. 411sq), qui autem Sifanum quinque libris manuscriptis usum esse in lucem protulit, inter eos O vel eius gemello et Mon. 107 proxime inter se cognatis. Hadwiga vero Hörner GNO III 2 p. CXLIsqq Ottonem Lendle secuta confirmavit Sifanum Parisino 586 tum suo usum esse, Monacenses autem 47 et 107 contulisse. praeter istud exemplar mutilatum Sifanus in Vita Thaumaturgi edenda, quam sibi plurimum negotii fuisse in praefatione anni 1562 fol. 3 confitetur, alterum exemplar adhibuit, "vetustum", ut ait, "etsi correctum, qualia solent esse pleraque antiqua (!). tamen praeter diversas, quae multis in locis inibi reperiebantur, lectiones in plerisque locis adeo litterae erant obsoletae atque obscurae, ut multum legenti negotii exhiberent." cuius exemplaris lectiones varias in margine ut "vetusti" adnotat. congruunt autem omnino cum testibus familiae ℵ, sed lectiones "caeterorum", quos dicit, Par. 586, O, Mon. 107 praebent. familiae vero ℵ teste alio uti vix potuit nisi Monacensi gr. 179, qui tum in bibliotheca Ioannis Iacobi Fuggeri asservabatur et anno 1571 in bibliothecam ducalem

Monacensem transiit.[1] quis neget Mon. 179 unum ex illis quattuor libris manuscriptis fuisse, quos Sifanus ad emendandum codicem suum, Par. 586, sibi permissos esse praedicat in praefatione fol. 2? versio Vitae Thaumaturgi sequitur modo O eiusque asseclas velut Par. 586, modo Mon. 179 sive solos sive cum ceteris consentientes. cf. titulum τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ O, Par. 586, v, "eiusdem de vita beati Gregorii miraculorum opificis" Sifanus; 6,1 Sifanus sequitur Mon. 179 scribendo "nulla oratione, nulla ratione"; 6,3-4 "ab iis, qui commendantur, divina lex laudationum infernas has nugas atque deliramenta secernit" Sifanus scripsit secutus O, Par. 586 et alios; 10,17 ἡλικίαν O, Par. 586, v, "aetatem" Sifanus; 22,23-23,3 "ut saxum quoddam ingens, quod oculis eorum subiectum prospiceretur et non moveretur absque manu humana moveretur ac per solam fidei virtutem iussu Gregorii ad alterum locum transferretur" vertit Sifanus secundum Mon. 179; 24,11 οἷόν τι ὕλη O, Par. 586, v (τις), "veluti materia" Sifanus; 37,21 ἀκρίβειαν O, Par. 586, v, "diligentiam" Sifanus; 46,25 post αἰδὼς add εἰσῄει τοῖς δυσμενέσι O, Par. 586, v, "verecundia in mentem venit infensis" Sifanus; 49,3 εὐσέβειαν: ἀσέβειαν Par. 586 Sifanus in margine: in reliquis ἀσέβειαν; 54,12 τάφων: τόπων Mon. 179, "locorum" Sifanus. haec satis sint, quibus confirmetur Sifanum e memoria ω_1, praecipue ex אפ versionem Latinam conscripsisse.

Multis in locis, ubi utraque lectio probabilis et a proposito non aliena esset, se duplicem lectionem reddidisse confitetur l.c. cuius rei exempla sunt haec: 17,15 ἀληθείας: εὐσεβείας "verae pietatis" Sifanus; 28,9 ἐρειπιωθέντων: ἐρημωθέντων "collapsis, disiectis ac desolatis" Sifanus, qui in margine adnotavit: "in vetusto exemplari est ἐρειπιωθέντων: in caeteris (i.e. פ) ἐρημωθέντων. ego utrumque reddidi"; 45,9 προσκυνοῦντας: ἐπιβοωμένους "invocarent et adorarent" Sifanus.

Alia duplicis versionis exempla eadem sunt atque duplicum lectionum editionis Vossianae, de qua nunc agam.

Textus Graecus Vitae Thaumaturgi primum prelum subiit anno 1604 Moguntiaci adiunctus operibus Gregorii Thaumaturgi Graece et Latine editis a Gerardo Vossio. qui in notis p. 323, 325, 327 et in praefatione professus est se, cum in Italia versaretur, cum aliarum bibliothecarum exemplaria manuscripta vidisse tum duo codices, alterum Vaticanum nr. 524, alterum Cardinalis Sirleti nr. 147, olim Cardinalis Colonnae, ab initio ad finem descripsisse vel examinavisse. qui sunt illi codices? Vossii titulum τοῦ ἐν ἁγίοις ἡμῶν Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσης βίος καὶ ἐγκώμιον

[1] cf. Otto Hartig: Die Gründung der Münchener Hofbibliothek durch Albrecht V. und Johann Jacob Fugger. München 1917. (Abhandlungen der Kgl. Bayer. Akad. der Wiss. Phil.-hist. Kl. 28,3) p. 35.136.242sq.

ῥηθὲν εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν θαυματουργὸν γενόμενον ἐπίσκοπον Νεοκαισαρείας solus exhibet Vat. Ott. 281 (verba Νύσης βίος καὶ legi non possunt), de quo cf. p. CX. quod autem Vossius p. 320 adnotat "Variat hic titulus. in Vaticano enim 524 sic se habet βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἐπισκόπου Νεοκαισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ συγγραφεὶς παρὰ Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσης", id legimus in Vat. 806, de quo cf. supra p. CVIII. 3,5 ἡμετέρου: παρόντος Vossius et invicem 3,5 παρόντος: ὑμετέρου, ad quem locum Vossius p. 320 adnotavit "τοῦ ἡμετέρου λόγου καὶ τοῦ παρόντος συλλόγου, pro quo paulo aliter in Cardinalis Sirleti hodie Columnae sub num ρμζ (147) sic legitur τοῦ παρόντος λόγου καὶ τοῦ ὑμετέρου συλλόγου", quod solus exhibet Vat. Ott. 281. subscriptionem orationis 57,8, quam in solo Vat. 806 legimus, exhibet editio Vossiana eamque secuta est Morelliana.

Iam manifestum est Vossium et Vat. Ott. 281 et Vat. 806 usum esse altero ad alterum corrigendum adhibito, cuius rei testes sunt correcturae manus recentioris plerumque cum Vat. 806 congruentes, quas invenimus in Vat. Ott. 281. cf. enim 3,14 τὸν λόγον ad plerosque Vossius, sed in margine ἀλ. τῶν λόγων ad Vat. 806; 3,16 ante τὸν add ἐκείνου Vossius ad Vat. 806 aliosque; 6,15 ad προσθήσομεν add in margine ἀλ. προθήσομεν ad solum Vat. 806; 9,22 τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν βάρβαρον ὁμοίως φιλοσοφίαν collocavit Vossius secutus Vat. 806 congruentem cum O; 10,13 τῆς Vossius cum Vat. 806 (et O), in margine addidit ἀλ. ἐξ ἁμαρτίας; 11,8 ὢ οὗτος Vossius cum Vat. 806 (et O); 11,25 αὐτῷ: αὐτοῦ Vossius cum solo Vat. 806. ubi vero Vat. 806 et Vat. Ott. 281 congruunt, numquam inveni in margine varias lectiones additas. inde Vossius parvum fructum ex aliis codicibus praeter Vat. Ott. 281 et Vat. 806 cepisse videtur. cf. exempli gratia: 8,8 διήγησιν: σπουδὴν Vat. 806, E, Vat. Ott. 281 (sed in margine adscribit corrector: διήγησιν); 21,15 τὴν εἴσοδον Vat. 806, E, Vat. Ott. 281 cum plerisque: τῇ εἰσόδῳ Vossius, sed in margine adnotavit: ἀλ. τὴν εἴσοδον; 23,11 θαυμάτων Vat. 806, E, Vat. Ott. 281, Vossius, qui in margine adnotavit: ἀλ. τῶν πραγμάτων; 24,11 ante ὕλη addidit οἷόν τις Vossius, οἷόν τι O.

Iterum ac saepius Vossius, ubi dubitabat, utra lectio in textum accipienda esset, utramque est amplexus; cf. apparatum criticum ad 10,24; 12,1; 13,7; 28,9; 33,9; 41,2; 53,7. his enim locis v sequitur Vossium, cuius editio Venetiis 1767 et 1788 iterata est in Bibliotheca veterum patrum antiquorumque scriptorum ecclesiasticorum, tom. III, p. 439-468, cura et studio Andreae Gallandii, qui textui notas adiunxit, in quibus egit imprimis de variis lectionibus, quae inveniuntur in editionibus Morellianis, Parisiis 1615 et 1638, de quibus nunc agendum est.

Denuo publici iuris facta est Vita Thaumaturgi auctore Claudio Morello Parisiis anno 1615 (p. 966-1010), iterum Parisiis 1638 sumpti-

bus Aegidii Morelli (p. 534-578), de quibus editionibus cf. Jaeger (GNO II p. LIX), Langerbeck (GNO VI p. LVIIsqq), Jaeger (GNO VIII 1 p. 125.170). Gebhardt (GNO IX p. 176), Spira (ibid. p. 414.420), Alexander (GNO V p. 270sqq). Morelli textus receptus est in Patrologiam Mignei (46,893-957). editores Parisini praeter codices manuscriptos nobis ignotos adhibuerunt editiones impressas. legimus enim in praefatione anni 1615 ad lectorem aequanimum quae inscribitur: "Sed cum ille (scilicet Franciscus, Nicolai Gulonii filius) in morbum incidisset neque prelo posset properanti pensum sufficere, visum est alios S. Gregorii libros iam Graece excusos ad alterum tomum conficiendum colligere." in illorum librorum numero Vossianam editionem fuisse his apparet exemplis: 12,1 τῶν σωφρονούντων τοῖς ἄφροσι et Vossius et Migne, qui editionem Morellianam iteravit, contra omnes codices; additamentum 28,3 (cf. apparatum ad locum) in textum recepit Migne/Morellus secundum Vossium. adde lectiones duplices supra allatas, quas Morellus ex editione Vossii recepit. haurire praeterea potuit e copia 31 lectionum discrepantium, quas Sifanus in margine versionis Latinae adnotavit. haec satis sint, quibus probetur Mignei textum praecipue ex 𝔇 et E fluxisse.

Ex editione Morelliana autem descriptus est codex Vaticanus Urbinas gr. 10. nam post παρόντος 3,5 add ἡμῶν secutus v (quam litteram hoc loco signum non modo editionis Mignei, sed etiam eius fontis, editionis Parisinae accipias quaeso)

10,24 διασκοπουμένου καὶ συνασκουμένου v, Vat. Urb. 10;
11,3 post τὸν add καθαρὸν v, Vat. Urb. 10;
11,9 ἐπὶ: διὰ v, Vat. Urb. 10.

Editio Vossiana, eiusque fons, Vat. Ott. 281, quamquam ceteris his locis cum v, Vat. Urb. 10 congruunt, 10,24 et 11,3 et 11,9 discordant. itaque ex ea non ortus est codex Vat. Urb. 10.

Restat, ut gratias agam sociis consortibus fautoribus huius operis, imprimis eis, qui codices manuscriptos contulerunt, in conspectu codicum nominatim laudatis, deinde Utae Schramm, quae de multis rebus ad sermonem Gregorii pertinentibus me ex thesauro instituti Gregoriani certiorem fecit, tum viris doctis, Jürgen Coenen, Hartmut Schmidt, praecipue Friedhelm Mann, qui conspectum codicum composuerunt, codices supra p. XC laudatos recensuerunt suaeque quemque familiae attribuerunt, de codice Par. Genev. 2753 et de versionibus Latinis me docuerunt, in plagulis corrigendis me iuverunt, deinde praefecto bibliothecae collegii Sancti Georgii Francofurtensis, cuius liberalitate mihi semper aditus ad bibliothecam patrum doctorum patebat, postremo collegio patristico ab Academiis Gottingensi, Heidelbergensi, Moguntina, Monacensi instituto, quod Henrico Dörrie † auctore operam meam ope et auxilio sublevaverunt.

Offenbaci ad Moenum,
mense Februario 1988

Gunterus Heil

DE SANCTO THEODORO

EDIDIT

JOHANNES P. CAVARNOS

(PRAEFATIO)

1. CONSPECTUS CODICUM[1]

Atheniensis graecus 252 — fol. 140-142, chart., saec. XIV
Atheniensis graecus 457 — fol. 266-275, chart., saec. XVI/XVII
Atheniensis graecus 2560 — fol. 3-9, membr., saec. XI/XII
Athous Dionysiu 43 — fol. 171-179, membr., saec. XI/XII
Athous Dochiariu 77 — fol. 104-108, chart., saec. XV
Athous Dochiariu 78 — fol. 293v-299v, chart., anno 1322 scr.
Athous Esphigmenu 17 — fol. 2-7, membr., saec. XI
Athous Iviron 591 — fol. 153-160, chart., saec. XVI
Athous Iviron 592 — fol. 145v-149v, chart., saec. XIV
Athous Kutlumusiu 40 — fol. 97-105, membr., saec. XIII
Athous Kutlumusiu 48 — fol. 81v-84v, membr., saec. XII
Athous Lavras Δ 84 — fol. 54-58v, membr., saec. XII/XIII
Athous Lavras E 188 — fol. 65-68, chart., annis 1626/1627 scr.
*__Athous Lavras Λ 117__ — fol. 29-36, chart., saec. XVI
*__Athous Lavras 1968__ — fol. 245-260, chart., anno 1843
Athous Panteleimonos 196 — pag. 47-59, chart., saec. XVII
*__Athous Panteleimonos 862__ — pag. 299sqq, chart., saec. XIX
Athous Pantokratoros 26 — fol. 68v-75, membr., saec. XI
Athous Pantokratoros 86 — fol. 356-360v, chart., anno 1227 scr.
Athous Vatopediu 128 — fol. 321-325, membr., saec. XIV
Athous Vatopediu 451 — pag. 299-307, chart., saec. XVII
V^t **Athous Vatopediu 456** — fol. 274-282, membr., saec. X
Athous Vatopediu 630 — fol. 141v-149, chart., saec. XIV/XV
Athous Xiropotamu 138 — fol. 121-126v, chart., anno 1615 scr.
Brixianus Querinianus graecus A III 3 — fol. 234-238v, chart., saec. XVI
Constantinopolitanus παναγίου τάφου 48 — fol. 97-103, chart., saec. XV
Constantinopolitanus παναγίου τάφου 773 — fol. 72v-75v, chart., saec. XVI
Constantinopolitanus τῆς θεολογικῆς σχολῆς 32 — fol. 95v-102, chart., anno 1561 scr.
Escorialensis graecus X III 14 — fol. 183-183v, membr., saec. XII
Escorialensis graecus Ω II 11 — fol. 130-135, membr., saec. XII
*__Genuensis Missionis Urbanae 34__ — fol. 209-215, membr., saec. XI
Hierosolymitanus Patriarchiu 136 — fol. 66-70, chart., saec. XIV
Hierosolymitanus Saba 80 — fol. 96-98, membr., saec. XIII
*__Leriacus 8__ — oratio V, membr., saec. XIII
Matritensis 2725 — fol. 313v-318, chart., saec. XVI
Matritensis 4864 — fol. 147v-152, chart., saec. XVI
Mediolanensis Ambrosianus C 135 inf — fol. 105-111v, membr., saec. XI
Messanensis Sancti Salvatoris 15 — fol. 117v-122v, membr., saec. XI
Monacensis graecus 32 — fol. 427-432, chart., saec. XVI
Monacensis graecus 107 — fol. 87v-92, chart., saec. XVI
O **Monacensis graecus 370** — fol. 106-111v, membr., saec. X
Mosquensis graecus 216 — fol. 59-66, membr., saec. X
Mosquensis graecus 380 — fol. 124-129v, membr., annis 1021/1022 scr.
Σ **Mosquensis graecus 384** — fol. 250-255, membr., saec. XI
Mosquensis graecus 390 — fol. 220-226, membr., saec. XII
Mosquensis graecus 392 — fol. 3v-15, chart., saec. XVI
Mosquensis graecus 410 — fol. 191-195, chart., saec. XV

---

[1] Codices asterisco signatos inspicere non potui.

Mosquensis graecus 412 — fol. 140-143, chart., anno 1445 scr.
Oxoniensis Bodleianus Baroccianus 238 — fol. 1-4, membr., saec. XI
Oxoniensis Bodleianus Cromvellianus 9 — pag. 146-155, membr., saec. XIII
R **Oxoniensis Bodleianus Thomas Roe 28** — fol. 115-121v, membr., saec. XI
X **Parisinus graecus 499** — fol. 259-264v, membr., saec. XI
Parisinus graecus 503 — fol. 327-330v, chart., saec. XIV
Parisinus graecus 585 — fol. 69-73v, chart., saec. XVI
Parisinus graecus 586 — fol. 197v-202v, chart., saec. XVI
Parisinus graecus 757 — fol. 123-131, membr., saec. XI
Parisinus graecus 760 — fol. 122v-127v, chart., saec. XIV
Parisinus graecus 767 — fol. 87-91v, membr., saec. XIII
Parisinus graecus 773 — fol. 178v-184, chart., saec. XV
Parisinus graecus 816 — fol. 132-138, chart., saec. XIV
Parisinus graecus 1176 — fol. 305v-309, membr., saec. XII
Parisinus graecus 1185 A — fol. 189v-193v, chart., saec. XIV
G^a **Parisinus graecus 1450** — fol. 286v-292v, membr., saec. XI
Parisinus graecus 1500 — fol. 139-145v, membr., saec. XII
Parisinus graecus 1529 — fol. 115-121, membr., saec. XII
Patmensis 180 — fol. 29-35, membr., saec. XIII
***Serrensis Prodromu chart. I 14** — (vide p. LXXI), chart., saec. XIV
Sinaiticus graecus 326 — fol. 213-220, membr., saec. X/XI
Sinaiticus graecus 515 — fol. 215-223, membr., saec. XII
Sinaiticus graecus 521 — fol. 81v, chart., saec. XIV
Taurinensis graecus C I 11 — fol. 308v-310v, chart., saec. XIV
***Taurinensis graecus C IV 18** — fol. 49-66, membr., saec. XI/XII
Vaticanus graecus 446 — fol. 385-391v, membr., saec. XII
Vaticanus graecus 679 — fol. 22-26v, membr., saec. XI
Vaticanus graecus 1433 — fol. 157-160v, membr., saec. XIII
S **Vaticanus graecus 1907** — fol. 59v-60v, chart., saec. XII
Vaticanus Barberinianus graecus 527 — fol. 127-131, chart., saec. XVII
Vaticanus Ottobonianus graecus 85 — fol. 100-105, membr., saec. X/XI
Vaticanus Ottobonianus graecus 91 — fol. 94v-99, chart., saec. XVI/XVII
Vaticanus Ottobonianus graecus 92 — fol. 186-191, chart., saec. XVI
Vaticanus Palatinus graecus 245 — fol. 135-141, membr., saec. XII
N **Vaticanus Palatinus graecus 308** — fol. 232v-236v, membr., saec. X/XI
Vaticanus Urbinas graecus 10 — fol. 142v-148v, chart., saec. XVII
K **Venetus Marcianus graecus 67** — fol. 56-59v, membr., saec. XI
Venetus Marcianus II 182 — fol. 1-2v, 354v, membr., saec. XI
V^b **Vindobonensis historicus graecus 3** — fol. 160v-166, membr., saec. XI
Vindobonensis theologicus graecus 42 — fol. 131-134v, membr., saec. XII
Vindobonensis theologicus graecus 95 — fol. 18-20v, chart., saec. XIII

2. DE RECENSIONE CODICUM

Huius operis Gregoriani qui inscribitur De sancto Theodoro octo et octoginta codices manu scripti mihi noti sunt. tamen causis variis omnes conferre non potui. duorum codicum — Escorialensis gr. X III 14 et Sinaitici gr. 521 — fragmenta tantum extant; praeterea hos codices non examinavi:

Athoum Lavras Λ 117,
Athoum Lavras 1968,

Athoum Panteleimonos 862, quem bibliothecarius monasterii invenire non potuit (anno 1973),
Genuensem Missionis Urbanae 34,
Leriacum 8, qui surreptus est,
Serrensem Prodromu chart. I 14,
Taurinensem gr. C IV 18 (hic liber incendio anni 1904 pessime laesus est. solum 93 fragmenta varia supersunt).

Brevitatis operis causa et multitudinis codicum manu scriptorum non facile est omnes libros in greges omnino certe disponere, praesertim specimina et fragmenta librorum. tamen potui octo familias aut greges distinguere et duos antiquissimos libros solutos (Athoum Vatopediu 456 = V^t, Mosquensem gr. 216).
Nunc procedo ut has familias exponam.

De familia *a*

Vincula firma familiae *a* sunt errores hi:
62,5 τε pro τέως (Migne idem et Messanensis S. Salvatoris 15[1])
69,12 θαῦμα pro θαύματα (Migne idem)
69,22-23 δαίμονας ἀπελαύνων ἀγγέλους εἰρηνικοὺς κατάγων (Migne idem).

Codex Monacensis gr. 370 = O saec. X est unus trium testium antiquissimorum huius operis, et insuper vetustissimus, qui proximus editioni Mignei sit. nitidus est, minimis tantum erroribus orthographicis maculatus; deest quidem unum folium quod excidit inter fol. 109v et 110r (67,16 κα[τέφλεξεν usque ad 69,4 ἐσ]χηματισμένην). nihilominus retineo librum O in apparatu critico velut ducem maximi pretii familiae *a*. hic liber iam ab aliis editoribus bene explicatus est (vide Conspectum codicum generalem).

Codex Parisinus gr. 586 saec. XVI apographon libri O est. solum hi duo libri exhibent lectiones varias sequentes:
63,22 καὶ pr om.;
65,6 τοὺς στρατιώτας pro τοῖς στρατιώταις;
70,20 μαρτύρων pro μάρτυρος.
O et Par. 586 exhibent χωριτικοὶ ex correctura χωρι///τικοὶ (61,5).
manus secunda multas lectiones aliorum codicum varias margini adscripsit, praecipue libri V^b vel librorum ex eo deductorum.

Item codex Parisinus gr. 585 saec. XVI ex libro O fluxisse videtur. nam omnino fere O, Par. 585 et Par. 586 consentiunt. hi tres libri et Mon. 107 habent eandem inscriptionem: τοῦ αὐτοῦ· ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον

[1] Messan. Salv. 15 est codex generis incerti.

μεγαλομάρτυρα θεόδωρον. solum huius libri mendum proprium est μολύνοντες pro μολυνόμενοι (69,2).

Codex Matritensis 4864 saec. XVI est inutilis. exempla quaedam errorum eius sunt haec:

62,5 ὅλων pro ὅσων;
63,2 ἐπισκοπῆς κοσμήσεως pro ἐπικοσμήσεως;
63,7-8 φλοωσιν pro φλογοτρόφον - τελείωσιν habet;
63,26 ἐξουσίαν ante ἱκεσίαν add;
64,4 τοῦ ὁσίου ante τῶν ὁσίων add (Ath. Vat. 128 τοῦ ὁσίου pro τῶν ὁσίων exhibet);
64,14 τίς usque ad τιμήν om.

inscriptio est eadem atque codicum Mon. 107, O, Par. 585, Par. 586, sed Matr. 4864 verbum ἐγκώμιον omisit.

Codex Monacensis gr. 107 saec. XVI contaminatus esse videtur. nam errores communes librorum variarum familiarum continet, e.g.:

62,18 συντηρούμενον (idem Mon. 32, Mosqu. 392, Vat. Ott. 91 et alii);
70,1 ἄνακτον (idem Mon. 32);
70,17 δὲ om (idem Mon. 32, Mosqu. 392, Mosqu. 412, Vat. Ott. 91 et alii);
70,25 γὰρ post εἰ add (idem Mosqu. 410, X, Vat. Ott. 92);
71,16-17 κράτος τιμὴ om (idem Mon. 32, Mosqu. 410 et alii).

menda eius sunt 63,21 πεπειρασμένοι; 70,23 ἀθλιτήριοι; 71,16 δόξα om. quamquam Mon. 107 affinitate magna cum O coniunctus est, non ex eo recta fluxisse videtur (cf. GNO III 1 Müller XVII.XLII.XLIV; IX Heil 12.13; Gebhardt 151.159.175.183).

Codex Vaticanus Palatinus gr. 308 = N saec. X/XI, quamquam cum familia sua omnino fere consentit, inusitatam lectionem exhibet communem cum Ath. Vat. 128 et Mosqu. 392: 71,13 ἐν τοῖς θαύμασι pro ἐν τοῖς μάρτυσι habet. rationibus his in stemma librum N accipio: primum quia bonus vetustusque liber est; deinde quia lacunam illam, qua amisso folio codex O laborat, supplet. liber N continet eadem fere menda atque Par. 585, qui est probum apographon codicis O. variae lectiones duorum librorum, ubi lacuna exsistit (67,16-69,4), sunt hae:

67,25 εὐπαρρησίαστος Par. 585: εὐπαρρησιάστως N;
68,19 ὑπαναγινώσκεται Par. 585: ὑπαναγινώσκετε N; 69,2 μολύνοντες Par. 585: μολυνόμενοι N; 70,7 σὺ Par. 585: σοι N.

De familia *b*

Exstant sex libri familiae *b*:

Atheniensis gr. 2560 saec. XI-XII
Athous Vatopediu 128 saec. XIV

Mediolanensis Ambrosianus gr. C 135 inf saec. XI
Oxoniensis Bodleianus Cromvellianus 9 saec. XIII
Venetus Marcianus gr. 67 = K saec. XI
Vindobonensis theologicus gr. 42 saec. XII.

his adiungere licet Athoum Dochiariu 77 saec. XV, qui parte ex Med. Ambr. C 135 inf deductus est. ubi folium 105 in Med. Ambr. C 135 inf laceratum est, verba 62,8-10 δὲ usque ad τῶν omissa sunt. Ath. Doch. 77 hanc eandem lacunam exhibet. sed pars posterior Ath. Doch. 77 ita contaminata est, ut vix comparari cum Med. Ambr. C 135 inf possit.

Familiae *b* lectiones, quae quid habeant momenti, sunt:

68,2 ὑπείδετο (ἐπεστρέφετο Ath. Vat. 128) pro ἐφείδετο (idem Ath. Doch. 77);
68,14 τὰ pro διὰ alt (idem Ath. Doch. 77, Ath. Doch. 78);
69,10 τὸ πλέον ante ἀπέξεον recte habent. in Med. Ambr. C 135 inf idem scriba omittit τὸ πλέον, deinde haec verba margini adscribit. item verba ἡ ἁγία ποίμνη in prima linea operis (61,4) omittuntur, sed in margine repetuntur.

Codex Venetus Marcianus gr. 67 = K satis bene conservatus inter utiles libros huius memoriae est numerandus, quem in praefatione alterius operis (VIII 1 p. 222) descripsi. K, Ath. Vat. 128, Ox. Cromv. 9, Vind. theol. 42 habent eandem inscriptionem: (τοῦ αὐτοῦ)· ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Θεόδωρον. inscriptio Med. Ambr. C 135 inf lacerata est, ut supra dixi. manus alia scripsit haec: ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα Θεόδωρον. quandoquidem K exhibet plerasque pretii lectiones varias huius familiae et quia integer est, pro huius familiae duce habendus est.

Codicem Atheniensem gr. 2560 quamvis satis nitidum repudio, quoniam omnes gravioris momenti lectiones in vetustiore codice K inveniuntur. eius menda nullius momenti sunt: 63,9 ὑμῖν pro ἡμῖν; 63,24 προσάγων pro προσάγοντες; 64,16 ἐχόντων pro ἑλόντων; 66,13 νεανίαν pro νεανίσκον; 67,21 ἐσφάττοντο pro ἐταράττοντο.

Codex Vindobonensis theologicus gr. 42 bene exaratus est, pars vero aqua laesa est. nihil insuetum nec grave exhibet. tres propriae lectiones sunt: 62,25 ὁ ante ἐλθὼν add; 69,12 αὐτὴν pro ταύτην; 71,12 θαυμασταὶ pro θαυμαστέ.

Codex Oxoniensis Bodleianus Cromvellianus 9 arte sequitur K. errores notandi sunt duo: 61,12 ἅγιος om; 65,3 ἀληθινὸς pro κοινὸς (idem Ath. Vat. 128). in una sola varia lectione consentit cum Matr. 4864, Messan. Salv. 15: 64,18 οἱ ante ἄγγελοι add. puto Ox. Cromv. 9 ex K derivatum esse (cf. GNO III 1 Müller XLV; IX Spira 363).

Codex Athous Vatopediu 128 infectus est multis erroribus et consentit cum nonnullis variis familiis, praecipue cum familiis *c*, *e* et *h*. scriba huius libri solutus multis libris manu scriptis usus est. multitudo quidem mendorum propriorum dissuadet, ne inter bonos testes adscribatur hic liber. 70,23 Πέρσαι in margine ad Σκῦθαι adscripsit K: Ath. Vat. 128 Πέρσαι pro Σκῦθαι in ipso textu continet, quod vinculum inter K et Ath. Vat. 128 esse videtur. sed 71,7 Ath. Vat. 128 consentit cum familia *c* in lectione varia ὑπήνεγκαν. itidem 71,13 Ath. Vat. 128 exhibet ἐν τοῖς θαύμασι pro ἐν τοῖς μάρτυσι. exemplum codicis Ath. Vat. 128, si ullum fuit, amissum est.

Codex Mediolanensis Ambrosianus gr. C 135 inf fidele exemplar huius memoriae est; fratrem libri K eum esse affirmo. itaque eum non retineo. ut supra dixi, folium 105 laceratum est. itaque duabus lineis operis Med. Ambr. C 135 inf caret. tria verba in initio operis omissa (ἡ ἁγία ποίμνη) et a manu altera restituta sunt.

Codex Athous Dochiariu 77, quamquam sic incipit velut si esset e Med. Ambr. C 135 inf transcriptus (vide supra), contaminatus est multis lectionibus variis nonnullorum codicum. variae lectiones, quas exhibet, inutiles sunt: 61,19 οὐ pro οὐδὲ; 63,5 ἀπέχρωσε pro ἐπέχρωσε; 63,11 ναὸν pro νεὼν et cetera. propter contaminationem, id est propter varios codices excerptos, Ath. Doch. 77 discedit ab Med. Ambr. C 135 inf ita ut affinem se praestet familiis *e* et *f* (praecipue X, G^{a}, Par. 757, Par. 1176, Vat. 446) et interdum familiae *g*, singillatim Athen. 252, Ath. Doch. 78, Ath. Pantel. 196, Escor. Ω II 11, Par. 1500. quod quo melius demonstretur, pauca exempla affero:

61,5 συρρέοντες pro συρρεύσαντες Par. 1500;
62,12 τε ante ἐστὶ add Ath. Doch. 78, Mosqu. 412;
62,19 οὐ pro οὐδὲ Par. 1176;
63,7 τὰς ἐπηρείας om Ath. Doch. 78;
63,22 τοσαύτης pro τοιαύτης Athen. 252, Par. 1176;
65,17 ποτὲ om X, Vat. 446;
68,18 ὑμῶν post βασιλέας (βασιλεῖς Ath. Doch. 77) add Ath. Doch. 77, Escor. Ω II 11;
68,18 τούτους om Athen. 252, X, Mosqu. 390, Par. 1176, Vat. 446;
69,3 δὲ post μετὰ add Ath. Ivir. 591, Ath. Pantel. 196, X, Mosqu. 216, Mosqu. 390, Par. 1176, G^{a} et alii;
69,18 ἔτι post ἤκμαζε add Ath. Pantel. 196;
70,13 δυνάμεως pro δυνάμεων Ath. Ivir. 592, Ath. Pantel. 196;
70,21 καὶ συγγενεῖς om Athen. 252, Mosqu. 390.

quoniam liber Ath. Doch. 77 plane inutilis est, reiciendus est.

De codice V^{t}

Codex Athous Vatopediu 456 = V^{t} saec. X praeter libros O et Mosqu. 216 est antiquissimus liber manu scriptus, nitidissime exaratus. liber V^{t} cum ceteris familiis nusquam cohaeret; quibus vinculis coniunctus sit cum ducibus aliarum familiarum, docebunt exempla haec:

64,10-11 τῶν ... συρφετῶν V^{b}, S, Mosqu. 216;
67,21 ἢ N, K;
67,25 ἐπὶ pro εἰς N, K;
68,3 τοὐναντίον N, K;
68,10 ματαίου K;
68,11 πλεῖον N, K;
69,18 μᾶλλον om O, N, Kv;
70,15 τὸν θεὸν R, V^{b}, X, Σ, Mosqu. 216;
70,17 εὐφρανθεὶς O, V^{b}, S, Mosqu. 216;
70,17 δὲ om S (add V^{t2});
71,11 ἄριζον O, N, X, Mosqu. 216;
71,17 τιμὴ om R, Σ.

errores libri V^{t} sunt neglegendi:

63,6 τὰς ἐνστάσεις om, sed m alt add;
64,2 θέλη (corr m alt) (accedit Mosqu. 412);
67,6 μεταθῆται;
67,16 ἀλητηρίοις;
67,18 φανώτατον (accedit Mosqu. 412).

De familia *c*

Duodecim libri manu scripti consociati vinculis validis sunt. hanc cognationem familiam *c* nomino:

Athous Vatopediu 451 saec. XVII
Constantinopolitanus παναγίου τάφου 48 saec. XV
Oxoniensis Bodleianus Thomas Roe 28 = R saec. XI
Parisinus gr. 503 saec. XIV
Parisinus gr. 767 saec. XIII
Parisinus gr. 816 saec. XIV
Parisinus gr. 1500 saec. XII
Parisinus gr. 1529 saec. XII
Vaticanus Palatinus gr. 245 saec. XII
Sinaiticus gr. 326 saec. X/XI
Sinaiticus gr. 515 saec. XII
Sinaiticus gr. 521 saec. XIV.

Codex Ox. Roe 28 = R est unus duorum vetustissimorum librorum. est utilissimus et maxime idoneus, qui hanc familiam repraesentet, quia continet omnes lectiones gregis *c*, quae sunt gravioris momenti. hi duodecim libri iterum dividuntur in ramos tres: Ath. Vat. 451, R, Par. 767, Par. 816, Vat. Pal. 245, Sin. 521; — Par. 503, Par. 1500, Par. 1529, Sin. 326, Sin. 515; — accedit et Const. παναγ. ταφ. 48 ut in schemate indicavi. priores undecim codices artissime cohaerent. affero primum varias lectiones, in quibus omnes huius gregis libri consentiunt, deinde lectiones proprias codicum singulorum.

Vincula communia familiae *c* sunt lectiones variae:
61,16 χρόνου pro ἐνιαυτοῦ;
62,14 ἰδίοις pro ὁμοίοις (idem Messan. Salv. 15);
62,15 οἰκείοις pro ἰδίοις (idem Ath. Vat. 128);
62,22 περιτύχοι;
63,8 κάμινον ἐκείνην;
66,6 ἀπατεῶνας ὑμεῖς;
66,16 τί pro τὸ;
69,7-8 ἦν post ἀνένδ. coll;
70,27 λυσσώδης pro λυσσῶν;
71,13 θάλλον pro λήϊον recte et idem Ath. Vat. 128.

Posthac explicandum est, quomodo singuli codices a sua familia dissentiant. codex Const. παναγ. τάφ. 48 a ceteris crebro abhorret. expers enim est horum mendorum:
61,15 δὲ pro δὴ;
62,7-8 τὸν ... προτιμώμενον (τὸν ... τιμώμενον Ath. Vat. 451);
62,8 τῇ γνώμῃ pro τὴν γνώμην;
64,14 τοιαύτη τιμᾶται καὶ δοξάζεται τιμῇ (τοιαύτη τιμᾶται τιμῇ Const. παναγ. τάφ. 48);
65,1 τῆς om;
68,2 πρὸς om;
71,7 ὑπήνεγκαν pro ἤνεγκαν (idem Ath. Vat. 128, Brix. A III 3);
71,12 ὑπέρλαμπρε pro ὑπερλάμπων (idem Messan. Salv. 15).

Hic tractamus lectiones ramorum. ex his mendis elucet codices Ath. Vat. 451, R, Par. 767, Par. 816, Vat. Pal. 245 artius inter se coniunctos esse:
61,5 συρραγέντες pro συρρεύσαντες;
61,12 τάξεων pro καταλόγων;
62,10 ἄλλων pro μελλόντων, sed τῶν ἄλλων coll post σχολ.; ἔνθα pro ἦν;
62,21 οὐδείς om;
64,7 θεραπευθέν pro χαριτωθέν;
65,9 τρισμακάριστος pro τρισμακάριος;
65,10 Χριστοῦ pro τὴν εἰς Χριστὸν πανταχοῦ;

65,16 συνέδριον (συνεδρίων Par. 816) pro δικαστήριον;
66,5 λέγων pro μὲν λέγειν (γάρ pro λέγειν Par. 816);
66,23 τὴν om (etiam Vat. 446);
67,9 εἰς om;
68,10 τάξεως pro πράξεως;
68,12 προατακτῶν pro πρωτοτακτῶν;
69,20 μακαρίαν om;
70,19 γὰρ post χρῄζομεν add.
hi libri et Sin. 521 habent etiam eandem inscriptionem (quae in Par. 816 facile legi non potest): τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Νύσσης (Νύσης Par. 767, Vat. Pal. 245)· ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρον (τοῦ Χριστοῦ μεγαλομάρτυρα Θεόδωρον Ath. Vat. 451).

Praeterea Par. 503, Par. 1500, Par. 1529, Sin. 515 inter se coniuncti sunt. variarum lectionum, quibus inter se congruunt, laudabo solam hanc, quae alibi non invenitur 70,9 πληρώσοντες pro πληροῦντες. quibus libris accedit fortasse Sin. 326, qui hoc loco lacunam habet.

Quattuor libri manu scripti, Par. 1500, Par. 1529, Sin. 326 et Sin. 515 lectione varia 68,12 πρωτοατακτῶν inter se coniuncti sunt, qui denique lectionibus, quibus disiunguntur, in duos ramos librorum divisi sunt, quorum unum constituunt Par. 1500 et Sin. 326, alterum Par. 1529 et Sin. 515. Par. 1500 et Sin. 326 his lectionibus inter se congruunt:
61,5 συρρέοντες pro συρρεύσαντες (cum Ath. Doch. 77);
62,5 τῶν tert. om;
63,18 εἰς pro ὡς pr;
67,3 ἀποστρέψαντος pro ἀντιστρέψαντος;
67,25 ἀνεβήβασαν pro ἀνέβησαν;
71,17 καὶ προσκύνησις post τιμὴ add.
quamquam Par. 1500 et Sin. 326 omnino fere inter se consentiunt, tamen certe dicere non possumus codicem Par. 1500 ex Sin. 326 fluxisse, quia codex Sin. 326 folio (inter folia 218v et 219r = 69,7 ἐνεργούντων - πιστὸς 70,13) omisso truncatus est.
lectiones, quibus Par. 1529 et Sin. 515 inter se coniunguntur, sunt
68,8 ὀνόματος pro ἀξιώματος;
68,14 τὸ ante τῶν add;
68,24 ἀντὶ om.

Codex Oxoniensis Bodleianus Thomas Roe 28 = R huius stirpis caput est: exhibet omnes huius familiae lectiones quae sunt maximi momenti et ponderis. praeterea vitat errores multos, qui in libris recentioribus huius familiae inveniuntur. paucas quidem lectiones proprias habet, e.g. 61,9 ὁ ante πλωτὴρ add; 71,7 τοὺς θαν. καὶ τοὺς κινδύνους. hic liber R praebet quasdam lectiones memoria dignas, e.g. 63,19 προσφαύσασθαι; 64,7 ἀναμφισβητήσιμον et alias.

Codex Vaticanus Palatinus gr. 245 nitide scriptus librum R arte sequitur. eius menda levia sunt:
63,13 ἡ pro ὁ;
66,21 λόγω pro λέγω;
67,6 μεταμάθητε pro μετάθηται;
71,1 τὴν χάριν καί ante τὴν add;
71,15 καρποφοροῦντα pro καρποφοροῦν;
71,15 τὴν pr om.
nil obstat, quin hunc librum e codice R exscriptum esse putemus.

Codex Parisinus gr. 767 arte coniunctus est cum Vat. Pal. 245, quoniam hi libri soli cum Sin. 521 (sc. fragmento octo linearum) exhibent lectionem ὑποσκευάζεται pro ἀποσκευάζεται (61,9). sed quoniam huius libri scriba satis erat doctus, ut manifestos evitaret errores, diiudicare non audeo, utrum hic liber pendeat a Vat. Pal. 245 an ex libro R.

Codicis Sinaitici gr. 521 fragmentum octo tantum linearum exstat. et inscriptio et tres lectiones variae addicunt hunc librum familiae *c*: 61,5 χωριακοὶ; 61,7 εὐπρόθεσμον; 61,9 ὑποσκευάζεται.

Codex Parisinus gr. 816 nonnullos exhibet errores graves, e.g.: 62,20 διελήλυθε pro διελύθη; 63,11-13 καὶ usque ad ὠφελεῖν om; 63,24 ἀληθείας pro εὐλαβείας; 64,21-22 φίλον usque ad ἴδιον om, etc. propter haec menda hic liber parvi pretii esse videtur.

Codex Athous Vatopediu 451 huius familiae novissimus est liber. huius libri inscriptio fere eadem est atque codicum R, Par. 767, Par. 816, Vat. Pal. 245, voce τοῦ Χριστοῦ ante μεγαλομάρτυρα collocata. suae familiae et stirpis lectionibus diligenter repetitis nonnulla exhibet menda propria:
62,2 καὶ αὐτὸς om;
63,1 θεὸν pro θεοῦ;
63,12 τῷ pro ἐν;
63,16 καὶ ante ἁγιασμὸν add (item Const. παναγ. τάφ. 773);
64,23 ἁγίω pro γενναίῳ;
65,14 λόγων pro λόγον;
66,6 κατ' pro κατὰ τὴν;
67,7 ἄφρονες pro ἔκφρονες (item Mosqu. 412, Par. 1185 A, G[a]);
67,11 μετ' om;
67,25 δικαστήριον pro δικαστικὸν;
68,16-17 εὐσεβῶς ζῆν προαιρ. ἢ ὀρθῶς παραρ.;
69,9 ἐν (ante παντὶ) om;
69,10 ἀπέξαιον pro ἀπέξεον;
70,21 περιστείλαντας.

Deinde codices Parisini gr. 1500 et 1529 simul tractandi sunt, qui sicut supra dixi, certis vinculis inter se cohaerent. quorum librorum codex

Par. 1500 librum R artius sequitur quam Par. 1529; septem saltem locis Par. 1500 consentit cum libris R, Par. 767, Par. 816, Vat. Pal. 245, Sin. 326 et Ath. Vat. 128, cum Par. 1529 textum traditum exhibeat:
61,5 χωριακοὶ pro χωριτικοὶ (cum Sin. 521);
63,24 ταῖς om;
67,24 ἐπισυμβάντος om (cum Sin. 515);
68,14 ὀλεθρίων om (cum Const. παναγ. τάφ. 48 et Par. 503);
68,20 τὸ κράτος om;
69,3 οὐκέτι om;
70,22 καὶ ἔχοντες om (cum Ath. Pantokr. 86, Const. παναγ. τάφ. 48).
menda propria libri Par. 1500 sunt haec:
61,7 τῆς pr om;
61,16 παρελθόντου pro παρελθόντος;
69,3 τοῦ δὲ pro οὐδὲ;
praeterea eandem inscriptionem prae se fert atque R, Par. 767, Par. 816 et Vat. Pal. 245 sola voce ἀρχιεπισκόπου omissa.
lectiones variae Par. 1529 sunt:
65,7 δὲ post ἐφόδου add;
66,16 βουλόμενον pro βουλευόμενοι.
65,18 scribit Par. 1529 ἔφησαν, quam lectionem magni aestimo et in textum accipere non dubito, praesertim cum hanc lectionem etiam libri K et Mosqu. 392 exhibeant. in inscriptione Par. 1529 sicut Par. 1500 omittit vocem ἀρχιεπισκόπου, atque τὸν τήρωνα post Θεόδωρον addit.

Codex Parisinus gr. 503 multis locis artissime sequitur Par. 1500 et 1529. in inscriptione consentit cum Par. 1529: τοῦ αὐτοῦ· ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρον τὸν Τήρωνα, sed quod ad menda attinet, crebro Par. 1500 comitatur. errores, quos hic liber solus exhibet, sunt:
64,8 ὁρωμένων pro φαινομένων;
69,2 καὶ τοῖς ἑαυτῶν ἐρθραινόμενοι αἵμασιν post μολυνόμενοι add;
69,9 διὰ παντὸς om;
70,14 τῶν pro τὰ;
70,26 τῆς pro τὰς;
71,3 κάλεσον τὸν συνώνυμον καὶ συνομότροπόν σοι Θεόδωρον post μαρτύρων add.
interdum Par. 503 consentit cum libris aliarum familiarum ut e.g.:
62,26 δικαίων pro δικαίου Athen. 252, Mosqu. 390, Par. 757, Par. 1176, Vat. 446;
63,11 ναὸν pro νεὼν Ath. Doch. 77;
65,4 τοὺς ante ὁπλιτικοὺς add G[a];
66,7 δὲ om Escor. Ω II 11;
66,11 τοῦ σώματος pro τὸ σῶμα Ath. Vat. 128, Brix. A III 3, Messan. Salv. 15, Vat. 446;

69,24 ἀπεργαζόμενος pro ἀπεργασάμενος G[a].
hunc librum satis contaminatum esse ex his exemplis elucet.

Codex Constantinopolitanus παναγίου τάφου 48 continet plurimas lectiones codicum Ath. Vat. 451, R, Par. 503, Par. 767, Par. 1500, Par. 1529, Sin. 326, Sin. 515 et Vat. Pal. 245, ut supra monstravi, sed exhibet paucas varias lectiones, quae occurrunt in aliis libris, et multos errores proprios. contaminatus videlicet est hic liber et scribae neglegentia infectus. affero exempla mendorum quaedam:
61,7 σπουδαίως ὄντως pro σπουδαίαν οὕτω;
61,8 τότε pro ταῦτα;
61,10 βόας pro βοῦς;
61,16 αὐτὸς post ζάλην add;
62,13 πρὸς pro περὶ;
62,20 διελθόντα pro διελύθη;
62,24 βαρέως pro βαρέα;
63,9 θεοῦ pro Χριστοῦ; etc.
inscriptio est eadem atque in Athen. 252, Athen. 2560, Ath. Dion. 43, Hier. Saba 80, X, Par. 757, Par. 760, Par. 773, Par. 1176, Patm. 180, N, Taur. C I 11, Ven. Marc. App. Cl. II 182.

Sin. 326 habet hanc inscriptionem orationis nostrae: τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Νύσης (sic)· ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρον. inscriptio orationis in codice Sin. 515 est proxima illi, quae in libro R invenitur; solum τὸν τήρωνα post Θεόδωρον addit. sed his locis codex Sin. 515 ab omnibus ceteris libris discrepat:
64,8 ἐδήλωσεν pro ἐδίδαξεν;
64,16 στρατιωτῶν pro στρατηγῶν;
65,19 γενομένης pro ἐγγενομένης;
66,19 τῷ σῷ θεῷ Θεόδωρε;
67,23 σφοδρότερον pro φοβερώτερον.

De familia *d*

Familia *d* amplectitur undecim libros manu scriptos, qui sunt

Vindobonensis historicus gr. 3 = V[b] saec. XI
Atheniensis gr. 457 saec. XVI/XVII
Athous Pantokratoros 86 saec. XIII
Escorialensis gr. X III 14 saec. XII
Escorialensis gr. Ω II 11 saec. XII
Hierosolymitanus Saba 80 saec. XIII
Monacensis gr. 32 saec. XVI
Parisinus gr. 760 saec. XIV
Parisinus gr. 773 saec. XV

Vaticanus Barberinianus gr. 527 saec. XVII
Vaticanus Ottobonianus gr. 92 saec. XVI.

Quattuor libri ex eodem exemplari orti esse videntur. quorum dux est codex Vindobonensis historicus gr. 3 = V[b]. ceteri huius stirpis libri sunt Escorialensis gr. X III 14 saec. XII, Monacensis gr. 32 saec. XVI et Vaticanus Ottobonianus gr. 92 saec. XVI. Escor. X III 14 mutilus est; exstat solum initium orationis usque ad 62,15. hi quattuor eandem inscriptionem prae se ferunt: τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης· ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρον (ad finem τὸν στρατιώτην add Escor. X III 14).

Librorum menda communia sunt:
62,8 καὶ post δὲ add;
62,14 ὧν ante τοῖς add (sed non Escor. X III 14);
62,15 οὐδαμῶς pro οὐδαμοῦ;
63,13 ὀφελεῖν pro ὠφελεῖν;
64,1 παρακαλοῦσιν pro παρακαλοῦντες;
65,10 Θεόδωρος post οὗτος add;
68,4 κεναῖς post ὑποσύρειν add;
69,22-23 ἀγ. εἰρ. κατάγων, δαίμ. φυγαδεύων pro δαίμ. φυγαδεύων, ἀγ. εἰρ. κατάγων;
70,20 καὶ δεσπότην post βασιλέα add;
70,28 καὶ ἀσεβὴς post βέβηλος add.
V[b] cum filiis Mon. 32 et Vat. Ott. 92 constituit nucleum huius familiae, sed aliquot lectiones variae codicis V[b] inveniuntur in nonnullis codicibus familiae *e*, praesertim in Messan. Salv. 15. praeterea quaedam lectiones e X, qui est dux familiae *e*, et aliis codicibus sumpti sunt:
68,15 ὦ οὗτοι om (item Ath. Esphig. 17, Messan. Salv. 15, R, Vat. Ott. 85 et alii);
68,17 μᾶλλον om.
praeterea V[b] habet quinque lectiones, quae librum cum S et Mosqu. 216 coniungunt. sunt enim:
64,10-11 τῶν ἐνθάδε συρφετῶν;
65,3 πᾶσα ἡ οἰκουμένη;
69,7-8 καρτερῶς, ἀνενδότως;
70,17 δὲ om.
huic libro certam fidem tribuendam esse iudico.

Sunt quattuor libri manu scripti — Athen. 457, Escor. Ω II 11, Par. 760, Par. 773 —, qui cum familia *d* minus arte coniuncti sunt quam codices supra commemorati. quamquam generis mixti esse videntur, tamen maiorem affinitatem cum familia *d*, praecipue cum libro V[b], quam cum aliis familiis demonstrant.

Parisinus 773 e Parisino 760 fluxisse videtur. menda communia sunt:
64,15 γνώμη pro μνήμη;
64,21 φίλω pro φίλον;
67,15 καιρὸν pro ὥραν;
67,16 πάντες pro πάντως;
68,14 ἐπαγγελιῶν om;
68,17 καλὸν om;
69,5 τὰ ante πρὸς add;
69,12 θαύματος pro θαύματα;
69,19 κρίνουσα pro κατακρίνουσα;
70,11 ἐπουρανίων pro ἐπουράνιον;
70,29 διεφυλάχθημεν pro ἐφυλάχθημεν;
71,3 μετὰ om.
hi libri insuetam illam exhibent lectionem cum Brix. A III 3 et Ox. Barocc. 238: ματαίους pro ματαίας (68,10).

Codex Atheniensis gr. 457 proximus libris Par. 760 et 773 est. horum librorum menda communia sunt:
62,13 ἀπελθοῦσα pro ἀνελθοῦσα;
63,11 λιμένα pro λειμῶνα;
65,5 μετέβη pro διέβη;
65,18 κατέστησε pro κατέστησαν;
66,12 καὶ om;
66,13 ἐνεγκόντες pro ἤνεγκαν;
66,18 ἔφη om (idem Vat. Ott. 85).

Praeterea Escorialensis gr. Ω II 11 exhibet nonnullas lectiones varias, quibus coniungitur cum Par. 760 et Par. 773:
62,22 περιτυχὸν pro περιτυχὼν;
65,18 ὦ Θεόδωρε pro πόθεν (Escor. Ω II 11, Par. 760, Par. 773 et Athen. 457): Ath. Pantokr. 86 et Vat. Barb. 527 habent ὦ Θεόδωρε ante πόθεν;
68,4 ἐπαγγελίαις om;
68,5 ὦ Θεόδωρε ante ὡς add Escor. Ω II 11, Par. 760, Par. 773 et Athen. 252, Mosqu. 390, Par. 1176.
in folio 130v una columna et octo lineae attramento deletae sunt.

Necessitates codicum Athen. 457, Escor. Ω II 11, Par. 760, Par. 773, quas supra descripsi, et ex inscriptionibus horum librorum elucent. nam Par. 760 et Par. 773 habent eandem inscriptionem atque X: in Athen. 457 vox ἅγιον posita est ante Θεόδωρον addita voce τοῦ Χριστοῦ post μεγαλομάρτυρα: ἅγιον om. Escor. Ω II 11. quod autem attinet ad lectiones maioris momenti, hic grex comitatur ducem V^b.

Codex Hierosolymitanus Saba 80 saec. XIII, quem in specimine examinavi, incerti quidem est generis. sed exhibet lectiones, quae eum consentire cum Athen. 457 demonstrant. affero lectiones, quae non facile reiciendae sunt:
61,5 τε om Athen. 457, Escor. X III 14, Mon. 32, Par. 760, R et alii;
61,7 εὐπρόθεσμον R, Ath. Ivir. 592, Mon. 32;
62,1 ἀλλεξίκακον Athen. 457 solum;
62,5 λέγω om Athen. 457, Mon. 32, Par. 760, R et alii;
63,2 λαμπρὸν pro λαμπρῶς Ath. Doch. 78, Mosqu. 380, Patm. 180 Vat. 679;
64,2 ἐπικαλούμενον Vat. Ott. 91 solus;
64,9 τῷ om Athen. 457, Par. 760, S Σ et alii.
certe retinendae sunt hae lectiones:
64,7 ἀναμφισβητήσιμον recte;
63,18 δῶρον sine ὡς aut εἰς (item Mosqu. 216).
eandem inscriptionem habet atque multi libri familiae *e* (Ath. Dion. 43, Par. 757, Par. 760, Par. 1176, Taur. C I 11 et alii).

Codex Vaticanus Barberinianus gr. 527 ex Athoo Pantokr. 86 fluxisse videtur. menda communia sunt:
62,14 ἀσωμάτοις pro ἀσωμάτως;
63,2 μάλα ante λαμπρῶς add;
64,7 ἡδὺ καὶ ἐράσμιον καὶ οὐκ pro ἐράσμιον καὶ ἡδὺ καὶ;
65,18 ὦ Θεόδωρε ante πόθεν add (ὦ Θεόδωρε pro πόθεν Athen. 457, Escor. Ω II 11, Par. 760, Par. 773);
67,11 ποίαν δὴ ταύτην pro ποία δὲ αὕτη;
70,14 τοὺς om;
70,26 τὴν χρείαν pro τὰς χρείας Ath. Esphig. 17, Mosqu. 392;
71,12 καὶ τῶν σὺν σοί om.
praeterea sunt nonnulla menda, quae libros Ath. Pantokr. 86 et Vat. Barb. 527 artioribus vinculis colligant et cum singulis libris huius familiae et cum codicibus familiae *e*:
62,17 σεμνὸν pro σεμνῶς cum Escor. Ω II 11, Par. 760, Par. 773, Patm. 180, Vat. Ott. 85;
62,23 δὲ om cum X, Mosqu. 412, Patm. 180, Vat. Ott. 85;
64,7-8 προλαβὼν ὁ λόγος pro προλαβὼν λόγος cum X, Par. 757, Patm. 180;
64,20 τῶν ἀγώνων om cum Par. 760, Par. 773;
65,2 νυνὶ pro νῦν cum Athen. 252, Athen. 457, Ath. Doch. 77, Mosqu. 390, Par. 760, Par. 773, Par. 1176;
69,2 μολύνοντες pro μολυνόμενοι cum Matr. 4864, Par. 585, v;
69,16 οἶκον pro οἰκίσκον cum Par. 760, Par. 773, Par. 816.

De familia *e*

Duo et viginti libri manu scripti faciunt familiam *e*, qui sunt:

Parisinus gr. 499 = X saec. XI
Atheniensis gr. 252 saec. XIV
Athous Dionysiu 43 saec. XI-XII
Athous Esphigmenu 17 saec. XI
Athous Pantokratoros 26 saec. XI
Brixianus Querinianus gr. A III 3 saec. XVI
Constantinopolitanus παναγίου τάφου 773 saec. XVI
Hierosolymitanus Patriarchiu 136 saec. XIV
Matritensis 2725 saec. XVI
Messanensis Sancti Salvatoris 15 saec. XI
Mosquensis gr. 390 saec. XII
Mosquensis gr. 392 saec. XVI
Mosquensis gr. 410 saec. XV
Mosquensis gr. 412 saec. XV
Oxoniensis Bodleianus Baroccianus 238 saec. XI
Parisinus gr. 757 saec. XI
Parisinus gr. 1176 saec. XII
Parisinus gr. 1185 A saec. XIV
Patmensis 180 saec. XIII
Vaticanus gr. 446 saec. XII
Vaticanus Ottobonianus gr. 85 saec. X-XI
Taurinensis gr. C I 11 saec. XIV.

Quattuordecim libri manu scripti — Ath. Dion. 43, Brix. A III 3, Const. παναγ. τάφ. 773, Matr. 2725, Messan. Salv. 15, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Mosqu. 412, X, Par. 757, Patm. 180, Vat. 446, Vat. Ott. 85, Taur. C I 11 — ligati sunt artissimis vinculis, id est lacunis communibus, quas exhibent soli hi codices familiae *e*: 63,5 verba ἐν usque ad 11 καὶ et 11 verba λαμπρὸν usque ad 13 ὠφελεῖν desunt. (Ath. Esphig. 17 in ceteris quadrat cum hoc ramo familiae. sed quia pars huius libri deest, diiudicari non potest, an hic liber illas lacunas praebuerit.) aliae lectiones propriae sunt hae:

63,11 τῷ οἴκῳ post λειμῶνι (sic Ath. Dion. 43, Brix. A III 3, Messan. Salv. 15, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Mosqu. 412, Par. 757, Vat. Ott. 85: λειμῶνος X, Vat. 446: λειμῶνι τῷ et lacuna in Taur. C I 11) add Ath. Dion. 43, Brix. A III 3, Messan. Salv. 15, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Mosqu. 412, X, Par. 757, Patm. 180, Vat. 446, Vat. Ott. 85.
71,9 verba μή alt usque ad 17 τιμὴ desunt in Athen. 252, Mosqu. 390, X, Par. 1176, Vat. 446.

ad 65,3 post μάρτυς exhibent ἅπαση Messan. Salv. 15: ἅπας Athen. 457, Brix. A III 3, Mosqu. 380, Mosqu. 412, Ox. Barocc. 238, Par. 760, Vat. Ott. 92, V^{b}: ἁπάσης X: γὰρ ἅπας Athen. 2560, Ath. Doch. 77, Ath. Ivir. 592, Ath. Pantokr. 26, Ath. Vat. 128, Med. Ambr. C 135 inf, Mosqu. 216, Ox. Cromv. 9, Par. 1185 A, Vat. 1433, S, K, Vind. theol. 42, Vind. theol. 95: ἅπαν Par. 773.

Praeterea singuli libri a sua familia dissentiunt et cum aliis congruunt, cuius rei exempla iam afferamus: codex X maxima affinitate coniunctus est cum Vat. 446, Mosqu. 390, Athen. 252 et Par. 1176. quam cognationem confirmat consensus quinque librorum X, Athen. 252, Mosqu. 390, Par. 1176, Vat. 446 his locis:

61,15 δὴ om;
67,25 ὁ μακάριος post δὲ add;
67,26 ἦν ἐν μέσῳ τοῖς (τοῦ Mosqu. 390) pro ἐν τοῖς μέσοις;
68,12 προτεταγμένος (ὁ προτεταγμένος Mosqu. 390) pro πρωτοτακτῶν;
71,9 verba μή alt usque ad 17 τιμὴ desunt in X, Athen. 252, Par. 1176, Vat. 446. pro illis interpolata haec verba inveniuntur: ἀλλ' ὁ (om Mosqu. 390) οὐράνιος ἄρτος Χριστὸς (om Athen. 252, Mosqu. 390, Par. 1176) βασιλευέτω ἡμῶν, ὅτι αὐτοῦ (ἐστὶν add Mosqu. 390) ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις (καὶ ἡ δύναμις om X, Par. 1176) καὶ ἡ δόξα σὺν τῷ (τῶν Mosqu. 390) ἀνάρχῳ (ἀνάρχῳ solum Athen. 252) πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ (παναγίῳ Athen. 252, Mosqu. 390) καὶ ἀγαθῷ (καὶ ἀγαθῷ Athen. 252, Mosqu. 390) καὶ ζωοποιῷ πνεύματι. Vat. 446 hoc loco est mutilus; in eo sola verba ἀλλ' ὁ σὺν τῷ et καὶ ζωοποιῷ inveniuntur.

eiusdem igitur originis sunt libri X, Mosqu. 390, Par. 1176, Vat. 446.

Codices Athen. 252, Mosqu. 390 et Par. 1176 certis testimoniis inter se coniunguntur:

61,14 ἀλλὰ πρὸς τὴν γλυκεῖαν om;
61,18 καὶ φοβερὸν om;
62,5 ἐν τῷ κόσμῳ pro ἐν κόσμῳ;
62,14 τὸ om;
63,7 μορφάς, τὰς om;
63,13 πεποίηκε;
64,15 θανέντων pro φανέντων;
65,9 γραμματείῳ pro γράμματι;
65,12-13 καὶ μάχης om;
65,13 ποιήσας;
65,18 κατέστησαν: χαρέστησαν;
66,11 τὸ σῶμα om;
67,13 αὐτοῦ που om;
67,14 γενναῖος ἀθλητής;
67,26 καταχρινομένου;

68,9 ἐγὼ om;
68,20 ἀξίωμα om;
68,21 ἀνέθηκαν;
69,2 τινες om;
70,11 τινα: τὴν;
70,23 ὠδίνουσι;
71,5 ὁμοίως om;
71,9 ἐκφυὲν pro ἐγερθὲν.
sine dubio Mosqu. 390 et Par. 1176 ex eodem fonte derivantur. quid vero intersit inter Athen. 252 et Mosqu. 390, Par. 1176 et libros alios familiae *e*, non facile diudicatur. nonnulla autem, si placet, afferam exempla, quae ostendunt et propinquitatem codicum Athen. 252 et Mosqu. 390 et cognationem horum librorum cum aliis libris familiae:
62,17 σεμνὸν pro σεμνῶς Mosqu. 390 cum aliis libris familiae *e*;
62,19 οὐ γὰρ pro οὐδὲ γὰρ Athen. 252;
63,5 εἰκόσι pro εἰκόνι Athen. 252, Mosqu. 390;
66,10 τῇ pro τὴν Mosqu. 390 et Par. 1176;
66,14 ὑφελκόμενον pro ἐφελκόμενον Mosqu. 390, Par. 1176;
67,25 ὁ pro οἱ Athen. 252, Mosqu. 390, Par. 767;
70,4 μυρμηκώδη pro τῶν μυρμήκων Athen. 252, Mosqu. 390, Par. 767.
quae cum ita sint, librum Athen. 252 cum Mosqu. 390 contaminatum esse iudico.

Haud raro concinunt libri Athen. 252, Mosqu. 390, Par. 1176 vel cum uno vel cum omnibus testibus familiae *e*. exempla, quae infra afferam, demonstrant varias lectiones hinc illinc mutuatas esse:
65,6 ἔνθα δὴ pro ἐνθάδε Vat. 446;
65,6 διαταχθείσης ἀσεβείας pro διαταχθείσης Vat. 446;
65,8 τῷ om Ath. Doch. 77, X, G^{a}, Vat. 446, Vat. Ott. 85;
66,2-3 ἡγοῦντο τῆς βασιλείας coll Ath. Doch. 77, X, Vat. 446;
66,4 καρδία pro γνώμῃ Ath. Doch. 77, X, Vat. 446;
66,11 τὸ σῶμα om Vat. 446;
68,15 γάρ μοι om Vat. 446;
68,17 θεοῦ μου pro θεοῦ Mosqu. 392, Mosqu. 410;
68,17 οἰκεῖν με Mosqu. 392;
68,18 τούτους om Ath. Doch. 77, X, Vat. 446;
68,22 ἀμφιέσκονται pro ἀμπίσχονται Ath. Esphig. 17, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Par. 757, Patm. 180, Vat. 446.
70,3 ἀφικομένων pro ἀφικνουμένων Vat. 446;
70,7 σου pro σοι Messan. Salv. 15;
70,10 τῆς ἑορτῆς ἔφορος om Ath. Doch. 77;
70,21 καὶ συγγενεῖς om Ath. Doch. 77;
70,28 ἄθεος pro ἄθεσμος Par. 816.

Denique certi errores probare videntur scribam libri Vat. 446 nonnullas lectiones e codice X sumpsisse:
61,5 ἐπιχώριοι pro χωριτικοί;
61,14 οἰκίαν pro γλυκεῖαν;
62,15 τὸ ante ἐκείνης add;
62,19 ἔχον post σωμάτων coll;
64,15 τιμῇ pro μνήμῃ;
65,19 εἰς om;
68,11 ἔτι καὶ ἔτι pro ἐπὶ πλέον;
69,13 καὶ pr om;
70,16 πάθους ἑνὸς καὶ om.
nonnulla menda codicis X neglegentia scribae orta sunt. certe liber X dignus est, qui hoc agmen tredecim codicum familiae *e* ducat, quamvis lacuna 63,5-11 sit mutilatus. — libri X, Athen. 252, Athen. 2560, Ath. Dion. 43, Const. παναγ. τάφ. 48, Hier. Saba 80, Par. 757, Par. 760, Par. 773, Par. 1176, Patm. 180, Vat. 446, Vat. Pal. 308, Taur. C I 11, Ven. Marc. App. Cl. II 182 eandem inscriptionem habent.

Codicem Vaticanum Ottobonianum gr. 85 (quamvis dubitanter) repudio. est quidem fortasse vetustissimus huius familiae *e* liber. exhibet nonnulla menda pessima:
61,19 τριβόλων pro τρίλοφον;
62,5 τῶν alt usque ad καὶ om;
63,19 τοῦ om;
64,9 τῆς τῶν μελ. ἐπαγγελίας pro τῇ τῶν μελ. ἐπαγγελίᾳ;
64,14 ἀρχαιότυπα pro ἀρχέτυπα;
65,5 χώραν τῆς om (χώραν om Mosqu. 390, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Mosqu. 412, R, X);
65,16 ταυτῷ pro ταὐτὸ;
67,7 σωφροσύνην usque ad τὴν om;
67,8 ὅταν om;
68,11 ἔτι pro ἐπὶ pr. et ἐπεὶ pro ἐπὶ alt;
69,5 ὅτι pro ἔτι;
71,16 καὶ ζωοποιῷ post ἁγίῳ add;
71,17 τῶν αἰώνων ἀμήν om.
inscriptio eius brevis est: τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσης (sic) εἰς Θεόδωρον τὸν μάρτυρα. et additamentum καὶ ζωοποιῷ (vide supra) et lacunae quae occurrunt 63,5-11 et 11-13 demonstrant Vat. Ott. 85 eiusdem generis esse atque X, Athen. 252, Par. 1176 et Vat. 446. quae cum ita sint, in apparatu critico solo de libro X huius familiae teste rationes dabo.

Libri Ath. Dion. 43, Ath. Esphig. 17, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Par. 757, Patm. 180 adeo coniuncti sunt, ut tertiam huius familiae *e* stirpem

efficiant. omnes (praeter Ath. Esphig. 17, cui initium totum usque ad 63,25 deest) et lacunas 63,5-11 et 11-13 (etiam Mosqu. 412) et menda communia habent haec:

63,22 ζῶν αὐτὸ coll Ath. Dion. 43 (in Ath. Esphig. 17 hic lacuna), Mosqu. 392, Mosqu. 410, Par. 757, Patm. 180;

64,15 δοξάζεται δόξῃ pro μνήμῃ δοξάζεται (Ath. Dion. 43 hic legi non potest) Ath. Esphig. 17, Mosqu. 410, Par. 757, Patm. 180 (μνήμῃ om Mosqu. 392);

68,9 Θεόδωρος post τρισμακάριος add (Ath. Dion. 43 hic legi non potest) Ath. Esphig. 17, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Par. 757, Patm. 180;

68,12 ὡς usque ad ἀδικώτερος om Ath. Dion. 43, Ath. Esphig. 17, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Par. 757, Patm. 180 et Par. 760, Par. 773.

haec omnia confirmant hos codices Ath. Dion. 43, Ath. Esphig. 17, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Par. 757 et Patm. 180 ex uno exemplari ortos esse.

Codex Athous Dionysiu 43 non est bene conservatus. multis locis vix legi potest. liber haud raro consentit cum Mosqu. 392, Mosqu. 410, Patm. 180 et Ath. Esphig. 17. hi quinque libri ex communi fonte orti sunt. ecce communia menda:

62,4 λατρείας pro θρησκείας;

63,21 πάντες ante οἱ add;

63,24 πᾶσι pro πάσαις;

67,26 ἐπέχων pro ἔχων;

68,12 προστατῶν pro πρωτοτακτῶν;

68,12 ὡς usque ad ἀδικώτερος om (idem Par. 757 et Par. 760);

71,16 δόξα ante ἅμα coll.

denique indicare opportet lectiones, quibus hic liber Ath. Dion. 43 cum aliis quibusdam huius familiae codicibus coniungitur:

64,9 ἐκ pro ἀπὸ Mosqu. 392, Mosqu. 410, Patm. 180;

64,15 δοξάζεται δόξῃ pro μνήμῃ δοξάζεται Mosqu. 410, Patm. 180 et Par. 757 (Mosqu. 392 μνήμῃ om);

65,13 πρὸς τοὺς ἀγῶνας pro πρὸς τοὺς κινδύνους Mosqu. 392, Mosqu. 410;

67,12 τῶν θεῶν μητρὶ pro μητρὶ τῶν θεῶν Mosqu. 392, Mosqu. 410;

68,7 ἔνδοξον pro ἔντιμον Mosqu. 392, Mosqu. 410 et Ath. Ivir. 592;

70,7 σου pro σοι Mosqu. 390, Mosqu. 410.

Codex Parisinus gr. 757 exhibet menda nullius momenti, e.g.:

61,15 εἰρήνην συνάγων coll;

62,12 καλλίστην pro παροῦσαν;

62,13 ἐπὶ pro περὶ;

69,23 τοῦ Χριστοῦ pro Θεοῦ;

70,4 ὁραιότητα pro ὁμοιότητα, et cetera.

hic liber affinis est Mosquensibus 392 et 410 ει Patmensi 180, cf. e.g.:

ἄφρον pro ὁ φρονῶν (64,13). ceterum Par. 757, Ath. Dion. 43, Ath. Esphig. 17, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Patm. 180 coniuncti sunt his lectionibus: 64,13 ὦ οὗτος pro οὕτως; 68,12 ὡς usque ad ἀδικώτερος om (idem Par. 760).

Codices Mosquenses gr. 392 et 410 inter se coniunguntur his locis: 64,3-4 ἐναντίον κυρίου om; 70,14 ἧκε: ἐλθὲ (Mosqu. 410 ἐλθὲ νῦν); 70,26 τὰς χρείας: τὴν χρείαν; 71,15 ἀρούρῃ. contra minoris momenti sunt lectiones hae: 64,3 πάντων om Mosqu. 410; 70,28 ἵνα: θέλων Mosqu. 392; 70,29 ὢν: σοῦ Mosqu. 392.

Sunt etiam errores, quibus Mosqu. 392 et 410 cum stirpe Athen. 252, Mosqu. 390, Par. 1176 vel cum stirpe Ath. Dion. 43, Par. 757, Patm. 180 vel cum utraque coniunguntur:

61,9-10 ὑπὲρ καπνοῦ: ὑπὸ κρυμοῦ Athen. 252, Ath. Dion. 43, Mosqu. 390, Mosqu. 392, (ὑπὸ καπνοῦ Mosqu. 410), Par. 1176, Patm. 180, Vat. 446;

63,22 ζῶν αὐτὸ pro αὐτὸ ζῶν Ath. Dion. 43, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Par. 757, Patm. 180;

63,24 πᾶσι pro πάσαις Ath. Dion. 43, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Patm. 180;

64,9 ἐκ pro ἀπὸ Ath. Esphig. 17, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Patm. 180;

67,10 τάξιν pro πρᾶξιν Ath. Esphig. 17, Mosqu. 392, Mosqu. 410, X, Par. 757, Patm. 180, Vat. 446;

68,9 τρισμακάριος Θεόδωρος Mosqu. 392, Mosqu. 410 et Ath. Esphig. 17, Par. 757, Patm. 180;

68,12 προστατῶν Ath. Dion. 43, Ath. Esphig. 17, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Patm. 180;

68,17 θεοῦ μου Athen. 252, Mosqu. 390, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Par. 1176;

68,22 ἀμφιέσκονται Mosqu. 392, Mosqu. 410 et Ath. Dion. 43, Par. 757, Patm. 180, Vat. 446 et Athen. 252, Mosqu. 390, Par. 1176;

69,3 τὴν om Mosqu. 392, Mosqu. 410 et Ath. Dion. 43, Ath. Esphig. 17;

69,4 ἐνεδείκνυντο pro ἐπεδείκνυντο Mosqu. 392, Mosqu. 410 et Athen. 252, Mosqu. 390, Par. 1176 et Ath. Dion. 43, X, Par. 757, Patm. 180 (et Vat. 446);

69,10 ἀπέξαινον Mosqu. 392, Mosqu. 410, (ἀπέξενον Mosqu. 412) et Ath. Dion. 43, Ath. Esphig. 17, Par. 757;

69,20 καλὴν ὁμολογίαν Mosqu. 392, Mosqu. 410 et Ath. Esphig. 17 solum;

70,5 τῷ πλήθει τοῖς Mosqu. 392, Mosqu. 410 et Ath. Dion. 43, Ath. Esphig. 17, Par. 757, Patm. 180;

71,2 καὶ om Mosqu. 392, Mosqu. 410 et Athen. 252, Mosqu. 390, Par. 1176.

Codex Messanensis Sancti Salvatoris 15 infectus est multis erroribus praecipue orthographicis. qua de re suspicor scribam huius libri inexpertum linguae Graecae fuisse. praeter lacunas supra commemoratas Messan. Salv. 15 cum unum mendum tum unam lacunam exhibet, quibus coniungitur cum aliis quibusdam libris: 64,14 σαρκικῶν pro σκιῶν (idem Const. παναγ. τάφ. 773, Matr. 2725, Taur. C I 11); 71,13 ἐν τοῖς μάρτυσι om (idem Vat. 1433, Vat. Ott. 91). omnino insolita in Messan. Salv. 15 est locutio Ποσιδόνιος (sic) δουκινάτωρ εἶπεν, quae inserta est ante ἔστι (66,18). quae verba manifeste scriba interpolavit. nomen vero Posidonii invenitur in utraque sancti Theodori passione (vide H. Delehaye, Légendes grecques, p. 128. 139). e Messan. Salv. 15 proles non derivatur. hunc librum Gebhardt iudicat esse "perdifficilem intellectu" (GNO IX p. 142), cf. Lendle (248): "überaus undurchsichtig".

Tres libri huius familiae validis vinculis coniuncti sunt. hi sunt Taurinensis gr. C I 11, Constantinopolitanus παναγίου τάφου 773 et Matritensis 2725. quorum recentiores Const. παναγ. τάφ. 773 et Matr. 2725 saec. XVI ex Taur. C I 11 conscripti sunt, quod elucet e mendis gravioribus horum codicum:

63,5 κατέχρωσε pro ἐπέχρωσε;
63,21 ποθητὸν pro πολυπόθητον;
63,24 προσεγγίζοντες pro προσάγοντες;
64,4 πάντως post γὰρ add;
64,14 σαρκικῶν pro σκιῶν (idem Messan. Salv. 15);
65,7 βαρβαρικοῦ pro βαρβαρικῆς;
65,8 δόγματος om;
67,1 ἢ usque ad ὗς om;
67,5 πρὸς διάσκεψιν om (et Mosqu. 412);
67,11 ποιήσασθαι pro ὑποδείξασθαι;
67,19 ἐπιχείρησιν pro ἐγχείρησιν;
68,23 σκυθρωπὸν om;
70,15 πρὸς pro εἰς;
70,23 Σκῦθαι om.

hic liber Taur. C I 11 perspicuis erroribus et omissionibus abundat.

Codex Brixianus Querinianus gr. A III 3, qui est liber sine dubio contaminatus, exhibet non solum menda suae familiae, sed etiam aliorum codicum, praecipue Ox. Barocc. 238 et Taur. C I 11. itaque Brix. A III 3 fortasse ex Ox. Barocc. 238 et Taur. C I 11 derivatus est. lectiones gravioris momenti sunt hae:

65,2 κατελήφθει pro ἀπελείφθη Ox. Barocc. 238;
65,12 ἢ ante καὶ add Taur. C I 11;
65,17 τε pro ποτὲ Ox. Barocc. 238;
68,2 ἐπειδὴ pro ἐπειδὴ δὲ Ox. Barocc. 238 et Messan. Salv. 15;

68,7 σὺ pro σοι Ox. Barocc. 238 et Messan. Salv. 15, Par. 585;
68,10 ματαίους pro ματαίας Ox. Barocc. 238 (et Par. 760, Par. 773);
68,19 νόμον om Taur. C I 11 (et Mosqu. 412);
68,23 σκυθρωπὸν om Taur. C I 11;
70,10 εἴης pro ἧς Taur. C I 11 (et Mosqu. 412).

Codex Mosquensis gr. 412 nimirum lacunas familiae *e* exhibet, quas supra enumeravi. menda quibus liber coniunctus est cum libris diversarum familiarum monstrant ex vetustioribus libris certas lectiones in Mosqu. 412 transfluxisse:

62,13 ἀπελθοῦσα Athen. 457, Par. 760, Par. 773;
64,12 συμπορεύεσθαι Vat. 446;
64,13 οὕτως: ὢ οὗτος Ath. Dion. 43, Mosqu. 410, Par. 757, Patm. 180;
65,15 δαίμων αὐτὸ Hier. Patr. 136;
66,13 ὁρῶντες pro βλέποντες G^a;
67,5 διάσκεψιν om Taur. C I 11;
68,12 πρωτοτάκτων Ath. Pantokr. 26, Messan. Salv. 15, Mosqu. 216;
68,16 ζῆν om Ath. Esphig. 17, Messan. Salv. 15, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Par. 760, Patm. 180, Taur. C I 11, V^b et alii;
68,18 νόμον pro ἄνομον Const. παναγ. τάφ. 773, Matr. 2725, Ox. Barocc. 238, Taur. C I 11;
69,8 καὶ om Escor. Ω II 11, Messan. Salv. 15, Ox. Barocc. 238, Par. 760, Vat. Ott. 85, N, V^b et alii;
69,19 τὴν om Ath. Vat. 128, G^a, Vat. 446, Vat. Ott. 85 et alii;
70,9 σὺ δέ om Escor. X III 14, Messan. Salv. 15, Par. 760, Vat. Ott. 85, Taur. C I 11 et alii;
70,29 σοῦ λογιζόμεθα: συλ(λ)ογιζόμεθα Messan. Salv. 15, Mosqu. 390, Taur. C I 11;
71,13 θαύμασι pro μάρτυσι Ath. Vat. 128, Const. παναγ. τάφ. 48, N;
71,13 λάλον Ath. Esphig. 17, Const. παναγ. τάφ. 773, Matr. 2725, Par. 757, Patm. 180, Vat. Ott. 85, Taur. C I 11;
71,13 ἀποδειχθῇ Brix. A III 3, Const. παναγ. τάφ. 773, Matr. 2725, Ox. Barocc. 238, Vat. Ott. 85, Taur. C I 11.

lectiones propriae libri Mosquensis sunt: 64,1 θεοῦ: Χριστοῦ; 69,17 καθευδόντων om; 71,13 εὔλαλον pro θάλλον.

De familia *f*

Codex Parisinus gr. 1450 = G^a saec. XI est bonus dux familiae *f* et dignus quem retineam. affinis est codex G^a nonnullis codicibus familiae *e*. nam consentit cum Ath. Esphig. 17, Ath. Kutl. 48, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Par. 757, Patm. 180 in hac lectione, quam in textum recepi: soli enim hi septem libri exhibent καὶ ταύτας παρέχοντα (64,1). in

Ath. Dion. 43 vestigia litterarum inter δωρεᾶς et ὅταν sunt, quae non iam leguntur. aliae lectiones communes et menda communia sunt:

62,21 καὶ pr om G^{a}, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Par. 757, Patm. 180;
62,22 τοῦ om G^{a}, Par. 757, Patm. 180 (idem X, Ath. Kutl. 48, Vat. 446);
62,23 τῇ ὄψει pro τὴν ὄψιν G^{a}, Mosqu. 412, Par. 757, Patm. 180 et Ath. Vat. 451;
65,8 γὰρ om G^{a}, Ath. Dion. 43, Ath. Esphig. 17, Mosqu. 392, Mosqu. 410, Par. 757, Patm. 180 et Par. 816;
71,9 εὑρεθὲν pro ἐγερθὲν G^{a}, Patm. 180 et Vat. 446.

G^{a} habet eandem inscriptionem quam X, Ath. Dion. 43, Par. 757, Patm. 180, sed ἐπισκόπου om.

Codex Athous Kutlumusiu 48 ex G^{a} fluxisse videtur; continet enim quattuor lectiones, quae solum in his libris inveniuntur:

66,13 ὁρῶντες pro βλέποντες (et Mosqu. 412);
67,5 ὅπως pro ἴσως;
67,9 ἀθλητής pro ἄνθρωπος;
71,14 μέχρι τέλους om.

Codex quoque Venetus Marcianus gr. II 182 ex G^{a} exaratus esse videtur. liber mutilus explicit voce βασιλέων (68,24). quamvis lacuna indicata sit in fine folii 2v his verbis: τὸ λεῖπον εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου, in fine codicis (fol. 354) nil invenitur. Ven. Marc. II 182 concinit cum G^{a} mendis communibus. bis verum non solum cum G^{a}, sed etiam cum Ath. Kutl. 48 consentit: 62,13 τῶν ἐνθάδε post γὰρ add., et ἀπολυθεῖσα pro ἀνελθοῦσα. praeterea G^{a} et Ven. Marc. II 182 praebent νηπιῶδες pro νηπιώδη (66,21).

His tribus libris (G^{a}, Ath. Kutl. 48, Ven. Marc. II 182) licet addere Mosquensem gr. 380, Vaticanum gr. 679, Athoum Dochiariu 78 et in parte Athoum Dochiariu 77, cuius initium ex Med. Ambr. C 135 inf exaratum est. qui omnes habent ὀνειδίζωσι τοῖς νήφουσιν pro τοῖς νήφ. ὀνειδ. (67,8). praeterea quinque libri (Ath. Doch. 78, Ath. Kutl. 48, Mosqu. 380, G^{a}, Vat. 679) τῆς ante τιμῆς addunt (62,16). tres denique libri (Ath. Doch. 78, Mosqu. 380 et Vat. 679) originem ducunt e communi fonte, quam rem testantur menda haec:

61,11 τῆς om Ath. Doch. 78, Mosqu. 380 (et Hier. Patr. 136, Messan. Salv. 15);
63,15 αἰσθητοῖς om Ath. Doch. 78, Mosqu. 380;
64,7 ἐράσμιον om Ath. Doch. 78, Mosqu. 380;
67,22 καὶ post μέντοι add Ath. Doch. 77, Ath. Doch. 78, Mosqu. 380, Vat. 679;
68,6 εὐθέως pro εὐθύς Ath. Doch. 78, Mosqu. 380, Vat. 679.

ex lectionibus variis supra memoratis concludere licet cum libros Mosqu. 380 et Vat. 679 fratres esse tum Ath. Doch. 78 ex Mosqu. 380 derivatum esse. inscriptiones vero librorum Ath. Doch. 77, Ath. Doch. 78, Mosqu. 380 et Vat. 679 inter se differunt, sed tres eorum (Ath. Doch. 77, Ath. Doch. 78, Mosqu. 380) pro nomine Theodori exhibent τὸν Τήρωνα.

De familia *g*

Quinque libri manu scripti constituunt familiam *g*, qui sunt

Athous Iviron 592 saec. XIV
Vaticanus gr. 1433 saec. XIII
Vaticanus gr. 1907 = S saec. XII vel XIII (ineuntis)
Vaticanus Ottobonianus gr. 91 saec. XVI-XVII
Vindobonensis theologicus gr. 95 saec. XIII.

Hac in familia praecipui testes sunt Vat. 1433, S, Vat. Ott. 91, qui his lectionibus inter se coniunguntur:

67,17-18 πᾶσι γινομένου pro ἅπασι γενομένου Ath. Ivir. 592, Vat. 1433, S, Vat. Ott. 91 (pars post πράγματος (67,17) usque ad finem deest in Vind. theol. 95);
67,22 ὁ pro ὡς Vat. 1433, S, Vat. Ott. 91;
68,8 ἐκγελάσας pro ἐγγελάσας;
69,8 ταῖς βασάνοις om Mosqu. 392, Vat. 1433, S, Vat. Ott. 91;
69,22 δαιμόνια pro δαίμονας Vat. 1433, S, Vat. Ott. 91;
70,2 ἐπιτελοῦμεν pro τελοῦμεν Ath. Ivir. 592, Vat. 1433, S, Vat. Ott. 91;
71,14 τῆς usque ad πίστεως om Vat. 1433, S, Vat. Ott. 91 (τοῦ Χριστοῦ pro τῆς usque ad πίστεως exhibent Ath. Ivir. 592 et Ath. Ivir. 591);
71,16-17 τιμὴ καὶ κράτος pro κράτος τιμή Ath. Ivir. 592, Vat. 1433, S, Vat. Ott. 91.

Colligati sunt S, Vat. 1433, Vat. Ott. 91 (et Ath. Ivir. 592) cum Vind. theol. 95 mendis sequentibus, quibus concinunt interdum alii quidam libri:

63,16 καὶ post θήκῃ add Vat. 1433, S, Vat. Ott. 91, Vind. theol. 95 et Ath. Vat. 451, Const. παναγ. τάφ. 773, Taur. C I 11;
66,5 οὔτε pro οὐδὲ Mosqu. 216, Vat. 1433, S, Vat. Ott. 91, Vind. theol. 95 et Ath. Doch. 77, Ath. Doch. 78, X, G^{a}, Vat. 446.

Hoc in grege excellit codex Vaticanus gr. 1907 = S, testis fidelis huius memoriae. quippe qui multa contribuat ad textum aliorum opusculorum Gregorii Nysseni constituendum, supervacaneum est hunc librum fusius describere. paucis tantum infectus est mendis, quae Vaticanus gr. 1433, qui ex S exaratus est, fere omnia repetit. deinde recentior liber Vaticanus Ottobonianus gr. 91 ex Vat. 1433 exaratus est. notandum enim est Vat.

1433 et Vat. Ott. 91 solos lacunam exhibere 68,5 καὶ usque ad 68,7 γνώριμον. omnes videlicet hi libri inter se omnino consentiunt.

Codex Athous Iviron 592 praestat multas lectiones quibus S, Vat. 1433 et Vat. Ott. 91 consentiunt cum aliis quibusdam libris, ut supra indicavi.

Codex Vindobonensis theologicus gr. 95 imperfectus a scriba relictus est. inscriptio enim et textus ab ταχέως (67,17) usque ad finem ei desunt. ut supra demonstravi, hic liber exhibet ea menda, quae sunt communia libris S et Vat. 1433. praeterea nonnullae lęctiones huius libri inveniuntur et in S (et Vat. 1433) et in aliis quibusdam libris:

61,7 ἐμπρόθυμον pro ἐμπρόθεσμον (εὐπρόθεσμον Ath. Ivir. 592 et alii) Escor. Ω II 11;
61,8 ἐνέθηκε pro ἐπέθηκε Vat. Ott. 91, Escor. Ω II 11 et alii (Mosqu. 216, Mosqu. 392);
62,18 πολύτιμον pro πολυτίμητον Ath. Ivir. 592, Vat. Ott. 91 et alii;
63,2-3 κάλλει τῆς ἐπικοσμ. pro τῆς ἐπικοσμ. κάλλει Ath. Ivir. 592, Vat. Ott. 91 et alii (Mosqu. 390, Mosqu. 392);
63,10 βίβλω pro βιβλίῳ Ath. Ivir. 592, Ath. Pantokr. 26, Mosqu. 216, Vat. Ott. 91 et alii;
64,9 τῷ om Ath. Ivir. 592, Ath. Pantokr. 26, Vat. Ott. 91 et alii;
64,11 τὸν ἐσμὸν post πάντων add Ath. Ivir. 592, Ath. Pantokr. 26, Vat. Ott. 91 et Hier. Patr. 136, Mosqu. 216, Par. 1185 A.

Vind. theol. 95 igitur valde corruptus est; magna parte omissa reliquum textus exhibet novem errores vel coniecturas.

De familia *h*

Novem libri manu scripti constituunt certum gregem, quem familiam *h* appello. vetustissimus eorum, qui forsitan fons est ceterorum, est Mosquensis gr. 384 = Σ saec. XI. quem sequuntur Athous Kutlumusiu 40 saec. XIII, Athous Vatopediu 630 saec. XIV/XV, Athous Iviron 591 saec. XVI, Constantinopolitanus τῆς θεολογικῆς σχολῆς 32 itidem saec. XVI; accedunt Athous Panteleimonos 196 et Athous Xiropotamu 138, quorum uterque est saec. XVII. familia *h* memoriae constantia praecellit. hac in familia liber Σ non modo vetustissimus, sed etiam optimus est.

Praeterea pertinent ad hanc familiam *h* duo libri manu scripti, Athoi Lavras Δ 84 et E 188. librarius monasterii Lavras mihi unam solam concessit horam his libris incumbere studenti; valde doleo, quia vetabar imagines lucis ope depingere. nihilominus dubium non est, quin libri Ath. Lavr. Δ 84 et Ath. Lavr. E 188 familiae *h* sint addicendi. inscriptio omnium novem codicum una eademque est: τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης· ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα τοῦ

Χριστοῦ Θεόδωρον. eandem inscriptionem exhibent Athen. 457, Mon. 32, Ath. Pantokr. 26, Par. 1185 A, Vat. Ott. 92 et V^{b}.

Lectiones quibus coniunguntur libri huius familiae sunt:

65,9 προστάγματι pro γράμματι (omnes codices familiae *h*);
69,7 κατέξεον pro κατέξαινον (omnes codices familiae *h*);
71,17 προσκύνησις pro τιμὴ usque ad καὶ alt (omnes codices familiae *h* praeter Σ). haec lectio sola est, quae concludere vetat libros Ath. Ivir. 591, Ath. Kutl. 40, Ath. Pantel. 196, Ath. Vat. 630, Ath. Xir. 138, Const. θεολ. σχολ. 32 recta via e codice Σ fluxisse.

Accipe denique alias quasdam lectiones varias, quae inveniuntur in his libris Ath. Ivir. 591, Ath. Kutl. 40, Ath. Pantel. 196, Ath. Vat. 630, Ath. Xir. 138, Const. θεολ. σχολ. 32, Σ:

67,9 οὗτος pro ἄνθρωπος;
68,4 ὑποσύρειν ἐπαγγελίαις coll cum Ath. Pantokr. 26;
68,15 μοι post κορυφήν coll.

Hi septem libri non solum consentiunt inter se, sed etiam coniuncti sunt cum codicibus aliarum familiarum. exempla sunt haec:

63,3 φαντασίας pro φαντασίαν idem Ath. Doch. 78, Mosqu. 380, Hier. Patr. 136;
63,7 ὁρμάς pro μορφάς idem Ath. Pantokr. 26, Par. 1185 A, Ath. Dion. 43;
68,3 τρόπον om et Par. 760, Par. 773;
68,7 περιθήσομεν pro ἐπαγγελλόμεθα et Escor. Ω II 11, Par. 760, Par. 773;
68,8 ἀξίωμα pro τὴν ἀξίαν et Escor. Ω II 11, Par. 760, Par. 773;
69,18 ἐπεὶ pro ἐπειδὴ et Ath. Doch. 78, Messan. Salv. 15;
71,13 στράτευμα pro πολίτευμα (praeter Ath. Ivir. 591).

De codice Mosqu. 216

Codex Mosquensis gr. 216 saec. X numerandus est inter tres vetustissimos libros. cuius lectione τῶν βασιλέων (66,1) in textu constituendo utor. ceterum liber lectionibus quibusdam classis β′ appropinquat. attamen exhibet nonnullas lectiones, quibus coniungitur cum omnibus familiis:

61,15 δή: δεῖ Matr. 4864 (*a*) Ath. Pantokr. 26 (*e*);
63,1-2 ναὸν θεοῦ Ven. Marc. II 182 (*f*);
63,7 μοφράς, τάς: ὁρμὰς τὰς Ath. Pantokr. 26 (*e*), Σ (*h*);
64,7 ἀμφισβητήσιμον ONKV^{t}V^{b}G^{a}SΣ, Vat. Ott. 85 (omnes familiae praeter *c*);
65,13 γενναίως Ath. Pantokr. 26 (*e*), V^{b} (*d*);
66,16 ἐπεῖχον: ὑπεῖχον Vat. 446 (*e*), Mosqu. 380, Vat. 679 (*f*);
66,22 θεάν X (*e*), G^{a} (*f*);

68,12 πρωτοτάκτων Messan. Salv. 15, Mosqu. 412, Ath. Pantokr. 26 (*e*);
69,7 ἦν: ἔχων Ath. Pantokr. 26 (*e*), S (*g*);
69,23 αἰτῶν pro ζητῶν X (*e*), G^{a} (*f*), S (*g*);
69,23 θεῶ Mosqu. 216, τῶ θεῶ Athen. 252, Mosqu. 390, Par. 1176 (*e*);
70,15 τὸν θεὸν RV^{t}V^{b}XΣ (familiae *c*, *d*, *e*, *h*);
70,27 θυσιαστηρίων θεοῦ Ath. Pantokr. 26, Par. 1185 A (*e*).

menda propria non multa sunt:
64,17 οὕτως ἐστὶν ἐπίδοξος ὡς οὗτος ὁ ἀοίδιμος στρατιώτης.
65,15 τῶν δαιμονώντων (sic) τὸ πονηρόν. videtur Mosqu. 216 ad nullam familiam adligatus sed "sui iuris" esse.

De stemmate

Ubicumque familiae *a* et *b* cum codice V^{t} consentiunt, classis vel subarchetypus constituitur, quem appello α′. ceterae vero familiae uni subarchetypo vel uni classi adiudicare non licet. attamen ne nimius esse videar, concentum familiarum *c*, *d*, *e*, *f*, *g* et *h* siglo β′ notare placuit.

Nullus liber manu scriptus erroribus non est infectus. interdum lectiones variae, quamquam ab omnibus testibus exhibentur, reiciendae erant. haud raro rationes textus edendi editorem cogebant vel lectionem accipere ab uno tantum vel paucis testibus oblatam vel ad artem coniciendi confugere.

Textus vulgatus editionis Parisinae anno 1638 ab Aegidio Morello publici iuris factae, quam iterat Migneus, constitutus est auxilio solius classis α′. contra textum, quem haec editio praebet, auctoritate utriusque classis constituendum esse putavi, quoniam classis β′ haud raro lectiones valde utiles praebet.

Duces earum familiarum, quae constituunt classem α′, satis arte inter se consentiunt. haud longe enim distant a communi fonte. ceterae contra stirpes multo longiore intervallo ab origine communi separantur, ita ut crebrius vel erroribus vel contaminationibus sunt maculatae. quibus de causis quattuordecim illi libri, qui classi α′ sunt addicendi, satis constanter praecipuos huius classis duces, i.e. libros decimi saeculi, sequuntur. contra quinque et sexaginta isti libri, quibus classis β′ constituitur, quasi varius grex, certos duces consequi negant. attamen inter omnes constat codicum pretium non aetate sed textus praestantia comprobari. haud raro illud Pasqualianum confirmatur recentiorem quendam minime esse deteriorem. cuius rei classis β′ nonnulla praestat exempla.

Bene cognitum est textum eorum operum, quae in medio aevo crebro legebantur, facilius contaminatum esse. oratio igitur De sancto Theodoro Gregorii Nysseni τῷ πρώτῳ σαββάτῳ τῶν νηστειῶν ritu canonico legebatur. ubicumque suspicio oritur codices esse contaminatos, vix iudicari potest, qui liber quo libro inquinatus sit. cui rei diiudicandae longior textus forsan instrumenta suppeditaret. huic nostro textui nimis brevi ansae, ut ita dicam, desunt, quominus certum de hac re iudicium arripiatur.

Elucet in nostro apparatu critico codices ONKV^{t} cum sibi satis propinquos tum a ceteris longe separatos esse. nostra igitur interest probare, et quomodo cognati sint duces classis β′ et quomodo hae classes inter se coniungantur. qua de causa neque ulli codici neque cuiquam gregi tantum auctoritatis attribuendum est, ut perpetuo fide dignus habeatur.

Iam afferam exempla, quibus eluceat ipsum textum modo unius modo paucorum librorum ope constituendum esse. solus inter decem testes liber G^{a} veram lectionem praebet χωριτικοὶ (61,5) contra χωριακοί (R): ἐπιχώριοι (X). attamen hi ipsi libri falsam lectionem praebent φιλοχωρεῖ (62,13). deinde solus G^{a} in vitiis ceteris integrum praebet textum, quippe qui post δωρεὰς (64,1) addat καὶ ταύτας παρέχοντα. item liber R memoriam ceterorum librorum ter corrigit lectionibus, quae rectae esse videntur: προσφαύσασθαι (63,19), ἀναμφισβητήσιμον (64,7), φασίν (68,5). sed multis locis et R et G^{a} falsas praebent lectiones, quas in textum recipere plane non licet, e.g. σωμάτων (62,19), τῇ ὄψει (62,23).

Deinde talia testimonia in medium vocare constitui, quibus necessitates, quae intersunt inter huius memoriae testes, demonstrentur. exponam igitur et lectiones, quibus testes utriusque classis coniunguntur, et lectiones, quibus testes diversarum classium coniunguntur.

A. I. Elenchus lectionum, quibus testes classis α′ coniunguntur
1. ON
62,5 τε
64,23 ἀνίσχουσα
69,12 θαῦμα
69,22 ἀπελαύνων
2. ONKV^{t}
68,15 καταβάλλετε (Hic folium deest in O)
69,18 μᾶλλον om
3. NKV^{t}
67,25 ἐπὶ pro εἰς
68,3 τοὐναντίον
68,11 πλεῖον

II. Lectiones, quibus testes classis β′ coniunguntur
1. RX
65,5 χώραν om
67,19 ἔκδηλος
70,4 τῶν om

2. RV^b
61,5 τε om
62,5 λέγω om
62,10 ἄλλων pro μελλόντων
66,17 ποιούμενος pro οἰόμενος
66,18 υἱός φησιν
68,16 καί: ἤ
71,16 κράτος om
3. RV^bX
62,13 φιλοχωρεῖ
64,11 πάντων τῶν καλῶν
67,5 ἵνα pro ἴσως
67,15 ἐπιφυλάξας
68,15 ὦ οὗτοι om
68,17 μᾶλλον om
4. RV^bXS
69,2 τὴν ἐσθῆτα om
5. RV^bΣ
Titulus: μεγαλομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ
62,12 ἐστὶ om
66,1 καὶ οὐ pro οὐδὲ
6. RV^bXΣ
66,17 καὶ add ante ἐπιχλ.
7. RG^a
62,21 σωμάτων pro λειψάνων
62,23 τῇ ὄψει
8. RV^bG^a
62,22 εἰ pro ἤ
9. RXG^a
63,20 παράσχη
66,1 βασιλέως
10. RXG^a Σ
65,11 μετώπου μόνον
11. RS
62,18 πολύτιμον
63,10 βίβλω
12. RΣ
62,12 ἐστὶ om
63,13 ψηφίδων δὲ (Σ^2)
66,1 καὶ οὐ pro οὐδὲ
13. RG^aS
65,3 ὑφ' ἥλιον

14. XG^aS
63,2-3 κάλλει τῆς ἐπικοσμήσεως
66,5 οὔτε pro οὐδὲ
69,23 αἰτῶν pro ζητῶν
15. XG^aSΣ
68,17 καλὸν παραρ(ρ)ιπτεῖσθαι
70,26 αἴτησαι
71,6 μεριμνῶσιν
16. V^bS
62,14 ἀσώματος
69,8 ἀνενδότως
17. V^bΣ
68,15 καταπαύετε pro καταβάλλεται
18. V^bG^a
65,4 τοὺς ὁπλιτικοὺς
19. G^aΣ
63,12 γραφικὴ
67,10 παράταξιν pro πρᾶξιν
68,6 δέξασθαι
69,10 ἀπέξεον τὸ πλέον
70,4 τὰ ὧδε pro τάδε
70,22 τιμῶντες καὶ ἔχοντες
20. G^aS
64,9 τῷ om
21. XG^a
62,22 τοῦ om
65,8 τῷ om
67,6 εἰς pro πρὸς
67,25 ἐπέβησαν
68,8 ἤκουσεν ἀξιώματος
71,9 εὑρεθὲν
22. XG^aΣ
65,12 ὧν pro ἦν
67,26 ἦν ante ἐν add
69,3 δέ post μετὰ add
23. XΣ
65,13 ποιεῖται
24. V^bG^aS
69,7 καρτερῶς

Quisquis haec exempla numero quattuor et viginti deliberanter perpenderit, facile persuasum habebit a) nullam lectionem omnibus testibus

classis β′ communem esse, b) librum R inveniri tredecies conligatum cum aliis libris, item librum G^a tredecies, X undecies, V^b decies, Σ novies, S octies conligatum esse cum ceteris libris. notandum vero est has varias lectiones eiusdem non esse momenti; praecipue ubicumque RXG^a praesto sunt, eorum lectio meliorem se praebet quam ceterorum.

Codicem R, quippe qui suppeditet nonnullas lectiones satis utiles, textui constituendo fidelissimum testem classis β′ esse iudico. ceteri quidem testes huius classis certe utiles sunt, sed plus minusve a libro R distant. eligendum est itaque inter lectiones horum testium cura quam diligentissima.

B. Lectiones, quibus testes diversarum classium coniunguntur.

1. Hic elenchus exordiatur a libro K, quippe qui praebeat lectiones quasdam accurata deliberatione dignas:
   61,8 ἐνέθηκεν KXS
   63,21 τὸ om KR
   65,3 πᾶσα ἡ οἰκουμένη KV^bS
      ἐστὶ om KV^bS
      μάρτυς (γὰρ KS) ἅπας KV^bS
   65,4 οὗτος KG^a
   67,8 ὀνειδίζουσι KV^b
   67,11 δή: δὲ $KRXG^a$
   67,24 παροξύνοντος $KV^tXS\Sigma$
   68,8 γελάσας KRX
   68,14 διὰ alt om $KRV^t\Sigma$
   68,24 ὄρνις KRXS
2. Exempla ex aliis libris deprompta
   64,10-11 τῶν ... συρφετῶν V^tV^bS
   65,14 ὑφειμένως $ONG^a\Sigma$
   65,19 ἐγγινομένης ONS
   67,18 φανώτατον V^tV^b
   68,6 καταστήσωμεν V^tV^b
   68,10 ματαίου V^tV^bX
   69,21 διδασκάλειον V^t, διδασκαλεῖον V^b
   70,14 τά: τὸ NG^a
   70,15 τὸν ante θεὸν add $V^tRV^bX\Sigma$
   70,17 εὐφρανθείς OV^tS
   70,17 δὲ om V^tV^bS
   71,5 ἵνα NRX
   71,11 ἄριζον ONV^tX
   71,17 τιμή om $V^tRV^bX\Sigma$
3. Exempla, quae haud parvi sunt momenti
   62,20 ὃν om $ONKV^tV^bXS\Sigma v$

Fons communis

α′

a

b

V^t

c

d

N

O

Med. Ambr. C 135 inf.

K

Athen. 2560

Vind. theol. 42

Ox. Cromv. 9

Ath. Vat. 128

Ath. Doch. 77 +)

Par. 586

Par. 585

Matr. 4864

Mon. 107

R

Vat. Pal. 245

Par. 767

Par. 816

Sin. 521

Par. 1500

Par. 1529

Par. 503

Const. παναγ. τάφ. 48

V^b

Escor. Ω II 11

Esc[or.] X III

Ath. Pantokr. 86

Hier. Saba 80

Par. 760

Par. 773

Athen. 457

Mon. 32

Vat. Ott. 92

IX

X

XI

XII

XIII

XIV

XV

XVI

XVII

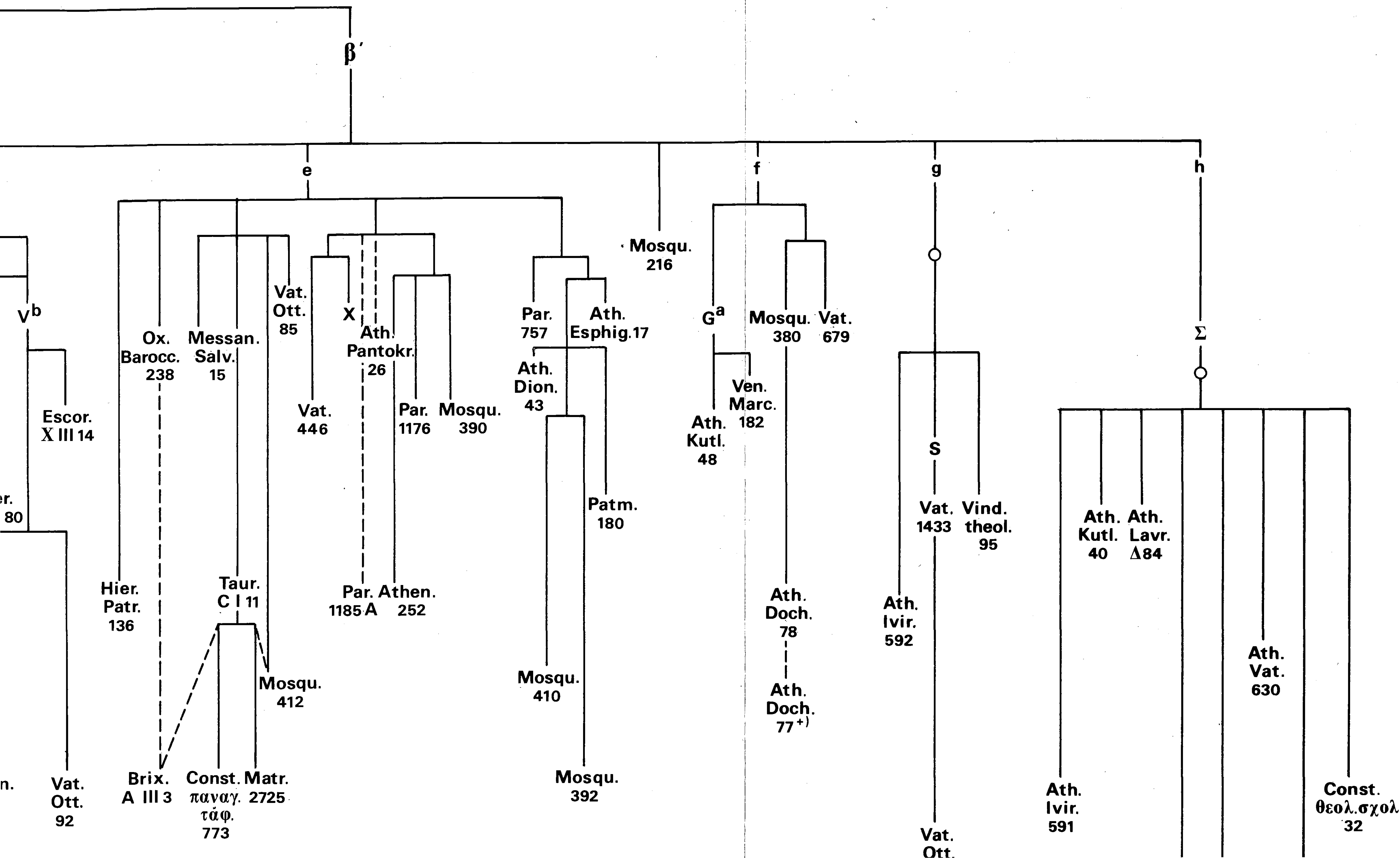

β′
e
f
g
h
Mosqu. 216
Vᵇ
Escor. X III 14
Ox. Barocc. 238
Messan. Salv. 15
Vat. Ott. 85
X
Ath. Pantokr. 26
Vat. 446
Par. 1176
Mosqu. 390
Par. 757
Ath. Esphig. 17
Ath. Dion. 43
Patm. 180
Gᵃ
Mosqu. 380
Vat. 679
Ven. Marc. 182
Ath. Kutl. 48
S
Vat. 1433
Vind. theol. 95
Σ
Ath. Kutl. 40
Ath. Lavr. Δ84
er.
80
Hier. Patr. 136
Taur. C I 11
Par. 1185 A
Athen. 252
Ath. Doch. 78
Ath. Ivir. 592
Ath. Vat. 630
Mosqu. 412
Mosqu. 410
Ath. Doch. 77+)
n.
Vat. Ott. 92
Brix. A III 3
Const. παναγ. τάφ. 773
Matr. 2725
Mosqu. 392
Ath. Ivir. 591
Const. θεολ.σχολ 32
Vat. Ott.

63,18 ὡς pr om ONV^{t}S
63,19 προσάψασθαι ONKV^{t}V^{b}XG^{a}SΣv
64,7 ἀμφισβητήσιμον ONKV^{t}V^{b}G^{a}SΣv (om X)
64,11 τῶν καλῶν om ONKV^{t}G^{a}SΣv
64,18 ὁ alt om ONV^{t}RV^{b}XSΣv
66,5 λέγειν om ONKV^{t}V^{b}Σv
66,18 τὴν ante τοῦ add ONKV^{t}V^b
66,20 ὁ ἐμὸς ἔφη θεὸς ONKV^{t}RV^{b}XG^{a}Sv
66,22 θεάν ONV^{t}XG^{a}Σv
66,23 πολύτοκόν τινα ONKV^{t}R
67,5 ἂν om ONKV^{t}RΣv
67,11 ταύτῃ ONKV^{t}RSΣv
68,5 φησίν NKV^{t}V^{b}XG^{a}SΣv
69,10 τὸ πλέον om ONV^{t}RV^{b}XS
69,22 δαίμ. φυγ. om KV^{t}RG^a
70,9 πληρώσαντες ONV^{t}Σ

Haec exempla satis demonstrant lectionem rectam crebro a paucis testibus classis β′ praeberi. qua de causa hi codices textui constituendo utilia afferunt emolumenta, quae haud sine periculo asperneris.

3. DE LIBRIS TYPIS IMPRESSIS

Oratio, quae De sancto Theodoro inscribitur, a Francisco Zino Latinitate donata primum typis in lucem prolata est ab Aloysio Lipomano Venetiis 1553 (fol. 184-186v), qui hoc opusculum una cum aliis orationibus Gregorii Nysseni (cf. supra p. CXXVIII) in tomum secundum "Vitarum sanctorum priscorum patrum ..." recepit. cum hanc collectionem vitarum sanctorum Lipomanus et post mortem eius Laurentius Surius iterum atque iterum auxissent et denuo edidissent, versio Latina Francisci Zini saepius promulgata est. quas editiones acervatim hic proferri liceat:

Coloniae 1575, tom. VI, p. 216-219;
Venetiis 1574, tom. VI, fol. 69-70v;
Coloniae 1575, tom. VI, p. 226-230;
Venetiis 1581, tom. VI, fol. 69-70v;
Coloniae 1617, tom. IV, p. 228-230;
Augustae Taurinorum 1879, tom. XI, p. 371-378.

Franciscus Zinus versionem suam huius orationis etiam inter opuscula recepit, quae Venetiis 1574 (fol. 118-122) edidit illo volumine, quod

inscripsit "Aurea ac divina quaedam trium sanctitate doctrinaque praestantium Gregoriorum ...".

A multis editoribus operum Gregorii Nysseni iam pridem probatum est fontem versionis Zini esse illum Z, codicem Vaticanum 1433 (vide imprimis Spira GNO IX p. 412, Mann 246). quae cum ita sint, de vestigiis illius exemplaris, quae etiam in nostra oratione multis locis inveniuntur, non est, quod verba faciam. solum illum, si placet, locum laudabo 68,5-7, ubi Z verba (5) καὶ γίνωσκε, φασίν, ... εὐθύς σε καταστήσομεν ἐξ ἀφανῶν γνώριμον (7) omisit. cum desint haec verba etiam in versione Zini (qua re nimirum etiam in nostra oratione comprobatur fontem versionis esse illum codicem Z), tamen lacunam textus non iam deprehendis. tam eleganter Zinus illud mendum pessimum codicis Z sanare potuit: "... atque illi acerbitate minarum, quibus minime pepercerant, se nihil proficere animadverterunt ad artes contrarias confugere et promissis iniustis hominem iustum — (hic Z verba illa omittit) — rebusque ingloriis gloriosum allicere conati, tibi, inquiunt, sacerdotii primarii dignitatem pollicemur."

Laurentius Sifanus est interpres alter, qui orationem e Graeco in Latinum sermonem convertit et una cum aliis opusculis Gregorii edidit Basileae 1562 (p. 406-411), quorum editionem iteravit Basileae 1571 (p. 313-317). quemadmodum iam multi editores operum Gregorii Nysseni demonstraverunt, sic etiam multis exemplis interpretationis huius sermonis Gregorii, quibus supersedeo, confirmari potest, Sifanum libris manuscriptis gregis codicis O usum hanc orationem in Latinum transtulisse. unam adnotationem Sifani in hoc sermone inveni: 69,25 "εὐθηνούμενον est in tertio exemplari, atque ita lego". Sifanus hic non dixit, quae in utroque exemplari fuissent, quibus codicibus Sifanus semper usus est ceteris locis (cf. etiam Spira GNO IX p. 411sq, Mann 247sq); sed εὐθηνούμενον omnes alii manuscripti libri recte scribunt, soli O recc libri falso εὐθυνουμένων, quam lectionem mendosam in utroque exemplari Sifani esse perspicuum est et, quia magnam haec res interpreti difficultatem afferebat, Sifanus denique aliud exemplar, illud "tertium", contulit. sequitur ergo, ut Sifanus duobus exemplaribus gregis O recc librorum usus orationem, quae De sancto Theodoro inscribitur, in Latinum sermonem transtulerit collato hic et illic tertio exemplari, cuius fons erui non potest, quia interpres alias lectiones huius exemplaris in hac oratione non adnotavit.

Sifani versio Latina iterum atque iterum una cum translatis "operibus quae exstant omnibus" Gregorii Nysseni edita est (Parisiis 1573, col. 949-955; Parisiis 1605, tom. I, p. 949-955; Coloniae 1617, p. 504-506) et denique Graeco textui adiuncta est in illis editionibus operum Gregorii

Morellianis (Parisiis 1615 et Parisiis 1638) et in editione Mignei (Parisiis 1858), de quibus nunc agam.[1]

Illa editio Morelliana (Parisiis 1615) est editio princeps textus Graeci orationis De sancto Theodoro (tom. II, p. 1010-1019). Fronto Ducaeus, qui hanc editionem operum omnium Gregorii Nysseni bilinguem curavit, textui Graeco addidit illam versionem Latinam Laurentii Sifani, de qua supra egi. quam editionem secuta est iteratis laboribus Aegidii Morelli et multis mendis auctis altera (Parisiis 1638, tom. III, p. 578-587), quae denique a Migneo in Patrologiam Graecam recepta est (Parisiis 1858, tom. XLVI, col. 735-748).

Textum Graecum, quem Fronto Ducaeus curavit, omnino fere textui codicum ON, id est nostrae familiae *a*, consentire apparatus criticus tibi persuadeat (cf. imprimis 62,5; 64,23; 69,12; 69,23); iam pridem ab editoribus demonstratum est illum codicem "Canteri", quo Fronto Ducaeus in operibus Gregorii edendis usus est, e stirpe nostrae familiae *a* ortum esse. — textum codicis Vaticani Urbinatis gr. 10 saec. XVII ex editione Morelliana haustum esse etiam in hac oratione multis exemplis confirmari potest, quibus hic supersedeo, quia haec res iam dudum ab aliis editoribus satis satisque probata est.

Illa pars orationis nostrae, in qua Gregorius de vita passioneque Theodori agit (64,23-70,5), Bruxellis 1925 promulgata est in tomo quarto Actorum Sanctorum Novembris (pag. 27-29) auctore Hippolyto Delehaye, qui, cum Gregorii Nysseni opera omnia mox critice editum iri non ignoravisset, munus exquirendi codices quotquot supersunt editori orationis futuro integrum reliquit. itaque nulla recensione, nulla examinatione adhibita partem illam publicavit solum his sex codicibus manu scriptis usus, quorum varias lectiones infra textum adnotavit: Med. Ambr. gr. C 135 inf, qui, ut recensuimus, unus est testium nostrae familiae *b* (vide supra p. CXLI), Par. 499 et 757, qui sunt testes familiae *e* (vide supra p. CLII), Par. 585 et 586, qui sunt testes familiae *a* (vide supra p. CXXXIX), Vat. gr. 1433, qui est testis familiae *g* (vide supra p. CLXI).

Gratias agere quam maximas mihi est in animo omnibus qui auxilium mihi praebuerunt ad hanc orationem edendam. primo Hildae Polack quae codicem Constantinopolitanum τῆς θεολογικῆς σχολῆς 32 examinavit; deinde incognitis viris doctis qui codices Venetos Marcianos gr. 67 et App. Cl. II 82 et Monacensem gr. 370 contulerunt; tum Jacobo E. Walsh qui quaestiones practicas operis tractavit; tum Margaretae Alten-

[1] Franciscus Combefis orationem De sancto Theodoro in tomum VIII suae "Bibliothecae patrum concionatoriae ..." (Parisiis 1662, p. 598-601) recepit pronuntiavitque se ipsum orationem Latinitate donavisse. cave ne credas! nam fons huius versionis est illa interpretatio Sifani, quam Combefis hic et illic aliis verbis et sermone non semper elegantiore mutavit.

burger, Utae Schramm, Friedhelm Mann et Hartmutio Schmidt Gregoriani Instituti sodalibus qui me multis in rebus liberaliter consiliis auxerunt, nec non Henrico Dörrie, qui totum opus voluminis X Gregorii Nysseni maxima cura ordinavit, praesertim cum mecum multas imagines codicum communicavisset; denique Universitati Harvardianae quae copiam rerum et in initio stipendium mihi suppeditavisset, ut editionem huius orationis susciperem. numquam vero e memoria nostra excidet Werner Jaeger praeceptor meus qui praeter illum de virginitate tractatum hanc orationem edendam mihi commisit, qua in re consilio ac sapientia me duxit et adhortatus est.

JOHANNES P. CAVARNOS

IN SANCTUM STEPHANUM I

IN SANCTUM STEPHANUM II

IN BASILIUM FRATREM

IN XL MARTYRES Ia

IN XL MARTYRES Ib

IN XL MARTYRES II

EDIDIT

OTTO LENDLE

(PRAEFATIONES)

Lectori salutem

Multos per annos memoriam earum sex orationum Gregorii Nysseni, quarum editiones criticae nunc demum in lucem emittuntur, perscrutabar; qua in opera ad CCL codices mihi explicare et in ordinem redigere opus erat. cum tantam testium multitudinem viis adhuc usitatis neque brevi conspectu proponere neque perspicue comprehendere potuerim, nova ratione conferendi libros notandique varias lectiones utebar, de qua in libro, qui "Gregorius Nyssenus: Encomium in Sanctum Stephanum Protomartyrem" inscribitur et anno 1968 Lugdunae Batavorum impressus est, uberius disserui (p. 49sq). praeterea materiam quoque praefationum ipsarum novo modo ordinavi, ut lectores ea, quae ad editiones iudicandas et utendas necessaria sint, facilius reperiant. itaque descriptionem a recensione codicum separavi eamque ita disposui, ut explanaturus, quemadmodum singulae familiae traditae sint, primum omnes earum testes exstantes brevissime recensuerim atque in stemma codicum rettulerim (quae eis, qui imprimis orationes legere cupiunt, fortasse sufficiunt), deinde testimonia stemmatis i.e. exempla lectionum propriarum mendorumque, quibus ad dispositionem stemmatis adductus sum, enumeraverim, post condiciones singulorum hyparchetyporum (i.e. editionum aetate media instructarum, ex quibus eae familiae ortae sunt) et archetypi ipsius diligentissime descripserim. eo modo me brevissima oratione clarissimaque materiae dispositione quam plurimas res, quae ad historiam memoriae explicandam necessariae sunt, exposuisse spero; nonnulla autem et de textu codicum, quorum lectiones in apparatu critico non leguntur, memoravi atque quandam eorum quoque imaginem effingere conabar. inde vero praefationes meas, cum in iis ea, quae mihi proposui, maxima brevitate assequi studuerim, miserandam exilitatem elocutionis nulla distinctae varietate praebere ipse cognosco et miseror; sed in praefationibus perspicuitatem rerum maioris momenti quam elegantiam elocutionis esse plane non dubito. itaque, ut exemplum afferam, varias lectiones et hyparchetyporum et archetypi in tabellis, quae omnes eadem ratione ordinatae sunt, collegi et propono: 1. addidit, 2. omisit, 3. verba mutavit (a) substantiva, (b) adiectiva, (c) verba temporalia, (d) pronomina, particulas etc., 4. verba aliter flexit (a) substantiva, adiectiva, pronomina etc., (b) verba temporalia, 5. ordinem verborum commutavit. praeterea eis in tabellis interdum signis, quae lectionibus addo (ut * aut ** aut + aut ++ etc.), brevissime indico, utrum lectiones propriae (inter quas omnes lectiones et mendosas et arte coniecturali emendatas, quibus textus sive hyparchetypi alicuius sive

archetypi ipsius constituitur proprius, numero) omnibus an compluribus an singulis testibus traditae sint, et similia. equidem autem, cum lectiones secundum genera collegerim nonnullasque alias res per compendia indicaverim, multa de natura et specie librorum amissorum, qui imprimis memoriae permutationes effecerunt, me cognovisse puto. sic enim proprius illorum librorum aspectus non quidem ornato sermonis genere, sed tali modo comparabili explicatur, ut differentiae eorum facile intelligantur. sed haec hactenus.

Pauca de altera encomii In Stephanum I editione addam. cum editiones complurium editorum, quae hoc in volumine GNO X 1 collectae sunt, formam speciemque (quantum fieri potuit) aequabilem habere deberent, mihi hic apparatum criticum ratione paulum mutata componere necesse fuit. itaque eis locis, quibus in apparatu editionis separatae, quam supra citavi, hyparchetypi ω^1 et ω^2 commemorantur, hic testes ipsi enumerantur; praeterea hic variae lectiones spatiis, non notis separantur; denique signum M^c (quo in editione separata Mediolanensem M a librario ipso correctum esse indicavi) hic omissum et sigla Parisini gr. 1466 ex P in P^a et Vaticani gr. 455 ex F in F^a commutata sunt.

Postremo omnibus, qui me multos per annos hoc in opere faciendo occupatum adiuvabant, gratias agere volo: primum professori Marpurgensi Friedrich Müller paulo ante defuncto, qui studium meum ad Gregorium Nyssenum convertit atque me in principia artis edendi introduxit, deinde collegae meo Saraviensi Bernd Manuwald, qui pristinis temporibus partes quasdam huius operis perlegit et nonnulla menda emendavit, tum discipulis Saraviensibus Haas et Dietzen atque discipulis Marpurgensibus Wöstefeld et Backhaus et Fülling, quorum auxilio et in conferendis codicibus et in colligendis catalogorum excerptis et in corrigendo sermone Graeco et Latino et in legendis plagulis impressis libenter utebar, denuo illis feminis virisque doctis, qui sive in instituto Jaegeri Harvardensi sive Francofurti in seminario philologico sive Mimigardefordi in instituto, quod "Forschungsstelle Gregor von Nyssa" appellatur, non modo imagines librorum fere innumerabilium collegerunt et ad editores miserunt, sed etiam aliis quoque multis in rebus non raro auxilium afferebant.

Marpurgi — OTTO LENDLE

IN SANCTUM STEPHANUM I

(PRAEFATIO)

1. CONSPECTUS CODICUM

Achridensis 56 — pag. 257-274, membr., saec. XIII
Atheniensis gr. 981 — fol. 316v-322v, chart., saec. XIV
Atheniensis gr. 992 — fol. 183-190v, chart., saec. XIII/XIV
Atheniensis gr. 1048 — fol. 149v-160v, chart., saec. XVI/XVII
Atheniensis gr. 2101 (Thessal. Gymn. 32) — fol. 146-153v, membr., saec. XII
Atheniensis gr. 2106 (Thessal. Gymn. 37) — fol. 324-333, membr., saec. XI
Atheniensis gr. 2482 (olim Serrensis Prodromu chart. I 19) — fol. 125v-130v, chart., saec. XIV
Atheniensis Benaki 24 — fol. 115v-122, membr., saec. XII
Atheniensis Loverdu 127 — fol. 267v-268, chart., saec. XVIII
Athous Dionysiu 116 — fol. 1-9, chart., anno 1725 scr.
Athous Dionysiu 776 — fol. 47-68, chart., saec. XVII
Athous Dochiariu 78 — fol. 184-193v, chart., anno 1322 scr.
Athous Grigoriu 9 — fol. 330-341, chart., saec. XVI/XVII
Athous Iviron 594 — fol. 413v-418, chart., saec. XVI
Athous Iviron 683 — fol. 284-294v, chart., saec. XIV
Athous Kutlumusiu 34 — fol. 5-8v, 280-285v, membr., saec. XII
Athous Kutlumusiu 380 — fol. 102-106, chart., saec. XVI
Athous Lavras Γ 117 — fol. 61-68, membr., saec. XII
Athous Lavras Δ 54 — fol. 89-92v, membr., saec. XIII
Athous Lavras Δ 80 — fol. 95v-102, membr., saec. XIII
Athous Lavras Δ 83 — fol. 173-185, membr., saec. XII/XIII
Athous Lavras Λ 70 — fol. 197v-211, chart., anno 1655/6 scr.
Athous Lavras Ω 153 — fol. 103-110, chart., saec. XVII
Athous Panteleimonos 300 — pag. 128-143, chart., saec. XV
Athous Panteleimonos 471 — fol. 59v-76v, chart., saec. XVI
Athous Protatu 2 — fol. 230-235v, membr., saec. XI
Athous Protatu 19 — fol. 92-100, membr., saec. XII
Athous Protatu 50 — fol. 93-102, chart., anno 1621/22 scr.
Athous Vatopediu 128 — fol. 256v-263, membr., saec. XIV
Athous Vatopediu 498 — fol. 180-186v, membr., saec. XII
Athous Vatopediu 639 — fol. 77v-82, chart., saec. XV
Athous Xiropotamu 39 — fol. 173-183, chart., saec. XVI
Athous Xiropotamu 120 — fol. 120-128, chart., anno 1617 scr.
Athous Xiropotamu 134 — fol. 99-107v, chart., saec. XVI
Basileensis Universitatis F V 29 — fol. 18-26, membr., saec. XII
*__Berolinensis 367__ — fol. 51, membr., saec. XII
Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 87 — fol. 236v-246v, membr., saec. XI
Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 89 — fol. 172-184, membr., saec. XII

* Berolinensis 367 in bello annorum 1939-45 deletus, Smyrnaeus A 4 anno 1922 combustus est. librorum Hierosolymitani Saba 105 et Zagorensis Thracici 15 imagines non habui. — Athoi Dionysiu 776 partem vir doctus F. Mann in Graecia, Constantinopolitanos ἁγίας τριάδος 87, 89, 90, παναγίας χαμαριωτίσσης 10 et τῆς θεολογικῆς σχολῆς 37 Constantinopoli femina docta H. Polack pro me contulerunt.

Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 90 — fol. 125v-128v, membr., saec. XIII/XIV
Constantinopolitanus παναγίας καμαριωτίσσης 10 — fol. 128v-137, membr., saec. XII
Constantinopolitanus παναγίου τάφου 244 — fol. 297v-305v, membr., saec. XIV
Constantinopolitanus παναγίου τάφου 773 — fol. 115-119v, chart., saec. XVI
Constantinopolitanus τῆς θεολογικῆς σχολῆς 37 — fol. 125-134v, chart., saec. XVI
Cryptensis B β X pars secunda — fol. 1-9, membr., saec. X
Escorialensis gr. Y II 15 — fol. 132v-140v, 150-151, membr., saec. X/XI
Φ **Escorialensis gr. Φ III 20** — fol. 101-114, membr., saec. IX/X
Florentinus bibliothecae nationalis gr. 53 — fol. 203-211v, membr., saec. XI/XII
Florentinus Laurentianus plutei 4,4 — fol. 189-196, membr., saec. XII
Florentinus Laurentianus plutei 6,12 — fol. 189 (191), chart., saec. XIV
Y **Florentinus Laurentianus plutei 7,26** — fol. 14v-21v, membr., saec. X
Florentinus Laurentianus plutei 10,27 — fol. 165-168v, membr., saec. XIII
Florentinus Laurentianus plutei 86,8 — fol. 305, chart., saec. XV
H **Hierosolymitanus Patriarchiu 6** — fol. 255-260v, membr., saec. IX/X
Hierosolymitanus Patriarchiu 7 — fol. 292v-300, membr., saec. XI
***Hierosolymitanus Saba 105** — oratio XV, chart., saec. XIV
Lesbiacus Ioannu 7 — fol. 18v-23v, membr., saec. XIII
Λ **Londiniensis Musei Britannici gr. Old Royal 16 D I** — fol. 370-375v, membr., saec. XII
Londiniensis Musei Britannici gr. Add. 22 733 — fol. 187v-199, membr., saec. XI/XII
Londiniensis Musei Britannici gr. Add. 22 745 — fol. 96-104, membr., saec. XIII
L **Lugdunensis Batavorum Gronovianus 12** — fol. 89v-94v, chart., saec. XVI
Lugdunensis Gallorum 542 (= 625, = 51) — fol. 122-129v, membr., saec. XII
Matritensis gr. 4758 (bibl. nac. N 136) — fol. 98-104v, chart., saec. XVI
Matritensis gr. 4864 (arch. hist. 163, 6) — fol. 19v-27v, chart., saec. XVI
Mediolanensis Ambrosianus gr. B 12 inf — fol. 86-92v, membr., saec. XII
Mediolanensis Ambrosianus gr. C 11 inf — fol. 39-50, membr., saec. XIII
Mediolanensis Ambrosianus gr. C 124 sup — fol. 123-131, membr., saec. XIII
M **Mediolanensis Ambrosianus gr. C 135 inf** — fol. 32-43, membr., saec. XI
Mediolanensis Ambrosianus gr. F 103 sup — fol. 248-256, membr., saec. XIII
Mediolanensis Ambrosianus gr. F 130 sup — fol. 52-58v, membr., saec. XIII
Messanensis Sancti Salvatoris 15 — fol. 98v-107v, membr., saec. XI
Messanensis Sancti Salvatoris 30 — fol. 205-209v, membr., anno 1307 scr.
Messanensis Sancti Salvatoris 77 — fol. 1-10v, membr., saec. XIII/XIV
Meteoron μεταμορφώσεως 549 — fol. 96-100v, membr., saec. X
Monacensis gr. 107 — fol. 38-44v, chart., saec. XVI
Monacensis gr. 132 — fol. 142-156v, membr., saec. XI
O **Monacensis gr. 370** — fol. 27v-38v, membr., saec. X
Montepessulanus 122 — fol. 94v-104v, chart., saec. XVI
Mosquensis gr. 215 — fol. 103-111, membr., saec. IX/X
Mutinensis Estensis gr. 249 = α.T.8.18 (olim Mss. II G 13) — fol. 310-315v, chart., saec. XV/XVI
Neapolitanus gr. II C 26 — fol. 248-254v, membr., saec. XI
Oxoniensis Bodleianus Baroccianus gr. 192 — fol. 112v-118v, chart., saec. XIV
Oxoniensis Bodleianus Baroccianus gr. 234 — fol. 216v-225v, membr., saec. XII/XIII
Oxoniensis Bodleianus Cromvellianus 9 — fol. 131-146, membr., saec. XIII
Oxoniensis Bodleianus Holkhamianus 18 — fol. 282v-289v, membr., saec. XI (XIV)
Oxoniensis Bodleianus Laudianus 82 — fol. 79v-88v, membr., saec. XII
Oxoniensis Bodleianus Lyell 92 — fol. 203-207v, membr., saec. XII
Oxoniensis Bodleianus Miscellaneus 34 — fol. 147-155v, membr., saec. XII
Oxoniensis Bodleianus Novi Collegii 82 — fol. 271v-280v, membr., saec. XI/XII
Parisinus gr. 503 — fol. 230-235, chart., saec. XIV

Parisinus gr. 521 — pag. 191-222, membr., saec. XII
Parisinus gr. 582 — fol. 1-12, membr., saec. X
Parisinus gr. 585 — fol. 19v-26v, chart., saec. XVI
Parisinus gr. 586 — fol. 139v-147, chart., saec. XVI
Parisinus gr. 819 — fol. 169v-175, chart., saec. XVI
Parisinus gr. 921 — fol. 60-66v, membr., saec. XI/XII
Π **Parisinus gr. 1171** — fol. 134-142v, membr., saec. X
Parisinus gr. 1176 — fol. 158-163v, membr., saec. XII
Parisinus gr. 1195 — fol. 340v-347, chart., saec. XIII/XIV
Γ **Parisinus gr. 1199** — fol. 94-107, membr., saec. XI
Parisinus gr. 1217 — fol. 208-217v, membr., saec. XI/XII
Parisinus gr. 1451 — fol. 127-132v, membr., saec. XI
P^a **Parisinus gr. 1466** — fol. 250v-260v, membr., saec. XII
Parisinus gr. 1478 — pag. 65-77, membr., saec. XI
Parisinus gr. 1490 — fol. 191v-201, membr., saec. XI
Parisinus gr. 1496 — fol. 356-366, membr., saec. XI
Parisinus gr. 1531 — fol. 252-259v, membr., anno 1112 scr.
Parisinus gr. 1559 — fol. 172-177, membr., saec. XIV
Parisinus Coislinianus gr. 306 — fol. 462v-468, chart., anno 1549 scr.
Parisinus suppl. gr. 1273 — fol. 63v-71, membr., saec. XI/XII
Patmensis 187 — fol. 124-134, membr., saec. XIII
Romanus Vallicellianus gr. B 34 — fol. 116-123, membr., saec. XII
Romanus Vallicellianus gr. E 22 — fol. 42v-43, bomb., saec. XIII
Romanus Vallicellianus gr. F 33 — fol. 73-84, chart., saec. XVI
Ψ **Sinaiticus gr. 493** — fol. 101v-131v, membr., saec. VIII/IX
Sinaiticus gr. 523 — fol. 49-59v, membr., saec. XI
***Smyrnaeus A 4** — oratio LXXX, chart., saec. XVI
Taurinensis gr. C I 11 — fol. 106v-109v, chart., saec. XIV
Thessalonicensis Vlatadon 7 — fol. 80-86, membr., saec. XII
E **Vaticanus gr. 446** — fol. 250v-263, membr., saec. XII
C **Vaticanus gr. 448** — fol. 266-271v, membr., saec. IX/X
F^a **Vaticanus gr. 455** — fol. 126v-133, membr., saec. X
Vaticanus gr. 555 — fol. 349v-359, membr., saec. XII
Vaticanus gr. 654 — fol. 209v-218v, membr., saec. XII
Vaticanus gr. 712 — fol. 154v-156v, chart., saec. XIII
Vaticanus gr. 815 — fol. 136-148v, membr., saec. XI/XII
Vaticanus gr. 816 — fol. 61-70v, chart., anno 1370 scr.
Vaticanus gr. 1190 — fol. 481-485, chart., anno 1542 scr.
Vaticanus gr. 1246 — fol. 56-59v, membr., saec. XII/XIII
Vaticanus gr. 1433 — fol. 210-215v, membr., saec. XIII
V **Vaticanus gr. 1633** — fol. 59-64, membr., saec. X/XI
Vaticanus gr. 1645 — fol. 279v-286v, membr., saec. XII
Vaticanus gr. 1759 — fol. 17-28, chart., saec. XVI
S **Vaticanus gr. 1907** — fol. 76v-78, chart., saec. XII
Vaticanus gr. 2040 — fol. 287-300v, membr., saec. XI
Vaticanus gr. 2121 — fol. 34-37v, membr., saec. XII
Vaticanus Barberinianus gr. 456 — fol. 96-100v, membr., saec. XII/XIII
Vaticanus Barberinianus gr. 481 — fol. 241v-247v, membr., saec. XIII
Vaticanus Ottobonianus gr. 247 — fol. 35-46, chart., saec. XVI
Vaticanus Ottobonianus gr. 305 — fol. 108v, chart., saec. XVII
Vaticanus Ottobonianus gr. 402 — fol. 203-208v, membr., saec. XII
Vaticanus Palatinus gr. 245 — fol. 44v-53v, membr., saec. XII
Vaticanus Urbinas gr. 9 — fol. 251v-260, chart., saec. XVII
Venetus Marcianus gr. 67 — fol. 16v-22, membr., saec. XI
Venetus Marcianus gr. VII 38 — fol. 106-116v, chart., saec. XVI
Vindobenensis theologicus gr. 42 — fol. 92-97, chart., saec. XII
***Zagorensis Thracicus 15** — fol. 255-263, chart., saec. XVI

2. DE RECENSIONE CODICUM

Omnes fere testes orationis prioris, qua Gregorius S. Stephanum protomartyrem laudavit (BHG 1654, PG 46 701-721), nullo negotio aut hyparchetypo ω¹ aut hyparchetypo ω² attribui possunt. cum ex hyparchetypo ω¹ duae familiae (α et β), ex hyparchetypo ω² quattuor familiae (γ, δ, ε, ζ) fluxerint (quarum patres item hyparchetypos nominavi), hoc simplicissimum stemma codicum fingi potest:

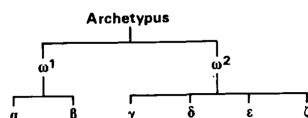

A. De hyparchetypo α

1. De recensione codicum

Testes gravissimi hyparchetypi α sunt Monacensis gr. 370 = O et Mediolanensis Ambrosianus C 135 inf = M. liber O ex deperdito apographo hyparchetypi α (= α¹) descriptus est, ex quo interposito libro α² quinque libri recentiores fluxerunt: Monacensis gr. 107, Parisini gr. 585 et 586, Matritenses 4758 et 4864. librarius codicis M teste recensionis γ collato sua manu textum nonnullis locis correxit atque coniecturis instruxit (= M²). quo ex correcto libro M² tres libri amissi fluxerunt (μ¹, μ², μ³), ex quibus orti sunt Venetus Marcianus gr. 67 et Oxoniensis Bodleianus Cromvellianus 9 (ex μ¹), Hierosolymitanus Patriarchiu 7 et Parisinus gr. 1496, qui est pater Parisini gr. 1531 (ex μ²), Vindobonensis theologicus gr. 42 et interposito exemplari deperdito μ⁴ Mutinensis Estensis gr. 249, Vaticanus gr. 1759 et fortasse Athous Vatopediu 128 (ex μ³); praeterea Parisinus gr. 521 ex Ambrosiano M correcto descriptus est. denique textum recensionis α depravatum atque multis locis mutatum tres codices, qui neque ex M neque ex M² neque ex α¹ neque ex libro α ipso fluxisse videntur, praebent: Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 90, Vaticanus gr. 712, Venetus Marcianus gr. VII 38. hic addo brevia excerpta, quae in Florentinis Laurentianis plutei 6,12 et 86,8 inveniuntur, cum in eis lectio libri α propria traditur. eliminandus autem ex grege testium est Vaticanus Urbinas gr. 9, qui ex editione Morelliana anno 1615 impressa descriptus sit.

2. Stemma codicum

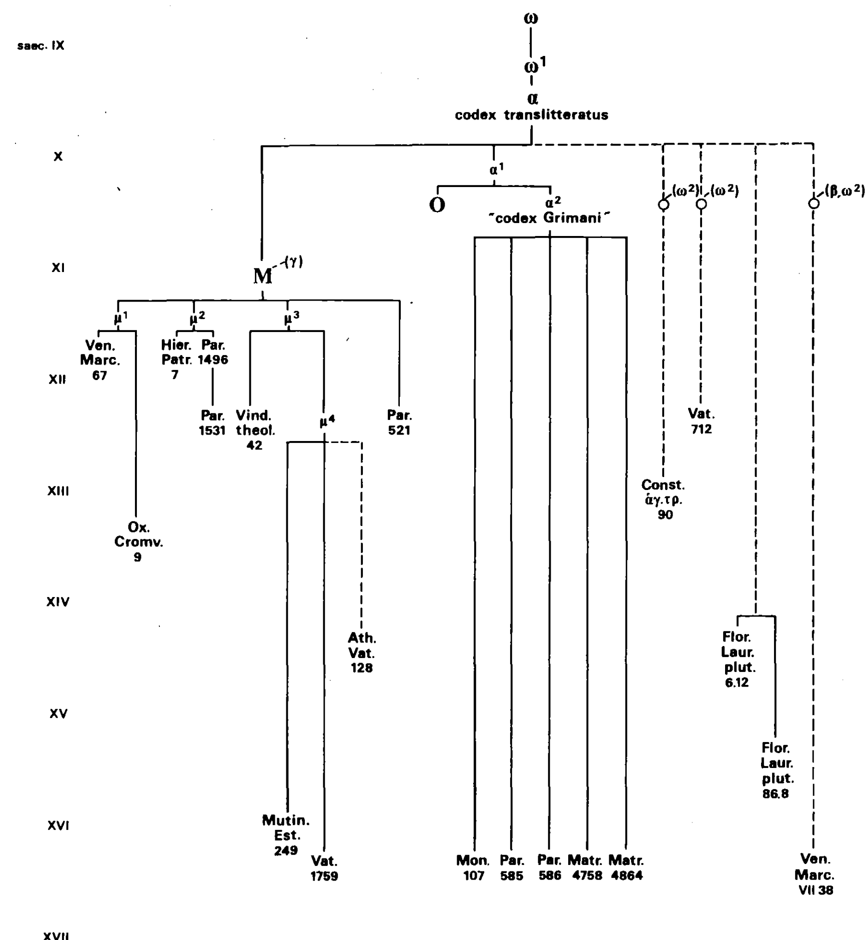

3. De testimoniis stemmatis

Hae lectiones codicis α¹ propriae inveniuntur: 76,4 μαρτυρίας: ὁμολογίας, 82,4 οὖν om, 85,12 ante μίσει add δὲ, 86,1 πόλεως: πόλεων. Monacensem O, qui textum codicis α¹ fere immutatum tradere videtur, fontem quinque librorum recentium esse mihi non persuasi, etsi lectiones propriae codicis α² paucissimae cognoscuntur (86,18 ἐπὶ - μυσταγωγούμενος om Mon. 107, Par. 586, Matr. 4758; 78,12 γεννετῆς pro γενετῆς omnes praeter Matr. 4864; 94,9 θεωρήσθω pro τεθεωρήσθω omnes praeter Mon. 107 et Par. 586, in quibus finis orationis omissa est). codicem α² (fratrem libri Monacensis O, ut ego puto, patrem, ut vir doctus Spira putat) una cum maxima parte ingentis bibliothecae Dominici Cardinalis Grimani

olim bibliothecae monasterii S. Antonii Venetiarum addictum esse et ibi, postquam libri recentiores descripti sunt, anno 1687 cum multis aliis libris incendio absumptum esse (nisi antea quis eum abstulerit) vir doctus Spira GNO IX p. 368-70 comprobavit.

Librum M ut in aliis orationibus ita in hoc encomio ab eodem scriba scriptum et correctum esse (= M^2) pro certo habeo. his locis (omitto res ad orthographiam pertinentes) scriba ipse textum correxit: 75,8 ἐνδυόμενος ex ἐνδυσάμενος, 76,12 ὑφήπλωτο ex ἐφήπλωτο, 77,2 ἐγίνετο ex ἐγένετο, 77,8 ἐπιδεικνύοιτο ex ἐπιδεικνύηται, 78,4 διαφορὰν ex διάνοιαν, 79,7 ὅσοις ex ἐν ὅσοις, 79,11-12 κατὰ ταὐτὸν ex κατ' αὐτὸν, 79,14-15 τὸ ... νοούμενον ex ὁ ... νοούμενος, 81,11 ἐκλογῆς ex ἐκκλησίας, 81,13 ὁπλίστην ex ὁπλίτην, 81,19 γίνεσθαι ex γενέσθαι, 84,5 βοὰς ex βολὰς, 84,5 βολάς ex βολίδας, 84,12 σπονδῆς ex τῆς σπονδῆς, 85,14 ὁ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστὴς in marg add (α om), 85,16 ὑπερέσχε ex καθυπερέσχε, 88,6 Στεφάνῳ ex Στεφάνου, 89,13 χεῖρα ex τὴν χεῖρα, 89,16 ὅτε ex ὅτι εἰ, 90,19 θεῖον ex θεῖον θέαμα, 92,1 ἀξίας ex δεξιᾶς, 92,8 δὲ ex γὰρ, 93,1 ἐπιισχίων ex ἐπ' ἰσχίῳ, 93,11 ἔτ' ἂν ex αἰτίαν, 93,11 post πατρὸς add μόνου (α om), 93,17 εἰ ex ἤ, 94,6 ἐπαλλάξει ex ἀπαλλάξει. quae lectiones omnes (exceptis 81,13 ὁπλίστην et 94,6 ἐπαλλάξει) in Vaticano gr. 446 saec. XII (= E) ex stirpe hyparchetypi γ orto inveniuntur; ex quo colligi potest scribam Ambrosiani M aut patrem aut fratrem libri E (= E′) inspexisse.

Quibus omnibus locis allatis apographa librorum μ^1, μ^2, μ^3 et Parisinus 521 cum M^2 congruunt (exceptis 84,5, ubi Ath. Vat. 128 βολὰς tradit, et 94,6, ubi in Hier. Patr. 7 ἀπαλλάξει scriptum est). eis quoque locis, quibus O et M inter se differunt, ei testes lectiones Ambrosiani M praebent. constat igitur eos libros ex codice M correcto (= M^2) fluxisse, plerosque non quidem recta via, sed interpositis exemplaribus deperditis. Venetum 67 et Oxoniensem Cromv. 9 ex eodem exemplari (μ^1) descriptos esse iam diu cognitum est (cf. GNO VIII 1 p. 112; lectiones propriae sunt 80,2-3 συσκευάζεις: συσκιάζῃ, 90,16 λέγῃ om; confer praeterea 84,3 ubi in codice M falso ἴωμεν pro ἴδωμεν [parvula littera Δ adscripta] legitur, quod rubricator litterae ornatae Δ in margine neglegentia oblitus est: scriba libri μ^1 vocem inanem ἴωμεν accepit, cum in reliquis apographis recte ἴδωμεν restitutum sit). exemplaris μ^2, ex quo Hier. Patr. 7 et Parisini 1496 et 1531 dependent, errores proprii sunt hi: titulus ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον καὶ πρωτομάρτυρα Στέφανον, 80,7 τοῖς λίθοις, 81,19 προπαλαίοντος, 91,14 εἴποι ἂν, 92,17 ἐπ' ἰσχίων: ἐπιπλαγίων; quod Parisini 1496 et 1531 nonnullis erroribus propriis coniuncti sunt (e.g. 75,12 κειμένῳ: ἐκείνῳ; 76,8 τε om, 78,12 ἐπιδούσης, 81,12-13 τὸν τὸν ὁπλίστην, 82,9 μεταθήσεσθαι) et textum eundem praebent, Parisinum 1531 filium Parisini 1496 esse puto. liber μ^3 (cf. lectiones proprias 77,3 διηγγέλετο, 81,16 τὰ om etc.) fons erat codicis Vindobonensis theol. 42 et libro μ^4

interposito (cf. e.g. lectiones proprias 79,9-10 δι' ἀλλήλων et ὑπομένειν om, 82,1 λαλῶν φησι) Mutinensis Est. 249 et Vaticani 1759. praeterea ex libro μ^4 Athous Vatopediu 128 fluxisse videtur, qui et lectiones proprias et alia cum reliquis apographis libri μ^4 communicat (cf. e.g. 75,13, ubi ei tres libri contra textum, quem familia α tradit, καὶ ἡμεῖς ἀδελφοὶ τῷ λόγῳ scribunt), nonnullis autem locis ab omnibus hyparchetypi α testibus discrepat. denique Parisinum 521 libris μ^1 μ^2 μ^3 (quorum mendis propriis caret) non interpositis aut ex libro M^2 ipso aut ex alio apographo deperdito descriptum esse apparet.

Const. ἁγ. τριάδ. 90 initio textum hyparchetypi ω^2, tum (inde ab 79,7 εἰς pro πρὸς) textum familiae α praebet. quae res explicari potest, si ponimus correctorem quendam parentis Constantinopolitani (vel eius patris) suum exemplar ex stirpe libri α ortum prima in parte maxima diligentia cum teste hyparchetypi ω^2 contulisse et omnes fere eius lectiones proprias inscripsisse, progrediente autem labore collationem desiisse (quod non raro animadvertitur, cf. Langerbeck GNO VI p. XXVI). Vaticanus 712, qui excerptum orationis continet, cum plerisque locis cum textu familiae α congruat, nonnumquam lectiones hyparchetypi ω^2 proprias tradit, quae fortasse ex collato quodam teste huius hyparchetypi descriptae sunt. In Veneto Marc. VII 38 lectiones et familiae α propriae (cf. e.g. 77,2 πίστεως, 77,8 ἐπιδεικνύηται, 77,13 γλῶτταν) et familiae β propriae (cf. 78,7 ἀπιστούντων coll post Φαρισαίων, 78,21 τῶν πάντων, 82,1-2 τοῦ ἁγίου τόπου τούτου = β^5 etc.) et hyparchetypi ω^2 ita promiscuae inveniuntur, ut dubitem, an codex (cuius textum mixtum nullius pretii esse apparet) familiae α recte attribuatur. sed et eum et ceteros infirmos familiae α testes diligentius exquirere mihi opus non esse videtur. denique excerpta Florentina Laur. plut. 6.12 et 86.8, quae ex eodem patre fluxisse videntur (cf. menda communia 90,7 ante φῶς om τὸ, 90,14 ἀπόφασιν: φωνὴν), cum paucissimas tantum lineas orationis tradant, certo stemmatis loco locari non possunt; sed ex lectione, quam 90,9 praebent (... ἐνδέχεται οὖν εἰ μὴ ...), conicere licet in libro, ex quo descripta sunt, lectionem libri α propriam (εἰ οὖν ante οὐκ ἐνδέχεται add α) ad textum ex quodam teste hyparchetypi ω^2 haustum (cf. 90,7 υἱὸν om) falso loco adscriptum esse (cf. praeterea 90,6, ubi exc. Flor. Laur. plut. 6.12 et 86.8 τὴν et τοῦ om = ω^1).

4. De hyparchetypo α

Hae sunt lectiones recensionis α propriae:

1. *addidit*: 84,12 τῆς ante σπονδῆς (del M^2), 89,16 εἰ post ὅτι (pro ὅτε, corr M^2), 90,9 εἰ οὖν ante οὐκ, 93,9 γε post καίτοι.
2. *omisit*: 85,14 ὁ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστὴς (in marg add M^2), 92,9 τῶν.

3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 77,13 γλῶσσαν: γλῶτταν, 91,2 πνευματομαχούντων: πνευματομάχων, 91,11 Χριστομαχούντων: Χριστομάχων, 92,1 ἀξίας: δεξιᾶς (corr M^2), (b) *verba temporalia*: 76,12 ὑφήπλωτο: ἐφήπλωτο (corr M^2), (c) *pronomina, particulas etc.*: 77,2 τέως: πίστεως, 79,7 πρὸς: εἰς, 92,8 δὲ: γὰρ (corr M^2).
4. *verba aliter flexit*: 77,8 ἐπιδεικνύοιτο: ἐπιδεικνύηται (corr M^2).
5. *ordinem verborum commutavit*: 90,6 ὧν coll post πνεύματος.

Quas omnes lectiones arte coniecturali factas esse mihi persuasi, sive a viro docto, qui librum α scripsit, sive ab auctore eius libri ω^1, quem librarius codicis α in litteras minusculas translitteravisse videtur. quo in hyparchetypo ω^1 vir doctus Byzantinus multa Gregorii opera collegit et ita disposuit, ut in initio collectionis sedecim orationes in ordinem menologii redigeret et in ea parte quasi panegyricum Gregorii proprium conficeret (cf. infra p. CCX sq). librum α testem optimum hyparchetypi ω^1 fuisse constat.

B. De hyparchetypo β

1. De recensione codicum

Memoria recensionis β in duos ramos (β^1 et β^2) divisa est. familiae β^1 antiquissimi testes sunt Hierosolymitanus Patriarchiu 6 = H et Escorialensis gr. Φ III 20 = Φ. praeterea interposito libro deperdito, in quo textus vario modo correctus et contaminatus est ($=\beta^{10}$), ex libro β^1 Thessalonicensis Vlatadon 7 et Vaticanus Barberinianus gr. 481 dependent. libri β^2 stirps latius diffusa est: singulis tantum interpositis nunc deperditis libris Londiniensis Musei Britannici gr. Add. 22733 et Parisinus gr. 1466 = P^a ex libro β^2 fluxerunt; eis cognatus est ultimis in paginis Vaticanus Ottobonianus gr. 402, cuius parentis scriba finem orationis Gregorii in libro, quem descripsit, deletam ex alio codice, atque in maiore orationis parte usus est, depinxisse videtur. ex tertio apographo deperdito libri β^2 ($=\beta^3$) descripti sunt Parisinus gr. 1199 = Γ et liber nunc amissus ($=\beta^4$), ex quo permulti libri orti sunt. quo in libro β^4 non modo multas lectiones proprias textui insertas, sed etiam collato libro ex hyparchetypo ω^2 orto lectiones familiae β adhuc proprias demptas esse constat. auctor codicis β^3 Byzantii vetus panegyricum annale in litteras minusculas translitteravisse et quasi publicum eius panegyrici exemplar constituisse videtur. ex libro β^4 dependent (interposito libro β^5) Oxoniensis Bodleianus Holkhamianus 18, Vaticanus Palatinus gr. 245 et Vaticanus gr. 654, fortasse (interposito libro β^{11}) Patmensis 187, Romanus Vallicellianus E 22 et Lugdunensis Gallorum 542, sed quia ei libri multis locis a ceteris testibus abhorrent, dubitari potest, an hoc loco stemmatis familiae β collocandi sint. ex quarto apographo libri β^5 nunc amisso

($=\beta^7$), quod orationes Symeonis metaphrastici in dies festos mensis Decembris interque eas encomium Gregorii In Stephanum I continuit, partim recta via partim interpositis libris deperditis hi codices fluxerunt: Atheniensis gr. 2106, Parisinus gr. 1559, Vaticanus gr. 1645, Monacensis gr. 132, Vaticanus gr. 815. ex fratre autem libri β^5 amisso ($=\beta^6$) dependent interposito libro β^8 Parisinus gr. 1176, Londiniensis Musei Britannici gr. Add. 22745 et Vaticanus gr. 1190, interposito libro β^9 Constantinopolitanus παναγίου τάφου 244, Florentinus Laurentianus plutei 4,4, cuius apographon Parisinus gr. 819 esse videtur, et Vaticanus Ottobonianus gr. 247. ex aliquo autem teste libri β^2 fragmentum quoque breve, quod in Atheniensi Loverdu 127 servatum est, fluxit.

2. Stemma codicum

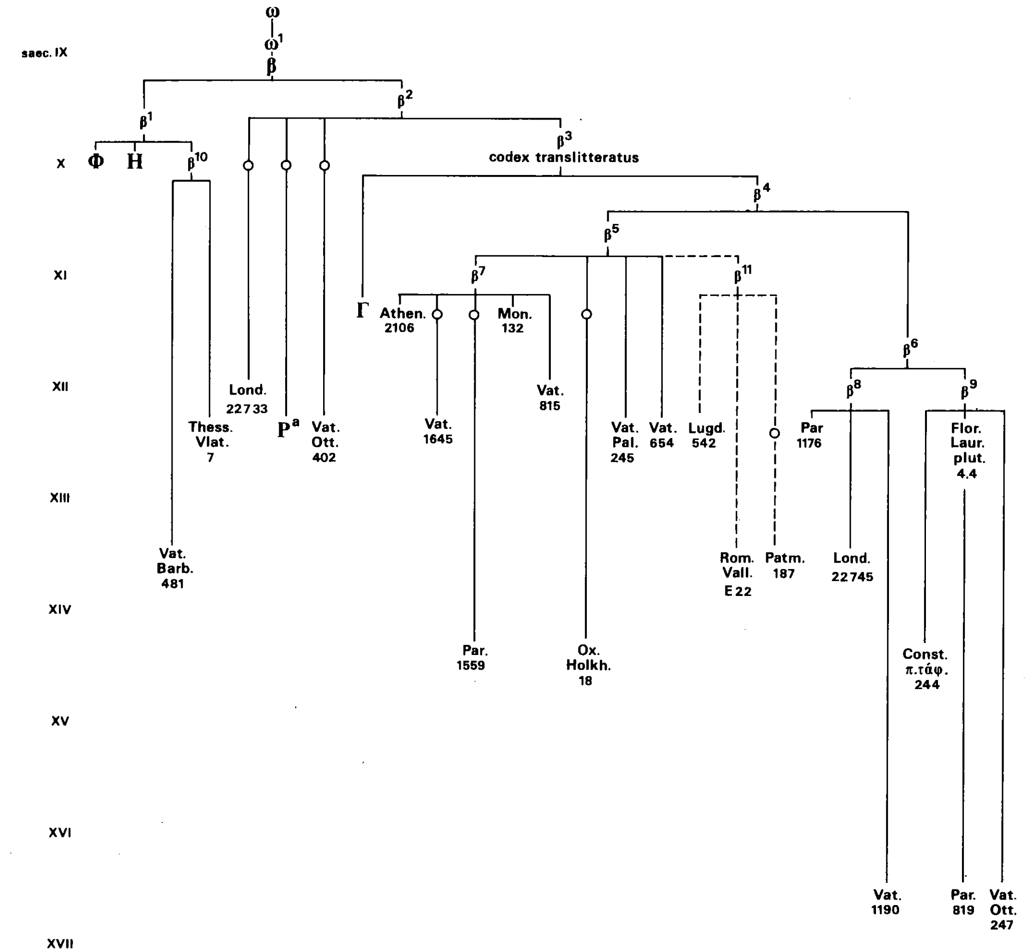

3. De testimoniis stemmatis

Hae lectiones libri β^1 propriae inveniuntur: 78,4 ἀνθρωπίνης: πνευματικῆς, 78,8 τὴν θαυματουργίαν: τῆς θαυματουργίας, 79,13 καὶ Λιβερτῖνοι om, 81,16 ante Μακεδόνες add καί, 83,9 νῦν: οὖν, 88,23 ὁ om, 89,4 ἐκδύνειν: ἐκλύνειν, 91,12 παρεστάναι: ἱστάναι. quibus omnibus locis mihi errores scribae subesse videntur. In Vaticano Barb. 481 et Thessalonicensi Vlat. 7, quorum parens β^{10} nonnullis locis correcturis instructus erat, neque lacuna 79,13 neque varia lectio 89,4 invenitur. libri β^2 lectiones propriae, quarum pars in libro β^4 (= *), pars iam in libro β^3 (= **) deleta est (ut in apographis non iam inveniantur), sunt hae: 76,3 τὴν Παύλου φωνήν: τὸν ἀπόστολον (*), 80,7 περιχαίνοντες: περιέχουσι (*), 81,13 αὐτὸν om, 85,19-20 τοῦ σταδίου: τὸ στάδιον, 86,8 post ἀκούσατε add μου, 90,1 διεπέτασεν: διέστησεν, 91,5 ante πνεύματος add τοῦ, 91,11 φασί: φησὶ (**), 91,12 γὰρ om (*), 91,13 ποιοῦνται: ποιοῦν (**), 93,16 συνενδείκνυται: συνεδείκνυτο (**). quarum lectionum nonnullae mihi arte coniecturali ortae esse videntur. Vaticanus Ott. 402 textum libro β^2 traditum ultimis tantum paginis continet (prima libri β lectio propria lacuna 89,2-3 οἱ τῶν - γυμνασίαις invenitur): igitur liber, ex quo Ottobonianus maxima parte fluxit (γ^{11}, cf. infra p. CXCIII), mutilatus esse videtur. denique scribam Atheniensis Loverdu 127, qui locos de trinitate ex variis auctoribus ecclesiasticis collegit, brevissimum excerptum 91,3-7 ex aliquo familiae β^2 teste sumpsisse eo demonstratur, quod lectionem libri β^2 propriam 91,6 (ante πνεύματος add τοῦ) et lectionem hyparchetypi ω^1 propriam 91,6 εἰπεῖν (pro ἰδεῖν) praebet.

Libri β^3 auctor non modo textum libri β^2 in litteras minusculas transitteravit, sed etiam ex collato teste hyparchetypi ω^2 nonnullas lectiones exhausit et in suum librum ita inscripsit, ut librario Parisini gr. 1199 77,10-12 duas lectiones permixtas tradere liceret: καὶ πυροειδῶς εἰς γλώσσας διαμερισθὲν τὸ πνεῦμα (= β) κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν δεχομένων τὴν χάριν τὸ πνεῦμα διαμερισθὲν (= ω^2) ἐν ἑκάστῳ ἐγίνετο. paucis autem locis etiam lectiones proprias proposuit (ut 80,17 καθάπερ γάρ: καὶ καθάπερ, 82,9 μετατεθήσεσθαι: κατατεθήσεσθαι, 85,3 φονώντων: φονευτῶν, 92,7 post διδάσκαλος add καὶ). in libro β^4 hae variae lectiones memoriae familiae β insertae sunt, quas librarius omnes ex alio codice sumpsit, quem primis in paginis summa diligentia contulit, postea omnino neglexit (collatum exemplar ex stirpe familiae δ fuisse apparet, cf. infra p. CXCVI sq): 75,8 ἀποδυόμενος: ἀποδυσάμενος, 76,1 ὡς ὁ: ἕως ὁ, 76,1 ἐναγωνίζεται: ἐναγωνίσηται, 76,9 τιμίων: τοιούτων, 76,9 ante ἐν ἀρχαῖς add ὁ, 76,12 ἀγωνιζομένοις: ἀνταγωνιζομένοις, 76,15-16 τῇ κατὰ τῶν ἀνθρώπων ... νίκῃ om, 77,8 θαυμάτων: θαυμασίων. variarum lectionum libri β^5 propriarum, quae omnem per orationem dispositae sunt, has enumero: 76,2 ἀποδυόμενος: ἀποδυσάμενος, 77,2 τέως coll post κῆρυξ, 77,11 τὸ πνεῦμα: τοῦ πνεύματος, 78,21 παντὸς (πάντων β): ἁπάντων, 81,6 ἐναπεκλείετο: ἐναπέκειτο, 81,15 Σύροι om, 82,1-2 τοῦ ἁγίου τόπου τούτου, 82,12 τοῦ προμηνύσαντος: τῶν προμηνυσάντων, 84,10 τοῦ om, 86,6 ἐπισημαίνοντες: ὑποσημαίνοντες, 89,5 διδάσκοντες: διδάσκονται, 90,9 post θεωρίαν add μὴ βλέποντος, 92,6 ἐκεῖνος coll ante αὐτός.

Oxoniensis Holkh. 18 ex viginti uno lectionibus librorum β^4 et β^5 propriis tres non tradit (76,15-16 nulla lacuna, 76,9 ante ἐν ἀρχαῖς non add ὁ, 89,5 διδάσκοντες, non διδάσκονται); quare parentem eius paucis locis correctum fuisse concludendum est. Patmensis 187 et Lugdunensis 542 ex eodem multis correcturis instructo exemplari (= β^{11}) fluxisse videntur; itaque in utroque codice nonnullae lectiones librorum β, β^2, β^3, β^4, β^5 propriae non iam inveniuntur. qua de causa id exemplar tam infidelis testis libri β habendus est, ut plura de eo exquirere mihi opus non esse videatur. ex eodem libro β^{11} (vel ex quodam eius apographo) Romanus quoque Vallicellianus E 22 fluxit, qui fragmentum encomii (inc. 89,7 φασὶ γάρ) titulo instructum (Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης ἀπὸ τοῦ ἐγκωμίου εἰς τὸν ἅγιον Στέφανον τὸν ᾱμάρτυρα) continet: quoad fragmentum inspexi (fol. 42v), eundem textum quem Patmensis 187 et Lugdunensis 542 tradit. sed hactenus de eo teste vilissimo. hae sunt variae lectiones libri β^7 propriae: 76,19 ἠγάσθη: ἠράσθη, 81,7 ἄλλος: ἄλλοις Par. 1559, Mon. 132, Vat. 815, ἄλλοι reliqui (in libro β^7 scriptum esse videtur ἄλλος with οι superscript), 87,6 διαφαινόμενον: φαινόμενον. denique variarum lectionum libri β^6 propriarum exempli gratia has enumero: 83,9 παρεῖναι: παραστῆναι, 89,11 ἀριθμεῖσθαι: ἀριθμηθῆναι. nonnulla quoque menda propria in apographis libri β^8 (cf. 76,11 τότε om, 77,2 ἐγίνετο: ἐγένετο = α) et libri β^9 (80,7 τοῦ βάλλοντος [τοὺς βάλλοντας β]: τῶν βαλλόντων, 85,1-2 τῷ λόγῳ: τὸν λόγον, 88,16 τῶν: τὸ, 92,10 ἐνδείκνυται om), quos pessimos testes non iam diligenter perscrutatus sum, inveniuntur.

4. De hyparchetypo β

Postquam varias lectiones familiarum β^1 et β^2 proprias cognovimus, textum hyparchetypi β ipsius restituere possumus. hae lectiones eius propriae, quarum nonnullae aut in libro β^4 (= *) aut in libro β^3 (= **) deletae sunt (ut in apographis non iam inveniantur), exstant:

1. *addidit*: 80,15-6 καὶ ante κατήγορος, δικαστής et δήμιος, 90,1 τῆς post ἄρα (**).
2. *omisit*: 80,1 παρὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἀληθείας (**), 81,4 κατ', 83,13-14 ἡ δάμαλις (excepto Vat. Barb. 481), 84,20 τε, 89,2-3 οἱ τῶν ἀγώνων παυσάμενοι παιδοτριβοῦσι τοὺς νέους ταῖς ἀθλητικαῖς γυμνασίαις (excepto

β^{10}), 89,14 ἤ, 90,4-5 ἢ τῆς ἀγγελικῆς βοηθείας πλήρης γενόμενος (excepto β^{10}, **).

3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 94,11 Στεφάνου: ἁγίου (excepto Vat. Barb. 481), (b) *verba temporalia*: 80,2 οὖσαν: ἀλήθειαν, 87,4 ἐκβῆναι: ἐκβληθῆναι, 91,3 μεμαρτύρηται: μεμαθήκαμεν, 91,12 παρεστάναι: ἱστάναι Φ H Lond. Add. 22733, ἑστάναι β^{10}, παριστάναι β^{2}, (c) *pronomina, particulas etc.*: 83,5 ὁ: καὶ, 86,14 παρ' αὐτῶν: παρὰ τῶν (**), 94,1 καὶ ὡς: καθὼς.
4. *verba aliter flexit* (a) *substantiva, adiectiva, pronomina etc.*: 87,17 ἐκεῖνα: ἐκείνων (excepto Vat. Barb. 481), 87,18 ὧν: οὗ (**), (b) *verba temporalia*: 76,15 ἐγγυμνασάμενος: ἐγγυμναζόμενος (ἐνγ- Φ H, *), 80,7 περιχαίνοντες: περιχένουσι Φ H, περιχαίνουσιν Thess. Vlat. 7, περιέχουσι β^{2} (excepto Vat. Barb. 481), 80,18 ὑποβάντες: ὑποβαίνοντες, 85,4 διεγήγερτο: διεγήγερται (**), 87,15 ποιήσαντες: ποιοῦντες (-οῦντος Φ), 87,17 ἐκοινώνει: ἐκοινώνησε, 90,1 ἦν: ἐστὶν (**).
5. *ordinem verborum commutavit*: 76,11 τότε coll post ἀθλητὴν (*), 80,3 εἴποιμι ἂν coll post κήρυκος.

tabellae adscribi possunt eae lectiones, quae excepto codice H aut omnibus familiae β testibus (86,2 διὰ τῆς παρρησίας: τῇ παρρησίᾳ, 91,10 ἱστορηθέντων: σκοπηθέντων) aut libris β^{1} β^{2} β^{3} (91,8 υἱὸς: κύριος) traditae sunt.

Plerasque lectiones codicis β proprias arte coniecturali ortas esse apparet. quarum coniecturarum auctor elocutionem orationis emendare conatus esse videtur. mutavit enim e.g. 91,3 μεμαρτύρηται in μεμαθήκαμεν, 91,10 ἱστορηθέντων in σκοπηθέντων et substituit tempus praesens pro tempore praeterito (76,15, 80,18, 85,4, 87,15, 90,1) atque indicativum pro participio (80,7), ut animi audientium verbis oratoris magis commoverentur. liber eius fuit panegyricum annale, in quo orationes illustrium oratorum ecclesiasticorum, quae in ecclesiis recitarentur, collectae sunt. quod panegyricum saeculo nono Byzantii ortum auctorem libri β^{3} (ineunte saeculo decimo?) in litteras minusculas translitteravisse iam dixi. sublatis lectionibus propriis liber β testis gravis eiusdem editionis, ex qua liber α fluxit (= ω^{1}), iudicandus est.

C. De hyparchetypo γ

1. De recensione codicum

Testes recensionis γ magis eo, quod lectionibus aliarum familiarum propriis carent, quam eo, quod lectiones recensionis γ proprias praebent, inter se connecti sunt. omnes fere testes interpositis libris deperditis γ^{1},

γ^{2}, γ^{3}, γ^{4} ex hyparchetypo γ fluxerunt. libri γ^{1} testis gravissimus est Sinaiticus gr. 493 = Ψ; uno vel duobus libris deletis interpositis item liber deperditus γ^{5} ex libro γ^{1} ortus esse videtur, ex quo Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 87 et pater (= γ^{6}) codicum Athoorum Lavras Δ 83 (et eius apographi Lavras Λ 70) et Lavras Δ 54 fluxerunt. ex libro γ^{2} descripti sunt Vaticanus gr. 455 = F^{a} (cuius apographon est Romanus Vallicellianus gr. F 33), Parisinus gr. 1195 et interpositis libris contaminatis Athous Protatu 19 (ex quo Vaticanus gr. 816 et Athous Protatu 50 descripti sunt) et Constantinopolitanus ἁγίας τριάδος 89. ex libro γ^{3} fluxerunt Oxoniensis Bodleianus Laudianus 82 et liber Athous amissus γ^{7}, cuius textus tam multis locis a recensione γ abhorret, ut scribam aut libri γ^{7} aut eius parentis libros ex aliis recensionibus ortos (imprimis ex recensione ε) comparavisse necesse sit conicere. quo ex libro γ^{7} orti sunt Athoi Vatopediu 498 et 639, Parisinus Coislinianus 306 (qui in Athoo monasterio Konstamonitu scriptus est), libro deperdito interposito γ^{8} Athoi Dochiariu 78, Kutlumusiu 380, Panteleimonos 471, Dionysiu 776, interposito libro perito γ^{12} Atheniensis gr. 981 et Athous Xiropotamu 39. ex libro γ^{4} descripsit Arsenios monachus anno 911 codicem γ^{9}, qui pater fuit Lugdunensis Batavorum Gronoviani 12 = L et Londiniensis Musei Britannici gr. Old Royal 16 D I = Λ (cuius apographon est Taurinensis gr. C I 11, ex quo Montepessulanus 122 descriptus est) et — ut videtur interposito quodam libro deperdito — Constantinopolitani παναγίου τάφου 773. praeterea ex codice γ^{4} interpositis libris amissis, quorum auctores textum orationis multis locis commutaverunt, nati esse videntur Vaticanus gr. 555 (ex quo Vaticanus Ottobonianus gr. 305 descriptus est) et Vaticanus Ottobonianus gr. 402 (cuius auctor finem orationis ex teste familiae β^{2} sumpsit, vide supra p. CLXXXVI) et Atheniensis gr. 992, etsi is textum mixtum praebet. fortasse ex eodem libro deperdito, ex quo Ottobonianus 402 descriptus est (γ^{10}), alius quoque liber amissus (= γ^{11}) fluxit, qui est pater horum antiquorum codicum: Neapolitani gr. II C 26, Parisini gr. 1478, Parisini gr. 1451, Meteoron μεταμορφώσεως 549. cum auctores librorum γ^{10} et γ^{11} textum e variis fontibus haustum praebuerint, eorum apographa non testes graves libri γ^{4} iudicari possunt. denique ex hyparchetypo γ tres quoque codices, qui neque ex libris $\gamma^{1\text{-}4}$ nati sint neque inter se artius cohaereant, alio quodam modo orti esse videntur: Vaticanus gr. 446 = E, Athous Protatu 2 et Parisinus gr. 1490.

2. Stemma codicum

Videas licet infra.

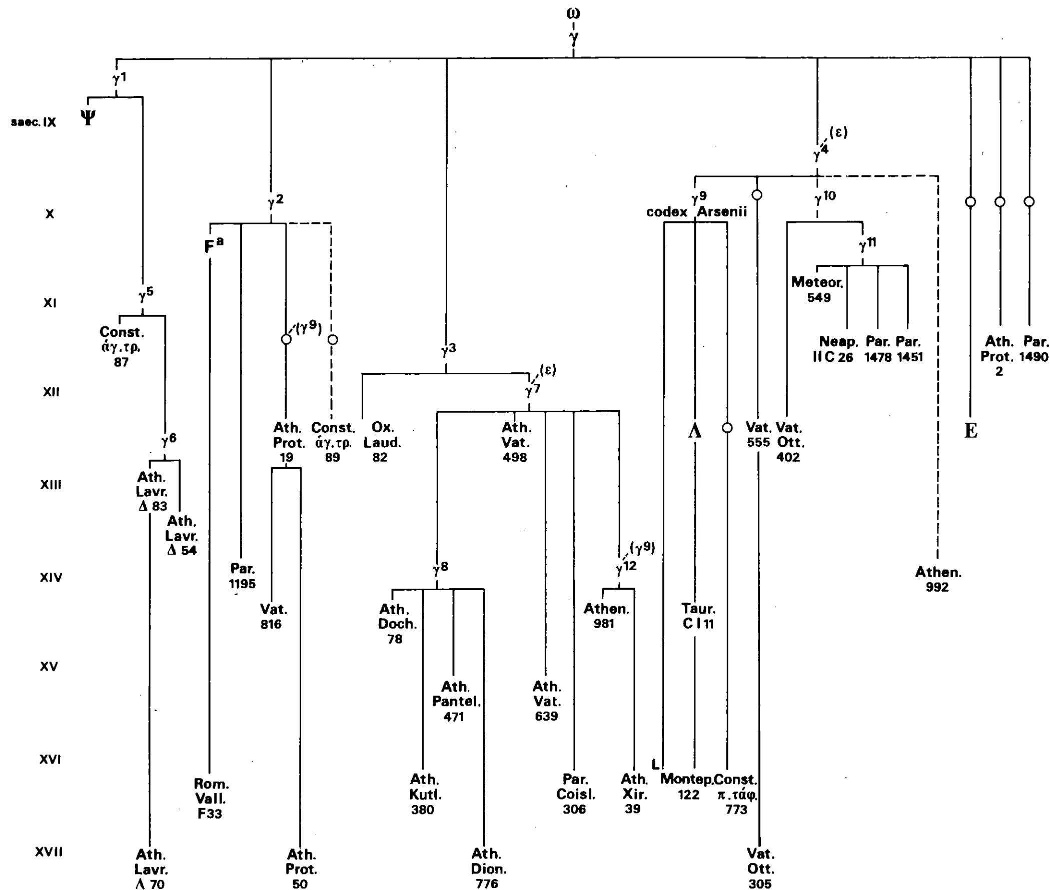

3. De testimoniis stemmatis

Haec exempla lectionum codicis γ^1 propriarum proponam: 75,11 καταλιθούμενος: καταλιθοβολούμενος, 76,3 ante Παύλου add τοῦ, 76,15 Στέφανον: Στεφάνου, 80,2 συσκευάζεις: κατασκευάζεις etc. textus autem libro γ^5 traditus tot locis ab Sinaitico Ψ abhorret, ut libro, ex quo pendet, lectiones ex aliis libris haustas insertas esse conicere necesse sit. reapse aliquem hominem doctum in libro γ^5 varias lectiones inscripsisse ex his exemplis cognosci potest: 77,6 ἐπὶ πίναπος: ἐπίνακος Const ἁγ. τριάδ. 87, ἐπὶ πίνακος τῆς εἰκόνος Athoi (cf. hyparchetypum ε), 83,1-2 ὁ οὕτως περὶ τὸν νόμον ἔχων: ἢ πῶς πε̊ρὶ τὸν νόμον^{οὕτως}ἔχων Athous Lavras Δ 83, ἢ πῶς περὶ τὸν νόμον οὕτως ἔχων Athoi Lavras Δ 83 et Λ 70, ὁ οὕτω ante περὶ τὸν νόμον ἔχων in rasura (i.e. pro ἢ πῶς) Const ἁγ. τριάδ. 87. ex multis lectionibus libri γ^6 propriis has paucas exempli gratia afferam: 77,7 post ἡμῖν

add ἡ, 77,8 ἡ τῶν θαυμάτων om, 77,13 θαύματος om, 81,7-9 νυνὶ δὲ - ἐξείργοντες om, 85,22 τὴν ψευδώνυμον σοφίαν τὴν διὰ om etc.

Libri γ^2 errores proprii imprimis lacunis constitisse videntur, quae testibus gravissimis Vat. 455 et Par. 1195 communes sunt (78,1 λύσαντας - ὁμοφωνίαν om, 78,10 τοῦ δὲ Πέτρου μιᾷ om [in marg add Par. 1195], 84,8 καὶ ἀπηνεῖ τῇ om, 84,11-12 οὐκ ἀλλότριον ἀλλὰ τὸ ἴδιον προσάγων om, 91,6 εἰ χωρὶς - ἰδεῖν om etc.). lacunae 84,8, 84,11-12, 91,6 quoque in Const. ἁγ. τριάδ. 89 inveniuntur, item quaedam lectiones amborum codicum propriae (ut 77,17 τοῖς ἀποστόλοις: αὐτοῖς), sed textus eo libro traditus tam confusus est, ut testis utilis ad librum γ^2 restituendum non iudicetur (respicias autem quaeso id, quod vir doctus F. Mann 208-16 de textus orationis In diem natalem, qui fol. 184-200 codicis traditur, condicionibus diligentissime explicat). Ath. Prot. 19 nonnullis locis cum Vat. 455 et Par. 1195 consentit (ut 77,3 διήγγελλε: διελέγετο, 82,19 νόμους: τύπους, 88,14 Χριστὸν: χρηστως Vat. 455, χς Ath. Prot. 19, lacuna Par. 1195, 93,17 τε καὶ καθορώμενον om), sed is quoque liber textum mixtum, qui aliis libris collatis (uno ex familia γ^9) constitutus est, praebet. ex eo Vaticanum gr. 816 (qui in monasterio Athoo τοῦ παντοκράτορος ortus est) et Ath. Prot. 50 descriptos esse apparet: qui enim tres libri tradunt textum omnino eundem (cf. e.g. lectiones proprias 75,12, ubi Ath. Prot. 19 in textu κειμεν ... [syllaba ultima evanuit], in marg. τῷ θανάτῳ praebet: κείμενος τῷ θανάτῳ Vat. 816, κειμένῳ τῷ θανάτῳ Ath. Prot. 50; 79,11 ante ἄμαχος add ἀκαταγώνιστος etc.; cf. praeterea 92,5, ubi in Vat. 816 καθὼς - εὐαγγέλιον i.e. una linea Athoi Prot. 19 in margine adscriptum est, et duas fenestras in Ath. Prot. 50 (80,13-14 τὰ ψευδῆ - προσδέχεσθαι om, 81,5-6 κατὰ τῶν - ἡ τοῦ om), quibus locis in Ath. Prot. 19 (ut saepius) foramen membranae agglutinato membranae particulo (quod inter annos 1370 et 1621/2 periit) sartum erat.

Libri γ^3 lectiones propriae sunt hae: 76,7 πᾶσα ... ἡ στρατιά: πᾶσαι ... αἱ στρατιαὶ, 80,2 συσκευάζεις: σκευάζεις, 81,6 τάχα μόνοις ἂν: τάχα ἂν μόνοις etc.; confer quoque 77,8 ἐπιδεικνύοιτο: ἀπεδείκνυτο Ox. Laud. 82, ἀποδεικνύοιτο γ^7 exceptis Ath. Vat. 639 et libro γ^{12}, in quibus ἀποδείκνυτο scriptum est. cuius apographi γ^7 lectionum propriarum has proponam: 76,4 πρῶτος τὸν στέφανον τῆς μαρτυρίας ἀναδησάμενος om, 76,9 καὶ post δυνάμεσι om, 76,9 ante θρόνους add τε, 77,18 ἐνσχεδιασθείσης: ἐνηχηθείσης, 78,8 ἐκπεπληγμένους: ἐκπληττομένους, 82,16 μεταποίησις: μετάπτωσις. quibus locis quaedam lectiones addi possunt, quae ex stirpe hyparchetypi ε in librum γ^7 translatae sunt, ut 77,17 ante πνεύματος add ἁγίου, 84,5 βοὰς (pro primum βολὰς): φωνὰς (exceptis Ath. Vat. 639 et libro γ^{12}), 90,3 οὐκ ἔστι ταῦτα οὐκ ἔστι; eodem modo lectiones hyparchetypi ω^1 proprias (quae in memoria familiae ε inveniuntur) textui libri γ^7 insertas et complures lacunas impletas esse verisimile est. ex lectionibus libri γ^8

propriis confer haec pauca exempla: titulus: ante πρωτομάρτυρα add ἀπόστολον καὶ, 76,13 πονηρὸς: δεινός, 78,15-16 συρρεόντων τῆς πίστεως, 79,16 ἐν om etc. in libro γ^{12} textus recensionis γ^{7} nonnullis locis mutatus est; itaque 76,4 lacuna impleta et variae lectiones 78,8 ἐκπληττομένους et 82,16 μετάπτωσις correctae sunt. collatum esse exemplar ex stirpe codicis Arsenii (= γ^{9}) his lectionibus, quae in apographis libri γ^{12} inveniuntur, conici potest: 80,7-8 αἱ κύνες ... περιχαίνουσαι ... ἁπτόμεναι, 91,14 εἴποιεν ἂν etc.

Libri γ^{4} lectiones propriae sunt hae, quas aut liber γ^{9} et Vat. 555 et Vat. Ott. 402 aut liber γ^{9} et Vat. 555 (= *) aut liber γ^{9} et Vat. Ott. 402 (= **) communicant: 77,8 ἐπιδεικνύοιτο: ἐπιδείκνυται (-νυτο Lugd. Gron. 12), 77,16 προπαιδεύσεως: παιδεύσεως, 78,13 πύλην coll ante τοῦ ἱεροῦ, 80,4 βλάψον: βλέψον (**), 80,12 τε om (*), 83,3 μὴ om (*), 87,2 διαναστάντες: ἀναστάντες, 89,1 τῇ ... ἱστορίᾳ: ἡ ... ἱστορία (*), 89,8 ἀτοπίας: ἀπολογίας (ἀτοπίας add in marg Lugd. Gron. 12) (*), 91,10 παρὰ: ἐκ (*), 93,12 ὡς: ὥσπερ (*), 93,15 καὶ ἐπὶ om (*). praeterea nonnullas lectiones aut familiae α proprias (ut 76,4 ante Στέφανος add μέγας (*), 79,7 ante ὅσοις add ἐν (*), 86,9 συνέπλασσον: συνέπλεκον, 86,17 post εἶτα add ἡ) aut hyparchetypi ω^{1} proprias (ut 77,15 ante γλωσσῶν add τῶν, 78,20 ἑαυτὸν οἶδεν, 80,8 ἀληθεστάτων: ἀνθισταμένων, 81,11 ἐκλογῆς: ἐκκλησίας) aut (praecipue initio orationis) familiae ε proprias (ut 77,2 τέως: τε, 77,3 διήγγελλε: διήγγειλε, 77,6 πίνακος: εἰκόνος) ex collato libro ε ipso, cuius scriba testem hyparchetypi ω^{1} adhibuerat, in librum γ^{4} translatas esse mihi verisimile videtur.

Libri γ^{9} i.e. codicis Arsenii hae variae lectiones inveniuntur: 75,5 ἀντιλαμβάνομεν: ἀντιμεταλαμβάνομεν, 76,3-4 καὶ ἀγγέλοις coll post ἀνθρώποις, 78,14 τῷ ... θαύματι: τὸ ... θαῦμα, 79,5 αὐγὴν: αὐτὴν (correxit ut videtur in Λ man. sec.), 79,15 ἀνθρωπίνων: ἀνθρωπείων, 81,13 ὁπλιστὴν recte (ceteri falso ὁπλίτην), 83,1 περὶ om, 83,16 ἐκείνων om, 86,11 οὐδὲ (ante πρὸς): οὔτε, 86,13 μάτην: μάταια, 87,17 τοῖς παροῦσι om, 91,2 πεφώραται: πεφανέρωται, 91,13 ἀπόδειξιν - πατρὸς om, 93,16 οὕτω: οὔτε. quarum lectionum pleraeque erroribus Arsenii ortae esse videntur, qui librum γ^{4} scriptura continua litterisque uncialibus exaratum, cum eum exscriberet, non omnibus locis recte explicavit. quo in codice Arsenii interdum varias lectiones ad textum adscriptas esse inprimis ex his locis intellegi potest, quibus scriba Lugdunensis Gron. 12 verba in scribendo correxit: 76,18 εὑρετῇ correxit ex εὐεργέτῃ, 80,11 παλαίσματος ex πλάσματος, 81,15-16 nomina populorum transposuit ex nominativo in accusativum. Const. πανάγ. τάφ. 773 non ex codice Arsenii ipso descriptus esse videtur, cum omnes quidem lectiones librorum γ^{9} et γ^{4} proprias, sed item nonnullas alias singulis testibus traditas lectiones tradat (ut 76,6 μέχρι: ἄχρι, 78,12 χωλοῦ: τύφλου etc.). quibus et permultis aliis locis corrector quidam, qui libro ex stirpe hyparchetypi α orto usus est (cf. 77,2 ad τε [pro τέως] in marg πίστεως, 84,12 ante σπονδῆς add τῆς, 92,1 ad ἀξίας in marg δεξιᾶς, 92,8 ad δὲ in marg γὰρ etc.), textum aut in margine aut inter lineas correxit.

Cum multae lectiones libri γ^{11} propriae inveniantur (cf. 77,11 post ἀριθμὸν add τῶν ἀποστόλων, 78,19 δευτερεύειν: δεύτερον εἶναι, 78,21 σαρκὸς: σαρκώσεως, 81,17 ἐπιστήμην: δύναμιν, 82,7 γὰρ: οὖν, 86,20 κύριον: Χριστὸν, 87,13 ἀλλοιωθέντος: ἀξιοθέντος, sed respice lacunas maximas in Parisino 1451 75,1-77,10, 86,14-88,23, 93,17-94,14 et in Meteoron μεταμορφώσεως 549 77,14-82,7), de libro γ^{10} nihil aliud nisi id, quod mutilatus fuit, exquirere potui: finis orationis in Vat. Ott. 402 ex teste libri β^{2} (cf. supra p. CLXXXVI), in Neap. C II 26 ex teste familiae ε (cf. 90,3 post ταῦτα add οὐκ ἔστι, 90,7 ὁ προφήτης φησιν, 91,17 ἀπόστολος: Παῦλος, 92,9 post τῶν add γινομένων, 92,14 ἐπὶ τῶν σχίων etc.), in Parisinis ex aliquo teste familiae γ haustus est (in Meteoron μεταμ. 549 textum inde ab 89,19 usque ad finem inspicere non potui). Atheniensis 992 ex libro γ^{4} ortus esse eo probatur, quod et complures lectiones libri γ^{4} proprias (77,8 ἐπιδείκνυτο + Lugd. Gron. 12, 77,16 παιδεύσεως, 78,13 πύλην τοῦ ἱεροῦ, 87,2 ἀναστάντες) et eas lectiones, quas libri γ^{4}, α, ω^{1}, ε communicant (vide supra p. CXCII) et nonnullas lectiones codicis Arsenii γ^{9} proprias (75,6 ἀντιμεταλαμβάνομεν, 79,15 ἀνθρωπείων, 81,13 ὁπλιστὴν, 87,17 τοῖς παροῦσι om) praebet. sed nonnumquam Atheniensis 992 et Vaticanus Ott. 402 contra reliquam libri γ^{4} stirpem repugnant, ut e.g. 75,8 ἐνδυσάμενος (γ^{4}: ἐνδυόμενος), 76,3 ante Παύλου add τοῦ (γ^{4} om), 81,8 κατεσπάρησαν (γ^{4}: διεσπάρησαν), 87,19 ἀνεωγότας (γ^{4}: ἀνεωγμένους). fortasse libro γ^{4} multae correctiones variaeque lectiones insertae sunt, quas scribae apographorum non omnes eodem modo respexerunt. sed res se ita obscura habet, ut certe explicari non possit.

Denique tres codices Vaticanus 446, Athous Prot. 2 et Parisinus 1490, qui libris γ^{1-4} non interpositis ex hyparchetypo γ fluxisse videntur, cum libris γ^{1-2} duas lacunas communes habent (76,15 τῇ κατὰ τῶν ἀνθρώπων om, 85,15 τῆς ante τότε om) et plerumque textum hyparchetypi γ (i.e. textum hyparchetypi ω^{2} exceptis variis lectionibus librorum δ, ε, ζ propriis), sed nonnullis locis (praecipue in Parisino 1490) commutatum tradunt, quod libris, ex quibus pendent, lectiones ex collatis testibus aliarum familiarum haustae insertae sunt.

4. De hyparchetypo γ

Cum testes recensionis γ praecipue eo, quod varias lectiones librorum ω^{1}, δ, ε, ζ proprias non praebent, inter se coniuncti sint, tabella lectionum libri γ propriarum constitui non potest. quin etiam mea quidem

sententia dubitare licet, utrum hyparchetypus γ ex uno aut ex compluribus libris, quibus textus hyparchetypi ω^2 minus quam libris δ, ε, ζ mutatus est, constiterit. sed de ea quaestione vide infra p. CCXI sq.

D. De hyparchetypo δ

1. De recensione codicum

Testis antiquissimus gravissimusque hyparchetypi δ est Florentinus Laurentianus plutei 7,26 = Y. interpositis autem libris deletis, in quibus textus Gregorii vario modo commutatus est, praeterea quattuor libri ex eo fluxerunt. quorum Florentino Y proximus est Athous Iviron 683, ex quo Athous Iviron 594 descriptus esse videtur. ex tertio libri δ apographo, quod cum teste hyparchetypi α collatum est ($=\delta^1$), dependent et Parisinus gr. 921 et (interposito libro amisso δ^3) Atheniensis gr. 2101 eiusque frater Atheniensis Benaki 24 et (alio interposito libro mutilato, in quo lectiones familiae β^7 propriae inscriptae sunt) Oxoniensis Bodleianus Baroccianus gr. 192. interposito autem libro deperdito, cuius auctor testem quendam hyparchetypi ω^1 contulit, ex libro δ quoque Mediolanensis Ambrosianus gr. C 124 sup, qui est pater Athoi Panteleimonos 300, dependet. ex quinto denique eius apographo, in quo textus mirum in modum ex duobus fontibus (δ et ω^1) permixtus esse videtur ($=\delta^2$), Parisinus gr. 582 et Oxoniensis Bodleianus Baroccianus gr. 234 fluxerunt.

2. Stemma codicum

Videas licet infra.

3. De testimoniis stemmatis

Librum δ^1 cum teste hyparchetypi α collatum esse ex his exemplis cognosci potest: 76,1 ἐναγωνίζεται (ἐναγωνίσηται δ), 76,12 ἀγωνιζομένοις (ἀνταγωνιζομένοις δ), 76,15-16 τῇ κατὰ τῶν ἀνθρώπων ... νίκῃ (om δ), 77,8 γὰρ add post μὲν (om ω^2), 80,9 post ἦν add ὁ πονηρὸς ($=\omega^1$), 80,15 ἐνδιασπείρας: ἐγκατασπείρας ($=\omega^1$), 80,16 post καὶ add πᾶσα ($=\omega^1$), 83,7 κατασκευάσας: νομοθετήσας ($=\omega^1$), 83,16 ἔλθῃ: ἔλθοι ($=\omega^1$), 90,9 ante οὐχ add εἰ οὖν (= α), 91,11 Χριστομάχων (= α), 91,12 τούτων: τούτου ($=\omega^1$, τοῦτο Athen. Benaki 24). Atheniensibus 2101 et Benaki 24 tot menda propria communia sunt (ut 75,11 καταλιθολευστούμενος, 76,10 post πᾶσα om ἡ, 76,11 ἀνταγωνιστῇ: ἀγωνιστῇ, 77,2-3 κεκρυμμένης ζωῆς τέως καὶ ἀγνοουμένης, 77,8 ante ἄνωθεν om ἡ etc.), ut eos ex eodem exemplari δ^3, i.e. apographo libri δ^1 correcturis instructo, defluxisse manifestum sit.

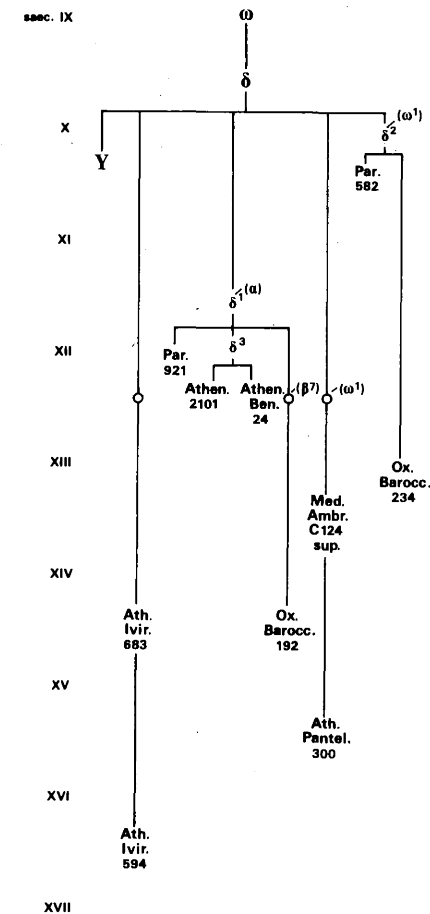

Oxoniensis Barocc. 192 ex (mutilato) apographo libri δ^1, quod cum teste familiae β^7 collatum est, descriptus esse his locis probatur: 87,6 φαινόμενον ($=\beta^7$), 77,11 τοῦ πνεύματος διαμερισθὲν ($=\beta^5$), 81,6 ἐναπέκειτο ($=\beta^5$), 80,17 καὶ καθάπερ ($=\beta^3$) correxit ex καθάπερ γάρ, 87,13 ἀλλοιωθέντος καὶ εἶδε sscr λαμπρυν αὐτῷ (λαμπρυνθέντος et αὐτῷ [pro καὶ] sunt lectiones, quae praecipue testibus familiae β traditae sunt), 91,10 σκοπηθέντων (= β) correxit ex ἱστορηθέντων etc.

Libri δ^2 lectionum propriarum exempli gratia has proponam: 82,2 λέγοντος: λαλοῦντος, 83,4 νόμον: μόνον, 89,22 ὑπερουράνιον: οὐράνιον, 91,6 Ἰησοῦν om, 92,2 ἐκδεχέσθωσαν: ἀποδεχέσθωσαν, 92,20 τὴν om. textum autem libri δ^2 ex duobus fontibus mixtum esse his exemplis demonstretur: ex exemplari, quod ad hyparchetypum ω^1 pertinuit, complures lec-

tiones propriae depromptae sunt, inprimis verba in hyparchetypo ω^2 omissa (ut 77,8 γὰρ post μὲν, 80,9 ὁ πονηρὸς post ἦν, 80,9 τινα post ἄλλον, 81,15 Ἰταλοὶ καὶ post Μεσοποταμῖται etc.) et commutato ordine composita (ut 83,1-2 οὕτως ἔχων, 83,6 χειρῶν ἀδίκων, 83,7 τῶν προσόντων μεταδόσεως etc.). ex altero libro, qui ex stirpe familiae δ ortus est, non modo lectiones libri δ propriae (ut 76,1 ἐναγωνίσηται, 76,9 τοιούτων, 77,8 θαυμασίων, 83,5-6 ἀμύνεσθαι etc.), sed etiam permultis locis textus hyparchetypi ω^2 descriptus est: quare ex eo libro mihi maxima parte liber δ^2 fluxisse videtur. textum orationis in codice, ex quo Med. Ambr. C 124 sup pendet, retractatum esse ex his locis cognosci potest: 75,10 post ὑπεξερχόμενος add τοῦ σωματικοῦ, 78,20 Παῦλος οἶδεν διάκονον ἀποκαλεῖν ἑαυτὸν μυστηρίων, 82,19 ἐπειδὴ Ἰησοῦς φησι μέλλει καταλῦσαι τὸν νόμον, 85,3/4 πᾶσιν ὁ θυμὸς πρὸς τὸν ἐκείνου διεγήγερτο φόνον, 86,10 ante οὐχ add οὗτος δὲ, 87,16 post βεβήλων add ἀκουσμάτων καὶ σατανικῶν συντυχιῶν etc. librarius autem textum non modo sua sponte retractavit, sed etiam librum ex stirpe hyparchetypi ω^1 ortum contulit, ex quo et alia et 87,2 lectionem ἀπεδείκνυτο exhausit, etsi ordinem verborum eo loco non commutavit (συνήγορος ἀπεδείκνυτο τοῦ δόγματος Med. Ambr. C 124 sup, συνήγορος ἀπ- aut ἐπεδείχθη τοῦ δόγματος ω^2, συνήγορος τοῦ δόγματος ἀπεδείκνυτο ω^1). de Mediolanensi Ambr. C 124 sup, antequam e Thessalia in Italiam advectus est, Athous Panteleimonos 300 ad verbum descriptus est. Athoi autem Iviron 683 et 594 inter se plane consentiunt, ut recentiorem ex antiquiore descriptum esse conicias; communicant nonnulla menda propria (ut 75,6 χθὲς ἡμᾶς ὁ τοῦ παντὸς δεσπότης εἱστίασε σήμερον om) et lectiones malas, quae ex correcturis in patre Athoi Iviron 683 inscriptis ortae sunt (cf. 80,7-8 οἱ κύνες τοὺς λίθους [οἷς βάλλονται om] περιχαίνουσαι, τοὺς βάλλοντας οὐχ ἁπτόμενοι, 82,7 post ἐκβησομένων add ἀπόδειξις om ἦν).

4. De hyparchetypo δ

Textus recensionis δ plerumque idem est ac recensionis γ, sed praeterea nonnullas lectiones proprias praebet, quarum multae non omnibus testibus traduntur; qua ex re perspicuum mihi esse videtur eas lectiones postea ad textum libri δ eo modo adscriptas esse, ut librarii apographorum inter complures lectiones eligere possent. itaque in tabella lectionum codicis δ propriarum has condiciones memoriae indicavi: lectionem esse traditam aut libro Florentino Y et plerisque reliquorum testium aut libro Y et quibusdam aliis testibus (= *) aut Athoo Iviron 683 et quibusdam testibus excepto codice Y (= **) aut nonnullis testibus exceptis libris Y et Athoo Iviron 683 (= ***):

1. *addidit*: 76,9 ὁ ante ἐν (**).

2. *omisit*: 76,15-16 τῇ κατὰ τῶν ἀνθρώπων ... νίκῃ (*), 83,9 μοι, 93,11 τοῦ πατρὸς (*), 93,16 ἂν.
3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 76,9 τιμίων: τοιούτων, 77,8 θαυμάτων: θαυμασίων (**), (b) *adiectiva*: 78,21 ἀνθρωπίνην: τοῦ παντὸς (**), (c) *verba temporalia*: 76,12 ἀγωνιζομένοις: ἀνταγωνιζομένοις (*), 83,6 προλελυπηκότα: προηδικηκότα, 86,9 συνέπλασσον: ἔπλασσον, 88,14 πολεμοῦσι: πολεμίοις, (d) *pronomina, particulas* etc.: 78,15 πρὸς: ἐπὶ (**), 81,13 αὐτὸν: οὕτως (**), 93,12 ὡς: ἐν οἷς (*).
4. *verba aliter flexit* (a) *substantiva, adiectiva, pronomina etc.*: 81,13 πάσης: πάσας (**), 91,13 τῇ ... ἐξουσίᾳ: τῆς ... ἐξουσίας (**), (b) *verba temporalia*: 76,1 ἐναγωνίζεται: ἐναγωνίσηται (*), 81,19 γίνεσθαι: γεγενῆσθαι (***), 83,5 ἀμύνασθαι: ἀμύνεσθαι, 87,17 ἐκοινώνει: κοινωνεῖ (*), 88,5 ἔκραξαν: ἔκραζον (**).
5. *ordinem verborum commutavit*: 82,17-18 πάντως ἔδει: ἔδει aut δεῖ πάντως, 90,5 πλήρης γενόμενος: γενόμενος πλήρης (**, δεόμενος πλήρης Ath. Ivir. 683), 92,15 τὸ βάρος ἀνέχων: ἀνέχων τὸ βάρος (**).
6. *litteras elisit*: 76,13 δ' ἀλλήλοις, 94,8 ταῦθ' ἡμῖν (αῦθ' ἡμῖν Ath. Ivir. 683 i.e. littera ornata in margine errore librarii non scripta est).

Auctorem libri δ eas lectiones non ex fonte suo descripsisse, sed arte coniecturali adhibita textui inseruisse (nisi alius homo doctus librum eius retractavit) mihi persuasum est. lectionibus autem propriis emendatis liber δ, qui homilias variorum auctorum ecclesiasticorum more menologii dispositas continuisse videtur, testis gravis hyparchetypi ω^2 iudicandus est.

E. De hyparchetypo ε

1. De recensione codicum

Ex ipso libro ε dependere videntur codex mutilatus Parisinus gr. 1171 = Π (cuius apographon Athous Xiropotamu 134 est), Sinaiticus gr. 523 et Escorialensis gr. Y II 15, aliis autem fortasse compluribus libris contaminatis interpositis hi libri: Romanus Vallicellianus gr. B 34, Vaticanus gr. 1907 = S (ex quo Vaticanus gr. 1433 descriptus est), Parisinus suppl. gr. 1273 et codex mutilatus Messanensis Sancti Salvatoris 77 (qui nunc in ipsa Gregorii oratione post 82,7 ἐκβησομέ]νων incipit). reliqui hyparchetypi ε testes interposito libro amisso ε^1 traditi sunt: Mediolanensis Ambrosianus gr. B 12 inf et liber deperditus ε^2, ex quo Cryptensis B β X, Florentinus Laurentianus plutei 10,27, Lesbiacus Ioannu 7 et liber deletus ε^3 fluxerunt; quo ex libro ε^3 descripti sunt Mediolanenses Ambrosiani gr. C 11 inf et F 103 sup, Vaticanus gr. 1246, Vaticanus Barberinianus gr. 456 et Messanensis Sancti Salvatoris 30.

2. Stemma codicum

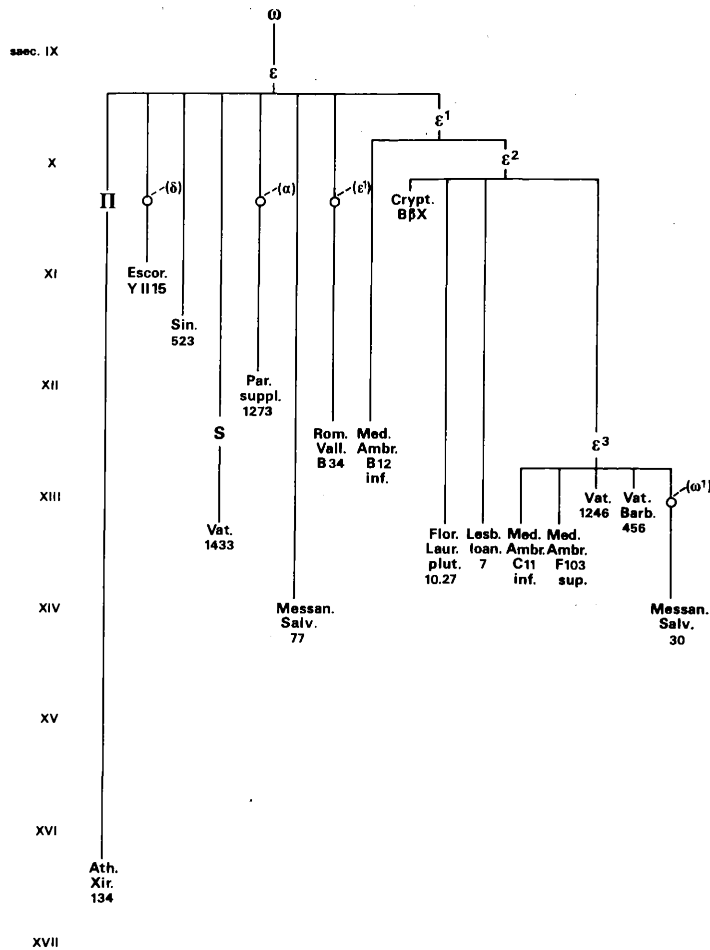

3. De testimoniis stemmatis

Ex lectionibus libri ε^1 propriis exempli gratia has proponam: 75,10-11 ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν σπαργανούμενος, οὗτος ὑπὲρ ἐκείνου καταλιθούμενος om (in marg add Med. Ambr. B 12 inf), 76,8 post παρεστηκότων add θεῷ, 76,19 γὰρ om, 77,5 ἀλλάξασθαι: ἀνταλλάξασθαι, 77,19 ἐπὶ: ἐν, 79,17 τρεφαμένου: στρατευσαμένου, 80,11 ἑαυτοῦ: αὐτοῦ, 80,18 ὑποβάντες: ὑποβάλλοντες. libri ε^2 lectiones propriae sunt hae: titulus: τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσης ἐγκώμιον εἰς τὸν (τὸν om Med. Ambr. C 11 inf) ἅγιον Στέφανον τὸν πρωτομάρτυρα, 76,7 ἡ coll post πᾶσα, 76,8 τῶν ante

παρεστηκότων om, 77,10 ἐπλήρωσε: ἐπλήρου aut ἐπλήροι, 77,13 τὴν ante γλῶσσαν om, 78,21 post Χριστοῦ add καλεῖν, 79,4 τῆς om, 79,4 ἐπιτηδείης: ἐπιτηδείου etc. ex lectionibus libri ε^3 propriis haec pauca exempla elegi: 75,6 τοῦ παντὸς om, 76,2 ante ὁμολογίας add αὐτοῦ, 76,5 ante τὴν εἴσοδον add μαρτυρίου etc.

Virum doctum, qui Escorialensem Y II 15 correxit, librum ex stirpe hyparchetypi δ natum comparavisse his exemplis cognosci potest: 76,1 ἐναγωνίζεται: ἐναγωνίσηται (ση in ras) = δ, 77,9 ἐναέριον: ἐν eras (ἀέριον = δ), 83,11 περιόνυμος (= δ) corr ex διόνυμος etc. librum autem, ex quo Parisinus suppl. 1273 descriptus est, cum teste familiae α collatum esse his locis apparet: 77,2 τέως: πίστεως, 77,8 ἐπιδεικνύοιτο: ἐπιδεικνύηται, 77,8 post μὲν add γὰρ (= ω^1), 80,15 ἐγκατασπείρας (= ω^1), 90,9 ante οὐκ add εἰ οὖν etc. Romano Vall. B 34 lectiones ex teste quodam familiae italograecae ε^1 haustas a librario in scribendo insertas esse mihi his exemplis explanari videtur: 78,4 adscripsit τῇ post μή, 78,9 confecit γλεῦκος ex lectione recta γλεύκους, 78,20-21 addidit καλεῖν in superiore margine (alia manus iterum suprascripsit καλεῖν post 78,20 οἶδε), 79,4 erasit τῆς ante ἐπιτηδείου (pro ἐπιτηδείης) etc. denique Lesbiacum Ioannu 7 non sine dubitatione in familia ε^2 colloco, cum neque libri ε^1 neque libri ε^2 omnes lectiones proprias tradat (ex exemplis supra indicatis haec et in Lesb. Ioan. 7 inveniuntur: libri ε^1: 76,8, 76,19, 80,11, 80,18, libri ε^2: 76,8, 77,10 ἐπλήρου, 78,21 post Χριστοῦ μυστηρίων add καλεῖν, 79,4). saepius autem malas quasdam lectiones familiae ε^1 una cum Cryptensi B β X et Florentino Laur. plut. 10.27 non habet (cf. 75,6 τοῦ παντὸς add Lesb. Ioan. 7, Crypt. B β X, Flor. Laur. plut. 10.27 [om cet.], 75,12 τῷ θανάτῳ add Lesb. Ioan. 7 et Flor. Laur. plut. 10.27 [om cet.], 78,4 ἀνθρωπίνης Lesb. Ioan. 7 et Crypt. B β X [πνευματικῆς cet.], 78,9 γλεύκους Lesb. Ioan. 7 et Crypt. B β X [γλεῦκος cet.], 79,6 τῇ ante Στεφάνου add Lesb. Ioan. 7 et Flor. Laur. plut. 10.27 [om cet.]). praeterea nonnullis quoque lectionibus propriis cum Messanensi S. Salv. 30 coniungitur (cf. 76,7 et 76,10 πᾶσαν ... τὴν στρατιὰν κτλ., 84,12 ἀπορραίνων τοῦ αἵματος: ἀπορραίνων τὸ ἴδιον αἷμα Lesb. Ioan 7, τὸ ἴδιον ἀπορραίνων αἷμα Messan. Salv. 30), cuius tamen locus in stemmate simili modo incertus est: continet enim non modo nonnullas lectiones proprias libri ε^3 (76,2, 76,5) et libri ε^2 (77,10 ἐπλήρου, 78,20 ante οἶδεν add καλεῖν, quod verbum in ceteris testibus post 78,21 Χριστοῦ additur), sed etiam multas lectiones hyparchetypi ω^1 proprias, quae ex collato libro (ut videtur ex familia β orto: cf. 75,11 καταλιθούμενος: καταλευόμενος) exhaustae sunt. sed cum textum librorum ε^1, ε^2, ε^3 valde depravatum esse appareat, uberius de eis disserere opus non est.

4. De hyparchetypo ε

Etsi lectionum libri ε propriarum nulla omnibus testibus traditur, tamen non dubito, quin omnes lectiones, quas infra collegi, ex ipso libro ε fluxerint. sed quod librarii eas postea textui adscriptas esse viderunt, alii lectiones priores, alii lectiones adscriptas, quibus homo doctus orationem Gregorii emendare voluit, acceperunt. in singulis codicibus nonnullae quoque lectiones libri ε propriae cum lectionibus, quae ex collatis libris haustae sunt, commutatae sunt. itaque in tabella indicavi, utrum lectio multis testibus an paucis (= *) an singulis (= **) tradatur et quae lectiones fortasse erroribus librariorum ex eis ortae sint (= +):

1. *addidit*: 76,15 τὸν ante Στέφανον (*), 77,17 ἁγίου ante πνεύματος, 79,12 μείζοσι post αὐτὸν (**), 80,17 τῷ ante Στεφάνῳ (*), 81,13 μέγαν ante ὁπλίτην [pro ὁπλιστὴν] (*), 86,18 καὶ post ἀνατρεφόμενος (**) [ἀνατρεφόμενος: καὶ Par. 1171 +, ἀνατρεφόμενος om ** +], 92,9 γινομένων post τῶν (*), 92,14 τῶν ante ἰσχίων [pro ἰσχίῳ] (*), 92,16 τῶν ante γονάτων (omnes excepto libro ε^1).
2. *omisit*: 80,12 τοὺς ante δικαστὰς (*).
3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 77,6 πίνακος: εἰκόνος, 82,6 κακίαν: κατηγορίαν (*), 89,10 θεοῦ: πατρὸς (**) [θεοῦ καὶ πατρὸς Escor. Y II 15 +], 92,20 ἀσωμάτου: σώματος (**), (b) *verba temporalia*: 79,7 ἀφεώρων: ἐφεώρων (**) [ἑώρων Vat. 1907 +], 85,14 ἀπεδείκνυτο: ἀνεδείκνυτο (**) [ἐδείκνυτο ** +], 87,5 διισταμένας: διιπταμένας, 92,15 ἀνέχων: ἀντέχων (**), (c) *pronomina, particulas etc.*: 77,2 τέως: τε, 90,19 οὔτε: οὐδὲ (*) [οὐδ' Med. Ambr. B 12 inf +], 92,17 διὰ: ἐπὶ (*), 94,1 ὡς: ὥσπερ (*).
4. *verba aliter flexit* (a) *substantiva, adiectiva, pronomina etc.*: 81,15-16 Αἰγύπτιοι κτλ.: Αἰγυπτίους κτλ., 84,12 τοῦ αἵματος: τὸ αἷμα (*) [τοῦ σώματος καὶ αἷμα * +, τοῦ σώματος τὸ αἷμα ** +], (b) *verba temporalia*: 77,3 διήγγελλε: διήγγειλε, 80,7 τοῦ βάλλοντος: τῶν βαλλόντων (**), 89,8-9 ἐνατενίσας τῷ οὐρανῷ εἶδε: ἀτενίσαντα εἰς ὕψος καὶ ἰδόντα (*).
5. *ordinem verborum commutavit*: 76,19 γὰρ οὐκ ἂν: γὰρ ἂν οὐκ (**) [γὰρ ἂν οὐκ ἂν * +, οὐκ ἂν ε^1 +], 79,7 πρὸς αὐτὸν ἀφεώρων: ἐφ- aut ἀφεώρων πρὸς αὐτὸν [ἑώρων πρὸς αὐτὸν Vat. 1907 +], 79,8-9 οἱ τῶν λοιπῶν: τῶν λοιπῶν οἱ (*) [τῶν λοιπῶν ** +], 80,11 ἑαυτοῦ τὴν: τὴν ἑαυτοῦ (*) [αὐτοῦ τὴν * +], 81,10-11 παρὰ τοῦ Φιλίππου γίνεται: γίνεται παρὰ τοῦ Φιλίππου (*), 81,15 Ἰταλοὶ καὶ [post Μεσοποταμῖται add ω^1]: καὶ Ἰταλοὺς (**) [Ἰταλοὺς καὶ * +, Ἰταλοὺς Vat. 1907 +], 89,19 κείμενον χρυσίον: χρυσίον κείμενον (*) [χρυσίον Vat. 1907 m^1, κείμενον add m^c], 90,3 οὐκ ἔστι ταῦτα: οὐκ ἔστι ταῦτα οὐκ ἔστι, 90,7 καθὼς φησιν ὁ προφήτης: καθὼς ὁ προφήτης φησιν (**) [φησὶν καθὼς ὁ προφήτης ** +].

Ceterum textus recensionis ε plerumque idem est ac hyparchetypi ω^2, sed non pauci loci inveniuntur, quibus testes partim lectiones hyparchetypi ω^2 partim hyparchetypi ω^1 praebent i.e. quibus librarii in libro ε describendo ex duabus lectionibus eligere potuerunt. quos locos in tabella ita proponam, ut primum lectiones hyparchetypi ω^2 tum hyparchetypi ω^1, quae progenie libri ε traduntur, indicem:

pars testium *omittit*, pars *addit* haec additamenta hyparchetypi ω^1:

75,12 τῷ θανάτῳ ante κειμένῳ, 82,1 βλάσφημα post ῥήματα, 84,15 καὶ λέγων post ἀκοαῖς, 88,5 καὶ ante αὐτῶν, 89,12 ὁ ante Στέφανος, 89,13 τὴν ante χεῖρα, 90,4 δὲ post Στέφανος, 90,7 υἱὸν post θεοῦ, 90,13 τοῦ ante υἱοῦ, 90,19 θεῖον ante θέαμα.

haec *verba* in hyparchetypis ω^2 et ω^1 *diversa* stirpe libri ε traduntur:

75,11 καταλιθούμενος - καταλευστούμενος, 78,4 διαφορὰν - διάνοιαν, 79,4 δὲ - γὰρ, 80,8 ἀληθεστάτων - ἀνθισταμένων, 80,15 ἐνδιασπείρας - ἐγκατασπείρας, 81,11 ἐκλογῆς - ἐκκλησίας, 83,2 τοσαῦτα - πάντα, 84,5 βοὰς (φωνὰς) - βολὰς, 84,9 ἔβαλλον - ἔβλεπον, 84,15 φονευτῶν - φονευόντων, 85,7 καὶ - ὃς, 85,12 εὐποιίαν - εὐμένειαν, 86,19 τὸ Ἰσραηλιτικὸν - τὸν Ἰσραήλ, 87,13 καὶ - αὐτῷ, 87,14 ἐβόησεν - ἐξεβόησεν, 91,6 ἰδεῖν - εἰπεῖν, 91,10 ἱστορηθέντων - σκοπηθέντων, 91,17 ὅ τε - ὁ δὲ, 92,2 ἴση - εἰς.

his locis testes libri ε *verba diverse flectunt*:

78,6 μένῃ - μείνῃ, 81,2 ἐργάζεται - εἰργάσατο, 84,20 μακάριστον - μακάριον, 87,16 διήγημα - διηγήματα, 91,12 τούτων - τούτου, 93,3 ἐνοήσαμεν - νοήσομεν.

his locis *diversam verborum ordinem* praebent:

75,13 ἀδελφοὶ τῷ λόγῳ καὶ ἡμεῖς - ἀδελφοὶ καὶ ἡμεῖς τῷ λόγῳ, 78,20 οἶδεν ἑαυτὸν - ἑαυτὸν οἶδεν, 82,19 Ἰησοῦς φησιν - φησὶν Ἰησοῦς, 83,1-2 ἔχων coll post νόμον - post οὕτως, 92,8 ἐστὶ coll post ἀληθείας - post διδάσκαλος.

Lectiones autem hyparchetypi ω^1 proprias ex collato libro postea textui libri ε adscriptas esse mihi persuasi. quod enim nonnullis locis plane demonstrari potest: exempli gratia locum 90,7 proponam, quo in hyparchetypo ω^1 τοῦ θεοῦ υἱόν, in hyparchetypo ω^2 τοῦ θεοῦ legitur: τοῦ θεοῦ stirpe libri ε^2, τοῦ θεοῦ υἱὸν Escor. Y II 15, Par. suppl. 1273, Rom. Vall. B 34, υἱὸν τοῦ θεοῦ Par. 1171 et Vat. 1907, solum υἱὸν Med. Ambr. B 12 inf traditur, cuius scriba adscriptam vocem υἱὸν falso ut variam lectionem pro τοῦ θεοῦ percepit, (in Sinaitico 523 verba καὶ τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ υἱὸν omissa sunt). igitur in libro ε ad textum, qui ut textus librorum γ et δ ex hyparchetypo ω^2 ortus est, postea non modo coniecturae, quibus vir doctus suo Marte orationem Gregorii emendare et corrigere conatus est, sed etiam multae lectiones ex collato teste hyparchetypi ω^1 sumptae adscriptae sunt. tamen eis lectionibus coniecturisque neglectis liber ε testis gravis hyparchetypi ω^2 iudicandus est. qui liber vix ante nonum saeculum exiens in monasterio Asiatico scriptus esse et menologium sex mensium continuisse videtur.

F. De hyparchetypo ζ

1. De recensione codicum

Duobus libris exceptis omnes testes interpositis libro ζ^1 eiusque apographis ζ^2, ζ^3, ζ^4, ζ^5 ex hyparchetypo ζ pendent. ex libro ζ^2 descripti sunt Vaticanus gr. 1633 italograecus = V, qui permultis locis collato teste quodam familiae ε correctus est, et Vaticanus gr. 2121. apographa autem libri ζ^3 sunt Vaticanus gr. 2040, Basileensis Universitatis F V 29, forsitan Oxoniensis Bodleianus Lyell 92, Achridensis 56 et Atheniensis gr. 1048. ex libro ζ^4 multi codices interpositis libris ζ^6 et ζ^7 fluxerunt: inter quos Athoi Lavras Γ 117, Kutlumusiu 34, Dionysiu 116 et Mediolanensis Ambrosianus F 130 sup progenies sunt libri ζ^6, Constantinopolitanus παναγίας καμαριωτίσσης 10 (qui est pater Constantinopolitani τῆς θεολογικῆς σχολῆς 37), Athoi Lavras Δ 80 (cuius apographa Athoi Lavras Ω 153 et Xiropotamu 120 esse videntur) et Grigoriu 9 atque Atheniensis gr. 2482 progenies sunt libri ζ^7. quinque autem codices ex libro ζ^5 prognati sunt: Mosquensis gr. 215, Messanensis Sancti Salvatoris 15, Parisinus gr. 1217, Oxoniensis Bodleianus Novi Collegii 82 et Oxoniensis Bodleianus Miscellaneus 34; praeterea liber, ex quo Parisinus gr. 503 (in quo nonnullae lectiones ex teste quodam familiae β inscriptae sunt) natus est et qui correcturis ex filio quodam libri β^5 sumptis instructus erat, ex libro ζ^5 fluxisse videtur. non ex libro ζ^1 descripti, sed ei proximi sunt Vaticanus gr. 448 = C et Florentinus bibliothecae nationalis gr. 53: quorum uterque codicum textum simillimum praebet ei, quem librum ζ^1 praebuisse ex apographis ζ^2, ζ^3, ζ^4, ζ^5 inter se collatis conici potest. itaque ex hyparchetypo ζ fluxisse et fratres libri ζ^1 esse videntur. Florentinum 53 tamen non de libro ζ ipso pendere ex eo cognosci potest, quod initio orationis nonnullas lectiones familiae δ proprias tradit, quae libro, ex quo descriptus est, ex collato quodam teste eius familiae insertae erant.

2. Stemma codicum

Videas licet infra.

3. De testimoniis stemmatis

Variae lectiones libri ζ^2 propriae sunt hae: 82,15 post τόπου add κατάλυσις, 86,18 post ἀνατρεφόμενος add καὶ, 90,8 ἐν γὰρ τῷ φωτί σου: τὸ γὰρ ἐν τῷ φωτί σου (τῷ sscr Vat. 2121 m.pr. ut vid.), 90,10 εἰς: πρὸς, 94,13 post δόξα add σὺν τῷ ἀχράντῳ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι etc. praeterea libro ζ^2 varias lectiones ex teste familiae β haustas insertas esse multis

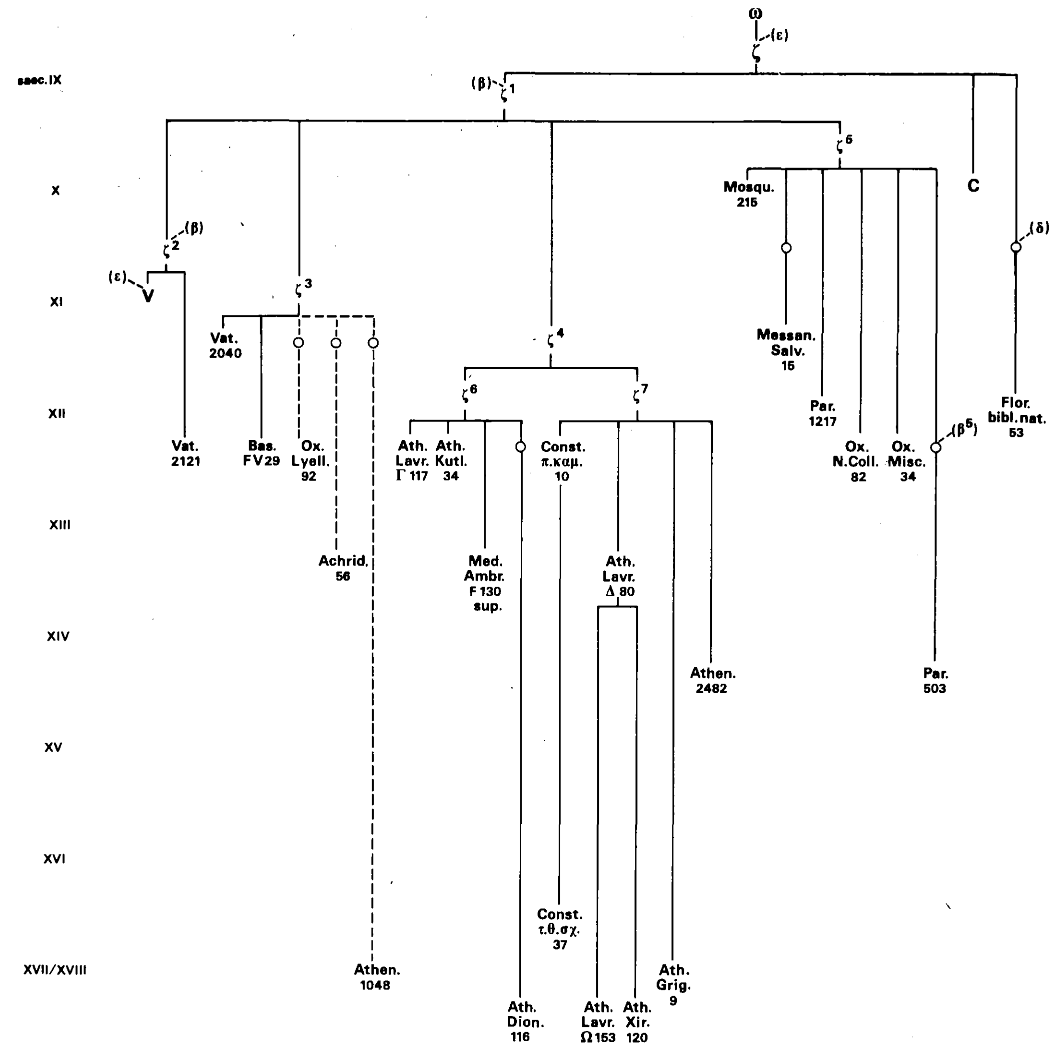

exemplis demonstrari potest (cf. 78,7 ἀπιστούντων coll post Φαρισαίων, 80,3 εἴποιμι ἂν coll post κήρυχος, 80,15-16 ante κατήγορος, δικαστὴς et δήμιος add καὶ, 87,15 ποιοῦντες, 87,17 ἐκοινώνησε etc.). scriba autem Vaticani 1633 testem hyparchetypi ε adhibuit, ex quo permultas lectiones excerpsit et eas in scribendo, ut videtur, aut lectionibus libri, quem exscripsit, permutavit aut ad eius lectiones, quas iam scripserat, in margine aut inter lineas adscripsit (in sententia 80,6-7 οἷόν τι ποιοῦσιν οἱ κύνες, τοὺς λίθους, οἷς βάλλονται, περιχαίνοντες, τοῦ βάλλοντος οὐχ ἁπτόμενοι mutavit articulum οἱ in αἱ et participium περιχαίνοντες in περιχαίνουσαι, sed a

primo scripsit ἀπτόμεναι; multos alios locos correctos vide in app. crit.); saepius ordinem quoque verborum ita commutavit, ut eis signa adscriberet (cf. e.g. 78,7 Φαρισαίων ''ἀπιστούντων 'καὶ ... ἀκοαῖς'· = Φαρισαίων καὶ ... ἀκοαῖς ἀπιστούντων).

Ex libri ζ^3 lectionibus propriis has proponam: 76,5 ante πρῶτος add καὶ, 77,9 post πᾶσαν add μὲν, 79,4 αἴρει (ἐγείρει ζ^1): ἀνεγείρει. sed Oxoniensem Lyell 92 et Achridensem 56 familiae ζ^3 attribuere dubito, quamquam lectiones proprias 76,5 et 79,4 atque nonnullos alios locos cum Vaticano 2040 et Basileensi F V 29 communicant, quibus locis ζ^3 lectiones hyparchetypi ω^2, reliqua progenies libri ζ^1 lectiones hyparchetypi ω^1 praebet (cf. 81,15 Ἰταλοὶ καὶ om ζ^3 add cet., 82,2 τούτου om ζ^3 add cet., 84,15 καὶ λέγων om ζ^3 add cet., cf. praeterea 83,1-2 ἔχων coll post νόμον ζ^3 post οὕτως cet., 83,2 τοσαῦτα ζ^3, πάντα cet. etc.). denique in ambobus codicibus lectiones libri ζ^5 propriae (ut 77,6 ἐπὶ πίνακος τῆς εἰκόνος), sed vix una libri ζ^1 (79,4 ἀνεγείρει [= ζ^3], 87,17 προστεθεὶς [= ζ^5] Ox. Lyell 92) et libri ζ ipsius (86,9 συνέπλαττον Ox. Lyell 92, συνέπλεττον Achr. 56, 91,1 post ἄρα add οὖν, 92,11 ὥσπερ Achr. 56) inveniuntur. sed cum reliquis testibus libri ζ^3 in illa commutatione lectionum hyparchetypi ω^1 et hyparchetypi ω^2, quam libri ζ^1 propriam esse infra indicabo, paucissimis locis exceptis consentiunt. quare tamen eos interpositis libris vario modo correctis ex libro ζ^3 dependere mihi verisimile est. Atheniensis gr. 1048 quoque (cuius priores modo paginas inspexi) eadem via obscura atque Oxoniensis Lyell 92 et Achridensis 56 ex libro ζ^3 fluxisse videtur (tradit non modo lectiones libri ζ^3 proprias 76,5 et 77,9, sed etiam e.g. 77,6 lectionem libri ζ^5 propriam ἐπὶ πίνακος τῆς εἰκόνος; cf. praeterea 76,1 ἀγωνίσηται Athen. 1048, Ox. Lyell 92 et Achrid. 56, 77,5 τοῦ τὴν: τὸ τὴν et 78,9 ὡς γλεῦκος Athen. 1048 et Achrid. 56); sed hactenus de eo libro recentissimo.

Libri autem ζ^4 haec exempla lectionum propriarum affero: 80,15 ἐνκατασπείρας (quod fortasse ex ἐνδιασπείρας [= ω^2] et suprascripta varia lectione ἐγκατασπείρας [= ω^1] ortum est), 82,3 τοῦτον om, 82,5-6 χαλεπαίνουσι coll post κατηγορηθέντι, 88,9 οὕτως: αὐτὸς, 88,13 ἀγαθῶν: ἀγαθῷ. nonnulla exempla lectionum libri ζ^6 (91,12 παρεστάναι: ἑστάναι, 93,5 τὸν νοῦν: τῶν νοημάτων) et libri ζ^7 propriarum (91,14 πρὸς αὐτοὺς om, 93,3 κατενοήσαμεν, 93,8 καθ' ἑαυτοὺς ἑκάτεροι, 93,11 τῆς ... καθέδρας: τὴν ... καθέδραν) addo. nihil autem obstat, ne (quod iam vir doctus Ehrhard I 3.509 ann. 3 et 510 ann. 1 opinatus est) Constantinopolitanus τῆς θεολ. σχολῆς 37 ex Constantinopolitano παναγίας καμαριωτίσσης 10 atque Athoi Lavras Ω 153 et Xiropotamu 120 ex Athoo Lavras Δ 80 fluxerint. libri ζ^5 apographa cum paucas lectiones proprias tradunt (cf. 78,18 τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ χάριτι: ἐν σοφίᾳ καὶ χάριτι), tum eo inter se cohaerent, quod saepius cum libro ζ^4 contra libros ζ^2 et ζ^3 consentiunt (cf. ex. gr. 84,18 οὗ [post ἕως]

om $\zeta^{2/3}$, add $\zeta^{4/5}$, 86,11 ἐγίνετο $\zeta^{2/3}$, ἐγένετο $\zeta^{4/5}$, 88,5 ἐπὶ $\zeta^{2/3}$, περὶ $\zeta^{4/5}$, 91,1 post ἄρα (ἆρα) add οὖν $\zeta^{4/5}$).

Postquam eas condiciones stemmatis brevi explicavi, uberius de libro ζ^1 disserere opus est. primo perpaucae lectiones propriae, quae aut in omnibus vel plurimis testibus aut in libris ζ^4 et ζ^5 (= *) aut in libris ζ^2 et ζ^5 (= **) inveniuntur, enumerandae sunt: 79,4 αἴρει: ἐγείρει [ἀνεγείρει ζ^3], 80,17 Στεφάνῳ: Στεφάνου, 81,18 τῆς: τὰς (*), 82,8 ἔφησαν: ἔφασαν, 84,5 ante Ἰουδαίων add οἱ (**), 84,15 κύριε coll post αὐτοῖς, 87,17 προτιθεὶς: προτεθεὶς (*) [προστεθεὶς in Ox. Lyell 92 et quibusdam apographis libri ζ^5]. sed maioris momenti quam eae lectiones propriae, quae fortasse iam in libro ζ aderant, est quod liber ζ^1 in prima parte orationis multas lectiones hyparchetypi ω^1 proprias, nullas in ultima parte praebuit. cuius rei exempla locos gravissimos, in quibus omnes testes aut omnes testes excepto libro ζ^2 (= *) aut omnes testes excepto libro ζ^3 (= **) consentiunt, hac in tabella afferam:

	lectiones	
	hyparchetypi ω^1	hyparchetypi ω^2 propriae:
75,12	τῷ θανάτῳ add ante χειμένῳ (**),	
77,8	post μὲν add γὰρ,	
77,11	διαμερισθὲν τὸ πνεῦμα coll post γλώσσας,	
77,11	δεχομένων,	
77,15	τε om,	
78,1	πάλιν coll ante τῆς,	
78,4		διαφορὰν (excepto Oxon. Lyell 92: διάνοιαν = ω^1),
78,8		κατασκευαζόντων,
79,1	οἰκονομῶν,	
79,14-15		τὸ ... νοούμενον,
80,8		ἀληθεστάτων,
81,6	μόνοις ἂν τάχα (exceptis Oxon. Lyell 92 et Achr. 56: τάχα ἂν μόνοις),	
81,11		ἐκλογῆς,
83,2	ἔχων coll post οὕτως (**),	
83,2	πάντα (**),	
83,6	χειρῶν ἀδίκων (**),	
83,7	νομοθετήσας (exceptis Oxon. Lyell 92, Achr. 56 et Athen. 2488: [illegible])	

83,7	τῶν προσόντων μεταδόσεως (**),	
84,5	βολὰς (exceptis Vat. 2040 et Achr. 56: βοὰς, Oxon. Lyell 92: φωνὰς),	
84,15	καὶ λέγων add post ἀκοαῖς (**),	
85,7		καὶ ἐν μέσῳ (*),
85,12		εὐποιΐαν (*),
85,16		ὑπερέσχε,
86,19		τὸ Ἰσραηλιτικὸν (*),
87,14		ἐβόησεν (*),
88,2		δείξῃ coll ante τὴν (*),
88,5		καὶ ante αὐτῶν om (*),
88,15		τὴν νομοθέτην τῆς μακροθυμίας,
89,9		τὸν add ante Ἰησοῦν,
89,12		ὁ om ante Στέφανος,
90,13		τοῦ om ante υἱοῦ (excepto Ox. N. Coll. 82),
90,13		ἐγένετο,
91,12		τούτων (τοῦ^{ων}το Athous Lavras Γ 117),
91,12		(ἐν) τῇ δόξῃ,
92,1		μεγαλοπρεπεῖς,
92,2		ἴση,
92,8		ἐστὶ coll post ἀληθείας.

Quae res mihi eo explanari posse videtur, quod lectiones ex collato hyparchetypi ω^1 teste haustae postea ad textum libri ζ^1, qui ex hyparchetypo ζ descriptus erat, additae sunt, quas corrector prima in parte orationis maxima diligentia, progrediente autem labore rarius et in ultima parte non iam inseruit; itaque librario apographi ζ^3 correcturas adscriptas iam inde ab 83,2 neglegere licuit. librum ζ^1 reapse correcturis instructum esse nonnullis quoque locis manifestum est, quibus corrector collocationem verborum mutandam esse ita indicavit, ut non omnes apographorum librarii rationem eius perciperent: confer e.g. 79,8, ubi τινος partim post γνώσεως (= ω^1), partim post μετουσία (= ω^2), partim post παιδεύσεως traditur, et 80,2-3, ubi εἴποιμι ἂν partim post διάβολον (= ω), partim post κήρυκος (= β), partim ineptissime post ἀλήθειαν invenitur. collatum autem exemplar ex stirpe libri β ortum esse item ex 78,7, ubi nonnulli testes ἀπιστούντων post Φαρισαίων collocant (= β), conici potest. denique antiquissimi libri Vaticanus 448 et Florentinus bibl. nat. 53, qui

nulli alio testi artius cognati sunt, fratres libri ζ^1 esse videntur: textum enim praebent, qui ubique textui libri ζ^1 aut priori aut correcto exceptis lectionibus libri ζ^1 propriis consentit. in Florentino bibl. nat. 53 praeterea nonnullae lectiones libri δ propriae (cf. 75,11 καταλιθοβολούμενος, 76,1 ἐναγωνίσηται, 76,9 τοιούτων, 82,17-18 ἔδει πάντως, 83,5 ἀμύνεσθαι) inveniuntur, quas in parente eius ex collato libri δ teste inscriptas esse puto.

4. De hyparchetypo ζ

Collatis libris ζ^1, Vaticano gr. 448 et Florentino bibl. nat. 53 has paucas lectiones proprias inveni, quae omnibus aut compluribus testibus libri ζ^1 et Vaticano et Florentino aut excepto Vaticano, qui 84,6 demum incipit (= *), aut excepto Florentino (= **) traduntur:

1. *addidit*: 75,6 ad ὁ τοῦ παντὸς δεσπότης add σωτὴρ (ὁ τοῦ παντὸς σωτὴρ καὶ δεσπότης Flor. bibl. nat. 53, ὁ δεσπότης καὶ σωτὴρ τῶν ἁπάντων ζ^1) (*), 82,11 ante γὰρ add μὲν (*), 87,7 ante δόξης add θείας, 91,1 post ἄρα add οὖν.
2. *omisit*: 84,9 γενόμενον (**) [γενόμενον add ζ^4, γινόμενον ζ^3 et Flor. bibl. nat. 53], 89,12 καὶ (*).
3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 93,5 τὸν νοῦν: τῶν ῥημάτων (*) [Flor. bibl. nat. 53, Mosqu. 215, Mess. S. Salv. 15, Par. 1217, τῶν νοημάτων ζ^4: ea lectio ex lectione nativa τὸν νοῦν et ex lectione adscripta τῶν ῥημάτων orta esse videtur], (b) *verba temporalia*: 92,11 φημὶ: σύμφημι (*), cf. etiam 86,9 συνέπλασσον: συνέπλαττον, (c) *pronomina, particulas etc.*: 78,15 πολλῶν τοίνυν: καὶ πολλῶν (*), 92,11 ὅπερ: ὥσπερ.
4. *ordinem verborum commutavit*: 78,15 πολλῶν τοίνυν: καὶ πολλῶν (*).

fortasse nonnullae lectiones libri ζ^1 propriae hic enumerandae sunt, fortasse etiam liber ζ^1 revera liber ζ, qui interdum correcturis coniecturisque instructus erat, habendus est, sed ea quaestio neque persolvi potest neque magni momenti est, cum in memoria orationis explananda non tam codices ipsos suis locis attribuere quam recensiones textus diversas discernere opus sit. liber ζ paucis locis cum teste hyparchetypi ε collatus esse videtur (cf. 77,6, ubi in Flor. bibl. nat. 53, Oxon. Lyell 92 et in apographis libri ζ^5 ἐπὶ πίνακος τῆς εἰκόνης scribitur, quae lectio ex lectione archetypi ἐπὶ πίνακος et ex lectione libri ε propria ἐπ' εἰκόνος composita est; cf. praeterea 75,7 ἢ: καὶ ζ$^{4/5}$ + ε^1, 75,13 καὶ ἡμεῖς ἀδελφοὶ τῷ λόγῳ ζ^1 + ε^2, 77,5 ἀνταλλάξασθαι ζ^4 + ε^1, 90,3 post ταῦτα add οὐκ ἔστι ζ^4 + ε). fortasse ex eo libro collato singulas quoque lectiones hyparchetypi ω^1 proprias, quae Flor. bibl. nat. 53 et libro ζ^1 communes sunt, librarius libri ζ exhausit (sunt in tabella supra p. CCV sq impressa loci 75,12, 77,8, 79,1, 83,7, 84,15 item in Vat. 448), nisi et in codice, ex quo Florentinus ortus est,

et in libro ζ^1 ex collatis libris adscriptae erant. quibus demonstratis librum ζ non incorruptum hyparchetypi ω^2 testem esse concludendum est.

G. De hyparchetypo ω^1

Omnes fere testes homiliae Gregorii In S. Stephanum I aut hyparchetypo ω^1 aut hyparchetypo ω^2 addicere non dubitavi, quamquam collatis inter se libris res nonnumquam vix perspici possunt. hyparchetypi ω^1 textus "byzantinus", hyparchetypi ω^2 "vulgatus" nominari potest, quod non modo libros α et β Byzantii scriptos et ibi aliquamdiu descriptos esse apparet, cum libri γ, δ, ε, ζ diversis in orientis solis partibus (certe non Byzantii) orti et descripti sint, sed etiam stirps libri ω^1 textum exceptis lectionibus librorum α et β propriis vix mutatum, stirps hyparchetypi ω^2 textum coniecturis correcturisque multorum scribarum paulatim plurimis locis instructum et usque ad saeculum XVI ubique pertractatum tradit, qui ex illis magnis codicibus, in quibus monachi permultorum monasteriorum scripta liturgica et hagiographica ad usum ecclesiasticum collegerant, die festo Stephani protomartyris recitari solebat. in libro autem ω^1 a homine docto Byzantino complura opera Gregorii Nysseni, de quibus infra dicam, e variis fontibus collecta et, ut mihi quidem videtur, retractata sunt. lectiones enim libri ω^1 propriae ad textum ex aliquo hyparchetypi ω^2 teste sumptum ita adscriptae sunt, ut librarius libri β saepius (rarissime quoque librarius libri α) utramque lectionem traderet (cf. e.g. 79,3 καθὼς β^1 = ω^2, ὡς β^2 α, 79,6 ante Στεφάνου om τοῦ β^1 = ω^2, add τοῦ β^2 α, 83,15 τῶ^{ου} Στεφάνῶ^{ου} Med. Ambr. C 135 inf (M), τοῦ Στεφάνου α^1 = ω^2, 91,6 ἰδεῖν β^1 = ω^2, εἰπεῖν β^2 α, 91,12 τῇ δόξῃ β^1 = ω^2, τῇ δεξιᾷ β^2 α; conferendus quoque est locus 90,6, quo in libro α πλήρης πνεύματος ὤν, in libro β^2 πλήρης ὢν πνεύματος (= ω^2), in libro β^1 πλήρης πνεύματος legitur).

Itaque in tabella infra adiuncta omnes locos composui, quibus auctor libri ω^1 arte coniecturali adhibita textum commutavit; demonstratur siglo * lectionem libris α et β^2 traditam esse, siglo ** compluribus tantum testibus aut unius aut utriusque familiae; praeterea lectionem rarissime in stirpe hyparchetypi ω^2 inveniri siglum +, saepius inveniri siglum ++, saepissime inveniri (imprimis libris contaminatis ε et ζ^1) siglum +++ indicium est:

1. *addidit* (a) *substantiva*; 75,12 τῷ θανάτῳ post ἐπεμβαίνων (++), 80,9 ὁ πονηρὸς post οἷός τε ἦν (+++), 81,15 Ἰταλοὶ καὶ post Μεσοποταμῖται (+++), (b) *adiectiva*: 80,16 πᾶσα ante ἡ λοιπὴ (++), 90,19 θεῖον ante θέαμα (++), (c) *verba temporalia*: 84,15 καὶ λέγων ante κύριε (++), (d) *particulas*: 75,13 γὰρ post ἀλλὰ (+), 77,8 γὰρ post ἄρτι μὲν (+), 83,8 οὖν post πῶς (+++), 85,22 γὰρ post τὴν (+++), 88,5 καὶ ante αὐτῶν (+), 90,11 ἐν post τουτέστιν (+++), 91,14 καὶ ante πρὸ (*++), (e) *pronomina*: 82,2 τούτου post ἁγίου (+), 85,20 ὃς ante πρὸς (+++), (f) *articulum*: 76,3 τοῦ ante Παύλου (**++), 77,15 τῶν ante γλωσσῶν (+++), 79,6 τοῦ ante Στεφάνου (*+), 87,5 τὰς ante οὐρανίας (+), 89,12 ὁ ante Στέφανος (+), 90,13 τοῦ ante υἱοῦ (++), 92,14 τῷ ante ἰσχίῳ (+).
2. *omisit*: 77,15 τε (+), 89,9 τὸν (*+).
3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 78,4 διαφορὰν: διάνοιαν (+), 81,11 ἐκλογῆς: ἐκκλησίας (+), 84,5 βοᾶς: βολὰς (+), 84,5 βολάς: βολίδας (+), 85,12 εὐποιΐαν: εὐμένειαν (++), 86,19 τὸ Ἰσραηλιτικὸν: τὸν Ἰσραὴλ (+), 91,12 δόξῃ: δεξιᾷ (*+), (b) *adiectiva*: 80,8 ἀληθεστάτων: ἀνθισταμένων (+), 83,2 τοσαῦτα: πάντα (+++), 92,1 μεγαλοπρεπεῖς: θεοπρεπεῖς (+), (c) *verba temporalia*: 75,11 καταλιθούμενος: καταλευστούμενος (*+++), 78,8 κατασκευαζόντων: καταχλευαζόντων (+), 80,15 ἐνδιασπείρας: ἐγκατασπείρας (+), 83,7 κατασκευάσας: νομοθετήσας (++), 84,9 ἔβαλλον: ἔβλεπον (+++), 85,16 ὑπερέσχε: καθυπερέσχε (+), 87,2 ἐπεδείχθη: ἀπεδείκνυτο (+), 87,14 ἐβόησεν: ἐξεβόησεν (++), 91,6 ἰδεῖν: εἰπεῖν (*++), (d) *particulas*: 79,4 δὲ: γὰρ (+++), 85,7 καὶ: ὃς (+), 91,17 τε: δὲ (+).
4. *verba aliter flexit* (a) *substantiva, adiectiva, pronomina etc.*: 84,20 μακάριστον: μακάριον (*++), 91,12 τούτων: τούτου (++), (b) *verba temporalia*: 77,11 δεξαμένων: δεχομένων (+), 78,6 μένῃ: μείνῃ (+), 79,1 οἰκονομούμενος: οἰκονομῶν (+), 79,14-15 τὸ ... νοούμενον: ὁ ... νοούμενος (+), 80,2 συσκευάζεις: συσκευάζῃ (**+), 81,2 ἐργάζεται: εἰργάσατο (+++), 81,19 γίνεσθαι: γενέσθαι (*+), 83,16 ἔλθῃ: ἔλθοι (++), 87,2 ἐπεδείχθη: ἀπεδείκνυτο (+), 93,3 ἐνοήσαμεν: νοήσομεν (*++).
5. *ordinem verborum commutavit*: 75,8-9 τὸ τοῦ βίου σπήλαιον: τοῦ βίου τὸ σπήλαιον (*+), 75,13 ἀδελφοὶ τῷ λόγῳ καὶ ἡμεῖς: ἀδελφοὶ καὶ ἡμεῖς τῷ λόγῳ (+), 77,11 χάριν τὸ πνεῦμα διαμερισθὲν: διαμερισθὲν τὸ πνεῦμα coll post γλώσσας (+), 78,1 πάλιν εἰς: πάλιν coll ante τῆς (+), 78,10 τῷ Χριστῷ ψυχάς: ψυχὰς τῷ Χριστῷ (+), 78,20 οἶδεν ἑαυτὸν: ἑαυτὸν οἶδεν (+++), 79,8 γνώσεως μετουσία τινὸς: γνώσεώς τινος μετουσία (+), 81,6 τάχα μόνοις ἂν: μόνοις ἂν τάχα (+), 82,19 Ἰησοῦς φησίν: φησὶν (ὁ) Ἰησοῦς (++), 83,1-2 περὶ τὸν νόμον ἔχων: ἔχων περὶ τὸν νόμον (++), 83,6 ἀδίκων χειρῶν: χειρῶν ἀδίκων (+), 83,7 μεταδόσεως τῶν προσόντων: τῶν προσόντων μεταδόσεως (+), 83,15 τοῦ Στεφάνου θάνατον: θάνατον τοῦ Στεφάνου (+++), 87,2 ἐπεδείχθη τοῦ δόγματος: τοῦ δόγματος ἀπεδείκνυτο (+), 88,2 δείξῃ τὴν: τὴν coll post αὐτῶν (+), 88,15 τὸν νομοθέτην τῆς μακροθυμίας: τῆς μακροθυμίας τὸν νομοθέτην (+), 92,8 ἀληθείας ἐστί: ἐστὶ coll post διδάσκαλος (+).

Quas fere omnes lectiones proprias ab auctore libri ω^1 arte coniecturali adhibita factas esse mihi persuasi. ille enim doctus Byzantinus non modo quaedam scripta Gregorii Nysseni collegit, sed etiam vario modo pertractavit: instruxit concentum consensumque et artis grammaticae (cf.

79,14-15 ὁ ... νοούμενος sc. πατὴρ) et elocutionis (cf. 84,20 μακάριον ut γλυκὺν, 85,12 εὐμένειαν ut τῇ δυσμενείᾳ, 86,19 τὸν Ἰσραὴλ ut τὴν Αἴγυπτον) et rerum aut in oratione ipsa (cf. 83,7 νομοθετήσας ut 83,2 νομοθετήσας, 91,12 δεξιᾷ ut 91,17 ἐκ δεξιῶν) aut inter orationem et Testamentum novum (cf. 78,8 καταχλευαζόντων ut Act. 2.2 διαχλευάζοντες, 80,8 ἀνθισταμένων ut Act. 6.10 ἀντιστῆναι, 89,9 τὸν om ut Act. 7.55, 91,6 εἰπεῖν ut 1 Cor. 12.3) et auxit gravitatem orationis (cf. 80,16 πᾶσα ἡ λοιπὴ pro ἡ λοιπή, 83,2 πάντα pro τοσαῦτα, 85,16 καθυπερέσχε pro ὑπερέσχε, 87,14 ἐξεβόησεν pro ἐβόησεν) et addidit, ut audientes sententiam orationis melius perspicerent, particulas γὰρ 75,13, 77,8, 85,22, οὖν 83,8 et pronomen relativum ὃς 85,20 et inseruit verba, quae ex continuatione verborum facile addici possunt (75,12 τῷ θανάτῳ, 80,9 ὁ πονηρὸς, 90,11 ἐν, 90,19 θεῖον), et disposuit verba elegantiore ordine (imprimis eo quod nomina genetivo constructa 75,8-9, 83,7, 88,15 et verba temporalia 83,1-2, 92,8 ante ea nomina collocavit, ad quae pertinent).

Cum scriba libri α librum ω¹ immutatum fere descripsisse et in litteras minusculas transcripsisse videatur, homilias sedecim, quae initio codicis ω¹ more menologii dispositae erant, et quinque opera dogmatica, quae secuta sunt, ex apographis libri α novimus:

1. (dies solis τῶν προπατόρων): De deitate filii et in Abraam BHG 2354, GNO X 2
2. (25. Dec.): In diem natalem Christi BHG 1915, GNO X 2
3. (27. Dec.): In s. Stephanum I BHG 1654, GNO X 1 p. 73-94,
4. (1. Ian.): In Basilium fratrem BHG 244, GNO X 1 p. 107-134,
5. (6. Ian.): In diem luminum BHG 1934, GNO IX p. 221-242,
6. (dies solis τῆς ἀπόκρεω): In illud quatenus uni ex his fecistis mihi fecistis, GNO IX p. 111-127,
7. (dies Saturni τῆς τυροφάγου): De mortuis, GNO IX p. 28-68,
8. (primus dies Saturni ieiunii): De s. Theodoro BHG 1760, GNO X 1 p. 61-71,
9. (12. Febr.): In Meletium episcopum BHG 1243, GNO IX p. 441-457,
10. (9. Mart.): In XL Martyres Ia BHG 1206, GNO X 1 p. 135-142,
11. (9. Mart.): In XL Martyres Ib BHG 1207, GNO X 1 p. 143-156,
12. (dies festi paschae): De tridui spatio, GNO IX p. 273-306,
13. (dies festi paschae): In s. pascha (pseudepigraph. inc. πάντες μὲν ἀγαπητοί),
14. (dies festi paschae): In s. pascha, GNO IX p. 245-270,
15. (ascensus Christi in coelum): In ascensionem Christi, GNO IX p. 323-327,
16. (pentecoste): Ad Eustathium De s. trinitate, GNO III 1 p. 2-16,
17. Ad Ablabium Quod non sint tres dei, GNO III 1 p. 35-57,
18. De differentia usiae et hypostaseos (vulgo Basilii ep. 38),
19. De infantibus praemature abreptis, GNO III 2 p. 67-97,
20. Ad Simplicium De fide, GNO III 1 p. 59-67,
21. Ad Harmonium De professione Christiana, GNO VIII 1 p. 129-142.

In prima parte (or. 1-16) librum ω¹ panegyricum Gregorii Nysseni proprium, quod panegyrico Gregorii Nazianzeni permultis codicibus tradito simile erat, fuisse apparet. quod panegyricum editio normativa, ut ita dicam, operum, quae in eo collecta erant, fuisse videtur, quae non modo libro α interposito late diffusa est, sed etiam fons erat illius hominis docti Byzantini, qui panegyricum annale β composuit. quibus ex fontibus homo doctus Byzantinus, qui panegyricum Gregorii proprium nono, ni fallor, saeculo composuit, homilias Nysseni exhauserit, certe cognoscere non iam possumus. sed neque hominis docti A. Spira sententia recusanda esse mihi videtur, qui, cum memoriam orationis funebris in Meletium episcopum dictae explanaret, imprimis antiquissimos testes complurium interpretationum orientalium comparans corpus aliquod Gregorii homiliarum iam saeculo quinto non multo post Gregorium defunctum (anno 394) fuisse coniecit (cf. GNO IX p. 375, 385, 404), neque hominis docti C. Datema (Asterius of Amasea: Homilies I-XIV; Leiden 1970 p. XXXI), qui iam Asterium aequalem Gregorii compluribus eius homiliis unum in volumen collectis usum esse existimat. nam nihil obstat, quominus Gregorius ipse, cum opera sua usum edendi eius temporis secutus ad amicos et dignissimos homines mitteret, nonnumquam volumen complures homilias complectens mittendum curaverit. si res se ita habet et singulas lectiones libri ω¹ proprias non aetate Byzantina, sed iam saeculo quinto vel etiam exeunte quarto ortas esse conicere licet, mirum non est, si eae lectiones interdum iam in antiquissimis testibus orientalis memoriae inveniantur. fortasse posteris temporibus, cum omnia Gregorii opera edita erunt et, quomodo tradita sint, cognitum erit, homini docto conspectu praefationum omnium memoriam Gregorii totam et antiquam et Byzantinam plane exquirere licebit. quod femina quoque docta H. Hörner postulavit, cum "Über Genese und derzeitigen Stand der großen Edition der Werke Gregors von Nyssa" (Écriture et culture philosophique dans la pensée de Grégoire de Nysse, ed. a M. Harl; Lugdunae Batavorum 1971 p. 18-50) referret. qua in magna commentatione etiam memoria orientalis, quam ego linguarum orientalium ignarus hac in editione diiudicare non potui, examinanda erit.

H. De hyparchetypo ω² et de archetypo

Condiciones hyparchetypi ω² exquirere multo difficilius est quam hyparchetypi ω¹. qui enim aut panegyricum annale (scriptum fortasse in Syria vel Palaestina saeculo sive quinto sive sexto sive septimo sive

octavo), de quo libri ω^1, γ, δ, ε, ζ dependent, aut nihil aliud nisi archetypus fuit ipse (i.e. ille liber, qui primus aut laudationem Stephani solam aut complures homilias Gregorii continuit), cuius nonnulla apographa a Gregorio ad aliquos amicos missa in bibliothecis monasteriorum servata erant et postea ad componenda panegyrica et menologia adhibita sunt. sed priusquam eam rem difficilem gravemque tractemus, de textu sive hyparchetypi ω^2 sive archetypi pauca dicam. in antiquissimis enim testibus variae lectiones (exceptis variis lectionibus propriis familiarum et codicum) inveniuntur, quae ante libros ω^1, γ, δ, ε, ζ ortos affuerunt; quas in tabella collegi et indicavi, quae cum libris ω^1 aut α aut β consentiant:

1. *addunt aut omittunt*: 76,3 τοῦ ante Παύλου add (= ω^1) aut om, 76,15 τῇ κατὰ τῶν ἀνθρώπων ante ἐγγυμνασάμενος add (= ω^1) aut om, 77,17 ἁγίου ante πνεύματος add aut om (= ω^1), 80,4 τῷ ante Στεφάνῳ add (= ω^1) aut om, 81,16 τὰ ante πανταχόθεν add (= ω^1) aut om, 83,12 τῇ ante περὶ add (= ω^1) aut om, 88,3 καὶ post γὰρ add aut om (= ω^1), 91,12 ἐν ante τῇ δόξῃ add aut om (= β^1), 91,16-17 φησὶν post μου aut Δαβὶδ add (post Δαβὶδ add ω^1) aut om, 92,6 αὐτὸς ante ἐκεῖνος add (= ω^1) aut om.
2. *verba mutant* (a) *substantiva*: 78,12 γενετῆς (= α e corr.) aut γεννητῆς (= β), 82,16 ἐθῶν (= Med. Ambr. C 135 inf, β^1) aut ἐθνῶν (Mon. 370, pars familiae β^2), 82,19 νόμους (= ω^1) aut τόπους aut τύπους, 84,5 βοὰς aut φωνὰς, 84,15 φονευτῶν (= α, β^2) aut φονευόντων (= β^1), (b) *adiectiva*: 83,11 διώνυμος (= ω^1) aut περιώνυμος, 92,2 εἷς (= ω^1) aut ἴση, (c) *verba temporalia*: 75,11 καταλιθούμενος aut καταλιθοβολούμενος, 81,8 διεσπάρησαν (= α) aut κατεσπάρησαν (= β), 84,4 ἀντιπέμπει (= ω^1) aut ἀντηφίει, 84,9 ἔβαλλον aut ἔβλεπον (= ω^1), 87,2 ἐπεδείχθη aut ἀπεδείχθη (ἀπεδείκνυτο ω^1), 88,3-4 τοῦ κρίνοντος (= ω^1) aut πικραίνοντος, 93,13 καθίσαι (= ω^1) aut καθῆσθαι, (d) *pronomina, particulas etc.*: 76,1 ὡς aut ᾧ (= ω^1), 83,6 μηδὲ (= ω^1) aut μή, 85,3 πῶς (= ω^1) aut ὡς, 89,16 ὅτι (= α) aut ὅτε (= β), 93,12 ὡς (= ω^1) aut οἷς aut ἐν οἷς.
3. *verba diverse flectunt* (a) *substantiva, adiectiva, pronomina etc.*: 80,7-8 οἱ κύνες ... περιχαίνοντες ... ἁπτόμενοι (= ω^1) aut αἱ κύνες ... περιχαίνουσαι ... ἁπτόμεναι, 86,12 τοῦ ὕψους (= Med. Ambr. C 135 inf) aut τὸ ὕψος (= ω^1), 87,16 διηγήματα (= ω^1) aut διήγημα, 88,6 Στεφάνῳ aut Στεφάνου (= ω^1), 91,13 τοῦ ὑποχείριον (= α, Escor. Φ III 20) aut τὸ ὑποχείριον (= Hier. Patr. 6, β^2), 93,2 ἀγαθῷ (= ω^1) aut ἀγαθὸν, (b) *verba temporalia*: 81,5 ἐμάνη (= ω^1) aut ἐμάνησαν, 82,17 γίνεσθαι (= α) aut γενέσθαι, 90,16 λέγῃ (= α, β^2) aut λέγει (= β^1), 93,12 ὑπονοήσειας (= α) aut ὑπονοήσειεν (= β).
4. *ordinem verborum commutant*: 81,4 εἰ γὰρ μὴ (= ω^1) aut εἰ μὴ γὰρ, 87,20-88,1 ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτὸν (= ω^1) aut ἐπ' αὐτὸν ὁμοθυμαδὸν, 89,9 δόξαν ἴδεν θεοῦ aut ἴδεν δόξαν θεοῦ (= ω^1), 91,16-17 φησὶν coll post Δαβὶδ (= ω^1) aut post μου

Plurimis locis lectiones genuinae recognosci posse videntur (de argumentis adhibitis vide meam editionem encomii Stephani separatam p. 267sqq), de sex autem locis pauca afferre opus est:

1. Verba 75,12 τῷ θανάτῳ ab auctore libri ω^1 textui inserta esse ex conspectu omnis memoriae sequitur. revera equidem eo loco aut illa verba aut saltem articulum τῷ (cf. 77,5 τῆς καταλειπομένης, XL Mart. II 164,20 ... ἐπεμβαίνει καὶ τοῦ κειμένου καταγελᾷ) addenda esse putavi (cf. opus laudatum p. 278), sed nunc delenda esse mihi persuasi, cum participium κειμένῳ et carente articulo satis determinatum sit (cf. e.g. XL Mart. Ib 151,5-7).
2. (a) 81,15-16 nomina populorum posita sunt in nominativo, τὰ πανταχόθεν in accusativo. nonnulli librarii sua sponte, ut concinnitatem grammaticam sententiae efficerent, nomina quoque populorum in accusativum transposuerunt, et vir doctus Laurentius Sifanus textum Graecum, ut anacoluthiam vitaret, hoc modo Latine reddidit: "hinc Aegyptii ... Macedones *Christum agnoscunt* et omnes undique gentes sermo percurrens ad fidem adducit". etsi hic mendum archetypi adesse excludi non potest, tamen anacoluthiam ut figuram oratoriam mea quidem sententia servare licet: Gregorius enim primo nomina populorum magno impetu elatus exclamavit, extrema parte sententiam emendata constructione usus clausit. (b) nomen Italorum ab auctore libri ω^1 inter Μεσοποταμῖται et Γαλάται falso insertum esse videtur, quod Gregorius nomina solum populorum eorum enumeravit, qui terras circum orientis partes maris mediterranei sitas incolebant.
3. 84,4-5 in stirpe hyparchetypi ω^2 legitur: ποίας ἀντιπέμπει βοὰς (aut φωνὰς) κατὰ τῶν ἀφιέντων τὰς τῶν λίθων βολάς. quo loco auctor libri ω^1 scripsit βολὰς pro βοὰς et βολίδας pro βολάς. sed revera Gregorius 84,7-20 Stephanum εὐχῇ i.e. exorando deum, ut clementia utatur in homicidas, pugnavisse monstrat et 84,15 ei precationi ipsi haec verba proponit: βοῶν ἐν ταῖς τῶν φονευτῶν ἀκοαῖς. tamen mihi βοὰς lectio genuina non esse videtur, quod prius declarat, quae τὰ τῶν Χριστιανῶν ὅπλα sint, quam Gregorius interrogavit. itaque utroque loco βολὰς scripsi: Gregorium enim puto τὰς βολὰς homicidarum additis verbis τῶν λίθων statim definivisse, τὰς βολὰς Stephani fatum eius narrando paulatim explicavisse. auctor libri ω^1 primo loco recte βολὰς restituit, secundo loco varie loquendi causa falso βολίδας coniecit.
4. 85,7 in stirpe hyparchetypi ω^2 καὶ ἐν μέσῳ, in stirpe hyparchetypi ω^1 ὃς ἐν μέσῳ legitur. quo loco vir doctus F. Müller, magister quondam meus et sodalis Marpurgensis, καὶ ὃς, vir doctus F. Mann, qui Mimigardefordi in edendis Gregorii operibus occupatus est, ὃς καὶ proposuerunt; fortasse auctor libri ω^1 pronomen ὃς in libro, quem descripsit, supra καὶ scriptum falso variam (non addendam) lectionem esse putavit.

5. 90,19 testibus hyparchetypi ω^2 τὸ θέαμα, hyparchetypi ω^1 τὸ θεῖον θέαμα traditur. dubitanter lectionem τὸ θέαμα in textum recepi, cum mea quidem sententia ea verba ad 90,17-18 ἡ τοῦ πατρός τε καὶ τοῦ υἱοῦ δόξα referenda sint et τὸ ⟨τῆς αὐτῶν δόξης⟩ θέαμα significent: ab ea autem quaestione Gregorius profectus est (89,22 πῶς εἶδε τὴν ὑπερουράνιον δόξαν ὁ Στέφανος;).

6. Sententia 93,10-12 omnibus fere testibus his verbis traditur: ... καὶ ἐπὶ τοῦ Στεφάνου τοῦ υἱοῦ τὴν στάσιν ἀκούσας οὐκέτ' ἂν εὐλόγως περὶ τῆς τοῦ πατρὸς καθέδρας ὑπονοήσειεν. ut subiectum sententiae restitueretur, in Londiniensi gr. 16 D I (= Λ) ὁ ante τοῦ υἱοῦ additum, in Vaticano gr. 1907 (= S) οὐκέτ' ἂν in οὐκ ἄν τις mutatum est, sine dubio in utroque libro arte coniecturali adhibita. paucis autem libris (α, Vat. gr. 446 = E) subiectum recte exitu verbi temporalis redditur (ὑπονοήσειας). cuius verbi syllaba ultima in archetypo sive per compendium scripta sive correcta sive difficilis lectu fuisse videtur (cf. ὑπονοήσιες in Sinaitico gr. 493 = Ψ, ὑπονοήσει in Florentino Laur. plut. 7.26 = Y).

Quibus expositis statuere licet archetypum memoriae textum optimum praebuisse, etsi iam ante libros ω^1, γ, δ, ε, ζ ortos paucas varias lectiones continuit. quare hyparchetypum ω^2 et archetypum eundem librum fuisse puto, ex quo (fortasse interpositis libris amissis) certe quinque, forsitan plures libri defluxerunt: nam hyparchetypos ω^1, δ, ε, ζ singulos libros fuisse constat, sed de hyparchetypo γ nescimus, utrum liber unus an grex certissimorum archetypi testium fuerit. ex quibus efficitur hoc hyparchetyporum stemma correctum:

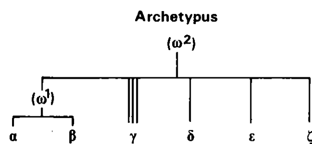

cum et archetypus egregius fuisse videatur et hyparchetypi variis orientis locis orti sint, memoriam potius ab nonnullis primae editionis exemplaribus, quae Gregorius ipse suis amicis miserat, quam ab uno panegyrico vel sexto vel septimo saeculo scripto initium cepisse existimo. sed ea res perdifficilis recensendo codices explicari non potest.

3. DE EDITIONIBUS IMPRESSIS

De memoria editionum impressarum operum Gregorii uberius diligenterque homines docti A. Spira (GNO IX p. 410-416) et F. Mann (Die Weihnachtspredigt Gregors von Nyssa. Überlieferungsgeschichte und Text; Diss. Münster 1975 246-259) referunt. quare hic satis habeas me

conspectum editionum impressarum (et textus Graeci et versionum Latinarum) praebere atque res graviores paucissimis verbis explicare. textum Graecum a viro docto D. Hoeschel aut ex Par. 819 saec. XVI aut ex libro ei simillimo (i.e. alio teste familiae β^9) sumptum esse apparet; qui autem editor multis locis varias lectiones, quas omnes ex Monacensi (tum Augustano) gr. 370 saec. X = O hausit, in margine editionis Augustanae indicavit. quas lectiones marginales plerumque Fronto Ducaeus, cum editionem bilinguem Claudii Morelli Parisiis curaret, secutus est. praeterea nonnullas lectiones ex "codice F. Morelli" (i.e. Montepess. 122) atque ex "codice Canteri" (qui ex stirpe α^1 ortus nunc amissus est) elegit. Laurentius autem Sifanus versionem Latinam, quae in editione Claudii Morelli textui Graeco opposita est, imprimis Parisinum gr. 586

Conspectus editionum impressarum

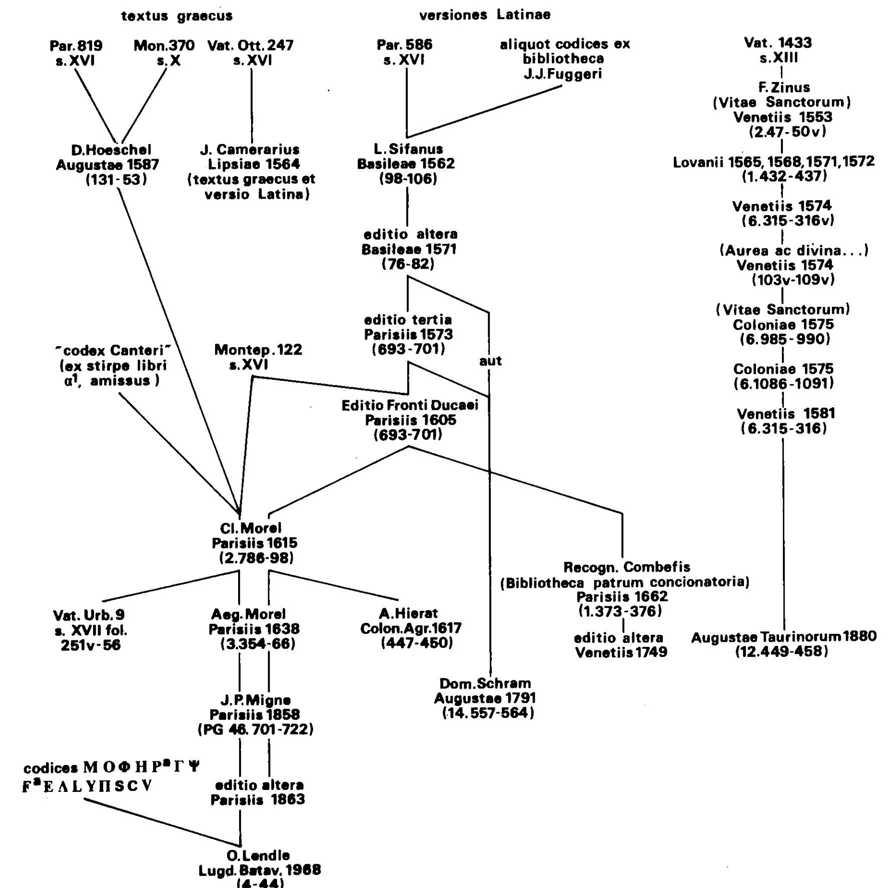

saec. XVI (cuius mendum proprium 80,6 παρέχον commemorat) secutus confecit, sed se nonnullos alios libros, quos ex bibliotheca Joanni Jacobi Fuggeri accepit, inspexisse ipse declarat. denique Petrus F. Zinus textum Vaticani gr. 1433 saec. XIII in Latinum convertisse exemplis, quae homo doctus A. Spira GNO IX p. 412 praebet, probatur (cf. quoque F. Mann 246).

IN SANCTUM STEPHANUM II

(PRAEFATIO)

1. CONSPECTUS CODICUM

Ψ Sinaiticus gr. 493 — fol. 132-139, membr., saec. VIII/IX
E Vaticanus gr. 446 — fol. 263-271 (= E^{I}) et 378v-385 (= E^{II}), membr., saec. XII

2. DE RECENSIONE CODICUM

Alteram S. Stephani Protomartyris laudationem (BHG 1655; PG 46. 721-736) Vaticanus gr. 446 = E bis continet, primum foliis 263-271 (= E^{I}), iterum foliis alia manu scriptis 378v-385 (= E^{II}). praeterea Sinaiticus gr. 493 = Ψ foliis 132-139 initium encomii (usque ad 100,15 διαλάμφαντες), quod in eo codice Ioanni Chrysostomo addictum est, tradit. facile autem cognosci potest in libro Ψ primam partem homiliae, quae ad Stephanum pertinet, a reliqua et maiore parte, in qua apostoli Petrus Iacobus Ioannes laudantur, seiunctam et in brevem laudationem nemini nisi Stephano dedicatam esse conversam: homo enim doctus, qui Sinaiticum Ψ scripsit, eam sententiam, qua Gregorius alteram homiliam pridie habitam commemorat (98,20 ἣν χθὲς - 22 ἀποπληρῶσαι), delevit et, ut brevissimum encomium paululum produceret, post 100,8 μου et post 100,15 διαλάμφαντες nonnulla verba addidit. itaque textum orationis in codice Ψ retractatum esse constat, quod permultis quoque lectionibus propriis, quibus Sinaiticus Ψ a Vaticano E differt, comprobatur: quarum pleraeque ad textum restituendum adhibendae non sunt (cf. ByzZ 58 1965 p. 320-326). apographa E^{I} et E^{II}, quae raro inter se differunt, ex eodem fonte fluxisse mihi persuasi. nam nonnullis erroribus et lacunis coniuncta sunt. quorum maximi momenti est lacuna 102,22, ubi linea codicis, ex quo apographa pendent, tota amissa esse videtur (cf. app. crit.). alii quoque errores apographorum (101,21, 102,24), quos corrigere non potui, ab archetypo profecti esse videntur. item 99,6, ubi post ὥσπερ γοῦν in E falso Κορινθίοις, in Ψ recte Φιλιππησίοις additum est, archetypum mendosum fuisse censeo; Gregorium enim locum, quo verba Pauli inveniuntur (Phil. 4.1), non commemoravisse, sed scribam archetypi ex memoria nomen Corinthiorum inseruisse (cf. 2 Cor. 1.14) et scribam libri, ex quo Sinaiticus descriptus est, errorem correxisse puto. nam eam falsam lectionem ex vera ortam esse mihi persuaderi non

potest. itaque non modo E^{I} et E^{II}, sed etiam Ψ ex eodem mendoso archetypo pendere verisimile est.

3. DE EDITIONIBUS IMPRESSIS

Homiliam Gregorii, quae In Stephanum II inscribitur, primus L. A. Zacagnius codicem Vaticanum gr. 446 secutus Graece edidit, in Latinum convertit scholiisque instruxit (Collectanea monumentorum veterum; Romae 1698 p. 330-345). quam editionem bilinguem A. Gallandius in "Bibliothecam veterum Patrum" (tom. VI Venetiis 1770 p. 595-600; editio altera, Venetiis 1788) et J. P. Migne in "Patrologiae cursum completum" (ser. Graecae tom. 46 Parisiis 1858[1], 1863[2] p. 721-736), versionem Latinam solam Dom. Schram in "Analysin SS. Patrum" (Augustae Vind. 1791, tom. 14, p. 557sq) acceperunt.

IN BASILIUM FRATREM

(PRAEFATIO)

1. CONSPECTUS CODICUM

Atheniensis gr. 979 — fol. 1-14v, chart., saec. XVI
Atheniensis gr. 2104 (= Thessal. gymn. 35) — fol. 87v-96v, chart., saec. XIV
Athous Dionysiu 148 — fol. 413v-429, chart., anno 1540 scr.
Athous Dochiariu 67 — fol. 10-30, chart., saec. XVI
Athous Grigoriu 9 — fol. 374-385, chart., saec. XVI/XVII
***Athous Iviron 426** — fol. 249-266, chart., saec. XVII
***Athous Kavsokalivion 32** — fol. 33-58, chart., saec. XVIII
Athous Lavras Γ 117 — fol. 71v-79v, membr., saec. XII
Athous Lavras Δ 80 — fol. 120-130v, membr., saec. XIII
Athous Lavras Ω 153 — fol. 127-138, chart., saec. XVII
***Athous Panteleimonos 201** — fol. 258-262, chart., saec. XIX
***Athous Panteleimonos 858** — textus III, chart., saec. XIX
Athous Vatopediu 128 — fol. 287v-298, membr., saec. XIV
Athous Vatopediu 442 — pag. 48-52, chart., saec. XV
***Athous Vatopediu 499** — fol. 9-25v, chart., saec. XVII
Athous Xiropotamu 120 — fol. 173-184, chart., anno 1617 scr.
Basileensis Universitatis F V 29 — fol. 38v-53v, membr., saec. XII
Constantinopolitanus παναγίας καμαριωτίσσης 10 — fol. 163-176, membr., saec. XII
Constantinopolitanus παναγίου τάφου 128 — fol. 65v-80, chart., saec. XIV
Constantinopolitanus τῆς θεολογικῆς σχολῆς 37 — fol. 160-176, chart., anno 1558 scr.
Londiniensis Musei Britannici gr. Old Royal 16 D XI — fol. 298-299v, 300-301v, 302-304v, chart., saec. XVI
Matritensis gr. 4758 (bibl. nac. N 136) — fol. 105-115, chart., saec. XVI
Matritensis gr. 4864 (arch. hist. 163,6) — fol. 28-39v, chart., saec. XVI
M **Mediolanensis Ambrosianus gr. C 135 inf** — fol. 43-61, membr., saec. XI
Mediolanensis Ambrosianus I 260 inf — fol. 140-153, chart., saec. XVI
Messanensis Sancti Salvatoris 15 — fol. 28-36v, membr., saec. XI
***Meteoron μεταμορφώσεως 558** — fol. 258sqq., chart., saec. XVI
Monacensis gr. 92 — fol. 378-390v, chart., saec. XVI
Monacensis gr. 107 — fol. 45-55v, chart., saec. XVI
O **Monacensis gr. 370** — fol. 38v-55, membr., saec. X
Mosquensis gr. 157 — fol. 292v-311v, membr., saec. XI
A^{m} **Mosquensis gr. 215** — fol. 116-131v, membr., saec. IX/X
Mutinensis Estensis gr. 249 = α.T.8.18 (olim Mss. II G 13) — fol. 300-310, chart., saec. XV/XVI
Neapolitanus gr. II A (A) 18 — fol. 168v-181v, membr., anno 1176 scr.
Oxoniensis Bodleianus Cromvellianus 9 — pag. 200-220, membr., saec. XIII
Parisinus gr. 503 — fol. 235-243v, chart., saec. XIV
F^{b} **Parisinus gr. 513** — fol. 37v-50v, membr., saec. X

* Libros Athoos Iviron 426, Kavsokalivion 32, Panteleimonos 201 et 858, Vatopediu 499 et Meteoron μεταμορφώσεως 558 non inspexi.

Parisinus gr. 584 — fol. 128-141v, membr., saec. XII
Parisinus gr. 585 — fol. 26v-37v, chart., saec. XVI
Parisinus gr. 586 — fol. 147v-160, chart., saec. XVI
Patmensis 273 — fol. 99-107, membr., saec. X/XI
E **Vaticanus gr. 446** — fol. 229v-250v, membr., saec. XII
Vaticanus gr. 453 — fol. 1-19, chart., annis 1381/82 scr.
Vaticanus gr. 1433 — fol. 222-230v, membr., saec. XIII
Vaticanus gr. 1907 — fol. 80v-83v, chart., saec. XII
V^d **Vaticanus gr. 2066** — fol. 144-155, membr., saec. IX/X
G **Vaticanus Ottobonianus gr. 85** — fol. 25-38, membr., saec. X/XI
Vaticanus Ottobonianus gr. 391 — fol. 167-179, chart., saec. XVI
C^a **Vaticanus Ottobonianus gr. 422** — fol. 332v-344, membr., anno 1004 scr.
Vaticanus Urbinas gr. 10 — fol. 72-86, chart., saec. XVII
Venetus Marcianus gr. 67 — fol. 22-31, membr., saec. XI
D **Venetus Marcianus gr. 69** — fol. 202-209, chart., saec. XII
Vindobonensis theologicus gr. 35 — fol. 6-8v, chart., saec. XIII
Vindobonensis theologicus gr. 42 — fol. 97v-106, chart., saec. XII
Vindobonensis theologicus gr. 239 — fol. 80-93, chart., saec. XV

2. DE RECENSIONE CODICUM

Omnes testes encomii, quo Gregorius Nyssenus Basilium fratrem laudavit (BHG 244, PG 46,788-817), ex tribus libris nunc deperditis (α, β, γ), quorum ab auctoribus oratio varia ratione retractata est, dependere videntur. liber α idem apographon hyparchetypi ω^1 est, quod iam in memoria orationis In S. Stephanum I explananda laudavi (vide supra p. CLXXX sq). panegyricum β ei codici, quem in encomii Stephani I memoria ζ (vel ζ^1) nominavi (vide supra p. CCII sq), respondere existimo, etsi non multi testes eidem homilias et In Stephanum I et In Basilium tradunt. denique liber γ imprimis hyparchetypis γ et ζ, quos in illius orationis memoria discrevi, cognatus est, at nulli libro ibi restituto plane consentire videtur.

A. De hyparchetypo α

1. De recensione codicum

Testes gravissimi recensionis α sunt Monacensis gr. 370 = O et Mediolanensis Ambrosianus gr. C 135 inf = M. liber O ex deperdito apographo hyparchetypi α ($=\alpha^1$) descriptus est, ex quo praeterea pater codicis Vaticani gr. 1907 (cuius apographon est Vaticanus gr. 1433) et, ut videtur, interposito exemplari nunc amisso ($=\alpha^2$ i.e. "codice Grimani") sex libri recentiores fluxerunt: Parisini gr. 585 et 586, Matritenses gr. 4758 et 4864, Monacensis gr. 107, Vindobonensis theologicus gr. 239. in codice M librarius ipse ex libro recensionis γ collato textum orationis nonnullis locis correxit et coniecturis instruxit ($=M^2$). quo ex

correcto codice quattuor libri descripti sunt: μ^1 (i.e. fons deperditus codicum Veneti Marciani gr. 67 et Oxoniensis Bodleiani Cromvelliani 9), μ^2 (i.e. parens deletus Mutinensis Estensis 249, Atheniensis gr. 979 et, ni fallor, Athoi Vatopediu 128), Vindobonensis theologicus gr. 42, Parisinus gr. 503. fons autem Patmensis 273, in quo multae lectiones ex teste quodam hyparchetypi γ haustae inscriptae sunt, apographon libri α ipsius fuisse videtur. atque ex fonte libri α ($=\omega^1$) non solum hyparchetypum α, sed etiam Venetum Marcianum gr. 69 = D sive ipsum sive parentem eius ortum esse puto; ex Veneto ad verbum Monacensis gr. 92 descriptus est. denique Vaticanus Urbinas gr. 10, cum ex editione Morelliana anno 1615 impressa descriptus sit, testis non iudicari potest.

2. Stemma codicum

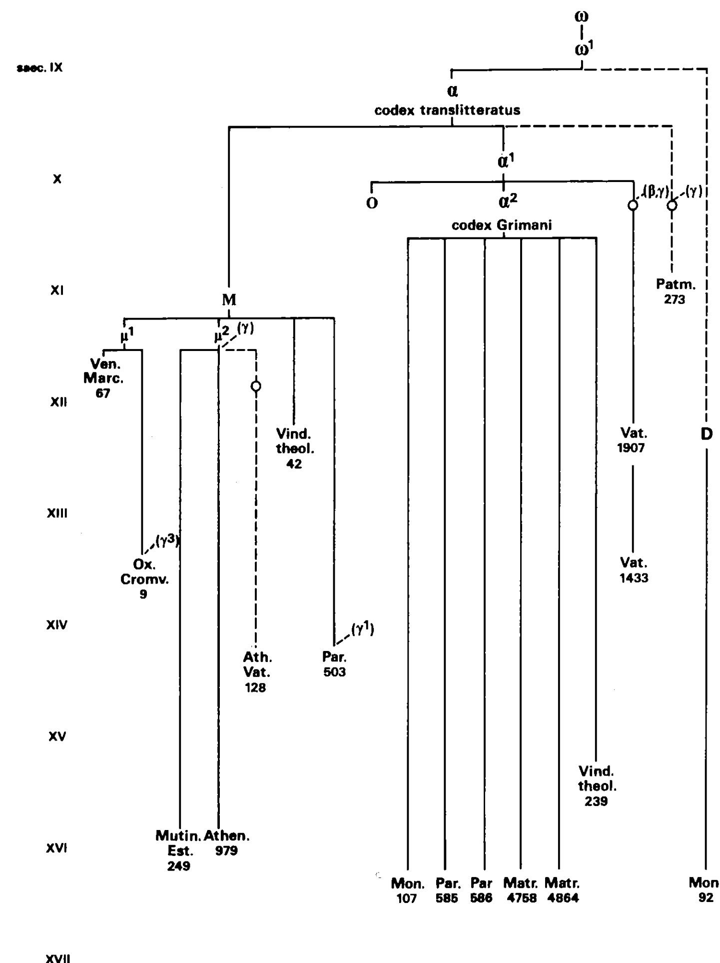

3. De testimoniis stemmatis

Libri α^{1} hae lectiones propriae inveniuntur: 111,12 ἐν γεννητοῖς om, 112,7 τὰς ψυχὰς om, 113,14 τὸν: τὸ, 113,24 Ἰουδαϊκῶν: Ἰουδαίων, 119,4 εἶδεν οὐδὲν: οὐδὲν εἶδεν, 119,17 τῶν : τῷ (τοῦ Vat. 1907), 120,7 πᾶσαν om, 130,7 ὑπὸ: ἀπὸ, 132,12 τε om, 133,6 ἐστι om; praeterea 110,24 χρόνῳ (pro χρόνον) ex codice α^{1} deductum esse videtur, quod mendum apertum in Vat. 1907 et Vind. theol. 239 correctum est. 121,16 Monac. O, Vat. 1907, Matr. 4758 ἀντιθέτω (pro ἀντιτιθέτω) praebent: fortasse in libro α^{2} tempus praesens restitutum est. omnibus locis, quos exposui, librarium codicis α^{1} erravisse puto. etsi lectiones libri α^{2} proprias invenire non potui, tamen mea quidem sententia dubitari non potest, quin liber α^{2} i.e. "codex Grimani" exstiterit et fons codicum recentiorum fuerit (cf. supra p. CLXXXI). Vaticanus 1907, qui ex suo fonte cum libris recensionum β et γ collato complures lectiones earum recensionum proprias acceperit, infidus testis recensionis α iudicandus est.

Mediolanensem M ab eodem scriba et scriptum et correctum esse (= M^{2}) mihi persuasum est. has correctiones, quae, cum litterae correctae plerumque in rasuris scriptae sint, saepe vix cognosci possunt, inveni (omitto res ad orthographiam pertinentes): 110,12 αἱρεῖ corr ex ὑπεραίρει, 110,23 μόνον corr ex μόνῳ, 112,13 τοῦ ... αἰνίγματος corr ex τῷ ... αἰνίγματι, 112,14 δημοκρατικῇ corr ex δημοκρατορικῇ, 113,14 τὸν corr ex τὸ, 115,3 ἐπεισήγαγεν corr ex ἐπανήγαγεν, 116,25 μετὰ eras, 118,1 οὖν eras, 118,8 ἐκ eras, 119,10 καὶ τῶν αὐτοῦ σπουδαζομένων corr ex καὶ αὐτὸ σπουδαζόμενον, 119,17 τῶν corr (ut vid) ex τῷ, 120,11 ἐν expunx, 122,9 post διεσώζετο add ἀλλά, 123,1 ὄντως ὄντος corr ex ὄντος ὄντως, 126,2 post πάντως add ἄν, 127,11 τῷ ... νομοθέτῃ corr ex τοῦ ... νομοθέτου, 130,4 post Μωσέως add μαρτύρεται, 131,10 εὐγενείας corr ex εὐεργεσίας, 133,2 δεῖν γίνεσθαι corr ex δεῖ γενέσθαι, 133,2 τὸ corr ex τὸν, 133,2 προάγειν corr ex προσάγειν, 134,9 ἔστω corr ex ἔσται, 134,14 σεαυτοῦ corr ex ἑαυτοῦ, 134,15 τοῦ γεωμέτρου corr ex τῷ γεωμέτρῃ. 110,12, 112,13, 115,3, 119,10, 120,11, 122,9, 130,4 et 134,9 scriba codicis M textum recensionis α suo arbitrio correxisse, reliquis autem locis lectiones, quas in collato hyparchetypi γ teste invenit, accepisse videtur.

Omnibus locis allatis libri μ^{1}, μ^{2}, Vind. theol. 42 et Par. 503 (quantum servati sunt) cum M^{2} congruunt praeter 110,12 et 119,10, ubi Athous Vat. 128 ex collato quodam libro ᾕρει et καὶ αὐτὸς σπουδαζόμενος exhausit, 113,14, ubi Par. 503 τὸ ... λύθρον scribit, 120,11, ubi Athen. 979, Vind. theol. 42, Athous Vat. 128, Par. 503 ἐν expunctum (non erasum), quod in μ^{1} deletum est, tradunt, 123,1, ubi in Vind. theol. 42 ὄντος ὄντως legitur, 133,2 et 134,14, ubi in Athen. 979 δεῖ et ἑαυτοῦ invenitur. quare,

cum loci laudati non repugnent, eos libros, quos enumeravi, ex correcto codice M (= M^{2}) fluxisse mihi persuasi; quod item ex hoc loco cognosci potest: 130,4-5 Gregorius scripsit: τοῦ Μωσέως ἡ ἱστορία μαρτύρεται λέγουσα; in hyparchetypo ω^{1} verbum μαρτύρεται omissum est; itaque scriba libri M primo τοῦ Μωσέως ἡ (post ἡ finis lineae) ἱστορία λέγουσα scripsit, postea verbum ἡ erasit, in loco rasurae atque in dextro margine μαρτύρεται textui inseruit et in sinistro margine ad lineam proximam ἡ addidit: qua ratione verbum ἡ solum quidem eradere ei opus fuit, at simul ordinem verborum commutavit, qui ordo novus (τοῦ Μωσέως μαρτύρεται ἡ ἱστορία λέγουσα) in apographis libri M servatus est. rarissimas correctiones manus recentioris (ut 132,1 αὐτόματον corr ex αὐτὸ) apographa non respiciunt. in Oxoniensi Bodl. Cromv. 9 vir doctus recentior, qui exemplar familiae γ^{3} comparans orationem totam correxit, multas per μ^{1} ex M^{2} acceptas lectiones aut delevit aut in margine emendavit; quem librum collatum ex stirpe codicis γ^{3} ortum esse hoc loco perclare cognoscitur: 110,23 ᾧ τὰ δεύτερα ... ὁ χρόνος δίδωσι μόνον Ox. Cromv. 9 in textu (= M^{2}), ᾧ τὰ δευτερεῖα ... ὁ χρόνος ἐστιν ὁ διδοὺς μόνος in marg (= γ^{3}). scriba codicis Parisini 503 initio orationis nonnullas lectiones, quas ex collato teste familiae γ^{1} delegit, textui suo in scribendo inseruit, postea autem de illa molestissima via decedens lectiones collati libri in margine adscripsit. item fons Mutinensis 249 (= μ^{2}) non fuit apographon immutatum libri M^{2}, sed lectiones et scribae ipsius et alicuius testis familiae γ continuit. ex eodem libro μ^{2} Athous Vat. 128 fluxisse videtur (cf. lectio libri μ^{2} propria 111,6 παρ' pro ἐπ'), quem tamen, cum saepe (aeque ac in memoria encomii In Stephanum I) ab omnibus familiae α testibus abhorreat, dubitanter in eo stemmatis loco collocavi.

Venetus Marc. D, qui et libri α et libri α^{1} et libri M lectiones proprias neglegit, ex ipso libri α fonte (i.e. hyparchetypo ω^{1}) fluxisse videtur; continet enim permultas lectiones, quas auctorem libri ω^{1} coniecturis usum confecisse memoriam encomii In Stephanum I comparantes concludere possumus. itaque textus recensionis α et hyparchetypi ω^{1} separatim describere nobis licet (cf. infra p. CCXXV sq), quod, si Venetus D perisset, fieri non possit.

Codex Patmensis 273 excerpta encomii Gregorii In Basilium fratrem tradit, quae Ioanni Chrysostomo addicta et in laudem Gregorii ipsius conversa sunt (cf. titulum Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου ἐγκώμιον εἰς τὸν ὅσιον πατέρα ἡμῶν Γρηγόριον ἐπισκόπον Νύσσης). quae in excerpta vir doctus W. Lackner diligenter inquisivit (An. Boll. 86 (1968) 5-9), qua ratione compilator orationem Gregorii retractaverit. has autem partes ille ex encomio elegit: 113,21 οὐκ - 116,1 ἐπέστρε-

φεν, 116,5 κρείττων - 116,25 ἐξετάσωμεν, 123,20 ὅσον ὁ τῆς - 125,11 ἐτεχνώσατο, 125,18 ἓν μὲν - 125,22 ποιῶν, 126,22 παραδραμεῖν - 129,22 κατέλιπεν, 130,7 εἰ οὖν - 134,21 ἀμήν. ante quae collocavit duas sententias (Μεγάλοι οἱ ἔπαινοι καὶ ἀξιάγαστοι τοῦ παντευκλεῶς (sic) καὶ φωτὸπληρῶν (sic) τοῦ Χριστοῦ ἀρχιερέως οἱ ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνες καὶ τὰ πολύαθλα ἄθλα ἀνέκφραστα δὲ πάλιν καὶ ἀκατανόητα τὰ ἔπαθλα. ὁ γὰρ θεσπέσιος ἀληθῶς καὶ ἱερώτατος Παῦλος τῆς κατὰ θεὸν προκοπῆς ἀναδραμεῖν ἐκωλύθη δευτερεύων τῷ χρόνῳ), deinde textum Gregorii multis mendis depravatum ad verbum descripsit eis locis commutatis, quibus nomen Basilii commemoratur (114,11 τὸ μέγα — Βασίλειον: τὸν ἐπαίνοις ἄξιον τὸν μέγαν Γρηγόριον, 115,19 μέγας Βασίλειος: ὅσιος Γρηγόριος, 130,7 Βασίλειος: Γρηγόριος, 132,5 Βασιλείου: Γρηγορίου, 134,18 Βασίλειον: Γρηγόριον). compilatorem electas encomii partes contextu verborum plane neglecto inter se coniunxisse praecipue ex hoc loco intellegi potest: ad 116,25 ἀλλ' ἐξετάσωμεν sententiam annexuit, quae in encomio Gregorii compluribus foliis interiectis legitur (123,20-21 ὅσον ὁ τῆς ἐγκρατείας ἐνεκελεύετο νόμος pro 116,26 πόσον ἦν ἐν Παύλῳ τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης τὸ μέτρον). cuius exemplaris textus plerumque cum familia γ congruit (cf. e.g. 114,4 παρὰ: περὶ, 114,4 τελούμενος, 114,7 προσάγων, 114,23 ἁπανταχόθεν, 116,21 ante εἰ add παράλληλον, 124,15 ἔτυχε, 125,7 ante χρὴ add τί, 127,9 ὑπ' om, 128,8 τε καὶ θυσιαστήρια om, 131,7 τε (post μαστίζων) om, 132,2 ante πατρὶς add καὶ), interdum (saepius in ultimo orationis fine) lectiones hyparchetypi α propriae inveniuntur (cf. 113,24 Ἰουδαίων pro Ἰουδαϊκῶν = α^1, 115,12 Εὐνομίῳ coll post Ἀετίῳ, 127,11 τοῦ ... νομοθέτου pro τῷ ... νομοθέτῃ, 132,17 πλοῦτον pro πλούτους, 133,2 προσάγειν coll non ante, sed post τὸν λόγον, 133,19 ὑφηλοῦ pro φιλοῦ, 134,14 λέγεις coll post πῶς, 134,15 τῷ γεωμέτρῃ pro τοῦ γεωμέτρου). quae cum ita sint, fontem Patm. 273 ex stirpe libri α ortum et cum teste recensionis γ initio diligentissime, in fine socordius collatum esse opinor. liber collatus libro γ^2 vicinus fuisse videtur (cf. 115,12, ubi in Patm. 273 Εὐνομίῳ eodem loco, quo in hyparchetypo α erat, collocatum est, sed καὶ ante Εὐδοξίῳ additum est ut in recensione γ^2; praeterea Patm. 273 et γ^2 has lectiones communicant: 114,2 καὶ om, 114,2 ἐγίνετο, 115,1 ὥστε: ὡς, 124,14 χαλεπῶς, 127,14 διὰ τοῦ ὕδατος om, 128,12 ἐνετεκτήνατο). lectiones autem sive Patmensis 273 sive libri, ex quo ortus est, propriae plerumque mendis scribae (cf. 115,23 πύρσος: πύργος, 127,16 ὅπως: ὅμως, 128,10 βαρὺς: βραχὺς, 134,3 λέγε μόνον: λέγοιμεν), interdum coniecturis ortae sunt (cf. 127,8 ἔλλαμψις: ἐκδιάλαμψις, 131,15 ἵεσθαι: φέρεσθαι, 133,12 ante ὁ add εἰ, 134,16 ἔχων: αὐχῶν). itaque mihi codex Patmensis 273 neque ad codicis α textum neque ad archetypi ipsius textum constituendum utilis esse videtur.

4. De hyparchetypis α et ω^1

Conferentes libros M et α^1 has paucas lectiones libri α proprias invenimus:

1. *omisit*: 109,14 ἐστι, 131,3 ἐν ἐπαίνων μέρει παραληφθῆναι.
2. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 131,10 εὐγενείας: εὐεργεσίας (corr M^2), (b) *adiectiva*: 112,18 ὁμόφυλον: ἀλλόφυλον, 133,19 φιλοῦ: ὑφηλοῦ (corr O^2), (c) *verba temporalia*: 130,15 ἐνηυξήθη: συνηυξήθη, (d) *pronomina*, *particulas etc.*: 116,6 τοῦ δὲ (τοῦδε): τοῦ.
3. *verba aliter flexit* (a) *verba temporalia*: 133,2 γίνεσθαι: γενέσθαι (corr M^2).
4. *ordinem verborum commutavit*: 109,14 ἁγίων ἁγία: ἁγία ἁγίων.

quas lectiones enumeratas (exceptis lacunis et loco 133,18-19, ubi τοῦ ὑφηλοῦ λόγου dittographia litterae υ ex τοῦ φιλοῦ λόγου ortum esse potest) auctor libri α coniciendo perfecisse videtur, qua in re nonnumquam plane a sententia Gregorii aberravit (ut 112,18, ubi secundum 112,16 πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους falso ἀλλόφυλον scripsit, et 131,10, ubi εὐεργεσίας pro εὐγενείας scripsit, quod ratione orationis (cf. 131,3, 131,12) poscitur).

Comparando librum α et Venetum D textum libri ω^1 (i.e. illius Byzantinae operum Gregorii editionis, cuius auctoritatem iam in memoria encomii In Stephanum I laudavimus) restituere possumus. hae multae lectiones libri ω^1 propriae inveniuntur:

1. *addidit*: 110,18 τῆς πλάνης καὶ ante τοῦ ψεύδους, 117,1 αὐτοῦ post διανοίας, 117,10 δεῖ post λέγειν, 117,19 ὃ ante χώραν, 118,1 οὖν post ὁ μὲν, 119,16 καὶ post ἤ, 119,18 τοῦ ante προφήτου, 120,2 οὐχ ἦν ante οὔτε.
2. *omisit*: 112,11 ὁ ante Μωϋσῆς, 121,6 ὁ ante Ἰωάννης, 126,2 ἂν, 126,19 ἦν, 130,5 μαρτύρεται.
3. *verba mutavit* (a) *adiectiva*: 112,14 δημοκρατικῇ: δημοκρατορικῇ, 133,2 ἀληθίνων: ἀληθῶν, (b) *verba temporalia*: 110,12 ᾕρει: ὑπεραίρει, 117,6 ἐπιδεῖξαι: δεῖξαι, 125,20 διεσπουδάσθη: συνεσπουδάσθη, 133,2 προάγειν: προσάγειν, (c) *pronomina*, *particulas etc.*: 117,9-10 ὅτ' ἄν τι: ὅτι ἄν, 118,20 ἀλλὰ μὴν εἶχεν ταύτην: ταύτην ἔχων, 119,14 ὅμοιον: ὁμοίως, 127,17 εἰ: ἦ.
4. *verba aliter flexit* (a) *substantiva*, *adiectiva*, *pronomina etc.*: 119,10 αὐτὸς: αὐτὸ [αὐτῷ Ven. Marc. 69], 127,7 τῇ ὀπτασίᾳ ταύτῃ: τῆς ὀπτασίας ταύτης, 127,11 τῷ ... νομοθέτῃ: τοῦ ... νομοθέτου, 132,17 πλούτους: πλοῦτον, 134,15 τοῦ γεωμέτρου: τῷ γεωμέτρῃ (b) *verba temporalia*: 112,9 ἐξαφανίσαντα: ἐξαφανίσοντα, 118,22 ἠλαττοῦτο: ἠλάττωτο, 119,10 σπουδαζόμενος: σπουδαζόμενον, 122,3 τολμήσωμεν: τολμήσαιμεν, 124,21 προθεῖναι: προτιθέναι, 125,4 ἀνοικίζεται [aut -ζει]: ἀνοικίζηται, 126,18 ποιεῖ: ἐποίει, 130,17 γενόμενος: γεγονὼς, 134,19 γενόμενοι: γινόμενοι.
5. *ordinem verborum commutavit*: 115,12 Εὐνομίῳ coll post Ἀετίῳ, 118,10 ἐστι coll post πᾶσιν, 122,19 τῷ τοῦ λίμου: τοῦ λίμου τῷ, 123,1 ὄντως

ὄντος: ὄντος ὄντως [ὄντως om Ven. Marc. 69], 124,16 χώραν τῇ πόλει: τῇ πόλει χώραν, 133,2 προάγειν τὸν λόγον: τὸν λόγον προσάγειν, 134,14 πῶς ἰατρὸν λέγεις: πῶς λέγεις ἰατρόν.

Plerasque lectiones libri ω^1 proprias coniecturis confectas esse apparet (fortasse 119,10 αὐτὸ σπουδαζόμενον haplographia litterae σ et emendata syllaba ultima ex αὐτὸς σπουδαζόμενος ortum est; 127,17 iotacismus libri, ex quo codex ω^1 pendet, [εἵ] correctus esse [ἧ] videtur). hoc autem loco de ratione, qua auctor libri ω^1 textum retractaverit, dicere mihi opus non esse videtur, cum de ea memoriam encomii In Stephanum I explanans uberius disseruerim (vide supra p. CCIX sq). hanc quoque Gregorii orationem auctor libri ω^1 suo Marte multis locis emendare atque corrigere conatus est; sed etsi ingenium illius viri docti laudare non recuso, tamen lectiones ab eo propositas neque genuinas neque (excepto 125,4 ἀνοικίζηται) ad textum orationis constituendum adhibendas esse censeo.

B. De hyparchetypo β

1. De recensione codicum

Antiquissimi testes recensionis β sunt Mosquensis gr. 215 = A^m (quem monachus monasterii Athoi Iviron scripsit) et liber omissus β^1, ex quo Vaticanus gr. 2066 = V^d et Mosquensis 157 fluxerunt. interposito libro nunc deperdito item Vindobonensis theologicus gr. 35, qui pater codicis Londiniensis Musei Britannici gr. Old Royal 16 D XI est, ex libro β pendet. reliqui testes ex amisso libro β^2, qui in monte Athone scriptus esse et panegyricum continuisse videtur, orti sunt: Vaticani Ottobonianus gr. 422 = C^a et Ottobonianus gr. 391 (ambo in monasteriis Athois scripti), Athous Lavras Γ 117, Vaticanus gr. 453, Athous Vatopediu 442 (ex quo Athous Vatopediu 499 descriptus esse videtur), Athous Grigoriu 9, Athous Dochiariu 67, Athous Dionysiu 148, Mediolanensis Ambrosianus I 260 inf. accedunt praeterea quinque codices, qui eo inter se artius coniuncti sunt, quod simillima ratione et ordine volumen secundum (Dec.-Febr.) panegyrici in quattuor volumina divisi (= β^3) reddunt: Constantinopolitanus παναγίας χαμαριωτίσσης 10 et eius apographon Constantinopolitanus τῆς θεολογικῆς σχολῆς 37 atque Athous Lavras Δ 80 et eius apographa Athous Lavras Ω 153 et Athous Xiropotamu 120. liber β^2 apographon translitteratum exemplaris β fuisse videtur.

2. Stemma codicum

Videas licet infra.

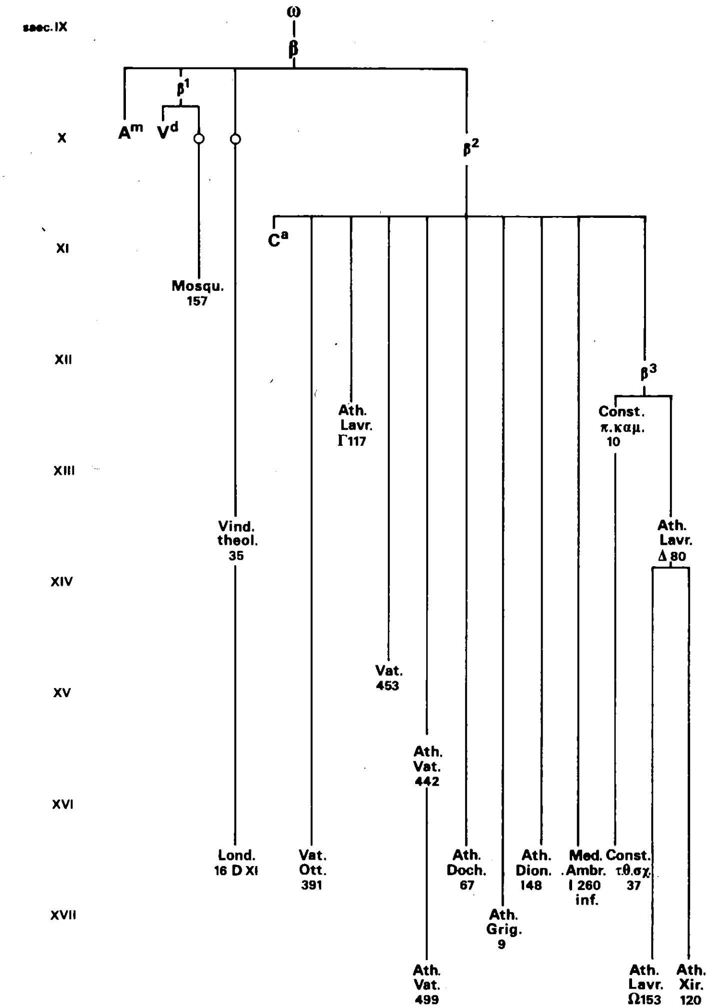

3. De testimoniis stemmatis

Libri antiquissimi Mosquensis A^m et Vaticanus V^d multis mendis ad orthographiam pertinentibus depravati sunt; liber V^d et Mosquensis 157 autem nonnullis lectionibus libri β^1 propriis, quae praecipue initio orationis inveniuntur, consentiunt (cf. e.g. 109,4 θεὸς: χρόνος, 109,5 διὰ: μετὰ, 109,12 υἱοῦ: θεοῦ, 111,4 ἀλλ': καὶ, 111,6 θαύματα: πράγματα, 112,24 νόσου τῶν: τῆς τῶν νοσούντων etc.). sed quamquam ei codices textus simillimos tradunt, tamen recentiorem non ex antiquiore fluxisse certum est: cf. 109,14 ἀλλὰ ἁγίων ἁγία (= ω) V^d, ἀλλὰ ἁγία ἁγίων Mosqu. 157, 113,22 ἀναστρέψαντος V^d, ἐναστράψαντος (= ω) Mosqu. 157, 116,21 λαβόντων

V^d, προλαβόντων (= ω) Mosqu. 157, 119,17 προτεύειν V^d (cf. πρωτεύειν β), προτερεύειν (= ω) Mosqu. 157, 122,5 μὲν om V^d, add Mosqu. 157, 122,12 τοῦ V^d, τοῦτο (= ω) Mosqu. 157 etc. praeterea Mosqu. 157 in extrema orationis fine (circiter ab 133,15) omnino non textum hyparchetypi β, sed hyparchetypi γ (134,9 ante μαθητὴς add πᾶς, 134,14 λέγεις coll post σαυτοῦ [pro σεαυτοῦ γ], 134,14 ἀνιάτρευτος: ἀνίατρος) et libri γ^1 (133,15-16 δεικνύων coll post κάλλος, 134,3 ἐκεῖνος coll ante τῷ, 134,4 μήθ': μηδ') praebet. igitur scribam aut Mosquensis 157 aut — quod mihi verisimilius videtur — alicuius exemplaris antiquioris ex stirpe libri β^1, ex quo Mosqu. 157 pendet, fontem mutavisse (fortasse quod ille liber mutilatus erat) conicere licet. librum autem β^1 varias lectiones, vel correctiones vel additamenta, habuisse imprimis ex loco 117,16 sequitur, quo in Mosquensi 157 δῆλον (= ω), in reliquis hyparchetypi β testibus λεῖπον (= β), in Vaticano V^d δῆλον λοιπὸν (λοιπὸν ex λεῖπον correctum) scriptum est. item aliis locis testes libri β^1 lectiones hyparchetypi proprias non tradunt (cf. 112,17, 115,1, 115,2, 117,13, 121,7, 126,4, 130,18, 131,19, 132,6, 133,9). ergo locis citatis scriba libri β^1 aut ex libro β lectiones primo scriptas, non coniecturas eis adscriptas (cf. infra p. CCXXX) accepit aut (mihi minus probabile) lectiones rectas ex libro quodam collato exhausit et lectionibus libri β propriis commutavit.

Vindobonensem theol. 35 ex apographo libri β multis coniecturis instructo et mendis depravato descriptum esse apparet: cf. e.g. 109,5 τεταγμένης om, 109,19-110,1 τῆς παρούσης ἡμῖν πανηγύρεως ὁ ποιμὴν καὶ διδάσκαλος: τῆς παρούσης ὁ ποιμὴν καὶ διδάσκαλος ὑμῖν πανηγύρεως (qua ex mira verborum compositione textum retractatum esse facile intellegi potest), 110,8 τῆς τελειώσεως: τελευτῆς, 110,9 συνακμάσαντα: συμβιβάσαντα, 111,17 τῶν ἀνθρώπων: ἡμῶν, 112,2 διὰ: ἐκ etc.; nonnullis autem locis non lectiones, quae sunt libri β propriae, sed quae sunt rectae inveniuntur: cf. 111,1 προτερεύειν pro πρωτεύειν (= β), 113,3 καὶ (om β) non om, 118,8 καὶ ὅσα ταύτης ἐκφύεται (om β) non om, 120,13 ἡ ... διαγωγὴ pro τῇ ... διαγωγῇ (= β) etc. quae res fortasse isdem rationibus, quas librum β^1 spectantes rettulimus, explicari potest.

Lectiones libri β^2 (qui in memoria encomii In Stephanum I ζ^4 appellatur) propriae sunt hae: 111,10 ἀπόδειξιν: ἀπόδειξις, 112,8 τὸν om, 113,17 τε om, 114,6 πάσης om, 115,2 προσχήματι: σχήματι, 115,20 ἐπὶ om, 116,8 ὡς om, 116,16 ἐκβαλὼν: ἐκβάλλων, 119,4 μὲν om, 119,16 μέν: μή, 122,5 φλογίνου: πυρίνου (+ γ^1), 125,3 τὸ (ante ἄνω): τὰ, 125,20 γὰρ om, 126,14 ante καθάπερ add καὶ, 126,17 ἐκτὸς om, 126,23 ἐπάγοι: ἐπαγάγῃ, 130,4 ἐπὶ om, 133,17 ἀποσεμνύνει: ἀποσεμνύνειν, 133,18 ἐνεργότερος: ἐνεργέστερος (+ γ^1). quas lectiones omnes neglegentia librarii ortas reiciendas esse puto. apographa libri β^3 (cui in memoria encomii In Stephanus I liber ζ^7 respondet) non modo eo, quod opera in eis collecta in eundem ordinem redacta sunt, sed etiam nonnullis mendis communibus (cf. e.g. 110,11 τοῖς ἀντιτεταγμένοις: τοῖς ἀντιτεταγμένης, 122,19 τροφῆς: τρυφῆς; recentissimos Athoos Lavras Ω 153 et Xerop. 120 non inspexi) coniuncta sunt.

4. De hyparchetypo β

Comparando librum β^2 cum reliquis testibus textus hyparchetypi β recognosci potest. hae permultae lectiones propriae inveniuntur (* = excepto libro β^1):

1. *addidit*: 114,12 ἐκείνης post χρονικῆς, 115,1 ἐπινοεῖν ante ἐπινοίας (*), 115,12 καὶ post τούτοις, 119,12 ἐσταύρωτο post κόσμος, 119,19 μὲν οὖν post ἄλλον, 121,21 τὸ ante πέρας, 122,14 τοῦ post ἐκείνου, 125,14 τὸν υἱὸν post χαρισάμενον, 127,1 τοῦ ante Μωυσέως.
2. *omisit*: 109,9 τοὺς ante προφήτας, 111,25 τινα, 113,3 καὶ (excepto Vind. theol. 35), 114,15-16 τὴν ... αἰτίαν, 117,4 τοῦτον, 117,13 μὲν (*), 118,8 καὶ ὅσα ταύτης ἐκφύεται (excepto Vind. theol. 35), 119,19 τοῦ, 121,2 ἑτέραν, 121,7 δὲ (*), 122,10 τε, 122,20 εἰς ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ, 123,6 τι, 124,5 καὶ, 124,14 ἐπὶ, 124,21 ταύτης, 124,22 θείαν, 125,12 ἐν τῷ, 125,14 τὸν παῖδα, 125,20 τῷ θεῷ, 127,10 ὁ, 127,18 ἐκείνου, 128,8 τὰ, 128,19 γίνεται, 131,19 τῆς γῆς ἑαυτὸν (*), 132,12 τὰ, 133,9 τί (*), 134,20-21 ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν (in Const. θεολ. σχολ. 37 in fine orationis legitur τῷ δὲ θεῷ εἴη δόξα, Mosqu. 157 fol. 311v = 134,19 ἐκεῖνο κ.τ.λ. non inspexi).
3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 115,2 τὸ ἀνθρώπινον: τὸν ἄνθρωπον (*), 115,6 υἱοῦ: Χριστοῦ, 119,15 τὸν δεσπότην: θεὸν, 124,11 λιταῖς: εὐχαῖς, 130,14 γονέων: νέων (excepto A^m), 132,6 τὸ θεῖον: τὸν θεὸν (*), 132,7 τὸ εὐαγγέλιον: ὁ εὐαγγελιστής, (b) *adiectiva*: 117,8/9 ἀνδραποδωδεστέρας: ἀνδραποδεστέρας, (-τέρως V^d, -τέρους Mosqu. 157), 117,16 δῆλον: λεῖπον (δῆλον Mosqu. 157, δῆλον λοιπὸν ⟨ο in ras⟩ V^d), 121,6 ἀμετάπτωτον: ἀδιάπτωτον, 126,16 ἑκάστου: ἐν πᾶσι, 132,14 χρυσοπάστοις: χρυσοπλάστοις, (c) *verba temporalia*: 111,1 προτερεύειν: προ- aut πρωτεύειν (exceptis Mosqu. 157, Vind. theol. 35), 115,5 σέβεσθαι: σεβάζεσθαι, 120,15 ἐχώρησεν: ἀνεχώρησεν, 120,18 μετακλινόμενον: ὑποκλινόμενον, 123,7 προφαίνοιτο: προφέροιτο, 124,23 ἐκπληρῶσαι: πληρῶσαι, 125,18 δεξάμενος: ἐκδεξάμενος, 133,11 προφαινομένης: προφερομένης β, προσφερομένης β^2, (d) *pronomina, particulas etc.*: 116,8 δὲ: γὰρ, 117,9 ἐπ': ἐν, 118,24 οὐδὲ: οὔτε, 119,5 τούτων: τοιοῦτον, 121,2 μή: μήτε (bis), 127,1 τε ἐπὶ: περὶ, 129,8 περὶ: παρὰ, 130,7 τοιοῦτος: οὕτως, 131,20 ἑαυτῷ: αὐτῷ, 132,11 δὲ: τε, 133,7 δὲ: γάρ.

4. *verba aliter flexit* (a) *substantiva, adiectiva, pronomina etc.*: 120,1 ἀνωτάτω: ἄνω, 120,13 ἡ ... διαγωγή: τῇ ... διαγωγῇ (excepto Vind. theol. 35), 121,3 αὐτοῦ: αὐτῷ, 121,9 τούτου: τούτῳ, 125,15 κἀκεῖνα: κἀκεῖνο, 125,15 ἅ: ὅ, 126,23 τό: ὁ, 130,2 μηδέν: μηδέ, 130,18 τοὐναντίον: τὸ ἐναντίον (*), 134,4 σεαυτόν: σαυτόν, (b) *verba temporalia*: 112,17 συνήθροισεν: συνήθροιζεν (*), 119,19 ἀντιπαρεξαγαγεῖν: ἀντιπαρεξάγειν, 122,23 λογίσαιτο: λογίσοιτο, 126,4 μιμούμενον: μιμούμενος (*), 126,23 θέλειν: θέλων, 130,7 ἀναδέδεικται: ἀναδείκνυται, 130,12 διαθέντες: διατιθέντες, 131,19 ἐπονομάζειν: ἐπονομάζεσθαι, 134,13 δεικνύοι: δείκνυσι.
5. *ordinem verborum commutavit*: 112,20 ἀπέστη θεσμῶν: θεσμῶν ἀπέστη, 118,5-6 τὴν ἀγάπην καὶ αὐτός: καὶ αὐτὸς τὴν ἀγάπην, 118,18 ἐνδεῶς ἔχειν: ἔχειν ἐνδεῶς, 121,1 διὰ τῶν ἰδίων λόγων ἐνδείξασθαι: ἐνδείξασθαι διὰ τῶν ἰδίων λόγων, 123,12 κἀκεῖ μέν: μὲν κἀκεῖ, 124,2 καλεῖσθαι πολλαχῇ: πολλαχῇ καλεῖσθαι, 125,4-5 ἀνοικίζεται διὰ τοῦ πνεύματος: διὰ τοῦ πνεύματος ἀνοικίζεται, 125,23 τοῖς πρὸς ἀρετὴν ὁρῶσιν: τοῖς ὁρῶσιν πρὸς ἀρετήν, 127,3-4 ἐν τῷ μέσῳ διῆγεν χρόνον: χρόνον ἐν τῷ μέσῳ διῆγεν, 127,15 τῇ τοῦ πνεύματος νεφέλῃ: τῇ νεφέλῃ τοῦ πνεύματος, 130,8 εἶναι αὐτόν: αὐτὸν εἶναι, 131,8 ἐκεῖνον δοῦλον: δοῦλον ἐκεῖνον, 131,13 ὑπερθεὶς ἑαυτόν: ἑαυτὸν ὑπερθείς, 132,23 ἐρεῖ τις: τὶς ἐρεῖ, 134,8-9 διὰ τούτων καὶ σύ: καὶ σὺ διὰ τούτων (excepto Mosqu. 157), 134,14 πῶς ἰατρὸν λέγεις τὸν ἑαυτοῦ διδάσκαλον β (excepto Mosqu. 157), πῶς λέγεις ἰατρὸν τὸν ἑαυτοῦ διδάσκαλον α, πῶς ἰατρὸν τὸν σεαυτοῦ λέγεις διδάσκαλον γ.

Quas lectiones paene omnes hominem loquacem, qui totam orationem retractavit, arte coniciendi adhibita textui inseruisse mihi persuasum est. raro menda subesse videntur (117,8 ἀνδραποδεστέρας pro ἀνδραποδωδεστέρας, 119,19 ἀντιπαρεξάγειν pro ἀντιπαρεξαγαγεῖν); duobus autem locis fortasse singulae lineae libri, ex quo codex β descriptus est (20-22 litterae) omissae sunt (118,8, 122,20). in ultimo fine liber β mutilus fuit (scriba Constantinopolitani θεολ. σχολῆς 37 lacunam suo arbitrio explevit). hyparchetypus β mea sententia saeculo nono litteris uncialibus (ut Vaticanus V^d) in aliquo monasterio Athoo (in monte Athone sine dubio Mosquensis A^m et liber β^1 orti sunt) scriptus panegyricum continuit, quod ab auctore libri β^2 in litteras minusculas transscriptum et multis in bibliothecis monasteriorum Athoorum conservatum est. de origine Vaticani 2066 vir doctus W. Jaeger diligenter disseruit (Traditio 5 (1947) 79sq) et eum codicem non in scriptorio Calabro (quod vir doctus P. Batiffol, L'Abbaye de Rossano. Parisiis 1891, 103 opinatus est), sed aut in scriptorio Constantinopolitano aut in alio quodam Graeciae loco (cf. op. cit. 100) scriptum esse monstravit; nunc autem id scriptorium in quodam montis Athonis monasterio fuisse concludere licet.

C. De hyparchetypo γ

1. De recensione codicum

Plerique recensionis γ testes duobus amissis libris (γ^1 et γ^2) interpositis ex libro γ pendent. stirps libri γ^1 est Parisinus gr. 513 = F^b (qui ex monasterio τοῦ Ἀκαπνίου Constantinopolitano in Galliam translatus est), Basileensis Universitatis F V 29 et Neapolitanus gr. II A (A) 18. ex libro γ^2 Vaticanus gr. 446 = E, ex quo Atheniensis gr. 2104 dependet, et (interposito libro deperdito γ^3) Parisinus gr. 584 et Constantinopolitanus παναγίου τάφου 128 fluxerunt. non libris γ^1 aut γ^2, sed aliis interpositis libris hi quoque duo codices veteres ex libro γ orti esse videntur: Vaticanus Ottobonianus gr. 85 = G et Messanensis Sancti Salvatoris 15.

2. Stemma codicum

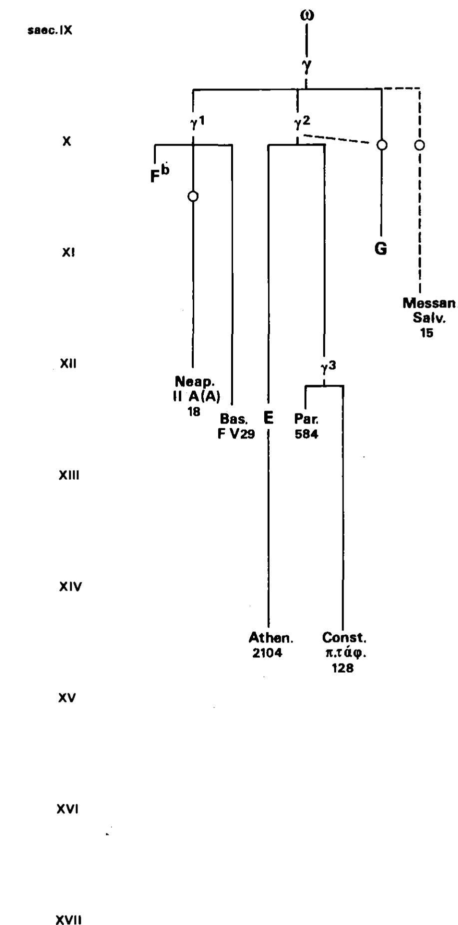

3. De testimoniis stemmatis

In Neapolitano II A (A) 18 textus orationis in columna dextra folii 176 (linea XV) post 121,1 ἰδί[ων abrumpitur et in proxima linea verbis τῇ ἐνεργείᾳ (128,16) continuatur (manus recentior in margine crucem addidit); qua ex re concludendum est scribam exemplar, in quo unus quaternio defuit, descripsisse. cum praeterea in Basileensi F V 29 textus post 128,12 ἐτεκτή[νατο omissus sit, recensio γ^1 in fine orationis duobus tantum libris traditur. ex permultis variis lectionibus libri γ^1 propriis (circiter CLXX) exempli gratia has elegi:

1. *addidit*: 109,15 καθὼς ἡμῖν νῦν ὑποληπτέον [ὑπολειπτέον F^b] post ἀριθμήσωμεν, 118,7 ὁ διδάσκαλος ἡμῶν post Παύλου, 118,22 ἀπελείπετο ἢ ante ἐλαττοῦτο, 122,9 δὲ μᾶλλον post θείᾳ, 133,12 σφενδόνι τῆς ante σφραγῖδος (pro σφραγῖδι).
2. *omisit*: 111,9 θείας ὑπὲρ, 112,11 ἀπάτας, 112,11 διὰ τῆς, 116,17 τὸ σῶμα, 119,8 καὶ ὁ τούτου λόγος, 122,4 τῷ βίῳ, 124,10 τότε προσπεσὼν τῷ θεῷ ὁ διδάσκαλος μέχρι τῆς ἀπειλῆς, 128,4 τοὺς στύλους, 131,22-132,1 ἄλλως - συνηνέχθη (= XXII verba).
3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 113,7 τὸν Ἰσραὴλ: τὸ πνεῦμα, 116,24 ὑπομονῆς: αὐτῆς, 121,16 et 19 ἄγος: ἄλγος, 131,9 δεσμώτῃ: οἰκέτῃ, (b) *adiectiva*: 117,15 διδακτικῷ: δεικτικῷ, 119,19 ἄλλον: μᾶλλον, 120,23 πάγιον: τέλειον, 122,6 πυρίνων: φλογίνων, 128,2 ἀληθῆ: ἀληθινὴν, (c) *verba temporalia*: 112,1 ᾤοντο: ὄντων, 120,5 ἐπισκέψει: μέμφηται, 127,6 προσφιλοσοφῶν: φιλοσοφῶν, 134,5 θησαύρισον: τήρησον, (d) *pronomina, particulas etc.*: 110,25 ἂν: διὰ, 113,25 ἐπειδὴ: ἐν, 118,22 πάντως: ἴσως, 119,14 ὅμοιον: ἴσως, 121,5 διὰ: καὶ, 125,10 ὡς γὰρ: ὥσπερ, 128,12 οἵαν: ἣν, 134,4 μήθ': μηδ'.
4. *verba aliter flexit* (a) *substantiva, adiectiva, pronomina etc.*: 115,11 ἀνθρώποις: ἄνθρωπος, 118,21 οὐδενὶ: οὐδὲν, 120,4 τῶν οἰκουμένων: τῆς οἰκουμένης, 123,19 μέτρον: μέτρῳ, 127,12 οὗ: ὃν, (b) *verba temporalia*: 109,6 ἄγομεν: ἀγάγωμεν, 113,27 μετεσκευάσθη: μετασκευασθεὶς, 122,1 ἀναλύεται: ἀνελύετο, 122,11 βούλοιτο: βούλεται, 127,16 ἐμιμεῖτο: ἐμιμήσατο, 128,3 κατασκευάζων: κατεσκεύαζεν, 134,9 ἔσται: ἔστω, 134,15 λέγεις: φῄς.
5. *ordinem verborum commutavit*: 113,21 ἐκωλύθη coll post 20 Παῦλος, 115,19 παρὰ τοῦ θεοῦ ἀναδείκνυται ὁ μέγας: ὁ μέγας παρὰ τοῦ θεοῦ ἀναδείκνυται, 127,21-128,1 αὐτοῖς γενέσθαι: γενέσθαι αὐτοῖς, 133,15-16 δεικνύων coll post κάλλος.

Quam multitudinem lectionum libri γ^1 propriarum immoderata textus retractatione ortam esse apparet; itaque ad textum encomii constituendum nullius pretii est. nonnullis autem locis demonstratur correctiones in codice γ^1 ita additas esse, ut scribae apographorum eas et textum nondum correctum discernere potuerint; veluti 110,1, ubi lectio archetypi ὁ

ποιμὴν καὶ διδάσκαλος est, in Neap. II A (A) 18 καὶ διδάσκαλος, in Basil. F V 29 ὁ διδάσκαλος καὶ ποιμὴν legitur: igitur ποιμὴν in libro γ^1 suprascriptum erat; 112,6 in Basil. F V 29 recte δαιμονίαν traditur, in Parisino F^b falso χηδαιμονίαν, in Neap. II A (A) 18 χηδὲμονίαν, quam lectionem corrector libri γ^1 constituere voluisse videtur.

Parisinus 584 et Constantinopolitanus παναγ. τάφ. 128 his lectionibus propriis (quas ex pluribus elegi) congruunt (= γ^3): 109,7 post ἐδίδαξεν add εἰπὼν, 109,10 ἀκολουθίᾳ: παραδώσει, 110,23 δίδωσι: ἔστιν ὁ διδοὺς, 112,3 ὄντα om, 116,14 ante ἀπειλὴν add αὐτοῦ, 117,13 ἦν coll post πολέμιος, 122,24 ἐστιν coll post διδασκάλου, 122,24 ἡμῶν om, 125,18 κυρίου: δεσπότου, 126,7 ante μαρτυρεῖ add δοκεῖ καὶ, 129,23 ὑλικῇ om. dubitari non potest, quin eae quoque lectiones (lacunis exceptis) coniecturis ortae sint. Constantinopolitanum παναγ. τάφ. 128 aut omnino non aut non recta via ex Parisino 584 fluxisse cum aliis rebus tum nonnullis lacunis Parisini 584, quae in Const. παναγ. τάφ. 128 non inveniuntur, demonstratur (ut 110,6 τὸν τοῖς ἤθεσι πόλιον ἐκ νεότητος om Par. 584). Atheniensem 2104 ex Vaticano 446 = E descriptum esse primum eo verisimile est, quod cum erroribus Vaticani E propriis congruit (cf. 110,4 post τοῦτον add δὲ, 110,5 βίῳ τε: καὶ ἔργῳ, 110,6 τὸν ταῖς E Athen. 2104 m. pr., τὸν τοῖς Athen. 2104 m. corr., 110,23 ὁ χρόνος δίδωσι μόνον: ὁ χρόνος διαδώσει μόνος, 112,9 γραφὴν: γραφικὴν E Athen. 2104 in textu, ὁ τὴν γραφὴν Athen. 2104 in marg, 114,2 οὐδὲν: καὶ, 116,8 γῆν ὡς om, 117,13 βίου: λογισμοῦ etc.); deinde eo, quod (quantum Atheniensem 2104 inspexi) numquam nisi erroribus suis ipsius a Vaticano E differt. cum Vaticanum E in monasterio τῶν Κελληβάρων Latmio scriptum neque prius quam saec. XV Romam translatum esse constet, Atheniensis 2104 in Asia minore descriptus esse videtur.

Lectionum libri γ^2 propriarum haec exempla proponam:

1. *addidit*: 115,12 καὶ ante Εὐδοξίῳ, 121,13 καὶ post ἀλλὰ, 123,9 ἡμῶν post διδασκάλου, 125,4 ἑαυτὸν ante εἰς, 125,7 τὶ ante χρὴ, 132,7 ποῦ ante φησι.
2. *omisit*: 114,2 καὶ ante ἐντὸς, 114,8 τὸν, 117,23 τῶν, 121,18 πρὸς τὴν, 127,14 διὰ τοῦ ὕδατος.
3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 124,4 προφήτης: Ἠλίας, 128,6 μολυσμὸν: λογισμὸν, (b) *verba temporalia*: 111,7 ἐγγινομένην: ἐμπνεομένην, 117,6 ἐπιδεῖξαι: ἀποδεῖξαι, 124,4 πλήξας: ἐκπαιδεύσας, 134,3 λέγε μόνον: λέγωμεν οὖν, (c) *pronomina, particulas etc.*: 114,4: παρὰ: ὑπὲρ, 115,1 ὥστε: ὡς, 116,24 ἐν: ἐπὶ, 124,7 τοῦτο: τὸ τοιοῦτον, 124,8 τοιαύτης: αὐτῆς, 126,6 ἔδει: εἰς, 128,8 οἷα: ὅσα, 132,16 τε: γε.
4. *verba aliter flexit* (a) *substantiva, adiectiva, pronomina etc.*: 117,8 δυναστείαν: δυναστείας (ante δυναστείας add περὶ γ^3), 122,17 τούτων: τούτου, (b) *verba*

temporalia: 109,8 φησὶ: ἔφη, 114,2 ἐγένετο: ἐγίνετο, 125,4 ἀνοικίζηται: ἀνοικίζει (-ζη), 126,23 ἐπάγοι: ἐπάγη.

Vaticanus Ottobonianus gr. 85 = G, etsi dubitari potest, an ad familiam γ² adscribatur, at certe hyparchetypo γ addicendus est. mirum librarii mendum, quo quid de fonte codicis cognoscimus, proponam. fol. 27v col. sin. lin. XIII verba πρὸς τὸ θειότερον μετεσκευάσθη (= 113,27) desunt, sed eodem folio col. dextra lin. XII inter 114,11 σκεῦος et τῆς ἀληθείας sine ulla ratione inserta sunt (commutato verbo μετασκευάσθη in μετασκευάσθαι). spatium transmutationis multitudini verborum unius columnae Vat. Ottoboniani 85 (= XXXIV lineae) respondet, sed litterae translatorum verborum (XXVIII) plures sunt quam litterae, quas singulae codicis lineae complectuntur (circiter XX). quae cum ita sint, mea sententia concludere necesse est in fonte Vat. Ottoboniani 85 primam lineam sinistrae columnae folii binis columnis XXXIV linearum scripti verbum εὐθὺς (113,27) continuisse, ultimam lineam post 114,11 τὸ μέγα σκεῦος finem habuisse, scribam autem Vat. Ottoboniani 85 verba πρὸς-μετασκευάσθαι (quae ignota de causa omissa erant) in superiore margine adscripta non sinistrae, sed falso dextrae columnae inseruisse. eius fontem aliis quoque locis correctionibus additamentisque instructum esse verisimile est. eodem modo fortasse lectiones libri γ² propriae a correctore additae sunt. si ita res se habet, explanari potest, cur Vat. Ottobonianus 85 multas quidem, sed non omnes lectiones libri γ² tradat, et cur, ut unum exemplum afferam, 132,7 που ex libro γ² recipiens non ante, sed post φησι collocet. cum in Vat. Ottoboniano 85 praeterea non omnes (etsi plurimae) lectiones recensionis γ propriae inveniantur atque nonnullis locis correctiones, quae in fonte factae erant, respectae esse videantur (ut 110,1, ubi ἡμῖν omisit, quod pronomen in libro γ post πανηγύρεως translatum est), parens Vat. Ottoboniani 85 recta via ex libro γ defluxisse concludi potest. itaque Vat. Ottobonianus 85 profecto testis gravis recensionis γ habendus est.

Messanensis S. Salvatoris 15 cum coniecturis instructus sit et ex stirpe contaminata esse videatur, ad textum recensendum usum non affert. qui codex nonnullis locis cum libro β congruit (cf. 109,14 πανήγυρις ἔστι πανηγύρεων, 111,21 περιίδοι: παρίδοι, 112,17 συνήθροισεν: συνήθροιζεν, 115,24 ὁδὸν om), interdum aut cum Vat. 2066 (cf. 109,12 υἱοῦ: θεοῦ Vat. 2066, υἱοῦ τοῦ θεοῦ Messan. S. Salv. 15) aut cum Vat. 2066 et γ² (cf. 110,6 γεννήσεως: γενέσεως, 110,23 μόνον: μόνος, quod etiam in Vind. theol. 35 scriptum est). cum autem saepius cum libro γ (cf. 109,15 τε om, 111,7 ἐν om, 114,7 ἐνάγων: προάγων) vel cum libro γ¹ (cf. 111,18 πρὶν: πρὸ, 114,4 παρὰ: περὶ) vel cum libro γ² (cf. 114,2 καὶ om, 114,2 ἐγένετο: ἐγίνετο, 115,12 ante Εὐδοξίῳ add καὶ) congruat, codicem (quamvis dubitanter) familiae γ adnumero.

4. De hyparchetypo γ

Ex libris γ¹, γ² et, quantum fieri potest, duobus reliquis testibus textus recensionis γ constituendus est. has eius lectiones proprias inveni:

1. *addidit*: 116,21 παράλληλον (παραλλήλως Basil. F V 29) ante εἰ, 132,2 καὶ ante πατρὶς, 134,9 πᾶς ante μαθητὴς.
2. *omisit*: 110,7 λόγων, 111,7 ἐν, 112,17 αὐτὸ, 116,25 μετὰ, 117,1 τῆς, 120,21 τῷ, 121,3 τὸν, 122,17 δὲ, 127,9 ὑπ', 128,8 τε καὶ θυσιαστήρια, 130,10 μὴν, 131,7 τε (post μαστίζων), 132,9 τῇ.
3. *verba mutavit* (a) *adiectiva*: 120,14 ἀσφαλοῦς: ἠσφαλισμένης, 134,14 ἀνιάτρευτος: ἀνίατρος, (b) *verba temporalia*: 114,7 ἐνάγων: προάγων, 120,11 ἐνδιατρίβων: διατρίβων, 132,9 ὢν: ζῶν, 134,6 μετέθηκεν: μετήνεγκεν (μετένεγκεν γ¹), (c) *pronomina, particulas etc.*: 111,6 ἐπ': ἐξ, 120,14 τι: τε, 122,10 μήθ': μηδ', 125,15 τοῦτον: αὐτὸν.
4. *verba aliter flexit* (a) *substantiva, adiectiva, pronomina etc.*: 121,4 οὐδαμῶς: οὐδαμοῦ, 126,3 οἷός: οἷόν, 128,7 τῷ λόγῳ: τοῦ λόγου, 134,14 ἑαυτοῦ: σεαυτοῦ, (b) *verba temporalia*: 124,15 ἐτύγχανεν: ἔτυχε, 132,15 ἐγκωμιάζοι: ἐγκωμιάζει, 133,2 δεῖ: δεῖν.
5. *ordinem verborum commutavit*: 109,14 πανήγυρίς ἐστι πανηγύρεων: πανηγύρεών ἐστι πανήγυρις, 110,1 ἡμῖν πανηγύρεως: πανηγύρεως ἡμῖν [ὑμῖν Par. 513], 122,13 τὸ εἰς: εἰς τὸ, 125,20 προσήγαγον ἀμφότεροι: ἀμφότεροι προσήγαγον (προσῆγον γ²), 134,14 λέγεις coll post σεαυτοῦ.

tribus vicinis locis libri γ¹ et γ² alter ab altero atque uterque ab archetypo abhorret: 114,2 καὶ: ἀλλ' γ¹, om γ², 114,2 ἐγένετο: γενόμενος γ¹, ἐγίνετο γ², 114,4 παρὰ: περὶ γ¹, ὑπὲρ γ². codex hic fortasse difficilis lectu aut laesus erat, quod item ex loco 131,9 concludi potest: δεσμώτῃ: δεσμω γ³, δεσμίῳ E, οἰκέτῃ γ¹.

D. De archetypo ω

Postquam anquisivimus, quomodo encomium Gregorii In Basilium fratrem traditum esset, omnes testes ex hyparchetypis α, β, γ, i.e. tribus varie rectractatis editionibus, pendere affirmare licet. ille monachus, qui in monasterio quodam Athoo panegyricum β composuit, intemperanter et sine ingenio textum plane mutavit. auctor recensionis γ, qui monachus alicuius monasterii Asiatici fuisse videtur, sibi magis temperavit et praecipue rebus vilissimis studuit. homo doctus autem Byzantinus, qui Constantinopoli multa Gregorii Nysseni opera in libro ω¹, quem scriba codicis α in litteras minusculas translitteravisse videtur, collegit, textum ita retractavit, ut recensionem α nonnullis locis meliorem quam archetypum ipsum esse crederes. tamen non dubito, quin etiam lectiones libri ω¹ propriae arte coniciendi (etsi acuta aptaque) ortae sint. itaque textus archetypi eo restitui potest, quod lectiones trium hyparchetyporum

propriae tolluntur. cum nusquam nisi perpaucis locis dubium sit, quid Gregorius ipse dixerit, archetypum accuratissime scriptum esse concludendum est. 110,12 Gregorium ᾕρει dixisse puto, lectio autem archetypi fuit (falso tantum accentu) ἥρει, quam auctor recensionis α scribens ὑπεραίρει emendare conatus est (sed mea quidem sententia hic tempus imperfectum poscitur, cf. 16 ἐποίει, 18 ἐγίνετο). 132,1 varias lectiones κατὰ τὸ αὐτόματον ("sua sponte") et κατὰ τὸ αὐτὸ ("simul") iam in archetypo adfuisse (fortasse ματον supra αὐτὸ scriptum) verisimile est; sed fieri quoque potest, ut complures scribae eandem levem correctionem (cf. 132,2 τῇ αὐτομάτῳ συντυχίᾳ) suo ingenio invenirent.

3. DE EDITIONIBUS IMPRESSIS

Haec pauca ad conspectum editionum impressarum infra adiunctum addam. Fronto Ducaeus textum Graecum, cum editionem bilinguem Claudii Morelli curaret, ex uno "codice Canteri" (i.e. ex aliquo teste

Conspectus editionum impressarum

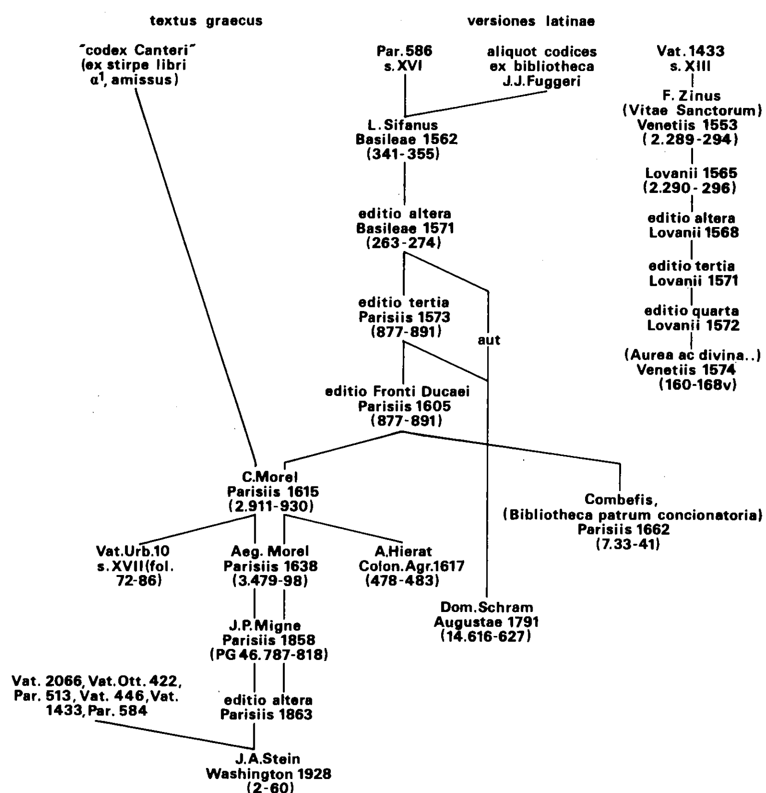

stirpis α^1 — apographo credo codicis Grimani α^2 —, qui officinae typographicae ad usum permissus, postquam multa ex eo Gregorii opera typis exscripta sunt, periit) cepisse videtur. ille enim alter "codex F. Morelli" (i.e. Montepessulanus 122), ex quo editor ipse alibi nonnullas lectiones hausisse atque Canteri codici inseruisse saepius dicit, encomium Basilii non continet.

Novam editionem excepta recensione codicum curavit J. A. Stein: Encomium of St. Gregory bishop of Nyssa on his brother St. Basil, Patristic Studies 17 (Washington 1928) 2-60. quanta autem vix credibili neglegentia femina docta Stein testes, quibus usa textum edidit, inspexerit, non modo ex multis aut omissis aut in apparatu critico falso descriptis lectionibus testium cognosci potest, sed etiam eo, quod unico loco, quo ei sex codices, quos ex magna grege elegit, enumerantur (p. XXIX), tres codices falsis numeris citantur: A = codex Vaticanus gr. 2086 (recte: 2066), B = codex Ottobonensis gr. 442 (recte: 422), E = codex Vaticanus gr. 1443 (recte: 1433).

IN XL MARTYRES Ia

(PRAEFATIO)

1. CONSPECTUS CODICUM

V^a **Athous Vatopediu 111** — fol. 190-194, membr., saec. XI
Athous Vatopediu 128 — fol. 312v-315, membr., saec. XIV
Λ **Londiniensis Musei Britannici gr. Old Royal 16 D I** — fol. 364-366, membr., saec. XII
Lugdunensis Batavorum Gronovianus 12 — fol. 65v-68v, chart., saec. XVI
Matritensis gr. 4864 (arch. hist. 163.6) — fol. 157v-166, chart., saec. XVI
M **Mediolanensis Ambrosianus gr. C 135 inf** — fol. 118v-122v, membr., saec. XI
Monacensis gr. 92 — fol. 396v-399v, chart., saec. XVI
Monacensis gr. 107 — fol. 97-99v, chart., saec. XVI
O **Monacensis gr. 370** — fol. 118v-123, membr., saec. X
Montepessulanus 122 — fol. 82-85v, chart., saec. XVI
Oxoniensis Bodleianus Cromvellianus 9 — pag. 232-237, membr., saec. XIII
Parisinus gr. 585 — fol. 78v-81, chart., saec. XVI
Parisinus gr. 586 — fol. 208v-211v, chart., saec. XVI
Taurinensis gr. C I 11 — fol. 103-104, chart., saec. XIV
Vaticanus gr. 1433 — fol. 230v-232v, membr., saec. XIII
Vaticanus gr. 1907 — fol. 83v-84v, chart., saec. XII
Vaticanus Urbinas gr. 10 — fol. 86v-90, chart., saec. XVII
Venetus Marcianus gr. 67 — fol. 63-65v, membr., saec. XI
D **Venetus Marcianus gr. 69** — fol. 212v-214v, chart., saec. XII
Vindobonensis theologicus gr. 42 — fol. 138v-140v, chart., saec. XII
Vindobonensis theologicus gr. 279 — fol. 42-45, chart., saec. XIV

2. DE RECENSIONE CODICUM

Brevis oratio vel potius initium orationis, quam Gregorius quadraginta martyres laudaturus habere coepit et, cum rumoribus strepituque multitudinis sese in ecclesiam constipantis exaudiri non iam posset (cf. 141,27sq et In XL Mart. Ib 145,14sq), incidit (BHG 1206, PG 46 749-756), libris amissis α et β (qui in memoria encomii Stephani I hyparchetypis α et ex parte γ respondent) traditum est.

A. De hyparchetypo α

1. De recensione codicum

Gravissimi testes libri α, qui apographon translitteratum editionis operum Gregorii Byzantinae ω[1] fuisse videtur (vide supra p. CLXXXIV), sunt Monacensis gr. 370 = O et Mediolanensis Ambrosianus gr. C 135 inf = M. Monacensis O descriptus est ex libro deperdito α[1], a quo (libro

amisso α^{2} i.e. "codice Grimani" interposito, cf. supra p. CLXXXI) hi quoque recentiores codices dependent: Parisini gr. 585 et 586, Monacensis gr. 107, Matritensis gr. 4864. ex autem Ambrosiano M, postquam librarius ipse ei complures varias lectiones ex collato teste familiae β haustas inseruit (plerumque rasuris, quae vix cognosci possunt, usus), descripti sunt Vindobonensis theologicus gr. 42 et liber deperditus μ^{1} i.e. pater Oxoniensis Bodleiani Cromvelliani 9 et Veneti Marciani gr. 67. denique Venetus Marcianus gr. 69 = D, a quo Monacensis gr. 92 ad verbum descriptus est, aeque ac in memoria complurium Gregorii orationum (cf. supra p. CCXXIII, infra p. CCXLIX) ex fonte libri α i.e. ex hyparchetypo ω^{1} ipso defluxisse videtur. item Vaticanus gr. 1907, qui est pater Vaticani gr. 1433, de quo Vindobonensis theologicus gr. 279 dependet, ex aliquo amisso teste hyparchetypi ω^{1} descriptus est. praeterea Athous Vatopediu 128, etsi textum mixtum, cuius origo vix explicari potest, praebet, tamen familiae α addicendus esse videtur. denique Vaticanus Urbinas gr. 10, cum ex editione Morelliana fluxerit, ex grege testium eliminandus est.

2. Stemma codicum

Videas licet infra.

3. De testimoniis stemmatis

Lectiones libri deperditi α^{1} propriae hae inveniuntur: 137,21-22 ῥημάτων ἐκείνων, 139,18 ante δεικνύειν add καὶ, 139,18 post πάρεστιν om καὶ δὴ δεικνύομεν (i.e. unam lineam exemplaris α), 139,18 με: δὲ, 141,12 διηγουμένων, 141,18 ἐγκαλωπίζεσθαι (quod mendum scriba codicis Monacensis 107 sua sponte correxit), 141,21 τῷ θεῷ om, 141,22 φυτείαν ἐν ἐμοὶ, 142,10 παραπλήσιον, 142,14 δευτέρα: τὰ δεύτερα. omnibus locis allatis (exceptis lacuna 139,18 et mendo orthographico 141,18) corrector coniecturali arte usus esse videtur. Monacensis O non ipse pater librorum recentiorum esse his mendis libri O propriis probatur: 137,7 εὐφροσύνης ἐστίν om O (i.e. unam lineam exemplaris α^{1}), 141,8 περισκοπήσης: περισκοπήσας O, 141,11 φωναί: φαιναὶ O, et nonnulla menda orthographica, quae in apographis libri α^{2} non inveniuntur.

Librarius Ambrosiani M his locis (orthographicis et similibus correcturis exceptis) textum sua manu mutavit: 137,12 ὅτι expunxit, 138,12 φέρῃ corr ex φέρει, 141,9 ἐνιαυσιαία: -α in ras, 141,25 μοι corr ex τοι. quibus locis apographa eius lectiones correctas tradunt excepto 137,12, ubi Vind. theol. 42 verbum ὅτι in M non erasum, sed expunctum non omisit. praeterea codex M, liber μ^{1} et Vind. theol. 42 haec menda libri M propria communicant: 139,19 ἀφθονίαν: ἀφορίαν, 140,20 παρερχομένων:

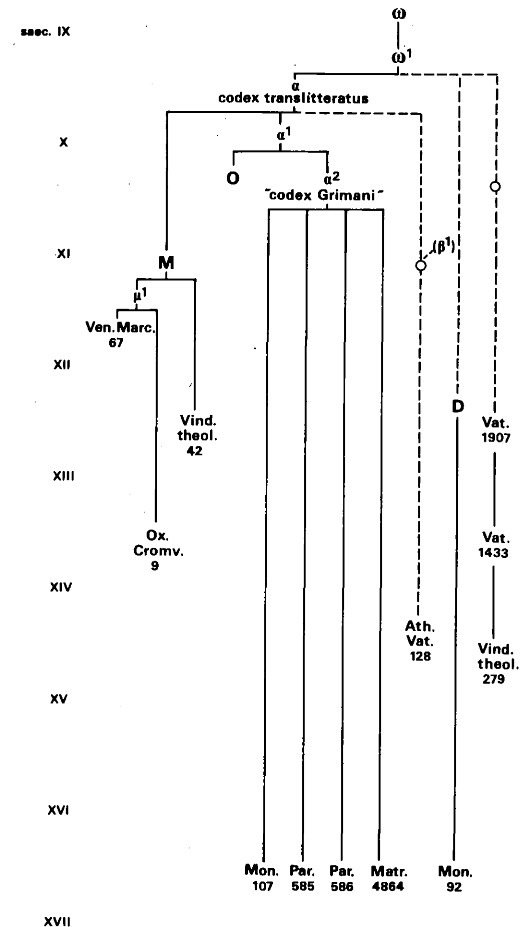

ἐρχομένων. ex mendis libri μ^{1} propriis e.g. afferam 138,16, ubi eius apographa τὸν post πάντα omiserunt.

Codex Venetus D neque ex libro M neque ex libro O neque ex libro α^{2} (quorum mendis propriis caret) fluxit, sed ex hyparchetypo ω^{1} ipso (forsitan interposito libro amisso) aeque ac in memoria earum orationum, quas Gregorius de Basilio fratre et de XL Martyribus Ib habuit (vide supra p. CCXXIII, infra p. CCXLIX) dependere videtur. nonnullae enim lectiones, quas Venetus D aut cum libro α (141,25 τοι pro μοι) aut cum libro α^{1} (137,21-22 ῥημάτων ἐκείνων, 139,18 ante δεικνύειν add καὶ, 141,12 διηγουμένων, 141,22 φυτείαν ἐν ἐμοὶ, 142,10 παραπλήσιον) communes habet, ex hyparchetypo ω^{1}, qui textum multis locis correctum praebuit, in apographon translitteratum α pervenisse possunt. sed res brevitate orationis plane non perspici potest. liber autem Monacensis 92

et Venetus D omnino consentiunt, ut illum ex eo descriptum esse mihi persuasum sit.

Item Vaticanum 1907, in quo oratio In XL Martyres Ia non ante orationem In XL Martyres Ib (= fol. 61-62), sed posteriore loco (fol. 83v-84v) encomium In Basilium fratrem (fol. 80v-83v) consecuta traditur, ex aliquo teste hyparchetypi ω^1 deperdito fluxisse apparet. iam homo doctus W. Jaeger (GNO VIII 1 p. 7) monstravit aliique editores operum Gregorii comprobaverunt virum Byzantinum, qui in Vaticano 1907 quam plurima Gregorii opera collegit, ea e variis fontibus hausisse. orationem autem In XL Martyres Ib ex eodem fonte quo encomium In Basilium fratrem descriptam esse (non quo oratio In XL Martyres Ia) verisimile videtur. Vaticanus 1907 enim (mendis propriis exceptis) a textu hyparchetypi ω^1 his paucissimis locis abhorret: 138,6 ὑπεξελθεῖν (+ β^1) pro ἐπεξελθεῖν, 140,1 ταῦτα (+ β^1) pro ταύτῃ, 141,2 ὑμῖν (+ β^1) pro ἡμῖν. quae variae lectiones sive ex aliquo teste familiae β^1 haustae et ei libro, ex quo Vaticanus 1907 descriptus est, insertae sunt (pater Vaticani 1907 textum contaminatum continuisse clarius in memoria encomii In Basilium fratrem cognoscitur) sive in Vaticano scribendo forte ortae sunt (cf. 140,1 τῇ ζωῇ ταύτῃ / ταῦτα τὰ καλὰ [sic], 141,2 ἡμῖν / ὑμῖν [sic]: variae lectiones, quarum utraque iotacismo, ut vocant, orta esse potest, 138,6: ὑπ- et ἐπ- non raro a librariis commutantur). omnia menda Vaticani 1907 propria (quae neglegentia, non ratione scribae orta sunt) item in Vaticano 1433 et in Vindobonensi theol. 279 inveniuntur: lacunae (137,22 τὴν om, 140,1 τὰ καλὰ om), immutatus verborum ordo (138,27 ἄλλους πατέρας, 139,1 νόμον ὑμῖν, 139,22 χρείαν ἑκάστου, 141,12 τὰ θαύματα διηγούμεναι, 142,14 χάριν θεοῦ), errata aperta (138,7 εὔκαιρον: δεύτερον, 141,1 εὐφημίαις: ἀτιμίαις). qui autem tres codices adeo inter se consentiunt, ut Vaticanum 1433 ex Vaticano 1907 et Vindobonensem theol. 279 ex Vaticano 1433 descriptum esse pro certo habeam. at Vindobonensem theol. 279 non ex ipso Vaticano 1907 fluxisse eo probatur, quod in oratione Ib textum Vaticani 1433, qui ab 145,19 non iam de Vaticano 1907, sed de Londiniensi Λ descriptus est, tradit (vide infra p. CCLIII).

Hae sunt lectiones hyparchetypi ω^1 propriae, quas liber α et Venetus D et Vaticanus 1907 communes habent:

1. *omisit*: 142,15-16 ὅτι et πρέπει.
2. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 139,19 εὐφυΐαν: εὐφορίαν, (b) *adiectiva*: 140,22 ἅπας: πᾶς, 141,12 εὐτονώτερον: γεγωνότερον.
3. *verba aliter flexit* (a) *substantiva, adiectiva, pronomina etc.*: 142,12 τῇ φωνῇ: ταῖς φωναῖς, 142,15 τὸ ... ἐλλειφθὲν: τὰ ... ἐλλειφθέντα, (b) *verba temporalia*: 141,28 παρεστῶσιν: παρεστηκόσιν.

quas lectiones ex coniecturis ortas et eiusdem rationis esse, qua in aliarum quoque Gregorii orationum memoria ille vir Byzantinus, qui hyparchetypum ω^1 composuit, multis locis verba Gregorii emendare conatus est, apparet.

Restat, ut paucis verbis de codice Athoo Vatopediu 128 referam, qui plerumque cum codice Arsenii β^1 (cf. 140,8 προσῇ διηγήμασι + Lugd. Bat. Gron. 12, προσδιηγήμασι Λ, 140,10 ἐναπέθεντο, 140,18 τι ἄλλο, 140,24 ἡμῖν: ἅμα + Lugd. Bat. Gron. 12, 141,11 μόνον οὐχὶ + Λ, οὐχὶ μόνον om Lugd. Bat. Gron. 12), sed etiam cum Monacensi O (137,21-22 ῥημάτων ἐκείνων, 141,21 τῷ θεῷ om) vel libro M^2 (137,12 ὅτι om) vel Ox. Cromv. 9 (141,16 τῷ ante οὐρανῷ om, 141,28 παρεστῶσιν: παροῦσιν) consentit. ergo Ath. Vat. 128 aut ex teste deperdito hyparchetypi β, qui nonnumquam cum libro ex stirpe hyparchetypi α orto collatus est, aut ex aliquo teste hyparchetypi α, qui multis locis cum apographo codicis Arsenii collatus est, fluxisse necesse est. cum autem pater Athoi Vat. 128 in memoria orationis Ib ex stirpe libri α fuisse videatur, et hic ad eandam familiam addicitur. profecto eum ad verba Gregorii restituenda nullius pretii esse mihi persuasi.

B. De hyparchetypo β

1. De recensione codicum

Textus hyparchetypi β paucissimis libris traditur, inter quos praecipue apographis illius "codicis Arsenii" anno 911 scripti (= β^1), quem iam memoriam encomii In Stephanum I exquirentes invenimus ibique γ^9 nominavimus (vide supra p. CLXXXIX). cuius apographa sunt Londiniensis Musei Britannici gr. Old Royal 16 D I = Λ, ex quo Taurinensis gr. C I 11 (qui est pater Montepessulani 122) descriptus est, et Lugdunensis Batavorum Gronovianus 12. de fratre autem gemino aut filio codicis Arsenii, qui raro cum alio quodam teste collatus est, Athous Vatopediu 111 = V^a dependet.

2. Stemma codicum

Videas licet infra.

3. De testimoniis stemmatis

Codicis Arsenii β^1 lectionum propriarum, quas Londiniensis Λ et Lugdunensis Bat. Gron. 12 communes habent, haec mihi praedicanda videtur: 140,10/11 textui utriusque libri cruces ante τοῦ et post ἔξω in scribendo insertae sunt, ad quas haec annotatio in margine pertinet: σκόπει ἐν ἑτέροις ἀντίγραφοις τὰ ἐσταυρωμένα. στοιχητέον (στοιχηταῖον Lugd. Bat. Gron. 12). itaque utrumque librarium et cruces et annotationem marginalem ex codice Arsenii descripsisse apparet. praeterea has lectiones codicis Arsenii β^1 proprias enumero:

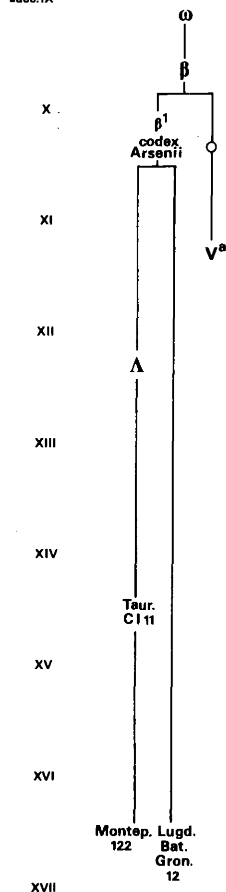

1. *omisit*: 137,10 τῷ ante πλήθει (sscr Lugd. Bat. Gron. 12), 141,11 οὐχὶ μόνον (Lugd. Bat. Gron. 12 om, immutato verborum ordine μόνον οὐχὶ add Λ), 141,21 αὐτῆς post καρπὸν, 142,8 ἡ ante ἀρχή, 142,16 τῶν αἰώνων.
2. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 139,3 θεραπείας: ἡλικίας, 140,12 πρὸ τῶν τροπαίων: πρὸς τὸν τρόπον, (b) *verba temporalia*: 142,12 κυμαινομένῳ: κοιλαινομένῳ, 142,12 χειμασθέντας: σχηματισθέντες, (c) *pronomina, particulas etc.*: 139,17 ἡμέτερος: ὑμέτερος, 142,11 ὥστε: ὡς, 142,13 ἐπὶ: εἰς.

quibus omnibus locis errores Arsenii, qui librum β, quem descripsit, parum diligenter legit, exstare puto.

His locis codex Arsenii β¹ et Athous Vᵃ lectiones libri β proprias communicant:

1. *addidit*: 138,1 τὸν ante ἐν, 138,20 καὶ ante τῆς.
2. *omisit*: 138,28 μοι (ante πατέρες), 139,24 τῶν, 140,3 τὸ, 141,13 εἶναι.

3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 139,8 ῥικνότητι: ὠκύτητι, 139,13 ἐντολῆς: ἑορτῆς, 140,16 ἐγκωμίων: ἔργων, (b) *adiectiva*: 142,9 ἀριστίνδην: πίστιν ἀρίστην, (c) *verba temporalia*: 138,6 διδομένην: ἐνδιδομένην, 142,8 σιγήσαντα: ἀλογίσαντα, (d) *pronomina, particulas etc.*: 138,1 ἡμῖν: ὑμῖν, 139,25 ἑαυτὸν: αὐτῶν Λ Lugd.Bat.Gron. 12 αὐτὸν Vᵃ, 140,14 δὲ: δή.
4. *verba aliter flexit* (a) *substantiva, adiectiva, pronomina etc.*: 137,16 τὸ πλῆθος: τῷ πλήθει, 140,17 αἱ ... αὐγαί: ἡ ... αὐγή, 142,14 σχολή: σχολῇ, (b) *verba temporalia*: 140,14 ἀγαγέτω: ἀγέτωσαν, 142,13 καταφυγεῖν: καταφεύγειν.

homo doctus, qui arte coniecturali usus verba Gregorii tam multis locis emendare conatus est, sensum ipsum verborum oratoris non semper intellexisse videtur, ut mea quidem opinione lectiones ab eo propositae ad textum constituendum adhibendae non sint. librum Vᵃ autem non ex patre codicis Arsenii, sed aut ex fratre gemino aut ex filio correcturis additamentisque instructo fluxisse imprimis ex fine orationis intellegi potest, ubi liber Vᵃ nonnulla verba formulae finali inserta tradit, quae ex libro, de quo pendet, hausta esse eo sequitur, quod in extrema pagina compressis lineis scripta sunt.

C. De archetypo ω

Textus archetypi ubique certo restitui potest excepto 140,25-26, ubi omnes testes verba ἤ εἴ τις ἐν ἀλλήλοις mea quidem opinione falso tradunt: forsitan εἴ τις ex ἔστι et ἀλλήλοις ex ἄλλοις (i.e. ἐν ἄλλοις varia lectione ἄλλῃ suprascripta) orta sunt. ceterum mirum non est, ut oratio brevissima et, antequam ad laudationem martyrum ipsam pervenisset, incisa inter collecta solum Gregorii Nysseni opera, non in hagiographicis libris neque in panegyricis menologiisque inveniatur.

3. DE EDITIONIBUS IMPRESSIS

Vide infra p. CCLVI sq.

IN XL MARTYRES Ib

(PRAEFATIO)

1. CONSPECTUS CODICUM

Athous Dochiariu 69 — fol. 187-193, chart., saec. XIV
Athous Lavras Δ 84 — fol. 315-320, membr., saec. XII/XIII
***Athous Lavras E 188** — fol. 364-370, chart., anno 1626/7 scr.
V^a **Athous Vatopediu 111** — fol. 167-176v, membr., saec. XI
Athous Vatopediu 128 — fol. 315-320v, membr., saec. XIV
Basileensis Universitatis F V 29 — fol. 98-106, membr., saec. XII
Constantinopolitanus τῆς θεολογικῆς σχολῆς 39 — fol. 129v-137v, chart., anno 1559 scr.
Florentinus Laurentianus Ashburnhamianus 99 — fol. 10-17v, membr., saec. X/XI
Λ **Londiniensis Musei Britannici gr. Old Royal 16 D I** — fol. 366-370, membr., saec. XII
Lugdunensis Batavorum Gronovianus 12 — fol. 68v-74, chart., saec. XVI
Lugdunensis Gallorum 542 (= 625, = 51) — fol. 216, membr., saec. XII
***Matritensis gr. 4864** (arch. hist. 163,6) — fol. 166v sqq, chart., saec. XVI
M **Mediolanensis Ambrosianus gr. C 135 inf** — fol. 123-131v, membr., saec. XI
Monacensis gr. 92 — fol. 399v-406, chart., saec. XVI
Monacensis gr. 107 — fol. 100-105v, chart., saec. XVI
O **Monacensis gr. 370** — fol. 123-126v, membr., saec. X
Montepessulanus 122 — fol. 86-94, chart., saec. XVI
Oxoniensis Bodleianus Clarke 44 — fol. 31-40v, membr., saec. XII/XIII
Oxoniensis Bodleianus Cromvellianus 9 — pag. 237-250, membr., saec. XIII
Parisinus gr. 585 — fol. 81-86v, chart., saec. XVI
Parisinus gr. 586 — fol. 212-218v, chart., saec. XVI
Romanus Vallicellianus gr. B 22 — fol. 171-171v, membr., saec. XIII
Taurinensis gr. C I 11 — fol. 104-106v, chart., saec. XIV
Vaticanus gr. 1433 — fol. 160v-165, membr., saec. XIII
S **Vaticanus gr. 1907** — fol. 61-62, chart., saec. XII
Vaticanus Ottobonianus gr. 91 — fol. 99v-105, chart., saec. XVI/XVII
Vaticanus Urbinas gr. 10 — fol. 90-97v, chart., saec. XVII
Venetus Marcianus gr. 67 — fol. 65v-70, membr., saec. XI
D **Venetus Marcianus gr. 69** — fol. 214v-219, chart., saec. XII
Ve **Venetus Marcianus gr. 359** — fol. 12-18v, membr., saec. X
Vindobonensis theologicus gr. 42 — fol. 140v-145, chart., saec. XII
Vindobonensis theologicus gr. 279 — fol. 45-52v, chart., saec. XIV

2. DE RECENSIONE CODICUM

Oratio Ib, qua Gregorius postridie eius diei, quo orationem Ia incidere coactus est, quadraginta martyres laudavit (BHG 1207, PG 46, 757-772), aeque ac oratio Ia hyparchetypis α et β tradita est.

* Libros Athoum Lavras E 188 et Matritensem 4864 non inspexi.

A. De hyparchetypo α

1. De recensione codicum

Gravissimi testes hyparchetypi α sunt Monacensis gr. 370 = O et Mediolanensis Ambrosianus gr. C 135 inf = M. ex ipso Monacensi O Venetus Marcianus gr. 359 = V^e descriptus est, qui ad eam partem, quae in Monacensi deest (150,8-156,20), testis pro illo adhibendus est. ex gemello autem libri O i.e. ex "codice Grimani" α^2 Parisini gr. 585 et 586, Monacensis gr. 107 et (quod pro certo habeo, etsi librum non inspexi) Matritensis gr. 4864, ex Mediolanensi M, postquam librarius eum sua manu correxit ($= M^2$), Vindobonensis theologicus gr. 42 et libro amisso μ^1 interposito Oxoniensis Bodleianus Cromvellianus 9 et Venetus Marcianus gr. 67 fluxerunt. Venetus Marcianus gr. 69 = D et forsitan pater Florentini Laurentiani Ashburnhamiani 99 (cuius folia 1-19 ex Lugdunensi Gallorum 542 abscisa sunt) et Oxoniensis Bodleiani Clarke 44 ($= \alpha^3$) ex patre libri α i.e. ex hyparchetypo ω^1 ipso pendere videntur. Athoum Vatopediu 128 ex incerto quodam libri α apographo, in quod nonnullae lectiones codicis Arsenii (β^2) propriae inscriptae erant, fluxisse verisimile est. denique Monacensis 92 ex Veneto D, Vaticanus Urbinas 10 ex editione Morelliana anno 1615 impressa descripti sunt.

2. Stemma codicum

Videas licet infra.

3. De testimoniis stemmatis

Has lectiones libri α^1 proprias enumero: 146,7 τὰ om, 146,9 ἐκ παλαιῶν: παλαιὸν, 149,4 ante Χριστοῦ add τοῦ, 155,24 τὸν ἄνθρωπον om. libri Monacensis O hae variae lectiones propriae omnes item in Veneto Marciano gr. 359 V^e inveniuntur: 146,5 τῷ: τὸ (corr O^2), 147,29-148,1 ἀληθινὸν - πάντων om, 148,12 κάλλει διαπρεπὴς om, 148,23 καλλωνῆς, 148,27 τοῖς (ante ὁρῶσι): τοὺς (corr O^2), 149,5 φόβων: φόβον (corr O^2), 149,6 παιδίων: παιδίαν (corr O^2), 149,6 κατεχλεύαζον: καταχλευάζων. quibus ex mendis libri O propriis non modo cognosci potest Venetum V^e ex Monacensi O descriptum esse, antequam manus recentior in illo nonnulla menda correxit, sed etiam quattuor recentiores libros non de Monacensi ipso, sed de eius gemello α^2 (i.e. "codice Grimani") dependere. librarius libri Mediolanensis M paucis tantum locis textum commutavit (145,13 παρασκευὴ ex παρασκευὴν, 147,4 ὑποληφθεῖσα ex ἀποληφθεῖσα restituit), quibus apographa eius μ^1 et Vind. theol. 42 lectiones correctas acceperunt; qui item 148,7 (τοῦ falso pro τὸ) Mediolanen-

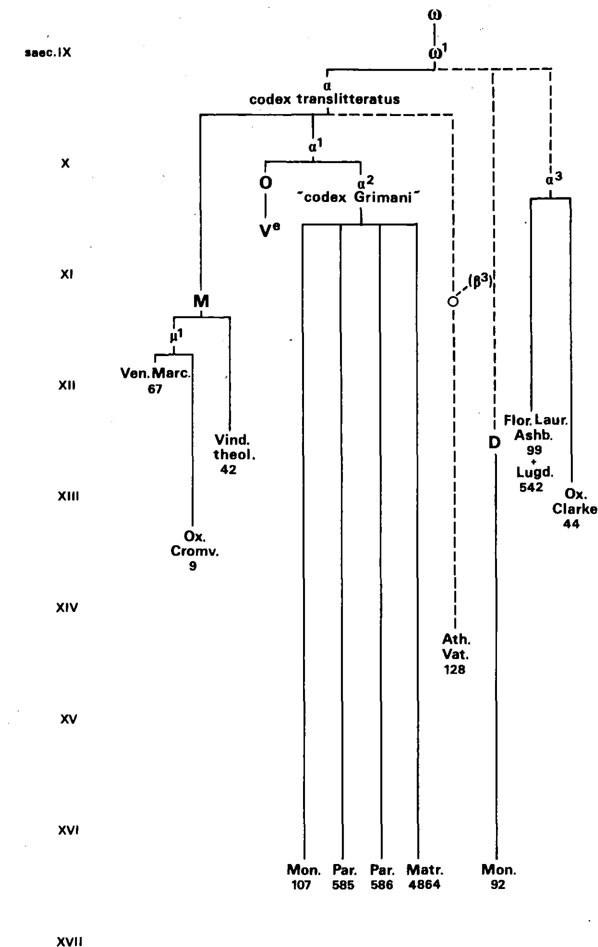

sem M sequuntur. libri μ^1 e.g. has lectiones proprias indico: 147,5 πολεμίων: πολεμούντων, 150,2 σφενδονούμενος: σφενδονώμενος.

Cum paucissimae lectiones libri α ipsius propriae inveniantur (147,18 ἐποιεῖτο: ἐποίει, 151,19 προγόνων: πρωτογόνων, 152,2 ἀγαθὸν om, 156,9-10 κύριε - σου om), auctor hyparchetypi ω^1 pluribus locis textum suo arbitrio commutavit. hae sunt eius lectiones propriae, quas liber α (i.e. apographon eius translitteratum) et Ven. Marc. D (qui aeque ac in memoriis encomiorum Basilii et XL Mart. Ia, cum textum libri ω^1 mendis librorum α et α^1 et M carentem praebeat, aut ex hyparchetypo ω^1 ipso aut ex quodam eius filio amisso fluxisse videtur) communes habent:

1. *addidit*: 148,18 καὶ ante καθαρᾶς (non accepit Venetus D).
2. *omisit*: 149,13-14 οὐδὲ χαλκῇ - περιφραξάμενοι, 151,21 ἄρα.

3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 150,25 ἐχθροὺς: ἐναντίους, 152,13 ἀγώνων: ἁγίων, (b) *verba temporalia*: 145,8 ἀντιδίδοσθαι: ἐπιδίδοσθαι, 147,4 ὑποληφθεῖσα: ἀποληφθεῖσα, (c) *pronomina, particulas etc.*: 151,25 εἰς: πρὸς.
4. *verba aliter flexit* (a) *substantiva, adiectiva, pronomina etc.*: 145,13 παρασκευὴν: παρασκευὴ (excepto Veneto D, +β²), 150,17 πάντα: πάντων, 151,13 καρποῦ: καρπὸς, (b) *verba temporalia*: 152,16 παραδράμῃ: παραδράμοι.
5. *ordinem verborum commutavit*: 153,15 λούτροις τότε: τότε λούτροις.

quibus omnibus locis allatis auctor libri ω¹ textum coniecturali arte adhibita emendare conatus esse eo quoque demonstratur, quod magnam lacunam 149,13-14, in qua nonnulla vocabula inter προβαλλόμενοι et περιφραξάμενοι i.e. verba similiter cadentia exciderunt, non implevit: qua ex re eum nullum alium librum inspexisse concludere licet.

Athous Vatopediu 128 eodem modo quo in oratione Ia lectiones utriusque familiae tradit, sed patrem eius ex stirpe libri α ortum et cum teste codicis Arsenii contaminatum esse hic clarius cognosci potest. exempla lectionum librorum α et ω¹ vide haec: 147,18 ἐποίει, 149,13-14 οὐδὲ χαλκῇ - περιφραξάμενοι om, 150,17 πάντων, 151,13 καρπὸς, 152,2 ἀγαθὸν om, 152,13 ἁγίων, 153,15 τότε λούτροις, 156,9-10 κύριε - σου om. ex libro autem collato librarius e.g. 146,21 ψεκάδος (pro πίδακος) deprompsit et 146, 24 ἐπικαλέσασθαι post συμμαχίαν addidit; id verbum, cum in codice Arsenii ante συμμαχίαν insertum fuerit, in patre Athoi supplementi loco scriptum esse apparet. ceterum Athoi textum mixtum ad restituendum Gregorii sermonem non adhibendum esse censeo.

Restat, ut pauca de Florentino Laur. Ashb. 99 et Oxoniensi Bodl. Clarke 44 dicam, qui ex eodem patre (=α³) exorti item plerumque textum libri ω¹, quem libros α et D conferendo restituimus, mendis librorum α et α¹ et M propriis carentem praebent. lectionum libri ω¹ propriarum, quas supra enumeravi, quattuor tantum *non* tradunt: 145,13 non παρασκευὴ (in libro M quoque primo παρασκευὴν scriptum esse videtur), 147,4 non ἀποληφθεῖσα (levissimam correctionem litterae α ex littera υ scriba libri α³ fortasse neglegentia quadam praeteriit), 150,25 non ἐναντίους (quae vox in libro ω¹ ad vocem genuinam ἐχθροὺς, quam scriba libri α³ continuit, adscripta erat), 152,16 non παραδράμοι (quae varia lectio itacismo orta esse potest). quibus igitur locis non origini libri α³ sive ex hyparchetypo ω¹ ipso sive ex quodam eius apographo deperdito repugnatur. lectionum autem propriarum libri α³ has enumero: 147,19 post πρὸς add τὸν (del Oxon. m²), 148,6 τούτων: τῶν (corr Oxon. m²), 151,12 ὥστε εἰπεῖν καλῶς om, 153,5 τοῦ θανάτου: τούτου, 153,17-18 γύμνοι - κόσμον om (in marg add Oxon. m²).

Florentini autem Laur. Ashb. 99 folia 1-19v ex Lugdunensi Gallorum 542 abscisa esse nemo adhuc cognovisse videtur: reapse textus encomii Gregorii In XL Martyres Ib in Flor. Laur. Ashb. 99 fol. 17v post 156,9 μνήσ abrumpit, fragmentum finis orationis in Lugdun. 542 servatum medio in eodem verbo θητί incipit; praeterea ambos libros ab eodem scriba scriptos esse apparet; denuo Flor. Laur. Ashb. 99 eas tres orationes, quae in lacuna codicis Lugdunensis 542, ut ex summario videmus, absunt, ordine scilicet foliorum turbato tradit: fol. 1-7v orationem IV Leonis de Hypapante (BHG 1974), fol. 8-9v et 18-19v laudationem Theodori Studitae de inventione capitis Ioannis Baptistae (BHG 842), fol. 10-17v encomium Gregorii Nysseni In XL Mart. Ib mutilatum (BHG 1207).

Cum textus hyparchetypi ω¹ ex apographis libri α et Veneto D plane restitui possit, neque Florentinum Ashb. 99 neque Oxoniensem Clarke 44 ad apparatum criticum adhibui.

B. De hyparchetypo β

1. De recensione codicum

Hyparchetypus β parens erat et libri deleti β¹, ex quo codex Arsenii (=β²) et libris deperditis interpositis Athous Vatopediu 111 = Vᵃ, Romanus Vallicellianus gr. B 22 atque (ni fallor) Basileensis Universitatis F V 29 descripti sunt, et Vaticani gr. 1907 = S et libri Athoi amissi β³, de quo Athoi Dochiariu 69 et Lavras Δ 84 (qui est parens Athoi Lavras E 188 et Constantinopolitani τῆς θεολογικῆς σχολῆς 39) pendent. Vaticanus gr. 1433, cuius Vindobonensis theologicus gr. 279 et libro amisso interposito Vaticanus Ottobonianus gr. 91 apographa sunt, primis tantum lineis de Vaticano S, ex quo maximam partem descriptus est, inde ab folio 161 de Londiniensi Musei Britannici gr. Old Royal 16 D I = Λ, apographo codicis Arsenii, pendere videtur. quo ex codice Arsenii β² praeterea Lugdunensis Batavorum Gronovianus 12, ex Londiniensi autem Taurinensis gr. C I 11, qui est parens Montepessulani 122, fluxerunt.

2. Stemma codicum

Videas licet infra.

3. De testimoniis stemmatis

Libri β¹, i.e. fontis codicis Arsenii (β²) et Athoi Vat. 111 (=Vᵃ), hae lectiones propriae, quae paucissimis exceptis neglegentia librarii ortae esse videntur, inveniuntur:

1. *addidit*: 152,28 καὶ ante ὥσπερ, 156,18 ἄξιοι ante διὰ.

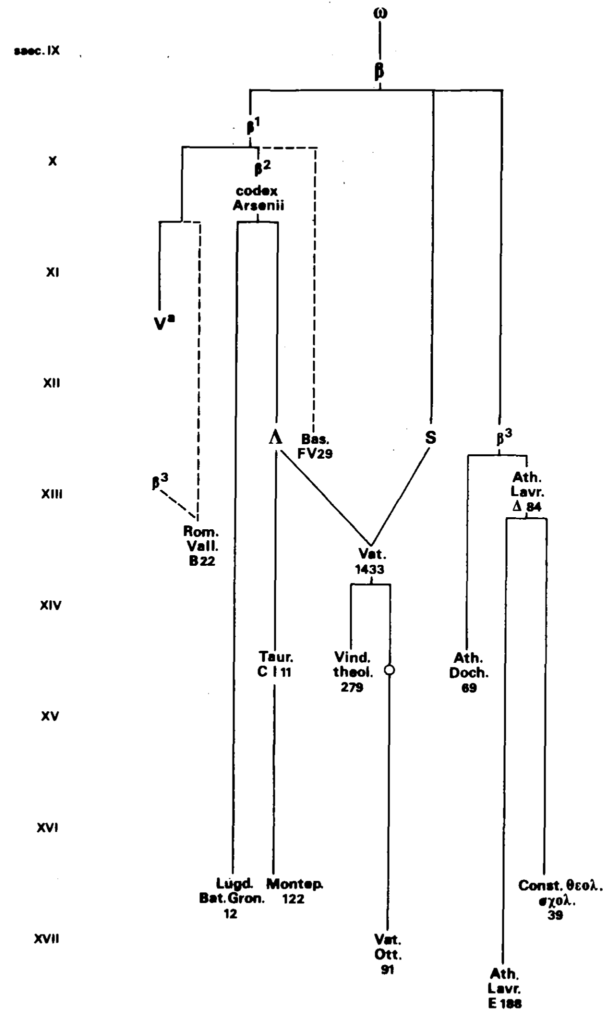

2. *omisit*: 145,11 δὲ, 149,9 τῶν, 151,23 φίλοι, 152,11 τὸ, 152,18 ὑμᾶς, 152,18 ὁ, 154,6-7 κατὰ μικρὸν, 155,14 ἡγίασαν, 155,25 μέμνησθε - ἐζητημένων, 156,17-18 ἀδεῶς - ἐντὸς.
3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 146,2 εὐφυΐαν: εὐφημίαν (μ eras in Lond.), 146,3 ῥώμης: ῥοπῆς, 147,18 ἀντίπαλος: ἀντικείμενος, (b) *adiectiva*: 145,14 εὐκταῖος: εὐκλεὴς, 154,28 ἀτόπων: ἀτοπωτάτων, (c) *verba temporalia*: 145,17 ἐπεισρεόντων: ἐπιρρεόντων Va, ἐπιθεόντων β1, 155,26 ζητούμενον: ἐπιζητούμενον (-μένων Va), (d) *pronomina, particulas etc.*: 149,10 ὦ: οἱ, 149,11 ὦ: οἱ, 155,14 οἷα: ποῖα.
4. *verba aliter flexit* (a) *verba temporalia*: 145,14 ἦμεν: εἰμὶ, 145,20 κατελίπομεν: κατελείπαμεν, 146,20 εἶχον: εἶχεν, 150,14 κατεπάλαισε:

5. *ordinem verborum mutavit*: 145,11 χθὲς μὲν: μὲν χθὲς, 148,21 φησί που: που φησὶν, 149,26 ταῦτα πάντα: πάντα ταῦτα, 150,19 μόνον αὐτοῖς: αὐτοῖς μόνον, 156,1 ἔσται καιρὸν: καιρὸν ἔσται.

primis tantum paginis is, qui librum β1 scripsit, suo Marte textum emendavisse, progrediente autem labore eo proposito destitisse et magis in describendo peccavisse videtur. simili autem neglegentia Arsenius textum libro β1 traditum descripsit et denuo permutavit. pauca exempla lectionum eius propriarum primis ex paginis excerpta afferam: 145,6 συμποτικὸς: δεσποτικὸς, 146,11 ἔκ τινος om, 146,14 ἐπικαίρων: ἐπικλήρω, 146,21 πίδακος: ψεκάδος, 146,24 ante συμμαχίαν add ἐπικαλέσασθαι, 147,9 post δὲ add χορηγὸς, 147,14 ῥωσθέντες: χυρωθέντες, 147,16 γὰρ om, 148,2 ἴδιον: θεῖον, 148,4 ante τῆς add τῇ, 148,9 σιδήρου: σιδήρων etc.

Textus libri β1 inde ab 145,19 non modo apographis codicis Arsenii atque Athoo Va, sed etiam Vaticano 1433 traditur, qui primis in lineis aeque ac in memoria aliarum Gregorii orationum ex Vaticano 1907 = S descriptus est; idem scriba folio 161 ineunte (= 145,19 οἷον ἀκταῖς) fontem suum permutavisse eo plane probatur, quod in initio orationis textum Vaticani S (145,11 ἡμᾶς om S et Vat. 1433 eiusque apographa; intra lineas 145,1-19 nullae lectiones librorum β1 et β2 propriae adsunt), inde ab 145,20 (κατελείπαμεν pro κατελίπομεν) textum codicis Arsenii ipsum praebet, qui mea quidem sententia ex Londiniensi Λ descriptus esse videtur: cuius enim menda quoque propria continet (cf. e.g. 146,11 ἡ πίστις τῶν: ἡ πιστῶν, 147,25 γαῦρον: γαύρους). cur librarius in ea oratione describenda fontem commutaverit, nescimus. ex Vaticano 1433 Vindobonensis theol. 279 ad verbum descriptus est, qua in re librarius correcturas in Vaticano ab aliquo homine docto inscriptas sequi solebat (cf. 146,2 εὐφημίαν m1, corr in εὐφυΐαν m2 Vat. 1433: εὐφυΐαν Vind., 148,23 καὶ om m1, sscr m2 Vat. 1433: καὶ add Vind.). item Vaticanum Ottob. 91 de Vaticano 1433 pendere apparet, sed plane interposito libro deperdito, qui ante correcturas ortas ex Vaticano 1433 descriptus erat (cf. 146,2 εὐφημίαν Vat. Ott., 148,23 καὶ om Vat. Ott.); ei libro lectiones quoque propriae insertae esse videntur (cf. 147,18 ἀντίπαλος: ἀντίδικος in textu, γρ ἀντικείμενος [= β1] in marg).

Fragmentum Romano Vall. B 22 traditum nonnullas lectiones proprias et cum libro β1 (149,26 ταῦτα πάντα: πάντα ταῦτα, 150,14 κατεπάλαισε: κατεπάλαιεν m. pr., corr m. corr., 150,19 μόνον αὐτοῖς: αὐτοῖς μόνον, 151,23 φίλοι om, 152,18 ὁ om, 152,28 ante ὥσπερ add καὶ) et cum libro Va (149,18-19 ὁ ἔχων - παρατάξεως om, 150,6 ὅρους: λόγους, 150,19 ante χωρισθῆναι add μή, 151,24 ἐλθεῖν om) communicat, ut ex apographo libri β1 codici Va cognato fluxisse conicere liceat. textum autem, ex quo exscriptus est, contaminatum esse eo perspicitur, quod Rom. Vall. B 22 non omnes lectiones libri β1 proprias tradit; exemplar collatum fortasse

ex stirpe libri β^3 ortum est (cf. lectiones Rom. Vall. B 22 cum libro β^3 communes: 149,10-11 ὦ καλῶς - ἐμμελετήσαντες om, 149,14 περιφραξάμενοι: φραξάμενοι, 149,17 δὲ om). sed hactenus de hoc fragmento ad textum edendum inutili.

Lectiones libri β^3 propriae, cuius testes ad apparatum criticum non adhibui, cum textus eo traditus qualitate pessima sit, sunt hae:

1. *addidit*: 150,14 γὰρ post ἤνεγκε, 150,20 τοῦ ante Χριστοῦ, 152,19 vide infra 3c, 155,26 μὲν post εἰ, 156,20 καὶ τὸ κράτος post δόξα.
2. *omisit*: 148,3 ἂν, 148,7 τοῦ, 148,8 τοῦ, 148,16 καὶ, 148,26 ἦν, 148,27 τὰ, 149,10-11 ὦ καλῶς - ἐμμελετήσαντες, 149,13 τοῦ, 149,17 δὲ, 151,22 ἦν.
3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 150,21-22 τῶν ἀθεάτων: αὐτῶν, (b) *adiectiva*: 154,12 τὰ ἅγια σώματα: τὰ σώματα τῶν ἁγίων, (c) *verba temporalia*: 145,14 ἦμεν: ἡμέρα, 149,14 περιφραξάμενοι: φραξάμενοι, 150,22 ἐπαγάλλεσθαι: ἐπάγεσθαι, 152,19 διαδυόμενος: διαλυόμενος (... τοίχων τὴν ἰσχὺν διαλυόμενος Ath. Lavr. Δ 84, κρυμὸς ὁ καὶ αὐτὸν τὸν τεῖχον διαλυόμενος Ath. Doch. 69), 155,21 νῦν ἐξετάσαι: συνεξετάσαι, 155,26 ἡμῖν εὑρημένων: ηὑτρεπισμένων, (d) *pronomina, particulas etc.*: 152,4 πρὸς: περὶ, 156,3 οἱ: ἅγιοι.
4. *verba aliter flexit* (a) *substantiva, adiectiva, pronomina etc.*: 145,19 οἷον: οἷα, 147,22 ἡλικίας νεότητι: ἡλικία νεότητος, 148,17 καλοὶ: καλή, 152,25 ἧς: ᾗ, (b) *verba temporalia*: 145,18 ἐκύμαινε: ἐκυμαίνετο, 146,7 γενοίμεθα: γενώμεθα, 153,1 λαβόντος: λαβὼν, 155,25 ἐζητημένων: ἐζ(ἐξ- Ath. Lavr. Δ 84)ητασμένων.
5. *ordinem verborum mutavit*: 145,13 λείψανον ᾖ: ᾖ λείψανον, 156,4 καὶ εἰ: εἰ καὶ (εἰ om Ath. Lavr. Δ 84), 156,14 τοῖς δὲ ἀξίοις: τοῖς ἀξίοις δὲ.

Const. θεολ. σχολ. 39 praeterea nonnulla menda propria cum Ath. Lavr. Δ 84, quae in Ath. Doch. 69 non inveniuntur, communicat (ut 145,19 προσρηγνῦσα: προρηγνῦσα, 146,6 ἀριστεῖον: ἀρίστιον, 146,15, 147,13, 147,24, 148,3 στρατιᾶς: στρατείας etc); itaque eum ex illo descriptum esse (quod iam vir doctus Ehrhard I 3,299, cum ordinem operum in utroque codice collectorum comparavisset, opinatus est) concludere licet. vir doctus Ehrhard eadem ratione item Athoum Lavras E 188 (quem non inspexi) apographon Athoi Lavras Δ 84 esse coniecit. librum β^3 nullius pretii ad textum constituendum esse apparet.

Paucis verbis mihi nunc de Basileensi Univ. F V 29 agendum est, quem ex libro β^1 fluxisse eo concludi potest, quod lacunam 156,17-18 ἀδεῶς - ἐντὸς et nonnullas alias lectiones libri β^1 aut libri β proprias (145,11 μὲν χθὲς, 149,10 et 11 ὦ: οἱ, 155,27 πᾶσιν: πάλιν, 156,12 ἀντίπρωρον: ἀντιπρόσωπον) continet. sed ei libro, ex quo descriptus est, variae lectiones insertae esse videntur, quae mea quidem sententia ex ipso Arsenii codice descriptae erant: in Basileensi enim neque ulla menda

in scribendo orta neque lacunae codicis Arsenii inveniuntur, sed lectiones coniecturali arte fictae, quas virum doctum aut in margine aut inter lineas ad textum genuinum adscripsisse puto. hi sunt loci, quibus Basileensis cum apographis codicis Arsenii consentit: 145,6 συμποτικὸς: δεσποτικὸς, 146,21 πίδακος: ψεκάδος, 146,24 ante συμμαχίαν add ἐπικαλέσασθαι, 147,3 ἐγίνετο: ἐγένετο, 147,14 ῥωσθέντες: χυρωθέντες, 147,19 ἐξητεῖτο: ἐζητεῖτο, 150,13 ἀπεναντίον: ἀπεναντίαν, 150,20 μετὰ Χριστοῦ: μετ' αὐτοῦ, 151,13 κέντρον: νῖκος, 151,13 νῖκος: κέντρον, 151,22 post πατρὶς add ἄνθρωποι, 152,1 σοι: σου, 152,14 ἢ: εἰ μή, 153,15 post τόπον add ὡσεὶ, 153,25 παρεδέχετο: προσεδέχετο, 154,5 ἀπέρρεε: ἀπέρρησε, 154,11 ὑπογράφει: ὑπογράψαι, 154,25 ἐπειδή: ἐπεὶ, 154,28 εἰπεῖν: φῆσαι (respice hic ordinem quoque verborum mutatum: καὶ τὸ εἰπεῖν τι τοιοῦτον: καὶ τὸ τί τοιοῦτον φῆσαι Basil.), 155,1 ἐπιγιγνώσκομεν: ἐπιγιγνώσκεσθαι δύναται, 155,6 κατὰ θεὸν: ἐκ θεοῦ, 155,17 post ὑμνολογίαν add εὐλογεῖται πῦρ καὶ καῦμα, 155,17 καῦμα: καύσων, 156,14 προφαίνηται: προσφέρηται, 156,16 post ἐκεῖνοι add τε. quibus expositis librum, ex quo Basileensis descriptus est, ex libro β^1 (aut ex libri β^1 patre, cui, si res se ita habet, supra enumeratae variae lectiones 145,11, 149,10 et 11, 155,27, 156,12 attribuendae sint) fluxisse et cum codice Arsenii, quem sive Arsenius ipse sive alius homo doctus multis locis emendaverat, collatum esse conicere licet.

C. De archetypo ω

Ut in memoria orationis In XL Martyres Ia item in memoria orationis In XL Martyres Ib hyparchetypos α (i.e. apographon translitteratum hyparchetypi ω^1) et β discernere licet, quorum alter Byzantii nono saeculo scriptus complura Gregorii Nysseni opera continuit, alter illi hyparchetypo ω^2, quem memoriam encomii Stephani explanantes archetypo ipsi respondere cognovimus (vide supra p. CCXI sq), cognatus est: quare dubium est, utrum libri β^1, S, β^3 ex uno libro (qui fortasse aeque ac liber β^3 panegyricum continuit) an ex apographis variorum exemplarium, quae Gregorius ipse usum editionis eius temporis secutus ad amicos miserat, fluxerint. sed ea quaestio mihi in textu restituendo magni momenti non esse videtur. si enim lectiones hyparchetyporum librorumque proprias secernimus, pauci modo loci, quibus verba Gregorii non certo restitui possunt, inveniuntur:

147,3 testes hyparchetypi ω^1 et liber β^3 δεήσει, reliqui hyparchetypi β testes γονυκλισίᾳ tradunt i.e. verbum, quo Gregorius unico hoc loco usus esse videtur; sed id tamen mea quidem sententia praeferendum est, cum milites in praecatione occupatos ante oculos ponat.

150,8 post ἔπαινος add παρὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων codex Arsenii, Basil. F V 29, liber β^3, om libri V^a, S et testes hyparchetypi ω^1. quae verba

igitur in archetypo scripta non esse videntur. cum autem res a Gregorio narrata carente additamento (quod facile aliquis contextum orationis observans fingere potuit) plane perspicua sit, textum archetypi incorruptum esse puto.

151,19, ubi primi homines commemorantur, in archetypo προγόνων scriptum est, quod auctor libri α in πρωτογόνων mutavit. at Gregorius neque voce πρόγονος neque voce πρωτόγονος alio operum loco usus esse videtur; primos autem homines alibi plerumque τοὺς πρωτοπλάστους appellavit. hic vero eos non, quod primi homines fuerunt, sed ut eos exempla mala quadraginta martyribus opponendos esse demonstraret (cf. 151,3sq), commemoravit. qua de causa fortasse nomine πρωτοπλάστοι usus non est.

reliquis autem locis, quibus de lectione archetypi fortasse dubitare licet, contextum orationis observando lectiones iustae certo cognosci posse videntur.

Conspectus editionum impressarum

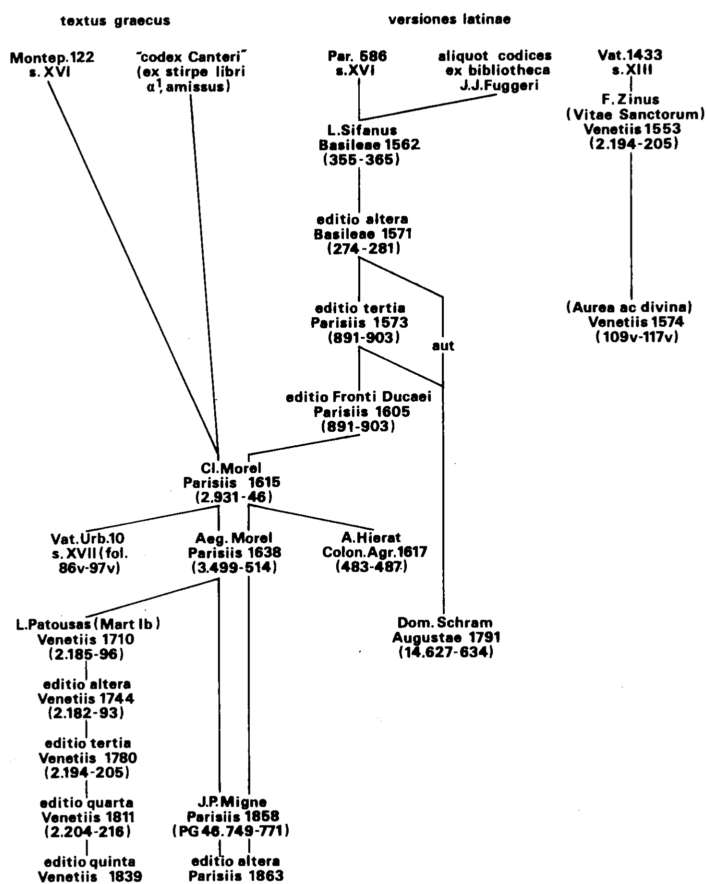

3. DE EDITIONIBUS IMPRESSIS

Quibus editionibus impressis orationes In XL Martyres Ia et Ib provulgatae sint, ex conspectu editionum adiuncto perspici potest. nihil addere mihi opus esse videtur nisi id, quod "codex Canteri", quem ipsum Fronto Ducaeus, cum editionem bilinguem Claudii Morelli curaret, officinae typographicae in usum tradidit, ex stirpe libri α[1] fuisse multis annotationibus editoris, in quibus textus et "codicis Morelli" (i.e. Montepessulani 122) et "codicis Canteri" exscriptus est, probatur.

IN XL MARTYRES II

(PRAEFATIO)

1. CONSPECTUS CODICUM

Monacensis gr. 92 — fol. 406v-412v, chart., saec. XVI
P^b **Parisinus gr. 1505** — fol. 31-35, membr., saec. XII
C^o **Parisinus Coislinianus gr. 22** — fol. 311-312v, membr., saec. XI/XII
B **Vaticanus Barberinianus gr. 456** — fol. 151-155, membr., saec. XII/XIII
D **Venetus Marcianus gr. 69** — fol. 219-223, chart., saec. XII

2. DE RECENSIONE CODICUM

1. De recensione codicum

Textus tertiae orationis laudatoriae, quam Gregorius de martyrio quadraginta martyrum habuit (BHG 1208, PG 46, 773-788), et Veneto Marciano gr. 69 = D, ex quo Monacensis gr. 92 descriptus est, et libro deperdito (= β^1) traditus est, ex quo codices italograeci Parisinus gr. 1505 = P^b et Vaticanus Barberinianus gr. 456 = B fluxerunt. praeterea breve fragmentum (inc. 162,25 ὑπωρώφιοι, expl. 166,14 τελούντων τῆς, lacuna interposita ab 165,2 τῶ[ν usque ad 166,2 καθὼ]ς), quod ex patre libri β^1 (= β) natum esse videtur, in Parisino Coisliniano gr. 22 = C^o invenitur.

2. Stemma codicum

Videas licet infra.

3. De testimoniis stemmatis

Apographa libri β^1 et (quantum servatus est) Coislinianus C^o multis locis a Veneto D abhorrent. cum libri β paucissima menda inveniantur (164,17 θαυμάσῃ: θαυμάσει, 164,21 τὴν αἰσχύνην om [dubito an recte], fortasse 169,15-16 τῇ (post χαίροντες) - προσκαρτεροῦντες om, sed is locus in Coisliniano amissus est), textus et in fonte Veneti D et in libro β^1 retractatus esse videtur. quamquam perpaucis testibus servatis lectiones utriusque retractationis propriae separari non certo possunt, tamen varias lectiones, quas utrique fonti addicendas esse mihi persuasi, in tabellis enumerare conatus sum.

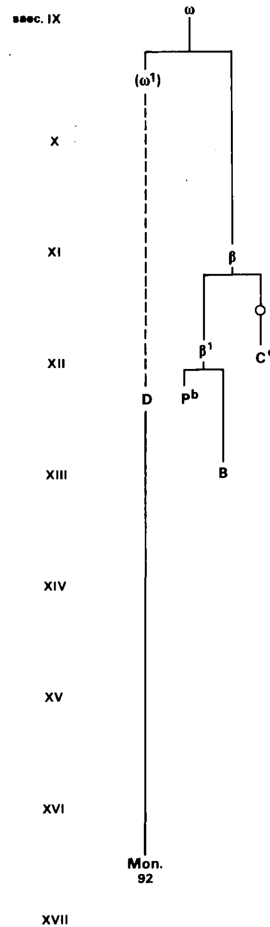

Has lectiones fontis libri Veneti D proprias esse existimo (β = certa libri β lectio, de qua libri P^b B C^o consentiunt):

1. *addidit*: 160,5 τῇ ante ἀσθενείᾳ, 163,1 ἔχοντες post ἀκλόνητον (om β, ἀκλόνητον B, ἀκλόνητοι recte P^b C^o), 163,15 τοῦ γένους post παραδείσου (om B), 163,21 καὶ post εἰ (om β), 164,17 μὴ ante θαυμάσῃ (om β, θαυμάσει β), 167,13 δὲ ante ἥκειν, 167,28 μὲν ante εἰς, 168,1 δὲ post πολλοῖς, 169,23 καὶ ante πλουσίαν.
2. *omisit*: 163,24 οἱ (add β), 168,1 καὶ, 169,25 τῶν αἰώνων.
3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 162,26 πότον (= β): πόντον, (b) *verba temporalia*: 160,19 προειρηκότα: εἰρηκότα, (c) *pronomina*, *particulas etc.*: 160,33 συμφώνως: σύμφωνον, 163,21 μᾶλλον (= β): μάλα, 167,22-23 εἰς τὸν κῆπον: ἐν τῷ κήπῳ.

4. *verba aliter flexit* (a) *substantiva*, *adiectiva*, *pronomina etc.*: 164,23 ἀνθρώπῳ (= β): ἀνθρώπων, 167,22-23 εἰς τὸν κῆπον: ἐν τῷ κήπῳ, (b) *verba temporalia*: 159,12 ὑπερβαλλομένους: ὑπερβαλομένους, 163,20 ἐγένετο (= β): ἐγίνετο, 167,24 προσκαθημένων (προκαθημένων B): προσκαθήμενον, 169,24 λαβοῦσα: λαμβάνει.
5. *ordinem verborum commutavit*: 159,5 μέχρι καὶ: καὶ μέχρι.

plerasque earum lectionum arte coniecturali adhibita ortas esse apparet. saepius sensus verborum Gregorii non mediocriter mutatur (cf. 162,26 πόντον pro πότον, 163,21 μάλα ... εἰ καὶ pro μᾶλλον ... εἰ, 167,28-168,1 μὲν ... δὲ pro καὶ, 169,23-24 καὶ ... λαμβάνει pro λαβοῦσα).

Lectiones libri $β^1$ propriae hae mihi esse videntur:

1. *addidit*: 165,8 πορείαν post ἐπορεύετο, 166,9 ἡ post πᾶσα, 166,11 μακαρίων ante στρατιωτῶν, 167,10 κἀμὲ post χρή, 167,26 καὶ δήματα ἐνιέντες post ἐφορμῶντες (= D, ἐφορῶντες P^b, ἐκφοβοῦντες B), 169,2 Ἰωάννης post Ἡρώδην.
2. *omisit*: 160,31 μὲν, 164,2-3 ἐξουσίᾳ τῆς, 164,7 γάρ, 165,1 τὸ (post τότε), 165,19 εἶτα, 166,3 γάρ, 167,27 ὁ, 169,1-2 καὶ - ἀποτμηθεὶς, 169,17 μὲν.
3. *verba mutavit* (a) *substantiva*: 160,10 κίνδυνος: ἀκίνδυνος, 164,10 σύνταγμα: σύστημα, 166,16 Ἴβωρα: ἦν βορᾶ P^b, ἦν βορρᾶ B, 166,24 ἁγίων (post τὴν τῶν): μαρτύρων, 167,14 δρωμένων: δρομαίων, 169,17 ὑπασπισταὶ: ὑπερασπισταί, (b) *adiectiva*: 160,25 καινῷ: κοινῷ, (c) *verba temporalia*: 164,1 εἰδότες: ἰδόντες, 165,4 πολεμούντων: πολεμίων, 165,4 βλασφημούντων: βλασφήμων, (d) *pronomina*, *particulas etc.*: 165,26 ἐνδίκως: ἐν δίκῃ.
4. *verba aliter flexit* (a) *substantiva*, *adiectiva*, *pronomina etc.*: 159,21 νοῦ: νοός, 160,14 μέγαν: μέγα, 164,18 τὸ τοιουτότροπον: τῷ τοιούτῳ τρόπῳ, (b) *verba temporalia*: 160,31 ἀπορραγέντες: ἀπορραγέντων, 163,26 συνεβούλευε: συνεβούλευσεν, 165,1 θελήσῃ: θελήσει, 167,6 εἴωθε: εἰώθη, 167,12 ἐμέλλομεν: ἐμέλλωμεν, 168,4 ἔχῃ: ἔχοι, 168,10 σχετλιάζω: σχετλιάζων, 169,10 ὑπάρχῃ: ὑπάρχει.
5. *ordinem verborum commutavit*: 168,5 εἰσὶ θεοῦ: θεοῦ εἰσί.

cf. quoque 163,14 πρόρριζα: πρόριζα, 169,10 βεβαρημένος: βεβαρυμένος. quarum lectionum, cum partim sive menda orthographica sive errores scribae, qui fontem suum neglegenter legit, partim coniecturae esse videantur, mea quidem sententia nulla ad textum constituendum adhibenda est.

Etsi qualitas fidesque memoriae et Veneti D et libri deperditi italograeci $β^1$, cum (excepto brevi fragmento Coisliniano) alii testes deficiant, certe iudicari non possunt, tamen saepius Venetum D secutus sum, qui hic (ut in memoria aliorum Gregorii operum) ex antiquo fonte descriptus esse videatur. fortasse concludere licet librarium Veneti D orationes Gregorii In Basilium, In Meletium, In XL Martyres Ia, Ib, II (quas

Venetus eo in ordine foliis 202-223 continet) sive ex ipso panegyrico Gregorii proprio ω^1 sive ex quodam eius apographo amisso descripsisse. difficile enim non est cogitare illum Byzantinum, qui editionem ω^1 in litteras minusculas translitteravit et librum α scripsit (cf. supra p. CCX), tertiam Gregorii orationem In XL Martyres (= or. II) non iam in suam editionem suscepisse. quae si ita sunt, pro certo constitui potest auctorem libri ω^1 ut alias Gregorii orationes ita eam nonnullis locis emendare conatum esse (cf. supra tabellam lectionum fontis Veneti D propriarum). cum autem res obscurae sint, in oratione legenda apparatum criticum, in quem omnes testes adhibui, quaeso diligenter consideres.

Textus orationis et in libro, ex quo Coislinianus fluxit, nonnullis locis retractatus esse videtur; scribam autem Coisliniani correcturas non omnes recte intellexisse ex his exemplis apparet: 166,5 scripsit ἀπόδεισξις, ubi in fonte ἀπόδειξις (εις supra lineam) constitutum esse existimo (ἀποδείξεις D P^b, ἀπόδειξις B i.e. mendum itacismo ortum); 166,9-10 scripsit ἔχω κἀγὼ μικρὸν τούτου τοῦ δώρου pro ἔχω κἀγὼ μερίδα τοῦ δώρου: sed aliquem correctorem μικρὸν substantivo carente (μέρος vel sim.) proposuisse putare non possum. ex aliis correcturis vanis, quae in Coisliniano inveniuntur, has modo enumero: 163,5 διὰ φόβου (pro φόβον) καὶ ἐλπίδα (sic), 164,16 Ἰούδας ὁ δόλιος pro Ἰούδας ἄθλιος (quo nomine Gregorius illum, qui unus ex grege martyrum fugit, appellat), 165,1 αὐτὰ pro αὐτῷ etc.

4. De archetypo ω

Dubito de archetypi lectione 164,20-21, ubi in Veneto D traditur ἐπικωμάζει (sc. diabolus) δὲ τῇ συμφορᾷ τὴν αἰσχύνην καὶ τῇ αἰσχύνῃ τοῦ δελεασθέντος εὐφραίνεται (sed ἐπικωμάζει = "petulanter impetum facit" accusativum τὴν αἰσχύνην regere non potest), in libro β accusativus τὴν αἰσχύνην abest (sed si contextum orationis cogitamus, iterationem vocis αἰσχύνῃ exspectamus), in Barberiniano B ἐπικοπάζῃ (pro ἐπικωμάζει) invenitur: fortasse igitur ἐπικομπάζει restituatur ("diabolus irridens calamitati ignominiam superaddit et..."). ceterum me nihil certum de archetypo scire confiteor.

3. DE EDITIONIBUS IMPRESSIS

Orationem In XL Martyres II primus I. Gretser in "Appendice ad sancti Gregorii episcopi Nysseni opera" (Parisiis 1618, p. 205-214) Graece edidit et in Latinum convertit. quae editio bilinguis in editiones Parisinas Aegidii Morelli (1638, tom. II, p. 205-214) et Mignei (1858^1, 1863^2, tom. 46, p. 773-788) accepta atque in Gretseri operibus (Ratisbonae 1740, tom. 14.1, p. 292-301) iterata est. versionem autem Latinam Gretseri Dom. Schram (Analysis SS. Patrum, Augustae Vind. 1791, tom. 14, p. 634-640) denuo divulgavit.

Textum Gretseri (v) omnino fere variis lectionibus et erroribus consentire cum Veneto D, ex quo ad verbum codicem Monacensem gr. 92 descriptum esse saepius demonstravi (cf. supra CCXXI, CCXL, CCXLVIII, CCLIX), ex apparatu critico intellegi potest. liber autem Monacensis 92 est ille codex "Bavaricus" (aut "Boicus"), quo Gretser usus editionem bilinguem quorundam Gregorii operum in "Appendice" sua praeparavit (cf. quae dixit Wernerus Jaeger "de textu vulgato" Vitae Macrinae, VIII 1 p. 366sq).

DE VITA GREGORII THAUMATURGI

EDIDIT

GUNTERUS HEIL

CONSPECTUS SIGLORUM

- V[c] Vaticanus graecus 807 saec. X ineuntis
- S Vaticanus graecus 1907 saec. XII
- Λ Londiniensis Musei Britannici graecus Old Royal 16 D 1 saec. XII
- O Monacensis graecus 370 saec. X
- E Vaticanus graecus 446 saec. XII
- Ω Vaticanus graecus 808 saec. XI
- Ω[a] Vindobonensis historicus graecus 5 saec. X/XI (20,18-23,14)
- U Messanensis Sancti Salvatoris 69 saec. XII
- X[a] Vaticanus graecus 1596 saec. XI
- Arethas Mosquensis Musei Historici graecus 315 saec. XVI exeuntis, fol. 110r ed. Compernass, Didascaleion 2, 1913
- Syrus Londiniensis Musei Britannici Syriacus DLIX Add. 18815 saec. IX fol. 29-30v, de quo cf. C.P. Caspari, Alte und neue Quellen zur Geschichte des Taufsymbols, Christiania 1879, p. 1sqq: Ein Gregor von Nazianz beigelegtes Glaubensbekenntnis in syrischer Sprache
- Syr Londiniensis Musei Britannici Syriacus Add. 14648, saec. VI. Germanice vertit Viktor Ryssel, Erzählung von den Ruhmestaten des seligen Gregor, Theolog. Zeitschrift aus der Schweiz 1894, p. 241sqq
- Rufin Rufini versio latina Eusebii Historiae ecclesiasticae edd. E. Schwartz, Th. Mommsen (Eusebii Opera II 2 = GCS 9,2): De Gregorio Thaumaturgo p. 955sq
- Ioannes Dam Ioannes Damascenus, de trinitate ed. Le Quien, Migne P.G. 95, 12B
- v editio Mignei S.G. XLVI 893-957

[1]sigillo additum manum primam, [2]sigillo additum manum primam se ipsam corrigentem aut manum correctoris significat

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΚΑΙ ΤΑ ΘΑΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ

893 M. Ὁ μὲν σκοπὸς εἷς ἐστι τοῦ ἡμετέρου λόγου καὶ τοῦ παρόντος συλλόγου. Γρηγόριος γὰρ ὁ μέγας ὑμῖν τε τῆς συνόδου κἀμοὶ τῆς διαλέξεως ὑπόθεσις πρόκειται. ἐγὼ δὲ τῆς αὐτῆς οἶμαι χρῆναι δυνάμεως ἔργῳ τε κατορθῶσαι τὴν ἀρετὴν καὶ λόγῳ κατ' ἀξίαν τὰ καλὰ διηγήσασθαι. ὥστε ταύτην ἐπικλητέον ἂν εἴη τὴν συμμαχίαν δι' ἧς ἐν τῷ βίῳ τὴν ἀρετὴν ἐκεῖνος κατώρθωσεν. ἔστι δὲ αὕτη κατά γε τὸν ἐμὸν λόγον ἡ τοῦ πνεύματος χάρις ἡ καὶ πρὸς τὸν βίον καὶ πρὸς τὸν λόγον τοὺς περὶ ἑκάτερον τούτων ἐσπουδακότας δι' ἑαυτῆς ἐνισχύουσα. ἐπεὶ οὖν ὁ λαμπρὸς ἐκεῖνος καὶ περίβλεπτος βίος τῇ δυνάμει κατωρθώθη τοῦ πνεύματος, εὐχῆς ἔργον ἐστὶ τοσαύτην ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν λόγον βοήθειαν, ὅση γέγονε παρὰ τὸν βίον ἐκείνῳ, ὡς μὴ κατόπιν εὑρεθῆναι τῆς ἀξίας τῶν κατορθωμάτων τὸν ἔπαινον, ἀλλὰ τοιοῦτον ἐπιδειχθῆναι τοῖς παροῦσι

---

14 cf Men Rh περὶ ἐπιδεικτικῶν 213 (III 368, 10sqq Spengel)

Titulus: βίος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ· συγγραφεὶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσης V[c]   τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου Νεοκαισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ Λ   τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ Ov   Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης. Ἐγκώμιον ῥηθὲν εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν θαυματουργόν. Γενόμενον ἐπίσκοπον Νεοκαισαρείας E   βίος καὶ πολιτεία καὶ θαύματα τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Νεοκαισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ Ω   Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσης εἰς τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἐπισκόπου Νεοκαισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ U   Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσης εἰς τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἐπισκόπου γενομένου Νεοκαισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ X[a]

V[c]SΛOEΩUX[a]   5 ἡμετέρου: παρόντος E   post παρόντος add ἡμῶν v   παρόντος: ἡμετέρου E   6 συνόδῳ V[c]   7 χρῆναι: χρείαν εἶναι EΩUX[a]   8 καλὰ: κάλλιστα SΛΩUX[a]v   9 post συμμαχίαν add ἐμοὶ V[c]SΩ   post βίῳ add ἔργῳ E   12 ἐνισχύσασα S   13 ante πνεύματος add ἁγίου V[c]S   14 ἔργων V[c]   15 παρὰ: κατὰ Ω   τὸν om S   16 post κατορθωμάτων add ἐκείνου V[c]S ἐκεῖνον Λ ἐκείνων Ω   ἀναδειχθῆναι V[c]Λ ἀποδειχθῆναι S

διὰ τῆς μνήμης τὸν ἄνδρα οἷος ἦν τοῖς κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον αὐτὸς ἐκεῖνος ἐπὶ τῶν ἔργων ὁρώμενος.

Εἰ μὲν οὖν ἀκερδὴς ἦν ἡ μνήμη τῶν κατ᾽ ἀρετὴν προεχόντων καὶ μηδεμία πρὸς τὸ καλὸν ἐγίνετο συνεισφορὰ τοῖς ἀκούουσιν, περιττὸν ἴσως ἂν ἦν καὶ ἀνόνητον ἐπὶ μηδενὶ χρησίμῳ προάγειν εἰς εὐφημίαν τὸν λόγον αὐτόν τε διεξιόντα μάτην καὶ τὴν ἀκοὴν ἀργῶς ἀποκναίοντα. ἐπειδὴ δὲ ἡ τοιαύτη τοῦ λόγου χάρις, εἰ προσηκόντως γένοιτο, κοινὸν ἔσται τῶν ἀκουόντων τὸ κέρδος καθάπερ ὁ πυρσὸς τοῖς ἐκ θαλάσσης προσπλέουσιν ἐφ᾽ ἑαυτὸν εὐθύνων τοὺς ἐν τῷ ζόφῳ πλανωμένους κατὰ τὸ πέλαγος, ἴσης οἶμαι δεῖν πρὸς τοῦτο τῆς σπουδῆς ἑκατέροις, ὑμῖν τε πρὸς τὴν ἀκρόασιν καὶ πρὸς τὸν λόγον ἐμοί. δῆλον γὰρ ὅτι πυρσοῦ δίκην διὰ τῆς μνήμης ἐλλάμψας ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ὁ κατ᾽ ἀρετὴν αὐτοῦ βίος ὁδὸς πρὸς τὸ ἀγαθὸν τῷ τε διεξιόντι καὶ τοῖς ἀκούουσι γίνεται. πεφύκαμεν γάρ πως οἱ ἄνθρωποι πρὸς ἅπαν τὸ ἐπαινετόν τε καὶ τίμιον οἰκείως ἐθέλειν ἔχειν καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς κτήσεως γίνεσθαι.

Ἡ μὲν οὖν ὑπόθεσις τῶν λόγων τοσαύτη. ἐμοὶ δὲ πανταχόθεν ἀκίνδυνόν ἐστι κατατολμῶντι τῆς ὑποθέσεως εἴτε συνεπαρθῆναι τῷ μεγέθει
896 M. τῶν πραγμάτων ὁ λόγος ἰσχύσειεν εἴτε καὶ μή. ἴσος γὰρ ἔσται καθ᾽ ἑκάτερον τῷ ἐγκωμιαζομένῳ ὁ ἔπαινος. εἰ μὲν γὰρ ἐφίκοιτο τῶν θαυμάτων ὁ λόγος, ἐκπλήξει τὴν ἀκοὴν πάντως τοῖς κατορθώμασιν, εἰ δὲ κατόπιν τοῦ μεγέθους ἔλθοι, καὶ οὕτως ἡ δόξα τοῦ ἐγκωμιαζομένου λαμπρύνεται. ἀρίστη γὰρ ἀνδρὸς εὐφημία τὸ ἐπιδειχθῆναι τῆς δυνάμεως τῶν εὐφημούντων ἀμείνονα.

Μηδεὶς δὲ τῶν τῇ θείᾳ σοφίᾳ πεπαιδευμένων κατὰ τὴν τῶν ἔξω συνήθειαν ταῖς τεχνικαῖς τῶν ἐγκωμίων ἐφόδοις ἐπαινεῖσθαι ζητείτω τὸν πνευματικῶς εὐφημούμενον. οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ὁμοίων ἡμῖν τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἡ τοῦ καλοῦ κρίσις ἐστίν, οὔτε τὰς αὐτὰς περὶ τῶν αὐτῶν

14-15 cf. Panaetium ap Cic off I 14   16sqq cf Thucyd 2,35,2   24 τῶν ἔξω cf I Cor 5,12sq; Col 4,5; I Thess 4,12

V^cSΛOEΩUX^a   1 διὰ τῆς μνήμης ante τοῖς (3,16) coll V^cS om Λ   3 προσεχόντων X^a 4 καλὸν: παρὸν E   ἐγένετο V^cEv   5 ἂν ἴσως coll SE   προσάγειν OEX^av   7 ἐπεὶ δὲ V^cEΩ   τοιαύτη ἡ coll E   προσηκόντος X^a 8 τὸ om ΛX^a inter πυρ- et -σὸς 2 litt del O   τοῖς: τῆς U   θαλάττης Ω   ἐν θαλάσσῃ SE (θαλάττῃ)   9 ἠθύνων V^c ἰθύνων SΛ   τῷ om V^cSΛ   γνόφῳ SΩ   10 οἶμαι δεῖν om V^c τούτω V^c τούτοις E   τῆς om S   ἑκατέροις: εἶναι χρὴ V^c 12 ἐνλάμψας Ω ἐκλάμψας Ov   13 γενήσεται Ω   14 ἅπαν — ἐθέλειν ἔ] (15) om V^c τε om SΛ   15 ἔχειν ἐθέλειν coll E   ἐν om X^a κτίσεως V^cO   post κτήσεως add τῶν καλῶν Ω   16 το.αύτη S τοιαύτη X^a 18 ἴσως V^c 19 θαυμάτων: πραγμάτων E (an irrepsit e linea 18?)   22 λαμπρύνεται: γίνεται V^c 24 τῶν: τὸν V^c τῶν ante ἔξω om V^cEX^a 26 ἐπαινούμενον Ov   27 οὐδὲ EΩUX^a

ὑπολήψεις εὕροι τις ἂν τοῖς τε κατὰ τὸν κόσμον ζῶσιν καὶ τοῖς ὑπερανεστηκόσιν τοῦ κόσμου. τοῖς μὲν γὰρ μέγα τι δοκεῖ καὶ σπουδῆς ἄξιον εἶναι πλοῦτος καὶ γένος καὶ δόξα καὶ κοσμικαὶ δυναστεῖαι καὶ μῦθοι τὰς πατρίδας οἰκίζοντες καὶ τὰ φευκτὰ τοῖς νοῦν γε ἔχουσιν διηγήματα, τρόπαια καὶ μάχαι καὶ τὰ ἐκ πολέμων κακά, τῷ δὲ καθ᾽ ἡμᾶς λόγῳ μία τετίμηται πατρίς, ὁ παράδεισος ἡ πρώτη τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἑστία, μία πόλις, ἡ ἐπουράνιος ἡ διὰ τῶν Ζώντων λίθων συνῳκισμένη, Ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ θεός, μία γένους σεμνότης, ἡ πρὸς τὸν θεὸν ἀγχιστεία, οὐ κατὰ τὸ αὐτόματόν τινι γινομένη κατὰ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ εὐγένειαν ἣ καὶ ἐπὶ τοὺς φαύλους πολλάκις διὰ τῆς αὐτομάτου ταύτης ἀκολουθίας ῥέουσα φέρεται, ἀλλ᾽ ἣν οὐκ ἔστιν ἄλλως ἢ ἐκ προαιρέσεως κτήσασθαι. Ὅσοι γὰρ ἔλαβον αὐτόν, φησὶν ἡ θεία φωνή, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι. τῆς δὲ τοιαύτης εὐγενείας τί ἂν σεμνότερον γένοιτο; πάτρια δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασι μῦθοι καὶ πλάσματα καὶ δαιμόνων ἀπάται συναναμεμιγμέναι τοῖς μυθικοῖς διηγήμασιν· τὰ δὲ ἡμέτερα πάτρια τῶν διηγουμένων οὐκ ἐπιδέεται. εἰς γὰρ τὸν οὐρανόν τις ἰδὼν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κάλλη καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν τῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ κατανοήσας, ὅσαπερ ἂν ἐν τούτοις θαύματα καταλαβεῖν ἐξισχύσῃ ταῦτα τῆς ἡμετέρας πατρίδος εὑρήσει τὰ διηγήματα, μᾶλλον δὲ οὐχ αὐτῆς τῆς πατρίδος, ἀλλὰ τῆς ἀποικίας, ἣν ἀπὸ τῆς ὑψηλοτέρας ζωῆς ἀποικισθέντες τὸν παρόντα κατειλήφαμεν κόσμον. εἰ δὲ ἡ ἀποικία τοιαύτη, λογίσασθαι χρή, τίς ἡ τῆς ἀποικίας μητρόπολις, τί τὸ ἐν ἐκείνῃ κάλλος, οἷα ἐν αὐτῇ τὰ βασίλεια, τίς ἡ μακαριότης τῶν ἐκείνην εἰληχότων τὴν οἴκησιν. εἰ γὰρ τὰ φαινόμενα

1 κατὰ τὸν κόσμον cf Eph 2,2   2sqq cf Greg Thaum or in Orig c 2 (p 4,4sqq Koetschau)   3 cf Men Rh περὶ ἐπιδεικτικῶν 215sqq (III 369,18sqq Spengel); Hermogenes progymn (VII (I 37,2sqq Waltz); Aphton progymn VIII (I 87,9sqq Waltz)   7 ζώντων λίθων I Petr 2,5   7-8 Hebr 11,10   12sq Joh 1,12   17sqq cf Aristot περὶ φιλοσοφίας ap Philo Leg all III 97-99   17 cf Greg Nyss ad prol in Cant VI 4,4

V^cSΛOEΩUX^a   1 τὸν om Ω   2 τι om E   3 εἶναι post δοκεῖ coll Ω   γένος: lacuna in S δόξα καὶ γένος coll ΩUX^a καὶ γένος om V^cE   καὶ δόξα om S   4 γε om V^cSEUX^av τε Λ   5 post τρόπαια add τε E   πολέμων: τούτων V^c 9 τινι: τι V^c 10 συγγένειαν V^cSE   ἐπὶ τοὺς: πρὸς ...ς (sic!) S   φαύλως S   11 ἐκ in rasura O   12 φησὶν — θεοῦ (13) in S vix legi possunt   ἡ θεία φωνὴ om E   13 γενέσθαι θεοῦ coll X^a 14 γένοιτο σεμνότερον coll V^cSΛ   δὲ om E   15 ἀπάταις V^c συναναμεμιγμένα U συναναμιγνύμεναι X^a 17 κάλλη e κάλλει corr Λ   κτῆσιν X^a 18 τούτοις: τοῖς τοιούτοις V^c αὐτῷ E   19 ἐξισχύσει $V^c$$X^a$ 20 ἧς E   23 τί: ποῖον Ω   οἷα: ποῖα Ω   24 εἰληφότων OX^av (sed cf 7,3)

κατὰ τὴν κτίσιν τοιαῦτα ὡς ὑπὲρ ἔπαινον εἶναι, τί χρὴ τὸ ὑπὲρ τοῦτο λογίσασθαι, ὃ μήτε ὀφθαλμῷ λαβεῖν δυνατόν ἐστι μήτε ἀκοῇ χωρῆσαι μήτε διανοίᾳ στοχάσασθαι; διὰ ταῦτα τῆς πνευματικῆς εὐφημίας ἀποκρίνει τοὺς κάτω λήρους ὁ θεῖος τῶν ἐγκωμίων νόμος, αἰσχρὸν εἶναι κρίνων τοὺς ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐγνωσμένους διὰ τῶν κατὰ τὴν γῆν
897 M. τιμίων σεμνύνεσθαι. κοσμικὸς μὲν γάρ τις ἀνὴρ πρὸς τὴν ὑλικὴν εὐδαιμονίαν βλέπων ἐκ τῶν τοιούτων τοῖς ἀνθρώποις ἐρανιζέτω τὸν ἔπαινον· εἰ πατρίς τινι γέγονε βοσκημάτων εὔφορος εἰ γειτνιῶσα θάλασσα πλεονάζει δι' ἑαυτῆς τοῖς λαιμαργοῦσι τὰς ὕλας εἰ λίθων ἐπάλληλοι θέσεις τὰς κατασκευὰς καλλωπίζουσιν. ὁ δὲ πρὸς τὸν ἄνω βίον βλέπων, ᾧ κάλλος μέν ἐστιν ἡ τῆς ψυχῆς καθαρότης πλοῦτος δὲ ἡ ἀκτημοσύνη πατρὶς δὲ ἡ ἀρετὴ πόλις δὲ αὐτὰ τοῦ θεοῦ τὰ βασίλεια, ὄνειδος τὴν ἐν τοῖς γηΐνοις φιλοτιμίαν ποιήσεται. οὐκοῦν ἀποστάντες καὶ ἡμεῖς τῶν τοιούτων οὔτε τὴν πατρίδα τοῖς ἐπαίνοις τοῦ μεγάλου Γρηγορίου προσθήσομεν οὔτε προγόνους εἰς συμμαχίαν τῶν ἐγκωμίων παραληψόμεθα εἰδότες, ὅτι οὐδεὶς ἀληθής ἐστιν ἔπαινος ὃς ἂν μὴ τῶν ἐπαινουμένων ἴδιος ᾖ. ἴδιον δέ φαμεν ὃ διαμένει πάντως εἰς τὸ διηνεκὲς ἀναφαίρετον.

Ἐπεὶ οὖν πάντων χωριζόμενοι, πλούτου περιφανείας δόξης τιμῆς τρυφῆς ἀπολαύσεως συγγενῶν φίλων, μόνης τῆς κατὰ κακίαν ἢ ἀρετὴν διαθέσεως ἀχώριστοι μένομεν, μόνον κρίνωμεν μακάριστον τὸν ἐνάρετον. καί με μηδεὶς οἰέσθω τῷ μηδὲν ἔχειν σεμνὸν περὶ τῆς πατρίδος ἢ τῶν προγόνων τοῦ ἀνδρὸς διηγήσασθαι ἐν σχήματι τοῦ δοκεῖν ὑπερο-

2sq cf I Cor 2,9 4-6 cf Is 11,3; Joh 7,24; 8,15 6 κοσμικός cf ad 5,1 7 ἐρανιζέτω cf Men Rh περὶ ἐπιδεικτικῶν 214 (III 368,17 Spengel) 22 cf Greg Thaum or in Orig c 2 (p 4,8-15 Koetschau)

V^cSΛOEΩUX^a 1 τοσαῦτα V^c ἔπαινον: λόγον E λόγον καὶ κατάληψιν UX^a τί χρὴ ... λογίσασθαι: λογίσασθε S τὰ ὑπὲρ ταῦτα ... ἃ UX^a τὸ ὑπὲρ τοῦτο ... ἃ Ω 2 λογίζεσθαι X^a ἐστι om V^cSΛ χωρῆσαι τῇ ἀκοῇ coll OEv 3 μήτε: μὴ V^c ante διανοίᾳ add τῇ OEΩ ταῦτα E: τοιαῦτα V^c τοιταῦτα SΛ ταύτης OΩUX^av post εὐφημίας add τῶν ἐγκωμιαζομένων OEv τῶν ἐγκωμιαζόντων Ω ἀποκλείει ΩUX^a 4 ἐγκωμιαζομένων SΛΩUX^a νόμος: ἔπαινος Ov 7 ἀποβλέπων Ov τοῖς ἀνθρώποις om Ω ἐρανίζεται Λ ἐρανίζει S 8 εὔφορος βοσκημάτων coll Ov 9 λαιμαργῶσι V^cSΛE 10 ὁ ... βλέπων ᾧ: τῷ ... βλέποντι E ἄνωθεν U 12 ante ὄνειδος add ὅθεν E 14 post τοιούτων add ἐπαίνων OU 15 εἰς om V^c post ἐγκωμίων add ἐκείνου E 16 ἐστιν ἀληθὴς ἔπαινος coll V^cSΛ ἔπαινός ἐστιν ἀληθὴς Ω ὅς: ὡς $V^c$$X^a$ 17 ὃ: οὗ X^a 18 ἀναφέρετον V^cΛ (sed corr) 19 τιμῆς om E 20 συγγενείας V^c(-ίας)SΛ 21 μένωμεν $V^c$$X^a$ μένοντες E κρίνωμεν: κρίνομεν V^cOEΩUX^av τὸν: τὸ E 22 τῷ: τὸ Ω om V^cSΛUX^a post ἢ add περὶ S 23 ante ἐν add ἀλλ' V^cSΛΩUX^a τοῦ alt: τὸ ΛO om V^c περιορᾶν OEv

ῥᾶν τῶν τοιούτων ὑπεκκλέπτειν τὸ ὄνειδος. τίς γὰρ οὐκ οἶδε τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ πόντου τὴν παρὰ πάντων ἀνθρώπων κατ' ἐξαίρετον ἀνατεθεῖσαν τῷ ἔθνει, δι' ἧς τῶν ἐξ ἀρχῆς εἰληχότων τὸν χῶρον ἡ ἀρετὴ μαρτυρεῖται; μόνος γὰρ ἐξ ἁπάσης γῆς τε καὶ θαλάσσης οὗτος ὁ πόντος Εὔξεινος ὀνομάζεται εἴτε τὴν πρὸς τοὺς ἐπιδημοῦντας τῶν ξένων φιλοφροσύνην μαρτυροῦντος αὐτοῖς τοῦ ὀνόματος εἴτε ὅτι τοιοῦτος ὁ χῶρός ἐστιν ὡς μὴ μόνον τοῖς ἐγχωρίοις τε καὶ αὐτόχθοσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἁπανταχόθεν εἰς αὐτὸν φοιτῶσι τὰς πρὸς τὸ ζῆν παρασκευὰς ἀφθόνως χαρίζεσθαι. τοιαύτη γὰρ ἡ φύσις τῆς χώρας ὡς πάντων τῶν τε πρὸς τὴν ζωὴν ἀναγκαίων πάμφορος εἶναι καὶ μηδὲ τῶν παρ' ἑτέροις ἀγαθῶν ἀμοιρεῖν τῆς θαλάσσης αὐτοῖς ἴδια τὰ πανταχόθεν ποιούσης. τοιούτου δὲ ὄντος τοῦ ἔθνους παντός, ὡς ὅπερ ἂν τις αὐτοῦ μέρος ἐφ' ἑαυτοῦ κατασκέψηται, τῶν ἄλλων προτερεύειν οἴεσθαι, οὐδὲν δὲ ἧττον τῇ κοινῇ κρίσει τοῦ ἔθνους οἷόν τις κορυφὴ πάσης τῆς περιοικίδος τῶν ἄλλων ἡ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου πόλις ἐστίν, ἣν βασιλεύς τις ἐπίσημος τῶν τὴν ἀρχὴν τοῖς Ῥωμαίοις κρατυναμένων Καῖσαρ τοὔνομα ἔρωτι καὶ πόθῳ τῆς χώρας ἁλοὺς ἐπὶ τῷ ἰδίῳ ὀνόματι καλεῖσθαι [τὴν πόλιν] ἠξίωσεν. ἀλλ' οὐδὲν ταῦτα πρὸς τὸν σκοπὸν τὸν ἡμέτερον, ὥστε διὰ τούτων οἴεσθαι σεμνότερον ἀποδεικνύειν τὸν μέγαν ἐν ἁγίοις ἐκεῖνον, εἰ καρποῖς βρίθει ἡ χώρα εἰ ἡ πόλις κατασκευαῖς κεκαλλώπισται εἰ τῇ γείτονι θαλάσσῃ τὰ πανταχόθεν πρὸς τὸ δοκοῦν κατ' ἐξουσίαν εἰσάγεται. ἀλλ' οὐδὲ τῶν προγόνων αὐτοῦ τῶν καθηγησαμένων τῆς κατὰ 900 M.
σάρκα γεννήσεως μνήμην ἐπὶ τοῦ παρόντος λόγου ποιήσομαι πλοῦτον καὶ φιλοτιμίας καὶ τὰς κοσμικὰς περιφανείας αὐτῶν διηγούμενος. τί γὰρ ταῦτα συντελέσει πρὸς ἔπαινον, τάφοι καὶ στῆλαι καὶ ἐπιγράμματα, καὶ τὰ νεκρὰ διηγήματα πρὸς τὸν τοῦ κόσμου παντὸς ἑαυτὸν

V^cSΛOEΩUX^a 1 ὑποκλέπτειν SEΩUX^a 2 παρὰ om U κατ' om E 3 ἔθνη V^c τῶν: τὸν V^c τὸν: τῶν X^a 4 μεμαρτύρηται Λ μαρτυρεῖτε Ω θαλάττης V^cE 5 ἐνδημοῦντας Λ 6 αὐτῷ UX^a post εἴτε add καὶ Ev 7 ἐστιν ὁ χῶρος coll V^c 10 τε om V^cOv πρὸς τὸ ζῆν E μηδὲν E μηδενὶ Λ μηδὲ[ν] v 11 post ἀμοιρεῖν add ὡς καὶ Ev θαλάττης OΩ ἀπανταχόθεν E 12 ὄντως V^c πάντως V^c ὅσωπερ V^cSΛΩ αὐτοῦ: om S ἐφ' ἑαυτοῦ E (sed ἐφ' ἑ del) μέρους O 13 πρωτερεύειν X^a οἰήσεται Ω δὲ om SO οὐδὲν δὲ: οὕτως οὐδὲν UX^a 14 κρίσει: χώρα (sed post ἔθνους coll) E οἷά O 15 ἐπίσημός τις S 16 κρατυνομένων ΛOEX^a(corr ex -ναμένων)v post ἔρωτι add οὖν Ω 17 τῆς χώρας om V^c post ὀνόματι add Νεοκαισαρείαν Ev τὴν πόλιν uncis seclusi 19 οἴεσθαι post σεμνότερον coll O ἀποδνύειν O (corr m rec) 20 ἡ ante χώρα om X^a 21 θαλάττῃ OEΩv τὰ post πανταχόθεν coll Ω 22 προκαθηγησαμένων Ev 23 γενέσεως SΛEΩUX^av cf 10,12 παρόντος om V^cEv ποιήσωμαι V^c πλούτου V^c πλούτους EUX^a 24 τὰς om U 25 συντελεῖ X^a συντελέσειε Ev 26 καὶ τὰ νεκρὰ διηγήματα om V^c παντὸς ante κόσμου coll Ω ἑαυτὸν post ὑπεράραντα (8,1) coll O

ὑπεράραντα, ἄλλως τε οὐδὲ δυνατόν ἐστιν εἰς κοινωνίαν τῆς εὐφημίας ἐκείνους ἄγειν ὧν τὴν συγγένειαν οὗτος τῆς κατὰ ψυχὴν ἀγχιστείας ἠρνήσατο; οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ πλάνῃ τῶν εἰδώλων ἐματαιώθησαν, ὁ δὲ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀναβλέψας τῇ ἄνω συγγενείᾳ διὰ τῆς πίστεως ἑαυτὸν εἰσεποίησεν.

Ἀλλ' ὅπως μὲν ἢ ἀπὸ τίνων ἐγένετο ἢ τίνα τὸ κατ' ἀρχὰς ᾤκησε πόλιν ὡς οὐδὲν ἡμῖν συντελοῦντα πρὸς τὴν προκειμένην παραλείψωμεν διήγησιν, ἀρχὴν δὲ ταύτην τῆς εὐφημίας ληψόμεθα, ἣν ἐκεῖνος τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου πεποίηται. ἐπειδὴ γὰρ ἐν κομιδῇ νέῳ τῷ σώματι τῆς φυσικῆς κηδεμονίας ἔρημος ἦν τῶν γονέων τετελευτηκότων τὸν βίον, ὅτε ἀτελὴς ὑφ' ἡλικίας οὖσα τοῖς πολλοῖς ἡ διάνοια τῆς τοῦ καλοῦ κρίσεως ἁμαρτάνει, ἔδειξεν εὐθὺς παρὰ τὴν πρώτην, οἷος ἐν τῷ τελείῳ τῆς ἡλικίας γενήσεται, καὶ καθάπερ τὰ εὐγενῆ τῶν βλαστημάτων, ὅταν ἐκ πρώτης αὐξήσεως εἰς εὐθυτενεῖς ἀναδράμῃ τοὺς ὅρπηκας, προδείκνυσι τοῖς γεηπόνοις διὰ τῆς παρούσης ὥρας τὸ εἰς ὕστερον κάλλος, τὸν αὐτὸν τρόπον κἀκεῖνος, ὅτε τοῖς ἄλλοις ὑπ' ἀγνοίας περισφαλής ἐστιν ἡ ψυχὴ πρὸς τὰ μάταιά τε καὶ ἀνόνητα κατολισθαινούσης προχείρως ὡς τὰ πολλὰ τῆς νεότητος, τότε διὰ τῆς πρώτης τοῦ βίου αἱρέσεως ἔδειξεν ἐφ' ἑαυτοῦ τὸν Δαβὶδ ἀληθεύοντα ὅτι Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει. μόνον γὰρ δὴ τοῦτο τὸ δένδρον τελείῳ τῷ πάχει τῆς κορυφῆς ἀπὸ τῆς γῆς ἀναφύεται καὶ τῆς κατὰ τὸ μῆκος ἐπιδιδούσης αὐξήσεως οὐδεμίαν ἐπὶ τὸ πλάτος προσθήκην ἀπὸ τοῦ χρόνου δέχεται. οὕτω κἀκεῖνος ἀπὸ τῆς πρώτης ἤνθησε βλάστης εὐθὺς τῇ αἱρέσει τοῦ βίου τέλειος ἀνάσχων καὶ ὑψίκομος. πάντων γὰρ ἀποστὰς περὶ ἃ τὸ νέον τῆς ἡλικίας ἐπτόηται, ἱππικῆς κυνηγιῶν καλλωπισμῶν ἐνδυμάτων κυβείας

6sqq cf Men Rh περὶ ἐπιδεικτικῶν 221 (III 372,14sqq Spengel) 9sqq cf Men Rh περὶ ἐπιδεικτικῶν 219sq (III 371,14sqq Spengel) 19 Ps 91,13

$V^cS\Lambda OE\Omega UX^a$ 1 ἄλλως τε οὔτε Λ ἄλλως δὲ οὐδὲ ΟΩ ἄλλως δὲ οὔτε Ev 2 ἄγειν ante ἐκείνους coll Ω 5 εἰσεποίεισαν X^a 6 τίνος OE 7 παραλείψομεν E παραλείπομεν v παραλίπωμεν U καταλείπωμεν V^c καταλείπομεν S καταλείψομεν Λ ἀπολείπομεν corr m rec e παραλ- O 8 διήγησιν: ante παραλείψωμεν coll Ω σπουδὴν (ante παραλείψωμεν coll) OEv ταύτην: ταύτης S om E 9 πεποίητο E ante κομιδῇ add πάνυ V^c 10 τετεληκότων V^cΛ 12 τέλει V^cEΩUX^a 13 γεννήσεται V^c 14 εὐθυγενεῖς V^cv ἰθυτενεῖς Λ ἀναδράμῃ: post ὅρπηκας coll Ω ἀναδράμει O τοὺς om Ω προδεικνύει Ω 15 γηπόνοις V^cΛEUX^a, ἐς S 16 ἀνοίας S περισφαλῆ X^a 17 ἀνόητα E κατολισθαίνουσι V^c 18 post πρώτης add εὐθὺς E 19 ἑαυτῷ UX^a ἐξανθήσει Ev 20 δὴ om $V^c$$X^a$ τῶν δένδρων EΩ(sed ante δένδρων add λοιπῶν)v 21 κατὰ: πρὸς V^c 22 προσθήκην post χρόνου coll Λ post οὕτω add δὴ SΛ δεῖ Ω 23 τέλειον U 24 ἃ om E 25 ἐπτόηται om E ἐπτώηται X^a κυνηγεσίων ΛOEΩUX^av καλλωπισμάτων Ov

τρυφῆς, εὐθὺς ὅλος τῆς τῶν ἀρετῶν κτήσεως ἦν τὸ πρόσφορον ἀεὶ τῇ παρούσῃ αὐτῷ ἡλικίᾳ καθεξῆς προαιρούμενος.

Γίνεται δὲ αὐτῷ πρώτη τῆς κτήσεως τῶν ἀρετῶν ἡ περὶ τὴν σοφίαν σπουδή. ταύτῃ δὲ συνείπετο καθάπερ τις πῶλος συνεζευγμένη ἡ σωφροσύνη. πρὸς ἀμφότερα δὲ σύμμαχος ἦν ἡ ἐγκράτεια. τὸ δὲ ἄτυφον αὐτῷ καὶ ἀόργητον τῇ τῶν χρημάτων ὑπεροψίᾳ συγκατωρθώθη. οὐ γάρ ἐστιν ἄλλη τύφου τε καὶ ὑπερηφανίας γένεσις μὴ τῆς πλεονεξίας ἑαυτῇ τὰ τοιαῦτα πάθη συνεισαγούσης. καθάπερ δὲ τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ [901 M.] ὁ λόγος κατέχει τῆς Χαλδαϊκῆς φιλοσοφίας ἐν ἐπιστήμῃ γενόμενον καὶ τὴν ἐναρμόνιόν τε καὶ τεταγμένην τῶν ἄστρων κατανοήσαντα θέσιν τε καὶ κίνησιν ὑποβάθρᾳ χρήσασθαι τῇ περὶ ταῦτα γνώσει πρὸς τὴν τοῦ ὑπερκειμένου ἀγαθοῦ θεωρίαν λογισάμενον, εἰ τὰ τῇ αἰσθήσει ληπτὰ τοιαῦτα, τί ἂν εἴη τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν, καὶ οὕτω τοῦ ζητουμένου τυχεῖν οἷον ἐπιβάντα τῆς ἔξω σοφίας καὶ γενόμενον δι' αὐτῆς ὑψηλότερον, ὥστε προσεγγίσαι τρόπον τινὰ δι' αὐτῆς τοῖς ἀλήπτοις, οὕτω καὶ ὁ μέγας οὗτος τῇ ἔξω φιλοσοφίᾳ δι' ἐπιμελείας καθομιλήσας δι' ὧν ὁ Ἑλληνισμὸς τοῖς πολλοῖς βεβαιοῦται, διὰ τούτων ὡδηγήθη πρὸς τὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ κατανόησιν, καὶ καταλιπὼν τὴν πεπλανημένην τῶν πατέρων θρησκείαν ἐζήτει τὴν τῶν ὄντων ἀλήθειαν ἐξ αὐτῶν τῶν πεπονημένων τοῖς ἔξωθεν διδαχθεὶς τὸ τῶν Ἑλληνικῶν δογμάτων ἀσύστατον. ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν πρὸς διαφόρους ὑπολήψεις ἐν ταῖς περὶ τοῦ θείου δόξαις σχιζομένην τὴν φιλοσοφίαν ὁμοίως τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν βάρβαρον καὶ τοὺς τῶν δογμάτων προεστηκότας οὔτε πρὸς ἀλλήλους συμβαίνοντας καὶ τὸ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστον κρατύνειν τῇ περινοίᾳ τῶν λόγων φιλονεικοῦντας, τούτους μὲν ὥσπερ ἐν ἐμφυλίῳ πολέμῳ ὑπ' ἀλλήλων ἀνατρεπομένους κατέλιπεν, καταλαμβάνει δὲ τὸν ἑστῶτα λόγον τῆς πίστεως τὸν οὐδεμιᾷ λογικῇ τινι περιεργίᾳ καὶ τεχνικαῖς πλοκαῖς κρατυνόμενον, ἀλλὰ δι' ἁπλότητος ῥημάτων ὁμοτίμως πᾶσι

8sqq cf Philo de migr Abrahami 176sqq 11 ὑποβάθρᾳ cf Plato Conv 211c 15sqq cf Greg Thaum or in Orig c 5 (p 10sqq Koetschau) 21sqq cf Greg Thaum or in Orig c 14 (p 30sqq Koetschau); Sext Emp hyp I 164sq

$V^cS\Lambda OE\Omega UX^a$ 1 ὅλως V^cΩX^a κτίσεως V^c 1-2 τῆς παρούσης ... ἡλικίας ΛOv 3 κτίσεως V^c 4 post δὲ add αὖ Λ συνήπτετο V^c συνείπετο post συνεζευγμένη coll Ω συνεζευγμένος EUX^a 7 ὑπερηφανείας Λ(corr in -ίας)X^a γέννησις E 8 δὲ: γὰρ V^cΛ om E 9 σοφίας Ω γενάμενον V^c 10 τῶν ἄστρων om X^a σύνθεσιν Λ θέσιν ante κατανοήσαντα coll V^c 12 ὑποκειμένου Ω X^a ante εἰ add ὅτι V^cSΛO ὡς v 13 ante τοιαῦτα add τὰ E τί: τίνων S οὕτως Ov 14 δι' αὐτῆς om Λ 16 οὕτως V^c 17 καθωδηγήθη V^cSΛΩ 19 τῶν ὄντων: ὄντως Λ 21 ἐπειδὴ: — δὴ del S οἶδε Λ τοῦ om Ω θεοῦ Ω 22 τὴν Ἑλληνικὴν καὶ βάρβαρον ὁμοίως φιλοσοφίαν Ov 25 ἐν om V^cEX^a 26 κατέλειπεν V^c 28 κρατυνομένων (ante καὶ [27] coll) V^cΛ

καταγγελλόμενον, ὃς ἐν αὐτῷ τῷ ὑπὲρ τὴν γνῶσιν εἶναι τὸ πιστὸν ἔχει. εἰ γὰρ τοιοῦτον ἦν τὸ λεγόμενον ὡς τῇ τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν δυνάμει καταλαμβάνεσθαι, οὐδὲν ἂν τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας διήνεγκε. κἀκεῖνοι γὰρ ὅπερ ἂν καταλαβεῖν ἐξισχύσωσιν, ἐκεῖνο καὶ εἶναι δοξάζουσιν. ἐπεὶ δὲ ἀνεπίβατός ἐστι λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις τῆς ὑπερκειμένης φύσεως ἡ κατάληψις, τούτου χάριν ἡ πίστις ἀντὶ λογισμῶν γίνεται τοῖς ὑπὲρ λόγον τε καὶ κατάληψιν ἑαυτὴν ἐπεκτείνουσα. διὰ ταῦτα καθὼς περὶ τοῦ Μωϋσέως φησὶν ἡ γραφὴ ὅτι Ἐπαιδεύθη πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων, οὕτω καὶ ὁ μέγας οὗτος διὰ πάσης ἐλθὼν τῆς τῶν Ἑλλήνων παιδεύσεως καὶ γνοὺς τῇ πείρᾳ τῶν παρ' αὐτοῖς δογμάτων τὸ ἀσθενὲς καὶ ἀσύστατον μαθητὴς τοῦ εὐαγγελίου καθίσταται, καὶ πρὶν ἀχθῆναι διὰ τῆς μυστικῆς καὶ ἀσωμάτου γεννήσεως οὕτω κατώρθου τὸν βίον ὡς μηδένα ῥυπὸν ἐξ ἁμαρτίας ἐπὶ τὸ λουτρὸν εἰσενέγκασθαι.

Οὔσης δὲ αὐτῷ τῆς διαγωγῆς ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρου πόλιν, εἰς ἣν καὶ ἡ πανταχόθεν συνέρρει νεότης τῶν περὶ φιλοσοφίαν τε καὶ ἰατρικὴν ἐσπουδακότων, χαλεπὸν ἦν τοῖς ὁμήλιξι θέαμα νέος ὑπὲρ τὴν πολιὰν τῇ σωφροσύνῃ κοσμούμενος. ὁ γὰρ τοῦ καθαρεύοντος ἔπαινος τῶν μολυνομένων ὄνειδος ἦν. ὡς ἂν οὖν ἀπολογία τις εἴη τοῖς ἀκολάστοις τὸ μὴ μόνους αὐτοὺς τοιούτους εἶναι δοκεῖν, ἐπίνοιά τις ἐξ ἐπιβουλῆς παρ' αὐτῶν ἐπεσκευάσθη τοῦ μῶμόν τινα τῷ βίῳ τοῦ μεγάλου προστρίψασθαι, καὶ προβάλλεται παρ' αὐτῶν εἰς διαβολὴν ἐκείνου 904 M. γύναιον ἑταιρικὸν ἐξ οἰκήματος ἐπὶ ἀτιμίᾳ κατεγνωσμένον. τοῦ δὲ κατὰ τὸ σύνηθες τοῖς λογάσι τῶν ἀνδρῶν ἐν σεμνῷ τῷ σχήματι περί τινος τῶν κατὰ φιλοσοφίαν συνδιασκοποῦντος πρόσεισι τὸ γύναιον ἀκκιζόμενόν τε καὶ θρυπτόμενον καὶ διὰ πάντων τὸ εἶναι πρὸς αὐτὸν ἐν συνηθείᾳ [δι' ὧν ἐφθέγγετό τε καὶ ἐποίει] σχηματιζόμενον. εἶτα ἔλεγε τῶν

1 cf Eph 3,19   8-9 Act 7,22; cf Philo Vita Moys I 21   11sq cf Joh 3,3sqq   19sqq cf Syr c 11

V^cSΛOEΩUX^a   1 τῷ: τὸ OΩ   τὴν om Λ   γνῶσιν: πίστιν V^cSΛOEΩX^av   πιστὸν: πλήστον V^c 3 καταλαμβάνεσθαι ante λογισμῶν (2) coll O   4 ἐκεῖνοι X^a δοξάζωσιν V^c 6 post ἀντὶ add τῶν O (corr e τω) EUX^av   7 ὑπεκτείνουσα Λ   8 καθὼς om E   φησὶν ante περὶ coll E   9 ante Αἰγυπτίων add τῶν EUv   10-11 τὸ ἀσθενὲς καὶ ἀσύμφωνον καὶ ἀσύστατον S τὸ ἀσύστατον καὶ ἀσύμφωνον καὶ ἀσθενὲς (sed ante τῶν coll) V^cΛ   12 ἀσωμάτου τε καὶ μυστικῆς V^cSΛ   γενήσεως ΩX^a ἀναγεννήσεως V^cS   οὕτως v   13 ἐξ: τῆς Ov   14 ante Ἀλεξάνδρου add μεγάλην τοῦ EΩUX^av   15 ἡ corr m rec ex ὁ ut vid X^a 16 πρακτικὴν U   17 πολιὰν: ἡλικίαν Ov   τῇ: ἐν EΩU   19 τὸ: τί X^a μόνον V^c τοιούτους post δοκεῖν coll Ov   21 προστρίψαι V^cΛ   προσβάλλεται X^a προβάλλεται post αὐτῶν coll O   22-23 κατὰ τὸ σύνηθες post ἀνδρῶν coll U   24 διασκοποῦντος Λ (sed συν sscr) X^a διασκοπουμένου E συνασκουμένου O διασκοπουμένου καὶ συνασκουμένου v   λυγιζόμενον V^c 25 τε om O   τὸ: τω X^a 26 δι' — ἐποίει seclusi

μισθωμάτων ἀποστερεῖσθαι προστιθεῖσα καὶ τὰς ἀφορμὰς ὑπ' ἀναιδείας ὑπὲρ ὧν ᾐτιᾶτο τὴν τῶν μισθῶν ἀποστέρησιν. τῶν δὲ συνεγνωκότων αὐτῷ τὸν βίον ἀγανακτούντων τε καὶ ὀργῇ κατὰ τοῦ γυναίου συγκινουμένων οὔτε συνεταράχθη τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ χαλεπαίνουσιν οὔτε τι τοιοῦτον εἶπε συκοφαντούμενος οἷον εἰκὸς τὸν ἀχθόμενον, οὐ μάρτυρας τοῦ βίου προσεκαλέσατο οὐχ ὅρκῳ τὸν μῶμον ἀπώσατο οὐ τὴν κακίαν τῶν ταῦτα κατ' αὐτοῦ συσκευασαμένων διήλεγξεν, ἀλλ' ἐν ἠρεμαίᾳ τε καὶ καθεστώσῃ φωνῇ πρός τινα τῶν συνήθων ἀποστραφεὶς ,,οὗτος'', ἔφη, ,,διάλυσον αὐτῇ τὸ ἀργύριον, ὡς ἂν μὴ ἐπὶ πλεῖον διοχλοῦσα τὴν προκειμένην τοῦ λόγου σπουδὴν ἐπιταράσσοι''. ἐπεὶ δὲ μαθὼν παρὰ τῆς ἑταιρίδος ὁ τοῦτο προστεταγμένος, ὅσον ᾔτει παρ' αὐτοῦ τὸ ἀργύριον, ἑτοίμως ἅπαν ἀπηριθμήσατο καὶ πέρας εἶχε κατὰ τοῦ σώφρονος ἡ ἐπιβουλὴ τοῖς ἀκολάστοις καὶ ἦν ἐν ταῖς χερσὶν ἤδη τῆς ἀτίμου τὸ κέρδος, τότε γίνεται θεόθεν ἥ τε μαρτυρία τῆς σωφροσύνης τοῦ νέου καὶ τῆς τῶν ὁμηλίκων συκοφαντίας ὁ ἔλεγχος. ὁμοῦ γὰρ τῷ ὑποδέξασθαι τῇ χειρὶ τὸ ἀργύριον πνεύματι δαιμονίῳ στρεβλωθεῖσα καὶ βρυχηθμῷ θηριώδει παρὰ τὴν ἀνθρωπίνην φωνὴν ἀνοιμώξασα πίπτει πρηνὴς κατὰ τὸ μέσον τῶν συνειλεγμένων θέαμα φρικτόν τε καὶ φοβερὸν τοῖς παροῦσιν ἀθρόως γεγενημένη τῶν τριχῶν τε διερριμμένων καὶ ταῖς ἰδίαις χερσὶ σπαρασσομένων καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἀνεστραμμένων καὶ τοῦ στόματος τὸν ἀφρὸν παραπτύοντος. καὶ οὐ πρότερον ἀνῆκε καταπνῖγον αὐτὴν τὸ δαιμόνιον πρὶν ἢ τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἐπικαλέσασθαι τὸν θεὸν καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἱλεώσασθαι.

Τοιαῦτα τῆς νεότητος τοῦ μεγάλου τὰ διηγήματα ἄξια τῶν μετὰ ταῦτα βεβιωμένων αὐτῷ τὰ προοίμια. καίτοι γε τὸ θαῦμα τοσοῦτόν ἐστιν ὡς, εἰ καὶ μηδὲν ἦν ἕτερον ἐπὶ τούτοις εἰπεῖν, μηδενὸς αὐτὸν τῶν ἐπ' ἀρετῇ διενεγκότων ἐκ τούτου μόνου τὰ δευτερεῖα τῶν ἐπαίνων ἔχειν· πλούσιος νέος ἐν ὑπερορίοις διάγων ἐν πολυανδρούσῃ πόλει τὴν διαγωγὴν ἔχων, ἐν ᾗ διὰ τὸ κατ' ἐξουσίαν ταῖς ἡδοναῖς συζῆν τοὺς

V^cSΛOEΩUX^a   1 ἀπεστερῆσθαι ΛX^a προστεθεῖσα X^a 2 ἀποστέρησιν corr ex ὑποστ- ut vid Λ   3 ante βίον add καθαρὸν v   4 οὔτε — χαλεπαίνουσιν om V^c ante τοῖς add οὗτος Λ   5 οὐκ E   7 συσκευαζομένων SΛ   ἐν om UX^a 8 ante φωνῇ add τῇ V^cΩ   ἐπιστραφεὶς S στραφεὶς E   ὦ οὗτος Ov οὕτως V^cSEΩUX^a 9 ἐπὶ om EUX^a διὰ v   διενοχλοῦσα O (εν sscr m rec) ΩUX^a 11 τὸ om E   12 ἀπηριθμήσατο: η prius in rasura O   13 τῶν ἀκολάστων ΩUX^a 14 post τότε add δὴ v   15 τῷ: τὸ V^cΩ   16 δαιμονιώδει Λ   18 τε om E   19 διερρημένων V^c διερρηγμένων ΛUX^a διεριμμένων E   καὶ — σπαρασσομένων (20) om E   20 ταρασσομένων V^c ἀπεστραμμένων EΩv   21 ἀποπτύοντος SΛΩ   καὶ om Ω   22 ἢ om V^cSΛE   ante τὸν pr add αὐτὸν V^cΛ   ἐκεῖνον τὸν μέγαν coll Λ   24 post μεγάλου add Γρηγορίου Ω   ante ἄξια add ὡς ἀληθῶς UX^a post ἄξια EΩv   25 αὐτῷ: αὐτὰ X^a 26 αὐτὸν: αὐτῶν V^cΛ ἂν EΩ om SUX^a 27 ἐπ': ἐν Λ   τὰ: τῷ X^a 28 ὑπερορίᾳ S ὑπερόριος E   ἐν et διάγων om E

νέους ὄνειδος ἦν ἡ καθαρότης τοῖς μὴ σωφρονοῦσι, οὐ μητρὸς πολυ- 905 M. πραγμονούσης τὸν βίον οὐ πατρὸς παιδαγωγοῦντος τὴν καθ' ἡμέραν ζωὴν εἰς τοσοῦτον ἐπῆρεν ἑαυτὸν δι' ἀπαθείας πρὸς ἀρετήν, ὡς τὸν τοῦ παντὸς ἔφορον μάρτυρα τῶν βεβιωμένων ποιήσασθαι τὸν τῇ πονηρᾷ πληγῇ τὴν συκοφαντίαν τῆς γυναικὸς ἀπελέγξαντα. τί ἄν τις ἐπινοήσειε μεῖζον εἰς ἐγκωμίων ὑπόθεσιν; πῶς δ' ἄν τις αὐτὸν τοῦτον κατ' ἀξίαν θαυμάσειεν; ὃς τῷ λόγῳ καταπαλαίσας τὴν φύσιν καὶ καθάπερ τι τῶν ὑποχειρίων ζώων ὑποζεύξας τῷ λογισμῷ τὴν νεότητα καὶ πάντων τῶν ἐπεγειρομένων φυσικῶν παθημάτων κρείττων γενόμενος καὶ τὸν πᾶσι τοῖς καλοῖς ἐπιφυόμενον φθόνον καθ' ἑαυτοῦ κινήσας καὶ τούτου κρείττων ἐγένετο μήτε πρὸς τὴν ἐπιβολὴν τῶν ἑταίρων ἑαυτὸν διαναστήσας πρὸς ἄμυναν καὶ τὴν ὑπηρετησαμένην ἐκείνοις πρὸς τὸν μῶμον εὐεργετήσας τοῦ κατὰ τὸν δαίμονα πάθους διὰ προσευχῆς ἐξελόμενος; τοιοῦτον ἔγνωμεν διὰ τῆς ἱστορίας τὸν Ἰωσήφ, ᾧ προὔκειτο μὲν κατ' ἐξουσίαν ἡ περὶ τὴν γυναῖκα τοῦ δεσπότου παρανομία αὐτῆς ἐκείνης ἐπιμανείσης τῇ ὥρᾳ τοῦ νέου καὶ μάρτυς τῶν τολμωμένων ἦν ἀνθρώπων οὐδείς. ἀλλὰ κἀκεῖνος πρὸς τὸν θεῖον ὀφθαλμὸν βλέπων τὸ δόξαι κακὸς εἶναι πρὸ τοῦ γενέσθαι προείλετο τὰ τῶν κακούργων ὑποστὰς μᾶλλον ἢ κακοῦργος γενόμενος. ἀλλ' ἔστι τι τάχα τούτῳ καὶ πλέον τῆς ἱστορίας καυχήσασθαι· οὐ γὰρ ἴσον ἐστὶν εἰς ἀποτροπὴν τοῦ μιάσματος τό τε τῆς μοιχείας ἄγος καὶ τὸ δοκοῦν ἐν ἐλάττονι πλημμελήματι τὸν μῶμον ἔχειν. ὁ τοίνυν ἐν ᾧ κίνδυνός τις ἐκ τῶν νόμων οὐκ ἦν, φοβερωτέραν μᾶλλον τῆς τιμωρίας αὐτὴν τὴν ἐξ ἁμαρτίας ἡδονὴν καθ' ἑαυτὴν

7sq cf Plato Phaedr 253c sqq; Resp 439d sqq 13sqq cf Gen 39,7sqq; Men Rh περὶ ἐπιδεικτικῶν 221 (III 372,21sqq Spengel); Arist Rhet 1368 a 21

V^cSΛOEΩUX^a Arethas (13 τοιοῦτον — 13,2 κριθήσεται) 1 τῶν σωφρονούντων E τοῖς ἄφροσιν V^c τῶν σωφρονούντων τοῖς ἄφροσιν v οὐ: μὴ V^cSΛ 2 καθημερινὴν ΩUX^a 3 ἑαυτὸν ἐπῆρεν Ω 4 τὸν om V^cSΛ 5 ἀπελέξαντα X^a ante τί add καὶ OUX^av τί: τίνα SΛ 6 μειζόνων ἐγκωμίων V^cΛ ἐγκωμίων μειζόνων S αὐτὸν post ἀξίαν coll Ov om Ω τοῦτον: τοῦτο E om Ov 7 καὶ om X^a 9 ἐπανισταμένων V^cΛ φυσικῶν ante ἐπεγειρομένων coll OE (sed φυσικῶς) v κρείττον (sic) V^c 11 ἑτέρων X^a 12 πρὸς pr: εἰς V^cΛ 16 τῇ ὥρᾳ τοῦ νέου: τῷ νέῳ V^cSΛ καὶ: ᾧ SΛ ὃ V^c ὧν UX^a τολμημένων X^a τετολμημένων S ἦν ante οὐδεὶς coll Arethas om V^cSUX^a 17 ἀλλὰ — βλέπων: θεῖον γὰρ ὀφθαλμὸν τῶν γινομένων ἔφορον εἶχεν UX^a (ἔχων) ὀφθαλμῶν V^c 18 εἶναι om E (adscr in mg) v post γενέσθαι add γενόμενος E sed expunx 19 post γενόμενος add θεῖον γὰρ ὀφθαλμὸν εἶχεν ἔφορον τῶν γινομένων E γενάμενος V^c τι om E post πλέον coll Arethas τούτῳ: τοῦτο V^c τοῦτον Arethas, ante τάχα coll E om SΩUX^a καὶ πλέον ante τάχα coll Ω 20 post ἱστορίας add ἐκείνης ΩUX^a Arethas, post καυχήσασθαι add E ἀποστροφὴν V^c 21 δοκεῖν U ἐν om U 22 νόμων: μώμων V^cS 23 αὐτὴν: αὐτῶν X^a τὴν om v ἐξ: τῆς Arethas

εἶναι κρίνας ἢ παρήλασε τὸν Ἰωσὴφ τῇ μεγαλοφυΐᾳ τοῦ θαύματος ἢ πάντως οὐκ ἐν δευτέροις κριθήσεται. ἀλλὰ τὸ μὲν προοίμιον τοῦ βίου τοιοῦτον. αὐτὸς δὲ ὁ βίος οἷος;

Ἐπειδὴ πᾶσαν παίδευσιν τῆς ἔξω σοφίας ἐπιδραμὼν ἐνέτυχε Φιρμιλιανῷ τινι τῶν εὐπατριδῶν Καππαδόκῃ ὁμοιοτρόπῳ κατὰ τὸ ἦθος, ὡς ἔδειξεν ἐκεῖνος τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ κόσμος τῆς ἐκκλησίας τῶν Καισαρέων γενόμενος, καὶ τόν τε σκοπὸν τοῦ ἰδίου βίου φανερὸν τῷ φίλῳ ἐποίησεν ὡς εἴη πρὸς τὸν θεὸν βλέπων καὶ τὴν ἐκείνου σπουδὴν ἔγνω περὶ τὴν αὐτὴν ἐπιθυμίαν συμβαίνουσαν, καταλιπὼν πᾶσαν τὴν περὶ τὴν ἔξω φιλοσοφίαν σπουδὴν προσφοιτᾷ μετ' ἐκείνου τῷ κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον τῆς τῶν Χριστιανῶν φιλοσοφίας καθηγουμένῳ — Ὠριγένης δὲ οὗτος ἦν, οὗ πολὺς ἐπὶ τοῖς συγγράμμασι λόγος — δεικνὺς καὶ διὰ τούτου οὐ μόνον τὸ φιλομαθὲς καὶ φιλόπονον, ἀλλὰ καὶ τὸ κατεσταλμένον ἐν τῷ ἤθει καὶ μέτριον. τοσαύτης γὰρ σοφίας ἀνάπλεως ὢν ἑτέρῳ χρήσασθαι διδασκάλῳ πρὸς τὰ θεῖα τῶν μαθημάτων οὐκ ἀπηξίωσεν. καὶ διαγαγὼν παρὰ τῷ διδασκάλῳ χρόνον τοῖς μαθήμασι σύμμετρον πολλῶν ὄντων τῶν παρακατεχόντων αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ παρ' αὐτοῖς ἀξιούντων μένειν πάντων προτιμοτέραν τὴν ἐνεγκοῦσαν αὐτὸν ποιησάμενος ἐπὶ τὴν πατρίδα πάλιν ἐπάνεισι τὸν παντοδαπὸν πλοῦτον τῆς σοφίας τε καὶ τῆς γνώσεως ἐπαγόμενος, ὃν καθάπερ τις ἔμπορος ἐν ταῖς ἔξω σπουδαῖς πᾶσι καθομιλῶν τοῖς εὐδοκί- 908 M. μοις ἐνεπορεύσατο.

Καίτοι γε τῷ δικαίως τὰ πράγματα κρίνοντι οὐδὲ τοῦτο μικρὸν πάντως εἰς εὐφημίαν δόξει τὸ πόλεως τοσαύτης ἱκετηρίαν ἐκ κοινοῦ γινομένην ὑπεριδεῖν καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ λογάδων τὴν ὑπὲρ τοῦ καταμεῖναι τὸν ἄνδρα σπουδὴν τῶν τε ἐπιδημούντων αὐτοῖς ἀρχόντων τὴν εἰς αὐτὸ τοῦτο προθυμίαν μὴ παραδέξασθαι, οἷς πᾶσι σκοπὸς ἦν μεῖναι παρ' αὐτοῖς τὸν μέγαν ἐκεῖνον καθάπερ οἰκιστὴν ἀρετῆς καὶ βίου νομοθέτην ἐσόμενον· ἀλλὰ φεύγων πανταχόθεν τὰς πρὸς τῦφον ὕλας, εἰδὼς ἀρχηγὸν ὡς τὰ πολλὰ τοῦ κατὰ κακίαν βίου τὸ καθ' ὑπερηφανίαν

V^cSΛOEΩUX^a Arethas (1-2) 2 τοῦ βίου om X^a 3 οἷος: τίς OEv 4 ἐπεὶ δὲ V^cΛ ἔτυχεν V^c 5 Καππαδόκῃ om X^a κατὰ om Ω 6 τῶν: τῆς O 7 τε om OΩUX^a ἰδίου om E ante ἰδίου add φρονήματος καὶ v βίου: φρονήματος ΩUX^a φίλῳ: Φιρμιλιανῷ ΩUX^a (sscr m rec) O (γρ τῷ Φιρμιλιανῷ) 8 ἐποίησαν X^a (corr m rec) πεποίηκεν V^c ἐπέγνω Ω 9/10 περὶ τῆς ... φιλοσοφίας Ov 12 ante λόγος add ὁ X^a δείκνυται E 13 τοῦτων (sic) X^a τούτων U 14 ἐν om E post μέτριον add ἀσπάζεται E φιλοσοφίας V^cE ἀνάπλεος UX^av 16 διάγων Ω ante τοῖς add ἐν X^a 17 παρακαλούντων καὶ κατεχόντων Ov αὐτῶν V^c 18 προτιμοτέραν πάντων coll S 20 παντοδαπῆ V^c 21 εὐδοκιμοῦσιν X^a 23 τῷ: τὸ V^cΩ 24 τοσαύτην Ov ἱκεσίαν U γενομένην ΛOΩv 25 ἐν αὐτῇ: αὐτῆς V^c (ς suppl m rec ut vid) SΛΩ 27 μὴ om Ev 29 post φεύγων add ἐκεῖνος ΛX^a 30 ante εἰδὼς add καὶ ΛX^a

πάθος γινόμενον, ὥσπερ τινὰ λιμένα τὸν ἡσύχιον ἐπὶ τῆς πατρίδος μέτεισι βίον. παντὸς δὲ τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν ἄνδρα βλέποντος καὶ πάντων προσδεχομένων δημοσιεύειν αὐτὸν ἐν κοινοῖς συλλόγοις τὴν παίδευσιν, ὡς ἄν τινα καρπὸν σχοίη τῶν μακρῶν πόνων τὴν ἐπ' αὐτοῖς εὐδοκίμησιν, εἰδὼς ὁ μέγας ἐκεῖνος ὅθεν προσήκει τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν παρὰ τῶν ἀκριβῶς μετιόντων δημοσιεύεσθαι, ὡς ἂν μήποτε φιλοτιμίᾳ τινὶ τὴν ψυχὴν τρωθείη — δεινὸς γάρ ἐστι τῶν ἀκουόντων ὁ ἔπαινος τύφῳ τινὶ καὶ φιλοδοξίᾳ τῆς ψυχῆς ὑποχαυνῶσαι τὸν τόνον —, τούτου χάριν ἐπίδειξιν ποιεῖται τὴν σιωπὴν ἔργῳ δεικνὺς τὸν ἐγκείμενον θησαυρὸν οὐχὶ ῥήμασι, καὶ τῶν κατ' ἀγορὰν θορύβων καὶ καθόλου τῆς ἐν ἄστει διαγωγῆς ἑαυτὸν χωρίσας ἐν ἐσχατιᾷ τινι μόνῳ συνῆν ἑαυτῷ καὶ δι' ἑαυτοῦ τῷ θεῷ, μικρὸν παντὸς τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ λόγον ποιούμενος οὐ βασιλείας πολυπραγμονῶν οὐχ ἀρχὰς ἐξετάζων οὐ πῶς διοικεῖταί τι τῶν κοινῶν διεξιόντος ἀκούων, ἀλλ' ὅπως ἂν ἡ ψυχὴ δι' ἀρετῆς τελειωθείη τὴν φροντίδα ποιούμενος, πρὸς τοῦτο τῇ σπουδῇ συνέτεινε πάντα τὸν βίον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πράγματα χαίρειν ἐάσας ἄλλος τις οὗτος ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς Μωϋσῆς ἀτεχνῶς πρὸς τὰ ἐκείνου θαύματα τὴν ἅμιλλαν ἔχων. ἐξῆλθον ἀμφότεροι τοῦ ταραχώδους τούτου καὶ περιηχημένου βίου, Μωϋσῆς καὶ Γρηγόριος, κατὰ τὸν ἴδιον ἑκάτερος χρόνον ἐφ' ἑαυτῶν ἰδιάσαντες, ἕως ἐμφανὲς ἐκ θεοφανείας ἀμφοτέροις ἐγένετο τοῦ καθαροῦ βίου τὸ κέρδος. ἀλλὰ Μωϋσῇ μὲν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ γαμετὴ συνεφείπετο, Γρηγόριος δὲ σύνοικον ἑαυτῷ μόνην τὴν ἀρετὴν ἐποιήσατο. τοῦ τοίνυν σκοποῦ τὸ ἴσον ἔχοντος ἐν ἀμφοτέροις — πέρας γὰρ τῶν ἀμφοτέρων τῆς τῶν πολλῶν ἀναχωρήσεως ἦν τὸ καθαρῷ τῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ κατανοῆσαι τὰ θεῖα

---

11 cf Greg Nyss Virg VIII 1 300,16sqq; Plotin Enn I 6,5,53 16sqq cf Basil de spir sanct 29 (Migne PG 32,205C) 17sqq cf Exod 3 21sq cf Exod 2,21

V^cSΛOEΩUX^a 1 γενόμενον E 3 αὐτὸν: ἑαυτοῦ X^a ante δημοσιεύειν coll E 4 ἐπ': ἐν U αὐτῆς X^a 5 ὅθεν: ὡς οὐ S σοφίαν UX^a 6 δημοσιεύσεσθαι Λ ποιήσασθαι UX^a 8 ὑποχαυνούσης E τὸ σύντονον OEv 10 ῥήσει V^c καὶ alt om V^cSΛΩ 11 ἐν ἄστει: κατὰ τὸ ἄστυ E 12 ἑαυτῷ ante μόνῳ (11) coll Ov ω eras V^c αὐτοῦ X^a 13 λόγων X^a βασιλέας X^a 15 τελειωθῇ E 16 συνετείνετο EUX^a τὸν post συνέτεινε coll Ov 17 post ἡμᾶς add γέγονε S χρόνοις OEUX^av ἀτεχνῶς om V^cSΛ 19 περιηχουμένου Λ βίου ante τούτου coll V^c 20 ἑκάτεροι Λ ἑαυτὸν SΛOv cf VII 1 Vit Moys 38,21 post ἕως add ἂν E 21 ἀμφοτέροις ἐκ θεοφανείας OEv ἑκατέροις ἐκ θεοφανείας UX^a Μωσῆ X^a Μωυσεῖ Ov Μωυσῆς V^cEΩU 22 κατὰ τῆς φιλοσοφίας Ov μετὰ τῆς φιλοσοφίας ΩUX^a μὲν — γαμετὴ: μὲν ὁ τῆς φιλοσοφίας συνόμιλος καὶ γαμετῇ E γαμετῆς U συνεφήπτετο V^c συνῆπτο Ω συνήπτετο U συνοικῶν Ω 24 τῶν ἀμφοτέρων: ἑκατέρῳ EΩU (ἑκαστέρῳ) X^a 25 τὸ: τῷ V^cΛOEΩX^av καθαρῷ τῷ Med Ambr D 92 sup: καθαροτάτῳ SΛEΩUX^a τῷ om V^cOv

μυστήρια — κρίνειν ἔξεστι τῷ πρὸς ἀρετὴν βλέπειν ἐπισταμένῳ, ποτέρῳ τούτων μᾶλλον ὁ βίος δι' ἀπαθείας τετόνωτο, τῷ πρὸς τὴν νόμιμον καὶ συγκεχωρημένην καταβάντι τῶν ἡδονῶν μετουσίαν ἢ τῷ καὶ ταύτης ὑπεραρθέντι καὶ μηδεμίαν δεδωκότι καθ' ἑαυτοῦ πάροδον τῇ ὑλικῇ προσπαθείᾳ.

Φαιδίμου δὲ κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον τῆς Ἀμασέων ἐκκλησίας καθηγουμένου, ᾧ θεόθεν ἐξ ἁγίου πνεύματος προγνωστική τις δύναμις 909 M.
ἦν, καὶ πᾶσαν ποιουμένου σπουδήν, ὅπως ὑποχείριον λαβὼν τὸν μέγαν Γρηγόριον εἰς ἐκκλησίας ἀρχὴν ἀγάγοι, ὡς ἂν μὴ τοσοῦτον ἀγαθὸν ἀργόν τε καὶ ἀνόνητον παραδράμοι τὸν βίον, οὗτος τῆς ὁρμῆς τοῦ ἱερέως αἰσθόμενος λανθάνειν ἐμηχανᾶτο ἄλλοτε πρὸς ἄλλην ἐρημίαν μετανιστάμενος. ἐπεὶ δὲ πᾶσαν καθιεὶς πεῖραν ὁ πολὺς ἐκεῖνος Φαίδιμος καὶ πάσῃ μηχανῇ τε καὶ ἐπινοίᾳ χρώμενος οὐχ οἷός τε ἦν προσαγαγεῖν τῇ ἱερωσύνῃ τὸν ἄνδρα μυρίοις ὄμμασι τὸ μὴ ἁλῶναί ποτε τῇ χειρὶ τοῦ ἱερέως προφυλασσόμενον καὶ ἦν ἐφάμιλλος ἡ σπουδὴ ἀμφοτέροις τοῦ μὲν ἑλεῖν ἐπιθυμοῦντος τοῦ δὲ ἀποφυγεῖν τὸν διώκοντα — ὁ μὲν γὰρ ᾔδει τῷ θεῷ προσάξων ἱερὸν ἀνάθημα, ὁ δὲ ἐδεδοίκει μή τι γένηται αὐτῷ πρὸς φιλοσοφίαν ἐμπόδιον οἱόν τι φορτίον ἡ τῆς ἱερωσύνης φροντὶς ἐπαχθεῖσα τῷ βίῳ — τούτου χάριν ὁρμῇ τινι θειοτέρᾳ περὶ τὴν προκειμένην σπουδὴν ἐπαρθεὶς ὁ Φαίδιμος οὐδὲν προσχὼν τῷ μεταξὺ διαστήματι ᾧπερ ἀπὸ τοῦ Γρηγορίου διείργετο τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἐκείνου ἀπέχοντος, ἀλλὰ πρὸς τὸν θεὸν ἀναβλέψας καὶ εἰπὼν ὁμοίως ἑαυτόν τε κἀκεῖνον ἐπὶ τῆς ὥρας ἐκείνης ὑπὸ τοῦ θεοῦ καθορᾶσθαι ἀντὶ χειρὸς ἐπάγει τῷ Γρηγορίῳ τὸν λόγον ἀφιερώσας τῷ θεῷ τὸν σωματικῶς οὐ παρόντα καὶ ἀποκληρώσας αὐτῷ τὴν πόλιν ἐκείνην, ἣν συνέβη μέχρι τῶν τότε χρόνων οὕτω τῇ πλάνῃ τῶν εἰδώλων κατέχεσθαι, ὥστε

6sqq cf Syr c 2

V^cSΛOEΩUX^a 1 post ἀρετὴν add καλῶς Ov 2 ὁποτέρῳ Ov πότερον V^cS ποτέρων Ω τούτω V^c μᾶλλον τούτων coll S ὁ βίος: δὲ V^c τετόνωτο: γέγονε Ov 4 καὶ pr om S κατ' αὐτῆς Ov καθ' ἑαυτοῦ δεδωκότι coll V^cSΛ 6 Ἀμασαίων Ov 7 καθηγουμένῳ X^a τις om E 9 ante τοσοῦτον add τὸ EΩX^a 10 παραδράμει V^c παραδράμῃ Ω τὸν βίον: τὸ βίαιον U ante οὗτος add μᾶλλον V^cSΛ οὗτος post τῆς ὁρμῆς coll OEv 11 ἄλλοθεν Λ 12 ἐπειδὴ ΛE 13 καὶ prius om Ω οἷόν Ω προσάγειν E 14 τῇ ἱερωσύνῃ προσαγαγεῖν Ω 15 ἡ om Ov ἀμφοτέροις ante ἐφάμιλλος coll E 16 ἑλεῖν: ἐλθεῖν V^c 17 ᾔδει: ἔσπευδε E προσάξειν SΛOEX^av 18 φιλοσοφίας V^cSΛ 19 ἐπεισαχθεῖσα V^cSΛ 20 οὐδὲ Λ τῷ: τὸ X^a ante τῷ add ἐν V^c 21 ᾧπερ: ὅπερ ΛΩX^a διείργετο: γ e correctura S διήρτητο E διήργετο V^c ὁδὸν ante τριῶν coll V^c 22 ἀλλ' ἢ UX^a 23 αὐτὸν E ἐπὶ — ἐκείνης post καθορᾶσθαι coll UX^a 24 τὸν θεὸν Ω 25 οὐ: μὴ ΩU 26 μέχρις O

ἀπείρων ὄντων τῶν οἰκούντων αὐτήν τε τὴν πόλιν καὶ τὴν περίοικον μὴ πλείους εὑρεθῆναι τῶν ἑπτακαίδεκα τοὺς παραδεδεγμένους τὸν λόγον τῆς πίστεως.

Οὕτω τοίνυν ὑπελθὼν τὸν ζυγὸν κατ' ἀνάγκην πάντων μετὰ ταῦτα τῶν νομίμων ἐπ' αὐτῷ τελεσθέντων καὶ βραχὺν χρόνον αἰτησάμενος παρὰ τοῦ τὴν ἱερωσύνην ἐπικηρύξαντος πρὸς κατανόησιν τῆς κατὰ τὸ μυστήριον ἀκριβείας οὐκέτι, καθώς φησιν ὁ ἀπόστολος, Σαρκὶ καὶ αἵματι προσανέχειν ᾤετο δεῖν, ἀλλὰ θεόθεν ᾔτει γενέσθαι αὐτῷ τὴν τῶν κρυφίων φανέρωσιν καὶ οὐ πρότερον ἐπεθάρρησε τῷ τοῦ λόγου κηρύγματι πρὶν διά τινος ἐμφανείας ἐκκαλυφθῆναι αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν. σκοπουμένῳ γὰρ αὐτῷ ποτε νύχιον περὶ τοῦ λόγου τῆς πίστεως καὶ παντοίους ἀνακινοῦντι λογισμούς — ἦσαν γὰρ δὴ καὶ τότε τινὲς οἱ τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν παραχαράττοντες καὶ διὰ τῆς πιθανότητος τῶν ἐπιχειρημάτων ἀμφίβολον ποιοῦντες πολλάκις καὶ τοῖς συνετοῖς τὴν ἀλήθειαν — ὑπὲρ ἧς τότε διαγρυπνοῦντι αὐτῷ καὶ φροντίζοντι φαίνεταί τις καθ' ὕπαρ ἐν ἀνθρωπίνῳ τῷ σχήματι γηραλέος τὸ εἶδος ἱεροπρεπὴς τῇ καταστολῇ τοῦ ἐνδύματος πολλὴν ἐπισημαίνων τὴν ἀρετὴν τῇ περὶ
912 M. τὸ πρόσωπον χάριτι καὶ τῇ καταστάσει τοῦ σχήματος. τὸν δὲ καταπλαγέντα τὴν ὄψιν διαναστῆναί τε τῆς εὐνῆς καὶ ὅστις εἴη μαθεῖν καὶ ὑπὲρ τίνος ἥκοι. ἐκείνου δὲ καταστείλαντος αὐτοῦ τὴν ταραχὴν τῆς διανοίας ἐν ἠρεμαίᾳ φωνῇ καὶ εἰπόντος θείῳ προστάγματι πεφηνέναι αὐτῷ τῶν ἀμφισβητουμένων παρ' αὐτοῦ χάριν, ὡς ἂν ἐκκαλυφθείη τῆς εὐσεβοῦς πίστεως ἡ ἀλήθεια, θαρρῆσαί τε πρὸς τὸν λόγον καὶ βλέψαι πρὸς αὐτὸν μετά τινος χαρᾶς καὶ ἐκπλήξεως. εἶτα ἐκείνου κατ' εὐθὺ τὴν χεῖρα προτείναντος καὶ οἷον ὑποδεικνύντος αὐτῷ διὰ τῆς τῶν δακτύλων

---

2 cf Syr c 11; Basil de spir sanct 29 (Migne PG 32,205B) 7sq cf Gal 1,16 8sqq cf Syr c 3

V^cSΛΟΕΩUX^a 1 τὴν πόλιν om Λ 2 τῶν om E 4 ἐπελθὼν E post τὸν add τῆς ἱεροσύνης Ω post ἀνάγκην add ὁ μέγας Γρηγόριος Ω πάντα ταῦτα E postea sscr μετὰ 6 ἐπικυρώσαντος U 8 προσέχειν V^c 9 τῶν om O ἐπεθάρσησε SOEΩv 10 κηρύγματι ante τοῦ (9) coll UX^a ἐμφανείας τινὸς Ω ἀποκαλυφθῆναι UX^a 11 σκοπουμένου ... αὐτοῦ V^c ποτ' E νύχιον: παννύχιον SΩUX^a ἐννύχιον Ev malim νυχίῳ 12 τινες καὶ τότε coll UX^a 13 καὶ om EU 16 καθ' ὕπαρ Vind hist 5, Vat 866 aliiqui stirpis ℵ, e g Patm 235, Mon 179^2 ut v.l., v: ὕπαρ Vat 806 ὕπερ (sic) O καθάπερ EUX^a καθύπερ Ω κατ' ὄναρ V^cSΛ ἀνθρωπείνῳ X^a ἀνθρωπείῳ Λ τῷ om OΩ γηραιὸς UX^a γηραλέος ... ἐνδύματος (17): ἱεροπρεπὴς τὸ εἶδος τὴν καταστολὴν τοῦ ἐνδύματος γηραιὸς τὸ εἶδος (sed τὸ εἶδος prius expunx) E 17 τῇ alt e τὴν ut vid corr O 18 — p 17,23 cf praef p CXXVII 19 τῇ ὄψει Ev τε: μὲν Ev μαθεῖν: ἐπιζητεῖν X^a post μαθεῖν add ἐδεῖτο Ev 21 πεμφθῆναι αὐτὸν V^cSΛ 22 παρ' αὐτοῦ om V^c αὐτῷ UX^a ante τῆς add αὐτῷ E 23 θαρσῆσαι V^cSEΩv 25 προτείνοντος U ὑποδεικνύοντος UX^a ἐπιδεικνύντος E

εὐθείας τὸ ἐκ πλαγίου φαινόμενον συμπεριαγαγεῖν τοῦτον τῇ εὐθείᾳ τῆς χειρὸς τὸ ἴδιον βλέμμα καὶ ἰδεῖν ἀντιπρόσωπον τῷ ὀφθέντι ἕτερον θέαμα ἐν γυναικείῳ τῷ σχήματι κρεῖττον ἢ κατὰ ἄνθρωπον. πάλιν δὲ καταπλαγέντα συγκλιθῆναί τε πρὸς ἑαυτὸν τῷ προσώπῳ καὶ ἀμηχανεῖν τῷ θεάματι μὴ φέροντα τοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν ἐμφάνειαν. καὶ γὰρ δὴ τὸ παράδοξον τῆς ὀπτασίας ἐν τούτῳ μάλιστα ἦν, ὅτι νυκτὸς οὔσης βαθείας φῶς τοῖς ὀφθεῖσιν αὐτῷ συνεξέλαμψεν ὥσπερ τινός λαμπρᾶς ἐξαπτομένης λαμπάδος. ἐπεὶ οὖν οὐχ οἷός τε ἦν φέρειν τοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν ἐμφάνειαν, ἤκουσε διὰ λόγου τινὸς τῶν ὀφθέντων αὐτῷ πρὸς ἀλλήλους τὸν περὶ τοῦ ζητουμένου λόγον διεξιόντων, δι' ὧν οὐ μόνον ἐπαιδεύθη τὴν ἀληθῆ γνῶσιν τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ὀνομάτων τοὺς ἐπιφανέντας ἐγνώρισεν ἑκατέρου αὐτῶν διὰ τῆς οἰκείας προσηγορίας ἀνακαλοῦντος τὸν ἕτερον. ἀκοῦσαι γὰρ λέγεται παρὰ τῆς ἐν γυναικείῳ φανείσης τῷ σχήματι παρακαλούσης τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην φανερῶσαι τῷ νέῳ τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον, ἐκεῖνον δὲ εἰπεῖν ἑτοίμως ἔχειν καὶ τοῦτο τῇ μητρὶ τοῦ κυρίου χαρίσασθαι, ἐπειδὴ τοῦτο φίλον αὐτῇ. καὶ οὕτως εἰπόντα τὸν λόγον σύμμετρόν τε καὶ εὐπερίγραπτον πάλιν μεταστῆναι τῶν ὄψεων. τὸν δὲ παραχρῆμα τὴν θείαν ἐκείνην μυσταγωγίαν γράμμασιν ἐνσημήνασθαι καὶ κατ' ἐκείνην μετὰ ταῦτα κηρύσσειν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸν λόγον καὶ τοῖς ἐφεξῆς ὥσπερ τινὰ κλῆρον τὴν θεόσδοτον ἐκείνην διδασκαλίαν καταλιπεῖν, δι' ἧς μυσταγωγεῖται μέχρι τοῦ νῦν ὁ παρ' ἐκείνοις λαὸς πάσης αἱρετικῆς κακίας διαμείνας ἀπείραστος. τὰ δὲ τῆς μυσταγωγίας ῥήματα ταῦτά ἐστιν·

Εἷς θεός
πατὴρ λόγου ζῶντος (σοφίας ὑφεστώσης καὶ δυνάμεως καὶ χαρακτῆρος ἀϊδίου)
τέλειος τελείου γεννήτωρ
πατὴρ υἱοῦ μονογενοῦς.

24sq Hebr 1,3

V^cSΛΟΕΩUX^a Rufinus, Ioannes Damascenus, Syrus (a 24) 1 πλαγείου ΩX^a post φαινόμενον add καὶ X^a 2 ἕτερον θέαμα τῷ ὀφθέντι coll Ov τοῦ ὀφθέντος Λ 3 δὲ: τε Λ 4 συγκληθῆναι V^c συγκλεισθῆναι Ω τῷ προσώπῳ om E καὶ om X^a 6 νυκτὸς: νυ sscr m rec in rasuram unius litterae O 7 ὠφθεῖσιν V^c συνεξέλαμπεν S λαμπρᾶς post ἐξαπτομένης (8) coll E 8 ἦν om E 9 ἤκουσε — ἀλλήλους expunx Ω ἄλλους E 10 ζητου- om V^c 12 οἰκείας: ἰδίας UX^a 13 ἐν om U γυναικίῳ V^c 15 ἀληθείας: εὐσεβείας Ov δὲ: τε UX^a 16 post ἐπειδὴ add καὶ O τοῦτο: τούτω V^c om Λ 18 μετατῆναι V^c μεταναστῆναι Ov 19 μυσταγωγίαν — ἐκείνην om, add m rec in mg X^a ante μετὰ add καὶ ΩUX^a μετὰ ταῦτα om E 20 κηρύττειν ΛΩUX^av ante ἐν add τὴν ὥραν E 22 παρ' om Ev ἐκείνης SΛv 23 ἀπείρατος OE 25 πατὴρ: πηγὴ Syrus 26 ἀϊδίου: ἰδίου Med Ambr D 92 sup, Vat 866, Par 1545, Neap II C 26, Rufinus („suae"), Syrus 28 πατὴρ om Λ

Εἷς κύριος
μόνος ἐκ μόνου
θεὸς ἐκ θεοῦ
χαρακτὴρ καὶ εἰκὼν τῆς θεότητος
λόγος ἐνεργός
σοφία τῆς τῶν ὅλων συστάσεως περιεκτικὴ
καὶ δύναμις τῆς ὅλης κτίσεως ποιητικὴ
υἱὸς ἀληθινὸς ἀληθινοῦ πατρός
ἀόρατος ἀοράτου
(καὶ) ἄφθαρτος ἀφθάρτου
(καὶ) ἀθάνατος ἀθανάτου
(καὶ) ἀΐδιος ἀϊδίου.
Ἓν πνεῦμα ἅγιον
ἐκ θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον
καὶ δι' υἱοῦ πεφηνὸς (δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώποις)
εἰκὼν τοῦ υἱοῦ τελείου τελεία
913 M. ζωὴ ζώντων αἰτία
ἁγιότης ἁγιασμοῦ χορηγός
ἐν ᾧ φανεροῦται θεὸς ὁ πατὴρ
ὁ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι
καὶ θεὸς ὁ υἱός
ὁ διὰ πάντων.
Τριὰς τελεία
δόξῃ καὶ ἀϊδιότητι καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένη μηδὲ
ἀπαλλοτριουμένη.

---

24 Greg Naz or 31 (37) c 28: θεὸν τὸν πατέρα θεὸν τὸν υἱὸν θεὸν τὸ ἅγιον πνεῦμα τρεῖς ἰδιότητας θεότητα μίαν δόξῃ καὶ τιμῇ καὶ οὐσίᾳ καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένην ὥς τις τῶν μικρῷ πρόσθεν θεοφόρων ἐφιλοσόφησεν (Migne PG 36,164C sq)

V^{c}SΛOEΩUX^{a} Rufinus, Ioannes Damascenus, Syrus 1 ante εἷς add καὶ V^{c}Λ Ioann Dam κύριος: θεὸς Hier Saba 141, ,,deus'' codex Rufini quem editores signo O notabant (ex correctura ut vid) 4 τῆς om V^{c}SE 7 κτήσεως X^{a} 8 ante ἀληθινοῦ add ἐξ Med Ambr D 92 sup, Rufinus πατρὸς om Par 534, Neap C II 26, Rufinus 10-12 καὶ ter uncis seclusi 11 καὶ ante ἀθάνατος om V^{c} 13 ante ἕν add καὶ V^{c} Λ Ioann Dam, Syrus 15 δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώποις om Rufinus Syrus 16 τελείου om Ioann Dam 17 ante ζωὴ add καὶ Ioann Dam ζωὴ om Rufinus post αἰτία add πηγὴ O πηγὴ ἁγία ΩUX^{a}v Ioann Dam καὶ πηγὴ Med Ambr D 92 sup 19 ὁ πατὴρ om Rufinus 21 θεὸς om Rufinus, Syrus 22 ὁ om V^{c} 24 ἀϊδιότητι: ἀϊ et η m rec ex corr X^{a} μηδὲ ἀπαλλοτριουμένη om V^{c}

(οὔτε οὖν κτιστόν τι ἢ δοῦλον ἐν τῇ τριάδι οὔτε ἐπείσακτον ὡς πρότερον μὲν οὐχ ὑπάρχον ὕστερον δὲ ἐπεισελθόν. οὔτε οὖν ἐνέλιπέ ποτε υἱὸς πατρὶ οὔτε υἱῷ πνεῦμα, ἀλλ' ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ἡ αὐτὴ τριὰς ἀεί.)

Ὅτῳ δὲ φίλον περὶ τούτου πεισθῆναι, ἀκουέτω τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ τὸν λόγον ἐκήρυττε, παρ' οἷς αὐτὰ τὰ χαράγματα τῆς μακαρίας ἐκείνης χειρὸς εἰς ἔτι καὶ νῦν διασῴζεται. ταῦτα οὐχὶ πρὸς τὰς θεοτεύκτους ἐκείνας πλάκας ἁμιλλᾶται τῇ μεγαλοφυΐᾳ τῆς χάριτος; ἐκείνας λέγω τὰς πλάκας, ἐν αἷς ἡ τοῦ θείου θελήματος ἐνετυπώθη νομοθεσία. ὡς γὰρ τὸν Μωϋσέα φησὶν ὁ λόγος ἔξω τοῦ φαινομένου γενόμενον καὶ ἐντὸς τῶν ἀοράτων ἀδύτων τῇ ψυχῇ καταστάντα (τοῦτο γὰρ ὁ γνόφος αἰνίττεται) μαθεῖν τε τὰ θεῖα μυστήρια καὶ δι' ἑαυτοῦ τῆς θεογνωσίας παντὸς τοῦ λαοῦ καθηγήσασθαι, τὴν αὐτὴν ἔστι καὶ ἐπὶ τοῦ μεγάλου τούτου κατιδεῖν οἰκονομίαν, ᾧ ὄρος μὲν ἦν οὐκ αἰσθητὸν γεώλοφον ἀλλὰ τὸ ὕψος τῆς τῶν ἀληθινῶν δογμάτων ἐπιθυμίας, γνόφος δὲ τὸ τοῖς ἄλλοις ἀχώρητον θέαμα, δέλτος δὲ ἡ ψυχή, τὰ δὲ ἐν ταῖς πλαξὶ γράμματα ἡ τοῦ ὀφθέντος φωνή, δι' ὧν ἁπάντων αὐτῷ τε καὶ τοῖς παρ' ἐκείνου μυσταγωγουμένοις ἐγένετο ἡ τῶν μυστηρίων φανέρωσις.

Ἐπειδὴ τοίνυν παρρησίας τινὸς καὶ θάρσους διὰ τῆς ὄψεως ἐκείνης πλήρης ἐγένετο, καθάπερ τις ἀθλητὴς ἀρκοῦσαν πρὸς τοὺς ἄθλους

1-5 cf Ps Basil Adv Eunomium V: οὐκ ἀνέλιπεν υἱός ποτε τῷ πατρὶ οὐδὲ υἱῷ πνεῦμα, ἀλλ' ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ἡ τριὰς ἀεί (Migne PG 29,753B); Greg Naz or 40 c 42: οὐδὲν τῆς τριάδος δοῦλον οὐδὲ κτιστὸν οὐδὲ ἐπείσακτον ἤκουσα τῶν σοφῶν τινος λέγοντος (Migne PG 36,420A) 8sq cf Basil de spir sanct 29: δεύτερος Μωϋσῆς παρ' αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας ἀνηγορεύετο (Migne PG 32,205C) 8-10 cf Exod 31,18 11 cf Philo de post Cain 14sq; Greg Nyss Vit Moys VII 1 22,4sqq et 86,11sqq

---

V^{c}SΛOEΩUX^{a} Rufinus Ioannes Damascenus, Syrus (usque ad ἀεί (5)) 1 τῇ om Ioann Dam 2 post ἐπίσακτον add τι Ov οὐχ ὑπάρχον: οὐκ ὂν S Vat 866, Hier Saba 141, Neap II C 26 3 οὖν: γὰρ V^{c}S Ioann Dam ἔλειπε E 4 ante πνεῦμα add τὸ SΛE τῷ V^{c} post πνεῦμα add οὔτε ηὐξήθη μονὰς εἰς δυάδα καὶ δυὰς εἰς τριάδα V^{c}SΛ Syrus 6 ὅτῳ: εἴ τῳ S 7 οἷς: ἧς V^{c}SΛU (cf 17,22) 9 ἐκείνους V^{c} ἁμιλλῆται V^{c} post ἐκείνας alt add δὲ Ev 10 βουλήματος Ov ἐτυπώθη V^{c} (-ποθ-) ΛX^{a} 11 Μωσέα SOΩX^{a} 13 αἰνίσσεται V^{c} τε om Ω ἑαυτοῦ: αὐτῶν Ω 14 καθοδηγήσασθαι Ω 15 τούτου: Γρηγορίου V^{c}SΛ post κατιδεῖν add Γρηγορίου Ω οἰκονομίαν post ἔστι (14) coll V^{c}SΛΩ ante γεώλοφον add ἢ Ev γαιόλοφον V^{c} 16 ἀληθῶν UX^{a} ἐπιθυμίαις O τὸ alt om E 18-19 παρ' ἐκείνων (sic) post ἐγένετο coll X^{a} 19 ἐγίνετο UX^{a} 20 ἐπεὶ V^{c}SΛ

ἐμπειρίαν τε καὶ δύναμιν ἐκ παιδοτρίβου κτησάμενος θαρσῶν ἀποδύεται πρὸς τὸ στάδιον καὶ πρὸς τοὺς ἀντιπάλους κονίζεται, τὸν αὐτὸν τρόπον κἀκεῖνος τῇ τε καθ' ἑαυτὸν μελέτῃ καὶ τῇ συμμαχίᾳ τῆς ἐπιφανείσης αὐτῷ χάριτος ἱκανῶς τὴν ψυχὴν ἀλειψάμενος οὕτως ἀντιλαμβάνεται τῶν ἀγώνων (οὐ γὰρ ἄλλο τι χρὴ καλεῖν ἢ ἀγῶνας καὶ ἄθλους πάντα τὸν κατὰ τὴν ἱερωσύνην αὐτοῦ βίον, ἐν ᾧ πᾶσαν διὰ τῆς πίστεως τὴν τοῦ ἀντικειμένου κατηγωνίσατο δύναμιν)· εὐθὺς γὰρ ἀπὸ τῆς ἐσχατιᾶς ἑαυτὸν ἀναστήσας καὶ πρὸς τὴν πόλιν τὴν ὁρμὴν ἔχων, ἐν ᾗ ἔδει τῷ θεῷ τὴν ἐκκλησίαν συστήσασθαι, ἐπειδὴ ἔγνω πάντα τὸν χῶρον τῇ τῶν δαιμόνων ἀπάτῃ κατακρατούμενον καὶ τοῦ μὲν ἀληθινοῦ θεοῦ ναὸν οὐδαμοῦ κατεσκευασμένον, πεπληρωμένην δὲ πᾶσαν τὴν πόλιν καὶ τὴν περίοικον βωμῶν τε καὶ ἱερῶν καὶ ἀφιδρυμάτων παντὸς τοῦ ἔθνους ταύτην ἔχοντος τὴν σπουδήν, ὅπως ἂν τὰ τεμένη τῶν εἰδώλων καὶ τὰ ἱερὰ καλλωπίζοιτο καὶ παραμένοι τοῖς ἀνθρώποις ἡ εἰδωλομανία πομπαῖς καὶ τελεταῖς καὶ τοῖς ἐπιβωμίοις μιάσμασι κρατυνομένη, καθάπερ τις στρατιώτης γενναῖος τῷ κρατοῦντι τῆς παρατάξεως συμπλακεὶς δι' ἐκείνου τὸ ὑποχείριον τρέπεται, οὕτως καὶ ὁ μέγας οὗτος ἀπ' αὐτῶν τῶν δαιμόνων τῆς ἀριστείας ἄρχεται. τίς δὲ ὁ τρόπος;

Διερχόμενος γὰρ τὴν ἀπὸ τῆς ἐσχατιᾶς ἐπὶ τὴν πόλιν ὁδὸν ἑσπέρας
916 M. καταλαβούσης καὶ ὄμβρου βιαιοτέρου συνέχοντος ἐντὸς ἱεροῦ τινος γίνεται μετὰ τῶν ἑπομένων αὐτῷ. τὸ δὲ ἱερὸν ἐκεῖνο τῶν ἐπισήμων ἦν, ἐν ᾧ τις φανερὰ τῶν θεραπευομένων δαιμόνων ἐπιφοίτησις τοῖς νεωκόροις ἐγίνετο μαντικῆς τινος καὶ χρησμῳδίας παρ' αὐτῶν ἐνεργουμένης. ὑπελθὼν δὲ τὸ ἱερὸν μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ τὰ μὲν δαιμόνια παραχρῆμα τῇ ἐπικλήσει τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ κατεπτόησεν, τῷ δὲ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τὸν μεμολυσμένον ταῖς κνίσαις ἀέρα καθαγνίσας διήγαγε κατὰ

9sqq cf Syr c 3   20sqq cf Syr c 5; Rufin Euseb hist eccl VII 28,2 (p 954 Schwartz-Mommsen); Socrates hist eccl IV 27 (Migne PG 67,536C)

V^{c}SΛOEΩ (usque ad ἄρχεται (18), ab ἄρχεται Ω^{a}) **UX^{a}**   1 ἐκ: ἐν V^{c}ΩUX^{a} ἐμ Λ   θαρρῶν SΛ   2 ἀγωνίζεται V^{c} (-γον-) Ov ἀνταγωνίζεται Ω   3 κἀκεῖνος om E   6 κατὰ τὴν: καθ' Ov   10 κρατούμενον Ω   11 κατασκευασμένον Ω   πᾶσαν om V^{c} 12 καὶ ante ἱερῶν om OEv   13 τεμένη: ultimam lit del X^{a}, sed non fuerat η   14 καλλωπίζοιντο V^{c}S (sed ν del) ΛUX^{a} παραμένη SΛ παραμένει V^{c}Ω παραμένοιτο E   15 post πομπαῖς add τε v   17 τὸ: τὸν E   18 οὕτω V^{c}UX^{a} post οὗτος add Γρηγόριος Ω   δαιμονίων X^{a} ἀπάρχεται S   τίς δὲ ὁ τρόπος om V^{c}SΛ   19 γὰρ om Ω^{a}UX^{a} τῆς om S   20 τινος ante ἱεροῦ coll Λ   22 ἐν om Ov   23 καὶ om ΛOΩ^{a}v   24 post ἱερὸν add ἐκεῖνο UX^{a} παραχρῆμα: παρ' αὐτὰ Ω^{a}UX^{a} 26 κνίσσαις Ev   ἀέρα: ἱερέα Ω^{a}

τὸ σύνηθες αὐτῷ τὴν νύκτα πᾶσαν ἐν προσευχαῖς τε καὶ ὑμνῳδίαις διαγρυπνήσας, ὥστε μετασκευασθῆναι εἰς Προσευχῆς οἶκον τὸν ἐβδελυγμένον τῷ τε ἐπιβωμίῳ λύθρῳ καὶ τοῖς ἀφιδρύμασιν. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον τῆς νυκτὸς αὐτῷ διανυσθείσης εἴχετο πάλιν [κατὰ τὸν ὄρθρον] τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω πορείας. τοῦ δὲ νεωκόρου κατὰ τὸν ὄρθρον τὴν συνήθη προσάγοντος θεραπείαν τοῖς δαίμοσιν εἰπεῖν ἐπιφανέντα φασὶν αὐτῷ τὰ δαιμόνια ἄβατον αὐτοῖς τὸ ἱερὸν εἶναι διὰ τὸν ἐν αὐτῷ καταμείναντα. τὸν δὲ καθαρσίοις τισὶ καὶ θυσίαις χρώμενον ἐπιχειρεῖν διὰ τούτων πάλιν εἰσοικίσαι τῷ ναῷ τὰ δαιμόνια. ὡς δὲ πᾶσαν αὐτοῦ πεῖραν προσάγοντος ἄπρακτος ἦν ἡ σπουδὴ οὐδαμοῦ κατὰ τὸ σύνηθες ὑπακουόντων αὐτοῦ τῶν δαιμόνων τῇ ἐπικλήσει, τότε θυμῷ καὶ ὀργῇ διαναστὰς καταλαμβάνει τὸν μέγαν ἐκεῖνον ὁ νεωκόρος πάντα ἀπειλῶν τὰ δεινότατα καὶ τοῖς ἄρχουσιν εἰσαγγέλλειν καὶ χειρὶ κατ' αὐτοῦ κεχρῆσθαι καὶ βασιλεῖ καταμηνύειν τὴν τόλμαν, ὅτι δὴ Χριστιανὸς ὢν καὶ θεοῖς ἐχθρὸς ἐτόλμησεν ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων γενέσθαι, οὗ τὴν εἴσοδον ἀπεστράφθαι τὴν ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐνεργοῦσαν δύναμιν καὶ μηκέτι ἐπιχωριάζειν τοῖς τόποις κατὰ τὸ σύνηθες τὴν μαντικὴν τῶν δαιμόνων ἐνέργειαν. τοῦ δὲ τὸν προπετῆ καὶ ἀπαίδευτον τοῦ νεωκόρου θυμὸν ἐν ὑπερέχοντι φρονήματι καταβάλλοντος καὶ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ τὴν συμμαχίαν πάσαις ἀντιπροβαλλομένου ταῖς ἀπειλαῖς καὶ λέγοντος τοσοῦτον πεποιθέναι τῇ δυνάμει τοῦ ὑπερμαχοῦντος αὐτοῦ, ὥστε κατ' ἐξουσίαν ἔχειν ἀπελαύνειν τε αὐτούς, ὅθεν ἂν βούληται, καὶ εἰσοικίζειν, οἷς ἂν ἐθέλῃ τόποις, καὶ τὰς ἀποδείξεις, ὧν ἔλεγεν, ἤδη παρέξειν

2 cf Is 56,7; Marc 11,17; Matth 21,13; Luc 19,46

V^{c}SΛOEΩ^{a}UX^{a}   1 τε om V^{c}Λ   2 post ἐβδελυγμένον add ναὸν E τόπον Ω^{a} 3 τῷ τε: τότε V^{c} τε: om SUX^{a} δὲ Λ   δὲ: δὴ UX^{a} 4 κατὰ τὸν ὄρθρον uncis seclusi   5 τὰ: τὸ Ov   κατὰ τὸν ὄρθρον om V^{c}SΛ   6 προσάγοντος τὴν συνήθη coll SΛ   προσαγαγόντος Ω^{a} εἰπεῖν om E   φασὶν: post αὐτῷ coll E φησὶν O λέγεται (sed ante ἐπιφανέντα coll) UX^{a} 7 αὐτοῖς: αὐτὸν X^{a} (alii stirpis ℵ, e g Par 1530, αὐτῶν)   post καταμείναντα add βοῶντα E   8 διὰ τούτων expunx, add post εἰσοικίσαι Ω^{a} 9 εἰσοικίσαι πάλιν coll UX^{a} τῷ ναῷ εἰσοικίσαι coll S   10 ὑπακουσάντων V^{c}SΛ   11 αὐτῷ V^{c}SΛΩ^{a}UX^{a} δαιμονίων V^{c}Ω^{a} κλήσει EUX^{a} post ὀργῇ add πλησθεὶς ὁ νεοχόρος (sic) καὶ Ω^{a} 12 ὁ νεωκόρος om Ω^{a} 14 καὶ pr om v   15 ante θεοῖς add τοῖς X^{a} τῇ εἰσόδῳ X^{a} 16 ante τοῖς 2 litt eras (an αὐ-?) X^{a} 17 ante τοῖς add ἐν UX^{a} 18 συνέργειαν X^{a} 19 καταβάλοντος V^{c} καταβαλόντος SEΩ^{a}X^{a} τοῦ θεοῦ τὴν συμμαχίαν τοῦ ἀληθινοῦ V^{c}Λ   20 ἀντιπροβαλομένου S (corr e -βαλλο-) Ω^{a}X^{a}v   ταῖς om X^{a} 21 ὑπερμαχανοῦντος V^{c} αὐτῷ SΛΩ^{a}UX^{a} 22 τε om S   αὐτούς: τοὺς δαίμονας E   23 ἐθέλοι V^{c}ΛΩ^{a}UX^{a} τόπους V^{c} post ὧν add ἂν UX^{a} παρέχειν S

ὑπισχνουμένου θαυμάσαντα τὸν νεωκόρον καὶ καταπλαγέντα τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας ἀπ' αὐτῶν τούτων δεῖξαι τὴν δύναμιν προσκαλέσασθαι καὶ πάλιν ἐντὸς ποιῆσαι τοῦ ἱεροῦ τὰ δαιμόνια. ἀκούσαντα δὲ ταῦτα τὸν μέγαν ἀπορρῆξαί τι τοῦ βιβλίου τμῆμα βραχὺ καὶ δοῦναι τοῦτο τῷ νεωκόρῳ προστακτικὴν φωνήν τινα κατὰ τῶν δαιμόνων χαράξαντα. ἦν δὲ τὰ γράμματα ἐπ' αὐτῆς τῆς λέξεως ταῦτα· ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΤΩΙ ΣΑΤΑΝΑΙ· ΕΙΣΕΛΘΕ. λαβόντα δὲ τὸν νεωκόρον ἀναθεῖναι τῷ
917 M. βωμῷ τὸ βιβλίδιον, εἶτα προσαγαγόντα τὰς συνήθεις αὐτοῖς κνίσας καὶ τὰ μιάσματα πάλιν ἰδεῖν, ἅπερ ἑώρα τὸ πρότερον πρὶν ἐξοικισθῆναι τοῦ εἰδωλείου τοὺς δαίμονας. τούτων δὲ γεγονότων ἔννοιαν αὐτὸν λαβεῖν τοῦ θείαν εἶναί τινα παρὰ τῷ Γρηγορίῳ τὴν δύναμιν, δι' ἧς ἐφάνη τῶν δαιμόνων ἐπικρατέστερος. καταλαβόντα δὲ κατὰ σπουδὴν πάλιν αὐτὸν πρὶν ἐν τῇ πόλει γενέσθαι, μαθεῖν ἀξιῶσαι παρ' αὐτοῦ τὸ μυστήριον καὶ τίς ὁ θεὸς ἐκεῖνος ὁ τὴν τῶν δαιμόνων φύσιν ὑποχείριον ἔχων. εἰπόντος δὲ δι' ὀλίγων τοῦ μεγάλου τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον παθεῖν τι τὸν νεωκόρον οἷον εἰκὸς τὸν τῶν θείων ἀμύητον, καὶ μικρότερον οἰηθῆναι τῆς περὶ θεοῦ ὑπολήψεως τὸ πεισθῆναι διὰ σαρκὸς ἀνθρώποις πεφηνέναι τὸ θεῖον. τοῦ δὲ μὴ λόγοις εἰπόντος τὴν περὶ τούτου πίστιν κρατύνεσθαι, τοῖς δὲ τῶν γινομένων θαύμασι τὸ πιστὸν ἔχειν, ζητῆσαί τι παρ' αὐτοῦ θαῦμα τὸν νεωκόρον ἰδεῖν ὡς προσαχθῆναι διὰ τοῦ γινομένου πρὸς τὴν τῆς πίστεως συγκατάθεσιν. ἔνθα δὴ τὸ πάντων ἀπιστότατον λέγεται θαῦμα πεποιηκέναι τὸν μέγαν ἐκεῖνον. ἐπιζητοῦντος γὰρ τοῦ νεωκόρου λίθον τινὰ τῶν εὐμεγεθῶν κατ' ὀφθαλμοὺς αὐτῷ προφαινο-

---

23sqq cf Matth 17,20

V^{c}SΛOEΩ^{a}UX^a 2 ante δεῖξαι add εἰπεῖν Λ post δύναμιν add αἰτεῖν S 2-3 προσκαλέσασθαί τε πάλιν καὶ ἐντὸς SΩ^{a}ΘX^a 3 δὲ om Ω^a τοῦτο Ov 4 ῥῆξαι UX^a τι: τε S τμῆμα τοῦ βιβλίου coll E 6 γεγραμμένα Ω^a ante ἐπ' add τὰ E ἐπ': ὑπ' Ω^a ταῦτα: τάδε UX^a 8 βιβλίον OEv προσαγόντα V^c 9 post πάλιν add ἦν Ω^a ἰδεῖν: ὁρᾷ E 10 εἰδωλίου V^{c}S δὴ UX^a αὐτῶ X^a αὐτῶν E (sed corr ead m) 11 τοῦ: τῷ X^a εἶναί τινα scr in rasuram 11 fere litt O 12 σπουδῆς E πάλιν post δὲ coll ΛUX^a αὐτὸν om E 13 πρὶν om V^c ἠξίωσε UX^{a}v ἠξίου E ἀξιοῖ Ω^a 14 ὑποχειρίαν Ev 15 ὀλίγου V^{c}S ὀλίγω O ὀλίγον X^a τόν: τὸ V^c 17 ἀνθρωπίνης ΛE πεφηνέναι τοῖς ἀνθρώποις Ov 18 post θεῖον add μυστήριον Ω^a 19 τι: ἔτι Ev τὸ V^c 20 ἰδεῖν ὡς om E ante προσαχθῆναι add εἶθ' οὕτως Ev γενομένου E 21 συγκατάβασιν Ω^a 22 ante θαῦμα add τι Λ τε V^{c}Ω^a θαυματοποιηκέναι V^{c}Ω^a πεποιηκέναι τὸ μέγα θαῦμα τὸν Ov post μέγαν add Γρηγόριον SΛ 23 τῶν εὐμεγεθῶν: τὸν V^{c}SΛ post εὐμεγεθῶν iterat τῶν Ov ὀφθαλμοῖς Ω^{a}X^a αὐτῶν UX^a αὐτοῖς E προσφαινόμενον V^{c}S προφαινόμενον ΛEΩ^{a}UX^a

μένων διὰ χειρὸς ἀνθρωπίνης κινηθῆναι μὴ δυνάμενον διὰ μόνης δὲ τῆς κατὰ τὴν πίστιν δυνάμεως προστάγματι τοῦ Γρηγορίου πρὸς ἕτερον μετατεθῆναι χῶρον, μηδὲν ἀναβαλλόμενον τὸν μέγαν ἐκεῖνον εὐθὺς προστάξαι καθάπερ ἐμψύχῳ τῷ λίθῳ μεταβῆναι πρὸς ἐκεῖνον τὸν τόπον, ὃν ὁ νεωκόρος ὑπέδειξεν. τούτου δὲ γενομένου παραχρῆμα πιστεῦσαι τῷ λόγῳ τὸν ἄνδρα καὶ πάντα καταλιπόντα γένος οἰκίαν γαμετὴν παῖδας φίλους ἱερωσύνην ἑστίαν κτήματα ἀντὶ πάντων τῶν προσόντων αὐτῷ ποιήσασθαι τὸ συνεῖναι τῷ μεγάλῳ καὶ συμμετέχειν τῶν πόνων αὐτῷ καὶ τῆς θείας ἐκείνης φιλοσοφίας τε καὶ παιδεύσεως.

Σιγάτω πρὸς ταῦτα πᾶσα τεχνικὴ τῶν λογογράφων περίνοια τὰς ἐπαυξήσεις τῶν θαυμάτων διά τινος ῥητορείας ἐπὶ τὸ μεῖζον ἐξαίρουσα. οὐ γὰρ τοιοῦτόν ἐστιν ἐν τοῖς εἰρημένοις τὸ θαῦμα ὡς τῇ δυνάμει τοῦ λέγοντος ἔλαττον ἢ μεῖζον ἑαυτοῦ γενέσθαι. τί γάρ τις εἰπὼν παρὰ τὰ εἰρημένα προσθήκην δώσει τῷ θαύματι; πῶς δ' ἄν τις ἐλαττώσειε τοῖς ἀκούουσιν ἐπὶ τῷ γεγονότι τὴν ἔκπληξιν; λίθος ἀφίστησι τῶν λίθων τοὺς δεδουλωμένους τοῖς λίθοις, λίθος κῆρυξ τῆς θείας πίστεως καὶ ὁδηγὸς τοῖς ἀπίστοις εἰς σωτηρίαν γίνεται οὐ φωνῇ τινι καὶ λόγῳ τὴν θείαν δύναμιν ἀνακηρύσσων, ἀλλ' οἷς ἐποίει δεικνὺς τὸν θεὸν τὸν ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου καταγγελλόμενον, ᾧ πᾶσα κατὰ τὸ ὁμότιμον ἡ ὑποχείριος πείθεται κτίσις οὐχ ὅσον αἰσθητικὸν μόνον καὶ ἔμπνουν καὶ ἔμψυχον, ἀλλ' εἴ τι καὶ τούτων ἐστὶν ἐκτός, οὕτω δέχεται τὸ τοῦ θεράποντος ἐπίταγμα ὡς οὐκ ἀμοιροῦν τῆς αἰσθήσεως. ποία γὰρ ἀκοὴ τοῦ

15sq cf Act 17,29; Is 40,18sqq; Deut 4,28; 28,36; Ier 2,27; 3,9; Ez 20,32

V^{c}SΛOEΩ (a 14 προσθήκην) **Ω^a** (usque ad 14 προσθήκην) **UX^a** 1 ante διὰ pr add καὶ Ω^a διὰ pr: δίχα OUX^{a}v μὴ δυνάμενον: om Ov μὴ κινούμενον (sed post προφαινομένων coll) UX^a δὲ post διὰ alt coll Ov om UX^a 3 μετατεθέντα UX^a ἀναβαλόμενον X^a 4 προστάξας V^c μεταβῆναι post τόπον (5) coll UX^a 6 πιστεύσαντα ΛU τὸν ἄνδρα: τὸν νεωκόρον U τῶ νεωκόρω X^a, ante τῷ λόγῳ coll Ω^a καταλειπόντα (sic) V^{c}Λ οἶκον E 8 τὸ: τοῦ Ov τῶ V^{c}UX^a 9 αὐτῷ τῶν πόνων coll E post παιδεύσεως add ἀπολαύειν E 11 θαυμάτων: πραγμάτων ΛUX^a ῥητορικῆς V^{c}S ἱστορίας E 13 post ἔλαττον add ὂν e dittographia Λ ἂν OUX^{a}v e coniectura opinor ἢ om Λ παρά: πρὸς UX^a 15 τὸν λίθον ΛEX^a (sed corr) 16 λίθος om UX^a θείας: ἀληθινῆς V^c (-θην-) Λ ἀληθείας καὶ S 18 κηρύττων UX^a τὸν ante θεὸν om V^{c}Λ τὸν ante ὑπὸ om Ov 19 τοῦ om Ω ἡ om Ov 20 post αἰσθητικὸν add τε V^{c}Λ μόνον post ἔμπνουν coll V^{c}SΛ καὶ ἔμπνουν om Ω ἔμπνουν scr in rasuram m rec X^a 21 post οὕτω add τε Ω δὲ X^a δέχεται: λέγεται UX^a 21-22 τὸ … ἐπίταγμα scripsi cum v: τὰ … ἐπιτάγματα codd (-γμα O) 22 ἀμοιροῦν scripsi cum libris Ven Marc 350 (e correctura man rec; in rasura 3 litt), Vat Barb 524, Vind hist 11 (-ου- in rasura): ἀμοιρῶν V^{c}S ἀμοιροῦντα ΛOEΩU X^{a}v

λίθου; ποία τῆς τοῦ κελεύοντος ἐξουσίας αἴσθησις; τίς δύναμις ἐν αὐτῷ μεταβατική; ποία μελῶν τε καὶ ἄρθρων διασκευή; ἀλλὰ πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τῷ λίθῳ ἡ τοῦ κελεύοντος δύναμις γίνεται, πρὸς ἣν ἰδὼν ὁ νεωκόρος ἐκεῖνος εὐθὺς τὴν γινομένην ἐπὶ πλάνῃ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀπάτην τῶν δαιμόνων ἐνόησέ τε καὶ ἐβδελύξατο καὶ πρὸς τὸν
920 M. ἀληθινὸν θεὸν μετετάξατο διὰ τῶν παρὰ τοῦ δούλου γεγενημένων τὸ ἄφραστον τῆς τοῦ δεσπότου δυνάμεως λογισάμενος. εἰ γὰρ τοσαύτη τοῦ δούλου ἡ δύναμις ὡς ῥήματι κινεῖν τὰ ἀκίνητα καὶ προστάγματι κεχρῆσθαι κατὰ τῶν ἀναισθήτων καὶ τοῖς ἀψύχοις διακελεύεσθαι, πόσην εἰκός ἐστι περιουσίαν δυνάμεως ἐν τῷ δεσπότῃ τοῦ παντὸς κατανοῆσαι, οὗ τὸ θέλημα ὕλη καὶ κατασκευὴ καὶ δύναμις αὐτοῦ τε τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πάντων καὶ ὑπὲρ τοῦτον ὄντων ἐγένετο;

Ἐντεῦθεν ὁ μέγας ἐκεῖνος τῆς κατὰ τῶν δαιμόνων ἀριστείας ἀρξάμενος καὶ οἱόν τι τρόπαιον κατὰ τῶν νικηθέντων τὸν νεωκόρον περιαγόμενος προκαταπλήξας τῇ φήμῃ τὸ ἔθνος οὕτως ἤδη μετὰ πεποιθήσεώς τε καὶ παρρησίας εἰς τὴν πόλιν εἰσήλαυνεν οὐχ ἅρμασι καὶ ἵπποις καὶ ἡμιόνοις καὶ τῷ πλήθει τῶν παρεπομένων ἐπικομπάζων, ἀλλὰ ταῖς ἀρεταῖς ἐν κύκλῳ δορυφορούμενος πανδημεὶ δὲ προχεθέντων τῶν οἰκητόρων τοῦ ἄστεος ὡς ἐπί τινα καινοῦ θεάματος ἱστορίαν καὶ πάντων ἰδεῖν προθυμουμένων, τίς ἐκεῖνός ἐστιν ὁ Γρηγόριος, ὃς ἄνθρωπος ὢν τῶν νομιζομένων παρ' αὐτοῖς εἶναι θεῶν καθάπερ τις βασιλεὺς τὴν ἐξουσίαν ἔχει προστάγματι φέρων καὶ ἄγων κατὰ τὸ δοκοῦν ὅπουπερ

---

11 ὕλη cf Greg Nyss Tunc et ipse III 2 11,6sq

V^{c}SΛΟΕΩUX^a 1 ποία om UX^a τῆς ... ἐξουσίας om E κελευομένου E κελευσθέντος Ω post τίς add δὲ X^a 2 μεταποιητική X^a κατασκευή SΛX^a ταῦτα om V^c 3 καὶ τὰ τοιαῦτα om S τῷ om v τῷ λίθῳ om E τῇ ... δυναμει E ἡ ante δύναμις coll S κελεύσαντος ΛUX^a ἰδών: εἰδὼς ΩX^a (εἰδὼν Med Ambr D 92 sup) 4 γενομένην Ω 5 ἐνενόησε V^{c}SΛ ἐνόησαν X^a man rec 5-6 πρὸς τὸν θεὸν τὸν ἀληθινὸν O 6 post θεὸν add καὶ δεσπότην Ω τοῦ — τοσαύτη (7) om X^a παρά: ὑπὸ V^{c}SΛ om E post δούλου add αὐτοῦ S 7 τοιαύτη E 8 post δύναμις add ἔλεγεν ΛUX^a ῥήματι: λόγῳ S 11 τῷ θελήματι ΩUX^a post θέλημα add οἷόν τι O οἷόν τις v ὕλη καὶ om E καὶ alter om V^c post τε add καὶ X^a 12 τούτων V^{c}ΛΩ ταῦτα X^a 13 ἐκεῖνος: om V^{c}S οὗτος Λ Γρηγόριος Ω τῆς post κατὰ coll O 14 τὸν νεωκόρον περιαγόμενος ante τρόπαιον coll Ω 15 ante τῇ add τε ΛΟΕv τῇ om V^c 17 τῷ πλήθει: τῇ μνήμῃ S κομπάζων O 18 post δὲ add πάντων Ov post προχεθέντων add πάντων V^{c}ΕΩ 19 ἄστεως V^{c}X^a ὡς om E 20 ἐστιν ἐκεῖνος coll EUX^a 21 τὴν om Ov 22 ὅπουπερ ἂν ἐθέλῃ (ἐθέλοι O) addito καὶ ὅθεν (ὅπου U ὅπου δ' (om καὶ) X^a) ἂν βούληται post ἄγων coll ΟΩUX^a ὅπουπερ ἂν ἐθέλοι τὰ δαιμόνια (sic) addito καὶ ὅθεν ἂν βούληται post ἄγων coll Ev κατά: πρὸς ΟΕUX^{a}v

ἂν ἐθέλῃ τοὺς δαίμονας ὥσπερ ἀνδράποδα καὶ τὸν θεραπευτὴν ἐκείνων φέρει καθάπερ ἐν ἐξουσίᾳ τινὶ δουλωσάμενος ὑπεριδόντα μὲν τῆς τιμῆς, ἐν ᾗ τὸ πρότερον ἦν, τῶν δὲ προσόντων πάντων τὴν μετ' αὐτοῦ διαγωγὴν ἀλλαξάμενον. τοιαύτῃ δὲ γνώμῃ πάντων προσδεχομένων αὐτὸν πρὸ τοῦ ἄστεος ἐπειδὴ κατ' αὐτοὺς ἐγένετο πάντων εἰς ἐκεῖνον ἀτενῶς ἀποβλεπόντων, καθάπερ ὕλην ἄψυχον παριὼν τοὺς ἀνθρώπους πρὸς οὐδένα τῶν ἐντυγχανόντων ἐπιστρεφόμενος καὶ κατ' εὐθεῖαν ἐπὶ τὴν πόλιν βαδίζων πολὺ μᾶλλον αὐτοὺς εἰς ἔκπληξιν ἤγαγεν ὑπὲρ τὴν φήμην τοῖς ὁρῶσι φαινόμενος. τὸ γὰρ πρώτως εἰσελαύνοντα πόλει μεγάλῃ μηδεμιᾶς τοιαύτης συνηθείας αὐτῷ προϋπαρχούσης ἔπειτα μὴ καταπλαγῆναι δῆμον τοσοῦτον ἐπ' ἐκείνῳ συνειλεγμένον, ἀλλ' οἷον δι' ἐρήμου βαδίζοντα πρὸς ἑαυτὸν μόνον καὶ πρὸς τὴν ὁδὸν ἀποβλέπειν πρὸς οὐδένα τῶν περὶ αὐτὸν ἠθροισμένων ἐπιστρεφόμενον, τοῦτο ὑπὲρ τὴν ἐν τῷ λίθῳ θαυματοποιΐαν τοῖς ἀνθρώποις ἐδόκει. τούτου χάριν ὀλιγοστῶν ὄντων, καθὼς ἐν τοῖς φθάσασιν εἴρηται, τῶν πρὸ τῆς ἐπιστάσεως αὐτοῦ καταδεξαμένων τὴν πίστιν ὡς πάσης τῆς πόλεως αὐτοῦ τὴν ἱερωσύνην τιμώσης οὕτως εἰσῄει στενοχωρούμενος ἁπανταχόθεν τοῖς παραπέμπουσιν.

Ἐπεὶ δὲ πάντων εὐθὺς ὅτε τῆς φιλοσοφίας ἥπτετο, καθάπερ τινὸς ἄχθους ἑαυτὸν ἠλευθέρωσε καὶ περιῆν αὐτῷ τῶν πρὸς τὴν ζωὴν ἀναγκαίων οὐδέν, οὐκ ἀγρὸς οὐ τόπος οὐκ οἰκία, ἀλλὰ πάντα ἦν αὐτὸς ἑαυτῷ, μᾶλλον δὲ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ πίστις πατρὶς ἦν αὐτῷ καὶ ἑστία καὶ πλοῦτος, ὡς οὖν τῆς μὲν πόλεως ἐντὸς ἦν, οἶκος δὲ αὐτῷ πρὸς ἀνάπαυ- 921 M.
σιν οὐδαμοῦ οὐ τῆς ἐκκλησίας οὐκ ἴδιος θορυβουμένων τῶν περὶ αὐτὸν

14sq cf 15,25sqq

V^{c}SΛΟΕΩUX^a 1 ἐθέλοι Λ ante τοὺς δαίμονας add ἐξοικίζων τε καὶ ἐνοικίζων O τὰ δαιμόνια ΩUX^a ante ὥσπερ add ἐξοικίζων E ἐξοικίζων τε (ἐξοικίζονται V^c) καὶ εἰσοικίζων (ἐνοικ- X^a) V^{c}SΛΩUX^a post ὥσπερ add τὰ v ἐκεῖνον Ov 4 δέ: δὴ SΛ 5 ἐπεὶ δὲ V^c ἐπεὶ E ἐπεί τε U καθαυτοὺς O κατὰ ταὐτὸν E ἀτενῶς εἰς ἐκεῖνον Ω ἀτενὲς εἰς ἐκεῖνον UX^a ἀτενὲς E 6 ὕλη ἄψυχος E 7 post ἐντυγχανόντων add τὰς ὄψεις Ω στρεφόμενος Ωv καί: om Λ ἀλλὰ Ω 9 πρώτος (sic) O πρῶτος V^c πρῶτον EX^a 9-10 πόλιν μεγάλην UX^a 10 τοσαύτης Ov συνηθείας: post μηδεμιᾶς coll ΛΟ post αὐτῷ Ω προϋπαρχούσης αὐτῷ Ov 11 ἐκείνον (sic) X^a ἐκεῖνον U 12 πρὸς prius om O 13 ἐπιστρεφόμενον ἠθροισμένων coll Ev 14 ἐν τῷ λίθῳ: τοῦ λίθου UX^a τῶν λίθων S (τῷ λίθῳ Ath Doch 5) 15 ὀλιγοστῶν: ὁ λόγος τῶν E ἐπιστάσεως: ἐπιστασίας ΛΟUX^{a}v 16 ὡς — τιμώσης (17) om E πάσης post αὐτοῦ coll Ω ὡς πάσης et αὐτοῦ om V^{c}S 17 εἰσίει V^c πανταχόθεν UX^a 19 ἐπειδὴ V^c ἐπειδὴ δὲ ΟΩUX^a ante εὐθὺς add ὁμοῦ v 20 καίπερ ἦν V^{c}Ev καὶ ἦν SO post ζωὴν add ταύτην ΩUX^a οὐδὲν ἀναγκαῖον ΩUX^a(-καίον) ἀναγκῶν E 22 ἡ alt om V^c ante πατρὶς add καὶ V^{c}O αὐτῷ ἦν coll Ev 24 αὐτῶν X^a (corr m rec)

καί, ὅπως ἂν καταχθείη καὶ παρά τίνι τὴν σκέπην εὕροι, διαποροῦντων ,,Τί ταῦτα'', φησὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ διδάσκαλος, ,,ὥσπερ ἔξω τῆς τοῦ θεοῦ σκέπης ὄντες διαπορεῖτε, ὅπου χρὴ διαναπαῦσαι τὰ σώματα; μικρὸς ὑμῖν οἶκος ὁ θεὸς εἶναι δοκεῖ, εἴπερ Ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν; ἢ στενοχωρεῖσθε τῇ οὐρανίῳ σκέπῃ καὶ ζητεῖτε παρὰ τοῦτο καταγώγιον ἄλλο; εἷς οἶκος ὑμῖν ἔστω διὰ σπουδῆς ὁ ἑκάστου ἴδιος, ὁ διὰ τῶν ἀρετῶν οἰκοδομούμενος καὶ εἰς ὕψος ἀνατεινόμενος. τοῦτο λυπείτω μόνον, μὴ τὸ τοιοῦτον ὑμῖν οἰκητήριον ἀπαράσκευον ᾖ. αἱ γὰρ τῶν γηΐνων τοίχων περιβολαὶ τοῖς ἐν ἀρετῇ ζῶσι κέρδος οὐ φέρουσι, μᾶλλον δ' ἂν εἰκότως ὑπὸ τῶν ἐν κακίᾳ μολυνομένων ἡ τῶν τοίχων χρεία σπουδάζοιτο, διότι προκάλυμμα πολλάκις τῶν κρυπτῶν τῆς αἰσχύνης ὁ οἶκος γίνεται. οἷς δὲ δι' ἀρετῆς ἡ ζωὴ κατορθοῦται, οὐκ ἔχουσιν οἱ τοῖχοι ὅ τι περικαλύψουσιν.'' ταῦτα δὲ πρὸς τοὺς συνόντας διεξιόντος ἐπιστάς τις τῶν ἐπισήμων ἀνὴρ γένει καὶ πλούτῳ καὶ τῇ λοιπῇ δυναστείᾳ τοῖς πρώτοις ἐναρίθμιος ὤν, Μουσώνιος ὄνομα τῷ ἀνδρί, ὡς εἶδε πολλοὺς περὶ τὴν αὐτὴν σπουδὴν προθυμουμένους, ὅπως ἂν τοῖς ἰδίοις οἴκοις τὸν ἄνδρα δέξαιντο, φθάσας τοὺς ἄλλους ὑφαρπάζει τὴν χάριν ἑαυτῷ παρακαλῶν ἐπιξενωθῆναι τὸν μέγαν καὶ τιμῆσαι τῇ εἰσόδῳ τὸν οἶκον, ὡς ἂν σεμνότερός τε καὶ ἀοίδιμος τῷ μετὰ ταῦτα γένοιτο βίῳ τοῦ χρόνου καὶ τοῖς ἐφεξῆς τὴν μνήμην τῆς τοιαύτης τιμῆς παραπέμποντος. ἐπεὶ δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ συνδραμόντες περὶ τῶν ὁμοίων ἱκέτευον, δίκαιον εἶναι κρίνας δοῦναι τὴν χάριν τῷ προκατάρξαντι τοὺς ἄλλους διὰ τῆς τῶν λόγων φιλοφροσύνης ἀσπασάμενός τε καὶ ἀντιτιμήσας παρὰ τῷ προλαβόντι κατάγεται.

Εἰ δὲ διηγηματική τίς ἐστι καὶ ἀκατάσκευος τῶν περὶ αὐτοῦ λόγων ἡ ἱστορία τὰς ἐκ περινοίας τινὸς ἐφευρισκομένας τοῖς πράγμασιν ἐπαυ-

4-5 Act 17,28

V^cSΛOEΩUX^a 1 καί pr: τὸ Λ post καὶ alt add τὸ S ante καὶ alt add ἢ Ω 2 ὁ διδάσκαλος πρὸς αὐτοὺς coll O 4 ante μικρὸς add μὴ SΛΩ ὑμῖν ex ἡμῖν corr S εἶναι ὁ θεὸς coll Ev 5 οὐρανίᾳ V^cSΩ 5-6 παρὰ τούτῳ V^c παρ' αὐτοῦ E 6 ὁ om SO 7 καὶ — ἀνατεινόμενος om V^cΛ 8 ἡμῖν OEUv ἀπαρασκεύαστον Ω ἦν V^c 10 φέρωσιν X^a ἂν: α in rasuram scr m rec ut vid O 11 τοίχων: τοιοῦτον V^c τοιούτων S σπουδάζεται V^cSOv 12 ἡ ζωή: ὁ βίος V^cSOv κατορθοῦται: σπουδάζεται V^cS ἐσπούδασται Ov 13 περικαλύψωσιν v δὲ om OΩ συνέντας v 14 διεξιόντας O (an διεξιόντα?) post διεξιόντος add τοῦ μεγάλου Γρηγορίου Ω ἀνήρ: om SΛ post γένει add τε ΛUX^a 15 ὢν om UX^a τοὔνομα (τῷ ἀνδρὶ om) Λ 16 ὡς εἶδε: οὗτος ἰδὼν EΩUX^a 17 ante τοῖς add ἐν ΩUX^a δέξοιντο Ov ἄλλους: πολλοὺς Ω 18 παρακαλῶν ἐν αὐτῷ Λ 19 μετ' αὐτὰ V^c 20 γένηται OΩ post μνήμην add καὶ Ω 21 παραπέμποιτο E πολλοὶ om V^c πολλοὶ καὶ ἄλλοι coll Λ 22 καθικέτευον UX^a τῷ: τὸ V^c κατάρξαντι V^cO 23 διασπασάμενος Ev ἀντασπασάμενος UX^a

ξήσεις ἑκουσίως τοῦ ἡμετέρου παραλείποντος λόγου, γένοιτο ἂν καὶ αὐτὴ τοῖς ὀρθῶς τὰ πράγματα κρίνουσιν οὐ μικρὰ μαρτυρία τοῦ μηδὲν δι' ἐπινοίας ἐπαύξεσθαι τοῦ μνημονευομένου τὰ θαύματα, ἀλλ' ἀρκεῖν τὴν μνήμην τῶν κατ' αὐτὸν πραγμάτων πρὸς τελειότατον ἔπαινον οἷόν τι κάλλος αὐτοφυὲς ἐπὶ προσώπου οὐδεμιᾷ περιεργίᾳ κομμωτικῆς τέχνης ἐπανθιζόμενον. ὄντων δὲ τῶν προκατηχημένων τὸν λόγον ἐν ὀλίγῳ τῷ ἀριθμῷ πρὶν παρελθεῖν τὴν ἡμέραν καὶ ἐν δυσμαῖς γενέσθαι τὸν ἥλιον τοσοῦτοι παρὰ τὴν πρώτην συντυχίαν προσέθεντο, ὥστε πρὸς σύστημα λαοῦ τὸ πλῆθος τῶν πεπιστευκότων ἱκανῶς ἔχειν. ὄρθρος, καὶ πάλιν ἐπὶ θύραις ὁ δῆμος, αὐτοὶ καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες καὶ τὸ γηραιὸν τῆς ἡλικίας καὶ οἷς τισιν ἦν ἐκ δαιμόνων ἢ ἐξ ἄλλης τινὸς ἐπηρείας συμφορὰ περὶ τὸ σῶμα, καὶ ἐν μέσοις ἐκεῖνος πρὸς τὴν ἑκάστου τῶν συνειλεγμένων χρείαν ἁρμοδίως τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος μεριζόμενος 924 M.
κηρύσσων συνεξετάζων νουθετῶν διδάσκων ἰώμενος. τούτῳ γὰρ δὴ μάλιστα προσῆγε τοὺς πολλοὺς τῷ κηρύγματι, ὅτι συνέβαινεν ἡ ὄψις τῇ ἀκοῇ καὶ δι' ἀμφοτέρων τῆς θείας δυνάμεως ἐπέλαμπεν αὐτῷ τὰ γνωρίσματα. τὴν μὲν γὰρ ἀκοὴν ὁ λόγος, τὰς δὲ ὄψεις τὰ περὶ τοὺς ἀσθενοῦντας ἐξέπληττε θαύματα. ὁ πενθῶν παρεκαλεῖτο, ὁ νέος ἐσωφρονίζετο, ὁ γηραιὸς τοῖς καθήκουσι λόγοις ἐθεραπεύετο. δοῦλοι πρὸς δεσπότας οἰκείως ἔχειν, οἱ κρατοῦντες τοὺς ὑποχειρίους φιλανθρωπεύεσθαι, ὁ πενόμενος ἕνα πλοῦτον εἶναι τὴν ἀρετὴν ἐδιδάσκετο, ἧς πᾶσι πρόκειται κατ' ἐξουσίαν ἡ κτῆσις, ὁ τῷ πλούτῳ κομῶν καταλλήλως ἐνουθετεῖτο οἰκονόμος εἶναι τῶν προσόντων οὐ κύριος διδασκόμενος. γυναιξὶ τὰ πρόσφορα, παισὶ τὰ σύμμετρα, πατράσι τὰ πρέποντα νέμων καὶ πᾶσι πάντα γινόμενος τοσοῦτον ἑαυτῷ λαὸν ἀθρόως τῇ

18 ὁ πενθῶν cf Matth 5,4 ὁ νέος cf Tit 2,6 19 ὁ γηραιὸς cf I Tim 5,1 19-20 cf Eph 6,5.9; Col 4,1 25 I Cor 9,22

V^cSΛOEΩUX^a 1 παραλιπόντος OEΩv 2 αὕτη O 3 δι': ἐξ Λ ἐπαύξασθαι X^a τῷ μνημονευομένῳ EΩX^av τῶν μνημονευομένων U 4 τελειώτατον Ω τελεώτατον Λ E 5 ἐπὶ: εἶναι UX^a 6 τῶν: καὶ X^a προκατηχουμένων V^cSOv 7 τῷ ἀριθμῷ om V^c post πρὶν add ἢ Ω 8 τοσοῦτον E πρώτην om v 9 ναοῦ Λ 10 post αὐτοὶ add τε OΩv γηραλέον Ω 11 οἷς τισιν: εἴ τις E ἦν om E post ἦν add ἢ S συμφορά: ἢ συμφορᾶς E ἡ συμφορὰ v 14 τοῦτο V^cΩX^a δὴ om V^c 15 προσῆγε: προσήγετο V^cSΛOEUX^av τοὺς om V^cSO 16 δι' om S ἔλαπεν (sic) X^a (m rec sscr μ) 17 γὰρ om Λ 18 θαύμα (sic) O (corr m rec) 19 ὁ γηραιός: καὶ S δούλοις O 20 τοὺς ὑποχειρίους: τοῖς ὑποχειρίοις SΛEΩUX^av 21 οἱ πενόμενοι ΩX^a εἶναι om E ἧς: ἥτις V^cSΛOv 22 ἡ om V^cSΛ κτίσις E κομῶν: μ ex alia litt corr m rec X^a καταδήλως E 24 παισί: -σ- corr ex -ντ- ut vid m rec O παισὶ — σύμμετρα om S σύμμετρα: συμφέροντα X^a post σύμμετρα add φέροντα U 25 πάντα πᾶσι coll V^cΛEΩ γενόμενος v ἀθρόως post παρεστήσατο (28,1) coll V^cSO

συνεργίᾳ τοῦ πνεύματος παρεστήσατο ὥστε πρὸς ναοῦ κατασκευὴν ὁρμῆσαι πάντων χρήμασί τε καὶ σώμασι πρὸς τὴν σπουδὴν ὑπουργούντων. οὗτός ἐστιν ὁ ναὸς ὁ μέχρι τοῦ παρόντος δεικνύμενος, ὃν ὁ μέγας ἐκεῖνος εὐθὺς ἐπιστὰς οἷόν τινα θεμέλιον καὶ κρηπῖδα τῆς ἰδίας ἱερωσύνης προκατεβάλετο θείᾳ τινὶ ὁρμῇ καὶ συνεργίᾳ κρείττονι περαιώσας τὸ ἔργον ὡς τῷ μετὰ ταῦτα μαρτυρεῖται χρόνῳ. σεισμοῦ γάρ ποτε βαρυτάτου τῇ πόλει ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις γεγενημένου καὶ πάντων μικροῦ δεῖν ἄρδην ἀπολωλότων τῶν τε δημοσίων καὶ τῶν ἰδιωτικῶν οἰκοδομημάτων ἁπάντων ἐρειπωθέντων μόνος ἔμεινεν ὁ ναὸς ἐκεῖνος ἀρραγής τε καὶ ἄσειστος, ὡς καὶ διὰ τούτου φανερὸν εἶναι μεθ' οἵας δυνάμεως ὁ μέγας ἐκεῖνος τῶν κατ' αὐτὸν πραγμάτων ἀντελαμβάνετο.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πολλοῖς ὕστερον χρόνοις εἰς μαρτυρίαν τῆς τοῦ μεγάλου πίστεως παρὰ τῆς θείας ἀπεδείχθη δυνάμεως. τότε δὲ τοῖς ἀποστολικοῖς θαύμασι τῶν τε κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν περίοικον ἁπάντων ἐκπεπληγμένων καὶ πᾶν τὸ παρ' αὐτοῦ λεγόμενόν τε καὶ γινόμενον θείᾳ δυνάμει πράττεσθαί τε καὶ λέγεσθαι πεπιστευκότων οὐδὲ τῶν βιωτικῶν ἀμφισβητημάτων ἄλλο τι δικαστήριον ᾤοντο εἶναι αὐτοῖς κυριώτερον, ἀλλὰ πᾶσα κρίσις καὶ πᾶσα δυσδιεξόδευτος πραγμάτων πλοκὴ ταῖς ἐκείνου συμβουλίαις διελύετο. ὅθεν εὐνομία τε καὶ εἰρήνη κοινῇ τε πᾶσι καὶ τοῖς καθ' ἕκαστον διὰ τῆς ἐκείνου χάριτος ἦν καὶ πολλὴ τῶν ἀγαθῶν ἡ ἐπίδοσις ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ μηδεμιᾶς κακίας τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐπικοπτούσης ὁμόνοιαν. οὐκ ἄκαιρον δ' ἂν ἴσως εἴη μιᾶς αὐτοῦ κρίσεως μνήμην ποιήσασθαι, ὡς ἂν κατὰ τὴν παροιμίαν ὅλον ἡμῖν γένηται καταφανὲς ἐκ τοῦ κρασπέδου τὸ ὕφασμα. καὶ γὰρ ἡ θεία γραφὴ
925 M. πολλὰς τοῦ Σολομῶντος κρίσεις τοῖς ὑπηκόοις δικάσαντος ἠρκέσθη διὰ μιᾶς πᾶσαν τοῦ ἀνδρὸς παραστῆσαι τὴν σύνεσιν· ὅτε ταῖς δύο μητράσι

V^cSΛΟΕΩUX^a 1 post τοῦ add ἁγίου S ὥστε: ὡς V^cS 3 post ναὸς add οὗ τὰς ἀρχὰς τῆς κατασκευῆς κατεβάλλετο, ἐπεκαλλώπισε δέ τις τῶν μετ' ἐκεῖνον ἐκείνου ἀξίως Ev (κατεβάλετο) ὃν: ὁ O (corr m rec) 3-4 ἐκεῖνος ὁ μέγας coll V^c 4 ἐκεῖνος: Γρηγόριος Ω θεμέλιόν τινα UX^a 5 προκατεβάλετο: τῷ περιφανεστάτῳ τῆς πόλεως ἐναπέθετο v ὁρμῇ τινι coll Λ ἐνεργείᾳ Λ ὁρμῇ — κρείττονι: δυνάμει V^cSOEv περαιώσας: τελειώσας v σπουδάσας περὶ E περαιώσας post ἔργον (6) coll ΩUX^a 6 τῷ: τὸ X^a τε V^c 7 τὴν πόλιν E γεγενημένου: κλονήσαντος E 8 δεῖν: δ' ἂν X^a (corr m rec) τῶν τε δημοσίων om S 9 ἐρημωθέντων V^cO ἐρειπιωθέντων sic καὶ ἐρημωθέντων v 10 post εἶναι add καὶ v 11 καθ' ἑαυτὸν UX^a καθ' ἑαυτῶν Λ 12 τοῦ om U 13 post μεγάλου add Γρηγορίου Ω τότε δὲ: τὸ δὲ μεῖζον ὅτι Ω 16 λέγεσθαι: τελεῖσθαι Ω (sed coll τελ. τε καὶ πράττ.) UX^a οὐδὲν S 17 ἀμφισβητισμάτων V^c 19 post ἐκείνου add προτάσσει (sic) καὶ Ω συμβουλαῖς UX^a τε alt om Λ post τε alt add καὶ SEv 20 καὶ pr om O 22 ἐπισκοπτούσης Ω ἐπισκωπτούσης O ὁμόνοιαν post ἀλλήλους coll ΛΕΩUX^av ante μιᾶς add καὶ Ω 23 μνείαν E (sed sscr μνήμην) ὑμῖν Ω 24 γένηται: post ὕφασμα coll S γένοιτο ΛUX^a τὸ: τοῦ O (sed corr ead m) 26 τοῦ ἀνδρὸς post σύνεσιν coll U

δικάζων, ἐπειδὴ ἀνεξέλεγκτον ἦν τὸ ἀδίκημα κατὰ τὸ ἴσον ἑκατέρας αὐτῶν τὸ μὲν τεθνηκὸς παιδίον οὐ προσιεμένης τοῦ δὲ περιόντος ἀντεχομένης, ἔγνω δι' ἐπινοίας ἀνιχνεῦσαι τὴν κεκρυμμένην ἀλήθειαν. ἐπειδὴ γὰρ ἀμάρτυρον ἦν τὸ ἀδίκημα καὶ ἰσοστάσιος ἐφ' ἑκατέρων ἥ τε τοῦ ψεύδους καὶ ἡ τῆς ἀληθείας ὑπόνοια, τὴν φύσιν εἰς μαρτυρίαν τῆς ἀληθείας ἑαυτῷ παρεστήσατο διὰ τῆς σεσοφισμένης ἀπειλῆς τὸν σκοπὸν τῆς διανοίας ἐπικρυψάμενος. προστάξας γὰρ δῆθεν τοῦ τε περιόντος καὶ τοῦ τεθνηκότος κατὰ τὸ ἴσον ξίφει διατμηθέντων ἀμφοτέραις προσνεμεθῆναι τὰ τῶν τέκνων ἡμίτομα παρέδωκε τῇ φύσει τῆς ἀληθείας τὴν κρίσιν. ὡς γὰρ ἡ μὲν ἀσμένως τὸ προστεταγμένον ἐδέξατο καὶ τὸν δήμιον ἤπειγεν, ἡ δὲ συγκινηθεῖσα τοῖς μητρῴοις σπλάγχνοις ἡττῆσθαι διωμολόγει φείσασθαι τοῦ τέκνου παρακαλοῦσα — χάριν γὰρ εἶχεν, εἰ ὁπωσοῦν τὸ νήπιον σῴζοιτο —, τοῦτο κριτήριον τῆς ἀληθείας ὁ βασιλεὺς ποιησάμενος τῇ κατὰ τὸ ἑκούσιον ἡττηθείσῃ τὴν νικῶσαν ψῆφον χαρίζεται λογισάμενος, ὅτι ἡ ἀφειδοῦσα τῆς τοῦ τέκνου σφαγῆς κατηγορεῖται παρὰ τῆς φύσεως ὡς οὐκ οὖσα μήτηρ ἐκείνου, οὗ κατεπείγει τὸν θάνατον. τίνα τοίνυν καὶ ἡμεῖς τοῦ μεγάλου Γρηγορίου κρίσιν διηγησώμεθα;

Δύο τινὲς ἀδελφοὶ νέοι τὴν ἡλικίαν ἄρτι τὸν πατρῷον ἐν ἑαυτοῖς διελόμενοι κλῆρον λίμνης ἀντεποιοῦντο μιᾶς πᾶσαν ἔχειν φιλονεικοῦντες ἑκάτερος καὶ οὐ παραδεχόμενος τὸν ἄλλον εἰς κοινωνίαν τῆς κτήσεως. γίνεται οὖν τῆς δίκης κύριος ὁ διδάσκαλος καὶ κατὰ τὸν τόπον γενόμενος τοῖς ἰδίοις ἑαυτοῦ νόμοις ἐκέχρητο πρὸς τὴν δίαιταν εἰς καταλλαγὰς

1sqq cf III Regn 3,16sqq 19sqq cf Syr c 9; Rufin Euseb hist eccl VII 28,2 (p 953 Schwartz-Mommsen); Greg Magn dial I,7

V^cSΛΟΕΩUX^a 1 δικάζει E ἐπεὶ δὲ E ἀνέλεγκτον V^cΩUX^a ἀνέγκλητον E ἴσων X^a 2 προιεμένης ΕΩ 4 γὰρ om Λ post ἰσοστάσιος add ἦν X^a ἐφ': ἀφ' X^a ἑκατέρου Ω post ἑκατέρων add ἦν V^c 5 ἡ om SΩX^a 7 τε om E 8 περιόντος: ζῶντος E post τεθνηκότος add τὸ σῶμα Ev διατμηθῆναι E ἀμφοτέροις O ante ἀμφοτέραις add καὶ ταῖς E 9 διανεμηθῆναι Ω 10 post κρίσιν add τοῦ πράγματος UX^av προσταχθὲν V^cO 11 ἐπῆγεν E 12 ἡττεῖσθαι Ω ἡττᾶσθαι V^c χάριν γὰρ: καὶ χάριν ΛΕ 13 ἔχειν EUX^a εἰ om U 13-14 τῆς ἀληθείας post βασιλεὺς coll ΛΟ post ποιησάμενος Ω 14 τὸ: τὸν X^a ἡττηθείσῃ om v 16 ante ὡς add καὶ Ov ὡς om Ω κατεπίγει V^c κατηπείγει Ω κατείπηγε U κατηπείγετο X^a 17 κρίσιν post ἡμεῖς coll v 18 διηγησόμεθα V^cΛΕΩX^av 19 τὸν: τῶν UX^a πατρῴων X^a (corr m rec) ἐν om ΛΩUX^a ἑαυτοῖς: om Ω αὐτοῖς Λ (sed corr) UX^a 20 κλῆρον: post πατρῷον (19) coll S πλοῦτον U 20-21 φιλονεικοῦντος ἑκατέρου ... παραδεχομένου Λ 21 ἑκάτερος ante πᾶσαν (20) coll S τῶν ἄλλων V^c τὸν ἕτερον Λ post ἄλλον add ὁ ἕτερος Ev ὁ ἄλλος τὸν ἕτερον UX^a κτίσεως V^cE 22 οὖν om V^cΛΕ 23 αὐτοῦ ΟΕΩX^av

ἄγων καὶ συμβῆναι παρακαλῶν διὰ φιλίας τοὺς νέους καὶ τὸ τῆς εἰρήνης κέρδος προτιμότερον τῶν ἐκ τῆς προσόδου ποιήσασθαι. †τὸ μὲν γὰρ εἰς ἀεὶ παραμένει καὶ ζῶσι καὶ τελευτήσασιν, τῶν δὲ πρόσκαιρον μὲν τὴν ἀπόλαυσιν, αἰωνίαν δὲ τὴν ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ κατάκρισιν καὶ ὅσα εἰκὸς ἦν ἐκεῖνον λέγειν καταστέλλοντα τὸ ἀτακτοῦν τῆς νεότητος†. ἐπεὶ δὲ ἄπρακτος ἡ παράκλησις ἦν καὶ ἡ νεότης ἐφλέγμαινε καὶ εἰς θυμὸν ἐξεκαίετο πλείονα τῇ ἐλπίδι τοῦ κέρδους περιοιδαίνουσα καὶ στρατὸς ἑκατέρωθεν ἐκ τῶν ὑποχειρίων παρεσκευάζετο καὶ πολυχειρία φονῶσα θυμῷ καὶ νεότητι στρατηγουμένη καὶ ὥριστο τῆς συμπλοκῆς ὁ καιρός, μελλούσης κατὰ τὴν ὑστεραίαν τῆς μάχης ἐξ ἑκατέρων συρρήγνυσθαι παραμείνας ταῖς ὄχθαις τῆς λίμνης ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος καὶ διακαρτερήσας ἐν ἀγρυπνίᾳ τὴν νύκτα Μωσαϊκήν τινα θαυματουργίαν ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἔδειξεν οὐ πληγῇ ῥάβδου πρὸς δύο τμήματα τὸν βυθὸν διασχί-
928 M. σας, ἀλλὰ πᾶσαν αὐτὴν ἀθρόως ἀποχερσώσας ἤπειρον ἔδειξεν τῷ ὄρθρῳ τὴν λίμνην ξηράν τε καὶ ἀνικμον, ὡς μηδὲ ἐν τοῖς κοίλοις ἔχειν τι τοῦ ὕδατος λείψανον τὴν πρὸ τῆς εὐχῆς πελαγίζουσαν. καὶ ὁ μὲν ταῦτα τῇ θείᾳ δυνάμει δικάσας πάλιν πρὸς ἑαυτὸν ἀνεχώρει, τοῖς δὲ νέοις ἡ ἐκ τῶν ἔργων ἀπόφασις τὴν φιλονεικίαν διέλυσεν. μὴ γὰρ ὄντος ὑπὲρ οὗ τὸν κατ' ἀλλήλων ἐξηρτύοντο πόλεμον, εἰρήνη τὸν θυμὸν διεδέξατο καὶ πάλιν ἑαυτὴν ἐν τοῖς ἀδελφοῖς ἡ φύσις ἐγνώρισε. καὶ νῦν ἔστιν ἰδεῖν τῆς θείας ἐκείνης ἀποφάσεως ἐναργῆ τὰ σημεῖα. κύκλῳ γὰρ τῆς ποτε λίμνης ἴχνη τινὰ τῆς τοῦ ὕδατος ἐπικλύσεως εἰς ἔτι καὶ νῦν διασῴζεται. τὸ δὲ ὅσον βύθιον ἦν τότε καὶ ἐν πυθμένι τοῦ ὕδατος, ἅπαν μετεσκευάσθη πρὸς ἄλση καὶ οἴκησιν καὶ λειμῶνας καὶ ἄροσιν.

Ταύτης οἶμαι τῆς δίκης μηδ' ἂν αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν ὀνομαστὸν Σολο-

12-14 cf Exod 14,16sqq 15 cf Basil de spir sanct 29 (Migne PG 32,205C)

V^{c}SΛOEΩUX^{a} 1 συμβιβασθῆναι Ω 2 τῶν: τοῦ EUX^{a} τὸν V^{c} τῶν προσόδων U προόδου V^{c} τὸ: τὴν Ov τὸ — νεότητος (5) non elaboratum videtur, cf praef p CXXVI 3 μένει Λ διαμένει Ω παραμένειν Ov τετελευτήσασι Ω τελευτῶσι E τῶν: τὸ SΛE post μὲν add εἶναι Ω 4 αἰώνιον E τῇ ἐπὶ τῇ O τῇ ἐπὶ τὴν v post κατάκρισιν add ἔχει SΛEv 5 κατὰστελλον (sic) V^{c} ἄτακτον V^{c}UX^{a} ἐπειδὴ δὲ UX^{a} 6 ἄτακτος post παράκλησις coll UX^{a} ἦν post ἄπρακτος coll v 7 πλείονι v 8 παρεσκευάζετο: ἐστρατεύετο Λ, sed adscr ead m in margine παρεσκευάζετο καὶ om v 9 καὶ θυμῷ coll U νεότης UX^{a} ὀργῇ E καὶ ante ὥριστο om E 10 post μελλούσης add δὲ Ev 12 post νύκτα add πᾶσαν Ω 13 πρὸς: εἰς Ω 14 post ἀλλὰ add εὐχῇ v ἀθρόως om E ἔδειξεν: ἐποίησεν EUX^{a} τῷ ὄρθρῳ om UX^{a} 14-15 τῷ — λίμνην om E 17 ἀνεχώρει: ᾤχετο SΛ (sed ante πρὸς coll) 18 ὄντως U ὑπόντος Ω post ὄντος add τοῦ v 19 τὸν pr: τῶν Ov τὂν (sic) Λ ἐξήρτυον V^{c}ΛOEv 20 ἡ φύσις ante ἐν coll S 23 δὲ om X^{a} ἦν βύθιον coll S καὶ om Λ post ἐν add τῷ Ov 24 πρὸς: εἰς V^{c}ΛOv λειμῶνας καὶ οἴκησιν Ω ἄρωσιν V^{c}Ω 25 τῆς: τῶς X^{a} οὐδ' O τὸν ὀνομαστὸν post Σολωμῶντα coll E

μῶντα τῶν πρωτείων ἀμφισβητῆσαι. τί γὰρ τοσοῦτον εἰς ἀρετήν· ἀποσῶσαι τὸ μητρῴων δύο μαζῶν βρέφος ἐνυπομάζιον, ᾧ τὸ ἴσον ἦν πάντως εἰς σωτηρίαν εἴτε παρὰ τῆς γεννησαμένης εἴτε καὶ παρὰ τῆς ἑτέρας αὐτῷ τὰ τῆς ἀνατροφῆς ἐσπουδάζετο, ἢ δύο νεανίαις βραβεῦσαι τὴν σωτηρίαν, οἳ νῦν ἐπὶ τὰ τοῦ βίου πράγματα παρελθόντες ἐν ἀκμῇ τῆς νεότητος κατ' αὐτὸ τῆς ἡλικίας τὸ ἄνθος τοῦ θυμοῦ πρὸς τὸν κατ' ἀλλήλων φόνον αὐτοὺς παροιστρήσαντος ἔμελλον θέαμα πικρὸν τοῖς τότε μετ' ὀλίγον ἐπιδειχθήσεσθαι κατ' ἀλλήλων τὰς χεῖρας ὁπλίσαντες, ἐφ' ᾧ ἐλπὶς ἦν ἢ ἀμφοτέρους ὑπ' ἀλλήλων φθαρήσεσθαι ἢ τὸν ἕνα γενέσθαι πάντως ἐν τῷ τῆς ἀδελφοκτονίας μιάσματι; — ἵνα παρῶμαι τοὺς ἑκατέρῳ τούτων συμπαρατασσομένους ἐν τῷ ἴσῳ θυμῷ, οἷς εἷς ὅρος τῆς κατ' ἀλλήλων ὁρμῆς ὁ τῶν ἀντιτεταγμένων θάνατος ἦν. ὁ τοίνυν ἤδη κατ' αὐτῶν κυρωθεῖσαν ὑπὸ τῆς τοῦ πονηροῦ στρατηγίας τὴν τοῦ θανάτου ψῆφον διὰ τῆς εὐχῆς ἀναλύσας καὶ τὴν φύσιν πάλιν πρὸς ἑαυτὴν καταλλάξας καὶ μεταβαλὼν εἰς εἰρηνικὰς εὐφροσύνας τὴν περὶ τοὺς φόνους σπουδὴν πόσῳ μᾶλλον ἂν εἰκότως ἐπὶ τῇ κρίσει θαυμάζοιτο παρὰ τὸν τῆς ἑταιρίδος τὴν κακουργίαν φωράσαντα; τὸ γὰρ ἐπὶ τῷ ὕδατι θαῦμα, πῶς ἀθρόως εἰς χέρσον μετεσκευάσθη τὸ πλόϊμον, πεδίον γενομένη κοῖλον ἡ λίμνη, καὶ πῶς ἡ ἀντὶ θαλάσσης οὖσα τῷ τόπῳ πρότερον νῦν πρὸς καρπῶν ἀνεῖται φοράν, τοῦτο σιγᾶν οἶμαι καλῶς ἔχειν μᾶλλον ἢ διεξιέναι τῷ λόγῳ μὴ δυναμένῳ κατ' ἀξίαν συνεπαρθῆναι τῷ θαύματι. τί γὰρ τοιοῦτον ἐν τοῖς ἀναγράπτοις θαύμασι μεμαθήκαμεν ὡς δύνασθαι εἰς ἴσον ἐλθεῖν τούτῳ διὰ συγκρίσεως; ἔστησεν ὁ τοῦ Ναυὴ Ἰησοῦς τὸ ῥεῖθρον τοῦ Ἰορδάνου, ἀλλ' ἕως ἡ

24-32,2 cf Ios 3

V^{c}SΛOEΩUX^{a} 2 τὸ pr om EUX^{a} ante μητρῴων add τῶν Ov τῷ μητρῴῳ μαζῷ (δύο om) EUX^{a} ἓν ὑπομάζιον V^{c}ΛΩ ἦν: ἢ Λ om E 3 πάντων X^{a} ἡ σωτηρία UX^{a} γεννησάσης UX^{a} γενησαμένης V^{c} καὶ om Λ 4 ἑαυτῷ Ov αὐτῶν E ἢ: καὶ ΛEΩUX^{a} νεανίας v 5 μετελθόντες Λ 6 τὸ ante τῆς coll S τῷ θυμῷ E 7 φόνον — ἀλλήλων (8) om U αὐτοῖς V^{c}ΛOv ἑαυτοὺς E παροιστρήσαντες E παριστωρήσαντος X^{a} φρικτὸν E ante τοῖς add ἐν E 8 κατ' — πάντως (10) om X^{a} καθ' ἑαυτῶν S τὰς χεῖρας om V^{c}O 9 καταφθαρήσεσθαι U 10 παρῶεν SE 11 ἑκατέρων U ἑκατέροις v παρατασσομένους ΛUX^{a} 13 κυριωθεῖσαν E 16 τοῦ φόνου ΩU νόμους Λ ἂν om Ev 17 παρὰ om X^{a} τοῦ ... φωρήσαντος X^{a} τὴν κακουργίαν τῆς ἑταιρίδος Ev τὴν τῆς ἑταιρίδος κακουργίαν U τὴν παρὰ τῆς ἑταιρίδος κακουργίαν X^{a} 18 τοῦ ὕδατος UX^{a} πλώϊμον Ov post πλόϊμον add καὶ EUv 19 πεδίον ἐγένετο καὶ Ev γενόμενον Ω 19-20 καὶ — πρότερον om U 20 ante πρότερον add τὸ V^{c}Ev νῦν om X^{a} ἀνεῖται: ἄνεισι V^{c}ΛOv ἀνέστη S ἀνίετο U ἀνίεται X^{a} 22 θαύματι: διηγήματι Ov τί γάρ: τοιγαροῦν Ω 24 ῥεῖθρον post Ἰορδάνου coll ΛEUX^{a}v

κιβωτὸς ἦν ἐν τῷ ὕδατι. περαιωθέντος δὲ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς κιβωτοῦ διελθούσης ἀπέδωκε πάλιν τῷ ῥείθρῳ τὸ σύνηθες. γυμνοῦται τοῦ ὕδατος ἐν τῷ Ἐρυθραίῳ πελάγει τὸ τῷ βυθῷ ὑποκείμενον ἀπωσθείσης ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐπὶ τὰ πλάγια τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ὁ χρόνος τοῦ
929 M. θαύματος ἦν ἡ τοῦ στρατοῦ πάροδος ἡ διὰ τοῦ ξηροῦ κατὰ τὸν βυθὸν γενομένη. μετὰ τοῦτο δὲ πάλιν μία τοῦ ὕδατος ἡ ἐπιφάνεια γίνεται καὶ τὸ πρὸς ὀλίγον διαιρεθὲν συνεκλύσθη. ἐνταῦθα δὲ τὸ ἅπαξ γενόμενον ἔμεινεν οἷον ἐγένετο, ὡς μὴ ἀπιστεῖσθαι τῷ χρόνῳ τὸ θαῦμα διὰ τῶν φαινομένων εἰς τὸ διηνεκὲς μαρτυρούμενον. τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν λίμνην λεγόμενά τε καὶ δεικνύμενα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἕτερον δὲ μετὰ τοῦτο θαῦμα τοιοῦτον παρ' αὐτοῦ δείκνυταί τε καὶ μνημονεύεται·

Ποταμός τις παρ' αὐτοῖς διαρρεῖ τὸν χῶρον αὐτῷ τῷ ὀνόματι τὸ τραχὺ καὶ ἀνήμερον ἐπισημαίνων τοῦ ῥεύματος. Λύκος γὰρ διὰ τὸ βλαπτικὸς εἶναι τῶν προσοικούντων ἐπονομάζεται. οὗτος πολὺς μὲν καὶ ἐκ τῶν πηγῶν καταφέρεται τῆς Ἀρμενίας διὰ τῶν ὑπερκειμένων ὀρῶν αὐτῷ δαψιλὲς ἐπιχορηγούντων τὸ ῥεῖθρον, κοῖλος δὲ πανταχοῦ τὰς ὑπωρείας τῶν κρημνῶν ὑπορρέων πολὺ μᾶλλον ταῖς χειμερίοις χαράδραις ἀποτραχύνεται πάσας εἰς ἑαυτὸν τὰς ἐκ τῶν ὀρῶν συρροίας ὑπολαμβάνων. ἐν δὲ τῷ ὑπτίῳ τῆς χώρας ἣν διεξέρχεται πολλάκις ταῖς ἑκατέρωθεν κρηπῖσι στενοχωρούμενος κατά τι μέρος ὑπερεχχεῖτο τῆς ὄχθης κατὰ τὸ πλάγιον ἅπαν ἐπικλύζων τῷ ῥείθρῳ τὸ ὑποκείμενον, ὥστε συνεχεῖς κατὰ τὸ ἀπροσδόκητον τοῖς παροικοῦσι τῷ τόπῳ τοὺς κινδύνους ἐπάγεσθαι, ἀωρὶ τῶν νυκτῶν ἢ καὶ μεθ' ἡμέραν πολλάκις

2sqq cf Exod 14,21sqq 12sqq cf Syr c 8; Basil de spir sanct 29 (Migne PG 32,205C) 13 de Lyco flumine cf Strabo XII 3,15.30

V^cSΛΟΕΩUX^a 2 τὸ ῥεῖθρον V^cΩ 3 post ὕδατος add ποτὲ Ω τὸ: τῷ V^c om X^a τοῦ βυθοῦ Ov ἀποκείμενον U 4 ὑπὸ: ἐπὶ Λ ἀλλ' ὁ: ἀλλὰ ΛΕΩUX^av 5 τοῦ ante ξηροῦ om ΛΕUX^av ξηρᾶς ΛUX^a 6 γινομένη X^a καὶ μετὰ τοῦτο πάλιν Ω μία: ἅμα Ε ἡ UX^a ἡ om ΛUX^a 7 τὸ pr om Λ συνεκλείσθη SΛ 8 ὅσον V^cS 9 post μαρτυρούμενον add τῆς εὐχῆς τοῦ ἁγίου τὴν ἐνέργειαν V^cO δὴ: οὖν ΩU 10 λεγόμενά: γενόμενα ΩU δὲ: οὖν Ω 11 θαῦμα post δὲ (10) coll X^a τοιοῦτον om X^a 12 διαιρεῖ S 14 βλαπτικὸν V^cΛOv ante τῶν add παρὰ OΩUv οὗτος: οὕτως v οὗ V^c πολὺς — καταφέρεται (15) om V^c πολὺ E 15 καὶ om X^a post Ἀρμενίας add τῆς χώρας v τῆς φορᾶς EX^a διὰ om ΛΩ 16 αὐτῷ: om V^cU ante διὰ coll OEX^av post ἐπιχορηγούντων coll Ω ἐπιχορηγούσης OEUX^av 17 τὰς: τῆς S ὑπορροίας SΩ ὑπουρίας V^c ἐπιρρέων Ω χειμερίαις OEX^av 18 χαράδραις om X^a ἐκ om U ὀρέων Λ 19 ἀπολαμβάνων UX^a ἣν: ἧς Ε δι' ἧς Ov 20 ὑπερεχεῖτο X^a ὑπερχεῖτο E' ὑπερεχχεῖται SΛΩU ὑπερχεῖται Ov ταῖς ὄχθαις U 21 τὸ alt om Λ ὑπερκείμενον Ov 22 τοῖς: τοὺς X^a προσοικοῦσι X^a 23 ἐπάγεσθαι ante ἢ coll S τῶν νυκτῶν: νύκτωρ X^a

τοῦ ποταμοῦ τοῖς ἀγροῖς ἐπεμβαίνοντος. ὅθεν οὐ φυτὰ μόνον καὶ σπέρματα καὶ βοσκήματα τῇ τῶν ὑδάτων φορᾷ διεφθείρετο, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἥπτετο τῶν οἰκητόρων ὁ κίνδυνος ἀπροόπτως ἐν τῇ ἐπικλύσει τοῦ ὕδατος ἐν ταῖς οἰκίαις ναυαγούντων. τῶν τοίνυν προκατορθωθέντων τῷ μεγάλῳ θαυμάτων εἰς ἅπαν διαπεφοιτηκότων τὸ ἔθνος ἀναστάντες οἱ κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο τῷ ποταμῷ προσοικοῦντες αὐτοὶ καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες πανδημεὶ πάντες ἱκέται τοῦ μεγάλου γίνονται δεόμενοι λύσιν αὐτοῖς τινα τῶν κακῶν ἐξ ἀνελπίστων πορίσασθαι· πάντα γὰρ ἐν αὐτῷ τὸν θεὸν δύνασθαι ὅσα ταῖς ἀνθρωπίναις ἐπινοίαις ἐστὶν ἀμήχανα. μηδὲν γὰρ τῶν εἰς βουλήν τε καὶ δύναμιν ἀνθρωπίνην ἡκόντων παρ' αὐτῶν ἐλλειφθῆναι λίθοις καὶ χώμασι καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς τὰ τοιαῦτα τῶν κακῶν εἴωθεν ἐπινοεῖσθαι πάντα πεποιηκότων καὶ ἀντισχεῖν πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ μὴ δυνηθέντων φοράν. καὶ ὡς ἂν μάλιστα παρ' αὐτῶν ἐναχθείη πρὸς ἔλεον, αὐτόπτην ἠξίουν γενέσθαι τῆς συμφορᾶς καὶ μαθεῖν, ὡς οὔτε μεταθεῖναι δυνατῶς εἶχον τὴν οἴκησιν καὶ ὅτι πάντοτε αὐτοῖς ὁ θάνατος ἐπὶ τῇ ὁρμῇ κεῖται τοῦ ὕδατος. γενόμενος τοίνυν κατὰ τὸν τόπον — οὐδεὶς γὰρ ὄκνος αὐτῷ τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν σπουδὴν διεκώλυεν — οὔτε ὀχήματος οὔτε ἵππων οὔτε ἄλλου τινὸς τῶν διαγαγεῖν αὐτὸν δυναμένων προσδεηθείς, ἀλλὰ βακτηρίᾳ τινὶ στηριζόμενος πᾶσαν διήνυσε τὴν ὁδὸν καὶ ἅμα προσφιλοσοφῶν τοῖς τῆς ὁδοῦ κοινωνοῦσιν αὐτῷ περὶ τῆς ὑψηλοτέρας ἐλπίδος, ἐν οἷς ἀεὶ κατὰ τὸ προηγούμενον διατρίβων τὰ ἄλλα πάρεργα τῆς προτιμοτέρας ἐποιεῖτο σπουδῆς, — ὡς οὖν ὑπεδείχθη παρά τε τῶν προκαθηγησαμένων ἡ τοῦ ῥείθρου παρατροπὴ καὶ αὐτὸ τὸ φαινόμενον τὴν συμφορὰν διηρμήνευεν εἰς βαθεῖαν ἐκχαραδρωθέντος τοῦ τόπου φάραγγα διὰ τῆς τῶν ὑδάτων ἐμπτώσεως, ταῦτά φησι πρὸς τοὺς συνειλεγμένους· ,,Οὐχ 932 M.

---

19 βακτηρίᾳ haud scio an pro imagine accipiendum sit, cf Greg Nyss Ascens IX 324,11; Theodoret Cyr in psalm 22,4 (Migne PG 80,1028A sq)

V^cSΛΟΕΩUX^a 3 ἐν om S 4 ἐν om Λ τοῖς οἴκοις U οἰκείαις X^a ναυαγούντων: ante ἐν ταῖς coll ΩU συνναυαγούντων Λ 5 post μεγάλῳ add Γρηγορίῳ Ω 6 ἐκείνῳ E αὐτοὶ: ἄνδρες v post αὐτοὶ add τε OΩ 7 post μεγάλου add Γρηγορίου Ω 8 ἐξ ἀνελπιστῶν κακῶν coll SΛ 9 ἅπαντα OEv γὰρ: δὲ X^a τὸν θεὸν ἐν αὐτῷ coll X^a post θεὸν add ἔλεγε Ev ἐπινοίαις: διανοίαις O ἐπινοίαις καὶ διανοίαις v ταῖς ἐπινοίαις τῶν ἀνθρώπων Λ ταῖς ἐπινοίαις ταῖς ἀνθρωπίναις X^a 10 ἐστιν om S 14 ἐναχθείη corr e κιναχθ- Λ ἐπαχθείη E 15 μεταθεῖναι post εἶχον coll OEX^av μεταθῆναι Ω 19 διάγειν Ω δυναμένων: βουλομένων Ω σκηριπτόμενος V^cO ἐπερειδόμενος EX^a 23 τε om EX^a προηγησαμένων E προσκαλεσαμένων U 24 τὴν συμφορὰν om V^c 25 διεμήνυεν v χαραδρωθέντος OEv 26 post συνειλεγμένους add ὁ μέγας Γρηγόριος Ω

ἔστιν ἀνθρώπων, ἀδελφοί, τὸ διαλαμβάνειν ὅροις τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν. μόνης τῆς θείας δυνάμεως ἔργον τὸ τοιοῦτόν ἐστιν ἐντὸς ὅρων κατακλείειν τὴν τῶν ὑδάτων φοράν. οὕτως γάρ φησι πρὸς τὸν θεὸν ὁ προφήτης ὅτι "Ὅριον ἔθου, ὃ οὐ παρελεύσεται. μόνῳ τῷ δεσπότῃ τῆς κτίσεως ἡ τῶν στοιχείων φύσις ἐστὶν ὑποχείριος, ἐν οἷς ἂν ταχθῇ τόποις, τούτοις εἰς τὸ διηνεκὲς παραμένουσα. ἐπειδὴ τοίνυν ὁ θεός ἐστιν ὁ νομοθετῶν τοὺς ὅρους τοῖς ὕδασι, μόνος ἂν ἐκεῖνος τῇ ἰδίᾳ δυνάμει καὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου τὴν ἀταξίαν πεδήσειεν." εἶπε καὶ οἷον ἔνθους ἐξ ἐπιπνοίας θειοτέρας γενόμενος καὶ μεγάλῃ τῇ φωνῇ τὸν Χριστὸν αὐτῷ σύμμαχον πρὸς τὸ προκείμενον ἐλθεῖν ἐπευξάμενος καταπήγνυσι τὴν βακτηρίαν, ἣν διὰ χειρὸς ἔφερεν, κατὰ τὸν διεφθορότα τόπον τῆς ὄχθης. διάβροχος δὲ οὖσα κατ' ἐκεῖνο ἡ γῆ καὶ σομφώδης ῥᾳδίως ὑπενόστησε κατὰ τὸ βάθος τῷ τε βάρει τῆς βακτηρίας ἅμα καὶ τῇ χειρὶ τοῦ πηγνύντος ὑπείξασα. εἶτα τοῦτο καθάπερ τι κλεῖθρον γενέσθαι καὶ κώλυμα τῆς τῶν ὑδάτων ἀταξίας τῷ θεῷ ἐπευξάμενος πάλιν ὑπέστρεφεν ἔργῳ δείξας, ὅτι πᾶν τὸ παρ' ἐκείνου γινόμενον ὑπὸ θείας ἐνηργεῖτο δυνάμεως. εὐθὺς γὰρ οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ἡ μὲν βακτηρία ταῖς ὄχθαις ἐρριζωθεῖσα δένδρον ἐγένετο, τῷ δὲ ῥείθρῳ τὸ φυτὸν ὅρος ἐπαγη, καὶ μέχρι τοῦ νῦν τοῖς ἐπιχωρίοις θέαμα γίνεται τὸ φυτὸν καὶ διήγημα. ὅταν γὰρ ἐξ ἐπομβρίας τε καὶ χειμάρρων ὁ Λύκος ἐκεῖνος πλημμυρῶν κατὰ τὸ σύνηθες καὶ τραχυνόμενος φέρηται φοβερῶς ἐπικαχλάζων τῷ ῥεύματι, τότε περὶ τὸν πυθμένα τοῦ δένδρου, κατὰ τὸ ἄκρον ἐπιψαύσας τῷ ὕδατι, πάλιν ὀγκωθεὶς κατὰ τὸ μέσον συστέλλει τὸ ῥεῖθρον καὶ οἷον φοβούμενος ἐμπελάσαι τῷ δένδρῳ κυρτῷ τῷ κύματι παραμείβει τὸν χῶρον.

Τοιαύτη τοῦ μεγάλου Γρηγορίου ἡ δύναμις, μᾶλλον δὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ἐνεργοῦντος ἐν ἐκείνῳ τὰ θαύματα. καθάπερ γὰρ ὑποχειρία τις οὖσα

4 Ps 103,9 6sq cf Gen 1,6; Prov 8,29 (App); Iob 38,10sq; Ier 5,22

V^{c}SΛOEΩUX^{a} 1 ἀδελφοὶ ante ἀνθρώπων coll Ω διαλαβεῖν U 2 ante ἐντὸς add τὸ U 3 οὕτω ΩU 4 ὅτι om U post μόνῳ add δὲ Ω 5 post κτίσεως add Χριστῷ Ov ἐν om E ταχθείη SU 6 τούτοις om Ov ἐπεὶ SΛO τοίνυν: post θεὸς coll V^{c} οὖν SO δὲ Ω 7 ὁ om X^{a} νομοθετήσας U ἂν om X^{a} ἐκεῖ V^{c} ἰδίᾳ: θείᾳ V^{c} 8 εἶπε: om E ταῦτα εἰπὼν Ω 9 ἐπινοίας V^{c}Ev 10 αὐτῷ post σύμμαχον coll ΩU 11 διαφθαρέντα V^{c} 12 διάβροχος — σομφώδης om X^{a} ἐκεῖνον Ω 13 τὸ om V^{c}ΛOΩ βάθους Λ καὶ om V^{c} 15 εὐξάμενος EΩX^{a} ὑπέστρεφεν U 16 ἐκείνου: αὐτοῦ U 18 ἐνριζωθεῖσα V^{c} (-ρειζ-) ΛE ὅρος: πρὸς Ω 20 χειμῶνος S 21 καὶ om Λ φοβερὸς OΩX^{a} (sed corr) v 22 τότε om V^{c} ἐπιφαύσας v 27 τὰ θαύματα ἐν ἐκείνῳ coll E καὶ καθάπερ (γὰρ om) EU post γὰρ add ὡς Λ

τῶν στοιχείων ἡ φύσις ἐδείκνυτο πρὸς τὸ δοκοῦν ἀλλασσομένη τοῖς ἐπιτάγμασιν, ὥστε λίμνην μὲν εἰς πυροφόρον χώραν μετατεθῆναι, τὰς δὲ χαράδρας οἰκισθῆναι τῆς βακτηρίας ἐγγυωμένης τὸ ἀσφαλὲς τοῖς οἰκήτορσιν. ὄνομα δὲ μέχρι τοῦ νῦν ἐστι τῷ δένδρῳ Ἡ Βακτηρία, μνημόσυνον τῆς ⟨τοῦ⟩ Γρηγορίου χάριτος καὶ δυνάμεως τοῖς ἐγχωρίοις ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ σῳζόμενον. τί βούλει τούτοις τῶν προφητικῶν θαυμάτων ἀντιπαρατεθῆναι διὰ συγκρίσεως; εἴπω τὴν τοῦ Ἰορδάνου τομήν, ἣν τῇ πληγῇ τῆς μηλωτῆς ὁ Ἠλίας πρὸ τῆς ἀνόδου πεποίηται καὶ μετ' αὐτὸν Ἐλισσαῖος ὁ κληρονόμος καὶ τῆς μηλωτῆς καὶ τοῦ πνεύματος; ἀλλ' ἐπὶ τούτων μόνοις τοῖς προφήταις ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῆς χρείας σχισθέντος τοῦ ῥεύματος διαβατὸς ὁ Ἰορδάνης ἐγένετο, τοσοῦτον 933 M. διασχὼν ἐν ἑαυτῷ τὸ ῥεῖθρον ὅσον τοῖς ποσὶ παρασχεῖν τῶν προφητῶν διὰ ξηροῦ τοῦ πυθμένος ἐνδιοδεῦσαι, τῷ δὲ ἐφεξῆς χρόνῳ καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν ἀνθρώπων τοιοῦτος ἦν οἷος καὶ πρόσθεν. ὁ δὲ Λύκος ἐκεῖνος ἅπαξ ἀπωσθεὶς τῆς ἀτάκτου φορᾶς εἰς ἀεὶ τὸ θαῦμα τοῦ Γρηγορίου ποιεῖ παντὶ τῷ ἐφεξῆς χρόνῳ τοιοῦτος μένων οἷον αὐτὸν ἡ τοῦ μεγάλου πίστις ἐν τῷ καιρῷ τῆς θαυματουργίας ἐποίησεν. ὁ σκοπὸς δὲ τῶν γινομένων οὐχ ἡ τῶν ὁρώντων ἔκπληξις ἦν, ἀλλ' ἡ τῶν προσοικούντων τῷ ποταμῷ σωτηρία, ὥστε τοῦ θαύματος τὸ ἴσον ἔχοντος — ὑποχωρεῖ γὰρ καὶ τοῖς προφήταις καὶ τῷ μιμητῇ τῶν προφητῶν κατὰ τὸ ἴσον ἡ τοῦ ὕδατος φύσις — εἰ χρὴ μετὰ παρρησίας εἰπεῖν, πλεονεκτεῖ τῷ φιλανθρώπῳ τὸ παρὰ τούτου γενόμενον, δι' οὗ τῶν προσοικούντων ἡ

7sq cf IV Regn 2,8 8sq cf IV Regn 2,14

V^{c}SΛOEΩUX^{a} 2 ante λίμνην add τὴν U πυροφόρων O μετατεθῆναι: γενέσθαι Ω 3 post χαράδρας add τοῦ ὕδατος EX^{a}v ᾠκειωμένης Ov 4 τοῦ: καὶ EX^{a} Ἡ om Ω 5 τοῦ addidi 6 τί om Ω τούτοις: τοῖς ΩX^{a} om U προφητῶν X^{a} θαύμασιν X^{a} 8 ὁ om O πεποίητο X^{a} 9 αὐτὸν: ἐκεῖνον X^{a} καὶ ante τῆς om Ev 10 τούτοις ΩU μόνον ΩU ἐν τῷ καιρῷ O 11 post σχισθέντος add τοῦ ὕδατος διὰ V^{c}SΛOv 12 ἐν om Ω παρασχεῖν post προφητῶν coll O 13 post πυθμένος add τότε ΩU τοῖς … χρόνοις EX^{a} 14 οἷος — πρόσθεν om V^{c} ἔμπροσθεν ΛΩ post πρόσθεν add ἦν OEv ὁ δὲ om v 15 δεθεὶς V^{c} post φορᾶς add νέον ΛEΩUX^{a} post εἰς add τὸ Ov 17 ὁ S (ex ῶ nomini σκοπὸς suprascripto correctum ut vid, sed vix legi potest) OEX^{a}v: ᾧ V^{c}ΛΩU δὲ: om V^{c}ΛEΩU γὰρ X^{a} (sed post ὁ coll) 18 οὐχὶ OEv ἡ pr om E ὁρώντων — τῶν om V^{c} 20 καὶ ante τοῖς om U κατὰ τὸ ἴσον post φύσις (21) coll ΩU 21 post εἰ add δὲ SΩU ante μετὰ add δὲ E 22 παρ' αὐτοῦ EX^{a} γινομένου V^{c} γενομένων Ω γινόμενον U

σωτηρία κατησφαλίσθη πεδηθέντος ἅπαξ κατ' ἐκεῖνο τοῦ ῥεύματος καὶ ἀκινήτου πρὸς τὸ ἐφεξῆς διαμείναντος.

Ἐπεὶ δὲ τῆς χώρας πανταχοῦ τῶν τοιούτων θαυμάτων διαφοιτώντων τῇ δυνάμει τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἐνεργεῖσθαι πεπιστευμένων πάντες μετέχειν ἐπεθύμουν ἐκείνης τῆς πίστεως τῆς ὑπὸ τῶν τοιούτων μαρτυρουμένης θαυμάτων καὶ πανταχοῦ προῄει τὸ κήρυγμα καὶ ἐνεργὸν ἦν τὸ μυστήριον καὶ ἡ σπουδὴ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐπετείνετο τῆς ἱερωσύνης παρὰ πᾶσι καθισταμένης, ὡς ἂν διὰ πάντων ἡ πίστις πλεονάζοι καὶ αὔξοιτο, γίνεται πρεσβεία πρὸς αὐτὸν ἐκ πόλεώς τινος ἀστυγείτονος ἐλθεῖν πρὸς αὐτοὺς καὶ τὴν παρ' αὐτοῖς ἐκκλησίαν διὰ τῆς ἱερωσύνης συστήσασθαι. Κόμανα δὲ τῇ πόλει τὸ ὄνομα, ᾗ ἐπιξενωθῆναι τὸν μέγαν ἠξίουν πανδημεί. γενόμενος τοίνυν παρ' αὐτοῖς καὶ συνδιαγαγὼν ἡμέρας τινὰς καὶ μᾶλλον αὐτοῖς τὴν περὶ τὸ μυστήριον ἐπιθυμίαν ἐξάψας, οἷς ἐποίει τε καὶ ἐφθέγγετο, ἐπειδὴ καιρὸς ἦν καὶ τὴν πρεσβείαν αὐτῶν εἰς πέρας ἐλθεῖν καὶ ἀναδειχθῆναί τινα τῆς παρ' αὐτοῖς ἐκκλησίας ἀρχιερέα, τότε τῶν μὲν ἐν τέλει πάντων αἱ γνῶμαι τοὺς προέχειν δοκοῦντας λόγῳ τε καὶ γένει καὶ τῇ λοιπῇ περιφανείᾳ περιειργάζοντο. ᾤοντο γάρ, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα περὶ τὸν μέγαν Γρηγόριον ἦν, μηδὲ τούτων δεῖν ἄμοιρον εἶναι τὸν ἐπὶ τὴν χάριν ταύτην ἐρχόμενον. πολλαχῇ δὲ ταῖς ψήφοις μεριζομένων καὶ ἄλλων ἄλλον προαιρουμένων ἀνέμενεν ὁ μέγας θεόθεν αὐτῷ γενέσθαι τινὰ πρὸς τὸ προκείμενον συμβουλήν, καὶ καθὼς ὁ Σαμουὴλ μνημονεύεται μὴ ἐκπλαγῆναι κάλλος σωμάτων

3sqq cf Syr c 10 20sq cf Act 1,24 22-37,2 cf I Regn 16,7

V^cSΛOEΩUX^a 1 ante πεδηθέντος add τοῦ ὕδατος V^cSOv post ἐκεῖνο add τῷ καιρῷ Ω ἅπαξ καθ' ὑπ' ἐκείνου V^c κάθαπαξ ὑπ' ἐκείνου S ἅπαξ ὑπ' ἐκείνου Λ 2 ἑξῆς Λ διαμένοντος SΛOv 3 ἐπειδὴ Ev ἐπειδὴ δὲ U πανταχοῦ τῆς χώρας coll EUX^av ἁπανταχοῦ SO τοιούτων τῶν O διαπεφοιτηκότων Ω U 4 ante Χριστὸν add τὸν V^c πιστευομένων X^a 5 ante πάντες add καὶ v τῆς alt om E τῶν om OΩ 6 θαυμάτων μαρτυρουμένης ΩU καὶ (ante πανταχοῦ): ὡς δὲ U om X^a ἐνεργὸς X^a 7 ἡ σπουδὴ post ἀγαθὸν coll U 8-9 αὔξοι (sic) καὶ πλεονάζοιτο Ω 9 post γίνεται add οὖν OX^av πρεσβεία post αὐτὸν coll Λ γείτονος ΩU 11 Κώμανα Ov τοὔνομα OΩUv post μέγαν add ἐκεῖνον S Γρηγόριον Ω 12 post πανδημεὶ add πάντες τὴν χάριν αἰτούμενοι, quod glossam sapit SOv τὴν χάριν πάντες αἰτούμενοι X^a τὴν χάριν αἰτούμενοι ΛEUΩ πρὸς αὐτοὺς EX^a συνδιάγων ΩUX^a 13 ἀναφλέξας EX^a 15 αὐτῶν Ω τὴν ... ἐκκλησίαν X^a (corr m rec) 16 τῶν: τὸν V^c τὸ Λ τέλει: πόλει X^a αἱ γνῶμαι: ἐγνωσμένων E γνῶμαι: corr e γνώμου ut vid m rec O τοὺς: τοῦ V^c 19 δεῖν om E 21 post μέγας add Γρηγόριος Ω τινὰ post προκείμενον coll X^a 22 ὁ om O καταπλαγῆναι EΩUX^av σώματος X^a

καὶ μέγεθος ἐν τῇ τῆς βασιλείας κρίσει ἀλλὰ ψυχὴν ἐπιζητεῖν βασιλικὴν κἂν ἐν καταφρονουμένῳ σώματι τύχῃ, τὸν αὐτὸν τρόπον κἀκεῖνος τὰς περὶ ἑκάστου τῶν ψηφιζομένων σπουδὰς παραβλέπων πρὸς ἓν ἀφεώρα μόνον, εἴ τις καὶ πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως δι' ἐπιμελείας βίου καὶ ἀρετῆς ἐν τῷ τρόπῳ τὴν ἱερωσύνην φέροι. ὡς δὲ οἱ μὲν παρῆγον τοὺς ὑποψηφίους μετ' ἐγκωμίων ἕκαστος τὸν παρ' ἑαυτοῦ προβαλλόμενοι, ὁ δὲ καὶ πρὸς τοὺς εὐτελεστέρους κατὰ τὸ τοῦ βίου σχῆμα βλέπειν ἐνεκελεύετο — δυνατὸν γὰρ εἶναι καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις εὑρεθῆναί τινα τῶν περιφα- [936 M.] νεστέρων τῷ βίῳ κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς ὑψηλότερον —, ὕβριν ᾠήθη τις τῶν προεστηκότων τῆς ψήφου καὶ χλευασμὸν τὴν τοιαύτην τοῦ μεγάλου κρίσιν, εἰ τῶν λόγῳ καὶ ἀξιώματι καὶ τῇ φαινομένῃ τοῦ βίου μαρτυρίᾳ προκεχριμένων τῶν ἄλλων μηδενὸς ἐπὶ τὴν ἱερωσύνην παραδεχθέντος ἐκ τῶν βαναύσων πρὸς τὴν τοιαύτην χάριν νομίζοιντό τινες ἀξιώτεροι, καὶ ἅμα κατειρωνευόμενος προσελθὼν πρὸς αὐτὸν ,,Εἰ ταῦτα κελεύεις'', φησί, ,,τούτους μὲν τοιούτους ὄντας περιοφθῆναι τοὺς πάσης ἐξειλεγμένους τῆς πόλεως, ἐκ δὲ τῶν συρφετῶν εἰς προστασίαν τῆς ἱερωσύνης ἀναληφθῆναί τινα, ὥρα σοι λοιπὸν τὸν ἀνθρακέα καλεῖν ἐπὶ τὴν ἱερωσύνην Ἀλέξανδρον καὶ μεταβάντες ἐπὶ τοῦτον, εἰ δοκεῖ, συμφωνήσωμεν πρὸς ἀλλήλους ταῖς ψήφοις ἡ πόλις πᾶσα.'' ὁ μὲν οὖν ταῦτα ἐφθέγγετο τὴν γνώμην διαβάλλων αὐτοῦ διὰ τῆς εἰρωνικῆς ταύτης ψήφου τὴν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσι ἀκρισίαν καταμεμφόμενος, τῷ δὲ μεγάλῳ γίνεται διὰ τῶν εἰρημένων ἐνθύμιον μὴ ἀθεεὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἐν μνήμῃ τῶν ψηφιζομένων γενέσθαι. ,,Καὶ τίς'', φησίν,

V^cSΛOEΩUX^a 1 ἐν: ἐπὶ V^cSΛΩ κρίσει: χρήσει V^c χρίσει SΛ ζητεῖ V^c ζητεῖν Λ 2 τύχοι U 3 ἐψηφισμένων OEΩv 5 τῷ om V^c φέρει Ω ὑπεψηφισμένους v ὑποψήφους V^c 6 τὸν: τῶν V^c (sed expunx) παρ' om OX^a αὐτοῦ Ev ἑαυτῷ U προβαλλόμενος V^cOEΩX^av 7 τὸ om U ἐκελεύετο OEv 8 post εἶναι add ἔλεγεν X^a 9 τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν καὶ πλοῦτον ὑψηλότερον ΩU 10 καὶ χλευασμὸν om E 11 post μεγάλου add Γρηγορίου Ω τῶν: τῷ Ev καὶ pr om X^a post καὶ pr add τῶν Ev 12 κεχριμένων Ov 13 τὴν om v τοιαύτην: αὐτὴν O νομίσοιντο V^c 14 κατειρωνευόμενος: χλευασμῷ τινι S post κατειρωνευόμενος add καὶ χλευασμῷ τινι X^a προσελθὼν om V^cEΩX^a πρὸς αὐτὸν om SΛ 16 ante πάσης add παρὰ Ω 17 ἀναδειχθῆναι ΩU post τινα add καὶ τοιαύτης πόλεως ἄρχειν X^a λοιπὸν: om ΩX^a φησὶν U 18 ἐπὶ τοῦτον om V^c τούτων (e -τον corr) X^a 19 ἅπασα EΩ 20 ταῦτα μὲν οὖν (ὁ om) V^cS ταῦτα ὁ μὲν (οὖν om) Λ αὐτοῦ διαβάλλων coll EΩUX^a post αὐτοῦ add καὶ v 21 ἀκρίβειαν Ov χρίσιν U 22 post μεγάλῳ add Γρηγορίῳ Ω ἐνθύμιον: post γίνεται coll X^a (sed ἐν- om) εὐθυμιῶν V^c 23 ψηφισθέντων EΩU post ψηφιζομένων add καὶ εἰρημένων Ov

,,οὗτος ὁ ’Αλέξανδρος, οὗ τὴν μνήμην πεποίησθε;'' εἶτά τινος τῶν συμπαρόντων ἐν γέλωτι παραγαγόντος εἰς μέσον τὸν μνημονευθέντα ῥακίοις πιναροῖς ἠμφιεσμένον οὐδὲ ὅλῳ τῷ σώματι καὶ ἅμα δεικνύντα τῷ φαινομένῳ τὴν ἐργασίαν χερσί τε καὶ προσώπῳ καὶ τῷ λοιπῷ σώματι κατησβολωμένον τοῖς ἄνθραξι, τοῖς μὲν λοιποῖς γέλωτος ἦν ὑπόθεσις ἐν μέσοις τοιοῦτος ἑστὼς ὁ ’Αλέξανδρος, τῷ δὲ διορατικῷ ἐκείνου ὀφθαλμῷ πολλὴν παρεῖχεν ἔκπληξιν τὸ ὁρώμενον· ἀνὴρ ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ καὶ ἀτημελημένῳ τῷ σώματι πρὸς ἑαυτὸν βλέπων καὶ οἷον ἐπαγαλλόμενος τούτῳ τῷ σχήματι, ὃ τοῖς ἀπαιδεύτοις ὀφθαλμοῖς ἦν ἐπιγέλαστον. †καὶ γὰρ οὕτως εἶχεν· οὐκ ἀνάγκῃ πενίας ἐπὶ τὸν τοιοῦτον ἐληλύθει βίον, ἀλλὰ φιλόσοφός τις ἦν ὁ ἀνὴρ [ὡς ὁ μετὰ ταῦτα βίος ἐγνώρισε. τὸ δὲ λανθάνειν ἐπετήδευε] κρείττων ὑπάρχων τῆς ἐσπουδασμένης παρὰ τῶν πολλῶν εὐκληρίας καὶ ἀντ’ οὐδενὸς τὸν βίον ποιούμενος, τῆς ὑψηλοτέρας τε καὶ ἀληθοῦς ζωῆς τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων. καὶ ὡς ἂν μάλιστα τὸν πρὸς ἀρετὴν σκοπὸν κατορθώσειε, λανθάνειν ἐμηχανᾶτο τοιοῦτος ὢν τῷ ἀτιμοτέρῳ τῶν ἐπιτηδευμάτων οἷον εἰδεχθεῖ τινι προσωπείῳ ὑποκρυπτόμενος. ἄλλως δέ· ὑπερανθῶν τῇ νεότητι σφαλερὸν ἡγεῖτο τῷ τῆς σωφροσύνης σκοπῷ φανερὸν ποιεῖν τὸ κάλλος τοῦ σώματος ὥσπερ ἐμπομπεύων τῇ εὐκληρίᾳ τῆς φύσεως. ᾔδει γὰρ χαλεπῶν καταπτωμάτων ἀφορμὴν τοῖς

V^cSΛOEΩUX^a 1 οὗτος: om O ante φησὶν (p 37,23) coll EUX^av τινος: τινες E 2 παραγαγόντων E μέσους EX^a ἐν τῷ μέσῳ U 4-5 χερσὶ — σώματι: γένειόν τε καὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα U χειρὶ X^a 5 σώματι: τοῦ σώματος V^cS κατερρυπωμένον Ov κατερρυπομένῳ EX^a τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἀνθράκων EΩUv 6 τοιούτοις SU οὕτως Ω 7 ἐκείνου scripsi: ἐκείνῳ codd v ante ἔκπληξιν add τὴν Λ ante ὁρώμενον add γινόμενόν τε καὶ Ev 8 ἐσχάτῃ: τοσαύτῃ V^c om E κατημελημένῳ Ω ἀπημελημένῳ V^cOUX^av τῷ om Ω post ἑαυτὸν add μόνον X^a 9 τούτῳ τῷ σχήματι: τούτοις V^cSΛEΩU τούτῳ X^a ὃ: οἷς S (τοῖς om) ἃ ΩU 10 ἐπιγέλαστα ΩU καὶ — ᾠκονομεῖτο (39,7) memoria dubia videtur ἔχει v ante οὐκ add καὶ v 11 ἐλήλυθε V^cΩ ἐληλυθέναι X^a ἐληλυθὼς U ante φιλόσοφος add καὶ Ov τις om V^cSΛ ὡς — ἐπετήδευε (12) seclusi cf praef p CXXVIsq 12 post ἐγνώρισε add καὶ τῶν λοιπῶν ὑψηλότερος ὡς καὶ μέχρι τοῦ (τοῦ om Ev) μαρτυρίου φθάσαι διὰ πυρὸς τελειώσας τὸν δρόμον EΩ (πολλῶν pro λοιπῶν habet) v ὡς — δρόμον Λ$X^a$$O^2$ (in mg) τὸ: τότε SΩU ante ἐπετήδευε add ἐπεχείρησεν ἢ μᾶλλον Ev ἐπετήδευσε V^cΛΩU ἐπετήδευσαι (sic) X^a 13 post εὐκληρίας add καὶ — δρόμον (cf ad 12) O (del O^2) U 14 τε om ΛΩ 15 κατορθώσει V^c 17 εἰδεχθεῖ om O τινι: τι O om v προσώπῳ U ὑποκρινόμενος X^a ἄλλως initium significat alterius textus formae ab ipso auctore repetendae. iterantur enim eadem, quae iam ll 10-17 dicta sunt, sed aliis verbis. cf praef p CXXVIsq δὲ: τε V^c post δὲ add καὶ V^cSΛOEΩX^a 19 post σώματος add αὐτοῦ Ov ἐκπομπεύων ΩU 20 φύσεως: σαρκὸς U ἀφορμὴν: post πολλοῖς (p 39,1) coll U ἀρετὴν Λ

πολλοῖς τὸ τοιοῦτον γινόμενον. ὡς ἂν οὖν μήτε πάθοι τι τῶν ἀβουλήτων μήτε πάθους ὑπόθεσις ἀλλοτρίοις ὀφθαλμοῖς καταστaίη, διὰ τοῦτο καθάπερ τι προσωπεῖον εἰδεχθὲς τὴν ἀνθρακοποιΐαν ἑκουσίως ἑαυτῷ περιτίθησι, δι’ ἧς τό τε σῶμα τοῖς πόνοις πρὸς ἀρετὴν ἐγυμνάζετο καὶ τὸ κάλλος τῷ ῥύπῳ τῶν ἀνθράκων ἐπεκαλύπτετο καὶ ἅμα τὸ ἐκ τῶν πόνων αὐτῷ προσγινόμενον εἰς ἐντολῶν ὑπηρεσίαν ᾠκονομεῖτο.† 937 M.

’Επειδὴ τοίνυν μεταστήσας αὐτὸν τοῦ συνεδρίου πάντα τὰ κατ’ αὐτὸν δι’ ἀκριβείας ἐπύθετο, τὸν μὲν δίδωσι τοῖς περὶ αὐτὸν ἐντειλάμενος ἃ πράττειν ἐχρῆν, αὐτὸς δὲ πάλιν καταλαβὼν τὸ συνέδριον ἐκ τῶν ἐν χερσὶ τοὺς συνειλεγμένους ἐπαίδευε τοὺς περὶ τῆς ἱερωσύνης λόγους αὐτοῖς παρατιθέμενος καὶ διὰ τούτων τὸν κατ’ ἀρετὴν ὑπογράφων βίον καὶ διήγαγεν ἐν τοῖς τοιούτοις λόγοις παρακατέχων τὸν σύλλογον, ἕως ἐκπληρώσαντες οἱ ὑπηρετοῦντες αὐτῷ τὸ προστεταγμένον ἐπέστησαν ἔχοντες μεθ’ ἑαυτῶν τὸν ’Αλέξανδρον λουτρῷ τε τὴν ἐκ τῶν ἀσβόλων ἀηδίαν ἀποκλυσάμενον καὶ τοῖς τοῦ μεγάλου ἱματίοις ἐστολισμένον. ταῦτα γὰρ ἦν αὐτοῖς ἐντεταλμένος ποιῆσαι. πάντων δὲ πρὸς τὸν ’Αλέξανδρον ἐπιστραφέντων καὶ θαυμαστικῶς πρὸς τὸ φαινόμενον διακειμένων ,,Οὐδὲν καινὸν πεπόνθατε'', φησὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ διδάσκαλος, ,,ὀφθαλμοῖς ἀπατηθέντες καὶ τῇ αἰσθήσει μόνῃ τὴν κρίσιν τοῦ καλοῦ ἐπιτρέψαντες. σφαλερὸν γὰρ κριτήριον τῆς τῶν ὄντων ἀληθείας ἡ αἴσθησις τὴν πρὸς τὸ βάθος τῆς διανοίας εἴσοδον δι’ ἑαυτῆς ἀποκλείουσα. ἅμα δὲ καὶ τῷ τῆς εὐσεβείας ἐχθρῷ δαίμονι τοῦτο φίλον ἦν πάντως ἀργῆσαι τὸ τῆς ’Εκλογῆς σκεῦος τῇ ἀγνοίᾳ συγκαλυπτόμενον

---

24 σκεῦος ἐκλογῆς Act 9,15

V^cSΛOEΩUX^a 1 τὸ τοιοῦτον: τοῦτο Ω πάθη E 3 διὰ τοῦτο om V^cSΛ διὰ — εἰδεχθὲς om EUX^a 4 ἑαυτῷ ἑκουσίως coll X^a τε om Ov 5 τόνοις UX^a (corr e πον-) 7 ᾠκονομήτο V^c ᾠκονόμητο OEUv 8 ἐπεὶ δὲ Ω ante πάντα add καὶ v post πάντα add γὰρ E 9 δι’: μετὰ OEΩv ἐπυνθάνετο X^a 10 ἃ post πράττειν coll U χρὴ πράττειν V^c post ἐχρῆν add αὐτοὺς UX^a (αὐτοῦς) αὐτὸς om E πάλιν om X^a ἐκ τῶν: ἔχων EX^a 11 τῆς om E 11-12 αὐτοῖς λόγους EX^av 12 ἐπιγράφων S 13 καὶ om X^a (sed add δὲ post διήγαγεν) διῆγεν OΩv ἐν — σύλλογον om X^a λόγοις om Λ post ἕως add ἂν Ω 14 τὸ προσταχθὲν V^c τὰ προστεταγμένα EX^a 15 ἀσβολῶν Λ 16 ἀπεκλουσάμενον Ω κατεστολισμένον Ω ἠμφιεσμένον X^a 17 αὐτοῖς post ἐντ. coll V^c ἐντηλάμενος V^c ἐντειλάμενος Ov ἐντεταλμένα ΛΩU δὲ: τε E 19 κενὸν OU φησὶ πεπόνθατε O 20 ἀπατηθὲν V^c μόνον U κάλλους Ov 22 διανοίας: ἀληθείας V^c δι’ ἑαυτῆς: πρὸς ἑαυτὴν U 23 ante τῷ add αὐτῷ Ev εὐσεβείας: ἀληθείας E 24 ἀργῆσαι πάντως E

μηδὲ παρελθεῖν εἰς μέσον ἄνδρα τῆς ἐκείνου δυναστείας καθαιρέτην ἐσόμενον.'' ταῦτα εἰπὼν προσάγει τῷ θεῷ διὰ τῆς ἱερωσύνης τὸν ἄνδρα κατὰ τὸν νενομισμένον τρόπον τελειώσας τῇ χάριτι. πάντων δὲ πρὸς τὸν νέον ἱερέα ἀποβλεπόντων προτραπείς τινα πρὸς τὴν ἐκκλησίαν λόγον ποιήσασθαι ἔδειξεν εὐθὺς ἐν προοιμίοις τῆς ἀρχῆς ὁ Ἀλέξανδρος ἄψευστον ἐπ' αὐτῷ τοῦ Γρηγορίου τὴν κρίσιν. ἦν γὰρ αὐτῷ πλήρης διανοίας ὁ λόγος ἧττον τῷ ἄνθει κεκαλλωπισμένος τῆς λέξεως, ὅθεν τις τῶν νέων ἀγέρωχος ἐκ τῆς Ἀτθίδος αὐτοῖς ἐπιχωριάζων τὸ ἀκαλλὲς τῆς λέξεως ὑπεγέλασεν ὅτι μὴ τῇ περιεργίᾳ τῇ Ἀττικῇ κεκαλλώπιστο. ὅν φασιν ἐκ θειοτέρας ὄψεως σωφρονισθῆναι ἰδόντα περιστερῶν ἀγέλην ἀμηχάνῳ τινὶ διαλάμπουσαν κάλλει καί τινος ἀκηκοέναι λέγοντος Ἀλεξάνδρου τὰς περιστερὰς εἶναι ταύτας, ἃς ἐν γέλωτι ἐκεῖνος πεποίηται.

Τί τούτων ἄν τις πρὸ τοῦ ἑτέρου θαυμάσειε; τὸ μὴ δυσωπηθῆναι τὸν ἄνδρα τῶν ἀξιωμάτων τὴν ψῆφον καὶ μὴ συναρπασθῆναι πρὸς τὰς μαρτυρίας τῶν προεχόντων ἢ μᾶλλον τὸν ἐγκεκρυμμένον τοῖς ἄνθραξι πλοῦτον, ᾧ παραχρῆμα παρὰ τοῦ θεοῦ ἡ τῆς ὀρθῆς κρίσεως μαρτυρία διὰ τῆς τοῦ ῥήτορος ἐπηκολούθησεν ὄψεως; ἐμοὶ μὲν γὰρ ἐφ' ἑαυτοῦ τούτων ἑκάτερον τοιοῦτον εἶναι δοκεῖ ὡς πρὸς ἄλληλα μὲν ἔχειν τὴν ἅμιλλαν, πάντων δὲ μικροῦ δεῖν τῶν ἐπὶ θαύματι μνημονευομένων
940 M. πρωτεύειν. τό τε γὰρ ἀντιβῆναι τῇ τῶν προεχόντων ὁρμῇ τῆς ἀτρέπτου καὶ ὑψηλῆς διανοίας ἐναργέστατον ἐγένετο γνώρισμα, ᾧ πάντα τὰ κατὰ τὸν κόσμον φαινόμενα ἐν τῷ ὁμοίῳ καθεωρᾶτο εἴτε πρὸς τὸ μεῖζόν τε καὶ περιφανέστερον εἴτε καὶ πρὸς τὸ ταπεινόν τε καὶ ἀφανὲς οἰκείως εἶχε. μόνῃ δὲ νέμων τῇ ἀρετῇ τὴν προτίμησιν καὶ μόνην τὴν ἐν κακίᾳ ζωὴν κρίνων ἀπόβλητον ἀντ' οὐδενὸς ἑώρα τὰ πάντα, ὅσα κατὰ τὸν

V^{c}SΛOEΩUX^{a} 1 ante μηδὲ add καὶ Ω δυνάμεως Ω 3 τρόπον: τύπον S post τελειώσας add τοῦτον X^{a} δὲ: τε EΩU 4 βλεπόντων EUX^{a} 5 λόγον post τινα (4) coll V^{c}SΛ τῆς ἀρχῆς om O 6 post ἄψευστον add εἶναι Ω ἐπ' αὐτῶν U post τοῦ add μεγάλου v 7 ante ἧττον add οὐχ ΩU ante τῷ add ἢ U 9 ἐπεγέλασεν U post μὴ add τις V^{c} τῇ ante περιεργίᾳ om V^{c}X^{a} τῆς ἀττικῆς V^{c} 10 post ἐκ add τινος EX^{a} θειοτέρας om E ὀπτασίας E 11 καὶ — λέγοντος om X^{a} 12 post ταύτας add ἀκούσαντα X^{a} ἃς: ἣν S 15 καὶ om U συναρπαγῆναι ΩX^{a} πρὸς τὰς μαρτυρίας: ταῖς μαρτυρίαις Ω 16 προεχόντων: προσώπων X^{a} post μᾶλλον add τὸ θαυμάσαι Ev θαυμάσαι V^{c}SOΩX^{a} τὸ ὑπ' ὄψιν ἀγαγεῖν U 17 ἡ ante παρὰ coll V^{c}S μαρτυρία ante τῆς coll V^{c} 18 ῥητοῦ OU παρηκολούθησεν O ἐμοὶ — ἑκάτερον (19) om V^{c} ἐφ' ἑτούτων Λ ἑαυτῷ X^{a} 19 δοκεῖν V^{c} 20 ἐν θαύμασι X^{a} 21 προτερεύειν U 22 ἐγίνετο OEUX^{a}v ᾧ: ὡς Ω 23 καθωρᾶτο SUX^{a} τε om V^{c}U 24 καὶ ante πρὸς om ΛEΩU ταπεινότερον X^{a} τε om V^{c}U 25 ἔχειν EX^{a} ἔχει Ω

βίον τοῦτον ἢ σπουδῆς τινος ἢ ἀτιμίας ἄξια κρίνεται. ὃ δὴ καὶ τότε πεποιηκὼς ἐπιδείκνυται. ζητῶν γὰρ τὸν τῷ θεῷ κεχαρισμένον εὑρεῖν οὐκ ἀξιόπιστον εἰς μαρτυρίαν ᾠήθη πλοῦτον παραλαβεῖν καὶ ἀξίωμα καὶ τὰς κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον περιφανείας, ὧν οὐδὲν ἐν τοῖς τῶν ἀγαθῶν καταλόγοις ὁ θεῖος λόγος ἀπηριθμήσατο. οὐ τοίνυν τοῦτο μόνον ἐστὶν ἐπαίνου τε καὶ θαύματος ἄξιον τὸ μὴ προέσθαι τὰς τῶν δυναστευόντων σπουδάς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς αὐτὸς ἑαυτὸν ὑπερβάλλεται. ὁ γὰρ μόνον τὴν ἀναξίαν ἀπωσάμενος ψῆφον μὴ προσθεὶς δὲ τῇ χρείᾳ τὸ λεῖπον τὸ μὲν κακὸν ἐκώλυσε, τὸ δὲ ἀγαθὸν οὐκ ἐποίησεν, ὁ δὲ πρὸς τῷ μὴ συνθέσθαι τῷ χείρονι καὶ τὸ καλὸν ἐξευρὼν δι' ἀμφοτέρων τὸ ἀγαθὸν ἐτελείωσεν οὔτε τῷ κακῷ συγχωρήσας τὴν πάροδον καὶ τὸ καλὸν προσαγαγὼν εἰς ἐνέργειαν, ὡς κατ' ἀμφότερα γενέσθαι τοῦ μεγάλου τὴν εὐεργεσίαν τῇ πόλει τό τε κατ' ἄγνοιαν παρ' αὐτῶν πλημμελούμενον ἀποστρέψαντος καὶ τὸ κεκρυμμένον παρ' αὐτοῖς ἀγαθὸν δι' ἑαυτοῦ φανερώσαντος.

Πάντων δὲ κατὰ γνώμην τῷ μεγάλῳ προκεχωρηκότων τῇ συμμαχίᾳ τοῦ πνεύματος οὐκ ἄκαιρον ἂν εἴη καὶ τὸ τῆς ὁδοῦ πάρεργον διηγήσασθαι, ὡς ἂν διὰ πάντων ἡ συμπαροῦσα τῷ ἀνδρὶ χάρις ἐπιδεικνύοιτο. ἐπειδὴ γὰρ ἅπασι πρόδηλον ἦν ὅτι τοῦτο πρὸ πάντων τῷ ἀνδρὶ διεσπούδαστο τὸ πάντα πρὸς τὴν τῶν δεομένων παραμυθίαν βλέπειν, εἴτε πρὸς κέρδος ὁρῶντες ἐκ τῶν Ἑβραίων δύο τινὲς εἴτε τινὰ καὶ μῶμον κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐπινοοῦντες ὡς εὐκόλως πρὸς τὸ ἐξαπατᾶσθαι

4sq cf Matth 5,3sqq; Gal 5,22; Eph 5,9; Phil 4,8; II Petr 1,5sqq 16sqq cf Syr c 4 20 cf I Thess 5,14

V^{c}SΛOEΩUX^{a} 1 τοῦτον om V^{c}ΛO (suppl O^{2} in mg) σπουδῆς: τιμῆς E 2 ἐπεδείκνυτο V^{c}SO δείκνυται X^{a} κεχαρισμένον: ἄξιον V^{c}SO κεχαρισμένον καὶ ἄξιον v 3 εἰς om X^{a} ᾠήθη — ἀξίωμα om X^{a} 4 κατὰ: περὶ V^{c}S τοῦτον om ΩU 5 ἀγαθῶν: ἀρετῶν U ἀπηριθμήσατο λόγος Ov τοίνυν post μόνον (6) coll Ov post τοῦτο cett 6 μόνον: om V^{c} post ἄξιον coll E post ἐστιν coll ΩUX^{a} ἐστὶν ἐπαίνου τε: ἐπαινούμενόν ἐστι V^{c}SΛOUX^{a} (ἐστι ἐπαιν-) προσίεσθαι Ω 7 καὶ om EX^{a}v ὑπερβάλλειν V^{c}Ov ὑπερβάλλει S 8 μόνην X^{a} οὐκ ἀξίαν X^{a} προστιθεὶς S 10 τῷ pr: τὸ V^{c}ΩX^{a} 11 ἐτελείωσε τὸ ἀγαθὸν Ov ἀγαθὸν: καλὸν Ω 12 προαγαγὼν EΩ 13 post μεγάλου add Γρηγορίου X^{a} τὴν εὐεργεσίαν τοῦ μεγάλου SOv (sed add Γρηγορίου) ante τῇ add ἐν SΛOv 14 ἐπιστρέψαντος Ov 16 κατὰ γνώμην post μεγάλῳ coll S τοῦ μεγάλου Ov post μεγάλῳ add Γρηγορίῳ Ω κεχωρηκότων X^{a} 17 post τοῦ add ἁγίου Ov τὸ om U 18 post πάντων add καὶ Ω 19 ἐπιδείκνυτο V^{c}Ω ἐπιδείκνυται E ἐπεδείκνυτο v πᾶσιν EX^{a} ἦν om X^{a} 19-20 τῷ ἀνδρὶ: αὐτῷ ΛEΩUX^{a} 20 ἐσπούδαστο Ov διέσπουστο X^{a} βλέπειν: ἐπαρκεῖν X^{a} 21 ὁρῶντες post Ἑβραίων coll E τινὰ post μῶμον (22) coll Ω καὶ om SOv 22 ἀπατᾶσθαι ΛU

διακειμένου παραφυλάσσουσιν αὐτοῦ τὴν ἐπάνοδον, καὶ τούτων ὁ μὲν τεθνάναι δόξας ἐν ὑπτίῳ τεταμένος τῷ σχήματι κατὰ τὸ πλάγιον τῆς λεωφόρου προέκειτο, ὁ δὲ ἕτερος ἐπικωκύων δῆθεν τῷ κειμένῳ τὰς τῶν θρηνούντων φωνὰς ὑπεκρίνετο καὶ παριόντα τὸν μέγαν ἐβοᾶτο λέγων ἀθρόως συσχεθέντα θανάτῳ τὸν δείλαιον τοῦτον γυμνὸν κεῖσθαι καὶ πρὸς ταφὴν ἀπαράσκευον. ἐδεῖτο τοίνυν τοῦ μεγάλου μὴ περιιδεῖν ἐπ' αὐτῷ τὴν ὁσίαν, ἀλλ' οἶκτόν τινα τῆς πενίας λαβόντα παρασχεῖν ἐκ τῶν ἐνόντων τὸν ἔσχατον κόσμον ἐπιβληθῆναι τῷ σώματι. ὁ μὲν ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα λέγων ἱκέτευεν, ὁ δὲ μελλήσας οὐδὲν τὴν περικειμένην αὐτῷ διπλοΐδα ἐπιβαλὼν τῷ κειμένῳ τοῦ πρόσω τῆς ὁδοιπορίας εἴχετο. ἐπεὶ δὲ διαβάντος ἐκείνου ἐφ' ἑαυτῶν ἦσαν οἱ ταῦτα κατ' αὐτοῦ παίξαντες, μεταβαλὼν ὁ ἀπατεὼν ἐκεῖνος τὸν ἐσχηματισμένον θρῆνον εἰς γέλωτα διανίστασθαι τῷ κειμένῳ παρεκελεύετο ὑφ' ἡδονῆς τῷ ἐκ
941 M. τῆς ἀπάτης αὐτοῖς προσγενομένῳ κέρδει ἐπικαγχάζων, ὁ δὲ ἦν ἐν ὁμοίῳ τῷ σχήματι μηδενὸς ἐπαΐων τῶν λεγομένων. τοῦ δὲ γεγωνοτέρᾳ τῇ φωνῇ κεχρημένου καὶ ἅμα τῷ ποδὶ διεγείροντος οὐδὲν μᾶλλον ὁ κείμενος οὔτε τῆς φωνῆς ἐπήκουεν οὔτε τῆς πληγῆς ἐπῃσθάνετο, ἀλλ' ἦν ὁμοίῳ ἐκτεταμένος τῷ σχήματι. νεκρὸς γὰρ ἦν ὁμοῦ τῇ ἐπιβολῇ τοῦ ἱματίου κατὰ ἀλήθειαν ἐν τῷ θανάτῳ γενόμενος ὃν ἐπὶ τῇ ἀπάτῃ τοῦ μεγάλου καθυπεκρίνατο, ὥστε μὴ ψευσθῆναι τὸν τοῦ θεοῦ ἄνθρωπον, ἀλλ' οὗ χάριν ἐδόθη παρ' αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον, ἐν τούτῳ τῷ λαβόντι γενέσθαι χρήσιμον.

Εἰ δὲ σκυθρωπὸν εἶναι δοκεῖ τὸ τοιοῦτον ἔργον τῆς τοῦ μεγάλου πίστεώς τε καὶ δυνάμεως, ξενιζέσθω μηδεὶς πρὸς τὸν μέγαν Πέτρον ὁρῶν. καὶ γὰρ ἐκεῖνος οὐ δι' ὧν εὐηργέτει μόνον τὴν προσοῦσαν ἐπεδείκνυτο δύναμιν, τὸν ἐκ γενετῆς χωλὸν τρέχοντα τῷ λαῷ δεικνύων καὶ

26-43,1 cf Act 3,2sqq

V^cSΛOEΩUX^a 1 παραφυλάττουσιν ΛU 4 θρηνωδούντων Λ ὑπεκρίνατο V^cOv καθυπεκρίνετο E 5 ἀθρόῳ EX^a ante θανάτῳ add τῷ S 6 ἐδέετο ΛUΩ ante ἐδεῖτο add καὶ X^a τοίνυν: οὖν S om $V^c X^a$ παριδεῖν EX^a 7 αὐτὸ V^c post ὁσίαν add ψυχὴν Ev 8 ante ὁ add καὶ S post μὲν add οὖν X^a 9 καὶ τὰ τοιαῦτα om X^a λέγων om ΛΩ καθικέτευεν X^a ante μελλήσας add μὴ V^cE μελήσας SΛE 10 ἐπιβάλλον V^c 11 εἴχετο: ἤρχετο Ω ἐπειδὴ δὲ V^cΩU 12 ἐκεῖνος post μεταβαλλὸν (sic) coll V^c 14 αὐτῷ ΛΩ γενομένῳ Λ κέρδει e κέρδος ut vid corr O^2 ἐπικαχάζων V^c 15 ἐπαΐων: ὑπακούων V^c ἀκούων Ov ἐπακούων X^a γε τρανοτέρᾳ X^a μειζοτέρᾳ E 17 τῆς πληγῆς: τοῦ ποδὸς ΛU 18 τῷ σχήματι ἐκτεταμένος E 18-19 τῇ τοῦ ἱματίου ἐπιβολῇ S 20 post μεγάλου add Γρηγορίου Ω καθυπεκρίνετο OEv 21 τοῖς λαβοῦσι V^cSOv 22 χρήσιμον post τούτῳ (21) coll ΛEΩU 24 τε om ΩX^a τε καὶ δυνάμεως om E 25 ἀπεδείκνυτο Λ 26 γεννητῆς V^cΛOEv δείξας X^a

ἁλλόμενον ἢ τῇ σκιᾷ τοῦ ἰδίου σώματος ἰατρεύων τῶν ἀρρωστούντων τὰ πάθη, οἷς ἂν ἐπήγαγε κατὰ τὴν πάροδον τοῦ ἀποστόλου διὰ πλαγίου τῷ σώματι προσβάλλων ὁ ἥλιος, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀνανίου πρὸς τὴν ἐνοικοῦσαν τῷ ἀποστόλῳ δύναμιν καταφρονητικῶς διατεθέντος καταδικάζει τὸν θάνατον, ὡς ἂν οἶμαι τῷ κατ' ἐκεῖνον φόβῳ πᾶν τὸ καταφρονοῦν ἐν τῷ λαῷ σωφρονέστερον γένηται τῷ φοβερῷ ὑποδείγματι πρὸς τὸ μὴ τοῖς αὐτοῖς ἐγγενέσθαι παιδαγωγούμενον. εἰκότως τοίνυν ὁ μιμητὴς τοῦ Πέτρου διὰ πολλῶν τῶν κατὰ τὰς εὐεργεσίας θαυμάτων δείξας τὸ τῆς δυνάμεως μέγεθος καὶ τὸν κατὰ τοῦ πνεύματος χρήσασθαι τῇ ἀπάτῃ ἐπιχειρήσαντα ἀληθεῦσαι καθ' ἑαυτοῦ παρεσκεύασεν. ἔδει γὰρ οἶμαι τὸν καθαιρέτην τοῦ ψεύδους καὶ ἐν τῷ ἀπατεῶνι τὸ ψεῦδος ματαγαγεῖν εἰς ἀλήθειαν, ὡς ἂν ἅπασι διὰ τούτου γένοιτο δῆλον, ὅτι πᾶν τὸ παρὰ τοῦ μεγάλου λεγόμενον ἀλήθεια ἦν, καὶ ὅπερ ἂν ὡς ἀληθὲς παρεδέξατο, ψεῦδος οὐκ ἦν. οἱ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι κατὰ τὸν ῥηθέντα τρόπον τῆς τοῦ μεγάλου δυνάμεως καταπαίξαντες παίδευμα τοῖς ἄλλοις ἐγένοντο μὴ κατατολμᾶν τῆς ἀπάτης, ἐφ' ὧν ὁ θεὸς γίνεται τῶν τολμηθέντων κατήγορος.

Μετὰ ταῦτα δὲ συλλόγου ποτὲ κατὰ τὸ ὕπαιθρον ἔν τινι τῶν κατὰ τὴν χώραν τόπων γεγενημένου καὶ πάντων θαυμαστικῶς διακειμένων πρὸς τὰ διδάγματα, μειράκιόν τι πρὸς τοὺς συνεστῶτας ἐβόα μὴ παρ' ἑαυτοῦ ταῦτα τὸν διδάσκαλον λέγειν ἀλλ' ἕτερον αὐτῷ παρεστῶτα διεξιέναι τοὺς λόγους. προσαχθέντος δὲ τοῦ παιδὸς μετὰ τὸ διαλυθῆναι τὸν σύλλογον εἰπεῖν λέγεται πρὸς τοὺς παρόντας τὸν μέγαν μὴ καθαρεύειν ἐκ δαίμονος τὸ μειράκιον, καὶ ἅμα περιελόμενον ἑαυτοῦ τὸ ἐπὶ

1sqq cf Act 5,15 3sqq cf Act 5,1sqq 9 cf Matth 12,31sq 18sqq cf Syr c 12

V^cSΛOEΩUX^a 1 διαλλόμενον SEX^av ἢ: καὶ X^a ἰδίου om V^c 2 οἷς: εἰς V^c ἂν: ἃ V^c om S post ἂν add ταύτην U ἐπῆγε S πλαγίῳ Ω 3 τοῦ σώματος E προσβαλλὼν EU τὴν om Ω 4 τῷ ἀποστόλῳ om E καταδικάζειν E 5 τὸν: αὐτὸν U θανάτῳ U φόβῳ: ἐπιτιμίῳ ΛX^a (-τημ-) 6 γένοιτο EΩ φοβερωτέρῳ ΛUX^a 8 τοίνυν: οὖν ΛU τοῦ om ΩUX^a 9 post τῆς add θείας ΛU 10 περὶ αὐτοῦ V^cSOv 11 οἶμαι om S 12 μετάγειν Ω μεταλλάττειν Ov τοῦτο OX^av γένηται V^cS 13 ante πᾶν add καὶ Ov post μεγάλου add Γρηγορίου Ω post λεγόμενον add τε καὶ πραττόμενον SX^a τε καὶ γενόμενον Ω ἀληθὲς V^cSOv 15 post μεγάλου add Γρηγορίου Ω post δυνάμεως add ὡς ἐνόμισαν V^cSOX^av παίξαντες E 18 δὲ: ante ταῦτα coll X^a om ΛU ante ποτὲ add τινὸς ΛU ποτὲ: τινὸς SO 19 post γεγενημένου add ποτὲ SO 20 παρεστῶτας V^cS 21 ἑαυτοῦ: αὐτοῦ Ov 22 προαχθέντος V^c (inter -θεντ- et ς 1 litt eras) X^a 23 post μέγαν add Γρηγόριον Ω καθαριεύειν V^cΩ 24 ἐκ δαίμονος ante μὴ coll ΛU δαιμονίου Ω αὐτοῦ $V^c X^a$

τῶν ὤμων ὀθόνιον καὶ παραθέντα τῷ ἄσθματι τοῦ ἰδίου στόματος οὕτως ἐπιρρίψαι τῷ νέῳ. γενομένου δὲ τούτου ταράσσεσθαι καὶ ἀναβοᾶν τὸ μειράκιον καὶ καταπίπτειν καὶ διαρρίπτεσθαι καὶ πάντα πάσχειν τὰ ἐκ δαιμόνων πάθη· εἶτα ἐπιβαλόντος τοῦ ἁγίου τὴν χεῖρα καὶ τὴν ταραχὴν κατευνάσαντος ἀποπτῆναι μὲν αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, τὸν δὲ πάλιν ἐν καταστάσει γενόμενον μηκέτι λέγειν ὁρᾶν ἐπὶ τοῦ ἁγίου 944 M. τὸν συμφθεγγόμενον. καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο τῶν μεγάλων ἐκείνου θαυμάτων ἐστὶ τὸ μηδεμιᾷ τινι περιεργίᾳ τὰ κατὰ τὰς ἰάσεις ἐπιτελεῖν θαύματα, ἀλλ' ἀρκεῖν πρός τε τὴν τῶν δαιμόνων ἀπαλλαγὴν καὶ πρὸς τὴν ἴασιν τῶν ἀρρωστημάτων τοῦ σώματος τὸ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἆσθμα διὰ τῆς ὀθόνης τῷ κάμνοντι προσαγόμενον. ἀλλὰ τὸ μὲν πᾶσιν ἐφεξῆς τοῖς παρ' ἐκείνου θαύμασιν ἐπεξιέναι μακρᾶς ἂν εἴη συγγραφῆς καὶ λόγου τὴν παροῦσαν σχολὴν ὑπερβαίνοντος. ἑνὸς δὲ ἢ δυοῖν ἔτι τῶν περὶ αὐτοῦ λεγομένων ἐπιμνησθεὶς ἐν τούτοις περιγράψω τὸν λόγον.

Πανταχοῦ γὰρ ἤδη διαπεφοιτηκότος τοῦ θείου κηρύγματος καὶ πάντων κατά τε τὴν πόλιν καὶ τὴν περίοικον πρὸς τὴν εὐσεβῆ τοῦ δόγματος πίστιν μετατεθέντων βωμῶν τε καὶ ἱερῶν καὶ εἰδώλων ἐν αὐτοῖς ἀνατετραμμένων, καθαρθείσης δὲ ἤδη τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς τῶν περὶ τὰ εἴδωλα μιασμάτων καὶ τῆς μιαρᾶς τῶν θυσιῶν κνίσης ἀποσβεσθείσης καὶ τοῦ ἐπιβωμίου λύθρου καὶ τῶν ἐκ τῆς ζωοθυσίας μολυσμάτων ἀποκλυσθέντων, πάντων δὲ κατὰ πάντα τόπον εὐκτηρίους ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ κατὰ σπουδὴν ναοὺς ἀνεγειρόντων, θυμὸς καὶ φθόνος εἰσέρχεται τὸν τηνικαῦτα τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς ἐπιστατοῦντα ἐφ' οἷς ἠμελεῖτο μὲν αὐτοῦ τὰ πάτρια τῆς ἀπάτης σεβάσματα ηὔξεῖτο δὲ

15sqq cf Syr c 13

V^cSΛΟΕΩUX^a 1 τὸν ὦμον Ov 2 οὕτω U post ταράσσεσθαι add ἅμα Ω ἤρξατο Ov 3 διαρριπτεῖσθαι Ov διαρρήγνυσθαι ΛΩU 4 ἐπιδόντος ΛΩU ὁσίου O 5 κατανεύσαντος ΛΕ ἀποστῆναι X^a ἀπέστησεν Ω ante αὐτοῦ add ἀπ' ΛΩ 6 τὸν: τὸ S ante τὸν add ἐποίησεν U post δὲ add παῖδα Ω πάλιν: παῖδα U ante μηκέτι add καὶ Λ 7 τοῦτο τῶν: τούτων X^a θαυμάτων: κατορθωμάτων Ω 8 περιεργίᾳ: περιεργείᾳ V^c περινοίᾳ SΛΕΩUX^a τὰ om E τὰ — ἰάσεις om Λ θαύματα om Λ 9 τε om E πρὸς alt om X^a 10 αὐτοῦ om X^a 11 ἀλλὰ — ὑπερβαίνοντος (13) om X^a 12 ἂν om Ov 13 δύο V^cΩ ἔτι om E 15 πάντων: τῶν U 16 τε om E 18 καθαρισθείσης E 19 θυσιῶν: εἰδώλων U ἀποσβεσθείσης ante κνίσης coll ΛX^a 20 μιασμάτων O 21 τόπον πάντα coll Ov 22 κατὰ σπουδὴν om EX^a ἀνεγειράντων SΩ ἐγειρόντων X^a post θυμὸς add τις X^a 23 τῷ … ἐπιστατοῦντι ΛΟX^av τῶν om X^a ἀρχῆς post τῆς coll Ov 24 αὐτοῦ post πάτρια coll X^a ηὔξετο S ηὔξητο Λ ηὐξάνετο Ω (-νετο uncis seclusit) ηὔξανε X^a

τῶν Χριστιανῶν τὸ μυστήριον καὶ εἰς πλῆθος ἐπεδίδου πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἡ ἐκκλησία διὰ τῶν ἀεὶ προστιθεμένων τῷ λόγῳ πρὸς μέγεθος αὔξουσα, καὶ νομίσας δυνατὸν εἶναι τῇ θείᾳ δυνάμει τὴν ἰδίαν ἀντιστῆσαι πικρίαν καὶ ἐπισχεῖν μὲν τοῦ μυστηρίου τὸ κήρυγμα καταλῦσαι δὲ τῶν ἐκκλησιῶν τὰ συστήματα μεταστῆσαι δὲ πάλιν ἐπὶ τὰ εἴδωλα τοὺς προκεχωρηκότας τῷ λόγῳ πέμπει πρὸς τοὺς τῶν ἐθνῶν καθηγουμένους πρόσταγμα φοβερὰν κατ' αὐτῶν τὴν ἀπειλὴν τῆς τιμωρίας ὁρίζων, εἰ μὴ παντοίοις αἰκισμοῖς τοὺς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ προσκυνοῦντας διαλωβήσαιντο καὶ προσαγάγοιεν πάλιν αὐτοὺς φόβῳ τε καὶ τῇ τῶν αἰκισμῶν ἀνάγκῃ τῇ πατρῴᾳ τῶν δαιμόνων λατρείᾳ. ὡς δὲ περιηγγέλη τοῖς ἄρχουσι τὸ φοβερὸν τοῦτο καὶ ἄθεον κήρυγμα πανταχοῦ τῆς ἀρχῆς διαπεφοιτηκότων τῶν εἰς αὐτὸ τοῦτο παρὰ τῆς τυραννικῆς τεταγμένων ὠμότητος καί τις ἐπεκράτει τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἔθνους τοιοῦτος ὡς μηδὲν τῆς ὑπερκειμένης ἐξουσίας πρὸς τὴν πονηρὰν ὁρμὴν δεηθῆναι οἴκοθεν ἔχων τὴν πικρότητα καὶ τὴν πρὸς τοὺς πεπιστευκότας τῷ λόγῳ δυσμένειαν καὶ γίνεται παρ' αὐτοῦ φόβητρον ἐν δημοσίοις διαγράμμασι τὸ δεῖν ἐξόμνυσθαι τὴν πίστιν ἢ τιμωρίαις παντοδαπαῖς καὶ θανάτῳ κολάζεσθαι καὶ οὐδὲν ἦν ἕτερον τηνικαῦτα δημόσιόν τε καὶ ἴδιον παρὰ τῶν τὰ κοινὰ διὰ χειρὸς ἐχόντων γινόμενόν τε καὶ σπουδαζόμενον πλὴν τοῦ πολιορκεῖν τε καὶ τιμωρεῖσθαι τοὺς ἀντεχομένους τῆς πίστεως — ἦν δὲ οὐκ ἐν ταῖς τῶν λεγομένων ἀπειλαῖς μόνον τὰ φοβερά, ἀλλὰ μετὰ τούτων ἡ ποικίλη τῶν κολαστηρίων κατασκευὴ πᾶσαν ἐπῆγε κατάπληξιν καὶ πρὸ τῆς πείρας ἐμποιοῦσα τοῖς 945 M. ἀνθρώποις τὸν φόβον· ξίφη καὶ πῦρ καὶ θηρία καὶ βόθροι καὶ τὰ στρεβλωτικὰ τῶν μελῶν ὄργανα καὶ σιδηραῖ κατὰ πυρὸς καθέδραι καὶ ξύλα

1sqq cf Act 2,47; 5,14; 6,7

V^cSΛΟΕΩUX^a 1 τὸ ante τῶν coll Ω 2 μεγέθους O 3 ἀντιστῆναι X^a 4 καὶ om V^cS 6 post πέμπει add τοίνυν Ov ἀφηγουμένους E 7 πρόσταγμα: προστάγματα V^cSEΩX^a 8 τούς: τοῖς V^c om v τὸν Χριστὸν (τὸ ὄνομα scil om) ΛU 9 προσκυνοῦσι V^c ἐπιβοωμένους X^a διαλωβήσοιντο O (-σοιτο) EUX^av αὐτοὺς πάλιν coll UX^a 10 τῶν ante δαιμόνων om X^a 11 περιηγγέλθη V^cEv πονηρὸν ΛΕΩU κήρυγμα: δόγμα ΩU 12 διαπεφοικότων X^a διαπυτικότων V^c τῶν om V^c post εἰς add τὸ V^c τῆς alt om V^c 13 ἐπικράτει V^c τόπον: corr e πόντον S πόντον EΩ 14 μῆδε (sic) X^a (id est μηδὲ) πονηρὸν X^a (sed corr) πικρὰν S 15 post ἔχων add καὶ ἐκ φύσεως X^a ἐκ φύσεως SΛΟΕΩUv post τὴν pr add ὠμότητά τε καὶ Ev 16 καὶ om EΩUX^a φοβερὸν Ov 16-17 ἐπὶ δημίοις Ω 17 γράμμασι Λ διατάγμασι Ov post τὸ δεῖν add ἢ SEΩ(sed τὸ δεῖν om) 18 θανάτοις Ev ἕτερον ἦν coll X^a post ἕτερον add τὸ ΛU 20 τοῦ: τοῦτο X^a τε om U post τε add καὶ πολεμεῖν V^cΛ 22 μόνον post φοβερὰ coll X^a φόβητρα V^cΟΩv post ἀλλὰ add καὶ ΛΩ ante ἡ add καὶ U 23 παρασκευὴ ΛΩU σκευὴ E ἐπῆγε: ἔγειρε SX^a 24 post ξίφη add τε Ov θῆρες ΛU τὰ om E τὰ — ὄργανα (25): στρεβλωτήρια ΛU 25 κατὰ πυρός: κατάπυροι V^cSΛX^a

ὄρθια οἷς ἐντεινόμενα τῶν ἐνισταμένων τὰ σώματα ταῖς τῶν φοβερῶν ὀνύχων προσβολαῖς κατεξαίνετο, καὶ ἄλλα μυρία πρὸς τὰς πολυειδεῖς βασάνους τῶν σωμάτων ἐξευρημένα παρ' αὐτῶν ἐπενοεῖτο καὶ σπουδὴ τοῖς τῶν ἐξουσιῶν τούτων ἐπειλημμένοις ἦν μία, τὸ μηδένα τοῦ ἑτέρου δεύτερον ἐν ὑπερβολῇ πικρίας ἐπιδειχθῆναι, οἱ μὲν εἰσήγγελλον οἱ δὲ ἐπεδείκνυον οἱ δὲ διηρευνῶντο τοὺς κεκρυμμένους ἄλλοι τοῖς φεύγουσιν ἐπετίθεντο πολλοὶ δὲ πρὸς τὰς κτήσεις τῶν πιστῶν ὁρῶντες, ὡς ἂν ἐγκρατεῖς γένοιντο τῶν πραγμάτων, ἐπὶ τῷ προσχήματι τῆς εὐσεβείας ἤλαυνον τοὺς ἀντεχομένους τῆς πίστεως· σύγχυσις δὲ ἦν πᾶσα κατὰ τὸ ἔθνος καὶ ἀμηχανία πολλὴ πάντων ἀλλήλοις δι' ὑποψίας ὄντων οὐ πατράσι τῆς παρὰ τῶν τέκνων εὐνοίας ἐν τοῖς φοβεροῖς παραμενούσης οὐ παισὶ τὸ πιστὸν τῆς πατρικῆς κηδεμονίας ἐγγυωμένης τῆς φύσεως· ἐμερίζετο δὲ κατ' ἀλλήλων τὰ γένη πρὸς τὰς θρησκείας σχιζόμενα καὶ παῖς ἑλληνίζων πιστῶν γονέων προδότης ἐγίνετο καὶ κατὰ παιδὸς πεπιστευκότος ἐν ἀπιστίᾳ μένων πατὴρ κατήγορος ἦν καὶ ἀδελφὸς ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἐπολέμει τῇ φύσει ὅσιον κρίνων τὸν ὁμογενῆ τιμωρήσασθαι εἰ τῆς εὐσεβείας ἀντέχοιτο. ἐντεῦθεν πλήρεις μὲν ἦσαν αἱ ἐρημίαι τῶν ἐλαυνομένων κεναὶ δὲ τῶν οἰκητόρων αἱ οἰκίαι· πολλὰ δὲ τῶν δημοσίων οἰκημάτων ταῖς τούτων ἀπετέτακτο χρείαις (οὐ γὰρ ἦν ἱκανὰ τὰ δεσμωτήρια χωρεῖν ἐν ἑαυτοῖς τῶν διὰ τὴν πίστιν τιμωρουμένων τὸ πλῆθος) ἀγοραί τε πᾶσαι καὶ σύλλογοι κοινοί τε καὶ ἰδιάζοντες ἀντὶ τῆς συνήθους φαιδρότητος τὰς τοιαύτας μετελάμβανον συμφορὰς τῶν μὲν ἐφελκομένων τῶν δὲ ἀπαγομένων ἄλλων ἐπὶ τοῖς γινομένοις ἢ γελώντων ἢ δακρυόντων. οὐ νηπίων ἦν ἔλεος οὐ τιμὴ πολιᾶς οὐχ ἀρετῆς αἰδώς, ἀλλ' ὡς ἐν αἰχμαλωσίᾳ πᾶσα ἡλικία τοῖς πολεμίοις τῆς πίστεως ἔκδοτος ἦν οὐδὲ ταῖς γυναιξὶν ἐδίδου ἡ φυσικὴ τοῦ γένους ἀσθένεια τῶν τοιούτων ἀγώνων μένειν ἐκτός, ἀλλ' εἷς ἦν κατὰ πάντων ὁ

10sqq cf Marc 13,12sq; Luc 21,16sq

V^{c}SΛOEΩUX^{a} 2 post ἄλλα add δὲ X^{a} 3 αὐτοῖς Ov ἐπενοεῖτο: ἐπεγίνετο X^{a} 5 δεύτερον: om V^{c}O δευτέρου (ἑτέρου omisso) S ante πικρίας add τῆς ΛU κακίας E post ἐπιδειχθῆναι add πραότερον V^{c}SOX^{a} ante οἱ pr add καὶ SOv 6 ἠρεύνων Ov 7 πολλοὶ: ἄλλοι Ov 10 ἀλλήλους V^{c} ἀλλήλων Ω ὄντων: ἐχόντων Ω 11 εὐποιΐας E 13 ἐμερίζοντο Ω τὰ γένη κατ' ἀλλήλων E 14 κατὰ om Ω 15 ante πατὴρ add ὁ OEΩv 16 αἰτίας: οὐσίας E τῇ φύσει om U τιμωρηθῆναι V^{c} 17 αἱ om S 18 post δὲ alt add τὰ X^{a} 19 οἰκημάτων om V^{c} τούτων: τῶν δεσμωτηρίων ΛEΩUX^{a} τῶν καθειργνυμένων SOv 20 αὐτοῖς SΛEUX^{a} 21 τε pr: τότε EU τε corr m rec e verbo 3-4 litt V^{c} 22 τῆς τοιαύτης ... συμφορᾶς E 23 προσαγομένων X^{a} 24 νηπίοις ΛUX^{a} ἦν: post ἔλεος coll S om V^{c}OX^{a} 25 post αἰδὼς add τοῖς δυσμενέσι S εἰσῄει τοῖς δυσμενέσι Ov 27 ἀγώνων: ἀναγκῶν ΛOEUv ἐκτὸς μένειν coll ΛΩUv

τῆς ὠμότητος νόμος ἴσῳ τῷ μέτρῳ τῶν γινομένων ὑπάγων τὸν τῶν εἰδώλων ἀλλοτριούμενον μὴ διακρίνων τὴν φύσιν — τότε συνιδὼν ὁ μέγας ἐκεῖνος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθένειαν ὡς οὐ δυναμένων τῶν πολλῶν μέχρι θανάτου τῆς εὐσεβείας προαγωνίσασθαι σύμβουλος γίνεται τῇ ἐκκλησίᾳ μικρὸν ἐκχωρῆσαι τῇ φοβερᾷ προσβολῇ κρεῖττον ἡγούμενος διὰ φυγῆς τὰς ψυχὰς αὐτῶν περισώσασθαι ἢ ἑστῶτας ἐπὶ τῆς τῶν ἀγώνων παρατάξεως λειποτάκτας γενέσθαι τῆς πίστεως, καὶ ὡς ἂν μάλιστα πεισθεῖεν οἱ ἄνθρωποι μηδένα κίνδυνον τῇ ψυχῇ φέρειν τὸ τὴν πίστιν διὰ φυγῆς περισώσασθαι, τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι σύμβουλος τῆς ἀναχωρήσεως γίνεται αὐτὸς πρὸ τῶν ἄλλων ὑποχωρήσας τῇ τοῦ κινδύνου φορᾷ. ἅμα δὲ καὶ τοῦτο τοῖς κρατοῦσι μάλιστα διὰ σπουδῆς ἦν τὸ δι' ἐκείνου καθάπερ στρατηγοῦ χειρωθέντος πᾶσαν διαλῦσαι τῆς πίστεως τὴν παράταξιν, καὶ τούτου χάριν ἐκεῖνον ὑπὸ χεῖρα 948 M. ποιήσασθαι τοῖς ἐχθροῖς διεσπούδαστο.

Ὁ δὲ ἦν ἔρημόν τινα καταλαβὼν λοφιὰν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ἐκ νεωκόρου κατ' ἀρχὰς προσαχθέντα τῇ πίστει ἤδη τῇ χάριτι τῆς διακονίας ὑπηρετούμενον. τῶν δὲ διωκόντων κατ' ἴχνος ἑπομένων ἐν πλήθει πολλῷ μηνύσαντος αὐτοῖς τὸν τόπον τινὸς ἐν ᾧ κατεκρύπτετο οἱ μὲν ἐν κύκλῳ τὴν ὑπώρειαν τῆς λοφιᾶς διαλαβόντες ἐφύλασσον ὡς ἂν μηδαμόθεν αὐτῷ γένοιτο διαφυγεῖν εἴπερ εἰς τοῦτο τραπείη, οἱ δὲ προσβάντες τῷ ὄρει κατὰ πᾶν μέρος διερευνώμενοι ἤδη καταφανεῖς ἐγίνοντο τῷ μεγάλῳ κατ' εὐθεῖαν πρὸς αὐτὸν ἀνατρέχοντες. ἐκεῖνος δὲ

15sqq cf Syr c 14

V^{c}SΛOEΩUX^{a} 1 τῶν γινομένων: τῆς τιμωρίας ΛX^{a} τῆς τιμωρίας τῶν γινομένων v ὑπαγόντων (τὸν omisso) E τῶν ante εἰδώλων om Ω 2 ἀλλοτριουμένων V^{c}E μὴ om V^{c} ante μὴ add καὶ X^{a} συνιδὼν: ἰδὼν Λ συνειδὼς V^{c} (-ος) O οὖν ἰδὼν Ev 4 post μέχρι add τοῦ V^{c}SOv προσαγωνίσασθαι V^{c} ὑπεραγωνίσασθαι SU ἀνταγωνίσασθαι Ω 5 τῆς ἐκκλησίας E ὑποχωρῆσαι Ev post κρεῖττον add εἶναι Ev 6 ἡγούμενος: λέγων E αὐτῶν: om Λ ante τὰς coll ΩU διασώσασθαι Ω 7 λιποτάκτους Ov τῆς πίστεως γενέσθαι X^{a} 8 φέρειν τῇ ψυχῇ coll Ev 10 γίνεται ante τῆς coll ΛU ἀναχωρήσας V^{c}Ov 11-12 διὰ σπουδῆς μάλιστα coll Ov 13 τούτου: τοῦ U ἐκεῖνον post χεῖρα coll U ὑποχείριον X^{a} 14 ποιήσασθαι ante ὑπὸ (13) coll V^{c} 15 δὲ: malim μὲν οὖν ἦν om Ω καταλαβὼν τινὰ (sic) E 16 νεωκόρων Λ 17 ἐν: σὺν S 18 πολλῷ om Λ καταμηνύσαντος ΩX^{a} τινος τὸν τόπον Λ κατεκρύπτετο corr m rec e κατέκρυπτο O 19 ἐν om X^{a} λοφιᾶς: φιλοσοφίας U ἐφύλαττον ΛOΩUv ὅπως V^{c}OEv ἂν om X^{a} 20 αὐτῷ om O 21 ἐγένοντο V^{c}Ω ἐγίνοντο post μεγάλῳ coll OS (sed ἐγένοντο) X^{a} (sed γίνονται)

διακελευσάμενος τῷ μεθ' ἑαυτοῦ στερρᾷ τε καὶ ἀδιστάκτῳ τῇ πεποιθήσει στῆναι πρὸς τὸν θεὸν καὶ καταπιστεῦσαι τὴν σωτηρίαν ὁμοίως αὐτῷ τὰς χεῖρας εἰς προσευχὴν ἀνατείναντα καὶ μηδὲ εἰ πλησίον γένοιντο οἱ διώκοντες ἐκκρουσθῆναι τῷ φόβῳ τὴν πίστιν ὑπόδειγμα τῆς παραγγελίας ἑαυτὸν ἐποίει τῷ διακόνῳ βλέπων τε πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀμετατρέπτῳ τῷ ὄμματι καὶ τεταμέναις ταῖς χερσὶν ἐν ὀρθίῳ τῷ σχήματι. καὶ οἱ μὲν ἐν τούτοις ἦσαν, οἱ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀναδραμόντες πανταχῇ τὸν τόπον περισκεψάμενοι καὶ πᾶσαν ἔνστασιν θάμνου καὶ πᾶσαν πέτρας προσβολὴν καὶ πᾶσαν ἐκ χαράδρας κοιλότητα μετὰ πάσης ἀκριβείας διερευνησάμενοι πάλιν τὴν ὑπώρειαν καταλαμβάνουσιν ὡς φόβῳ τῶν διερευνωμένων αὐτὸν εἰς φυγὴν τραπέντα τοῖς κάτω περιεστοιχισμένοις ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι. ὡς οὖν οὔτε παρὰ τούτων εὑρέθη καὶ παρ' ἐκείνοις οὐκ ἦν, ὁ δὲ τὸν τόπον τῆς τοῦ μεγάλου διαγωγῆς κατασκεψάμενος σημείοις ὑπέγραφεν ἐν ᾧ διεβεβαιοῦντο οἱ ζητηταὶ μηδένα ἑωρακέναι πλὴν εἰ μὴ δύο δένδρα μόνον μικρὸν ἀπ' ἀλλήλων διεστηκότα, ἀνακεχωρηκότων δὲ τῶν ζητούντων ὑπολειφθεὶς ὁ μηνυτὴς καὶ καταλαβὼν ἐν προσευχῇ αὐτόν τε τὸν μέγαν καὶ τὸν σὺν αὐτῷ καὶ γνοὺς τὴν θείαν φρουρὰν δι' ἧς ἐκεῖνοι δένδρα τοῖς διώκουσιν ἐνομίσθησαν, προσπίπτει τε αὐτῷ καὶ πιστεύει τῷ λόγῳ, καὶ ὁ πρὸ βραχέος διώκτης εἷς τῶν φευγόντων ἐγένετο. μενόντων τοίνυν κατὰ τὴν ἔρημον χρόνον πολύν — ἐπεκράτει γὰρ ὁ κατὰ τῆς πίστεως πόλεμος χαλεπῶς τοῦ καθηγουμένου κατὰ τῶν προστιθεμένων τῷ λόγῳ τῆς εὐσεβείας λυσσῶντος — καὶ πάντων πρὸς φυγὴν τετραμμένων ἐπειδὴ τὸ κατὰ τὸν μέγαν αὐτοῖς ἀπ' ἐλπίδος ἦν ὡς οὐκ ἂν ὑπὸ χεῖρά ποτε γενόμενον τοῖς διώκουσι, τότε κατὰ τῶν ὑπολοίπων τὴν λυσσώδη πικρίαν ἑαυτῶν τρέψαντες πανταχῇ κατὰ τὸ ἔθνος διηρευνῶντο πάντας ὁμοίως ἄνδρας τε

V^cSΛOEΩUX^a 1 διακελευόμενος U μεθ' ἑαυτοῦ: μετ' αὐτοῦ SΛEΩUX^av στερᾷ X^a στερεᾷ Ev πεποιθήσει: πίστει ΛU 2 ὁμοίως om ΛEΩUv 3 ἀνατείναντι S καὶ om V^cEΩ εἰ: ἢ V^c γένοντο V^c 4 post ὑπόδειγμα add δὲ EΩv τῆς om O 5 τὸν om Ov ἀμεταστρέπτῳ E 6 τῷ pr om Ev καὶ pr om SΛOEΩ τεταμένως U αἴρων τὰς χεῖρας U ταῖς om E σώματι U 7 τούτοις: τούτῳ ΛΩU αὐτὸν O 8 κατασκεψάμενοι V^c ἀνάστασιν S 9 ἐκ om U ἐν χαράδραις S 11 αὐτὸν om Ov εἰς: πρὸς SΛEUX^a τραπέντων O τραπόντων v 12 οὐδὲ V^c ηὑρέθη V^c 13 δὲ om ΛX^a post μεγάλου add Γρηγορίου Ω διασκεψάμενος X^a 14 σημεῖον O ζητειταὶ V^c ζητοῦντες ΛOUv 15 πλὴν om ΛEU μόνον: om Ω μόνα V^cS μικρὸν post ἀλλήλων coll E διεστῶτα Ω 17 ἐν προσευχῇ post μέγαν coll ΛU 18 διώκουσιν: ζητοῦσιν U 19 βραχέως $V^c X^a$ 20 ἐγίνετο ΛOX^a 23 φυγὴν: αὐτὴν Λ τὸ: om U τὸν V^c τὰ SEX^a κατὰ om U 24 post μέγαν add Γρηγόριον Ω γενησόμενον ΛΩ 25 ante λυσσώδη add μιαρὰν καὶ Ω πικρίαν: μανίαν Ov 26 ante πάντας add καὶ ΛUΩ

καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, ὅσοις τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ σεβάσμιον ἦν, καὶ εἷλκον ἐπὶ τὴν πόλιν καὶ τὰ δεσμωτήρια κατεπλήρουν ἀντ' ἄλλης τινὸς ἀδικίας ἔγκλημα κατ' αὐτῶν ποιούμενοι τὴν εὐσέβειαν, ὡς μηδενὶ τότε τῶν κοινῶν προσασχολεῖσθαι τὰ δικαστήρια ἢ τοῦτο μόνον διὰ σπουδῆς τοῖς κρατοῦσιν εἶναι τὸ πάντας αἰκισμοὺς καὶ παντοίας στρεβλώσεις δι' ἐπινοίας ἐπάγειν κατὰ τῶν ἀντεχομένων τῆς πίστεως.

Ἔνθα δὴ καὶ μᾶλλον κατάδηλον πᾶσι γίνεται τὸ μηδὲν ἀθεεὶ τὸν 949 M.
μέγαν ἐκεῖνον βουλεύεσθαι. φυλάξας γὰρ ἑαυτὸν διὰ τῆς φυγῆς τῷ λαῷ κοινὴ συμμαχία τοῖς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγωνιζομένοις ἅπασιν ἦν. καθάπερ γὰρ περὶ τοῦ Μωϋσέως ἀκούομεν ὅτι πόρρωθεν ἀφεστὼς τῆς τῶν Ἀμαληκιτῶν παρατάξεως διὰ προσευχῆς ἐνετίθει τοῖς ὁμοφύλοις κατὰ τῶν ὑπεναντίων τὴν δύναμιν, τὸν αὐτὸν τρόπον κἀκεῖνος οἷον ἐφορῶν τῷ ὀφθαλμῷ τῆς ψυχῆς τὰ γινόμενα τὴν θείαν ἐπεκαλεῖτο συμμαχίαν ὑπὲρ τῶν ἐναθλούντων τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως. καί ποτε μετὰ τῶν συνόντων κατὰ τὸ σύνηθες τῷ θεῷ προσευχόμενος ἀθρόως ἀγῶνός τε καὶ θορύβου καταπλησθεὶς εὔδηλος ἦν τοῖς παροῦσιν οἷον ξενιζόμενος καὶ ἐναγωνιῶν τῷ θεάματι καὶ τὴν ἀκοὴν ἐπέχων καθάπερ ἤχου τινὸς πρὸς αὐτὸν διαβαίνοντος, καὶ διαγενομένου διαστήματος οὐκ ὀλίγου μείνας πάντα τὸν ἐν τῷ μέσῳ χρόνον ἀκλινὴς καὶ ἀκίνητος εἶθ' ὥσπερ τοῦ προκειμένου θεάματος εἰς ἀγαθὸν καταλήξαντος πάλιν ἐπανῆλθέ τε πρὸς τὸ σύνηθες καὶ ἀνευφήμησε τὸν θεὸν λαμπρᾷ τῇ φωνῇ τὸν ἐπινίκιόν τε καὶ εὐχαριστήριον λόγον ἐπιφθεγξάμενος ὃν πολλαχῇ τῆς ψαλμῳδίας τοῦ Δαβὶδ ἀκούομεν λέγοντος Εὐλόγητος ὁ θεὸς ὃς οὐκ ἔδωκεν

10sqq cf Exod 17,11sqq 13 ὀφθαλμῷ cf Plato Resp 533d 14sqq cf Syr c 6 23-50,1 Ps 123,6

V^cSΛOEΩUX^a 1 ante σεβάσμιον add τὸ OUv 2 καὶ ante εἷλκον om ΛUΩ τὰ om SΛ ἐπλήρουν U 3 κατ' αὐτῶν post ποιούμενοι coll EΩUv 4 προασχολεῖσθαι Ω 4-5 κατὰ σπουδὴν sed post εἶναι coll V^c 5 πάντας: παντοίους X^a 7 πᾶσι κατάδηλον Ev πᾶσι φανερὸν OX^a γενέσθαι X^a 9 πίστεως: εὐσεβείας U ἐναγωνιζομένοις X^a 10 Μωσέως EΩX^a ἀφεστηκὼς OUv 11 ἐτίθει E 12 τὴν om O ante τὸν add κατὰ EΩUv ἀφορῶν E 13 ὀφθαλμῷ post ψυχῆς coll V^cSΛ ὁρώμενα E 15 τε om V^c 16 πλησθεὶς SE ἔνδηλος OEv post ἦν add ἐν Ev 17 ὑπέχων V^cSΛU καθάπερ: ὥσπερ V^cU 18 διαβαίνοντος πρὸς αὐτὸν Λ διαγεινομένου V^c διαγινομένου O 19 τῷ om ΛΩX^a εἶθ': εἶτα ΩU ἦν E ὥσπερ: καθάπερ Ω 20 ante πάλιν add καὶ E τε om V^cΛEU 21 πρὸς: εἰς V^c (corr e πρός τε m rec) EU ἀνευφήμισεν V^c ἀνεφήμησεν Λ sed corr ante λαμπρᾷ add ἐν OEΩv λαμπροτάτῃ (τῇ scil om) v 22 τε om Ω χαριστήριον X^a λόγον: ὕμνον ΛOv 23 ἀκηκόαμεν V^c ἀκούομεν post ψαλμῳδίας coll SΩX^a post λέγοντος add τὸ EUv ὁ θεός: κύριος O

ἡμᾶς εἰς θήραν τοῖς ὁδοῦσιν αὐτῶν. τῶν δὲ περὶ αὐτὸν θαυμαστικῶς διατεθέντων καὶ μαθεῖν ἀξιούντων ὅ τί ποτε εἴη τὸ ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ γενόμενον θέαμα εἰπεῖν λέγεται μέγα πτῶμα κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἑωρακέναι καταπαλαισθέντος τοῦ διαβόλου ὑπὸ νεανίου τινὸς ἐν τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶσι. τῶν δὲ ἀγνοούντων ἔτι τὸ εἰρημένον σαφέστερον αὐτοῖς διηγεῖται, ὅτι συμμαχίᾳ κρείττονι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην νεανίας τις τῶν εὐπατριδῶν τοῖς ἱδρῶσι τῆς πίστεως ἐνηγωνίσατο προσαχθεὶς ὑπὸ τῶν δημίων τῷ ἄρχοντι. προσέθηκε δὲ καὶ τὸ ὄνομα Τρωάδιον αὐτὸν ὀνομάσας καὶ ὅτι μετὰ πολλὰς βασάνους, αἷς γενναίως ἐνεκαρτέρησε, τὸν διὰ τῆς μαρτυρίας ἀνεδήσατο στέφανον. ἐκπλαγεὶς δὲ πρὸς τὴν ἀκοὴν ὁ διάκονος καὶ οὔτε ἀπιστεῖν τῷ λεγομένῳ τολμῶν καὶ ἅμα κρεῖττον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι νομίσας τὸ πόρρωθεν ὄντα τῆς πόλεως μηδενὸς ἀνθρώπου τὰ κατ' αὐτὸν διαγγείλαντος ὡς ἐφεστῶτα τοῖς πράγμασι λέγειν πρὸς τοὺς συνόντας περὶ τῶν ἐκεῖ γενομένων, ἱκέτης γίνεται τοῦ διδασκάλου ὀφθαλμοῖς ἐπιτραπῆναι γνῶναι τὰ πεπραγμένα καὶ μὴ κωλυθῆναι παρ' αὐτοῦ γενέσθαι μέχρι τῶν τόπων αὐτῶν ἐν οἷς τὸ θαῦμα ἐγένετο. τοῦ δὲ φοβερὸν εἶναι λέγοντος ἐν μέσῳ τῶν φονευτῶν γενέσθαι καί τι (πολλάκις ἐξ ἐπηρείας τοῦ ἀντικειμένου) τῶν ἀβουλήτων παθεῖν, ἐπιθαρσεῖν ἔλεγεν ὁ διάκονος τῇ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ συμμαχίᾳ φθεγξάμενος ταύτην πρὸς αὐτὸν τὴν φωνήν, ,,Σύ με παράθου τῷ σῷ θεῷ καὶ οὐδείς μου φόβος ἐκ τῶν πολεμίων καθάψεται.'' τοῦ δὲ καθάπερ συνέμπορον τὴν τοῦ θεοῦ βοήθειαν αὐτῷ διὰ τῆς εὐχῆς συνεκπέμψαντος πεποιθὼς τὴν ὁδὸν διήει πρὸς οὐδένα τῶν ἀπαντώντων ἐπιστρεφόμενος. ἑσπέριος δὲ τῆς πόλεως
952 M. ἐντὸς γεγονὼς καὶ κοπώδης ἐκ τῆς ὁδοιπορίας γενόμενος λουτρῷ θερα-

V^cSΛOEΩUX^a 2 αὐτῶν X^a 4 τεθεακέναι O νεανίσκου V^c 5 τῆς om ΛOv 9 post ὄνομα add αὐτοῦ X^a post πολλὰς add τὰς E 10 ἐνεκαρτέρησε: ἐνηγωνίσατο ΩU ἠγωνίσατο E τοῦ μαρτυρίου Ω 11 οὐδὲ U τινι τῶν λεγομένων Ov τῶν λεγομένων Ω τοῖς λεγομένοις U 12 κρείττω OS εἶναι om U 13 αὐτὴν U ἀναγγείλαντος Ω 15 γινομένων ΩU 16 ante γνῶναι add καὶ v γνῶναι: ἰδεῖν (sed post ὀφθαλμοῖς (15) coll) ΩUX^a ante γενέσθαι add ἀλλὰ Ω 17 αὐτῶν: αὐτὸν X^a τὸ θαῦμα om V^c 18 post λέγοντος add τὸ OEv ἐν μέσῳ: μέσων U φονώντων SΛX^a φονευόντων V^cEΩ καί τι: μή τι S καὶ δέος μή τι καὶ U τι: coll ante τῶν ἀβουλήτων (19) EΩv post ἀβουλήτων O 19 παθεῖν post ἀντικειμένου coll Ω ἐπιθαρσεῖν om S 20 φθεγγόμενος E 21 σῷ om OΩU μου: μοι Ov ἐκ: om O καὶ E 22 συνοδοιπόρον V^cS 23 αὐτῷ ante τὴν (22) coll v διίει Ω 24 οὐδὲν E ἁπάντων V^cU ἑσπέρας OΩU 25 γεγονώς: γενόμενος U γενόμενος: ὢν ΛU om E

πεῦσαι τὸν κόπον ἀναγκαῖον ᾠήθη. ἐπεκράτει δὲ κατὰ τὸν τόπον ἐκεῖνον δαίμων τις ἀνθρωπόκτονος ἐπιχωριάζων τῷ λουτρῷ, οὗ ἡ φθοροποιὸς δύναμις ἐνεργὸς μετὰ τὸ σκότος κατὰ τῶν προσεγγιζόντων ἐγίνετο, καὶ τούτου χάριν ἄβατον ἦν μετὰ τὰς ἡλίου δυσμὰς τὸ λουτρὸν ἐκεῖνο καὶ ἀνέργητον. ᾧ παραστὰς ἠξίου τὸν ἐπιτεταγμένον ἀνοῖξαι τὴν θύραν δοῦναί τε τὴν εἴσοδον αὐτῷ καὶ μὴ φθονῆσαι τῆς ἐκ τοῦ λουτροῦ θεραπείας. τοῦ δὲ μαρτυρομένου μηδένα τῶν κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην κατατολμώντων τοῦ ὕδατος ἰδίοις ὑποστρέψαι ποσίν, ἀλλὰ πάντων μετὰ τὴν ἑσπέραν κατακρατεῖν τὸ δαιμόνιον καὶ πολλοὺς ὑπ' ἀγνοίας ἤδη παθεῖν τὰ ἀνήκεστα, οὓς ἀντὶ τῆς ἐλπισθείσης ἀνέσεως θρῆνοι καὶ τάφοι καὶ οἰμωγαὶ διεδέξαντο — ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα διεξιόντος οὐδὲν μᾶλλον ἐκεῖνος ὑφίει τῆς ἐπιθυμίας, ἀλλ' ἐνέκειτο παντὶ τρόπῳ καταναγκάζων αὐτὸν εἰς τὰ ἐντὸς παραδέξασθαι. ὁ δὲ μὴ συγκινδυνεῦσαι τῇ ἀγνοίᾳ τοῦ ξένου κέρδος ποιούμενος τὴν κλεῖν ἐπ' αὐτῷ ποιησάμενος πόρρω τοῦ λουτροῦ ἀπαλλάσσεται. ἐπεὶ δὲ γυμνωθεὶς ἐντὸς ἦν, πολύτροποί τινες φόβων καὶ καταπλήξεων ἀφορμαὶ παρὰ τοῦ δαιμονίου συνεσκευάζοντο· φάσματα παντοδαπὰ πυρὶ καὶ καπνῷ μεμιγμένην τὴν φύσιν ἐπιδεικνύμενα ἐν ἀνθρώπων καὶ θηρίων μορφῇ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐμπίπτοντα ταῖς ἀκοαῖς ἐνηχοῦντα τῷ ἄσθματι προσεγγίζοντα κύκλῳ περὶ τὸ σῶμα χεόμενα. ὁ δὲ τὴν σφραγῖδα ἑαυτῷ προβαλλόμενος καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ἀνακαλῶν ὄνομα ἀπαθὴς τὸν πρῶτον διεξῆλθεν οἶκον. ἐπὶ δὲ τὸν ἐνδότερον χωρήσας χαλεπωτέροις ἐνέτυχε τοῖς θεάμασιν εἰς φοβερωτέραν μετασκευασθέντος τοῦ δαιμονίου τὴν ὄψιν καὶ ἅμα σεισμῷ τε κατακλονεῖσθαι τὸν οἶκον ᾤετο καὶ τὸ ἔδαφος ὑπορρηγνύμενον γυμνὴν ὑποδεικνύειν τὴν κάτω φλόγα σπινθῆράς τε φλογώδεις ἀπὸ

1sqq cf Syr c 7

V^cSΛOEΩUX^a 1 ἀναγκαῖον om X^a ante κατὰ add τότε Ω ἐκεῖνον om V^c 2 ἐγχωριάζων SΛ τῷ om V^cE 3 τὸ om OΩX^{a}v 4 καὶ om V^cΛEU τούτου: οὗ δὴ U 4-5 ἄβατον τὸ λουτρὸν ἦν ἐκεῖνο Ov 5-6 τὴν θύραν δοῦναί τε om V^cΛEΩX^a 6 φθονεῖν X^a ἐκ om X^a 7 μαρτυραμένου ΛU μαρτυρουμένου OEΩv μηδενὸς U τῶν om Λ 8 κατατολμῶντος V^cΩU 9 μετὰ: κατὰ ΛUX^a τὸν δαίμονα U 10-11 καὶ τάφοι om v 13 post δὲ add τὸ ΛOX^{a}v 14 τοῦ ξένου τῇ ἀγνοίᾳ coll E 15 ἀπαλλάττεται V^cΛ ἀπάγεται ΩU ἐπειδὴ δὲ Ov πολλοὶ τρόποι E 16 φόβον V^c καταπλήξεως V^cO 17 μεμιγμένα UX^a 18 ἐν om U μορφαὶ ΩU 19 ἐμπίπτουσαι … ἐνεχοῦσαι … προσεγγίζουσαι U ante κύκλῳ add καὶ Ω 20 χεόμεναι U ἑαυτοῦ v 21 τόν: τῶν V^c τῶν οἴκων V^cE τὸν οἶκον v 22 τόν: τὸ ΛOEv τῶν ἐνδοτέρων V^c τῷ ἐνδοτέρῳ X^a 23 μετασχηματισθέντος ΩU 24 τε om Ev κατακλονεῖσθαι ante ᾤετο coll V^c ante καὶ add ὡς ΛX^a ἀπορρηγνύμενον ΛU 25 ἐπιδείκνυσι V^c ὑποδεικνύει Λ ἐπιδεικνύειν E ἀποδεικνύειν U ὑπὸ O

τῶν ὑδάτων ἐκπέμπεσθαι καὶ πάλιν αὐτῷ τὸ ἴσον ὅπλον ἡ σφραγὶς καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα καὶ ἡ διὰ τῶν εὐχῶν τοῦ διδασκάλου βοήθεια τὰ φοβερὰ τῶν φαινομένων τε καὶ γινομένων διέχεεν. ἀνεθεὶς δὲ ἤδη τῷ ὕδατι καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον σπεύδων πάλιν ἐκωλύετο τοῦ δαιμονίου τῆς θύρας ἀντειλημμένου. ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν τὸ κώλυμα διὰ τῆς ἴσης δυνάμεως αὐτομάτως ἐλύετο τῇ σφραγῖδι τῆς θύρας ὑποχωρούσης. ἐπεὶ δὲ κατὰ νοῦν αὐτῷ προκεχωρήκει τὰ πάντα, ἐκβοῆσαι λέγεται πρὸς αὐτὸν ἀνθρωπίνῃ φωνῇ τὸ διαμόνιον μὴ ἑαυτῷ τὴν δύναμιν ἐκείνην λογίσασθαι δι' ἧς τὸν ὄλεθρον ἔφυγεν. ἡ γὰρ φωνὴ τοῦ παραθεμένου αὐτὸν τῷ φυλάσσοντι τὸ ἀπαθὲς ἐχαρίσατο. διασωθεὶς τοίνυν κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον ἔκπληξιν παρέσχε τοῖς ἐπιστατοῦσι τῷ τόπῳ οὐδενὸς τῶν πώποτε κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην κατατολμησάντων τοῦ ὕδατος ἐν τοῖς ζῶσι φανέντος. ἐπεὶ δὲ τούτοις τε τὰ καθ' ἑαυτὸν διηγήσατο καὶ τὰ κατὰ τὴν πόλιν τῶν μαρτύρων ἀνδραγαθήματα τοῦτον ἔγνω γεγενημένα τὸν τρόπον ὃν ἐπὶ τῆς ἐρημίας διάγων ὁ μέγας προ-
953 M. διηγήσατο, προσθεὶς τοῖς περὶ αὐτοῦ θαύμασι δι' ὧν τε εἶδε καὶ δι' ὧν ἤκουσε καὶ δι' ὧν τῇ ἑαυτοῦ πείρᾳ τῆς τοῦ μεγάλου πίστεως ἐδιδάχθη τὴν δύναμιν ᾗ προσεμαρτύρησε τὸ δαιμόνιον, πάλιν ἀνατρέχει πρὸς τὸν διδάσκαλον τοῖς τε κατ' αὐτὸν καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα κοινὸν ἀφεὶς φυλακτήριον τὸ διὰ τῶν ἱερέων ἕκαστον ἑαυτὸν τῷ θεῷ παρατίθεσθαι. καὶ νῦν ἐστι κατὰ πᾶσαν μὲν τὴν ἐκκλησίαν ἐξαιρέτως δὲ παρ' ἐκείνοις ἡ τοιαύτη φωνὴ τῆς τότε γεγενημένης τῷ ἀνδρὶ παρὰ τοῦ Γρηγορίου βοηθείας μνημόσυνον.

Τῆς δὲ τυραννίδος ἐκείνης ἤδη κατὰ θείαν συμμαχίαν λυθείσης καὶ πάλιν εἰρήνης τὴν ἀνθρωπίνην διαδεξαμένης ζωὴν καθ' ἣν ἄνετος ἦν κατ' ἐξουσίαν προκειμένη πᾶσιν ἡ περὶ τὸ θεῖον σπουδή, καταβὰς πάλιν ἐπὶ τὴν πόλιν καὶ πᾶσαν περινοστήσας ἐν κύκλῳ τὴν χώραν προσθήκην

V^{c}SΛOEΩUX^{a} 1 τὸ: om U τὸν X^{a} post ὅπλον add ἦν X^{a} 3 γινομένων τε καὶ φαινομένων OΩ ἐνεθεὶς OΩ ἐνεχθεὶς U ἤδη: post ὕδατι (4) coll U om SΛEX^{a} 4 πάλιν post ἐκωλύετο coll E 6 ὑποχωροῦντος ΩU 7 προκεχωρηκότων Λ προὐκεχωρήκει Ov ἐμβοῆσαι Ω 8 ἑαυτῷ: ἐπ' αὐτῷ Ov 10 post φυλάσσοντι add θεῷ ΛΩUX^{a} 11 εἰρημένων V^{c} προειρημένον X^{a} παρεῖχε OΩUv τοῦ τόπου v 13 τε: post τὰ coll Λ om EΩU X^{a}v κατ' αὐτὸν EU 14 τὰ om U sscr m rec ut vid 15 προάγων V^{c} ὁ μέγας διάγων coll Ev post μέγας add Γρηγόριος Ω 16 αὐτὸν V^{c} ante θαύμασι add διηγήμασί τε καὶ Ev 17 ἑαυτοῦ: ἐπ' αὐτῷ Ω 19 καθ' ἑαυτὸν S μετ' αὐτὸν Λ 20 ἑαυτῷ Λ ἑαυτὸν post θεῷ coll Ω 21 μὲν ante κατὰ coll Ev τὴν om ΛΩUX^{a} 22 post παρὰ add τῆς X^{a} ante Γρηγορίου add θείου Λ 24 ἤδη om EX^{a} διαλυθείσης ΛOUv 25 ζωὴν διαδεξαμένης coll Ev ἄνετος: ς del X^{a} ante ἦν add μὲν Ω

ἐποιεῖτο τοῖς ἁπανταχοῦ λαοῖς τῆς περὶ τὸ θεῖον σπουδῆς τὰς ὑπὲρ τῶν ἐνηθληκότων τῇ πίστει πανηγύρεις νομοθετήσας. καὶ διαλαβόντες ἄλλος ἀλλαχῇ τῶν μαρτύρων τὰ σώματα κατὰ τὴν ἐτήσιον τοῦ ἐνιαυσιαίου κύκλου περίοδον συνιόντες ἠγάλλοντο τῇ τιμῇ τῶν μαρτύρων πανηγυρίζοντες. καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο τῆς μεγάλης αὐτοῦ σοφίας ἀπόδειξις ὅτι πρὸς καινὸν βίον μεταρρυθμίζων πᾶσαν ἀθρόως τὴν κατ' αὐτὸν γενεὰν οἷόν τις ἡνίοχος ἐπιστὰς τῇ φύσει καὶ τοῖς τῆς θεογνωσίας χαλινοῖς ἀσφαλῶς αὐτοὺς ὑποζεύξας ἐνεδίδου μικρόν τι τῷ ζυγῷ τῆς πίστεως δι' εὐφροσύνης ὑποσκιρτᾶν τὸ ὑπήκοον. συνιδὼν γὰρ ὅτι ταῖς σωματικαῖς θυμηδίαις τῇ περὶ τὰ εἴδωλα πλάνῃ παραμένει τὸ νηπιῶδες τῶν πολλῶν καὶ ἀπαίδευτον, ὡς ἂν τὸ προηγούμενον τέως ἐν αὐτοῖς μάλιστα κατορθωθείη τὸ πρὸς τὸν θεὸν ἀντὶ τῶν ματαίων σεβασμάτων βλέπειν, ἐπαφῆκεν αὐτοῖς ταῖς τῶν ἁγίων μαρτύρων ἐμφαιδρύνεσθαι μνήμαις καὶ εὐπαθεῖν καὶ ἀγάλλεσθαι ὡς χρόνῳ ποτὲ κατὰ τὸ αὐτόματον πρὸς τὸ σεμνότερόν τε καὶ ἀκριβέστερον μετατεθησομένου τοῦ βίου καὶ πρὸς ἐκεῖνο καθηγουμένης τῆς πίστεως. ὅπερ δὴ καὶ ἐν τοῖς πολλοῖς ἤδη κατώρθωται πάσης θυμηδίας ἀπὸ τῶν τοῦ σώματος ἡδέων πρὸς τὸ πνευματικὸν τῆς εὐφροσύνης εἶδος μετατεθείσης.

Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἐμπολιτευόμενος τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ σπουδὴν ἔχων πρὸ τῆς ἐκ τοῦ βίου μεταστάσεως πάντας ἰδεῖν πρὸς τὴν σωτήριον πίστιν ἀπὸ τῶν εἰδώλων μετατεθέντας ἐπειδὴ προέγνω ἑαυτοῦ τὴν μετάστασιν, σπουδῇ πᾶσάν τε τὴν πόλιν καὶ τὴν περιοικίδα διηρευνήσατο μαθεῖν θέλων εἴ τινες εἶεν ὑπολειφθέντες ἔξω τῆς πίστεως. ἐπεὶ οὖν ἔγνω τοὺς παραμεμενηκότας τῇ ἀρχαίᾳ πλάνῃ μὴ πλείους εἶναι

V^{c}SΛOEΩUX^{a} 1 ἑκασταχοῦ ΛEU πανταχοῦ X^{a} τῆς: τη (sic) V^{c} τοῖς U τὴν X^{a} σπουδῆς: -ς e -ν corr m rec X^{a} 2 ἠθληκότων V^{c}SEX^{a} 3 ἄλλως Ω ἀλλαχόσε U ἄλλοσε Ω ἐνιαυσιαίου om V^{c}SX^{a} 4 ἠγαλλιῶντο U 5 σοφίας αὐτοῦ coll E post σοφίας add καὶ ἀρετῆς Ω post ἀπόδειξις add ἦν EΩUv 6 καιρὸν V^{c} ante βίον add τὸν E μεταρυθμίζων V^{c}SΛEΩ 7 αὐτῶν V^{c}S τῆς om Λ θεογνωσίας: πίστεως V^{c}SO πίστεως καὶ θεογνωσίας v 8 μικρόν τι scripsi: τι μικρὸν OΩUv τι V^{c}SΛ om EX^{a} 9 ὑποσκιρτῶν X^{a} συνειδὼν V^{c} 10 ante τῇ add καὶ U post πλάνῃ add ἔτι U παραμένη V^{c} -ει in rasuram add m rec ut vid O τὸ om S 12 τὸ om O add m rec in mg τὸν om OX^{a}v 13 ἀφῆκεν U ἐφῆκεν E αὐτοὺς V^{c}SΛ 15 τὸ om v τε om U μετατεθησομένους SΩ 16 καθηγουμένους S ἐν τοῖς: ἐντὸς X^{a} 17 κατώρθωτο Ω 19 δὲ: δὴ S post τρόπον add ὁ μέγας Γρηγόριος Ω πολιτευόμενος E 20 ἐκ om S sed postea adscr ead m πρὸς: εἰς E 21 μεταθέντας Uv ἔγνω E 22 καὶ περίοικον X^{a} τὴν περιοικίδα καὶ τὴν πόλιν coll V^{c}SE τὴν πόλιν καὶ om v 23 ἐθέλων ΩX^{a} εἶεν: εἰσι V^{c}Ω post εἶεν add οἱ Ov παραλειφθέντες V^{c}O 24 ante τοὺς add πάντας E ante μὴ add καὶ V^{c} πλείονας U

τῶν ἑπτακαίδεκα, σκυθρωπὸν μὲν καὶ τοῦτό φησι πρὸς τὸν θεὸν ἀπο-
βλέψας τὸ λείπειν τι τῷ τῶν σῳζομένων πληρώματι, πλὴν ἀλλὰ μεγά-
λης εὐχαριστίας ἄξιον ὅτι τοσούτους καταλείπει τοὺς εἰδωλολάτρας τῷ
μετ' αὐτὸν ἐκδεχομένῳ τὴν ἐκκλησίαν ὅσους αὐτὸς Χριστιανοὺς ὑπεδέ-
ξατο. ἐπευξάμενος δὲ τοῖς τε πεπιστευκόσιν ἤδη τὴν εἰς τὸ τέλειον αὔξη-
956 M. σιν καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τοῖς ἀπίστοις οὕτω τοῦ ἀνθρωπίνου βίου πρὸς
τὸν θεὸν μετανίσταται ἐπισκήψας τοῖς ἐπιτηδείοις μὴ κτήσασθαι τόπον
αὐτῷ πρὸς ταφὴν ἰδιάζοντα †εἰ γὰρ ζῶν κύριος κληθῆναι τόπου
τινὸς οὐ κατεδέξατο ἀλλὰ παροικῶν ἐν ἀλλοτρίοις τὸν βίον διήγα-
γεν, οὐδὲ μετὰ θάνατον τῇ παροικίᾳ πάντως ἐπαισχυνθήσεται
ἀλλ' ,,Ἔστω'', φησί, ,,τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ διήγημα ὅτι Γρηγόριος
οὔτε ζῶν ἐπωνομάσθη τόπῳ τινὶ καὶ μετὰ θάνατον ἀλλοτρίων τάφων
ἐγένετο πάροικος πάσης τῆς ἐν τῇ γῇ κτήσεως ἑαυτὸν ἀποστήσας ὡς
μηδὲ ἐνταφῆναι ἰδίῳ καταδέξασθαι τόπῳ· μόνην γὰρ αὐτῷ κτῆσιν
τιμίαν ἐκείνην εἶναι ἣ πλεονεξίας ἐφ' ἑαυτῆς ἴχνος οὐ δέχεται.''†

Τὴν δὲ ἀθρόαν τοῦ ἔθνους παντὸς μετάστασιν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς
ματαιότητος εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας θαυμαζέτω μὲν ἕκαστος
τῶν ἐντυγχανόντων τῷ λόγῳ, μηδεὶς δὲ ἀπιστείτω πρὸς τὴν οἰκονο-
μίαν βλέπων δι' ἧς γέγονεν ἡ τοσαύτη μεταβολὴ τῶν μεταθεμένων ἀπὸ
τοῦ ψεύδους πρὸς τὴν ἀλήθειαν. τὸ γὰρ ἐν τοῖς πρώτοις αὐτοῦ τῆς
ἱερωσύνης χρόνοις γεγενημένον ὅπερ πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν θαυμάτων
ἐπειγόμενος ὁ λόγος παρέδραμε, νῦν ἐπαναλαβὼν διηγήσομαι.

Ἑορτή τις πάνδημος ἦν ἐν τῇ πόλει δαίμονί τινι τῶν ἐγχωρίων κατά

1sqq cf Syr c 15

V^c SΛΟΕΩUX^a 1 φησι ante καὶ coll U ἀναβλέψας X^a 2 λιπεῖν Ev ἀλλὰ om U post ἀλλὰ add καὶ Ω 3 καταλείπειν V^c 4 αὐτῶν ΛΟ (sed corr in αὐτὼν (sic) m rec) 5 δὲ: τοίνυν V^c ἐπευξάμενος — δέχεται (15) post 57,4 προβαλλόμενοι coll S εὐξάμενος Ο τοῖς: τοὺς V^c τε om V^c SΩUX^a 6 οὕτως V^c 7 ἐπιτηδείοις: ἰδίοις X^a ante τόπον add καὶ X^a 8 εἰ — ἐπαισχυνθήσεται (10) cf praef p CXXVI κύριος post τόπου coll U 9 οὐκ ἐδέξατο Ov πάροικον E διῆγεν S 11 διήγημα: μνημόσυνον V^c U 12 οὐδὲ Ο post ζῶν add κύριος S τάφων: om V^c τάφος Λ 13 τῆς om V^c ἐν τῇ γῇ: τῆς γῆς V^c ἐν γῇ Ο κτήσεως om V^c ἀποσπάσας V^c 14 μηδὲν SO καταδεξάμενος V^c κτίσιν ΛΕ 15 τιμίαν: τὴν μίαν X^a ἔκρινεν εἶναι ἐκείνην Ev post εἶναι add νενόμικεν X^a ἴχνος post πλεονεξίας coll X^a 16 παντὸς post ἀθρόαν coll OEv 17 μὲν om V^c ΟΕΩUv ἕκαστος om U 18 καὶ μηδεὶς (δὲ om) V^c ΟΩv δὲ om EU ἀπιστείτω δὲ μηδεὶς Λ ἀπιστείτω om EU 19 ἡ om U μετατιθεμένων OUv μετατεθέντων X^a 21 χρόνοις post γεγενημένον coll Ov 22 ἐπαναλαμβάνων X^a ἀναλαβὼν S ἐπιλαβὼν E 23 ἦν: ante πάνδημος coll ΕΩX^a v om S ἐν om V^c ΛΩUX^a δαιμονίῳ V^c O

τι πάτριον ἀγομένη. πρὸς ταύτην ἅπαν σχεδὸν συνερρύη τὸ ἔθνος τῆς
χώρας πάσης συνεορταζούσης τῇ πόλει. πεπλήρωτο δὲ τῶν συνδεδρα-
μηκότων τὸ θέατρον καὶ ὑπερεχεῖτο πανταχόθεν ὑπὲρ τὰς καθέδρας
τῶν ἐπεισρυέντων τὸ πλῆθος καὶ πάντων περὶ τὰ θεάματά τε καὶ
ἀκροάματα πρὸς τὴν ὀρχήστραν ἀποβλέπειν προθυμουμένων θορύβου
πλήρης ἦν ἡ σκηνὴ καὶ ἄπρακτος ἐγίνετο τοῖς θαυματοποιοῖς ἡ ἐπίδειξις
τῆς ταραχῆς τῶν στενοχωρουμένων οὐ μόνον τὴν ἀπόλαυσιν τῆς μουσι-
κῆς ἐπικοπτούσης ἀλλ' οὐδὲ τοῖς θαυματοποιοῖς ἐνδιδούσης καιρὸν τὰ
ἑαυτῶν ἐπιδείκνυσθαι. ἔνθα δὴ κοινὴ παρὰ παντὸς ἐκρήγνυται τοῦ
δήμου φωνὴ τὸν δαίμονα ᾧ τὴν ἑορτὴν ἦγον ἀνακαλούντων καὶ παρ'
ἐκείνου τὴν εὐρυχωρίαν αὐτοῖς ἀξιούντων γενέσθαι. ἐπεὶ δὲ πάντων
ἀλλήλοις συμφθεγγομένων εἰς ὕψος ἤρετο ἡ φωνὴ καὶ πάσης ἐδόκει τῆς
πόλεως καθάπερ ἑνός τινος στόματος ὁ λόγος εἶναι ὁ τὴν εὐχὴν ταύτην
προσάγων τῷ δαίμονι — ἦν δὲ ἡ εὐχὴ ὡς ἐπ' αὐτῆς ἀκοῦσαι τῆς
λέξεως Ζεῦ ποίησον ἡμῖν τόπον — ἀκούσας δὲ ὁ μέγας ἐκεῖνος τοῦ
ἤχου τῶν ὀνομαστὶ ἐπιβοωμένων τὸν δαίμονα παρ' οὗ τὴν εὐρυχωρίαν
ᾔτουν γενέσθαι τῇ πόλει, φησὶ πρὸς αὐτοὺς πέμψας τινὰ τῶν παρεστη-
κότων δοθήσεσθαι αὐτοῖς ὅσον οὐδέπω πλείονα τῆς εὐχῆς τὴν εὐρυχω-
ρίαν. ταύτης δὲ παρ' αὐτοῦ τῆς φωνῆς οἷόν τινος σκυθρωπῆς
ἀποφάσεως ἐξενεχθείσης λοιμὸς τὴν πάνδημον ἐκείνην ἱερομηνίαν
ἐκδέχεται καὶ παραχρῆμα κατεμίγνυτο ταῖς χοροστασίαις ὁ θρῆνος
ὥστε αὐτοῖς εἰς πένθη καὶ συμφορὰς μεταστραφῆναι τὰς θυμηδίας ἀντὶ
αὐλῶν καὶ κρότων τῆς ἐπαλλήλου θρηνῳδίας διαλαβούσης τὴν πόλιν.
ἐνσκῆψαν γὰρ ἅπαξ τοῖς ἀνθρώποις τὸ πάθος θᾶττον ἢ κατ' ἐλπίδας
διεξῄει πυρὸς δίκην τοὺς οἴκους ἐπιβοσκόμενον ὥστε πεπληρῶσθαι μὲν 957 M.
τῶν τῇ νόσῳ καταφθειρομένων τὰ ἱερὰ τῶν ἐλπίδι θεραπείας προσφευ-
γόντων, γέμειν δὲ πηγὰς καὶ κρουνοὺς καὶ φρέατα τῶν ὑπὸ τῆς τοῦ

25sqq cf Thucyd 2,52,3 27sqq cf Thucyd 2,49,5

V^c SΛΟΕΩUX^a 1 τι: τὸ V^c om E post πάτριον add ἔθος SΛΩU συνερύη V^c 2 ἐπεπλήρωτο V^c SOv 3 ὑπερεχχεῖτο V^c 4 ἐπισρυέντων V^c ἐπιρρυέντων ΛΟΕUv ἐπιρεόντων Ω 5 θορύβων E 6 ἐγένετο UX^a 7 τῇ ἀπολαύσει U 8 ἐπισκοτούσης U οὔτε Ο καιρὸν om Λ 9 κοινὴ post παντὸς coll E ἐρρήγνυτο Ω 11 ἐπειδὴ δὲ Ov 13 στόματος om X^a ὁ ante λόγος om V^c ΛX^a 15 ante Ζεῦ add ὦ SΛU δὲ om SU 16 ἤχους E 19 ταύτα (sic) V^c παρ' αὐτοῦ om E 21 παραυτίκα Λ κατεμήγνυτο V^c κατεπήγνυτο U θρόνος X^a (corr m rec) 22 πένθος U συμφορὰν U 23 καταλαβούσης Ω 24 post γὰρ add ἅπασιν Ω ἅπαξ: ἅπαν Λ om E τοῖς om Ω ἀνθρώποις ante ἅπαξ coll Ω 25 οἰκοῦντας Ω τοὺς οἴκους — καταφθειρομένων (26) legi non possunt in S πληροῦσθαι v 26 τῶν pr: τούτοις U 27 post τῆς add αὐτῆς U

νοσήματος ἀμηχανίας διακαιομένων τῇ δίψῃ, ἐφ' ὧν ἠτόνει τὸ ὕδωρ τὸν ἐκ τοῦ βάθους κατασβέσαι φλογμὸν ὁμοίως ἐχόντων καὶ μετὰ τὸ ὕδωρ καὶ πρὸ τοῦ ὕδατος τῶν ἅπαξ κατασχεθέντων τῷ πάθει, πολλοὺς δὲ αὐτομολεῖν πρὸς τοὺς τάφους τῷ μηκέτι τοὺς περιόντας ἐξαρκεῖν ταῖς τῶν κατοιχομένων ταφαῖς. γίνεσθαι δὲ οὐκ ἀδόκητον τοῦ κακοῦ τὴν προσβολὴν τοῖς ἀνθρώποις ἀλλά τινος φάσματος ἐπιγινομένου τῇ μελλούσῃ καταφθείρεσθαι οἰκίᾳ οὕτως ἐπακολουθεῖν τὴν φθοράν. ἐπεὶ οὖν πᾶσιν ἐγένετο καταφανὴς ἡ αἰτία τῆς νόσου ὅτι τὸ ἐπικληθὲν παρ' αὐτῶν δαιμόνιον κακῶς ἐπλήρου τὴν εὐχὴν τῶν ματαίων τὴν πονηρὰν ταύτην ἐκ τοῦ πάθους εὐρυχωρίαν ἐμποιοῦν τῇ πόλει, ἱκέται γίνονται τοῦ μεγάλου στῆναι δεόμενοι τοῦ κακοῦ τὴν φορὰν διὰ τοῦ παρ' αὐτοῦ γινωσκομένου τε καὶ κηρυσσομένου θεοῦ ὃν μόνον ὡμολόγουν ἀληθῶς εἶναι θεὸν καὶ κατὰ πάντων τὸ κράτος ἔχειν. τοῦ γὰρ φάσματος ἐκείνου πρὸ τῆς ἐσομένης τῷ οἴκῳ διαφθορᾶς προφαινομένου καὶ παραχρῆμα τὴν ἀπόγνωσιν τῆς ζωῆς ἐμποιοῦντος εἷς ἐγίνετο τοῖς κινδυνεύουσι σωτηρίας τρόπος τὸ ἐντὸς ἐκείνου γενέσθαι τοῦ οἴκου τὸν μέγαν Γρηγόριον καὶ δι' εὐχῆς τὸ ἐνσκῆψαν τῷ οἴκῳ πάθος ἀπώσασθαι. ταχείας δὲ διὰ τῶν τετυχηκότων ἐν πρώτοις τῆς τοιαύτης σωτηρίας ἐπὶ πάντας τῆς φήμης διαδραμούσης πάντα ἀργὰ ἦν ἃ πρότερον αὐτοῖς ὑπὸ ματαιότητος ἐσπουδάζετο, χρηστήρια καὶ καθάρσια καὶ ἡ ἐν τοῖς εἰδώλοις διατριβή, πάντων πρὸς τὸν μέγαν ἱερέα βλεπόντων καὶ ἑκάστου πρὸς ἑαυτὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ παντὸς τοῦ γένους ἐφελκομένου. μισθὸς δὲ ἦν αὐτῷ παρὰ τῶν σῳζομένων ἡ τῶν ψυχῶν σωτηρία. τῇ γὰρ τοιαύτῃ πείρᾳ τῆς εὐσεβείας τοῦ ἱερέως φανερουμένης οὐκέτι ἦν ἀναβολὴ πρὸς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ μυστηρίου τοῖς διὰ τῶν ἔργων διδασκομένοις τὴν τῆς πίστεως δύναμιν. οὕτως ἐγένετο τοῖς ἀνθρώποις ἐκείνοις ἰσχυροτέρα τῆς ὑγείας ἡ νόσος. οἱ γὰρ ἐν τῇ ὑγείᾳ πρὸς τὴν τοῦ μυστηρίου παραδοχὴν τοῖς λογισμοῖς ἀσθενοῦντες τῇ σωματικῇ νόσῳ πρὸς τὴν πίστιν

V^{c}SΛOEΩUX^{a} 1 διακαινομένων O sed ν del m rec διακεόμενον U ante τῇ add ἐν Ev δείψει V^{c} δίψει E ἐφ' ὧν: σφῶν E post ἠτόνει add μὲν Ω 2 βάθους: πάθους Ov 4 τοὺς pr om Ω τῷ: καὶ Ov τὸ X^{a} 5-7 cf praef p CXXVII 5 γενέσθαι Ov ἐπιγίνεσθαι SΛ 8 πᾶσιν om S καταφανὴς ἐγένετο coll Ov παρ': ὑπ' U 10 εὐρυχωρίαν post ταύτην coll E ante ἱκέται add ἔνθα Ev γίνονται post μεγάλου coll S 11 post μεγάλου add Γρηγορίου Ω στῆσαι Ov 12 κηρυττομένου V^{c}SΛOΩv 15 ante ἐμποιοῦντος add αὐτοῖς X^{a} ἐγένετο V^{c}OUX^{a} 16 ante σωτηρίας add τῆς ΩU σωτήριος Ev 17 πάθος ante τῷ οἴκῳ coll Ω 18 ἐν πρώτοις post σωτηρίας coll ΩU τῆς alt om O 19 ante πρότερον add τὸ Ω ὑπὸ ματαιότητος αὐτοῖς coll Ev 20 post χρηστήρια add τε Ev 21 πρὸς pr om V^{c} μέγαν om $V^{c}X^{a}$ καὶ om V^{c} αὐτὸν V^{c}EU 25 τουτοῦ (sic) X^{a} τὴν — δύναμιν (26) om U 27 οἱ: ὅσον ΛOΩUv ἐν om V^{c} παραδοχὴν: διδαχὴν X^{a} 28 ante τῇ add ἦσαν τοσοῦτον ΛOΩUv

ἐρρώσθησαν. καὶ οὕτω τῆς περὶ τὰ εἴδωλα πλάνης διελεγχθείσης πάντες πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μετετίθεντο οἱ μὲν διὰ τῆς ἐπιγενομένης νόσου χειραγωγηθέντες πρὸς τὴν ἀλήθειαν οἱ δὲ καὶ πρὸς φυλακὴν τοῦ λοιμοῦ τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν προβαλλόμενοι.

Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα τῇ μνήμῃ μέχρι τοῦ δεῦρο διασῳζόμενα τοῦ μεγάλου Γρηγορίου θαύματα ἅπερ φειδόμενοι τῆς ἀπιστούσης ἀκοῆς ὡς ἂν μὴ βλαβεῖεν οἱ τὸ ἀληθὲς ἐν τῷ μεγέθει τῶν λεγομένων ψεῦδος οἰόμενοι, τοῖς γεγραμμένοις οὐ προσεθήκαμεν.

V^{c}SΛOEΩUX^{a} 1 οὕτως OEX^{a} ἐλεγχθείσης Ov 2 Χριστοῦ: θεοῦ O μετέθεντο V^{c} ἐπειγομένης O 3 προφυλακὴν OEv 4 post εἰς add τὸν ΛEUv 5 τοῦ pr: τῆς U 6 μεγάλου om EU ταῖς ἀπιστούσαις ἀκοαῖς ΩUX^{a} 8 πεπραγμένοις ΩU προστεθήκαμεν V^{c} προστεθείκαμεν SΛ post προσεθήκαμεν add ὅτι τῷ θεῷ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν Λ τῷ δὲ θεῷ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν U ὅτι τῷ Χριστῷ καὶ θεῷ ἡμῶν πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ κράτος μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν Ω (alii codices quos in apparatum non recepi alia eius generis addiderunt.) Χριστῷ δὲ τῷ τοιαῦτα διὰ τῶν δούλων αὐτοῦ τερατουργοῦντι πρέπει δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν v. Vat 806

DE SANCTO THEODORO

EDIDIT

JOHANNES P. CAVARNOS

CONSPECTUS SIGLORUM

- O Monacensis gr. 370 membr. saec. X
- N Vaticanus Palatinus gr. 308 membr. saec. X/XI
- K Venetus Marcianus gr. 67 membr. saec. XI
- V^{t} Athous Vatopediu 456 membr. saec. X
- R Oxoniensis Bodleianus Thomas Roe 28 membr. saec. XI
- V^{b} Vindobonensis historicus gr. 3 membr. saec. XI
- X Parisinus gr. 499 membr. saec. XI
- G^{a} Parisinus gr. 1450 membr. saec. XI
- S Vaticanus gr. 1907 chart. saec. XII/XIII
- Σ Mosquensis gr. 384 membr. saec. XI
- v textus vulgatus editionis Parisinae anno 1638 ab Aegidio Morello emissae, quo utitur Migne in Patrologiae graecae tom. XLVI pag. 736sq.

[1] sigillo additum manum primam, [2] sigillo additum manum primam se ipsam corrigentem aut manum correctoris significat

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΑ ΘΕΟΔΩΡΟΝ

Ὑμεῖς ὁ τοῦ Χριστοῦ λαός, ἡ ἁγία ποίμνη, τὸ Βασίλειον ἱεράτευμα, (736 M.) οἱ πανταχόθεν ἀστικοί τε καὶ χωριτικοὶ συρρεύσαντες δῆμοι, πόθεν λαβόντες τὸ σύνθημα τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸν ἱερὸν τοῦτον ἐδημαγωγήθητε τόπον; τίς ὑμῖν τῆς ἀφίξεως τῆς ἐνθάδε σπουδαίαν οὕτω καὶ ἐμπρόθεσμον ἀνάγκην ἐπέθηκε; καὶ ταῦτα ὥρᾳ χειμῶνος, ἡνίκα καὶ πόλεμος ἠρεμεῖ καὶ στρατιώτης τὴν πανοπλίαν ἀποσκευάζεται καὶ πλωτὴρ ὑπὲρ καπνοῦ τίθησι τὸ πηδάλιον καὶ γεωργὸς ἡσυχάζει τοὺς ἀροτῆρας βοῦς θεραπεύων ἐπὶ τῆς φάτνης; ἢ πρόδηλον, ὡς ἐσάλπισε μὲν ἐκ τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων ὁ ἅγιος μάρτυς, κινήσας δὲ πολλοὺς ἐκ διαφόρων πατρίδων πρὸς τὴν οἰκείαν ἀνάπαυσιν καὶ ἑστίαν ἐκάλεσεν, οὐκ εἰς (737 M.) πολεμικὴν εὐτρεπίζων παρασκευήν, ἀλλὰ πρὸς τὴν γλυκεῖαν καὶ μάλιστα δὴ Χριστιανοῖς πρέπουσαν συνάγων εἰρήνην; οὗτος γάρ, ὡς πιστεύομεν, καὶ τοῦ παρελθόντος ἐνιαυτοῦ τὴν βαρβαρικὴν ζάλην ἐκοίμησε καὶ τὸν φρικώδη τῶν ἀγρίων Σκυθῶν ἔστησε πόλεμον δεινὸν αὐτοῖς ἐπισείσας καὶ φοβερὸν ἤδη βλεπομένοις καὶ πλησιάσασιν οὐ κράνος τρίλοφον οὐδὲ ξίφος εὖ τεθηγμένον καὶ πρὸς τὸν ἥλιον ἀποστίλβον,

---

4 I Petr 2,9   9-10 cf Hesiod Op 45.629

Titulus: Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης: τοῦ αὐτοῦ OKv τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν γρηγορίου ἐπισκόπου (ἀρχιεπισκόπου R) νύσσης (νύσης G^{a}) $NRV^{b}XG^{a}Σ$ τοῦ ἁγίου γρηγορίου νύσης V^{t} nihil exhibet S   ἅγιον om v   μέγαν μάρτυρα v   μάρτυρα KS   τοῦ Χριστοῦ post μεγαλομ. add $RV^{b}Σ$

$ONKV^{t}RV^{b}XG^{a}SΣ$ 4 ἡμεῖς G^{a} 5 τε om RV^{b} χωρητικοὶ $NV^{t}V^{b}SΣO^{1}K^{1}$, corr $O^{2}K^{2}$ χωριακοὶ R ἐπιχώριοι X   συρραγέντες R   7 τῆς ἀφίξεως om v ἀφέξεως G^{a} εὐπρόθεσμον R ἐμπρόθυμον S   8 ἐνέθηκε(ν) KXS χειμῶνος ὥρα S   καὶ alt om X   9 ὁ πλωτὴρ R   12 καταλόγων: τάξεων R (cf 65,4sq)   νικήσας G^{a} 13 οἰκίαν V^{t} 14 γλυκεῖαν: οἰκείαν X   15 δὴ om X δὲ R   16 χρόνου R   ἐκοίμισε(ν) OKRΣv

ἀλλὰ τὸν ἀλεξίκακον καὶ παντοδύναμον σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ οὗ καὶ αὐτὸς παθὼν τὴν δόξαν ταύτην ἐκτήσατο.

Καί μοι λοιπὸν τὸν νοῦν ἐπιστήσαντες διασκέψασθε, οἱ τῆς καθαρᾶς ταύτης θρησκείας ὑπηρέται καὶ φιλομάρτυρες, ἡλίκον χρῆμα δίκαιος καὶ ὅσων ἀξιοῦται τῶν ἀμοιβῶν, τῶν ἐν κόσμῳ τέως, λέγω, καὶ τῶν παρ' ἡμῖν· τῶν γὰρ ἀοράτων οὐδεὶς ἱκανὸς λογίσασθαι τὴν μεγαλοπρέπειαν· καὶ γνωρίσαντες τὸν τῆς εὐσεβείας καρπὸν ζηλώσατε τῶν οὕτω προτιμωμένων τὴν γνώμην. ἐπιθυμήσατε δὲ τῶν γερῶν, ἃ Χριστὸς πρὸς ἀξίαν διανέμει τοῖς ἀθληταῖς. καὶ τέως, εἰ δοκεῖ, τῆς ἀπολαύσεως τῶν μελλόντων ἀγαθῶν σχολαζούσης, ἣν ἐλπὶς ἀγαθὴ ταμιεύεται τοῖς δικαίοις, ἡνίκα ἂν ὁ τῶν ἡμετέρων βίων δικαστὴς ἐπιφοιτήσῃ, τὴν παροῦσαν ἴδωμεν τῶν ἁγίων κατάστασιν ὅπως καλλίστη ἐστὶ καὶ μεγαλοπρεπής. ψυχὴ μὲν γὰρ ἀνελθοῦσα περὶ τὸν ἴδιον κλῆρον ἐμφιλοχωρεῖ καὶ ἀσωμάτως τοῖς ὁμοίοις συνδιαιτᾶται, σῶμα δὲ τὸ σεμνὸν καὶ ἀκηλίδωτον ἐκείνης ὄργανον οὐδαμοῦ τοῖς ἰδίοις πάθεσι βλάψαν τῆς ἐνοικησάσης τὴν ἀφθαρσίαν, μετὰ πολλῆς τιμῆς καὶ θεραπείας περισταλὲν σεμνῶς ἐν ἱερῷ τόπῳ κατάκειται, ὥσπερ τι κειμήλιον πολυτίμητον τῷ καιρῷ τῆς παλιγγενεσίας τηρούμενον, πολὺ τὸ ἀσύγκριτον ἔχον πρὸς τὰ ἄλλα τῶν σωμάτων· οὐδὲ γὰρ κοινῷ καὶ τῷ τυχόντι διελύθη θανάτῳ καὶ ταῦτα ἐν ὁμοίᾳ ὕλῃ τῆς φύσεως ὄν. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῶν λειψάνων καὶ βδελυκτὰ τοῖς πολλοῖς ἐστι καὶ οὐδεὶς ἡδέως παρέρχεται τάφον, ἢ καὶ ἀνεῳγότι περιτυχὼν ἐκ τοῦ παραδόξου, ἐπιβαλὼν δὲ τὴν ὄψιν τῇ ἀμορφίᾳ τῶν ἐγκειμένων πάσης ἀηδίας πληρωθεὶς καὶ βαρέα καταστενάξας τῆς ἀνθρωπότητος παρατρέχει.

Ἐλθὼν δὲ εἴς τι χωρίον ὅμοιον τούτῳ, ἔνθα σήμερον ὁ ἡμέτερος σύλλογος, ὅπου μνήμη δικαίου καὶ ἅγιον λείψανον, πρῶτον μὲν τῇ

3-4 Jac 1,27

ONKV^{t}RV^{b}XG^{a}SΣ 1 ἀνεξίκακον N 5 τῶν pr om X ἐν κόσμω XS ἐγκοσμίων OKV^{t}RV^{b}G^{a}Σv ἐγκωμίων N τέως: τε ONv λέγω om RV^{b} 7 διορίσαντες v 7-8 τὸν ... προτιμώμενον R τὸν ... προτιμωμένων Σ 8 τῇ γνώμῃ R δὲ om G^{a} δὲ καὶ V^{b} 9 εἰ om N, sscr N^{2} 10 μελλόντων: ἄλλων V^{b} τῶν ἄλλων (quod post σχολ. coll) R σχολ. ἀγαθῶν G^{a} ἥν: ἔνθα R 12 εἰδῶμεν G^{a} ἐστὶ om RV^{b}Σ τέ ἐστι G^{a} 13 μὲν om R τῶν ἐνθάδε post γὰρ add G^{a} ἐλθοῦσα X ἀπολυθεῖσα G^{a} φιλοχωρεῖ RV^{b}X 14 ἀσώματος V^{b}S ὢν ante τοῖς add V^{b} ὁμοίοις: ἰδίοις R συνδιατᾶται K 15 τὸ ante ἐκείνης add X οὐδαμῶς V^{b} ἰδίοις: οἰκείοις R 16 τῆς τιμῆς G^{a} 18 πολύτιμον RS 19 ἔχον post σωμάτων coll X οὐδὲ γὰρ Ath Doch 77, Mosqu 390, Par 1176: ἅ ONKV^{t}RV^{b}XG^{a}SΣv 20 ὄν RG^{a} (et Mosqu 380, Mosqu 390, Par 1176, Vat 679, Ven Marc II 182): om ONKV^{t}V^{b}XSΣv 21 λειψάνων: σωμάτων RG^{a} καὶ pr om G^{a} οὐδεὶς om R 22 εἰ RV^{b}G^{a} περὶ τυχὼν O περιτύχοι R τυχὼν v τοῦ om XG^{a} παραδόξου: παρόδου X 23 ἐπιβαλόντες X δέ: τε K om X τῇ ὄψει RG^{a} 25 τούτου X 26 ἁγίου R

μεγαλοπρεπείᾳ τῶν ὁρωμένων ψυχαγωγεῖται οἶκον βλέπων ὡς θεοῦ ναὸν ἐξησκημένον λαμπρῶς τῷ μεγέθει τῆς οἰκοδομῆς καὶ τῷ τῆς ἐπικοσμήσεως κάλλει, ἔνθα καὶ τέκτων εἰς ζῴων φαντασίαν τὸ ξύλον ἐμόρφωσε καὶ λιθοξόος εἰς ἀργύρου λειότητα τὰς πλάκας ἀπέξεσεν. ἐπέχρωσε δὲ καὶ ζωγράφος τὰ ἄνθη τῆς τέχνης ἐν εἰκόνι διαγραψάμενος τὰς ἀριστείας τοῦ μάρτυρος, τὰς ἐνστάσεις, τὰς ἀλγηδόνας, τὰς θηριώδεις τῶν τυράννων μορφάς, τὰς ἐπηρείας, τὴν φλογοτρόφον ἐκείνην κάμινον, τὴν μακαριωτάτην τελείωσιν τοῦ ἀθλητοῦ, τοῦ ἀγωνοθέτου Χριστοῦ τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς τὸ ἐκτύπωμα, πάντα ἡμῖν ὡς ἐν βιβλίῳ τινὶ γλωττοφόρῳ διὰ χρωμάτων τεχνουργησάμενος σαφῶς διηγόρευσε τοὺς ἀγῶνας τοῦ μάρτυρος καὶ ὡς λειμῶνα λαμπρὸν τὸν νεὼν κατηγλάϊσεν· οἶδε γὰρ καὶ γραφὴ σιωπῶσα ἐν τοίχῳ λαλεῖν καὶ τὰ μέγιστα ὠφελεῖν· καὶ ὁ τῶν ψηφίδων συνθέτης ἱστορίας ἄξιον ἐποίησε 740 M.
τὸ πατούμενον ἔδαφος.

Καὶ τοῖς αἰσθητοῖς οὕτω φιλοτεχνήμασιν ἐνευπαθήσας τὴν ὄψιν ἐπιθυμεῖ λοιπὸν καὶ αὐτῇ πλησιάσαι τῇ θήκῃ, ἁγιασμὸν καὶ εὐλογίαν τὴν ἐπαφὴν εἶναι πιστεύων. εἰ δὲ καὶ κόνιν τις δοίη φέρειν τὴν ἐπικειμένην τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς ἀναπαύσεως, ὡς δῶρον ὁ χοῦς λαμβάνεται καὶ ὡς κειμήλιον ἡ γῆ θησαυρίζεται. τὸ γὰρ αὐτοῦ τοῦ λειψάνου προσψαύσασθαι, εἴ ποτέ τις ἐπιτυχία τοιαύτη παράσχοι τὴν ἐξουσίαν, ὅπως ἐστὶ πολυπόθητον καὶ εὐχῆς τῆς ἀνωτάτω τὸ δῶρον, ἴσασιν οἱ πεπειραμένοι καὶ τῆς τοιαύτης ἐπιθυμίας ἐμφορηθέντες. ὡς σῶμα γὰρ αὐτὸ ζῶν καὶ ἀνθοῦν οἱ βλέποντες κατασπάζονται, τοῖς ὀφθαλμοῖς, τῷ στόματι, ταῖς ἀκοαῖς, πάσαις προσάγοντες ταῖς αἰσθήσεσιν, εἶτα τὸ τῆς εὐλαβείας καὶ τὸ τοῦ πάθους ἐπιχέοντες δάκρυον, ὡς ὁλοκλήρῳ καὶ φαινομένῳ τῷ μάρτυρι τὴν τοῦ πρεσβεύειν ἱκεσίαν προσάγουσιν, ὡς δορυφόρον τοῦ

ONKV^{t}RV^{b}XG^{a}SΣ 1 ψυχαγ. ante τῇ (p 62,26) coll G^{a} 2-3 κάλ. τῆς ἐπικοσμ. XG^{a}S 3 φαντασίας Σ 4 ἐπέξεσεν R 5 verba ἐν usque ad καὶ (11) om X ὡς ante ἐν add G^{a} 7 μορφάς, τὰς om R μορφάς: ὁρμάς Σ 8 κάμινον ἐκείνην R τοῦ ἀθλητοῦ om R 9 ἡμῶν v 10 βίβλω RS γλωττηφόρω R 11 λειμῶνος τῶ οἴκω X verba λαμπρὸν usque ad ὠφελεῖν (13) om X 12 γραφικὴ G^{a}Σ 13 ὀφελεῖν V^{b} δὲ post ψηφίδων add RΣ^{2} ἱστορίαν N 15 καὶ ὁ G^{a} 16 καὶ post θήκῃ add S 17 δώη R 18 ὡς pr KXG^{a}Σ: εἰς R om ONV^{t}Sv 19 προσψαύσασθαι R: προσάψασθαι ONKV^{t}V^{b}XG^{a}SΣv 20 τοιαύτη om R παράσχῃ RXG^{a} ἔστι O 21 τὸ om KR 22 καὶ pr om O αὐτῶ V^{b} 24 καὶ post ἀκοαῖς add K ταῖς om R 25 πόθου R

θεοῦ παρακαλοῦντες, ὡς λαμβάνοντα τὰς δωρεὰς καὶ ταύτας παρέχοντα ὅταν ἐθέλῃ ἐπικαλούμενος.

Ἐκ τούτων πάντων, ὁ εὐσεβὴς λαός, καταμάθετε ὅτι Τίμιος ἐναντίον κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ. ἓν μὲν γὰρ καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα πάντων ἀνθρώπων, ἐξ ἑνὸς φυράματος ἔχον τὴν σύστασιν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἁπλῶς ἀποθανὸν ῥίπτεται ὡς τὸ τυχόν, τὸ δὲ τῷ πάθει τοῦ μαρτυρίου χαριτωθέν, οὕτως ἐστὶν ἐράσμιον καὶ ἡδὺ καὶ ἀναμφισβητήσιμον ὡς ὁ προλαβὼν λόγος ἐδίδαξεν. διὰ τοῦτο πιστεύομεν ἐκ τῶν φαινομένων τοῖς ἀοράτοις, ἀπὸ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ πείρας τῇ τῶν μελλόντων ἐπαγγελίᾳ. πολλοὶ γάρ εἰσιν οἱ τὴν γαστέρα καὶ τὴν κενοδοξίαν καὶ τὸν ἐνθάδε συρφετὸν πάντων τῶν καλῶν ἐπίπροσθεν ἄγοντες οὐδὲν ἡγοῦνται τὸ μέλλον, τῷ τέλει δὲ τοῦ βίου συμπεραιοῦσθαι τὰ πάντα νομίζουσιν. ἀλλ' ὁ φρονῶν οὕτως, ἐκ τῶν μικρῶν τὰ μεγάλα κατάμαθε, ἐκ τῶν σκιῶν τὰ ἀρχέτυπα νόησον. τίς τῶν βασιλέων τοιαύτην τιμᾶται τιμήν; τίς τῶν καθ' ὑπερβολὴν ἐν ἀνθρώποις φανέντων τοιαύτῃ μνήμῃ δοξάζεται; τίς τῶν στρατηγῶν τῶν πόλεις τειχήρεις ἑλόντων καὶ ἔθνη δουλωσαμένων μυρία οὕτως ἐστὶν ἀοίδιμος, ὡς ὁ στρατιώτης οὗτος, ὁ πένης, ὁ νεόλεκτος, ὃν ὁ Παῦλος ὥπλισεν, ὃν ἄγγελοι πρὸς τὸν ἀγῶνα ἤλειψαν καὶ νικήσαντα Χριστὸς ἐστεφάνωσε; μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ ἐγγὺς ἐγενόμην τῷ λόγῳ τῶν ἀγώνων τοῦ μάρτυρος, φέρε τὰ κοινὰ καταλιπόντες τὸν ἐξαίρετον τοῦ ἁγίου λόγον ποιήσωμεν· φίλον γὰρ ἑκάστῳ τὸ ἴδιον.

Πατρὶς τοίνυν τῷ γενναίῳ ἡ πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα χώρα· εὐγενὴς

3sq Ps 115,6 10sq cf Phil 3,19 18 cf Eph 6,11sqq 19 cf II Tim 4,8 23-65,2 Iob 1,3

ONKV^{t}RV^{b}XG^{a}SΣ 1 παρακαλοῦσιν V^b καὶ ταύτας παρέχοντα G^a (et Ath Esphig 17, Ath Kutl 48, Mosqu 392, Mosqu 410, Par 757, Patm 180) om ONKRV^{t}V^{b}XSΣv 2 θέλῃ V^t, corr m alt ἐπικαλούμενοι V^{b}v 4 αὐτὸ τὸ X 7 χαριτωθὲν: θεραπευθὲν R καὶ ἡδὺ om v καὶ ἀναμφ. om X ἀναμφισβητήσιμον R (fam *c* et Ath Doch 78, Hier Saba 80): ἀμφισβητήσιμον ONKV^{t}V^{b}G^{a}SΣv (οὐκ ἀμφισβητήσιμον Ath Pantokr 86, Vat Barb 527) 7-8 ὁ λόγος προλαβὼν X 8 πιστεύομεν S (et Mosqu 390, Par 1176, Par 1500, Vind theol 95): πιστεύσωμεν ONKV^{t}RV^{b}XG^{a}Σv 9 τῷ om G^{a}S τὴν ... ἐπαγγελίαν V^b 10 εἰσιν S (et Mosqu 216, Hier Patr 136, Mosqu 380, Par 1185A): om ONKV^{t}RV^{b}XG^{a}Σv 10-11 τῶν ... συρφετῶν V^{t}V^{b}S 11 τῶν καλῶν RXV^b (et Par 757, Vat Ott 85) om ONKV^{t}G^{a}SΣv post πάντων add τὸν ἑσμόν S (et Hier Patr 136) 14 βασιλέων: ἀνθρώπων (quod post τιμᾶται coll) G^a τοιαύτη τιμᾶται τιμῇ Σ τοιαύτῃ τιμᾶται καὶ δοξάζεται τιμῇ R 15 μνήμῃ: τιμῇ X 18 ὁ alt om V^{t}RV^{b}XSΣv 20 καταλειπόντες V^b 21 ποιήσομαι R ποιήσωμαι G^a 23 ἀνίσχουσα ONv

γὰρ καὶ οὗτος κατὰ τὸν Ἰὼβ τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν, καὶ τῆς πατρίδος ἐκείνῳ κοινωνῶν οὐκ ἀπελείφθη τῆς τοῦ ἤθους μιμήσεως. νῦν δὲ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ ἐστὶ μάρτυς, ἅπασι κοινὸς τῆς ὑφ' ἡλίῳ πολίτης· ληφθεὶς δὲ ἐκεῖθεν πρὸς ὁπλιτικοὺς καταλόγους, οὕτω μετὰ τοῦ ἰδίου 741 M.
τάγματος πρὸς τὴν ἡμετέραν διέβη χώραν, τῆς χειμερινῆς ἀναπαύσεως τοῖς στρατιώταις ἐνθάδε παρὰ τῶν κρατούντων διαταχθείσης. πολέμου δὲ κινηθέντος ἀθρόον, οὐκ ἐξ ἐφόδου βαρβαρικῆς, ἀλλ' ἐκ νόμου σατανικοῦ καὶ δόγματος θεομάχου (πᾶς γὰρ Χριστιανὸς ἠλαύνετο τῷ δυσσεβεῖ γράμματι καὶ πρὸς θάνατον ἤγετο), τότε δὴ τότε ὁ τρισμακάριος οὗτος γνώριμος ὢν ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν πανταχοῦ περιφέρων, μόνον οὐκ ἐπὶ τοῦ μετώπου τὴν ὁμολογίαν γραφάμενος· οὐκέτι νεόλεκτος ἦν τὴν ἀνδρείαν οὐδὲ ἄπειρος πολέμου καὶ μάχης, ἀλλὰ γενναῖος τὴν ψυχὴν ἰσχυρὰν ποιησάμενος πρὸς τοὺς κινδύνους τὴν ἔνστασιν, οὐχ ὑφειμένος, οὐ δειλιῶν, οὐ λόγον ἀπαρρησίαστον προβαλλόμενος. ὡς γὰρ ἐκάθισεν ὁ δαίμων αὐτῶν πονηρὸν δικαστήριον καὶ ἡγεμὼν καὶ ταξίαρχος εἰς ταὐτὸ συνελθόντες, ὡς Ἡρώδης ποτὲ καὶ Πιλᾶτος, τὸν δοῦλον τοῦ σταυρωθέντος εἰς κρίσιν ὁμοίαν τοῦ δεσπότου κατέστησαν· Καὶ λέγε, ἔφησαν, πόθεν σοι θρασύτητος καὶ τόλμης ἐγγενομένης εἰς τὸν βασιλικὸν ἐξυβρίζεις νόμον, οὐχ

16sqq cf Luc 23,12

ONKV^{t}RV^{b}XG^{a}SΣ 1 οὗτος ex οὕτως corr O ὑφ X τῆς om om R 3 πᾶσα ἡ οἰκουμένη KV^{b}S πάσης τῆς οἰκουμένης X ἐστὶ om KV^{b}S ὁ μάρτυς X γὰρ post μάρτυς add KS ἅπασι Mosqu 390, Par 757, Par 1176, Vat Ott 85 (ἁπάσῃ) et alii ἅπας KV^{b}S om al codd ὑφ' ἥλιον RG^{a}S 4 τοὺς ὁπλιτ. V^{b}G^a οὕτως ONKV^{t1}V^{b}XG^{a}SΣv οὗτος O^{2}KG^a cf. Delehaye, *Légendes grecques* (Paris 1909), p. 185,17 5 χώραν om RX 5-6 τῆς χ. ἀ. τοῖς στρ. χώραν Σ 6 τοὺς στρατιώτας O 8 γὰρ om G^a τῷ om XG^a 9 γράμματι: προστάγματι Σ τρισμακάριστος R 10 τὴν εἰς om R Χριστοῦ R τὴν ἐν Χριστῷ Σ πανταχοῦ om R 11 μόνον post μετώπου coll RXG^{a}Σ οὐχὶ καὶ S 12 ἦν: ὢν XG^{a}Σ 13 γενναίως V^b ποιεῖται XΣ ἐποιήσατο G^a 14 ὑφειμένως O (corr O^2) NG^{a}Σ ὑφιέμενος X 15 ὁ δαίμων αὐτῶν om ONXSv ἐκεῖνο post πονηρὸν add ONSv 16 δικαστήριον: συνέδριον R καὶ pr: ὅ τε ONXG^{a}SΣv ὁ ταξίαρχος ONXG^{a}SΣv ταξιάρχης G^a 17 ποτὲ om X 18 ἔφησαν K (et Par 1529) φησί ONV^{t}V^{b}XG^{a}SΣv φασί R 19 ἐγγινομένης ONSv εἰς om X καὶ ante οὐχ add XG^a

ὑποκύπτεις δὲ τρέμων τοῖς τῶν βασιλέων προστάγμασιν, οὐδὲ προσκυνεῖς κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς κρατοῦσιν; οἱ γὰρ ἀμφὶ Μαξιμιανὸν τότε τῆς βασιλείας ἡγοῦντο.

῝Ος στερρῷ τῷ προσώπῳ καὶ ἀκαταπλήκτῳ τῇ γνώμῃ εὔστοχον τὴν ἀπόκρισιν τοῖς λεχθεῖσιν ἐπέθηκεν· Θεοὺς μὲν λέγειν οὐκ οἶδα, οὐδὲ γάρ εἰσι κατὰ τὴν ἀλήθειαν, δαίμονας δὲ ὑμεῖς ἀπατεῶνας πλανᾶσθε τῇ τοῦ θεοῦ τιμῶντες προσηγορίᾳ· ἐμοὶ δὲ θεὸς ὁ Χριστός, ὁ τοῦ θεοῦ μονογενὴς υἱός. ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τοίνυν καὶ τῆς ὁμολογίας τῆς εἰς ἐκεῖνον καὶ ὁ τιτρώσκων τεμνέτω καὶ ὁ μαστίζων ξαινέτω καὶ ὁ καίων προσαγέτω τὴν φλόγα καὶ ὁ ταῖς φωναῖς μου ταύταις ἀχθόμενος ἐξαιρέτω τὴν γλῶσσαν· καθ' ἕκαστον γὰρ μέλος τὸ σῶμα τῷ κτίσαντι χρεωστεῖ τὴν ὑπομονήν. ἡττήθησαν τῶν λόγων οἱ τύραννοι καὶ τὴν πρώτην προσβολὴν τοῦ ἀριστέως οὐκ ἤνεγκαν νεανίσκον βλέποντες πρὸς τὸ πάθος σφριγῶντα καὶ ὡς ἡδύ τι πόμα τὴν τελευτὴν ἐφελκόμενον.

῾Ως δὲ ἐκεῖνοι μικρὸν ἐπεῖχον ἠπορημένοι καὶ βουλευόμενοι τὸ πρακτέον, εἷς τις τῶν ἐν τέλει στρατιώτης κομψὸς εἶναι οἰόμενος, ἐπιχλευάζων ὁμοῦ τὴν ἀπόκρισιν τοῦ μάρτυρος, Ἔστι γάρ, ἔφη, υἱός, ὦ Θεόδωρε, τῷ σῷ θεῷ; καὶ γεννᾷ ἐκεῖνος ὡς ἄνθρωπος ἐμπαθῶς; — Ἐμπαθῶς μέν, ἔφη, ὁ ἐμὸς θεὸς οὐκ ἐγέννησεν, ἀλλὰ καὶ υἱὸν ὁμολογῶ καὶ θεοπρεπῆ λέγω τὴν γέννησιν. σὺ δέ, ὦ νηπιώδη τὸν λογισμὸν καὶ ἄθλιε, οὐκ ἐρυθριᾷς οὐδὲ ἐγκαλύπτῃ καὶ θήλειαν ὁμολογῶν θεόν, καὶ ὡς μητέρα δώδεκα παίδων τὴν αὐτὴν προσκυνῶν, πολυτόκον τινὰ

7sq cf Joh 3,18

ONKV^{t}RV^{b}XG^{a}SΣ 1 δὲ om XG^a τῶν βασιλέων Mosqu 216 (cf. 2 τοῖς κρατοῦσιν et 2-3 οἱ ... ἡγοῦντο) τοῦ βασιλέως RXG^a τοῦ δεσπότου ONKV^{t}V^{b}SΣv οὐδὲ: καὶ οὐ RV^{b}Σ 2-3 ἡγοῦντο τῆς βασ. X 4 ἀκατα[π]λήκτῳ v γνώμῃ: καρδίᾳ X 5 μὲν om R λέγειν: om ONKV^{t}V^{b}Σv λέγων RG^{a}S οὐδὲ: οὔτε XG^{a}S 6 τὴν om R ἀπατεῶνας ὑμεῖς R 8 εἰς om G^a 9 καὶ ter om XG^a 12 τῷ λόγω XG^a 13 ὁρῶντες G^a 14 σφρίγοντα V^b 16 ἐπέσχον X Delehaye τὸ: τί R 17 οἰόμενος: ποιούμενος R καὶ ante ἐπιχλ. add RV^{b}XΣ 18 τὴν ante τοῦ add ONKV^{t}V^{b}v γὰρ om G^{a}Σ υἱός φησιν RV^b 19 τῶ ex τὸ corr O^2 20 ὁ ἐμὸς ἔφη θεός ONKV^{t}RV^{b}XG^{a}Sv 21 δέ om v νηπιῶδες G^a 22 καὶ alt om X θεάν ONV^{t}XG^{a}Σv θν̃ S (et Vat 1433, sed θεόν Vat Ott 91) vide Liddell, Scott, Jones et McKenzie, *Lexicon*, p. 798, col. 2, lin. 12: θήλεια θεός 23 τὴν om R πολύτοκόν τινα ONV^{t}R

δαίμονα κατὰ τοὺς λαγωοὺς ἢ τὰς ὗς εὐκόλως καὶ ἐγκυϊσκομένην καὶ ἀποτίκτουσαν;

Οὕτω δὲ τοῦ ἁγίου διπλοῦν ἀντιστρέψαντος τῷ εἰδωλολάτρῃ τὸν καταγέλωτα, σχῆμα πλασάμενοι φιλανθρωπίας οἱ τύραννοι, Ὀλίγος, φασί, πρὸς διάσκεψιν ἐνδοθήτω τῷ μαινομένῳ καιρός· ἴσως ἂν καταστολὴν δοὺς ἑαυτῷ γνώμην μετάθηται πρὸς τὸ βέλτιον. μανίαν γὰρ οἱ 744 M.
ἔκφρονες τὴν σωφροσύνην ἐκάλουν, ἔκστασιν δὲ καὶ παραφορὰν τὴν εὐλάβειαν, ὥσπερ ὅταν οἱ μεθύοντες τὸ ἴδιον πάθος τοῖς νήφουσιν ὀνειδίζωσιν. ἀλλ' ὁ εὐσεβὴς ἄνθρωπος καὶ τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης εἰς ἀνδρικὴν πρᾶξιν τῇ δοθείσῃ σχολῇ κατεχρήσατο.

Ποία δὴ αὕτη; καιρὸς ὑμῖν μετ' εὐφροσύνης ὑποδείξασθαι τὸ διήγημα. τῇ μυθευομένῃ μητρὶ τῶν θεῶν ναὸς ἦν ἐπὶ τῆς μητροπόλεως Ἀμασείας, ὃν οἱ τότε πλανώμενοι αὐτοῦ που περὶ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τῇ ματαιότητι κατεσκεύασαν. τοῦτον ὁ γενναῖος ἐν τῷ τῆς δοθείσης ἀδείας καιρῷ ἐπιτηρήσας εὔκαιρον ὥραν καὶ αὔραν ἐπίφορον ἐμπρήσας κατέφλεξεν ἔργῳ τοῖς ἀλιτηρίοις δοὺς τὴν ἀπόκρισιν, ἣν πάντως ἀνέμενον μετὰ τὴν διάσκεψιν. ἐπιδήλου δὲ τοῦ πράγματος ταχέως ἅπασι γενομένου (καὶ γὰρ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως φανότατον ἐξήφθη τὸ πῦρ) οὐκ ἐπεκρύψατο τὴν ἐγχείρησιν οὐδὲ ἐσπούδασε τοῦ λαθεῖν, ἀλλ' ἔνδηλος ἦν καὶ σφόδρα γε τῷ κατορθώματι γαυριῶν καὶ ὑπερχαίρων τῇ ταραχῇ τῶν ἀθέων, ἣν ἐταράττοντο τῷ ναῷ περιαλγοῦντες καὶ τῷ ξοάνῳ. καὶ μέντοι κατεμηνύθη τοῖς ἄρχουσιν ὡς αὐτουργήσας τὸν ἐμπρησμόν· καὶ πάλιν κριτήριον φοβερώτερον τοῦ προτέρου, ὥσπερ οὖν καὶ εἰκὸς ἐπισυμβάντος τηλικούτου τοῦ παροξύναντος.

Καὶ οἱ μὲν εἰς τὸν δικαστικὸν ἀνέβησαν θρόνον, Θεόδωρος δὲ εὐπαρρησίαστος ἐν τοῖς μέσοις ἄρχοντος θάρσος ἔχων ἐν τῇ στάσει τοῦ κρινο-

(O)NKV^{t}RV^{b}XG^{a}SΣ 1 τοὺς: τὰς N τὰς: τοὺς R ὗις Σ σῦς X ὗας v 3 οὕτως ONKV^{t}RV^{b}S 4 γέλωτα R ὀλίγος: ὁ λόγος X 5 φησί ONV^{t}V^{b}G^{a}Σ ἐπίσκεψιν RV^{b}XS ἴσως: ἵνα RV^{b}X ὅπως G^a ἂν om ONKV^{t}RV^{b}Σv post ἂν omnes codd et v exhibent κατὰ 6 μετάθη N μεταθῆται V^t μετατεθῇ X πρὸς: εἰς XG^a 7 ἄφρονες G^a 8 ὀνειδίζωσι ante τοῖς coll G^a ὀνειδίζουσι K(corr K^2)V^b 9 ἄνθρωπος: ἀθλητής G^a οὗτος Σ om X καὶ om X εἰς om R 10 πρᾶξιν: τάξιν X παράταξιν G^{a}Σ 11 ποίᾳ v δὴ: δέ KRXG^a om v ταύτῃ ONV^{t}RV^{b}SΣv 12 μετροπόλεως v 13 Ἀμασείας om R 14 γενναίως G^a 15 ἐπιφυλάξας RV^{b}X 16 verba κατέφλεξεν usque add 69,4 ἐσχηματισμένην desunt in O ἀλητηρίοις V^t 17 ἐπίσκεψιν RV^{b}XS πᾶσι S 18 γινομένου G^a τῷ om R φανώτατον V^{t}V^b φανερώτατον v τὸ om X 19 ἀπεκρύψατο V^b τοῦ XG^a (et Ath Kutl 48, Par 1176, Vat 679): τὸ NKV^{t}RV^{b}SΣv ἔκδηλος RX 21 ἥν: ᾗ RV^{b}XG^{a}SΣ 22 ὡς: ὁ S 24 καὶ om G^a ἐπισυμβάντος om R τοῦ sscr G^a παροξύνοντος KV^{t}V^{b}XSΣ 25 εἰς: ἐπὶ NKV^{t}v ἐπέβησαν XG^a ὁ μακάριος post δὲ add X εὐπαρρησιάστως N 26 ἦν ante ἐν pr add XG^{a}Σ τοῖς μέσοις: μέσω τοῦ X

μένου ἐρωτώμενος καὶ τῷ τάχει τῆς ὁμολογίας τὴν ἐρώτησιν ἐπικόπτων. ἐπειδὴ δὲ ἀκατάπληκτος ἦν καὶ πρὸς οὐδὲν ἐφείδετο τῶν ἀπειλουμένων δεινῶν, εἰς τὸν ἐναντίον μετεβλήθησαν τρόπον καὶ φιλανθρώπως διαλεγόμενοι ἐπαγγελίαις ὑποσύρειν ἐπειρῶντο τὸν δίκαιον. Καὶ γίνωσκε, φασίν, ὡς εἰ βουληθείης εὐπειθῶς τὴν συμβουλὴν τὴν ἡμετέραν προσδέξασθαι, εὐθύς σε καταστήσομεν ἐξ ἀφανῶν γνώριμον, ἐξ ἀδόξων ἔντιμον καί σοι τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπαγγελλόμεθα τὴν ἀξίαν. ὡς δὲ τοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξιώματος ἤκουσεν, ἐγγελάσας μακρὸν ὁ τρισμακάριος εἶπεν· Ἐγὼ καὶ τοὺς ἱερέας τῶν εἰδώλων ἀθλίους κρίνω καὶ ὡς ματαίας πράξεως ὑπηρέτας οἰκτείρω, τοὺς δὲ ἀρχιερέας ἐπὶ πλέον ἐλεῶ καὶ βδελύσσομαι· ἐπὶ γὰρ τῶν χειρόνων ὁ μείζων καὶ πρωτοτακτῶν ἀθλιώτερος ὡς ἐν τοῖς ἀδίκοις ὁ ἀδικώτερος, ὡς ἐν τοῖς φονεῦσιν ὁ μᾶλλον ὠμός, ὡς ἐν τοῖς ἀκολάστοις ὁ ἀσελγέστερος· καὶ διὰ τοῦτο ἐντεῦθεν ἤδη διὰ τῶν ὀλεθρίων ἐπαγγελιῶν καταβάλλεται. λελήθατε γάρ μοι, ὦ οὗτοι, τὴν κορυφὴν τῶν κακῶν ὑποσχόμενοι· τῷ δὲ εὐσεβῶς καὶ ὀρθῶς ζῆν προαιρουμένῳ, Παραρριπτεῖσθαι καλὸν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ μᾶλλον ἢ οἰκεῖν ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν. ἐγὼ καὶ τοὺς βασιλέας τούτους ὧν τὸν ἄνομον συνεχῶς ὑπαναγινώσκετε νόμον ἐλεῶ, ὅτι αὔταρκες ἐν ἀνθρώποις ἀξίωμα τὸ κράτος τῆς βασιλείας ἔχοντες τὴν τοῦ ἀρχιερέως ἑαυτοῖς προσηγορίαν ἀνέθεσαν καὶ τὴν πενθήρη καὶ σκοτεινὴν πορφύραν ἐκεῖθεν ἀμπίσχονται κατὰ μίμησιν τῶν κακοδαιμόνων ἀρχιερέων ἀξιώματι φαιδρῷ σκυθρωπὸν περιφέροντες ἔνδυμα. ἔστι δὲ ὅτε καὶ μιαρῷ βωμῷ
745 M. πλησιάζοντες, ἀντὶ βασιλέων γίνονται μάγειροι ὄρνεις θύοντες καὶ

17sq Ps 83,11

$NKV^tRV^bXG^aS\Sigma$ 2 πρὸς om R ἠφίετο X ὑπείδετο K 3 τοὐναντίον NKV^tv τρόπον om Σ 4 ὑποσύρειν ἐπαγγελίαις Σ ὑποσύρειν κεναῖς V^b 5 φησίν $NKV^tV^bXG^aS\Sigma$ βουληθεὶς S βουληθῇς X εὐπειθῶς om G^a 6 ὑποδείξασθαι X: δέξασθαι $G^a\Sigma$ ὑποδέξασθαι cett καταστήσωμεν V^tV^b 7 ante τῆς add καὶ τὸ Σ καὶ V^b ἐπαγγελλόμεθα: περιθήσομεν Σ 8 ἀξίωμα pro τὴν ἀξίαν Σ ἤκουσεν ἀξιώματος XG^a ἐκγελάσας S γελάσας KRX 9 καὶ eras G^{a2} 10 κρίνων v ματαίου XV^tV^b τάξεως R οἰκτείρω: ἀθλίους κρίνω G^a 11 ἐπὶ πλέον: ἔτι καὶ ἔτι X πλεῖον NKV^tv 12 προατακτῶν R προτεταγμένος X 14 διὰ alt om $KRV^b\Sigma$ τὰ ante τῶν add K ὀλεθρίων om R 15 καταβάλλεται XG^aS (et Vat Ott 85): καταβάλλετε NKV^t καταβάλετε v καταπαύετε $V^b\Sigma$ καταπαύοιτε R μοι om Σ ὦ οὗτοι om RV^bX 16 τὸ Σ καί: ἢ RV^b προαιρ. ἢ ὀρθῶς R προηρημένω X προειρημένω V^b 17 καλὸν παραρ(ρ)ιπτεῖσθαι $XG^aS\Sigma$ μᾶλλον om RV^bX 18 τούτους om X 19 συνεχῶς om G^a 20 τὸ κράτος om R 21 ἐπέθηκαν X σκοτεινὸν G^a 23 δ' R 24 βασιλέως R ὄρνις KRXS

βοσκημάτων ἀθλίων σπλάγχνα διερευνώμενοι καὶ τῷ λύθρῳ τοῦ αἵματος ὡς κρεωπῶλαί τινες τὴν ἐσθῆτα μολυνόμενοι.

Μετὰ ταύτας τὰς φωνὰς τοῦ δικαίου οὐκέτι οὐδὲ τὴν πλαστὴν φιλανθρωπίαν καὶ ἐσχηματισμένην οἱ ἄρχοντες ἐπεδείκνυντο, ἀλλὰ καὶ ἀσεβέστατον πρὸς τοὺς θεοὺς καλοῦντες καὶ ἔτι τῶν βασιλέων ὑβριστὴν καὶ βλάσφημον, πρῶτον μὲν ἐπὶ τοῦ βασανιστηρίου ξύλου κρεμάσαντες τὸ σῶμα κατέξαινον· ὁ δέ τῶν δημίων σφοδρῶς ἐνεργούντων καρτερὸς ἦν καὶ ἀνένδοτος καὶ στίχον ἐκ τῆς ψαλμῳδίας ταῖς βασάνοις ἐπῇδεν· Εὐλογήσω τὸν κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, διὰ παντὸς ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου. καὶ οἱ μὲν τῶν σαρκῶν τὸ πλέον ἀπέξεον, ὁ δὲ ἔψαλλεν ὡς ἄλλου τινὸς ὑφισταμένου τὴν τιμωρίαν. διεδέξατο τὴν κόλασιν ταύτην τὸ δεσμωτήριον. καὶ πάλιν ἐκεῖ θαύματα ἐτελεῖτο περὶ τὸν ἅγιον καὶ νύκτωρ φωνὴ πλήθους ψαλλόντων ἠκούετο καὶ λαμπάδων ἐπιφαινουσῶν ὡς ἐν παννυχίδι αὐγὴ ἑωρᾶτο τοῖς ἔξωθεν, ὡς καὶ τὸν δεσμοφύλακα πρὸς τὴν παράδοξον ὄψιν καὶ ἀκοὴν ταραχθέντα εἰσπηδῆσαι εἰς τὸν οἰκίσκον, καὶ μηδένα εὑρεῖν πλὴν τοῦ μάρτυρος ἡσυχάζοντος καὶ τῶν ἄλλων δεσμωτῶν καθευδόντων.

Ἐπειδὴ δὲ πολλῶν γινομένων ἤκμαζε μᾶλλον πρὸς τὴν ὁμολογίαν καὶ τὴν εὐσέβειαν, ἦλθεν ἐπ' αὐτὸν ἡ κατακρίνουσα ψῆφος, καὶ πυρὶ τελειωθῆναι κελευσθεὶς αὐτὸς μὲν ἀπῆλθε τὴν καλὴν καὶ μακαρίαν πρὸς θεὸν πορείαν, ἡμῖν δὲ τὴν μνήμην τοῦ ἀγῶνος διδασκάλιον κατέλιπε λαοὺς ἀθροίζων, ἐκκλησίαν παιδεύων, δαίμονας φυγαδεύων, ἀγγέλους εἰρηνικοὺς κατάγων, ζητῶν ὑπὲρ ἡμῶν παρὰ θεοῦ τὰ συμφέροντα, ἰατρεῖον νόσων ποικίλων τὸν τόπον τοῦτον ἀπεργασάμενος, λιμένα τῶν χειμαζομένων ταῖς θλίψεσι, πενήτων εὐθηνούμενον

9-10 Ps 33,2

$(O)NKV^tRV^bXG^aS\Sigma$ 2 τὴν ἐσθῆτα om RV^bXS μολύνοντες v 3 δὲ post μετὰ add $XG^a\Sigma$ οὐκέτι om R 4 ἐνεδείκνυντο X 6 καὶ πρῶτον V^b 7 κατέξεον Σ σφοδρῶν K καρτερῶς V^bG^aS ἦν: ἔχων S om V^b post ἀνένδοτ. (8) coll R 8 ἀνενδότως V^bS καὶ alt om V^b ταῖς βασάνοις om S 10 τὸ πλέον ἀπέξεον K (et Ath Vat 128, Med Ambr C 135 inf, Ox Cromv 9): ἀπέξεον τὸ πλέον $G^a\Sigma$ (et Mosqu 380, Par 1176, Vat 679) τὸ πλέον om ONV^tRV^bXSv 11 δὲ τὴν V^b 12 θαῦμα ONv 13 καὶ pr om X 14 ἐπιφανουσῶν K^1 corr K^2 αὐγῇ N 18 ἐπεὶ δὲ Σ μᾶλλον om O (add O^2) NKV^tv post ὁμολογίαν add τε X 19 τὴν om X 20 μακαρίαν καὶ καλὴν X μακαρίαν om R 21 διδασκάλειον V^t διδασκαλεῖον V^b διδασκάλιαν G^a διδασκαλίαν X κατέλειπε G^a 22 δαιμόνια S δαίμονας φυγ. om KRV^tG^a, post κατάγων (23) coll V^b φυγαδεύων δαίμονας X ἀπελαύνων ONv 23 ζητῶν: αἰτῶν XG^aS 24 ἀπεργαζόμενος G^a 25 εὐθυνουμένων Ov

ταμιεῖον, ὁδοιπόρων ἀνεκτὸν καταγώγιον, πανήγυριν τῶν ἑορταζόντων ἄληκτον. εἰ γὰρ καὶ ἐνιαυσιαίοις ἑορταῖς τὴν ἡμέραν ταύτην τελοῦμεν, ἀλλ' οὐδέποτε λήγει τῶν κατὰ σπουδὴν ἀφικνουμένων τὸ πλῆθος· τῶν μυρμήκων δὲ σῴζει τὴν ὁμοιότητα ἡ ἐπὶ τάδε φέρουσα λεωφόρος, τῶν μὲν ἀνιόντων, τῶν δὲ ὑποχωρούντων τοῖς ἐρχομένοις.

Ἡμεῖς μὲν οὖν, ὦ μακάριε, τὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ κύκλον καταλαβόντες φιλανθρωπίᾳ τοῦ κτίσαντος ἠθροίσαμέν σοι τὴν πανήγυριν, τὸν ἱερὸν τῶν φιλομαρτύρων σύλλογον, τόν τε κοινὸν προσκυνοῦντες δεσπότην καὶ τὴν ἐπινίκιον πληροῦντες τῶν σῶν ἀγώνων ὑπόμνησιν, σὺ δέ, δεῦρο δὴ πρὸς ἡμᾶς, ὅπου ποτ' ἂν ᾖς, τῆς ἑορτῆς ἔφορος· καλέσαντα γάρ σε ἀντικαλοῦμεν· καὶ εἴτε τῷ ὑψηλῷ αἰθέρι ἐνδιαιτᾷ εἴτε τινὰ ἐπουράνιον
748 M. ἀψῖδα περιπολεῖς ἢ χοροῖς ἀγγέλων συντεταγμένος τῷ δεσπότῃ παρέστηκας ἢ μετὰ δυνάμεων καὶ ἐξουσιῶν ὡς δοῦλος πιστὸς προσκυνεῖς, μικρὸν τὰ αὐτόθι παραιτησάμενος ἧκε πρὸς τοὺς τιμῶντάς σε ἀόρατος φίλος. ἱστόρησον τὰ τελούμενα, ἵνα τὴν εἰς θεὸν εὐχαριστίαν διπλασιάσῃς, τὸν ἀντὶ πάθους ἑνὸς καὶ μιᾶς εὐσεβοῦς ὁμολογίας τοσαύτας σοι τὰς ἀμοιβὰς χαρισάμενον, εὐφρανθῇς δὲ τῷ αἵματι καὶ τῇ τοῦ πυρὸς ἀλγηδόνι. ὅσους γὰρ εἶχες τότε λαοὺς τῆς τιμωρίας θεατάς, τοσούτους νῦν τῆς τιμῆς ὑπηρέτας. χρῄζομεν πολλῶν εὐεργεσιῶν· πρέσβευσον ὑπὲρ τῆς πατρίδος πρὸς τὸν κοινὸν βασιλέα· πατρὶς γὰρ μάρτυρος τοῦ πάθους ἡ χώρα, πολῖται δὲ καὶ ἀδελφοὶ καὶ συγγενεῖς οἱ περιστείλαντες καὶ ἔχοντες καὶ τιμῶντες. ὑφορώμεθα θλίψεις, προσδοκῶμεν κινδύνους, οὐ μακρὰν οἱ ἀλιτήριοι Σκῦθαι τὸν καθ' ἡμῶν ὠδίνοντες πόλεμον· ὡς στρατιώτης ὑπερμάχησον· ὡς μάρτυς ὑπὲρ τῶν ὁμοδούλων χρῆσαι τῇ παρρησίᾳ. εἰ καὶ ὑπερέβης τὸν βίον, ἀλλ' οἶδας τὰ πάθη καὶ τὰς χρείας τῆς ἀνθρωπότητος· αἴτησον εἰρήνην, ἵνα αἱ πανηγύρεις αὗται μὴ λήξωσιν, ἵνα μὴ κωμάσῃ κατὰ ναῶν ἢ θυσιαστηρίων λυσσῶν καὶ ἄθεσμος βάρβαρος, ἵνα μὴ πατήσῃ τὰ ἅγια βέβηλος.

Ἡμεῖς γὰρ καὶ ὑπὲρ ὧν ἀπαθεῖς ἐφυλάχθημεν, σοὶ λογιζόμεθα τὴν

ONKV^{t}RV^{b}XG^{a}SΣ 1 ἄνετον K ἄνεκτον V^{b} 2 ἐπιτελοῦμεν S 3 ἀφικομένων 4 τῶν om RX τάδε: τὰ ὧδε G^{a}Σ 9 πληρώσαντες ONV^{t}Σv ὕμνησιν R 10 καλέσαντας Σ 11 αἰθέριον v ἐνδαιτᾶσαι X διαιτᾷ v 13 προσκυνεῖς om X 14 τὸ NG^{a} ἀοράτως N 15 ὡς ante φίλος add N τὸν ante θεὸν add R$V^{t}V^{b}$XΣ 16 πάθους ἑνὸς καὶ om X 17 εὐφρανθεὶς OV^{t}S εὐφρανθείης Xv δὲ om $V^{t}V^{b}$S add V^{t2} 18 τότε om N 19 ἔχεις post τιμῆς exhibet v γὰρ ante πολλῶν add R 20 βασιλέα καὶ δεσπότην V^{b} μαρτύρων O 21 καὶ ἀδελφοὶ om v οἱ περιστείλαντες: ὑπεριστείλαντας O 22 τιμῶντες καὶ ἔχοντες G^{a}Σ καὶ ἔχοντες om R 25 γὰρ post εἰ add X 26 αἴτησαι XG^{a}SΣ 27 κολάσῃ G^{a} νοῶν N λυσσώδης R 28 βέβηλος καὶ ἀσεβής V^{b}

εὐεργεσίαν, αἰτοῦμεν δὲ καὶ τοῦ μέλλοντος τὴν ἀσφάλειαν. ἂν χρεία γένηται καὶ πλείονος δυσωπίας, ἄθροισον τὸν χορὸν τῶν σῶν ἀδελφῶν τῶν μαρτύρων καὶ μετὰ πάντων δεήθητι. πολλῶν δικαίων εὐχαὶ λαῶν καὶ δήμων ἁμαρτίας λυσάτωσαν. ὑπόμνησον Πέτρον, διέγειρον Παῦλον, Ἰωάννην ὁμοίως τὸν θεολόγον καὶ φιλούμενον μαθητήν, ἵν' ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν ἃς συνεστήσαντο μεριμνήσωσιν, ὑπὲρ ὧν τὰς ἁλύσεις ἐφόρεσαν, ὑπὲρ ὧν τοὺς κινδύνους καὶ τοὺς θανάτους ἤνεγκαν, μὴ εἰδωλολατρεία ἄρῃ καθ' ἡμῶν κεφαλήν, μὴ αἱρέσεις ὡς ἄκανθαι τῷ ἀμπελῶνι ὑποβλαστήσωσι, μὴ ζιζάνιον ἐγερθὲν πνίξῃ τὸν σῖτον, μή τις πέτρα γένηται καθ' ἡμῶν λειπομένη τῆς πιότητος τῆς ἀληθινῆς δρόσου καὶ ἄρριζον ἀποδείξῃ τῆς εὐκαρπίας τοῦ λόγου τὴν δύναμιν· ἀλλὰ τῇ δυνάμει τῆς σῆς πρεσβείας καὶ τῶν σὺν σοί, θαυμαστὲ καὶ ὑπερλάμπων, ἐν τοῖς μάρτυσι θάλλον ἀποδειχθείη τὸ τῶν Χριστιανῶν πολίτευμα μέχρι τέλους μένον, ἐν τῇ λιπαρᾷ καὶ εὐκάρπῳ τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως ἀρούρᾳ ἀεὶ καρποφοροῦν τὴν αἰώνιον ζωὴν τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα κράτος τιμὴ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

5sq cf II Cor 11,28 7 cf II Cor 11,26 8sq cf Matth 13,25; 13,7 9sq cf Matth 13,5.20

ONKV^{t}RV^{b}XG^{a}SΣ 5 ἵνα NRX 6 ἅς: ὧν RX μεριμνῶσιν XG^{a}SΣ τὰς om X 7 ὑπήνεγκαν R εἰδωλολατρία K εἰδωλολάτρης V^{b} 9 εὑρεθὲν XG^{a} verba μή τις usque ad 17 τιμὴ om X, sed exhibet verba ἀλλ' ὁ οὐράνιος ἄρτος Χριστὸς βασιλευέτω ἡμῶν, ὅτι αὐτοῦ ἡ βασιλεία καὶ ἡ δόξα σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι 11 ἄριζον ON$V^{t}V^{b}$Xv τοῦ λόγου om S 12 σῆς om R καὶ pr om R θαυμάτων N καὶ alt om N ὑπερλάμπον v ὑπέρλαμπρε R ὑπερθαύμαστον S 13 ἐν τοῖς μάρτυσι om S μάρτυσι: θαύμασι N θάλλον R (et Messan Salv 15, Par 1500, Vat Pal 245): λήϊον ONK$V^{t}V^{b}$XG^{a}SΣv πολίτευμα: στράτευμα Σ 14 μέχρι τέλους om G^{a} μένων G^{a} 16 δόξα om V^{b} κράτος om RV^{b} 16-17 τιμὴ καὶ κράτος S 17 τιμὴ om V^{1}RV^{b}XΣ τοὺς ἀτελευτήτους X

IN SANCTUM STEPHANUM I

EDIDIT

OTTO LENDLE

CONSPECTUS SIGLORUM

M Mediolanensis Ambrosianus gr. C 135 inf. membr. saec. XI
O Monacensis gr. 370 membr. saec. X
Φ Escorialensis Φ III 20 membr. saec. IX/X
H Hierosolymitanus Patriarchiu 6 membr. saec. IX/X
P^{a} Parisinus gr. 1466 membr. saec. XII
Γ Parisinus gr. 1199 membr. saec. XI
Ψ Sinaiticus gr. 493 membr. saec. VIII/IX
F^{a} Vaticanus gr. 455 membr. saec. X
E Vaticanus gr. 446 membr. saec. XII
Λ Londiniensis Musei Britannici gr. Old Royal 16 D I membr. saec. XII
L Lugdunensis Batavorum Gronovianus 12 chart. saec. XVI
Y Florentinus Laurentianus plutei VII 26 membr. saec. X
Π Parisinus gr. 1171 membr. saec. X
S Vaticanus gr. 1907 chart. saec. XII
C Vaticanus gr. 448 membr. saec. IX/X
V Vaticanus gr. 1633 membr. saec. X/XI
v textus vulgatus editionis Mignei S.G. XLVI 701D-721A.
^{1}sigillo additum manum primam, ^{2}sigillo additum manum primam se ipsam corrigentem aut manum correctoris significat.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ
ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ
ΑΓΙΟΝ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑ ΣΤΕΦΑΝΟΝ

Ὡς καλὴ τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀκολουθία, ὡς γλυκεῖα ἡ τῆς εὐφροσύνης διαδοχή. (4 L.) ἰδοὺ γὰρ ἑορτὴν ἐξ ἑορτῆς καὶ χάριν ἀντιλαμβάνομεν χάριτος. χθὲς ἡμᾶς ὁ τοῦ παντὸς δεσπότης εἱστίασε, σήμερον ὁ μιμητὴς τοῦ (704 M.) δεσπότου. πῶς οὗτος ἢ πῶς ἐκεῖνος; ἐκεῖνος τὸν ἄνθρωπον ὑπὲρ ἡμῶν ἐνδυόμενος, οὗτος τὸν ἄνθρωπον ὑπὲρ ἐκείνου ἀποδυόμενος. ἐκεῖνος τὸ τοῦ βίου σπήλαιον δι' ἡμᾶς ὑπερχόμενος, οὗτος τοῦ σπηλαίου δι' ἐκεῖνον ὑπεξερχόμενος. ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν σπαργανούμενος, οὗτος ὑπὲρ ἐκείνου καταλιθούμενος. ἐκεῖνος ἀναιρῶν τὸν θάνατον, οὗτος ἐπεμβαίνων κειμένῳ.

Ἀλλὰ συνδράμωμεν, ἀδελφοί, τῷ λόγῳ καὶ ἡμεῖς πρὸς τὸ θέατρον,

---

9 cf Plato Resp 514a.515a.539e; Iustin dial 78,5; Origen Contra Cels I 51 (102,12sqq Koetschau)

Titulus Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης (Νύσης ΦΗP^{a}ΓF^{a}ΕΥΠV): om ΜΨS τοῦ αὐτοῦ Ov ante Γρηγορίου add τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ΦP^{a}ΓF^{a} τοῦ ἁγίου ΛΥΠ τοῦ αὐτοῦ E ἐγκώμιον om ΟΕΛL εἰς τὸν ἅγιον πρωτομάρτυρα Στέφανον in marg M^{2} (in M titulus excisus est) P^{a} (post πρωτομάρτυρα add τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀοίδιμον) $Γ^{1}$ (post ἅγιον add ἔνδοξον ἀπόστολον post πρωτομάρτυρα add καὶ πρωτοδιάκονα $Γ^{2}$) F^{a}ΛLY (post ἅγιον add καὶ post πρωτομάρτυρα add τοῦ Χριστοῦ) SV (τὸν ἅγιον sscr V^{2}) εἰς τὸν ἅγιον Στέφανον τὸν πρωτομάρτυρα ΟΦΗΨΕΠv post πρωτομάρτυρα add ῥηθὲν παρὰ τοῦ μακαριωτάτου Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης Ψ

ΜΟΦΗP^{a}ΓΨF^{a}ΕΛLYΠSV 4 τῆς εὐφροσύνης ἡ διαδοχὴ ΓYSv 5 ἀντιμεταλαμβάνομεν ΛL 6 ὁ δεσπότης καὶ σωτὴρ τῶν ἁπάντων V^{1} (corr V^{2}) εἱστίασε M^{2} (εἱ in ras) ESv εἰστίασε O ἡστίασε F^{a} ἠστίασε ΨΛ ἑστίασε ΦΗP^{a}ΥΠ ἐστίασε LV ἑστιάσατο Γ 7 ἤ: καὶ S ὑπὲρ ἡμῶν om Y 8 ἐνδυσάμενος M^{1} (corr M^{2}) OYv ἀποδυσάμενος v 8-9 τοῦ βίου τὸ σπήλαιον ΜΟP^{a}Γ 9 οὗτος sscr L 9-10 οὗτος — ὑπεξερχόμενος om Y δι' ἐκείνου Φ 9-11 (σπή)λαιον — κατ(αλευστο)ύμενος in M excisum est 10 οὗτος sscr L 11 καταλιθούμενος ΕΛLYS^{1}Vv καταλευστούμενος ΜΟP^{a}Γ καταλευσθούμενος Π (θ ut vid ex τ mut $Π^{2}$) S^{2} καταλευόμενος ΦΗ καταλιθοβολούμενος Ψ λιθοβολούμενος (in marg κατα) F^{a} 12 τῷ θανάτῳ ante κειμένῳ add ΜΟΦΗP^{a}ΓΠSv ·˙τῷ θανάτῳ κείμενος˙· V 13 post ἀλλὰ add γὰρ ΜΟΦΗP^{a}Γv ἀδελφοὶ καὶ ἡμεῖς τῷ λόγῳ ΜΟΦΗP^{a}ΓΠSV^{2}v καὶ ἡμεῖς ἀδελφοὶ τῷ λόγῳ V^{1} καὶ ἡμεῖς om F^{a}

ὡς ὁ ἀθλητὴς ὁ μέγας ἐναγωνίζεται πρὸς τὸν πονηρὸν ἀντίπαλον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ὁμολογίας ἀποδυόμενος. ἀληθῶς γὰρ κατὰ τὴν Παύλου φωνὴν θέατρον ἐγενήθη τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις 6 L. καὶ ἀνθρώποις ὁ Στέφανος, πρῶτος τὸν στέφανον τῆς μαρτυρίας ἀναδησάμενος, πρῶτος τῷ χορῷ τῶν μαρτύρων ὁδοποιήσας τὴν εἴσοδον, πρῶτος ἀντικαταστὰς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν μέχρι τοῦ αἵματος. καί μοι δοκεῖ πᾶσα τῶν ὑπερκοσμίων ἡ στρατιὰ καὶ πᾶσαι τῶν ἀγγέλων αἱ μυριάδες τῶν τε λειτουργούντων καὶ τῶν παρεστηκότων καί, εἴ τι κατὰ τὴν ἄνω λῆξιν τῶν τιμίων ἀκούομεν ἐν ἀρχαῖς τε καὶ δυνάμεσι καὶ θρόνοις καὶ ἐξουσίαις καὶ κυριότησι, καὶ πᾶσα ἡ οὐρανία πανήγυρις θέαμα ποιεῖσθαι τότε τὸν ἀθλητὴν τῷ ἀνταγωνιστῇ συμπλεκόμενον.

Ὑφήπλωτο μὲν γὰρ οἷόν τι στάδιον τοῖς ἀγωνιζομένοις ὁ ἀνθρώπινος βίος, ἀντεφώρμων δὲ ἀλλήλοις ἀμφότεροι· ὅ τε πονηρὸς ἀντίπαλος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἀπὸ τοῦ πτώματος τῶν πρωτοπλάστων μέχρι τῶν κατὰ Στέφανον χρόνων τῇ κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἐγγυμνασάμενος νίκῃ, καὶ ὁ μέγας τῆς πίστεως ἀγωνιστής, ἀντ' οὐδενὸς κρίνων τοῦ ἀντιπάλου τὴν ἔφοδον. ὅπλα δὲ κατ' ἀλλήλων ἀμφοτέροις ἦν, τῷ μὲν εὑρετῇ τοῦ θανάτου ἡ πρὸς τὸν θάνατον ἀπειλή, τῷ δὲ μαθητῇ τῆς ζωῆς ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως. τίς γὰρ οὐκ ἂν ἠγάσθη τὸ καινὸν τοῦτο τῆς

2-4 cf I Cor 4,9 6 Hebr 12,4 9-11 cf Col 1,16; Eph 1,21 17sq cf Sap 2,24

ΜΟΦΗΡ^{a}ΓΨF^{a}ΕΛLYΠSV 1 ὡς: ᾧ ΜΟΦΗΡ^{a}ΓΛLΠSV^2 ἕως Y om ut vid Ψ ἐναγωνίσηται Yv ἀγωνίζεται P^a 2 ἀποδυόμενος: ἀγωνιζόμενος P^{a}Γ 3 γὰρ om ΦΠ κατὰ sscr L ante Παύλου add τοῦ ΜΟΦΗΨ τὴν — φωνὴν: τὸν ἀπόστολον P^{a}Γ ἐγεννήθη ΦF^a 3-4 καὶ ἀνθρώποις καὶ ἀγγέλοις ΨΛL 4 ante Στέφανος add μέγας ΜΟΛLv μαρτυρίας: ὁμολογίας Ov 6 ἀντικαταστὰς: ντι in ras ἀντικαταστὰς in marg S ad ἁμαρτίαν in marg μαρτύριον V^2 del V^3 τοῦ om ΜΟΠSv 7 αἱ om Λ 8 ἤ τι ΦΗ ἥ τι F^a 9 τιμίων: τοιούτων Y ἀκούωμεν F^{a}V 9-10 καὶ θρόνοις — κυριότησι om H 10 καὶ κυριότησι καὶ ἐξουσίαις Ψ 11 τότε coll post ἀθλητὴν ΦΗΡ^{a}Γ om Y 12 ἐφήπλωτο M^1 (corr M^2) O ἐφηπλώσατο v τοῖς om F^a ἀγωνιζόμενοι F^a ἀνταγωνιζομένοις Yv 13 ἀνθεμόρφον Φ ἀνθεφώρμουν ΕΠ δ' Y ὅτε v ἀντίπαλος: δαίμων P^a 15 ante Στέφανον add τὸν ΠS Στεφάνῳ P^a Στεφάνου Ψ χρόνων in marg F^a τῇ — ἀνθρώπων om ΨF^{a}EY post κατὰ τῶν iterum add τῶν πρωτοπλάστων — κατὰ τῶν Λ ἐγγυμναζόμενος ΦΗΡ^{a}Γ ἐγγυμνασμένος E 16 νίκῃ om Y νίκην F^a τῇ νίκῃ E τοῦ: τοῦ τοῦ H 17 post ἔφοδον add ὁ πλάνος κρίνων τοῦ ἀντιπάλου τὴν ἔφοδον i.e. post ὅπλα iteravit νος κρίνων — ὅπλα sc. verba lineae superioris H ἀμφοτέρος sscr ι F^a 18 εὑρετῇ: εὐεργέτῃ Φ^1 (corr Φ^2) L^1 (εὑρετῇ sscr L^2) post εὑρετῇ add τῆς ζωῆς V^1 (del V^2) ἡ πρὸς τὸν θάνατον om v 19 ἂν οὐκ S ἂν οὐκ ἂν Π^1 (priorem ἂν del Π^2) ἠγάσθη: ἡ in ras M

ἀγωνίας εἶδος, ὅτε ζωῇ καὶ θανάτῳ ἡ ἀλήθεια διεκρίνετο καὶ ἀπόδειξις ἐγίνετο τῆς ἀληθείας ὁ θάνατος; ὁ γὰρ κῆρυξ τῆς κεκρυμμένης τέως καὶ ἀγνοουμένης ζωῆς ἔργῳ διήγγελλε τοῖς ἀνθρώποις τὸ κήρυγμα· τὸ γὰρ ἑτοίμως τοῦτον καταλιπεῖν τὸν βίον ἀπόδειξις τοῖς ὀρθῶς κρίνουσιν ἦν 8 L. τοῦ τὴν προτιμοτέραν ζωὴν ἀντὶ τῆς καταλειπομένης ἀλλάξασθαι.

Ἀλλὰ καλὸν ἂν εἴη καθάπερ ἐπὶ πίνακος ἀκριβῶς τῷ λόγῳ διαζωγραφῆσαι τὴν ἄθλησιν, ὡς ἂν καθ' ὁδὸν ἡμῖν διὰ τῆς τῶν γεγονότων ἀκολουθίας ἡ τῶν θαυμάτων τάξις ἐπιδεικνύοιτο. ἄρτι μὲν ἡ ἄνωθεν βιαία πνοὴ πᾶσαν τὴν ἐναέριον καὶ ἀπατηλὴν τῶν δαιμόνων διασκεδάσασα δύναμιν ἐπλήρωσε τῶν ἀποστόλων τὸν οἶκον, καὶ πυροειδῶς εἰς γλώσσας κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν δεξαμένων τὴν χάριν τὸ πνεῦμα διαμερισθὲν ἐν ἑκάστῳ ἐγίνετο. ἤδη δὲ πρὸς τὸ παράδοξον τοῦ κατὰ τὴν φωνὴν καὶ τὴν γλῶσσαν θαύματος τοὺς ἐκ παντὸς ἔθνους Ἱεροσολύμοις ἐπιδημοῦντας ἔκπληξίς τε κατειλήφει καὶ σύγχυσις, τῶν εἰς ποικίλας τε καὶ διαφόρους γλωσσῶν ἰδέας διεσχισμένων πάντων ἀθρόως ὁμογλώσσων τοῖς μαθηταῖς γεγενημένων, ὅτε οὐκ ἐκ προπαιδεύσεως καὶ μελέτης τινός, ἀλλ' ἐξ ἐπιπνοίας τοῦ πνεύματος ἀθρόως τοῖς ἀποστόλοις 705 M. ταύτης ἐνσχεδιασθείσης τῆς χάριτος ἡ τοῦ φθέγγεσθαι δύναμις προσεγένετο. ἔδει γὰρ τοὺς ἐπὶ τῇ γηΐνῃ πυργοποιΐᾳ τὴν ὁμοφωνίαν

8-19 cf Act 2,2-5 19sq cf Gen 11,1-10

ΜΟΦΗΡ^{a}ΓΨF^{a}ΕΛLYΠSV 2 ἐγένετο M^1 (corr M^2) O κήρυξ plerique κεκρυμένης F^a τέως: πίστεως MOv τε ΛLΠ 3 ἔργῳ: δι' ἔργων E διήγγελε ΗΡ^{a}Y διήγγειλε ΛL ἤγγελλε E διελέγετο F^a 4 τοῦτο F^a 5 καταλιπομένης Y ἀλάξασθαι F^a ante ἀλλάξασθαι (λλ in ras ut vid) del ἀλλ L 6 ἐπὶ πίνακος: ἐπὶ εἰκόνος ΛLΠ (post εἰκόνος in ras add τινὸς ἐναργοὺς Π^2) ἐπ' εἰκόνος V^2 in marg 8 ἐπιδεικνύοιτο: οιτο in ras M ἐπιδεικνύηται Ov ἐπιδείκνυται Λ ἐπιδείκνυτω sscr ι F^a ἐπιδεικνυῖτο (ει sscr) in marg † Π ἐπιδείκνυτο LV^1 (corr V^2) post μὲν add γὰρ ΜΟΦΗΡ^{a}ΓVv 9 ἐναέριον: αερ in ras L ἀέριον ΓY διασκεδάσας F^a 10 τὸν οἶκον τῶν ἀποστόλων P^a τῶν οἴκων (ο sscr) F^a 11 δεχομένων ΜΟΦΗΡ^{a}ΓV^1 (corr V^2) v διαμερισθὲν τὸ πνεῦμα coll post γλώσσας ΜΟΦΗΡ^{a}V^1 (corr V^2) v διαμερισθὲν τὸ πνεῦμα coll post γλώσσας et τὸ πνεῦμα διαμερισθὲν post χάριν Γ 12 ἐν: εἰς F^a om ΦΨΕΠ ἑκάστοις ΛLV ἕκαστον F^a ἐγένετο YS 13 γλῶτταν ΜΟΨ τοὺς: τοῦ F^{a}Π τοὺς in ras ut vid Λ ante Ἱεροσολύμοις add τοῖς Γ 14 ἐπιδημοῦντος F^a τε: τις ΓF^a 15 τε om ΜΟΦΗΡ^{a}ΓV^1 (add V^2) ante γλωσσῶν add τῶν ΜΟΦΗΡ^{a}ΓΛLΠSV εἰδέας ΜΦΗF^{a}LΠV διασχισμένων H 16 ἐκ sscr L παιδεύσεως ΛL 17 ante πνεύματος add ἁγίου ΨΠS sscr V^2 τοῖς ἀποστόλοις: αὐτοῖς F^a 18 ἐνσχεδασθείσης v φλέγεσθαι Λ^1 (corr Λ^2) 19 προσεγίνετο F^{a}Π ante τοὺς del τοῦ V

λύσαντας ἐπὶ τῇ πνευματικῇ τῆς ἐκκλησίας οἰκοδομῇ πάλιν εἰς ὁμοφω- [10 L.] νίαν ἐλθεῖν. καὶ διὰ τοῦτο καλῶς ἐντεῦθεν ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος οἰκονομία τῆς χάριτος ἄρχεται, ὥστε τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων εὐεργεσίαν εἰς πᾶσαν διαφορὰν τῆς ἀνθρωπίνης καταμερίσαι φωνῆς, ἵνα μὴ μιᾷ γλώσσῃ μόνῃ τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας ἐναποκλειόμενον ἄπρακτον τοῖς ἀλλογλώσσοις μένῃ καὶ ἀνενέργητον.

Ἤδη τοίνυν τῶν μὲν Φαρισαίων καὶ ταῖς ἰδίαις ἀκοαῖς ἀπιστούντων καὶ τοὺς ἐκπεπληγμένους τὴν θαυματουργίαν διεσφάλθαι κατασκευαζόντων, ὡς γλεύκους αὐτοῖς τὴν τοιαύτην παραφορὰν ἐμποιήσαντος, τοῦ δὲ Πέτρου μιᾷ τοῦ λόγου περιβολῇ τρισχιλίας τῷ Χριστῷ ψυχὰς σαγηνεύσαντος, καὶ καθεξῆς ἀεὶ τῇ προσθήκῃ τῶν σῳζομένων τῆς ἐκκλησίας εἰς πλῆθος ἐπιδιδούσης, καὶ τοῦ ἐκ γενετῆς χωλοῦ πάλιν τὴν ὡραίαν τοῦ ἱεροῦ πύλην τοῖς σῳζομένοις ἀνοίξαντος, ᾗ προσκαθήμενος τῷ καθ᾽ ἑαυτὸν θαύματι τῆς ἰάσεως τοὺς κατὰ ψυχὴν χωλεύοντας ἐπὶ τὴν πίστιν ἐχειραγώγησε, πολλῶν τοίνυν πρὸς τὸ κήρυγμα τῆς πίστεως συρρεόντων, καὶ τῆς χρείας πλείονα τὴν πολυχειρίαν ἐπιζητούσης τῶν διακονούντων τῇ χάριτι, τότε καλεῖται πρὸς ἐπικουρίαν τῶν ἀποστόλων ὑπὸ τοῦ πνεύματος ὁ πολὺς τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ χάριτι Στέφανος. καὶ μηδεὶς τῷ τῆς διακονίας ὀνόματι δευτερεύειν αὐτὸν παρὰ τὴν ἀποστολικὴν ἀξίαν ὑπονοείτω· ἐπεὶ καὶ Παῦλος οἶδεν ἑαυτὸν διάκονον μυστηρίων Χριστοῦ, καὶ ὁ τοῦ παντὸς κύριος ὁ διὰ σαρκὸς τὴν ἀνθρωπίνην

9 cf Act 2,13   10 cf Act 2,41   12sq cf Act 3,2sq   17 cf Act 6,5   20sq cf I Cor 4,1

ΜΟΦΗP^{a}ΓΨF^{a}ΕΛLYΠSV   1 λύσαντας — ὁμοφωνίαν om F^a πάλιν coll ante τῆς ΜΟΦΗP^{a}ΓV^1 (corr V^2) v   2 ἀνελθεῖν Φ   4 διαφορὰν: διάνοιαν M^1 (corr M^2) ΟΦΗP^{a}ΓSv   ἀνθρωπίνης: πνευματικῆς ΦΗ   φωνῆς: φύσεως F^a μὴ om P^{a}Γ   5 ἐναποκαιόμενον F^a 6 μείνῃ ΜΟΦΗP^{a}ΓΛLSv   7 ἀπιστούντων coll post Φαρισαίων ΦΗP^{a}ΓV^1 (corr V^2)   8 καὶ om Γ   τῆς θαυματουργίας ΦΗ   καταχλευαζόντων ΜΟΦΗP^{a}ΓSv   9 αὐτοὺς F^a ποιήσαντος in marg ἐμ V   10 τοῦ δὲ Πέτρου μιᾷ om F^a ψυχὰς τῷ Χριστῷ ΜΟΦΗP^{a}ΓVv   11 τὴν προσθήκην Π   12 γεννητῆς ΦΗΓΨF^{a}EV^1 (corr V^2) γενητῆς P^a γεννετῆς M^1 (corr M^2) O^1 (corr O^2)   12-13 πάλιν — πύλην om H   13 πύλην τοῦ ἱεροῦ ΛLV^1 (corr V^2)   προχαθήμενος F^{a}ΠS   14 τῷ L^1 sscr τὸ L^2 θαῦμα Λ^1 (τι add Λ^2) L   15 τὴν πίστιν: τῇ πίστει F^a πολλῶν τοίνυν: καὶ πολλῶν S   πρὸς add in marg V^2 16 συρεόντων Y συνρεόντων ΨL   18 supra τοῦ πνεύματος sscr ἁγ (= ἁγίου) O^2 τῇ (ante χάριτι) om LV^1 (sscr V^2)   19 τῷ om F^a 20 ὑπονοοῖτο ΓS ὑπονοείτω V   ante Παῦλος add ὁ Y   ἑαυτὸν οἶδεν ΜΟΦΗP^{a}ΓLΠSVv   21 τῶν πάντων ΦΗP^{a}Γ

σωτηρίαν οἰκονομούμενος οὐκ ἐπῃσχύνθη τῷ τῆς διακονίας ὀνόματι, εἰπών, ἐν μέσοις εἶναι ὡς ὁ διακονῶν, ὁ τὰς διαιρέσεις τῶν διακονιῶν [12 L.] ἐνεργῶν, καθώς φησιν ὁ ἀπόστολος.

Καθάπερ δὲ τὸ πῦρ τῆς ἐπιτηδείας ὕλης ἐπιδραξάμενον εἰς ὕψος αἴρει τὴν φλόγα καὶ περιφανεστέραν τὴν αὐγὴν ἀπεργάζεται, οὕτω τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν τῇ Στεφάνου μεγαλοφυΐᾳ γενόμενον ἐκδηλοτέρας ἐποίει τὰς ἀκτῖνας τῆς χάριτος. διὸ πάντες πρὸς αὐτὸν ἀφεώρων, ὅσοις ἦν γνώσεως μετουσία τινὸς καὶ παιδεύσεως. καὶ κατὰ συστάσεις οἱ τῶν λοιπῶν δοκοῦντες πλέον ἔχειν, οἷον εἰς φάλαγγάς τινας δι᾽ ἀλλήλων καταπυκνούμενοι, οὕτως ὑπομένειν ἐπειρῶντο τοῦ Στεφάνου τὴν προσβολήν. ὁ δὲ πᾶσιν ἐπίσης ἄμαχος ἦν, καὶ πολλοῖς συμμίσγων κατ᾽ αὐτὸν καὶ ἐλάττοσιν. ἐν τούτῳ τοίνυν τὸ μὲν φαινόμενον Ἀλεξανδρεῖς καὶ Λιβερτῖνοι καὶ Κυρηναῖοι καὶ οἱ πανταχόθεν ἦσαν ἄνθρωποι πρὸς τὸν τῆς ἀληθείας ἀγωνιστὴν συμπλεκόμενοι, τὸ δὲ διὰ τοῦ φαινομένου νοούμενον ὁ πατὴρ τοῦ ψεύδους ἦν, δι᾽ ἀνθρωπίνων προσώπων πρὸς τὴν ἐν τῷ Στεφάνῳ λαλουμένην ἀλήθειαν ἑαυτὸν ἀντεγείρων. ἀλλ᾽ ἡ μὲν ἀλήθεια κατὰ τοῦ ψεύδους τροπαιοφόρος ἦν, καλῶς τρεφαμένου τοῦ ἀριστέως πάντας τοὺς προαγωνιστὰς τῆς ἀπάτης. ὁ δὲ διάκονος τῆς

2 cf Luc 22,27   2-3 cf I Cor 12,5-6   12 cf Act 6,9   15 cf Joh 8,44

ΜΟΦΗP^{a}ΓΨF^{a}ΕΛLYΠSV   1 οἰκονομῶν ΜΟΦΗP^{a}ΓV^1 (corr V^2) v   ἐπῃσχύνθη M^{2}OEYSv ἐπαισχύνθη M^1 ut vid (η in ras) cet   τὸ … ὄνομα E   2 ἐμμέσοις F^{a}V   ὁ (post ὡς) om ΟΓ   διακονιῶν: διακονῶν HV^1 (sscr ι V^2)   3 καθώς: ὡς MOP^{a}Γv   4 δὲ: γὰρ ΜΟΦΗP^{a}ΓV^1 (corr V^2) Sv   δραξάμενον ΜΟΛLΠSv   αἴρει: ἐγείρει V^1 (corr V^2)   5 αὐτὴν ΓΛ^1 (corr Λ^2) L   ἐργάζεται Ψ   post οὕτω add καὶ MO   6 ante Στεφάνου add τοῦ MOP^{a}ΓSv ·˙τοῦ˙· V   γινόμενον E   7 ἐποίῃ ΓF^a δι᾽ ὃ LΠ   post πάντες ut vid alt πάντες eras est Y   πρὸς: εἰς MO   ἀφεώρων (ἑώρων S) πρὸς αὐτὸν ΠS   ἀπεώρων ΦΗP^{a}ΨY (in marg ἔβλεπον) V   ante ὅσοις add ἐν M^1 (del M^2) ΟΛLv   8 τινος μετουσία ΜΟΦΗP^{a}ΓV^1 (corr V^2) v   post κατὰ add τὰς F^a συστάσεως P^a οἱ om Λ   8-9 τῶν λοιπῶν οἱ ΠSV^2 9 ante πλέον add τὸ E   10 ἐπιμένειν Ψ   11 ἐφίσης ΦΗΨΠV^1 (corr V^2)   πολλοὺς Π   11-12 κατὰ ταὐτὸν M^{2}ΓES   12 αὐτῶν ΛL   post αὐτὸν add μείζοσι Π   τοίνυν del V^2 μὲν om P^a 13 καὶ Λιβερτῖνοι om ΦΗ   οἱ om F^{a}E   14 διά: λίαν Φ   14-15 τὸ … νοούμενον: ὁ … νοούμενος M^1 (corr M^2) ΟΦΗP^{a}Γv   15 διὰ ἀνθρωπείων ΛL   17 τροπαιοφόρος: in marg νικητὴς Y   18 τοὺς προαγωνιστὰς τῆς: τοὺς πρὸ ἀγωνος τὰς τῆς H   ἀπάτης om H in marg τῆς πλάνης Y

708 M. ἀληθείας παρὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἀληθείας ἐπεβουλεύετο, ὡς οὐχὶ φανερῶν τὴν οὖσαν, ἀλλὰ ποιῶν τὴν μὴ οὖσαν ἀλήθειαν. τί ταῦτα συσκευάζεις 14 L. κατὰ τοῦ κήρυκος; πρὸς τὸν διάβολον εἴποιμι ἄν· εἰ σοί τίς ἐστι δύναμις, τὴν ἐν Στεφάνῳ βλάψον ἀλήθειαν· εἰ δὲ ἐκείνη τῶν σῶν μηχανημάτων ὑψηλοτέρα, τί περὶ τὸ σκεῦος τῆς ἀληθείας ἀπασχολεῖς τὴν κακόνοιαν καὶ ἀναιρεῖς τὸ περιέχον καταλιπὼν τὸ ἐγκείμενον, οἷόν τι ποιοῦσιν οἱ κύνες, τοὺς λίθους οἷς βάλλονται περιχαίνοντες, τοῦ βάλλοντος οὐχ ἁπτόμενοι; ἐπειδὴ τοίνυν ἀπηλέγχθη διὰ τῶν ἀληθεστάτων τὸ ψεῦδος, καὶ οὐκέτι οἷός τε ἦν ἄλλον τινὰ προαγωνιστὴν τῆς ἀπάτης εὑρεῖν, πάντων πρὸς τὴν φανέρωσιν τῆς ἀληθείας ἀποβλεπόντων, ἀναμέμνηται τοῦ ἰδίου παλαίσματος καὶ καταμερίσας ἑαυτοῦ τὴν ἐνέργειαν εἴς τε τοὺς κατηγόρους καὶ τοὺς δικαστὰς καὶ ἐν ἀμφοτέροις γενόμενος τοὺς μὲν λέγειν τὰ ψευδῆ κατὰ τοῦ Στεφάνου προήγετο, τοὺς δὲ μετ' ὀργῆς τὴν συκοφαντίαν προσδέχεσθαι. καὶ ποικίλως ἑαυτὸν τοῖς Ἰουδαίοις ἐνδιασπείρας πάντα γίνεται τῷ Στεφάνῳ, κατήγορος, δικαστής, δήμιος καὶ ἡ λοιπὴ τοῦ θανάτου ὑπηρεσία, οὐκ εἰδὼς οἵῳ πτώματι μετὰ τὴν τοιαύτην ἐπὶ Στεφάνῳ ψῆφον κατενεχθήσεται. καθάπερ γὰρ οἱ ἔμπειροι τῶν ἀθλητῶν ὑποβάντες τὸ σῶμα τῶν προσπαλαιόντων χαλεπώτερον αὐτοῖς διά τινος τεχνικῆς εὐστροφίας τὸ πτῶμα κατα-

ΜΟΦΗP^aΓΨF^aΕΛLYΠSV 1 παρὰ — ἀληθείας om ΦΗ$P^a$$F^a$ ὡς: ὃς Φ 2 οὖσαν: ἀλήθειαν ΦΗP^aΓ συσκευάζῃ ΜΟΦ (-ζει) ΗP^aΛLv κατασκευάζεις ΨF^a 3 κατὰ τοῦ κήρυκος om Ε εἴποιμι ἂν coll post κήρυκος ΦΗP^aΓV^1 (corr V^2) σοὶ: σὺ Φ ἔστι τις V^2 4 ante Στεφάνῳ add τῷ ΜΟP^aΓΨΕSv βλέψον ΛL 6 καταλείπω Φ 7 οἱ: αἱ ΨΛLYV^2 περιχαίνουσαι Ψ$Λ^1$LYV^2 περιχαίνουσι $Λ^2$ περιχένουσι ΦΗ περιέχουσι P^aΓ post τοῦ eras est ς Y τοῦ βάλοντος F^a τοὺς βάλλοντας ΦΗP^a τῶν βαλλόντων Π 8 οὐκ Ψ ἁπτόμεναι ΨΛLYV ἁπόμενοι F^a ἀπηλέχθη Y ἀπήλεγχον P^a ἀληθεστάτων: ἀνθισταμένων ΜΟΦΗP^aΓΛLΠV (ἀθιστ- sscr ν) v 9 ante ἄλλον add ὁ πονηρὸς ΜΟΦΗP^aΓVv sscr S τινὰ om ΨF^aΕY προανταγωνιστὴν Π τῆς ἀπάτης: τοῦ ψεύδους Ψ 10 ἀναμέμνεται L^1 (corr L^2) ἀναμεμνήσκεται S 11 παλαίσματος: πλάσματος ΦΗL^1 (corr L^2) καὶ om F^a αὐτοῦ $Φ^1$ (corr $Φ^2$) F^a τὴν ἑαυτοῦ ΠS 12 τε om ΛL τοὺς (post καὶ) om ΠSV δικαστὰς: in marg κριτὰς Y 13 τοῦ om Ε 15 ἐγκατασπείρας ΜΟΦΗP^aΓS^2v ἐνσπείρας $Π^1$ (δια sscr $Π^2$) S^1 (ν mut in γ et κατα sscr S^2) V^2 (δια del) 15-16 ante κατήγορος, δικαστής, δήμιος add καὶ ΦΗP^aΓV^1 (del V^2) v 16 ante ἡ λοιπὴ add πᾶσα ΜΟΦΗP^aΓv ·˙πᾶσα˙· V ποίῳ Λ 16-17 εἰ[δὼς — ἐ]πὶ om Η 17 ἐπὶ: ἐν S ante Στεφάνῳ add τῷ ΠS sscr V^2 Στεφάνου V^1 (corr V^2) καθάπερ γὰρ: καὶ καθάπερ Γ 18 ἀθλητῶν om Η ὑποβαίνοντες ΦP^aΓ ὑπερβαίνοντες Η τῷ σώματι ΜΟF^av 19 εὐστροφίας τεχνικῆς Λ 19 κατασκευάζουσιν τὸ πτῶμα V^1 (corr V^2)

σκευάζουσιν, οὕτω καὶ ὁ μέγας Στέφανος εἰς γῆν κλιθεὶς τὸ χαλεπὸν σύντριμμα τοῦ ἀντικειμένου ἐργάζεται. 16 L.

Ἐντεῦθεν γὰρ γίνεται τοῖς ἀποστόλοις ἐπὶ τὴν οἰκουμένην ὁ δρόμος, αὕτη τῆς πανταχοῦ τοῦ λόγου διαφοιτήσεως ἡ ἀρχή. εἰ γὰρ μὴ τῇ κατ' ἐκείνου μιαιφονίᾳ ὁ δῆμος τῶν Ἰουδαίων κατὰ τῶν ἀποστόλων ἐμάνησαν, τάχα μόνοις ἂν Ἱεροσολύμοις ἡ τοῦ εὐαγγελίου χάρις ἐναπεκλείετο. νυνὶ δὲ διωχθέντες παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἄλλος ἀλλαχῇ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐθνῶν διεσπάρησαν, πανταχόθεν τὸν διάβολον διὰ τῆς τῶν μυστηρίων διδασκαλίας ἐξείργοντες. οὕτω δέχεται τὸν λόγον Σαμάρεια· οὕτως ὁδοῦ πάρεργον ἡ τοῦ εὐνούχου σωτηρία παρὰ τοῦ Φιλίππου γίνεται· οὕτω τὸ μέγα σκεῦος τῆς ἐκλογῆς Παῦλος, θυμῷ καὶ ἀπειλῇ παρὰ τοῦ διαβόλου καθοπλισθείς, ἐπ' αὐτὸν τρέπει τὸν ὁπλιστὴν τὰς ἀκίδας, πάσης αὐτὸν ὑπερορίζων τῆς οἰκουμένης, ὡς μηδένα τόπον καταλιπεῖν τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ ἀνεπίβατον. ἐντεῦθεν Αἰγύπτιοι, Σύροι, Πάρθοι καὶ Μεσοποταμῖται, Γαλάται, Ἰλλυριοί, Μακεδόνες — καὶ τὰ πανταχόθεν ἔθνη προσάγει τῇ πίστει διατρέχων ὁ λόγος. ὁρᾷς τοῦ Στεφάνου τὴν ἀθλητικὴν ἐπιστήμην; πόσοις συνετρίβη πτώμασιν ὁ ἀντίπαλος, δόξας διὰ τῆς συκοφαντίας ὑπέρτερος τοῦ προσπαλαίοντος γίνεσθαι;

Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν πάλιν ἐπὶ τὸ στάδιον. τίσι λόγοις ἀνακινοῦσι τὸν 18 L.

9 cf Act 8,14 10 cf Act 8,26sqq 11 cf Act 9,15

ΜΟΦΗP^aΓΨF^aΕΛLYΠSV 2 τῷ ἀντικειμένῳ ΦΓSV τῶν ἀντικειμένων ΗP^a εἰργάσατο ΜΟΦΗP^aΓSVv 3 γὰρ om Ε ἐπὶ τὴν οἰκουμένην om ΓV^1 (in marg add V^2) 4 ἀπανταχοῦ ΨΕ τοῦ λόγου coll post ἀρχή Ψ ἡ om Γ εἰ μὴ γὰρ Ψ τῇ om F^a κατ' om ΦΗP^aΓ 5 ἐμάνη ΜΟΦΗP^aΓΨΠSv 6 μόνοις ἂν τάχα ΜΟΦΗP^aΓV^1 (corr V^2) v ἂν om Ψ ἐναπέκλιστο F^a 7 νῦν V^1 (corr V^2) 8 κατεσπάρησαν ΦΗΓF^aΕΠSV διεσπάρη v 8-9 διὰ — διδασκαλίας om Ψ 9 ἐξειργοῦντες Φ (-ιργ-) Η 10 ante Σαμάρεια add ἡ Ψ v 11 γίνεται coll post σωτηρία (10) ΠS ἐκλογῆς: ἐκγλωγῆς F^a ἐκκλησίας M^1 (corr M^2) ΟΦΗΓΛLΠSv ante Παῦλος add ὁ ΦΗV 12 παρὰ expunx V ἐπ': εἰς F^a 12-13 τρέπει coll post ὁπλίτην Ψ ὁπλιστήν M^2ΛL^2 (in scribendo) ὁπλίτην cett 13 ante ὁπλίτην add μέγαν Π αὐτὸν om P^aΓ 15-16 Αἰγύπτιοι Σύροι Πάρθοι καὶ (καὶ om Ψ) Μεσοποταμῖται (post Μεσοποταμῖται add Ἰταλοὶ καὶ ΜΟΦΗP^aΓv καὶ Ἰταλοὶ Λ$L^1$$V^1$) Γαλάται Ἰλλυριοὶ (post Ἰλλυριοὶ add καὶ ΦΗ) Μακεδόνες καὶ ΜΟΦΗP^aΓΨF^aΕΛL^1YV^1v Αἰγυπτίους Σύρους (post Σύρους add καὶ Π sscr V^2) Πάρθους καὶ Μεσοποταμίτας καὶ (καὶ om S) Ἰταλοὺς Γαλάτας Ἰλλυριοὺς Μακεδόνας καὶ L^2ΠSV^2 16 τὰ om ΓF^aY 17 ὁρᾷς: in marg βλέπεις Y 19 παλαίοντος sscr προσ Λ γενέσθαι M^1 (corr M^2) ΟΗP^a (coll post 18 ὑπέρτερος) ΓSv 20 ἀλλ' om V^1 (add V^2) ante ἀλλ' verbum eras est V ἀλλ' — 82,11 τὰ γὰρ om in phototypia Ψ

δῆμον οἱ συκοφάνται; Οὐ παύεται, φησί, λαλῶν ῥήματα κατὰ τοῦ
709 M. τόπου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ νόμου· ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι
Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τοῦτον καὶ ἀλλάξει
τὰ ἔθη ἃ παρέδωκεν ἡμῖν Μωϋσῆς. ἡ μὲν οὖν κατηγορία τῶν τοῦ δια-
βόλου ῥητόρων τοιαύτη. ἡ δὲ τῶν ἀκουόντων ἄνοια τίς; ἐπὶ τίνι χαλε-
παίνουσι τῷ κατηγορηθέντι; τίνα κακίαν ἐν τοῖς εἰρημένοις ἐφώρασαν;
τὰ μὲν γὰρ προφερόμενα κατ' αὐτοῦ τῶν εἰς ὕστερον ἐκβησομένων ἦν.
ἔφησαν γὰρ αὐτὸν εἰρηκέναι τὸν τόπον καταλυθήσεσθαι καὶ τὰ νόμιμα
τοῦ Μωϋσέως μετατεθήσεσθαι. τί οὖν ἐν τούτοις ἐστὶ τὸ ἀδίκημα, κἂν
ἀληθεύῃ, κἂν ψεύδηται; εἰ μὲν γὰρ ψεύδεται, τὸ λυποῦν οὐκ ἐκβήσεται,
εἰ δὲ ἀληθεύει, τί ἀδικεῖ ὁ λόγος προμηνύων τὴν ἔκβασιν; τὰ γὰρ γινό-
μενα πάντως ἐκβήσεται καὶ σιωπώντων καὶ μή. ὁ δὲ φόνος τοῦ προμη-
νύσαντος τίνα φέρει τῶν λυπούντων διόρθωσιν; εἶτα· κατηγορεῖται μὲν
Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ἡ δὲ τῆς τιμωρίας ψῆφος ἐπὶ τὸν Στέφανον φέρε-
ται. καίτοι εἰ ὁ ἀδικῶν κινεῖ τὴν ὀργήν, ἀδίκημα δέ ἐστιν ἡ τοῦ τόπου
καὶ τῶν ἐθῶν μεταποίησις, ταῦτα δὲ οὐ παρὰ Στεφάνου, ἀλλὰ παρὰ
20 L. Ἰησοῦ γίνεσθαί φησιν ὁ κατήγορος, ἐπὶ τὸν κατηγορηθέντα πάντως
ἔδει συγκινεῖσθαι τὸ δικαστήριον. ὢ τῆς ἀδίκου τῶν ἀκουόντων ψήφου.
ἐπειδὴ Ἰησοῦς, φησίν, μεταποιήσει τοὺς νόμους, καταλευσθήτω ὁ Στέ-

---

1-4 Act 6,13-14

MOΦHP^{a}ΓΨF^{a}EΛLYΠSV 1 φησί: φασὶ v ad φησὶ add in marg ὁ ἄνθρωπος οὗτος V^2 (cf Act 6,13) post ῥήματα add βλάσφημα MOΓ^2 (in marg) Sv (cf Act 6,11.13) 2 post ἁγίου add τούτου MOΦHP^{a}ΓΛLΠSVv (cf Act 6,13) 3 ἀλλάξῃ ΦH 4 εἴθη F^a ἅπερ ἔδωκεν P^a ἀπερέδωκεν F^a ὑμῖν Π Μωσῆς MOΓL οὖν om O 5 ἡ δὲ — τίς om V^1 (in marg add V^2) ἄνοια: in marg μωρία Y 6 κακίαν: κατηγορίαν ΠS ἐφώρασαν: in marg ἴδεσαν Y 7 ἐσύστερον v ante ἦν add ἀπόδειξις F^a post ἦν add ἀπὸ, in marg add δειξις Π^2 sscr ἀπόδειξις S^2 8 ἔφασαν V 9 Μωσέως MOΦHF^{a}Π^1 (υ sscr Π^2) S κατατεθήσεσθαι Γ καταλυθήσεσθαι Φ τι mut esse vid ex το F^a ante ἐν del ἐντου L^2 ἐστί: ἦν S τὸ ἀδίκημα κἂν om H 10 ante ἀληθεύει sscr τὸ H ἀληθεύει ΦHF^{a}Π ψεύδεται (post κἂν) ΦHF^{a}EYΠV^1 (corr V^2) εἰ μὲν γὰρ ψεύδεται om HΛL λοιποῦν Φ λοιπὸν ΓF^{a}Π 11-12 εἰ δὲ — ἐκβήσεται om Y 11 ἀδικῇ F^a προμηνύων sscr σ (= προσμηνύων) F^a ante γὰρ add μὲν V^1 (del V^2) γινόμενα: in marg "γενησόμενα fort" L^2 12 φθόνος Y 13 λοιπούντων F^a 14 ante Ἰησοῦς add ὁ HP^{a}L ἐκφέρεται Γ ἀναφέρεται Y 15 εἰ om P^{a}Γ ὁ om Y ante ἀδίκημα add καὶ Y ἡ sscr V^2 post τόπου add κατάλυσις V 16 ἐθνῶν OΓF^{a}Y ἠθῶν fort V^1 (ἐθῶν V^2) 17 γενέσθαι ΨYS γίνεται ΦHP^{a}Γ 17-18 ἔδει πάντως Y 18 εἴδει F^a ἀδίκου: δικαίας F^a om E ψήφου om Y 19 φησὶν Ἰησοῦς MOΠS φησὶν ὁ Ἰησοῦς ΦHP^{a}ΓV^1 (corr V^2) v νόμους: πόμους H τύπους F^{a}E τόπους ΨY καταλευσθήτω: in marg λιθολευσθήτω Y καταλευσθήτω — πῶς δὲ (83,1) om H

φανος. πῶς δὲ καταλύσει τὸν νόμον ὁ Ἰησοῦς ὁ οὕτως περὶ τὸν νόμον
ἔχων, ὁ τοσαῦτα πρὸς βεβαίωσιν τῶν ἀρχαίων νομοθετήσας, ὁ εἰπών·
Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι, ὁ τὸν περὶ τοῦ μὴ
φονεῦσαι νόμον διὰ τοῦ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὀργισθῆναι τοῖς μαθηταῖς
βεβαιώσας, ὁ τῇ ἐπιθυμίᾳ συνεκβαλὼν τὴν μοιχείαν, ὁ διὰ τοῦ μὴ ἀμύ-
νασθαι τὸν προλελυπηκότα κελεῦσαι τὸ μηδὲ ἄρχειν ἀδίκων χειρῶν
κατασκευάσας, ὁ διὰ τῆς μεταδόσεως τῶν προσόντων τὸ κατὰ πλεονε-
ξίαν πάθος ὑπερορίσας; πῶς οὔτε ἐμνημονεύθη ταῦτα οὔτε συνεξητάσθη
τῇ κρίσει; ἐβουλόμην νῦν παρεῖναί μοι τῶν μιαιφόνων ἐκείνων δικα-
στῶν τὸ συνέδριον καὶ μαθεῖν περὶ τῶν τόπων ὑπὲρ ὧν χαλεπαίνουσι,
ποῦ ὁ διώνυμος ἐκεῖνος ναός, ποῦ τὰ ἀπιστούμενα τῶν λίθων μεγέθη,
ποῦ τὸ χρυσίον ἐκεῖνο τὸ τῇ λοιπῇ ὕλῃ τῇ περὶ τὸν ναὸν μικροῦ δεῖν
ἰσοστάσιον, ποῦ αἱ νόμιμοι ἱερουργίαι, ὁ κριός, ὁ μόσχος, ὁ ἀμνός, ἡ
δάμαλις, ἡ περιστερά, ἡ τρυγών, ὁ ἀποπομπαῖος χίμαρος; εἰ διὰ τοῦτο
τοῦ Στεφάνου θάνατον καταψηφίζονται, ἵνα μηδὲν τῶν σκυθρωπῶν 22 L.
ἐκείνων εἰς πέρας ἔλθῃ, δειξάτωσαν ὅσα διὰ τῆς μιαιφονίας ἑαυτοῖς

---

3 Matth 5,17 3-4 cf Matth 5,21-22 5 cf Matth 5,28 5-7 cf Matth 5,39 7-8 cf Matth 6,19sq 14 cf Lev 16,20sqq

---

MOΦHP^{a}ΓΨF^{a}EΛLYΠSV 1 ὁ οὕτως: οὕτως ΦHP^{a}ΓEΛLΠ ἢ πῶς ΨF^a περὶ om ΛL 2 ἔχων coll post οὕτως (1) MOΦHP^{a}ΓΛLΠSVv τοσαῦτα: πάντα MOΦHP^{a}ΓΠSV^1 (corr V^2) v 3 τὸν νόμον om Λ τὸν νόμον — πληρῶσαι om H μὴ om ΛL 4 post διὰ add δὲ P^a 5 τῆς ἐπιθυμίας HF^a ὁ alt: καὶ ΦHP^{a}Γ τοῦ L^1 τὸ L^2 ἀμύνεσθαι (in marg ἐκδικεῖσθαι) Y 6 προλελυπηκότα: λυ in ras O προηδικηκότα Y in marg ηνα (= μηδένα?) V^2 κελεῦσαι om MOV κελεύσας Φ κεύσαι H μηδὲ: μὴ ΨEΛLYΠ χειρῶν ἀδίκων MOΦH (ἄρχει[ν χει]ρῶν) P^{a}ΓVv 7 κατασκευάσας: νομοθετήσας MOΦHP^{a}ΓV^1 (in marg add κατασκευάσας V^2) v τῶν προσόντων μεταδόσεως MOΦHP^{a}ΓV^1 (corr V^2) v post κατὰ add τὴν Π 8 ὑπερ ορίας F^a περιορήσας Y post πῶς add οὖν MOΦ^2 (sub lin) HP^{a}ΓΠSV^1 (del V^2) v οὔτε (post ταῦτα): οὐδὲ V συνεξετάσθη HF^{a}YΠV 9 ἐβουλόμην: in marg ἤθελον Y νῦν: οὖν ΦH μοι om Y ἐκείνων om Ψ 10 τὸν τόπον (sed ὑπερ ὧν) F^a ὑπὲρ: περὶ Ψ 11 διώνυμος: περιώνυμος ΨYΠ (περιο ut vid in ras) 12 τὸ τῇ: ἦτε F^a τῇ Π τῇ: ἡ F^a om ΓΨYSv 13 ἰσοστάσιος F^a αἱ νόμιμοι: ἐνόμημοι F^a αἱ νόμοι V^1 (corr V^2) 13-14 ἡ δάμαλις om ΦHP^{a}Γ 14 ante χίμαρος add ὁ ΦF^a χίμαρρος M^1 (ut vid corr M^2) ΨY χείμαρος HΓF^{a}L χείμαρρος ΦΠV^1 (corr V^2) 15 θάνατον τοῦ Στεφάνου M (τῶ^{ου} Στεφάνω^{ου}) OΦHP^{a}ΓΛLΠSv θάνατον τῷ Στεφάνῳ V 16 ἐκείνων om ΛL ἔλθοι MOΦHP^{a}ΓVv ὅσα: ἃ Y

διεσώσαντο. εἰ δὲ οὐδὲν τούτων ἐστίν, ὑπὲρ οὗ τὴν ψῆφον ἐκείνην ἐξήνεγκαν, ἀντὶ τίνος ὁ φόνος, εἰπάτωσαν.

Ἀλλ' ἴδωμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς τῶν ἀγώνων, ὅπως ἀμύνεται τοὺς μιαιφόνους ὁ ταῖς νιφάσι τῶν λίθων καταχωννύμενος, ποίας ἀντιπέμπει βολὰς κατὰ τῶν ἀφιέντων τὰς τῶν λίθων βολάς. μαθέτωσαν Ἰουδαίων παῖδες τὰ τῶν Χριστιανῶν ὅπλα, οἷς πρὸς ἄμυναν τῶν λυπούντων χρησάμενος ὁ μέγας Στέφανος νόμον τῷ βίῳ τὸ ἔργον πεποίηται. οἱ μὲν γὰρ θηριώδει τινὶ καὶ ἀπηνεῖ τῇ λύσσῃ κύκλῳ περιστάντες τὸν ἅγιον
712 M. πρὸς ἕνα σκοπὸν οἱ πάντες ἔβαλλον, πᾶν τὸ ὑπὸ χεῖρα γενόμενον ὅπλον κατὰ τοῦ Στεφάνου ποιούμενοι. ὁ δὲ καθάπερ τις ἱερεὺς κατὰ τὸν πνευματικὸν νόμον εὐαγῆ θυσίαν ἱερουργῶν οὐκ ἀλλότριον, ἀλλὰ τὸ ἴδιον προσάγων σῶμα, καὶ ἀντὶ σπονδῆς ἀπορραίνων τοῦ αἵματος, δι' ἑαυτοῦ τὸν θεόν, ὃν ἐν τοῖς οὐρανίοις ἀδύτοις ἔβλεπεν, ὑπὲρ τῶν πλημμελούντων ἐξιλεοῦτο, εὐεργεσίᾳ τὴν μιαιφονίαν αὐτῶν ἀμειβόμενος, βοῶν ἐν ταῖς τῶν φονευτῶν ἀκοαῖς· Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. καὶ ὁ μὲν ἐξήλειφεν αὐτῶν δι' εὐχῆς τὴν ἁμαρτίαν, ἣν ταῖς παρανόμοις αὐτῶν χερσὶν οἱ μιαιφόνοι ἐχειρογράφουν, οἱ δὲ καὶ πρὸς τὴν εὐχὴν παρωξύνοντο καὶ οὐ πρότερον ἀνίεσαν βάλλοντες, ἕως ὁ
24 L. μέγας Στέφανος καθάπερ ἄνθεσιν ἁπαλοῖς ἢ δρόσῳ τινὶ κούφῃ περιρρεόμενος εἰς τὸν γλυκύν τε καὶ μακάριστον ὕπνον ἐκλίθη.

Ἀλλ' ἔφθασεν ἡ νίκη τοὺς ἄθλους, καὶ πρὸ τῶν ἀγώνων ὁρῶμεν τὸν στεφανίτην. πρὶν γὰρ θεωρῆσαι τὴν ἀγωνίαν, πρὸς τὸ πέρας τῶν ἄθλων

15-16 Act 7,60

MOΦHP^{a}ΓΨF^{a}EΛLYΠSCV 1 εἰ δὲ ἐστὶν τούτων οὐδὲν V^{2} οὗ: οὖν H 1-2 ἐξήνεγκαν ἐκείνην V^{1} (corr V^{2}) προσήνεγκαν F^{a} ἐξήνεγκεν v 2 φθόνος Π 3 εἴδωμεν V^{1} (corr V^{2}) εἴπωμεν M^{1} (ex errore rubricatoris) ἴωμεν (litt ornata Δ in marg om) M^{2} 4 ἀντιπέμπει: ἀντηφίει (ηφιει in ras) Ψ ἀντιφήει Y 5 βολὰς pr: βοὰς M^{2}ΨF^{a}EYΠS φωνὰς Λ βολίδας coni F. Müller ἀφιόντων F^{a} βολάς alt: βολίδας M^{1} (corr M^{2}) OΦHP^{a}ΓVv ante Ἰουδαίων add οἱ V^{1} (del V^{2}) 6 post παῖδες inc C χρησάμενος om P^{a} 7 βίῳ V^{1} λόγῳ V^{2} ἐπεποίητο Γ 8 καὶ ἀπηνεῖ τῇ om F^{a} 9 ἔβαλλον: ἔβλεπον MOΦHP^{a}ΓEΠSCVv γινόμενον ΛLS om CV 11-12 οὐκ ἀλλότριον — προσάγων om F^{a} 12 ante σῶμα add τὸ F^{a} σῶμα προσάγων V^{2} ante σπονδῆς add τῆς M^{1} (del M^{2}) Ov σποδῆς Ψ ἀποραίνων ΨF^{a}YΠCV ἀπορρέων ΛL τὸ αἷμα ΠS 14 ἐξιλεοῦτο: in marg παρεκάλεσε Y εὐεργεσίαν F^{a} 15 φονευόντων ΦHΨΠV καὶ λέγων ante Κύριε add MOΦHP^{a}ΓSCVv κύριε coll post αὐτοῖς V^{1} (corr V^{2}) στήσεις Φ 16 ἐξάλειφεν (α ut vid in ras) Π δι' εὐχῆς om ΛLY^{1} (sscr Y^{2}) ἁμαρτίαν: ἀνομίαν ΦHP^{a}ΓCV ante ταῖς add ἐν ΓF^{a} 17 ἑαυτῶν ΦHP^{a}ΛLΠSCV ἐχειρογγράφουν O καὶ sscr E^{2} 18 ante ὁ add οὗ MOΛLCv 19 περιρεόμενος HV περεόμενος L περιρραινόμενος ES περιραινόμενος ΨF^{a}YΠ 20 τε om ΦHP^{a}Γv μακάριον MOP^{a}ΓΛYΠCv ἐκλήθη MOΦHP^{a}ΓΨΠC ἀνεκλίθη F^{a} 22 τῶ ἄθλων F^{a}

ὑπὸ τοῦ λόγου παρήχθημεν. ἔδει γὰρ οἶμαι μὴ παραδραμεῖν ἐκεῖνα τῷ λόγῳ, δι' ὧν μάλιστα ἡ τοῦ μάρτυρος ἀρετὴ διεδείκνυτο. οἷον ἦν τὸ τῶν φονώντων συνέδριον, καὶ πῶς κατὰ τὸ ἴσον πᾶσι πρὸς τὸν φόνον ὁ θυμὸς διεγήγερτο· ὅση πρὸς τὸ κακὸν ἦν τοῖς συνειλεγμένοις ἡ σύμπνοια· οἷον ἑκάστου τὸ βλέμμα, οἷον τὸ σχῆμα, οἷον τὸ περὶ τοὺς ὀδόντας πάθος, καθὼς παρασημαίνεται ἡ θεία γραφή, ὅτι Διεπρίοντο ταῖς καρδίαις αὐτῶν καὶ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτόν, ὃς καὶ ἐν μέσῳ τοιούτων καὶ τοσούτων ἑστὼς καὶ πάσῃ τῇ ἀντικειμένῃ δυνάμει τῇ ἐν τοῖς μιαιφόνοις ἐνεργουμένῃ ἑαυτὸν ἀντεγείρων διὰ πάντων ὑπερέσχε τῷ μεγαλοφυεῖ τοῦ φρονήματος, ἀντιτιθεὶς τῷ μὲν θυμῷ τὴν μακροθυμίαν, ταῖς δὲ ἀπειλαῖς τὴν ὑπεροψίαν, τῷ δὲ τοῦ θανάτου φόβῳ τὴν τῆς ζωῆς καταφρόνησιν, τῷ μίσει τὴν ἀγάπην, τῇ δυσμενείᾳ τὴν εὐποιΐαν, τῇ συκοφαντίᾳ τὴν τῆς ἀληθείας φανέρωσιν. οὐ γὰρ δι' ἑνὸς τρόπου νικητὴς ὁ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστὴς ἀπεδείκνυτο, ἀλλὰ πρὸς πᾶν εἶδος κακίας τῆς τότε τοῖς Ἰουδαίοις ἐνεργουμένης ἑαυτὸν διὰ τῆς ποικίλης 26 L.
ἀρετῆς καταμερίσας, καὶ πᾶσι συνεπλάκη καὶ ὑπερέσχε τῶν πάντων. οὕτως ἀκούω καὶ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι τοὺς πλεονεκτοῦντας κατὰ τὴν δύναμιν πρὸς ὅλον πολλάκις ἀποδυομένους τὸ γυμνικὸν στάδιον κατὰ πάντων φέρεσθαι τῶν ἀντιπάλων τὰ νικητήρια. τοιοῦτος ὁ τοῦ σταδίου τῶν μαρτύρων καθηγησάμενος πρὸς πᾶσαν τοῦ ἀντικειμένου τὴν δύναμιν ἑαυτὸν ἀντιτάξας λαμπρὸς τῇ κατὰ πάντων ἀναδείκνυται νίκῃ· τὴν ψευδώνυμον σοφίαν τὴν διὰ Λιβερτίνων καὶ Κυρηναίων καὶ

8-9 Act 7,54 22-86,1 Act 6,9

MOΦHP^{a}ΓΨF^{a}EΛLYΠSCV 2 δι' ὃν F^{a} ἀρετὴ om C^{1} in marg add C^{2} 3 φονευτῶν Γ καὶ πῶς: πῶς F^{a}E ὡς ΨYV^{2} (˙˙καὶ πῶς˙˙ in textu V^{1} ˙˙ὡς˙˙ in marg V^{2}) 4 διεγείγερτο V διεγείρετο ΛL διηγείρετο C διεγήγερται Φ διεγείγερται HP^{a} διεγείρεται F^{a} ὅση: ὅσον ΨY πρὸς τὸ om Ψ ἦν om S συνελεγμένοις F^{a} 5 οἷον τὸ σχῆμα om F^{a}EΠ^{1} (in marg add Π^{2}) περὶ: ι sscr F^{a} 6 διεπρίωτο C 6-7 τὰς καρδίας V^{1} (corr V^{2}) 7 post ἔβρυχον del τὸ L^{2} ὃς καὶ coni F. Mann: καὶ ὃς coni F. Müller ἀλλ' E ὃς MOΦHP^{a}ΠSV (˙˙ὃς˙˙ in textu ˙˙καὶ˙˙ in marg) καὶ ΓΨF^{a}ΛLYCv ἐμμέσῳ ΦΨV 8 τῇ ἐν: τὴν Π τῇ S 9 τοῖς: ταῖς P^{a} 10 ἀντιθεὶς ΓΨF^{a}YV^{1} (sscr τι V^{2}) 11 ὑπεροφίαν ut vid in ras C 12 ante ζωῆς add παρούσης Ψ ante μίσει add δὲ Ov τῇ δυσμενείᾳ τὴν εὐποιίαν om Ψ εὐποιΐαν: εὐμένειαν MOΦHP^{a}ΓΠSVv 13 τόπου Φ 14 νικητὴς coll post ἀπεδείκνυτο Ψ ὁ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστὴς om M^{1} (in marg add M^{2}) διεδείκνυτο P^{a} ἐδείκνυτο Π ἀνεδείκνυτο S 15 τῆς (ante τότε) om ΨF^{a}EY 16 καθυπερέσχε M^{1} (corr M^{2}) OΦHP^{a}Γv ὑπερηύχετο F^{a} τῶν om Π (lac in loco) C 18 τὴν om ΓV^{1} (sscr V^{2}) 19 τῶν ἀντιπάλων om Ψ 19-20 τὸ στάδιον P^{a}Γ 20 τῶν μαρτύρων om F^{a} ante πρὸς add ὃς MOΦHP^{a}ΓΠSCV^{1} (corr V^{2}) v 21 λαμπρῶς M^{1} (corr M^{2}) ΦHV^{1} (corr V^{2}) 22 post τὴν (ante ψευδώνυμον) add γὰρ MOΦHP^{a}ΓΠSCVv

τῶν ἀπὸ τῆς Ἀλεξάνδρου πόλεως σοφῶν αὐτῷ προσπαλαίουσαν διὰ τῆς ἀληθοῦς σοφίας κατηγωνίσατο, τὸν φόβον διὰ τῆς παρρησίας, τὴν ἀπειλὴν διὰ τῆς ὑπεροψίας, τὴν πικρίαν διὰ τῆς εὐποιΐας, τὸ ψεῦδος διὰ τῆς ἀληθείας. οἱ μὲν πρὸς τὸν φόνον ἔβλεπον καὶ ἤδη τὰς χεῖρας τοῖς λίθοις ἐξώπλιζον καὶ τῷ βλέμματι καὶ τῷ ἄσθματι καὶ τῇ τῶν ὀδόντων
713 M. συμπτώσει τὴν πικρίαν ἐπισημαίνοντες, ὁ δὲ ὡς ἀδελφοὺς ἑώρα καὶ ὡς πατέρας ἠσπάζετο. Ἄνδρες γάρ, φησίν, ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατε.

Οἱ μὲν τὴν συκοφαντίαν πιθανῶς συνέπλασσον, τῷ δὲ τὸ τῶν φονώντων συνέδριον τῆς ἀληθείας φροντιστήριον ἦν, οὐκ ἐπέκοπτε φόβῳ τὸν λόγον οὐδὲ πάρετος πρὸς τὴν ἐλπίδα τῶν κινδύνων ἐγίνετο οὐδὲ πρὸς τὸν θάνατον ἔβλεπεν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ὕψους τὴν ψυχὴν ἔχων καὶ τὰ ἐν ποσὶ πάντα περιορῶν ὡς παιδία μάτην ἀφραίνοντα ἐπαιδαγώγει τῷ
28 L. λόγῳ, τοῖς παρ' αὐτῶν ἐκείνων πιστευομένοις εἰς ἀπόδειξιν τοῦ πεπλανῆσθαι αὐτοὺς περὶ τῶν δογμάτων συγχρώμενος. Ἀβραὰμ τῷ λόγῳ παράγεται καὶ ἡ κατ' αὐτὸν ἱστορία πᾶσα δι' ὀλίγων ὑπ' ὄψιν ἄγεται, εἶτα ἡ τῶν ἐφεξῆς ἁγίων διαδοχή. Μωϋσῆς ἐπὶ τούτοις τικτόμενος, ἀνατρεφόμενος, παιδευόμενος, ἐπὶ τοῦ ὄρους μυσταγωγούμενος, μαστίζων τὴν Αἴγυπτον, τὸ Ἰσραηλιτικὸν διασῴζων, τὸ κατὰ τὸν κύριον προμηνύων μυστήριον. ὃ καὶ μάλιστα συγκινεῖ τὸ συνέδριον καὶ

7-8 Act 7,2 15-17 cf Act 7,2-7 17sq cf Act 7,20.21.22.30.34.36.37

ΜΟΦΗP^{a}ΓΨF^{a}ΕΛLYΠSCV 1 τῆς om Ψ πόλεων O^{1} (corr O^{2}) αὐτῶν L^{1} (ν del L^{2}) προσπαλαίουσι P^{a} 2 διὰ τῆς παρρησίας: τῇ παρρησίᾳ ΦP^{a}Γ 3 εὐφυίας sscr ποι P^{a} 5 καὶ τῷ ἄσθματι καὶ τῷ βλέμματι S καὶ τῷ ἄσθματι om F^{a1} (in marg add F^{a2}) τῷ ἄσθματι καὶ om Φ καὶ (post ἄσθματι) om L^{1} (sscr L^{2}) Π καὶ τῇ om Λ ὀδόντων om H 6 ὡς (post καὶ) om Γ 7 ἀδελφοὶ om F^{a} 8 post ἀκούσατε add μου P^{a}Γv 9 πειθανῶς ΦΗF^{a}ΠCV συνέπλασον Π συνέπλαττον SC ἔπλασσον Y συνέπλεκον ΜΟΛLv ante συνέπλασσον add συνέδριον V^{1} (del V^{2}) 10 ἀληθείας: ἀδικίας Π ἀπέκοπτε v ante φόβῳ add τῷ Π 11 πρὸς pr om Y ἐγένετο YC οὔτε ΛL 12 τὸ ὕψος ΟΦΗP^{a}ΓΕΛΠSCVv 13 πάντα om Y μάτην: μάταια ΛL μάτην ἀφραίνοντα: μωραίνοντα P^{a} 14 παρ' αὐτῶν: παρὰ τῶν ΦΗP^{a} ἐκείνοις C πεπλανεῖσθαι ΦΗYCV πεπλανῖσθαι F^{a} 15 αὐτοῖς F^{a} συγχρώμενος in ras F^{a} 16 ἡ: εἰ V κατὰ F^{a} αὐτῶν ΓΛ ὀλίγον F^{a} 17 ἡ om ΦΗP^{a}ΓΨF^{a}ΕYΠSCV εξῆς sscr ἐφ V ὑφεξῆς F^{a} διαδοχή om F^{a} Μωσῆς ΜΟΓSC^{1} (υ sscr C^{2}) 18 ἀνατρεφόμενος: ἀναστρεφόμενος P^{a} καὶ Π ἀνατρεφόμενος καὶ V παιδευόμενος om F^{a}Ε ὅρος H μυσταγωγούμενος: in marg add διδασκόμενος Y σταγωγούμενος sscr μυ L 19 τὸν Ἰσραὴλ ΜΟΦΗP^{a}ΕΠSV^{1} (corr V^{2}) v 20 κύριον: Χριστὸν Ψ προμηνύων sscr σ (= προσμηνύων) V ὃ ut vid mut ex ὧν L

ἀναθερμαίνει τὴν νόσον, ὅτι καὶ Μωϋσῆς, οὗ δὴ προσεποιοῦντο ὑπερσπουδάζειν, συνήγορος ἐπεδείχθη τοῦ δόγματος. ἐφ' ᾧ καὶ διαναστάντες τὸ πέρας ἐπάγουσιν ἄξιον καὶ τῆς ἰδίας πικρίας καὶ τῆς τοῦ Στεφάνου ἐπιθυμίας. ὁ μὲν γὰρ ἐκβὰς τὴν φύσιν καὶ πρὶν ἐκβῆναι τοῦ σώματος βλέπει τοῖς καθαροῖς ὀφθαλμοῖς οὐρανίας αὐτῷ πύλας διϊσταμένας καὶ τὸ ἐντὸς τῶν ἀδύτων διαφαινόμενον, αὐτήν τε τὴν θείαν δόξαν καὶ τὸ τῆς δόξης ἀπαύγασμα· καὶ τῆς μὲν πατρικῆς δόξης οὐδεὶς ὑπογράφεται χαρακτὴρ διὰ τοῦ λόγου, τὸ δὲ ἀπαύγασμα ἐν τῷ ὀφθέντι τοῖς ἀνθρώποις εἴδει τῷ ἀθλητῇ καθορᾶται, ὡς ἦν χωρητὸν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, οὕτω φαινόμενον. ὁ μὲν οὖν ἔξω γεγονὼς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ πρὸς τὴν ἀγγελικὴν μεταποιηθεὶς χάριν, ὡς καὶ αὐτοῖς εἶναι τοῖς μιαιφόνοις ἐν θαύματι, πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων ἀξίαν τοῦ περὶ τὸ πρόσωπον εἴδους ἀλλοιωθέντος, καὶ εἶδε τὰ ἀθέατα καὶ τὴν ὀφθεῖσαν αὐτῷ χάριν 30 L.
ἐβόησεν. οἱ δὲ συνεῖχον τὰ ὦτα καὶ τὸ διήγημα τῆς ὀπτασίας οὐ παρεδέχοντο, καλῶς τοῦτο γοῦν ἐν πᾶσι ποιήσαντες· οὐδὲ γὰρ ἦν ἀξία βεβήλων ἀκοὴ θείας ἐμφανείας διηγήματα δέξασθαι. ἐκεῖνος μὲν οὖν ἐκοινώνει τοῖς παροῦσι τῆς χάριτος, εἰς τὸ κοινὸν ἐκεῖνα προτιθεὶς τῷ διηγήματι, ὧν κατὰ μόνας ἠξίωτο, Θεωρῶ, λέγων, τοὺς οὐρανοὺς ἀνεῳγότας καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἑστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ Κράξαντες φωνῇ μεγάλῃ καὶ συσχόντες τὰ ὦτα αὐτῶν ὥρμησαν ἐπ'

6-8 cf Act 7,55-56; Hebr 1,3 12 cf Act 6,15 18-19 Act 7,56 20-88,1 Act 7,57

ΜΟΦΗP^{a}ΓΨF^{a}ΕΛLYΠSCV 1 Μωσῆς ΜΟS 2 ἀπεδείχθη ΛLC ἀνεδείχθη Ε τοῦ δόγματος ἀπεδείκνυτο ΜΟΦΗP^{a}ΓVv ἀναστάντες ΛL 3 τὸ τὸ πέρας H ἄγουσιν Y τῆς (ante τοῦ) om H 4 ἐκβῆναι: ἐκβ...ῆναι (in verbo lac) Π ἐκβληθῆναι ΦΗP^{a}Γ 5 τοῖς sscr V^{2} καθαροῖς: χαροῖς Ψ ante οὐρανίας add τὰς ΜΟΦΗP^{a}Γv οὐρανίους ΜΦΗP^{a} αὐτῷ αὐτῷ H^{1} (corr H^{2}) διϊσταμένας: διιπταμένας Π in marg add ἀνεῳγμένας Y 6 τὴν om v 7 ante δόξης add θείας ΓSC μὲν om F^{a} ἀπογράφεται Y 8 δ' Y 9 καθορᾶτο Φ 13 ἀλλοιωθέντος: λαμπρυνθέντος ΦΗP^{a}ΓΛL^{1} (ἀλλοιωθέντος in marg L^{2}) SCV καὶ (ante εἶδε): αὐτῷ ΦΗP^{a}ΓSC αὐτῷ καὶ Π ·˙αὐτῷ˙· καὶ V om E ἴδεν ΦΗΨF^{a} LYΠC ὀφθεῖσαν: in marg add φανεῖσαν Y 14 ἐξεβόησεν ΜΟΦΗP^{a}Γ ΠVv συνέσχον ΜΟΦΗP^{a}ΓΨΕΛLΠV^{1} (corr V^{2}) v παρέχοντο sscr δε H 15 ποιήσαντος F^{a} ποιοῦντες ΗP^{a}ΓV ποιοῦντος Φ οὐδὲ: οὐ Π ἀξία ἦν C 16 διήγημα ΨF^{a}ΠS 17 κοινωνεῖ Y ἐκοινώνησε ΦΗP^{a}ΓVv τοῖς παροῦσι om ΛL ἐκεῖνο Ψ ἐκείνω F^{a} ἐκείνων ΦΗP^{a}Γ 17-18 τὸ διήγημα Ψ 18 ὧν: οὗ ΦΗP^{a} ὃ Π θεωρῶν λέγω F^{a} 19 ἀνεῳγμένους P^{a}Λ (ἀνεῳγμένους τοὺς οὐρανοὺς) LYVv ἐκ δεξιῶν ἑστῶτα ΓV^{1} (corr V^{2}) v 20 μεγάλῃ om S συνέχοντες Ψ συ^{ε}σχόντες (eras ut vid σ aut ν sscr ε) F^{a} συσσχόντες Y συνσχόντες V^{1} (ν del V^{2}) αὐτῶν om Γv

αὐτὸν ὁμοθυμαδόν. καλῶς προσέθηκεν ἡ περὶ αὐτὸν ἱστορία τὴν κραυγὴν τοῖς ἔργοις, ἵνα δείξῃ τὴν τῆς προαιρέσεως αὐτῶν πρὸς τοὺς Σοδομίτας συγγένειαν. καὶ γὰρ καὶ τὸ ἐκείνων ἀνόμημα κραυγὴ παρὰ τοῦ κρίνοντος ὠνομάσθη. Κραυγὴ γάρ, φησί, Σοδόμων καὶ Γομόρρας ἀνῆλθε πρός με. ἔκραξαν τοίνυν καὶ οὗτοι, ἵνα ἀκουσθῇ αὐτῶν ἡ ἐπὶ Στεφάνῳ κραυγή.

716 M. Οὐ μὴν ἠγνόει ὁ ἀθλητὴς διὰ τῆς πικρίας τῶν μιαιφονούντων εὐεργετούμενος. τῷ γὰρ περὶ αὐτὸν τῶν καταλευόντων κύκλῳ στεφανωθεὶς οὕτως ἐδέξατο τὸ γινόμενον ὡς στέφανον νικητήριον ἐν ταῖς χερσὶ τῶν 32 L. ἐναντίων πλεκόμενον. διὸ καὶ εὐλογίᾳ τοὺς μιαιφόνους ἀμύνεται, οὐκ ἀξιῶν πρὸς τὰς ἐναντίας ἐκβάσεις τὴν ἐπ' αὐτῷ πρᾶξιν καταμερίζεσθαι; ὡς ἐκείνῳ μὲν τὴν ζωήν, τοῖς δὲ ἀντικειμένοις φέρειν τὸν ὄλεθρον, ἀλλ' ὧν αὐτὸς ἠξίωτο καὶ τοὺς πολεμίους ὡς ἀγαθῶν αὐτῷ συναιτίους μὴ ἐκπεσεῖν. οὕτως οἶδεν ὁ Χριστὸν βλέπων τοῖς πολεμοῦσι προσφέρεσθαι. ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸν νομοθέτην τῆς μακροθυμίας, ὑπεμνήσθη τῶν νόμων τῶν ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς κελευόντων καὶ καλῶς ποιεῖν τοῖς μισοῦσι καὶ ὑπὲρ τῶν πολεμούντων προσεύχεσθαι. ἀλλ' ὁ μὲν ἀθλητὴς οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνων ἐπαίνων δοξάζεται. οὐδὲ γὰρ ὁ σκοπὸς αὐτῷ τῆς ἀθλήσεως πρὸς τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἔβλεπε δόξαν, ἀλλ' ὑπερβὰς πάντα τὸν κόσμον τῇ μεγαλοφυΐᾳ τοῦ κατορθώματος καὶ τὰ μέτρα τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως συμπαρέδραμε, πᾶσαν ἐγκωμιαστικὴν δύναμιν κατόπιν ἑαυτοῦ ῥίψας.

Οὐκοῦν ὁ μὲν ἐχέτω κατὰ παντὸς ἀνθρωπίνου λόγου τὰ νικητήρια,

4sq Gen 18,20-21 15-17 cf Matth 5,44

ΜΟΦΗΡ^{a}ΓΨF^{a}ΕΛLΥΠSCV 1 ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτὸν ΜΟΦΗΡ^{a}ΓΨΠVv προστέθηκεν ΓΥ προστέθειχεν Ρ^{a} ἡ coll ante ἱστορία Π αὐτῶν ΜΟΦΕΥ ΠSv 2 τὴν (ante τῆς) coll post αὐτῶν ΜΟΦΗΡ^{a}ΓVv 3 καὶ (post γὰρ) om ΜΟΦΗΡ^{a}ΓΨΠΥSCv 3-4 τοῦ κρίνοντος: πικραίνοντος ΕΥSC 5 ἵν' V^{2} ante αὐτῶν add καὶ ΜΟΦΗΡ^{a}ΠVv ἐπὶ: εἰς Φ 6 Στέφανον Φ Στεφάνου Μ^{1} (corr Μ^{2}) ΟΗΡ^{a}ΓΨΛΠVv Στεφά S 7 τῶμιαιφονούντων Η 8 τῷ: τὸ F^{a} τῶν ΦΗΡ^{a}ΓΠ αὐτῶν ΦΗF^{a}Π ἑαυτῶν V^{1} (corr V^{2}) τῶν om ΦΗΡ^{a}F^{a}Π καταλλευόντων ΕC 9 γινόμενον — νικητήριον om F^{a} ἐν om Γ 10 ἀμύνεται: ἀμείβεται ΦΗΡ^{a}ΓΠSV 11 αὐτῶν Γ 12 ἐκείνων Φ 13 ἠξίωται F^{a} ἠξίωτο — ὡς om L^{1} (in marg add L^{2}) 14 Χριστὸν: χρηστως F^{a} ante Χριστὸν sscr πρὸς S^{2} πολεμίοις Υ προσφέρεσθαι: ἀμείβεσθαι Ρ^{a} 15 γὰρ: καὶ Λ ἴδεν ΗΨΠCV οἶδεν F^{a} τῆς μακροθυμίας τὸν νομοθέτην ΜΟΦΗΡ^{a}Γv ἐπεμνήσθη F^{a}S 15-16 τῶν νόμων τῶν: τὸν νόμον F^{a} τῶ/// νόμω/// τῶν Π 16 κελεύοντα F^{a} κελευόντων coll post νόμων τῶν (15-16) Ψ 17 προσεύχεσθαι om V^{1} (in marg add V^{2}) ὁ sscr V^{2} 18 αὐτῶν F^{a} 19 τὸν om Υ 21 συνπαρέδραμε ΦΡ^{a}ΨF^{a}ΠV 22 ἑαυτῷ Π αὐτοῦ sscr ἑ Λ ῥίψας om Υ 23 ὁ om ΦΗ ὁ μὲν om Ψ ἀνθρωπίνου om Ε λόγον Η λογισμοῦ Ψ

ἡμῖν δὲ συναγωνιζέσθω τῇ καθ' ἑαυτὸν ἱστορίᾳ πρὸς τὴν τῶν ψυχῶν σωτηρίαν. καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς σωματικοῖς ἀθληταῖς οἱ τῶν ἀγώνων παυσάμενοι παιδοτριβοῦσι τοὺς νέους ταῖς ἀθλητικαῖς γυμνασίαις, διά τινος τεχνικῆς εὐστροφίας ἐκδύνειν τὰς λαβὰς τῶν ἀντιπαλαιόντων διδάσκοντες, οὕτως οἶμαι δεῖν καὶ ἡμᾶς διὰ τοῦ μεγάλου Στεφάνου παιδοτριβηθῆναι πρὸς τὴν εὐσέβειαν, ὡς ἂν δι' αὐτοῦ φύγοιμεν τὰς τῶν πνευματομαχούντων λαβάς. φασὶ γὰρ οἱ λυσσῶντες κατὰ τῆς δόξης τοῦ πνεύματος, συνήγορον εἶναι τῆς ἐκείνων ἀτοπίας τὸν Στέφανον, ὃς ἐνα- 34 L. τενίσας τῷ οὐρανῷ Εἶδε δόξαν θεοῦ καὶ τὸν Ἰησοῦν ἑστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ. λέγουσι τοίνυν ἐπὶ ἀνατροπῇ τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων, ὅτι, εἰ μετὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ δεῖ πάντως ἀριθμεῖσθαι τὸ πνεῦμα, πῶς οὐκ εἶδε Στέφανος ἐν τῇ ὀπτασίᾳ μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τὸ πνεῦμα; πῶς οὖν ὀρέξει χεῖρα τοῖς διὰ τῶν τοιούτων λόγων ὑποσκελιζομένοις ὁ Στέφανος; πῶς ἀνορθώσει τῇ ἀγωνιστικῇ τέχνῃ τοὺς ὑποκλάζοντας; ἢ αὐτόθεν ἐστὶν ἡ βοήθεια ἡ ἀνατρέπουσα τὴν ἀπιστίαν τοῦ προσπαλαίοντος. ζητεῖς, ὦ πνευματομάχε, ὅτε ἡ δόξα τοῦ πατρὸς ὤφθη καὶ ὁ υἱὸς τὴν ἐκ δεξιῶν στάσιν ἔχων, ποῦ τὸ πνεῦμα; εἰ ἦν ἐν σοὶ τὸ πνεῦμα, οὐκ ἂν προκείμενον τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον παρέδραμες, ὥσπερ οἱ πηροὶ τὰς ὄψεις τὸ πρὸ τῶν ποδῶν κείμενον χρυσίον ἀγνοοῦντες παρέρχονται. ἀλλὰ νῦν γοῦν ἄκουσον, εἴ γε μὴ συνέχεις κατὰ τοὺς Ἰουδαίους τὴν ἀκοήν.

Πῶς εἶδε τὴν ὑπερουράνιον δόξαν ὁ Στέφανος; τίς αὐτῷ τὰς πύλας

9sq Act 7,55

ΜΟΦΗΡ^{a}ΓΨF^{a}ΕΛLΥΠSCV 1 κατ' αὐτὸν ΟΛLv καθ' αὐτὸν (ut vid mut ex καθ' αὐτῶν) Π ἡ ... ἱστορία ΛL 2-3 οἱ τῶν — γυμνασίαις om ΦΗΡ^{a}Γ 4 ἐκδύνειν: ἐκλύνειν ΦΗ in marg ἐκφεύγειν Υ παλαιόντων Π 5 οἶμαι: in marg ὑπονοῶ Υ 6 πρὸς om v φύγωμεν fort V^{1} (corr V^{2}) v 7 πνευματομάχων ΜΟΥv ante λαβὰς add διὰ Υ φησὶ Φ τῆς δόξης τοῦ: τοῦ ἁγίου Ψ 8 συνήγορον: ἡγο in ras V^{2} ἀτοπίας: ἀπολογίας ΛL^{1} (ἀτοπίας in marg L^{2}) ἀνατενίσας Φ ἀτενίσας Γ 8-9 ἐνατενίσας — εἶδε: ἀτενίσαντα εἰς ὕψος καὶ ἰδόντα Π (ὃς ut vid in marg add Π^{2}) 9 ἴδεν ΦΗΨF^{a} LΥCV εἶδε (ἴδεν) coll post δόξαν ΨΕSV post θεοῦ ΛLC τὸν om ΜΟΡ^{a}Γv Ἰησοῦν: υἱὸν L 10 θεοῦ: πατρὸς Π ἐπ' ΦΗΡ^{a}ΓΥCVv 11 πάντων F^{a} 12 οὐχ Ψ ἴδεν ΨF^{a}LΥΠCV ante Στέφανος add ὁ ΜΟΦΗΡ^{a}ΓΠv 13 γοῦν Ρ^{a} ante χεῖρα add τὴν Μ^{1} (del Μ^{2}) ΟΦΗΡ^{a} ΓΛLΠv ὑποσκελλιζομένοις ΦΗΥC 14 ἀνορθώσῃ Η (η mut ex ει?) ΨC^{1} (corr C^{2}) V ὑποκλάζοντας: ὑποσκάζοντας Ψ ὑποσκλάζοντας F^{a} ad ὑποκλάζοντας in marg add χολεύοντας Υ ἢ: ἣ ΜΕΛS om ΦΗΡ^{a}Γ 15 ἡ pr om F^{a} προπαλαίοντος F^{a}Π 16 ὅτε: ὅτι F^{a}ΛLΠ ὅτι εἰ Μ^{1} (corr Μ^{2}) ΟSv ὁ om F^{a} 18 πηροὶ: in marg add τυφλοὶ Υ 19 πρὸ τῶν: πρώτων L^{1} (corr L^{2}) κείμενον om S^{1} (sscr S^{2}) χρυσίον κείμενον ΠV^{2} 20 γοῦν νῦν Λ ἄκουσον γοῦν Π εἰ: ἡ V^{1} (corr V^{2}) συνέχῃς ΜΡ^{a}V συνέχοις Ε post συνέχεις add τὰ ὦτα F^{a} 20-21 τὴν ἀκοὴν om F^{a} 22 πῶς: ὡς Φ ἴδεν ΦΗΨF^{a}ΥΠCV 22-90,1 τῶν οὐρανῶν τὰς πύλας Ψ

τῶν οὐρανῶν διεπέτασεν; ἄρα ἀνθρωπίνης δυνάμεως ἦν τὸ κατόρθωμα;
ἄρά τινος τῶν ἀγγέλων πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο τὴν κάτω κειμένην φύσιν
36 L. ἀναβιβάσαντος; οὐκ ἔστι ταῦτα· οὐ γὰρ οὕτως ἡ κατ' αὐτὸν ἱστορία
717 M. φησίν, ὅτι Στέφανος πολὺς κατὰ τὴν δύναμιν ὢν ἢ τῆς ἀγγελικῆς
βοηθείας πλήρης γενόμενος εἶδεν ἃ εἶδεν. ἀλλὰ τί λέγει; Στέφανος δὲ Πλήρης ὢν πνεύματος ἁγίου εἶδε τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ καὶ τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ [υἱόν]. οὐ γὰρ ἔστι, καθώς φησιν ὁ προφήτης, τὸ φῶς ὀφθῆναι μὴ ἐν φωτὶ καθορώμενον. Ἐν γὰρ τῷ φωτί σου, φησίν, ὀψόμεθα φῶς. (οὐκ ἐνδέχεται μὴ ἐν φωτὶ γενέσθαι τὴν τοῦ φωτὸς θεωρίαν· πῶς γὰρ ἔστιν ἀπιδεῖν εἰς τὸν ἥλιον ἔξω τῶν ἀκτίνων γενόμενον;) ἐπεὶ οὖν ἐν τῷ φωτὶ τοῦ πατρός, τουτέστι τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ τῷ ἐκεῖθεν ἐκπορευομένῳ, τὸ μονογενὲς καθορᾶται φῶς, διὰ τοῦτο προκαταυγασθεὶς τῇ δόξῃ τοῦ πνεύματος ἐν περινοίᾳ τῆς τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ δόξης ἐγένετο. ἐπεί, πῶς τὴν εὐαγγελικὴν ἀπόφασιν ἀληθεύειν φήσομεν, ὅτι Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε; πῶς δὲ τὸν ἀπόστολον μὴ ἐναντία τοῖς ἱστορηθεῖσι βοᾶν, ὅταν λέγῃ· Οὔτε τις εἶδεν ἀνθρώπων οὔτε ἰδεῖν δύναται; εἰ γὰρ ἀνθρωπίνῃ φύσει τε καὶ δυνάμει ἡ τοῦ πατρός τε καὶ τοῦ υἱοῦ δόξα χωρητὴ κατέστη, ψευδὴς πάντως ὁ ἀχώρητον ἀνθρώποις ἀποφηνάμενος εἶναι τὸ θέαμα. ἀλλὰ μὴν οὔτε ἐκεῖνον ψεύδεσθαι καὶ

6 cf Act 7,55   7-8 Ps 35,10   15 Joh 1,18   16-17 I Tim 6,16

ΜΟΦΗΡ^{a}ΓΨF^{a}ΕΛLYΠSCV   1 διεπέτασεν: διέστησεν P^{a}Γ in marg add διήνοιξε Y   ἆρ' Yv ἄρα HP^{a}F^{a}V αρα Ψ   post ἆρα add τῆς ΦΗΡ^a ἦν: ἐστὶν ΦΗΡ^a 2 ἄρα F^{a}YV   κειμένην om S^1 (in marg add S^2)   3 post ταῦτα add οὐκ ἔστι in textu Π in marg V^2 4 φησίν: ἔχει Ψ   post Στέφανος add δὲ ΜΟΓΛLΠV^{2}v   4-5 ἢ — γενόμενος om ΦΗΡ^a 5 ἴδεν ἃ ἴδεν HΨF^{a}LYΠCV   δὲ om F^a 6 ὢν om ΦΗ ὢν coll post πνεύματος ΜΟ ante πλήρης Ε   ἴδεν ΦΗΨF^{a}LYΠCV   τὴν et τοῦ om ΜΟΦΗΡ^{a}ΠS 7 υἱὸν add post θεοῦ (ut vid e coni) ΜΟΦΗΡ^{a}ΓCv ante τοῦ ΠS in marg V^2 οὐ: οὐδὲ Ε   ὁ προφήτης φησὶν Π   8 ante φωτὶ add τῷ ΓS^{2}Cv   ἐν γὰρ: τὸ γὰρ ἐν V   φησὶν om YV   ὀψώμεθα F^{a}Π   9 ante οὐκ add εἰ οὖν ΜΟv καὶ Ε σημαίνει ὡς V   ante φωτὶ add τῷ ΓCv   γὰρ om ΜΟΨF^{a}YV   10 ἀφιδεῖν Y   εἰς: πρὸς V om F^a post ἥλιον add τὸν Ε   11 post τουτέστι add ἐν ΜΟΦΗΡ^{a}ΓL^{2}ΠSCv   ἐκπορευόμενον Π   12 τὸ om Y   13 δόξᾳ L   ante υἱοῦ add τοῦ ΜΟΦΗΡ^{a}ΓΛLΠS^{2}v   ἐγίνετο F^{a}Π γίνεται ΜΟΦΗ P^{a}ΓSv   14 τὴν om Φ   φήσωμεν ΦΨF^{a}ΠC   15-16 τοῖς ῥηθεῖσι Ψ 16 ὅτ' ἂν ΜΟΡ^{a}ΓLYΠCV   λέγει ΦΗF^{a}ΠVv   ante οὔτε add ὃν S ἴδεν HΨF^{a}LYΠCV   post εἶδεν (ἴδεν) add αὐτὸν ΛLΠV^{2}v   17 τε alt om ΦΗΡ^{a}ΓΠ τε καὶ ut vid in ras C   τοῦ alt om E^1 (sscr E^2) YCV   18 χωρητικὴ ΦΛYΠ   κατέστηκεν Ψ   19 ἀποφηνάμενος — θέαμα: εἶναι ἀποφηνάμενος τὸ ἀκήρατον θέαμα C   θέαμα: θεῖον M^{2}ES θεῖον θέαμα (ut vid e coni, cf 91,4) M^1 (θέαμα del M^2) ΟΦΗΡ^{a}Γv   οὔτε: οὐθ' Y οὐδὲ ΛLΠ

τὴν ἱστορίαν ἀληθεύειν ἐπάναγκες. ἄρα φανερῶς ἡ κακουργία τῶν
πνευματομαχούντων πεφώραται, ὅτι τῷ ὁμοίῳ καθορᾶσθαι τὰ ὅμοια 38 L.
παρὰ τῆς γραφῆς μεμαρτύρηται. ὁ γὰρ Στέφανος οὐκ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τε καὶ δυνάμει μένων τὸ θεῖον βλέπει, ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος χάριν ἀνακραθεὶς δι' ἐκείνου ὑψώθη πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ κατανόησιν. οὐκοῦν εἰ χωρὶς πνεύματος οὔτε κύριον Ἰησοῦν ἔστιν ἰδεῖν, καθώς φησιν ὁ ἀπόστολος, οὔτε τὴν πατρικὴν δόξαν κατανοῆσαι, δέδεικται σαφῶς, ὅτι ὅπου τὸ πνεῦμά ἐστιν ἐκεῖ καὶ ὁ υἱὸς καθορᾶται καὶ ἡ πατρικὴ δόξα καταλαμβάνεται.

Ἀλλ' ἕτερον ἡμῖν ἐκ τῶν ἱστορηθέντων ὅπλον ἀσεβείας παρὰ τῶν χριστομαχούντων προβάλλεται. φασὶ γὰρ τὸ καταδεὲς τοῦ μονογενοῦς διὰ τούτων σημαίνεσθαι· τὸ γὰρ παρεστάναι αὐτὸν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς ἀπόδειξιν ποιοῦνται τοῦ ὑποχείριον εἶναι τῇ τοῦ πατρὸς ἐξουσίᾳ. τί οὖν ὁ Παῦλος, πρὸς αὐτοὺς εἴποιμι ἄν; τί δὲ πρὸ ἐκείνου ὁ προφήτης Δαβίδ, ἀμφότεροι τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ πνεύματος τὴν τοῦ μονογενοῦς δόξαν ἐκδιηγούμενοι; ὅ τε γὰρ Δαβίδ φησιν· Εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου· ὅ τε ἀπόστολος ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ κεκαθικέναι λέγει τὸν κύριον. εἰ οὖν ἡ στάσις τῆς ἐλαττώσεως, ἡ καθέδρα πάντως τῆς ὁμοτιμίας ἐστὶ σημεῖον, ἢ τοίνυν παραγραφέσθωσαν

6-7 cf I Tim 6,16; I Cor 12,3   16-17 Ps 109,1   17-18 Col 3,1; Hebr 1,3

ΜΟΦΗΡ^{a}ΓΨF^{a}ΕΛLYΠSCV   1 ἀληθεύειν in ras (del est verbum incipiens ἀνα...) V ἐπαληθεύειν Π   ἆρα P^{a}ΓΕ   post ἄρα add οὖν SC   2 πνευματομάχων ΜΟv   πεφανέρωται ΛL   τῷ: τὸ F^a 3 μεμαρτύρεται L μεμαθήκαμεν ΦΗΡ^{a}Γ   4 βλέπειν F^a 5 ἀνακραθεὶς: in marg μεμιχθεὶς Y   6 εἰ — ἰδεῖν om F^a ante πνεύματος add τοῦ P^{a}Γv   Ἰησοῦν: υἱὸν L om V^1 (in marg add V^2) coll post ἔστιν Ε post ἰδεῖν S   ἰδεῖν: εἰπεῖν ΜΟΡ^{a}ΓVv (cf I Cor 12.3)   7 φησιν om V^1 (sscr V^2)   κανοῆσαι sscr τ Η κατανοεῖν Y   8 σαφῶς: in marg φανερῶς Y   ὁ sscr F^a υἱὸς: κύριος ΦΡ^{a}Γ   καθορᾶται: ἐστιν Ψ   9 ἡ om ΕΛ   10 ἱστορηθέντων: σκοπηθέντων ΦΡ^{a}ΓS   ὅπλον: ὅπλων τῆς F^a εὐσεβείας P^a ἀσεβούντων Y   παρὰ: ἐκ ΛL   11 Χριστομάχων ΜΟv   φησὶ P^a τὸ om Π^1 (in marg add Π^2)   post μονογενοῦς eras est alt τοῦ μονογενοῦς Ε   12 τούτου ΜΟΦΗ P^{a}ΓSv   γὰρ om P^{a}Γ (in editione separata falso ad lin 10 indicatur)   παριστάναι P^{a}Y ἱστάναι ΦΗ   ante τῇ add ἐν ΨYSCV^1 (del V^2)   δόξῃ: δόξᾳ L^1 (in marg δεξιᾷ L^2) δεξιᾷ ΜΟΡ^{a}Γv δὲ (= δεξιᾷ) S   13 ἀπόδειξιν — πατρὸς om ΛL   ποιοῦν P^a τοῦ (post ποιοῦνται): τὸ HP^{a}Γ ΨF^a εἶναι om V^1 (in marg add V^2)   14 ὁ pr om P^a πρὸς om HP^a εἴποιμ' Y   εἴποι ESV^2 εἴποιεν ΓΛLC   ante πρὸ add καὶ ΜΟΡ^{a}ΓS^{2}v   14-15 Δαβὶδ ὁ προφήτης Ψ   16 γὰρ om Ψ   φησιν coll post κυρίῳ μου (16-17) ΛLYCV om F^{a}Ε   17 τε: δὲ ΜΟΦΗΡ^{a}ΓΠv   τοῦ θρόνου om V^1 (sscr V^2)   18 καὶ καθηκέναι F^{a}Π   τὸν κύριον λέγει Π   ἡ (ante καθέδρα) om Λ   19 ἀπογραφέσθωσαν C

τὰς μεγαλοπρεπεῖς μαρτυρίας, δι' ὧν τὸ ὑψηλὸν τῆς ἀξίας διασημαίνε-
40 L. ται ἢ καὶ ταύτην εὐσεβῶς ἐκδεχέσθωσαν. ἴση γὰρ ἐφ' ἑκάστου τῶν
εἰρημένων διδάσκαλος ἡ τοῦ πνεύματος χάρις. ὁ μὲν γὰρ Στέφανος,
πλήρης ὢν πνεύματος ἁγίου, εἶδέ τε ἃ εἶδε καὶ ἃ εἶδεν ἐφθέγξατο. ὁ
δὲ Δαβὶδ ἐν πνεύματι καλεῖ αὐτὸν κύριον, καθὼς λέγει τὸ εὐαγγέλιον·
Παῦλος δέ, καθὼς αὐτὸς ἐκεῖνός φησιν, ἐν πνεύματι λαλεῖ τὰ μυστή-
720 M. ρια. εἰ οὖν εἷς ὁ διδάσκαλος, οὐδεμίαν πρὸς ἑαυτὸν διαφωνίαν ἔχων,
ὁ δὲ διδάσκαλος τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ἐστί, τὸ ἐν τοῖς θεοφορουμέ-
νοις γενόμενον, πῶς ἄν τις διαφωνίαν τινὰ τῶν δογμάτων καθυποπτεύ-
σειεν; ἀλλ' ἕτερον ἡ καθέδρα, φησί, καὶ ἕτερον ἡ στάσις ἐνδείκνυται
νοῦν κατὰ τὸ προχείρως νοούμενον. φημὶ κἀγώ. ἀλλ' οὐχ, ὅπερ ἐπὶ
τῶν σωμάτων ἡ τῶν ῥημάτων ἔμφασις δείκνυσι, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς
ἀσωμάτου φύσεως εὐαγές ἐστι λογίζεσθαι. ἐπ' ἀνθρώπου μὲν γὰρ ἡ
καθέδρα τὴν ἐπ' ἰσχίῳ τοῦ σώματος ὑπογράφει θέσιν, ὡς ἂν μὴ διὰ
παντὸς κάμνοι τῆς ἀγκύλης ὁ τόνος ἐφ' ἑαυτοῦ τὸ βάρος ἀνέχων τοῦ
σώματος. καὶ τὸ ἔμπαλιν ἡ στάσις ὄρθιον ἐπὶ γονάτων ἑρμηνεύει τὸν
ἄνθρωπον, οὐκ ἐπ' ἰσχίων διὰ καθέδρας ἀναπαυόμενον. ἐπὶ δὲ τῆς
ὑπερεχούσης φύσεως καθαρεύει τῶν τοιούτων νοημάτων ἡ καθέδρα τε
καὶ ἡ στάσις, ἐπίσης ἑκατέρα τῆς κατὰ τὸ πρόχειρον νοουμένης ἐμφά-
42 L. σεως κεχωρισμένη. οὔτε γὰρ τὴν ἐπ' ἀγκύλης στάσιν τοῦ ἀσωμάτου

4-5 Matth 22,43 6 cf I Cor 14,2

ΜΟΦΗΡ[a]ΓΨF[a]ΕΛLYΠSCV 1 μεγαλοπρεπεῖς: θεοπρεπεῖς ΜΟΦΗΡ[a]Γv ἀξίας: δεξιᾶς M[1] (corr M[2]) Ov 2 καὶ: κατ' F[a] αὐτὴν ΦΗΡ[a]ΓF[a] ἴση: εἷς ΜΟΦΗΡ[a]ΓF[a]ΛLΠV[2] (ἴση V[1]) v ἑκάστῳ C 3 διδάσκαλος om S[1] (sscr S[2]) γὰρ om L[1] (sscr L[2]) 4 ἴδεν ... ἴδεν ... ἴδεν ΦΗΨ F[a]YΠCV τε om P[a]ΓΠ 5 αὐτὸν καλεῖ ΟΨCv κύριον: Ἰησοῦν Φ εὐεαγγέλιον V[1] (corr V[2]) 6 δὲ om Π αὐτὸς om ΨYC post φησιν add διδάσκει ὅτι Ψ τὰ om YΠ 7 εἷς om F[a] ὁ om P[a] post διδάσκαλος add καὶ Γ πρὸς ἑαυτὸν om Ψ αὐτὸν P[a] διαφωνίαν πρὸς ἑαυτὸν CV[1] (corr V[2]) 8 δὲ: γὰρ M[1] (corr M[2]) Ov ἐστι coll post διδάσκαλος ΜΟΦΗ P[a]ΓΠv θεοφόροις C 9 γενόμενον: γινόμενον ΦΗΡ[a]Π νοούμενον (νοου in ras) V τινὰ om V τῶν om MOV[1] (sscr V[2]) post τῶν add γινομένων ΠV[2] καθυποπτεύσειεν: in marg ὑπονοήσειεν Y 10 ἡ pr om Λ 11 νοῦν: νῦν P[a]ΓΠ[2] σύμφημι SC ὅπερ: ὥσπερ C 13 εὐαγές ἐστι λογίζεσθαι: εὐαγγελίζεσθαι F[a] ἐπὶ SC γὰρ om YS 14 ἐπ' ἰσχίων SCV ἐπὶ τῷ ἰσχίῳ ΜΟΦΗΡ[a]Γv ἐπὶ τῶν σχίων Π ὑπογράφη H ἂν sscr S[2] 15 κάμνει Π ἀγκύκλης L[1] (κ del L[2]) ἑαυτῷ F[a] ἑαυτῆς Π ἀντέχων Π ἔχων P[a] 15-16 τοῦ τοῦ σώματος L[1] (corr L[2]) 16 τὸ om H ὄρθριον F[a] ante γονάτων add τῶν ΠSV[2] 17 ἰσχίῳ v διὰ: ἐπὶ ΛLΠ ἐπεὶ HF[a] τῆς om v 18 νοημάτων om Γ 19 ἐπίσης: ἐπ' ἴσης MOE ἐφ' ἴσης ΦΗLΠV[1] (corr V[2]) in marg ἐξ ἴσου Y 20 καὶ χωρισμέναι F[a] κεχωρισμένης (ex -μένη) V[2] τὴν: τῆς P[a] ἀγκύλῃ ΛVv ἀγκύκλης L[1] (κ et ς del L[2]) ἀσωμάτου: σώματος Π

οὔτε τὴν ἐπ' ἰσχίων καθίδρυσιν τοῦ ἀσχηματίστου παραληψόμεθα,
ἀλλὰ δι' ἑκατέρας φωνῆς τὸ ἐν παντὶ ἀγαθῷ στάσιμον καὶ ἐν παντὶ
ἀμετάθετον εὐσεβῶς ἐνοήσαμεν. ὅ τε γὰρ ἑστάναι καὶ ὁ καθῆσθαι τὸ
θεῖον λέγων οὐδὲν πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ τῶν ῥημάτων ἑτερότητι περὶ
τὸν νοῦν διαφέρονται, ὁ μὲν βεβηκέναι παγίως, ὁ δὲ καθιδρῦσθαι ἀμε-
ταθέτως τὸ θεῖον ἐν τῷ ἀγαθῷ δογματίζοντες. ὥσπερ δὲ ὁ προφήτης
Δαβὶδ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὴν τοῦ μονογενοῦς καθέδραν ἐν τοῖς
καθ' ἑαυτὸν ἑκάτερος λόγοις διηγούμενοι οὐκ ἔδωκαν νοεῖν, ὅτι τοῦ
πατρὸς ἑστῶτος ὁ υἱὸς ἐν καθέδρᾳ ἐστί, καίτοι μόνης μνησθέντες τῆς
τοῦ υἱοῦ καθιζήσεως, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ Στεφάνου τοῦ υἱοῦ
τὴν στάσιν ἀκούσας οὐκέτ' ἂν εὐλόγως περὶ τῆς τοῦ πατρὸς καθέδρας
ὑπονοήσειας. ὡς γὰρ ἐπὶ τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Δαβὶδ τὸ καθῆσθαι τὸν
πατέρα διὰ τοῦ καθίσαι τὸν υἱὸν ἐκ δεξιῶν συνωμολόγηται, καίτοι τοῦ
λόγου μηδὲν περὶ τοῦ πατρὸς προδιδάξαντος, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον
καὶ ἐπὶ τοῦ Στεφάνου ἡ τοῦ υἱοῦ στάσις τὸ ἴσον καὶ ἐπὶ τῆς δόξης τοῦ
πατρὸς συνενδείκνυται. οὕτω γὰρ ἂν ὁ τῆς εἰκόνος διασωθείη λόγος, 44 L.
εἰ πᾶν ὅ τί πέρ ἐστιν ἐν τούτῳ νοούμενόν τε καὶ καθορώμενον τὸ αὐτὸ

6sq cf supra 92,4-6

ΜΟΦΗΡ[a]ΓΨF[a]ΕΛLYΠSCV 1 ἐπ' ἰσχίῳ M[1] (corr M[2]) ΟΗΡ[a]ΓY (in marg add κατρέδα) v ἐπὶ ἰσχίων S τῶν ἐπισχίων ΦV καθέδραν S παραληφώμεθα ΓΠ παραλημφόμεθα Ψ 2 ἑτέρας Ψ τὸ: τῷ ΓL[1] (corr L[2]) C ἀγαθὸν LΨE post ἀγαθὸν (pro ἀγαθῷ) add καὶ E ante καὶ add ται V[1] (sscr ε = τε V[2]) ἐν παντὶ alt om V 2-3 καὶ ἐν παντὶ — ἐνοήσαμεν om H 3 ἐννοήσωμεν ΠV[2] (ex ἐνοήσαμεν) νοήσωμεν M[1]ΟΓ νοήσομεν M[2]P[a]Sv ὅ τε: ὅτι F[a] καθσθαι sscr η Π καθήσεσθαι ΦΗΡ[a] 4 θείων sscr o L ἐν om V[1] (sscr V[2]) 6 post δὲ ὁ add τε CV[1] (del V[2]) 7 Παῦλος om V[1] (add V[2]) τῇ ... καθέδρᾳ F[a] 8 καθ' del V[2] ἑαυτοὺς ΦΗΓΨYV[1] ἑαυτοῦ F[a]V[2] ἑαυτοῖς P[a] ἑαυτῶν L[2] in marg ἑκατέροις ΦF[a]L ἑκάτεροι Λ ἐκδιηγούμενοι Γ οὐδεδωκανοεῖν (= οὐδ' ἔδωκαν νοεῖν) H 9 post καίτοι add γε MOv 10 υἱοῦ pr: Χριστοῦ Π[1] (corr Π[2]) καθηζήσεως F[a] καθηγήσεως Γ ante τοῦ υἱοῦ alt add ὁ Λ[1] (del Λ[2]) 11 οὐκ ἔτ' ἂν M[2]LYV οὐκέτι ἂν ΦΡ[a]C οὐκ ἔτι ἂν Γ οὐκ αἰτίαν M[1]O οὐκ ἄν τις S περὶ τῆς: τὴν Π τοῦ πατρὸς om Y post πατρὸς add μόνου M[2]F[a]ES καθέδραν Π 12 ὑπονοήσειας ΜΟΕv ὑπονοήσιες Ψ ὑπονοήσει Y ὑπονοήσειεν cet ὡς: ὃν F[a] ὥσπερ ΛL οἷς Ψ ἐν οἷς Y γὰρ om F[a] καθέσθαι sscr η Π 12-13 τὸν πατέρα om P[a] 13 δι' αὐτοῦ F[a] διὰ — καθίσαι om P[a] καθήσαι ΦΗYV καθῆσθαι F[a]SC 14 περὶ om V προδιδάξαντος: προ sscr Λ ἐκδιδάξαντος F[a] προδείξαντος Π[1] (δα sscr Π[2]) 15 τὸ: τὸν ΓF[a] ἶσον MESv καὶ alt sscr S καὶ ἐπὶ om ΛL 16 συνεδείκνυτο P[a] συνενδείκνυται sscr ν (= -νυνται) F[a] οὕτω: οὔτε ΛL γὰρ in textu ὡς in marg L ἂν om Y διασωθῇ P[a]F[a] 17 εἰ: ἢ M[1] (corr M[2]) OC πέρ ἐστιν: πάρεστιν Y ἐν τοῦτον (ἐν addidisse vid Π[2]) Π τε om ΦΗΡ[a]Γ τε — καθορώμενον om F[a] τῷ αὐτῷ ΗΓF[a]

καὶ ἐν τῷ ἀρχετύπῳ πιστεύοιτο. καὶ ὡς ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ ἀγαθὸν καὶ ἐν τῷ φωτὶ τὸ φῶς καὶ ἐν πᾶσι τὸ πρωτότυπον κάλλος διὰ τῶν οἰκείων ἐν τῇ εἰκόνι χαρακτηρίζεται, οὕτω καὶ ἐν τῇ καθέδρᾳ τοῦ υἱοῦ, ὅ τί ποτε νοεῖν τοῦτο τὸ ὄνομα δίδωσι, καὶ ἡ τοῦ πατρὸς καθέδρα καταλαμβάνεται, καὶ ἐν τῇ στάσει ἡ στάσις, ὡς ἂν μὴ διαπέσοι τῆς εἰκόνος ὁ λόγος, ἐν τῇ ἀπαλλάξει τῶν ἰδιωμάτων τοῦ ἀρχετύπου ἀλλοτριούμενος.

Ταῦτα ἡμῖν, ἀδελφοί, κατὰ πάροδον πρὸς τὸ προκείμενον ζήτημα τεθεωρήσθω, τῆς τοῦ Στεφάνου ὀπτασίας τὴν τοιαύτην θεωρίαν ἐπεισενεγκούσης τῷ λόγῳ. γένοιτο δὲ ἡμᾶς μὴ θεατὰς μόνον γενέσθαι τῆς τοῦ Στεφάνου ἀθλήσεως, ἀλλὰ καὶ μετόχους τῆς χάριτος πληρωθέντας τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς καθαίρεσιν τῶν ἀντιδίκων, εἰς δόξαν τοῦ
721 M. κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

MOΦHP^{a}ΓΨF^{a}EΛLYΠSCV 1 καὶ ὡς: καὶ ὥσπερ ΠV^2 (καὶ ὡς V^1) καθὼς ΦHP^{a}Γ post καθὼς (pro καὶ ὡς) add καὶ P^a 2 κάλος F^a 3 ἐν pr om F^{a}ΠV^1 (in marg add V^2) 4 τὸ ὄνομα τοῦτο δίδωσι V^1 (corr V^2) τὸ om Φ ὄνομα: νόημα S πατρὸς: σωτῆρος Λ^1 (corr Λ^2) L 5 ante καὶ add ὁμοίως MOΠv ὁμοίως δὲ ΦHP^{a}ΓSC ἐν om Ψ διαπέσει F^a διαπέσῃ Y 6 ἐπαλλάξει M^2 (ut vid ex ἀπαλλάξει) ΦHP^{a}ΓΛLYS ὑπαλλάξει EV 8 ταῦθ' Y ὑμῖν ΛL^1 (sscr ἡ L^2) C fort M^1 (η in ras) 9 τεθεωρήσθω: τεθεωρείσθω Λ^1 (corr Λ^2) L fort M^1 (η in ras) τεθεωρέσθω Ψ ἐπεσενεγκούσης F^a δ' Y 10 θεατὰς γενέσθαι μὴ μόνον Γ 11 Στεφάνου: ἁγίου ΦHP^{a}Γ post μετόχους in extrema pagina verba non iam legi possunt H πληρωθέντες Φ 12 ἀντιδίκων: ἐναντίων S post ἀντιδίκων add εἰς κατάλυσιν τῶν ἐπεμβαινόντων δεινῶν, εἰς τιμὴν καὶ κράτος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ ἡ προσκύνησις καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια ἅμα τῷ πατρὶ σὺν ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ P^a εἰς alt: καὶ Γ om Π post δόξαν add δὲ Π πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ Ψ sscr καὶ ἔπαινον V^2 12-13 εἰς δόξαν — κράτος om P^a τοῦ κυρίου — κράτος om Ψ 13 ᾧ — κράτος: μεθ' οὗ τῷ πατρὶ τιμὴ κράτος σὺν ἁγίῳ πνεύματι Π post δόξα add σὺν τῷ ἀχράντῳ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι V καὶ τὸ κράτος om ΦΓEΛLYCV 14 τῶν αἰώνων om MΦF^{a}YV ἀμήν om MF^a

IN SANCTUM STEPHANUM II

EDIDIT

OTTO LENDLE

CONSPECTUS SIGLORUM

Ψ codex Sinaiticus gr. 493 membr. saec. VIII/IX
E codex Vaticanus gr. 446 membr. saec. XII
  E^I = folia 263r-271r
  E^II = folia 378v-385v
v textus vulgatus editionis Mignei

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ ΕΤΕΡΟΝ ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΣΤΕΦΑΝΟΝ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑ

Ἐπεδήμησε Χριστὸς τῷ κόσμῳ εἰς σωτηρίαν καὶ μετ' αὐτὸν ἐβλάστησαν 721 M. οἱ καρποὶ τῆς ἐκκλησίας. ἔλαμψεν ὁ μάρτυς τῆς ἀληθείας καὶ συνέλαμψαν οἱ μάρτυρες τῆς μεγάλης οἰκονομίας. ἠκολούθησαν οἱ μαθηταὶ τῷ διδασκάλῳ τοῖς κυριακοῖς ἴχνεσιν ὁδεύοντες· μετὰ Χριστὸν οἱ χριστοφόροι· μετὰ τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης οἱ φωστῆρες τῆς οἰκουμένης. καὶ πρῶτος μὲν ἡμῖν ὁ Στέφανος ἤνθησεν, οὐκ ἐκ τῶν Ἰουδαϊκῶν ἀκανθῶν πλακείς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐθηνίας πρῶτος καρπὸς τῷ κυρίῳ προσενεχθείς. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ στέφανον ἐξ ἀκανθῶν πλέξαντες τῇ κεφαλῇ τοῦ σωτῆρος ἐπέθηκαν, ἀξίους τῆς κακῆς γεωργίας αὐτῶν τοὺς καρποὺς ἐπιδειξάμενοι τῷ δεσπότῃ τοῦ ἀμπελῶνος, ὡς διὰ τῆς προφητείας προανεφώνει λέγων· Ἀμπελὼν κυρίου Σαβαὼθ οἶκος τοῦ Ἰσραήλ ἐστι καὶ ὁ ἄνθρωπος Ἰούδα νεόφυτον ἠγαπημένον. ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλήν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας. οἱ δὲ τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας ἐργάται πρῶτον προοίμιον εὐσεβείας καὶ πρώτην ἀπαρχὴν τῆς γεωργίας Στέφανον τὸν ἅγιον ἄνδρα προσφέρουσι τῷ δεσπότῃ, οἷα δή τινα στέφανον ἀληθῶς ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων ἀρετῶν συνηρμοσμένον. πρῶτον μὲν γὰρ ὁ θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ τὴν τῶν χηρῶν ἐπιμέλειαν ἐπιστεύετο μαρτυρηθεὶς κρίσει καὶ ἐκλογῇ τῶν ἀποστόλων ἀνὴρ 724 M.

---

8 cf Mal 3,20; Gen 1,14sqq 9sq cf Matth 27,29 parall 11 Matth 27,29 12sq cf Matth 21,33sqq 14-16 Is 5,7 et 5,2 21-98,1 Act 6,5

Titulus Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν ἅγιον Στέφανον ἐνκώμιον Ψ τοῦ αὐτοῦ Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσης ἕτερον ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Στέφανον τὸν πρωτομάρτυρα E^I v (Γρηγορίου-Νύσης om v) τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἅγιον πρωτομάρτυρα Στέφανον E^II

ΨE^I E^II 4 εἰς σωτηρίαν coll post Χριστὸς Ψ 5 ἐκκλησίας: εὐσεβείας Ψ ἐπέλαμψεν Ψ 7 ὁδεύοντες: οἱ δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ Ψ 9 μὲν om Ψ ὁ om Ψ 10 ἐπιπλακεῖς Ψ 12-13 αὐτῶν γεωργίας Ψ 13 ὃς E^II 13-14 ὡς — προανεφώνει: περὶ ὧν καὶ Ἠσαίας προανεφώνησεν Ψ 15 ὁ om Ψ ἔμεινε E^II 16 σταφυλήν: χρίσιν Ψ ἀκάνθας: ἀνομίαν Ψ 18 προσφέρουσι τῷ δεσπότῃ coll post γεωργίας Ψ 20 ἀνὴρ om Ψ ἐπιμέλειαν: οἰκονομίαν Ψ 21 πιστεύεται Ψ κρίσει καὶ ἐκλογῇ: ἐν λόγῳ καὶ κρίσει ὑπὸ Ψ

εἶναι πιστὸς καὶ πλήρης πνεύματος ἁγίου, ἔπειτα δυνάμει πνευματικῆς σοφίας. καὶ γὰρ τῷ θείῳ λόγῳ τοσαύτην ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος συνηγορίαν ἐπεδείκνυτο, ὡς καὶ μεγάλα τὰ θαύματα τῆς θείας ἐνεργείας συντρέχειν αὐτοῦ ταῖς διδασκαλίαις. Στέφανος γάρ, φησί, πλήρης πίστεως καὶ δυνάμεως ἐποίει σημεῖα μεγάλα. οὐ γὰρ ἐδικαίωσεν ἐμπόδιον αὐτῷ τι γενέσθαι τὴν περὶ τὰς χήρας σπουδήν, ἀλλὰ καὶ ταύτης εἴχετο προθύμως κἀκείνης οὐκ ἀπελιμπάνετο· καὶ ἦν ἐπ' αὐτῷ μέγα τὸ θαῦμα καὶ φιλοπόνου διανοίας πλεονέκτημα. χήρας ἐπιστεύετο καὶ ψυχὰς ἐνεπορεύετο, τὰς μὲν ἄρτῳ τρέφων, τὰς δὲ λόγῳ παιδεύων, καὶ ταῖς μὲν σωματικὴν τράπεζαν προτιθείς, ταῖς δὲ πνευματικὴν ἑστίαν προβαλλόμενος. ἦν γὰρ ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πλήρης πνεύματος ἁγίου. ἀγαθότητι μὲν τῆς γνώμης τῶν πενήτων τὴν λειτουργίαν ὑφιστάμενος, παρρησίᾳ δὲ καὶ δυνάμει τοῦ πνεύματος τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀληθείας ἐπιστομίζων. πᾶσι γοῦν ἀντέκρουε, καὶ πάντας τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας κατηγωνίζετο, Λογισμοὺς καθαιρῶν καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ. τοσαύτη δὲ αὐτῷ ἰσχὺς τοῦ λόγου παρῆν, ὡς κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς ἁγίας γραφῆς μηδένα δύνασθαι Ἀντιστῆναι τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι, ᾧ ἐλάλει. ἀλλ' ἐπὶ τὸ συνέδριον ἤγετο τῆς ἀπιστίας ὁ κῆρυξ τῆς ἀληθείας· δεῖ γὰρ ἡμᾶς οὕτω παραδραμόντας τῷ πρωτομάρτυρι τὴν ὀφειλομένην ἀποδοῦναι, ἣν χθὲς ἀποπληρῶσαι τὸ ἀσθενὲς τοῦ σώματος οὐκ ἐπέτρεψε, καὶ σήμερον τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις τὴν οἰκείαν μνήμην ἀποπληρῶσαι. πρῶτον μὲν γὰρ οὐχ ἡμέραις οὐδὲ χρόνοις τὰ τῶν ἁγίων ἐγκώμια περιορίζεται· Εἰς μνημόσυνον γάρ, φησίν, αἰώνιον ἔσται δίκαιος· ἔπειτα δέ, οἷς οὐ διαιρεῖται τὰ τῆς γνώμης. οὔτε τοίνυν μάρτυρες ἄνευ ἀποστόλων οὔτε πάλιν ἀπόστολοι χωρὶς ἐκείνων. διδάσκαλοι μὲν γὰρ μαρτύρων ἀπόστολοι· εἰκόνες δὲ τῶν ἀποστόλων οἱ

1 Act 6,8 4-5 Act 6,8sq 11 Act 6,5 15-16 II Cor 10,5 17-18 Act 6,10 23-24 Ps 111,6

ΨE^{I}E^{II} 1 εἶναι om Ψ post ἔπειτα add δὲ Ψ δύναμιν Ψ 2 τῷ: καὶ Ψ 3 καὶ om Ψ τὰ: καὶ Ψ 4 post ταῖς add θείαις Ψ φησί om Ψ 5 post μεγάλα add καὶ τέρατα Ψ 6 τι om Ψ post γενέσθαι add τῆς περὶ τὸν λόγον ἀρετῆς Ψ τῇ ... σπουδῇ E^{I}v 7 ἀπελείπετο Ψ 8 φιλοπόνου: φιλόπονον· οὐ Ψ post χήρας add γὰρ Ψ 10 ἑστίασιν Ψ 11 post γὰρ add φησιν Ψ ἀνὴρ om Ψ 12 τῇ γνώμῃ Ψ ὑφιστάμενος: πιστευσάμενος Ψ 13 δὲ: τε Ψ 14 ἀληθείας: εὐσεβείας Ψ 16 αὐτῷ om Ψ τῷ λόγῳ Ψ ante παρῆν add αὐτοῦ Ψ 17 μηδένα: μὴ Ψ 18 τὸ τὸ errore scribae E^{I} ἤγετο: εἵλκετο Ψ 20 ὀφιλην Ψ 20-22 ἣν — ἀποπληρῶσαι om Ψ 22 οὔτε Ψ 22-23 περιορίζεται τὰ τῶν ἁγίων ἐνκώμια εἰς μνήμην Ψ 23-24 εἰς μνημόσυνον — δίκαιος om Ψ 24 διήρηται Ψ post γνώμης add τούτοις οὐ διώρισται τὰ τῆς μνήμης Ψ 25 ἐκείνων: μαρτύρων (ων del est) Ψ

μάρτυρες. εἰκόνα γοῦν τὴν ἐκείνων καὶ τὸν χαρακτῆρα φέρων ὁ μακάριος Στέφανος σταυρόν, καὶ διὰ τοῦ θανάτου πρῶτος τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον ἀνεδήσατο. ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς ὑπομονῆς τοῦ μαρτυρίου τοὺς διδασκάλους ἀπεσέμνυνε καὶ γέγονεν ἀληθῶς στέφανος· στέφανος γὰρ τῶν καλῶν διδασκάλων οὐχ ἦν τιμὴ τῆς εὐφημίας, ἀλλ' ἦν προκοπὴ τῆς ἐκκλησίας, ὥσπερ γοῦν ὁ θεῖος ἀπόστολός φησιν· Ἀγαπητοί μου, χαρὰ καὶ στέφανος, οὕτω στήκετε. ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν.

Εἰσῆλθεν εἰς τὸ συνέδριον τῶν Χριστοφόνων ὁ Χριστοφόρος· εἰσεπήδησεν εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν λύκων τὸ πρόβατον· ἀλλ' ἦν οὐχ ὡς 725 M.
ἁπλῶς πρόβατον θηριάλωτον, ἀλλὰ πρόβατον ὑπὸ Χριστοῦ ποιμαινόμενον καὶ πρὸς τοὺς λύκους ἀγωνιζόμενον. οἱ μὲν γὰρ ἐλύσσων καὶ διεπρίοντο ταῖς κατηγορίαις καὶ ταῖς ἀπειλαῖς τὸ ποίμνιον καταδάκνοντες· ὁ δὲ μᾶλλον αὐτοὺς τοῖς ἐλέγχοις διεσπάραττεν ἢ ταῖς ἀπειλαῖς καὶ ταῖς κατηγορίαις, ὡς ἐκεῖνοι. μὴ ψιλῶς μηδ' ἐπιπολαίως παραδράμωμεν τὰ λεγόμενα. οὗτος γὰρ πρὸς τοσαύτην συναγωγὴν πονηρευομένων καὶ πρὸς τοσαύτην λύκων ἔφοδον ἀδικίας ἐθάρσησε παρρησιάσασθαι καὶ εἰπεῖν μετὰ τὴν πολλὴν ἐκείνην διδασκαλίαν· Σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠσίν, ὑμεῖς ἀεὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε καθὼς οἱ πατέρες ὑμῶν, καὶ τὰ ἑξῆς. οὕτως ὁ ἐπὶ μὲν γῆς φαινόμενος, τὰ δὲ ἐν οὐρανῷ κατοπτριζόμενος, καὶ ἀνθρώπου μὲν φύσιν ἐνδεδυμένος, ἀγγέλου δὲ ὄψιν καὶ σχῆμα μεταμορφωσάμενος (καὶ τούτων οὐδὲν ἀπεικός· ἔπρεπε γὰρ ἀληθῶς ἐν τῷ πρωτομάρτυρι

6-8 Phil 4,1 18-20 Act 7,51 22 cf Act 6,15

ΨE^{I}E^{II} 1 τὴν om Ψ 2 σταυρόν: εἰ Ψ 4 post διδασκάλους add τῆς ὑπομονῆς Ψ στέφανος· στέφανος: ὁ στέφανος ἀποστόλων στέφανος· στέφανος Ψ 5 οὐκ — ἀλλ' ἦν om Ψ ante προκοπὴ add ἡ Ψ 6 γοῦν: οὖν καὶ Ψ post γοῦν add Κορινθίοις γράφων E^{I}E^{II} (ut vid ex coniectura archetypi, cf II Cor 1,14) Φιλιππησίοις γράφων Ψ (ad corrigendam falsam archetypi lectionem, cf Phil 4,1; sed ego Gregorium hic locum sententiae apostoli non laudavisse puto) θεῖος: μέγας E^{II} post φησιν add γὰρ Ψ ἀγαπητοί μου: ἀγαπητοί μου καὶ ἐπιπόθητοι Ψ ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι v 7 post στέφανος add μου Ψ post στήκετε add ἐν κυρίῳ Ψ 10 ὡς om Ψ 12 ἐλύσων sscr σ Ψ 13 διεπρίοντο corr ex διεπρίωντο E^{I} ταῖς κατηγορίαις om Ψ κατέδακνον Ψ 14 ἢ: εἰ E^{I}E^{II} καὶ Ψ 15 ὡς: ἀλλὰ Ψ om E^{II} ἐκεῖνοι: παρακαλῶ Ψ μηδ' ἐπιπολαίως om Ψ 17 ἔφοδον: ἐπιφορὰν Ψ ante ἀδικίας add κατὰ τῆς E^{I}v ἐθάρρησεν Ψ 19 τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ coll post 20 ἀντιπίπτετε Ψ 20 καθὼς: ὡς Ψ καὶ τὰ ἑξῆς: καὶ ὑμεῖς οὕτως Ψ οὗτος E^{II} οὕτως ὁ ἐπὶ μὲν: ὁ δὲ ἐπὶ Ψ 21 κατοπριζόμενος Ψ μὲν om Ψ 22 ante ἀγγέλου add εἰς Ψ μεταβαλλόμενος Ψ 23 τοῦτο

δειχθῆναι τῶν μαρτύρων τὸ ἀξίωμα, καὶ γνῶναι λοιπὸν ἅπαντας τῆς καινῆς χάριτος τὰ ἔργα)· ὁ τοῦ μαρτυρίου πόθος οὐ μόνον ἀγγελικὴν ἀξίαν χαρίζεται, ἀλλὰ καὶ οὐρανῶν ἀνοίγει πύλας· οὐκέτι θανάτῳ τὰς ψυχὰς παραπέμπων, ἀλλ' εἰς χεῖρας Χριστοῦ τὸ πνεῦμα παρατιθέμενος. ὁ μὲν γὰρ κυριακὸς ἄνθρωπος τοῦ σωτῆρος τῷ ἑαυτοῦ πατρὶ ἐν τῷ σταυρῷ προσεφώνει λέγων· Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου· ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος Στέφανος ἀνατείνας εἰς τὸν δεσπότην, Κύριε, φησίν, Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου· ταύτῃ τῇ φωνῇ τὴν ψυχὴν συναποθέμενος. ἄγγελοι τὸν ἑαυτῶν χορευτὴν ἀπελάμβανον, μᾶλλον αὐτὸν ἄνωθεν βάλλοντες ταῖς εὐφημίαις, ἢ ἐν τοῖς λίθοις κάτωθεν Ἰουδαῖοι. ἀλλ' ὁ μὲν Στέφανος οὕτω τὸν καλὸν ἀγωνισάμενος ἀγῶνα τὸν ἐν οὐρανοῖς κλῆρον ἐδέξατο. τῷ Στεφάνῳ δὲ τούτῳ πάντες ἐξαίφνης οἱ τίμιοι λίθοι συνεπλάκησαν, οἱ θειότατοι τῶν εὐαγγελίων κήρυκες, μεθ' οὓς οἱ μάρτυρες, καὶ μετ' αὐτοὺς πάλιν οἱ σωτηρίῳ ἀρετῇ διαλάμψαντες· προηγουμένως δὲ οἱ ἐπὶ τοῦ παρόντος μνημονευόμενοι πολὺ καὶ λαμπρὸν ἀπαστράπτοντες τὸ κάλλος τῆς εὐσεβείας, λέγω δὴ Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἱ καὶ τῆς ἀποστολικῆς ἁρμονίας ἔξαρχοι καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐδοξίας στέφανοι. οὐχ ἀφίσταμαι γὰρ τῆς τοῦ Στεφάνου προσηγορίας· ἀλλὰ πολλάκις καὶ μυριάκις λέγων ἔτι διψῶν ἐπαναλαμβάνω. Στεφάνου γὰρ κόρος οὐκ ἔστι τοῖς τὸ μακάριον τέλος τῶν στεφάνων ἐκδεχομένοις. οὐκοῦν, εἰ δεῖ φιλαλήθως εἰπεῖν, ἀπὸ Στεφάνου πάλιν στεφάνοις εὐωχοῦμεν καὶ κοινωνοῦμεν αὐτῶν ταῖς μνήμαις, ἐπειδήπερ ἐλπίζομεν κοινωνεῖν καὶ

6-7 Luc 23,46   8 Act 7,59   11-12 cf II Tim 4,7   13 cf I Cor 3,12

ΨE^{I}E^{II} 2 χάριτος τὰ ἔργα: διαθήκης τὴν χάριν Ψ ὁ: ω Ψ πόθος· Ψ 3 οὐκέτι: οὐχ ὅτι Ψ 4 ante Χριστοῦ add τοῦ Ψ 5 ἑαυτῷ v 6 παραθήσομαι Ψ 7 ἀνατείνας: ἀτενίσας Ψ post τὸν add ἑαυτοῦ Ψ 8 Κύριε — δέξαι: φησὶ κύριε Ἰησοῦ δέξε Ψ post μου add ἄκουσον δὲ πῶς καὶ ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων εὔχεται· λέγων· κύριε μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. ὢ πόση ἀμνησικακία, ὢ προαίρεσις ἀγαθή· ὢ πόση ἀγάπη καὶ συνπάθεια. ἐβούλετο γὰρ μὴ μόνον ἑαυτὸν εἰς βασίλειαν εἰσελθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους τοὺς φονέας· κύριε Ἰησοῦ δέξαι τὸ πνεῦμά μου Ψ 9 τὴν ψυχὴν om Ψ ἀποθέμενος v post συναποθέμενος add ἐν οὐρανοῖς Ψ συνχορευτὴν Ψ 10 αὐτοὶ Ψ ταῖς om Ψ ἐν om Ψ 12 Στεφάνῳ δὲ τούτῳ: δὲ τοιούτῳ Στεφάνῳ E^{II} 13 ἐξαίφνης: ἐφεξῆς Ψ οἱ pr om Ψ 15 σωτηρίῳ ἀρετῇ: ταῖς σωτηρίοις ἀρεταῖς Ψ post διαλάμψαντες add ἡμεῖς δὲ ἀγαπητοὶ ταῖς μνείαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες δόξαν ἀΐδιον ἀναπέμψωμεν τῷ θεῷ τῷ οὕτως πάντα καλῶς οἰκονομήσαντι· εὐχαῖς τοίνυν πάντων τῶν ἁγίων καὶ εὐχαῖς τοῦ ἁγίου Στεφάνου πάντας ὑμᾶς ὁ θεὸς διασώσῃ καὶ διαφυλάξῃ· δώσῃ ὑμῖν κλῆρον μετὰ τῶν ἁγίων, ὅτι αὐτοῦ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. Ψ (his verbis explicit) 22 εἰ δεῖ: ἤδη E^{II} 23 μνείαις E^{II}

μένειν, καὶ συνδοξάσομεν· βεβαιούσης γὰρ τῆς ἐπαγγελίας ἡ κοινωνία 728 M.
τῆς πίστεως πολυπλασιάζεται.

Πάλιν δὲ ἡμῖν, ἀδελφοί, τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀπόλαυσις, τῷ τὴν κυριακὴν τῆς ἀναστάσεως ἡμέραν συλλάμψαι τῇ μνήμῃ τῶν μαρτύρων. ἐν ταύτῃ γὰρ προηγουμένως ἡμῶν τὰς διανοίας κατηύγασεν ὁ φωτισμὸς τῆς δόξης τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾗ τὰς σωτηρίους ἀκτῖνας τῆς δικαιοσύνης ἀνθήσας τὸ μὲν σκότος τῆς ἀσεβείας ἠφάνισε, τὰς δὲ ψυχὰς τῇ ἐπιγνώσει τῆς ἀληθείας ἐλάμπρυνε. καὶ ὅρα μοι τὸ θαυμαστὸν τῆς εὐεργεσίας καὶ μέγιστον. ὁ μὲν γὰρ αἰσθητὸς οὗτος ἥλιος ἀνίσχων ἕωθεν καὶ ταῖς προδρόμοις τῶν ἀκτίνων αὐγαῖς τὴν ἡμέραν προοιμιαζόμενος καλύπτει μὲν καὶ περιβάλλει ταῖς μαρμαρυγαῖς τὴν ὑπ' οὐρανόν, ἀποκρύπτει δὲ καὶ ἀμαυροῖ πάντας ὁμοῦ τοὺς τῶν ἀστέρων χορούς, ὡς μόνον αὐτὸν ὁρᾶσθαι περιπολοῦντα ταῖς οὐρανίαις ἀψῖσιν. ὁ δέ γε κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀνατείλας ἡμῖν ἐξ ὕψους κατὰ τὴν λέγουσαν περὶ αὐτοῦ προφητείαν· Ἐν οἷς ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους· οὐ μόνον οὐκ ἀπέκρυψε τοὺς πρὸ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ δίκην ἀστέρων ἀναλάμψαντας ἁγίους καὶ προδρόμους αὐτοῦ γενομένους, ἀλλὰ κἀκείνους λαμπροτέρους ἐποίησε καὶ ἑτέρους ἑαυτῷ φωστῆρας συνανέλαμψε. προφῆται μὲν γὰρ διέλαμψαν μετὰ τὴν ἐκείνου παρουσίαν μᾶλλον ἢ πρὸ ἐκείνης. ἀμυδρᾶς γὰρ οὔσης ἔτι τῆς προφητείας ταῖς εὐαγγελικαῖς τῶν γραμματέων ἐκθέσεσιν ὁ σωτὴρ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον πάντας ἐλάμπρυνε καὶ διεσάφησε, πλήρωμα νόμου καὶ προφητῶν γενόμενος. Οὐ γὰρ ἦλθε καταλῦσαι τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι. ἐπὶ δὲ τῆς νέας χάριτος περὶ ἑαυτοῦ λέγων ὁ σωτήρ·
Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου· οὐκ ἀπηξίωσεν ἡ πηγὴ τῆς 729 M.
ἀγαθότητος ὁ ἐξ ἀγαθοῦ πατρὸς προελθών, τοῖς αὐτῷ δουλεύουσι μεταδοῦναι τῆς ἑαυτοῦ προσηγορίας· ἀλλά φησι πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς· Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· καί· Λαμψάτω τὰ ἔργα ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. ὃ δὲ μεῖζον παραγαγεῖν ἔχομεν εἰς ὑπόμνησιν τῶν εἰρημένων, τοῦτο χάριτι κυρίου πάλιν ἐκθησόμεθα· Ἰωάννης

15-16 Luc 1,78   22sq cf Rom 13,10   23-24 Matth 5,17   25 Joh 8,12   28 Matth 5,14   28-29 cf Matth 5,16

E^{I}E^{II} 1 συνδοξάζεσθαι E^{II} 4 συνλάμψαι E^{II} 5 κατηύγασεν: κατήρπασεν E^{II} 13 αὐτῷ E^{II} περιπολοῦντι E^{II} ἀψίσιν E^{I}v 15 ἡμᾶς in marg add E^{II} 19 τὴν τὴν errore scribae E^{I} 20 ἤ: δὲ E^{I}E^{II} δὲ ἤ v 21 ἐκθέσεσιν coni F. Mann, ἐκβάσεσιν E^{I}E^{II} 24 αὐτοῦ E^{II} 26 ὁ om E^{I}v ἑαυτῷ E^{II} 27 τῆς αὐτοῦ μεταδοῦναι προσηγορίας E^{II} 30 θεοῦ v

ὁ βαπτιστὴς λύχνος ὀνομασθεὶς καὶ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς προαναπεφωνημένος καὶ ὑπὸ τοῦ κυρίου μεμαρτυρημένος. ὁ μὲν γὰρ προφήτης ἐκ προσώπου τοῦ πατρὸς φησὶ περὶ αὐτοῦ διὰ τῆς ὑμνῳδίας· Ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου· τουτέστιν, ὑπηρέτην καὶ πρόδρομον ἡτοίμασα τοῦ φωτός· ὁ δὲ κύριος τὴν πατρικὴν βεβαιῶν φωνήν· Ἐκεῖνος ἦν, φησίν, ὁ λύχνος ὁ καιόμενος. ἀλλ' ὅμως ὁ λύχνος ὢν τοσοῦτον ἀπέσχε τοῦ ἀμαυρωθῆναι τῇ τοῦ κυρίου παρουσίᾳ, ὃς ἦν ἥλιος δικαιοσύνης, ὥστε καὶ μᾶλλον διέλαμψε κῆρυξ ὁμοῦ καὶ θεολόγος αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος ὁ βαπτιστὴς γενόμενος. Ἰωάννης μὲν οὖν διὰ τὸ ἕνα μόνον φωτίζειν οἶκον τὸν τοῦ Ἰσραὴλ λύχνος ὠνομάσθη. οἱ δὲ τοῦ σωτῆρος ἀπόστολοι οὐ λύχνοι οὐδὲ λαμπάδες οὐδὲ ἀστέρες, ἀλλὰ φωστῆρες ἀνηγορεύθησαν, οὐκ ἐν ἑνὶ κλίματι οὐδὲ μιᾷ γωνίᾳ λάμποντες, ἀλλ' ἅπασαν τὴν ὑπὸ οὐρανὸν καταυγάζοντες. ἔξαρχοι δὲ τούτων καὶ κορυφαῖοι ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης, οἱ σήμερον ταῖς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίαις σεμνυνόμενοι, συμφώνως μὲν πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου δραμόντες, διαφόροις δὲ τοῦ μαρτυρίου τρόποις ἐναθλήσαντες. ὁ μὲν γὰρ πρωτοστάτης καὶ κορυφαῖος τῆς ἀποστολικῆς χορείας ἀναδειχθεὶς οἰκείαν τῷ ἀξιώματι τὴν δόξαν ἀπηνέγκατο τῇ τοῦ σωτῆρος ὁμοιοπαθείᾳ τετιμημένος· ὁ σταυρῷ γὰρ προσηλωθεὶς τὴν δεσποτικὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως ἐξετύπωσεν (εἰκόνα δὲ λέγω βασιλικὴν τὸν σταυρόν) οὐκ αἰσχυνόμενος ἐπὶ τῷ πάθει, ἀλλὰ σεμνυνόμενος ἐπὶ τῷ μεγάλῳ τροπαίῳ. μήτε γὰρ αὐτῷ μήτε ἡμῖν μήτε τοῖς μεθ' ἡμᾶς μήτε τινὶ ἑτέρῳ ... τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς καὶ ὁ Παῦλός φησιν. οὕτω γὰρ καὶ Πέτρος φαίνεται διὰ τιμῆς ἔχων τὴν σεβάσμιον ... ἠξίου γὰρ κατὰ κεφαλῆς κρεμασθῆναι ὑπὸ τῶν σταυρούντων διὰ πολλὴν εὐλάβειαν, ἵνα μὴ ἴσος εἶναι τῷ σωτῆρι δόξῃ τῷ ὑπὲρ πάσης τῆς ἀνθρωπότητος σταυρωθέντι καὶ πλατείαις, ὥσπερ ταῖς διὰ τοῦ σταυροῦ, χερσὶ τὴν οἰκουμένην περιβαλόντι. Ἰάκωβος δὲ τὴν κεφαλὴν ἀπετέμνετο,

3-4 Ps 131,17 5-6 Joh 5,35 7 cf Mal 3,20 9-10 cf Matth 5,15 11 Phil 2,15 23 Rom 5,11? 23sqq cf Martyrium beati Petri XVII 28 Act 12,2

$E^{I}E^{II}$ 1 ὁ om v 2 τοῦ om v 3 ἡτοίμασας E^{II} 10 λύχνος om $E^{I}E^{II}$ add v 11 οὐ: οὐδὲ E^{II} λύχνοι v λύχνος $E^{I}E^{II}$ οὐδὲ λαμπάδες om v 14 καὶ post Πέτρος et καὶ post Ἰάκωβος om E^{II} 16 μὲν om E^{II} 17 ἀναδειχθεὶς om E^{II} 22 αὐτοῖς $E^{I}E^{II}$v post ἑτέρῳ mihi excidisse vid γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ (= Gal 6,14) sc. una linea exemplaris 23 post φησιν lac (13 litt) in E^{I} scilicet quod scriba verba Pauli deesse putavit 24 post σεβάσμιον lac in E^{I} "quae fortasse impleri posset his verbis, τὴν σεβάσμιον ἐκείνην σταύρωσιν" v

τὴν ὄντως αὐτοῦ κεφαλήν, τὸν Χριστόν, ἀπολαβεῖν ἐπειγόμενος. κεφαλὴ γὰρ ἀνδρὸς ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν ἀπόστολον καὶ πάσης ὁμοῦ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας. ὁ δὲ μακάριος Ἰωάννης ἐν πολλοῖς καὶ διαφόροις κατὰ τὸν βίον ἀθλήσας ἀγῶσι, καὶ ἐν πᾶσι διαπρέψας τοῖς κατορθώμασι τῆς εὐσεβείας, † κενὸν μὲν εἰς ὕδωρ τοῦτο πέρας † ... 732 M.
κεχριμένος τῷ χορῷ τῶν μαρτύρων συνηρίθμηται· παρὰ γὰρ δικάζουσιν οὐκ ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως τοῦ πάθους, ἀλλὰ παρ' αἱρέσεως τοῦ πόθου κρίνεται τὸ μαρτύριον. ἀλλ' ὁ μὲν τοῦ θανάτου τρόπος τοιοῦτος ἦν τοῖς διὰ θανάτου τὴν ἀθάνατον μνήμην καὶ ταῖς ἐκκλησίαις χαρισαμένοις. ἔπρεπε δὲ ὡς ἀληθῶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν προειρημένων ἀνδρῶν τὰς μνήμας ἐπιτελεῖσθαι, οὐ μόνον διὰ τὸ σύμφωνον τῆς εὐσεβείας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὁμότιμον τῆς ἀξίας. οὗτοι γὰρ μόνοι ⟨οἱ⟩ τῷ κυρίῳ πάντοτε συσχολάζοντες καὶ ἐξαίρετον ὥσπερ παρὰ τοὺς λοιποὺς τῶν ἀποστόλων χώραν ἔχοντες καὶ παρρησίαν οὐ κατὰ τὴν τῆς ἀνθρωπίνης φιλίας πρόσληψιν, ἀλλὰ κατὰ θεϊκὴν ἀληθείας ἐπίκρισιν.

Ἔστι γοῦν εὑρεῖν ἐν τοῖς μεγίστοις τῶν θαυμάτων μόνους αὐτοὺς παρὰ τοῦ κυρίου παραληφθέντας ὡς πιστοτάτους καὶ ἀληθεστάτους τῶν γιγνομένων μάρτυρας· τοῦτο μὲν τῆς ἐν τῷ ὄρει θεωρίας· μόνος γὰρ ἦν ἐκεῖ Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, ὅτε τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ μεταμορφώσας ὁ κύριος εἰς ἔνδοξον καὶ λαμπροτέραν θεότητα μετέβαλε, Μωϋσέα καὶ Ἠλίαν ἐν ἑαυτῷ παραστησάμενος, καὶ τῇ νεφέλῃ τοῦ φωτὸς ἐπισκιάσας τὴν μεγάλην ἐκείνην εἰκόνα τῆς βασιλείας ὑπέδειξε· τοῦτο δὲ ἐπὶ τῆς Ἰαείρου θυγατρός, ἣν θανοῦσαν διήγειρε· καὶ γὰρ ἐκεῖ τούτους εἶχεν ἐπόπτας τῆς γενομένης θαυματουργίας. ἔτι γε μήν, ἵνα μὴ τὰ καθ' ἕκαστον λέγων διατρίβω, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τοῦ σωτηρίου πάθους τοὺς αὐτοὺς ἄνδρας παραλαβὼν ἐθάρρησεν εἰπεῖν ὡς πιστοῖς ἀνδράσι καὶ βεβαιοτάτοις· Νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται. ταῦτα δὲ ἡμῖν εἴρηται οὐκ εἰς καθαίρεσιν τῶν λοιπῶν ἀποστόλων, ἀλλ' εἰς μαρτύριον τῆς τῶν μνημονευομένων ἀρετῆς· εἰ δὲ δεῖ

2 cf I Cor 11,3; Eph 5,23 18 cf Matth 17,1sq 23 cf Marc 5,37 26 cf Matth 26,37 27-28 Joh 12,27

$E^{I}E^{II}$ 1 αὐτοῦ v αὑτοῦ $E^{I}E^{II}$ 3 πολλαῖς v 5 κενὸν — πέρας locus obscurus post πέρας lac (10 litt) in E^{I} 6 κεχριμμένος E^{II} 6-8 παρὰ γὰρ — τὸ μαρτύριον om E^{II} 7 τῆς v τίσει E^{I} 12 οἱ post μόνοι add F. Mann 13 συνσχολάζοντες E^{II} 14 τὴν om E^{II} 18 post μὲν add ἐπὶ v 21 Μωϋσέα v Μωσέα $E^{I}E^{II}$ αὐτῷ E^{II} τὴν νεφέλην E^{II} 24 γε om E^{II} 25 τὰ om E^{II} 26 αὐτοῦ E^{II} 29 τῆς: μὲν E^{II}

φιλαλήθως εἰπεῖν, καὶ εἰς κοινὸν τῶν ἀποστόλων ἐγκώμιον· τὸ γὰρ ὑπεροχὰς καὶ ἐπιβάσεις ἐν τοῖς ἁγίοις ὁρίζεσθαι οὐκ ἀνθρωπίνης ἂν ᾖ δοκιμασίας, ἀλλ' ἐπικρίσεως καὶ ἀληθείας θεοῦ. ἡμᾶς δὲ μνήμαις τοιούτων καὶ τηλικούτων ἀνδρῶν κοινωνεῖν ἀξιωθέντας εὐχαριστεῖν ἀναγκαῖον, οὐχ ὅσον ὀφείλομεν (τοῦτο γὰρ ἀδύνατον), ἀλλ' ὅσον ἰσχύομεν (τοῦτο γὰρ εὐαπόδεκτον). ἀπαιτοῦσι δὲ ταύτας οἱ ἅγιοι παρ' ἡμῶν τὰς τιμάς, οὐχ ἵνα τι κερδάνωσιν εὐφημούμενοι, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς κοινωνήσωμεν εὐεργετούμενοι. ἐκεῖνο δὲ πάλιν οὐδένα τῶν εὐσεβῶν
733 M. ἀγνοεῖν οἴομαι, ὡς οὐ μόνου Πέτρου καὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου, ἀλλὰ καὶ πάσης ὁμοῦ τῆς ἀποστολικῆς ἁρμονίας τὰς μνείας ἐπιτελοῦμεν. εἰ γὰρ κατὰ τὴν τῶν δογμάτων ἀλήθειαν μελῶν τάξιν ἐπέχοντες ἑνὸς σώματος ἀποπληροῦσι σχῆμα, δηλονότι δοξαζομένου μέρους ἑνός, ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος· Συνδοξάζεται πάντα τὰ μέλη· καὶ μάλιστα ἐπ' ἐκείνων τῶν μακαρίων καὶ τελειοτάτων ἀνδρῶν, οἷς πάντα συμφωνεῖ πρὸς ἀλήθειαν, καὶ ὁ τρόπος ὁμόγνωμος καὶ ἡ πίστις ὁμόδοξος καὶ ὡς κοινὰ τὰ τῆς εὐσεβείας πλεονεκτήματα τούτων, κοινὰ καὶ τὰ παρὰ τῆς ἀληθείας σεμνολογήματα. τίς δὲ οὐκ ἂν εὐλόγως ἡσθείη καὶ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου πνεύματος πληρωθείη, ἀποστολικῷ χορῷ κοινωνεῖν ἠξιωμένος τῷ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ὁδηγήσαντι, τῷ κατὰ πάσης τῆς οἰκουμένης ἁπλώσαντι τὰ τῆς εὐσεβείας δίκτυα καὶ πανταχοῦ πήξαντι τὰ τῆς ἀληθείας θήρατρα, ἵνα συλλαβόμενοι πᾶσαν ὁμοῦ τὴν ἀνθρωπότητα τὴν ὑπὸ τῆς κακίας ἠγριωμένην προσαγάγωσι τῷ ἐξημεροῦντι καὶ σῴζοντι; Εἰς πᾶσαν γοῦν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν. οἱ θεμέλιοι τῆς ἐκκλησίας, οἱ Στῦλοι καὶ ἑδραιώματα τῆς ἀληθείας, οὗτοί εἰσιν αἱ ἀέναοι πηγαὶ τοῦ σωτηρίου, αἳ πολὺ καὶ πλούσιον καὶ θεοειδὲς νᾶμα τὸ τῆς διδασκαλίας προχέουσιν. ἐπὶ τούτους ἡμᾶς καὶ ἡ προφητικὴ παραπέμπει φωνὴ λέγουσα· Ἀντλήσατε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου.

Μνημονεύεται Πέτρος ἡ κεφαλὴ τῶν ἀποστόλων, καὶ συνδοξάζεται μὲν αὐτῷ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς ἐκκλησίας, ἐπιστηρίζεται δὲ ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ. οὗτος γάρ ἐστι κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ παρὰ τοῦ κυρίου δωρεὰν ἡ ἀρραγὴς καὶ ὀχυρωτάτη πέτρα, ἐφ' ἧς τὴν ἐκκλησίαν ὁ σωτὴρ ᾠκοδόμησε. μνημονεύεται πάλιν Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, καὶ

13 I Cor 12,26; cf Rom 8,17 23-24 Ps 18,5 24-25 cf I Tim 3,15 28 Is 12,3 30-31 cf Luc 22,32 31-32 cf Matth 16,16 33sq Marc 3,17

E^I E^II 2 ἧ v 7 post ἡμεῖς add αὐτοῖς E^II 9 μόνον v 12 post δοξαζομένου add μου E^I E^II v (sed delendum videri in v annotatum est) 24 post καὶ add τὰ v 26 τὸ om E^II 32 ἧν E^I

ὡς υἱοὶ βροντῆς ὑπὸ τοῦ σωτῆρος προσαγορευόμενοι πάσας ἑαυτοῖς τὰς ὀμβροτόκους νεφέλας συνεπιφέρονται· ῥηγνυμένης γὰρ τῆς βροντῆς ἀνάγκη καὶ τὰς νεφέλας συναθροίζεσθαι. νεφέλας μὲν οὖν τοὺς ἀποστολικοὺς καὶ προφητικοὺς λόγους ὑποληπτέον, ὧν εἰ καὶ διάφοροι τοῦ κηρύγματος οἱ χρόνοι, ἀλλὰ σύμφωνοι τῆς εὐσεβείας οἱ νόμοι· ἐξ ἑνὸς γὰρ αὐτοῖς καὶ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ὥρμηται τὰ χαρίσματα. ἀλλὰ τί τοῖς ἀδυνάτοις ἐπεξιέναι τολμᾶν καὶ τῆς ἀποστολικῆς ἀρετῆς ἐπαξίως πειρᾶσθαι μνημονεύειν; οὐ πρὸς Σίμωνα ἡμῖν τὸν ἀπὸ τῆς ἁλείας γνωριζόμενον ἡ τῶν ἐπαίνων φιλοτιμία, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκείνου πίστιν τὴν στερεὰν καὶ πάσης ὁμοῦ τῆς ἐκκλησίας τὸ στήριγμα. οὐδὲ πάλιν πρὸς τοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου τὸν λόγον ἔχομεν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς Βοαναργεῖς, τοὺς ἑρμηνευομένους Υἱοὺς βροντῆς. ποῦ νῦν φανήσεται ἡ βραχυτάτη τοῦ λόγου φωνὴ τοσαύτης καὶ τηλικαύτης βροντῆς τὰς πάντων ἀκοὰς περιηχούσης; οὐκοῦν αὐτὸ τοῦτο μόνον τὴν πρὸς τοὺς ἁγίους εὐγνωμοσύνην ἀποπληρῶσαι σπεύσαντες ἐπὶ τὴν ἀκίνδυνον σιωπὴν καταφεύγο- 736 M.
μεν, ἐκεῖνο καλῶς εἰδότες, ὡς ἐνὶ τούτῳ ταῖς μνείαις τῶν ἁγίων κοινωνεῖν ἀξιούμεθα, ἐν τῷ τὰς ἐκείνων ἀρετὰς μιμεῖσθαι καὶ ζηλοῦν· οὐχ ἐν τῷ λόγῳ περιφέροντες αὐτῶν τὸν βίον, ἀλλ' ἐν τῇ γνώμῃ διασῴζοντες αὐτῶν τὸν τρόπον. ἀποδείξει γὰρ ἡμᾶς ἐκείνων γνησίους μαθητὰς οὐ συνήθεια μετὰ ἀλογίας, ἀλλ' εὐσέβεια μετὰ εὐλαβείας καὶ ὁ βίος ὁμόδοξος καὶ ὁ τρόπος ὁμόζηλος. τιμᾷς μαρτύρων τὴν μνήμην; τίμησαι καὶ τὴν γνώμην· κοινωνία γὰρ τῆς μνήμης ἡ συμφωνία τῆς γνώμης. μὴ γὰρ ἐκείνοις μόνοις ἐπέλαμψεν ὁ φωτισμὸς τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ; μὴ γὰρ ἐκείνοις μόνοις ἡ χάρις ἐξαπεστάλη; αἱ ἐντολαὶ κοιναί, ὁ τρόπος κοινός, εἷς ὁ τῶν πόνων ἀγωνοθέτης, ἓν τὸ βραβεῖον τῆς ἀληθείας, οὗ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, εὐχαῖς καὶ πρεσβείαις τῶν μνημονευθέντων ἁγίων, χάριτι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

5-6 cf I Cor 12,4 12 cf ad 104,33 23-24 cf II Cor 4,4 et 6

E^I E^II 4 ὑποληπτέον om E^II 6 ὥρμηνται E^II 9 πίστιν — καὶ: τὴν ἀσάλευτον· τῶν· E^II 11 Βοανεργεῖς v 16 τούτων E^II 22 τίμησαι: τίμησον E^II 27 εὐχαῖς — ἁγίων om E^II 28-29 τοῦ κυρίου — ἀμήν om E^II

IN BASILIUM FRATREM

EDIDIT

OTTO LENDLE

CONSPECTUS SIGLORUM

O	Monacensis gr. 370 membr. saec. X
M	Mediolanensis Ambrosianus gr. C 135 inf. membr. saec. XI
D	Venetus Marcianus gr. 69 membr. saec. XII/XIII
A^{m}	Mosquensis gr. 215 membr. saec. IX/X
V^{d}	Vaticanus gr. 2066 membr. saec. IX/X
C^{a}	Vaticanus Ottobonianus gr. 422 membr. anni 1004
G	Vaticanus Ottobonianus gr. 85 membr. saec. X
F^{b}	Parisinus gr. 513 membr. saec. X
E	Vaticanus gr. 446 membr. saec. XII
v	textus vulgatus editionis Mignei S.G. XLVI 788C-817.

^{1}sigillo additum manum primam, ^{2}sigillo additum manum primam se ipsam corrigentem aut manum correctoris significat.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ ΑΥΤΟΥ

Καλὴν ἐπέθηκεν ὁ θεὸς τὴν τάξιν ταῖς ἐτησίοις ταύταις ἡμῶν ἑορταῖς, 788 M. ἃς διά τινος τεταγμένης ἀκολουθίας κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἤδη τε ἠγάγομεν καὶ πάλιν ἄγομεν. ἡ δὲ τάξις ἡμῖν τῶν πνευματικῶν ἐστι πανηγύρεων, ἣν καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἐδίδαξεν ἄνωθεν τῶν τοιούτων τὴν γνῶσιν ἔχων. φησὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐν πρώτοις μὲν τοὺς ἀποστόλους τε καὶ τοὺς προφήτας τετάχθαι, μετ' ἐκείνους δὲ τοὺς ποιμένας καὶ 789 M. διδασκάλους. συμβαίνει τοίνυν τῇ ἀποστολικῇ ταύτῃ ἀκολουθίᾳ ἡ τάξις τῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ πανηγύρεων. ἀλλὰ τὴν πρώτην οὐ συναριθμῶ ταῖς ἄλλαις· ἡ γὰρ ἐπὶ τῇ θεοφανείᾳ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ χάρις ἡ διὰ τῆς ἐκ παρθένου γεννήσεως ἀναδειχθεῖσα τῷ κόσμῳ οὐχ ἁπλῶς ἐστιν ἁγία πανήγυρις, ἀλλὰ ἁγίων ἁγία καὶ πανήγυρίς ἐστι πανηγύρεων. οὐκοῦν τὰς μετ' αὐτὴν ἀριθμήσωμεν. πρῶτον ἡμῖν ἀπόστολοί τε καὶ προφῆται τῆς πνευματικῆς χοροστασίας κατήρξαντο· τὰ δύο γὰρ πάντως περὶ τοὺς αὐτούς ἐστι χαρίσματα, τό τε ἀποστολικὸν πνεῦμα καὶ τὸ τῆς προφητείας. εἰσὶ δὲ οὗτοι· Στέφανος, Πέτρος, Ἰάκωβος, Ἰωάννης, Παῦλος. εἶτα μετὰ τούτους φυλάξας τὴν ἑαυτοῦ τάξιν ἐξάρχει τῆς

---

8 cf I Cor 12,28; Eph 4,11

Titulus τοῦ ἁγίου: τοῦ αὐτοῦ OV^{d}E τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ F^{b} om M (in M titulus excisus est, manus posterior in marg add ἐγκώμιον εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον τὸν ἴδιον ἀδελφὸν) Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης om OE Νύσης $A^{m}V^{d}$G Νύσις C^{a} ἐγκώμιον: ἐπιτάφιος OG om $V^{d}C^{a}$E μέγαν: ἅγιον $A^{m}F^{b}$ ἑαυτοῦ ἀδελφὸν E ὅσιον πατέρα ἡμῶν G ἴδιον ἀδελφὸν τὸν μέγαν O post Βασίλειον add ἀρχιεπίσκοπον Καισαρείας Καππαδοκίας F^{b}E τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ om ODGE

OMD$A^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}$E 4 θεὸς: χρόνος V^{d} αἰτησίαις A^{m} ἡμῖν V^{d1} (corr V^{d2}) 5 διὰ: μετὰ V^{d} τε eras esse vid A^{m} 6 καὶ πάλιν ἄγομεν om A^{m} ἀγάγωμεν F^{b} ἄγωμεν G ἡμῶν $A^{m}C^{a}F^{b}$ ἐστι τῶν πνευματικῶν OMDv 7 ἐδίδαξεν Παῦλος V^{d} 8 φησὶ: ἔφη E 9 τε om F^{b} τοὺς ante προφήτας om $A^{m}V^{d}C^{a}$ δὲ om V^{d} 10 τοίνυν — 11 τὴν in M excisum est 11 οὐ συναριθμῶ: οὖσαν ἀριθμῶ F^{b} 12 υἱοῦ: θεοῦ V^{d} 14 ἀλλὰ ἁγίων — πανηγύρεων om F^{b} ἀλλ' ἁγία ἁγίων OMv πανηγύρεών ἐστι πανήγυρις GE ἐστι om OMv 15 μετὰ ταύτην D$A^{m}C^{a}$GE post ἀριθμήσωμεν add καθῶς ἡμῖν νῦν ὑπολειπτέον F^{b} τε om F^{b}E 17 τὸ om V^{d} 18 Ἰωάννης om F^{b}

παρούσης ἡμῖν πανηγύρεως ὁ ποιμὴν καὶ διδάσκαλος. τίς οὗτος; εἴπω τὸ ὄνομα, ἢ ἀρκεῖ καὶ ἡ χάρις ἀντὶ τοῦ ὀνόματος δεῖξαι τὸν ἄνδρα; διδάσκαλον γὰρ καὶ ποιμένα μετὰ τοὺς ἀποστόλους ἀκούσας ἐνόησας πάντως τὸν μετὰ τοὺς ἀποστόλους ποιμένα τε καὶ διδάσκαλον· τοῦτον λέγω, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὸν ὑψηλὸν βίῳ τε καὶ λόγῳ Βασίλειον, τὸν ἀστεῖον τῷ θεῷ ἐκ γεννήσεως, τὸν τοῖς ἤθεσι πολιὸν ἐκ νεότητος, τὸν παιδευθέντα μὲν κατὰ Μωϋσέα πάσῃ σοφίᾳ τῶν ἔξωθεν λόγων, τοῖς δὲ ἱεροῖς γράμμασιν ἐκ βρέφους καὶ μέχρι τῆς τελειώσεως συντραφέντα καὶ συναυξηθέντα καὶ συνακμάσαντα· ὅθεν διδάσκων πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ τῇ θείᾳ τε καὶ τῇ ἔξωθεν, οἷόν τις ἀριστεὺς περιδέξιος δι' ἑκατέρας παιδεύσεως τοῖς ἀντιτεταγμένοις ἑαυτὸν ἀνθοπλίζων, ᾕρει δι' ἀμφοτέρων τοὺς προσπαλαίοντας ὑπερέχων ἐν ἑκατέρῳ τοὺς ἐν θατέρῳ τινὰ Κατὰ τῆς ἀληθείας ἰσχὺν ἔχειν νομίζοντας, τοὺς μὲν ἐκ τῆς αἱρέσεως τὰς γραφὰς προβαλλομένους ταῖς γραφαῖς ἀνατρέπων, Ἕλληνας δὲ διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν συμποδίζων παιδεύσεως. ἡ δὲ κατὰ τῶν ἀντιπάλων νίκη οὐ πτῶσιν ἐποίει τῶν ἡττημένων, ἀλλ' ἀνάστασιν. οἱ γὰρ ἡττώμενοι τῆς ἀληθείας νικηταὶ καὶ στεφανῖται κατὰ τοῦ ψεύδους ἐγίνοντο.

Τοῦτον οὖν ἔχομεν καὶ ἡμεῖς νῦν τὸν διατιθέντα ἡμῖν τὴν παροῦσαν πανήγυριν, τὸν γνήσιον ὑποφήτην τοῦ πνεύματος, τὸν γενναῖον τοῦ Χριστοῦ στρατιώτην, τὸν μεγαλόφωνον κήρυκα τοῦ σωτηρίου κηρύγματος, τὸν ἀγωνιστήν τε καὶ πρόμαχον τῆς ὑπὲρ Χριστοῦ παρρησίας, ᾧ τὰ δευτερεῖα μετὰ τοὺς ἀποστόλους ὁ χρόνος δίδωσι μόνον. εἰ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν τῷ Παύλῳ χρόνον μετέσχεν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου Βασίλειος, οὕτως ἂν πάντως συνεγράφη τῷ Παύλῳ ὡς Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος. καὶ ὅτι οὐκ ἔξω τῆς ἀληθείας στοχάζομαι, οὑτωσὶ τὸν λόγον

5 cf Act 9,15   7 cf Act 7,20 et 22   20-21 cf II Tim 2,3

OMD$A^m$$V^d$$C^aGF^b$E   1 ἡμῖν coll post πανηγύρεως E om G   ποιμὴν καὶ om F^b 2 καὶ om OMDEv   4 τε om V^dG   post τοῦτον add δὲ E   5 βίῳ τε: καὶ ἔργῳ E   6 γενέσεως V^dE   τοῖς: ταῖς E τ////ς C^a 7 κατὰ Μωϋσέα om $V^d$$F^b$ Μωσέα codd   ἔξωθεν: θεν expunx M^2 λόγων om F^bE   8 τῆς om F^b 10 ἔξωθεν: θεν expunx M^2 12 ὑπεραίρει OM^1 (αἱρεῖ M^2) ᾕρει D$V^d$$C^aGF^b$E ερὶ A^m προπαλαίοντας A^m 16 ἐποιῆτο F^b ἡττομένων A^{m1} (corr A^{m2}) GF^b ἡττωμένων $V^d$$C^a$ ἀλλὰ $A^m$$V^d$$C^a$$F^b$ 18 ante τοῦ ψεύδους add τῆς πλάνης F^b τῆς πλάνης καὶ OMDv   ἐγένοντο F^bE   19 ἔχωμεν A^mGF^b νῦν om F^b 22 τε om V^d παρρησίας: παρουσίας F^b 23 δεύτερα OMDF^bv   διαδώσει E   μόνῳ OM^1 (corr M^2) C^a μόνος V^dE   24 χρόνῳ O   τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ M^1 ut vid (corr M^2)   τοῦ sscr V^{d2} βίου sscr E^2 25 οὗτος E   ἂν πάντως: διὰ παντὸς F^b 26 οὑτωσὶ: οὕτως εἰ F^b

κατανοήσωμεν· παρείσθω τὸ προτερεύειν τοὺς ἁγίους τῷ χρόνῳ. ἡ γὰρ τοῦ χρόνου φύσις ἐν τῷ παρῳχηκότι καὶ τῷ μέλλοντι πρὸς ἀρετήν τε καὶ κακίαν ὁμοίως ἔχει, οὔτε τοῦτο οὖσα οὔτε τὸ ἕτερον· ἐν γὰρ προαιρέσει τὸ ἀγαθόν, οὐκ ἐν χρόνῳ. ἀλλ' ἐξεταζέσθω πρὸς τὴν πίστιν ἡ 792 M. πίστις καὶ πρὸς τὸν λόγον ὁ λόγος. εὑρήσει γὰρ ὅ γε δικαίως ἐκ παραλλήλου ἀντεξετάζων τὰ θαύματα μίαν ἐπ' ἀμφοτέρων τὴν χάριν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ἐγγινομένην ἐν ἑκατέρῳ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως. εἰ δὲ προήκει τῷ χρόνῳ Παῦλος καὶ πολλαῖς ὕστερον γενεαῖς ἀνεδείχθη Βασίλειος, τῆς θείας ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων οἰκονομίας λέγεις τὸ ἔργον, οὐκ ἀπόδειξιν τῆς κατ' ἀρετὴν ἐλαττώσεως· ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς τοῦ Ἀβραὰμ πολλοῖς χρόνοις μεταγενέστερος, καὶ Σαμουὴλ Μωϋσέως, καὶ τούτου Ἠλίας, κἀκείνου ὁ μέγας ἐν γεννητοῖς Ἰωάννης, καὶ μετὰ Ἰωάννην Παῦλος, καὶ μετὰ τοῦτον Βασίλειος. ὥσπερ οὖν ἐν τοῖς προάγουσιν οὐδὲν ὁ χρόνος δευτερεύων εἰς τὴν κατὰ θεὸν δόξαν τοὺς ἁγίους ἠλάττωσεν, οὕτω καὶ νῦν ἐν τῷ τῆς ἀρετῆς λόγῳ σιωπάσθω τὰ πρεσβεῖα τοῦ χρόνου. τὸ γὰρ τοιοῦτον, καθὼς ἔφαμεν, τῆς ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων τοῦ θεοῦ προμηθείας τὴν ἀπόδειξιν ἔχει. Ὁ γὰρ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, καθώς φησιν ὁ προφήτης, καὶ τὴν συνδιεξιοῦσαν ταῖς ἀνθρωπίναις γενεαῖς τοῦ διαβόλου κακίαν κατανοῶν πρόσφορόν τε καὶ κατάλληλον τῷ καθ' ἑκάστην γενεὰν ἀρρωστήματι τὸν ἰατρὸν ἑτοιμάζει, ὡς ἂν μὴ ἀθεράπευτον περιΐδοι τῶν ἀνθρώπων τὴν νόσον δι' ἐρημίαν τῶν διορθουμένων κατακρατοῦσαν τοῦ γένους. τούτου χάριν ἐπικρατούσης ποτὲ τῆς Χαλδαϊκῆς φιλοσοφίας, οἳ τὴν τῶν ὄντων αἰτίαν ἐν τῇ ποιᾷ κινήσει τῶν ἄστρων ὡρίζοντο, ὑπερκεῖσθαι δέ τινα τῶν φαινομένων δύναμιν ποιητικὴν τῶν ὄντων οὐκ

7-8 cf Rom 12,6   12 cf Matth 11,11   17-18 Dan 13,42; Sus 35a

OMD$A^m$$V^d$$C^aGF^b$E   1 παριστῶ F^b τὸ om F^b προτεύειν $A^m$$V^d$$C^a$ 3 τοῦτο ... τὸ ἕτερον: τούτῳ ... τῷ ἑτέρῳ F^b 4 ἀλλ': καὶ V^d 5 γε: τε F^b δίκαιος V^{d1} (corr V^{d2}) G   6 ἐξετάζων D   θαύματα: πράγματα V^d ἐπ': ἐξ F^bE   7 αὐτοῦ: ἁγίου G   ἐγγινομένην: ἐμπνεομένην GE   ἐν om F^bE   8 ante Παῦλος add ὁ E   9 θείας ὑπὲρ om F^b post οἰκονομίας add τοῦ θεοῦ F^b 10 ἀπόδειξις C^a κατ' ἀρετὴν om A^m 11 Μωσῆς OMD$A^m$$V^d$$C^a$G   12 Μωσέως G   ἐν γεννητοῖς om Ov   post γεννητοῖς add γυναικῶν F^b 13 τοῦτον: Παῦλον F^b 15 λόγῳ: χρόνῳ A^m 18 πρὶν: πρὸ F^b 19 διεξιοῦσαν $A^m$$C^{a1}$ (συν sscr C^{a2})   20 πρόσφορόν τε καὶ om E   21 παρίδοι $A^m$$V^d$ παρίδηοι C^a 22 τῶν: ω in ras ν sscr V^d 24 αἰτία F^b ἐν om D   ἀστέρων $A^m$$V^d$ 25 τινα om $A^m$$V^d$$C^a$ ποιοτικὴν C^a τῶν ὄντων om C^a

ᾤοντο, τότε τὸν Ἀβραὰμ ἀναδείκνυσιν, ὃς ἐπιβάθρᾳ τῇ τοιαύτῃ παιδεύσει χρησάμενος ἀνεζήτησε τὸν διὰ τῶν ὁρωμένων νοούμενον. καὶ ὁδὸς τοῖς ἐφεξῆς ἐγένετο πίστεως τῆς εἰς τὸν ὄντως ὄντα θεὸν αὐτὸς πρὸς ταύτην καθηγησάμενος διὰ τοῦ καταλιπεῖν τὴν πατρῴαν ἀπάτην καὶ τὴν τῶν αἰσθητηρίων πρὸς τὴν φαινομένην κτίσιν συγγένειαν. εἶτα τῶν Αἰγυπτίων δαιμονίαν τινὰ καὶ γοητικὴν σοφίαν ἐξευρηκότων ἐξ ὑποθήκης, οἶμαι, τοῦ ποικίλως τὰς ψυχὰς δι' ἀπάτης καταβυθίζοντος ἀνέδειξε τὸν Μωϋσέα τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς σοφίας τὴν Αἰγυπτίαν ἀπάτην ἐξαφανίσαντα. ἐπιγινώσκει δὲ πάντως τὸν λόγον ὁ τὴν γραφὴν ἐπιστάμενος, πῶς ἀντεπιδεικνυμένων τοῖς θείοις σημείοις τῶν γοήτων τὰς ἰδίας ἀπάτας ὑπερέσχε κατὰ κράτος Μωϋσῆς διὰ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας τὴν Αἰγυπτίαν ἰσχὺν πᾶσαν ἐξαφανίσας. νοεῖς δὲ τοῦτο διά τε τῶν ἄλλων καὶ τῷ τῶν ῥάβδων αἰνίγματι. προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν δι' ἀναρχίας ἐν δημοκρατικῇ συγχύσει πλημμελῶς διακειμένων ὁ Σαμουὴλ ἀναφαίνεται κρατῶν δι' ἑαυτοῦ τὸ ὑπήκοον καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους ἐπιμιξίας ἀπείργων· εἶτα πρὸς βασιλείας κατάστασιν τὴν ἀναρχίαν μετασκευάσας συνήθροισεν αὐτὸ περὶ ἑαυτὸ τὸ ὁμόφυλον τῆς βασιλικῆς δυναστείας νομοθέτης γενόμενος.

793 M. Μετὰ ταῦτα δὲ πολλαῖς ὕστερον γενεαῖς, ὅτε Ἀχαὰβ ἐκεῖνος, τὸ γυναικεῖον ἀνδράποδον, αὐτός τε τῶν πατρῴων ἀπέστη θεσμῶν γυναικὶ χλιδώσῃ δεδουλωμένος καὶ τὴν τῶν εἰδώλων πλάνην δι' ἐκείνης ἐπισπασάμενος συναπέστησεν ἑαυτῷ τὸν Ἰσραηλίτην λαόν, τότε ἀναδείκνυσιν ὁ θεὸς τὸν Ἠλίαν ἀντίρροπον ἔχοντα τῷ μεγέθει τῆς νόσου τῶν ἀνθρώπων τὴν θεραπεύουσαν δύναμιν, ἄνδρα ἐν ὑπεροψίᾳ

4-5 cf Gen 12,1 13 cf Exod 7,9-12.15.17.19 et passim 13-14 cf I Regn 7,12-15 16-18 cf I Regn 10,17-27 19sq cf III Regn 16,29sq 22sq cf III Regn 17sq

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 1 ᾤοντο: ὄντων F^b τὸν om F^b ὃς: ὡς G ὑποβάθρᾳ DF^b 5 τὴν (ante τῶν): τῆς G 6 χηδαιμονίαν F^b ante ἐξ add τὴν F^b 7 ante οἶμαι add ὡς F^b τὰς ψυχὰς om Ov 8 τὸν om C^a Μωσέα A^{m}V^{d}C^{a}GF^b 8-9 τῷ — σοφίας coll post ἐξαφανίσαντα G 9 ἐξαφανίσοντα OMDv ἐξαφανίζοντα F^b γραφὴν: γραφικὴν E 10 τοῖς om F^b post τῶν add ἐπαοιδῶν F^b 11 ἀπάτας om F^b ante Μωϋσῆς add ὁ A^{m}V^{d}C^{a}F^b Μωσῆς G διὰ τῆς om F^b 13 τοῦ ... αἰνίγματος M^2 τῆς ῥάβδου F^b καὶ alt om G 14 δημοκρατορικῇ OM^1 (corr M^2) Dv 17 κατασκευάσας G συνήθροιζεν A^{m}C^{a2} (ζ in ras) G αὐτὸ om E αὐτὸ περὶ ἑαυτὸ om F^b αὐτὸ περὶ ἑαυτῷ coni Stein 18 ἀλλόφυλον OMv γινόμενος E 19 δὲ om V^d ante Ἀχαὰβ add ὁ DA^{m}V^{d}C^{a}E 20 θεσμῶν ἀπέστη A^{m}V^{d}C^a 22 συνανέστησεν E συναπέσπασεν G 24 νόσου τῶν: τῶν νοσούντων V^d

τῆς θεραπείας τοῦ σώματος, αὐχμῶντα τὸ πρόσωπον καὶ τῷ πλήθει τῶν ἰδίων τριχῶν σκιαζόμενον, ἰδιαστὴν τῷ βίῳ, σεμνὸν προσιδεῖν ἐν ἀμειδεῖ τῷ προσώπῳ καὶ συννενευμένον τῷ βλέμματι, δέρματι αἰγείῳ τοσοῦτον τοῦ σώματος σκέποντα, ὅσον εὐπρεπέστερόν ἐστι καλυπτόμενον, τῷ δὲ λοιπῷ διακαρτεροῦντα πρὸς τὸν ἀέρα καὶ οὐδὲν πρὸς τὴν ἐκ τοῦ θάλπους τε καὶ κρύους ἀνωμαλίαν ἐπιστρεφόμενον. ὃς ἀναφανεὶς τῷ λαῷ τῇ τε διὰ τοῦ λιμοῦ μάστιγι σωφρονίζει τὸν Ἰσραὴλ καθάπερ τινὶ σκυτάλῃ τῇ τοιαύτῃ πληγῇ τῆς ἀταξίας τοῦ λαοῦ καθαπτόμενος· μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τῷ θείῳ πυρὶ τῷ περὶ τὴν ἱερουργίαν γεγενημένῳ θεραπεύει τὴν περὶ τὰ εἴδωλα νόσον.

Εἶτα μετ' ἐκεῖνον ἄλλος ἐκεῖνος χρόνοις ὕστερον πλείοσιν ἀναφαίνεται, ὁ Ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλίου διὰ Ζαχαρίου καὶ Ἐλισάβετ ἐπιδημήσας τῷ βίῳ καὶ ἅπαν τὸ ἔθνος ἐξεκκλησιάζων ἐν τῇ ἐρήμῳ διὰ κηρύγματος. καὶ τὸν ἐπὶ τῷ αἵματι τῶν προφητῶν λύθρον καὶ τὰ παντοδαπὰ μιάσματα καὶ τὰ ποικίλα τῆς ἁμαρτίας δεσμά, οἷς ὑποδημάτων δίκην κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἅπας ὁ λαὸς ἐνεδέδετο· πάντα τὰ τοιαῦτα τῷ τε κηρύγματι τῆς μετανοίας ἐκλύων καὶ τῷ περιρραντηρίῳ ὕδατι κατὰ τὸν Ἰορδάνην ἐκπλύνων ἐν οὐδενὶ τὸ ἔλαττον τῶν ἐν ἀρετῇ προωδευκότων ἐν τοῖς κατὰ θεὸν ἐπεδείξατο.

Τί δὲ μετὰ τοῦτον ὁ Παῦλος πρὸς τὸ ἀκρότατον τῆς κατὰ θεὸν προκοπῆς ἀναδραμεῖν ἐκωλύθη δευτερεύων τῷ χρόνῳ; οὐκ εὐθὺς ἐραστὴς τοῦ θείου κάλλους ἐγένετο τοῦ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐναστράψαντος ὁμοῦ τῷ τὰς λεπίδας ἀποβαλεῖν τῶν ὀμμάτων, αἳ σύμβολον ἦσαν τοῦ περικαρδίου καλύμματος, ὃ περικείμενον τῷ διορατικῷ τῶν Ἰουδαϊκῶν ψυχῶν τυφλώττειν αὐτοὺς παρασκευάζει πρὸς τὴν ἀλήθειαν; οὐκ ἐπειδὴ τῷ μυστικῷ λουτρῷ τὸν ἐκ τῆς ἀγνοίας τε καὶ ἀπάτης ῥύπον ἐναπέθετο, εὐθὺς πρὸς τὸ θειότερον μετεσκευάσθη τὴν φύσιν καὶ οἷον ἐκδὺς τὴν

12 Luc 1,17 22-23 cf Act 9,18

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 1 αὐχμῶντα: in marg ῥυποῦντα V^{d2} 3 καὶ om A^{m}V^{d}C^a συννενευμένῳ M^2 συννενοημένον A^{m}V^d συννεννοημένον C^a συνενοημένῳ G αἰγείων C^a 4 σκέπων F^b σκέπ[τ]οντα v 5 τω δὲ λοιπὸν A^m οὐδὲ V^{d}C^a 6 ἀνεπιστρεφόμενον (ωμαλίαν om, fortasse in marg add erat) F^b 7 τε om F^b τὸν Ἰσραὴλ: τὸ πνεῦμα F^b 9 γεγεννημένῳ G 12 δυμάμει V^d 13 ἔθνος: γένος G 14 τὸν: τὸ OM^1 (corr M^2) v 17 τε om C^{a}G post ἐκλύων add et iterum del ἐν οὐδενὶ τὸ ἔλαττον V^d περιραντηρίῳ A^{m}V^{d}C^{a}GF^b 19 ὑπεδείξατο G ἐνεδείξατο E 21 ἐκωλύθη coll post 20 Παῦλος F^b 22 post ὀφθαλμοῖς add αὐτοῦ F^b ἀναστρέψαντος V^d 24 Ἰουδαίων OF^{b}v 25 ἐπειδὴ: ἐν F^b 26 ἐκ om v ἀπάτης τε καὶ ἀγνοίας G ἀπέθετο V^{d}E 27 ante εὐθὺς add καὶ F^b πρὸς — μετεσκευάσθη om G (sed vide ad 114,11) μετασκευασθεὶς F^b

παχεῖαν ταύτην καὶ σαρκώδη περιβολὴν αὐτοῖς τοῖς οὐρανίοις ἀδύτοις ἐπεχωρίαζεν οὐδὲν βαρούμενος τῷ ἐφολκίῳ τοῦ σώματος καὶ ἐντὸς ἐγένετο τῆς θείας τοῦ παραδείσου φυτείας, ἐκεῖ τὴν ἄρρητον μυσταγωγίαν παρὰ τῆς ἀληθείας τελειούμενος κἀκεῖθεν λαμβάνων τοῦ λόγου τὴν δύναμιν Εἰς ὑπακοὴν τῆς πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν; ὅθεν μικροῦ δεῖν τῆς οἰκουμένης πάσης πατὴρ γίνεται διὰ τῶν πνευματικῶν ὠδίνων εἰς φῶς ἐνάγων τοὺς δι' αὐτοῦ μορφουμένους κατὰ Χριστὸν εἰς εὐσέβειαν. εἰ τοίνυν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁγίων ἡ κατὰ τὸν χρόνον τάξις οὐδὲν τῆς κατὰ
796 M. θεὸν προκοπῆς ἠλάττωσεν, ὁμοτίμως ἑκάστῳ τῆς χάριτος πρὸς τὴν τελειότητα συνεργούσης, εἰκότως τολμῶμεν καὶ τὸν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπον, τὸ μέγα σκεῦος τῆς ἀληθείας, Βασίλειον, τοῖς ὀνομαστοῖς ἐκείνοις ἁγίοις ἐναρίθμιον εἶναι λέγειν οὐδὲν τῆς χρονικῆς ἀκολουθίας οὔτε τὴν ὑψηλὴν ἐκείνου πρὸς τὸν θεὸν ἐπιθυμίαν οὔτε τὴν θείαν χάριν πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς τελείωσιν ἐμποδιζούσης, ὡς ἂν μὴ τῆς θείας οἰκονομίας ὁ σκοπός τι παραβλαβείη, ἤ τι παρὰ τὴν τοῦ χρόνου αἰτίαν ἐλαττωθείη τῆς παρ' αὐτοῦ συνεισφερομένης συμμαχίας πρὸς τὸ μυστήριον. πάντως δὲ οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὸν σκοπὸν τῆς κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τοῦ διδασκάλου ἡμῶν ἀναδείξεως.

Ἐπειδὴ γὰρ ἡ περὶ τὰ εἴδωλα τῶν ἀνθρώπων μανία τῷ κηρύγματι τοῦ Χριστοῦ κατεσβέσθη, καὶ πάντα ἦν ἐν ἐρειπίοις ἤδη καὶ ἀφανισμῷ τὰ τῶν ματαίων σεβάσματα διὰ πάσης σχεδὸν τῆς οἰκουμένης τοῦ κηρύγματος τῆς εὐσεβείας φοιτήσαντος, ὥστε τὸν ἐπικρατοῦντα τῆς ἀνθρωπίνης ἀπάτης πανταχόθεν ἐξείργεσθαι τῇ τοῦ Χριστοῦ ὀνόματι τῆς οἰκουμένης ἐξελαυνόμενον· σοφὸς δὲ εἰς κακίαν ὢν ὁ τῆς κακίας

5 Rom 1,5 7 cf I Cor 4,15

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 2 οὐδὲν: καὶ E βαρυνόμενος G καὶ βαρούμενος ut vid in ras E καὶ: ἀλλ' F^{b} om GE ἐγίνετο GE γενόμενος C^{a}F^{b} 3 φυτείας: τρυφῆς C^{a} 4 παρὰ: περὶ GF^{b} ὑπὲρ E ἀληθείας: θείας in textu, ἀλη in marg V^{d} τελούμενος GF^{b} (coll post 3 μυσταγωγίαν) E 5 τῆς om F^{b}E 6 πάσης om C^{a} ἐγένετο G 7 προάγων F^{b}E προσάγων G διὰ τοῦ V^{d1} (corr V^{d2}) post Χριστὸν add τὸν θεὸν F^{b} 8 τὸν om GE 11 post σκεῦος add πρὸς τὸ θειότερον μετασκευάσθαι G (cf ad 113,27) 12 ἁγίοις ἐκείνοις F^{b} 13 ante ἀκολουθίας add ἐκείνης A^{m}V^{d}C^{a} τὸν om A^{m}V^{d}F^{b} 14 ἐμποδίζοντος F^{b} 15 ὁ om G τι (post σκοπός) om V^{d} τις G παραβλαβῇ F^{b} 15-16 τὴν ... αἰτίαν om A^{m}V^{d}C^{a} 16 ἐλαττωθέντι F^{b} συνεισφορομένης V^{d} 20 ἐρειπίοις: ει in ras M ἐρριπίοις F^{b} 23 ἀπανταχόθεν GF^{b}E ἐξήργεσθαι A^{m}F^{b} ἐξειργεῖσθαι G 24 ἐλαυνόμενον G τῆς alt om E

εὑρετὴς οὐκ ἠπόρησεν πονηρᾶς ἐπινοίας, ὥστε πάλιν ὑποχείριον ποιῆσαι δι' ἀπάτης ἑαυτῷ τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἐν προσχήματι Χριστιανισμοῦ τὴν εἰδωλολατρείαν κατὰ τὸ λεληθὸς ἐπανήγαγεν πείσας τοῖς ἰδίοις σοφίσμασι τοὺς πρὸς αὐτὸν ὁρῶντας μὴ ἀποστῆναι τῆς κτίσεως, ἀλλὰ ταύτην προσκυνεῖν καὶ ταύτην σέβεσθαι καὶ θεὸν τὸ ποίημα οἴεσθαι τῇ τοῦ υἱοῦ κλήσει ὀνομαζόμενον· εἰ δὲ ἐκ μὴ ὄντων ἐστὶν ἡ κτίσις καὶ τῆς θείας οὐσίας κατὰ τὴν ἰδίαν ἠλλοτρίωται φύσιν, μηδένα ποιεῖσθαι τούτου λόγον, ἀλλὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα ἐπιθέντας τῇ κτίσει ταύτην προσκυνεῖν, ταύτῃ λατρεύειν, ἐν ταύτῃ τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἔχειν, παρὰ ταύτης ἀναμένειν τὴν κρίσιν. καὶ ὅλος ἐμπεσὼν ὁ ἀποστάτης ἀνθρώποις πᾶσαν αὐτοῦ τὴν κακίαν ἱκανοῖς χωρῆσαι, Ἀρείῳ τε λέγω καὶ Ἀετίῳ, Εὐδοξίῳ καὶ πρὸς τούτοις Εὐνομίῳ καὶ πολλοῖς ἄλλοις, δι' ὧν ἐκλείπουσαν ἤδη τὴν εἰδωλολατρείαν πάλιν, καθὼς εἴρηται, τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπανήγαγεν, καὶ κατεκράτει τῶν ἀνθρώπων ἡ νόσος τῶν τῇ κτίσει λατρευόντων παρὰ τὸν κτίσαντα, ὡς καὶ τῇ συμμαχίᾳ τῶν τότε βασιλέων τὴν ἀπάτην κρατύνεσθαι καὶ πάσας τὰς ὑπερεχούσας ἀρχὰς τῆς τοιαύτης ὑπερμάχεσθαι νόσου. καὶ πάντων μικροῦ δεῖν ἀνθρώπων πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν μετατεθέντων τότε παρὰ τοῦ θεοῦ ἀναδείκνυται ὁ μέγας Βασίλειος, καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἀχαὰβ ὁ Ἠλίας, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἤδη τρόπον τινὰ πεπτωκυίας ἀντιλαμβανόμενος ὥσπερ τινὰ λύχνον ἐκλελοιπότα τὸν τῆς πίστεως λόγον διὰ τῆς ἐνοικούσης αὐτῷ χάριτος ἀναλάμψαι πάλιν ἐποίησεν. καὶ οἷόν τις πυρσὸς τοῖς νύκτωρ διαπλανωμένοις κατὰ τὸ πέλαγος ὑπερφανεὶς τῆς ἐκκλησίας πάντας πρὸς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν

6-7 cf Hebr 11,3 15-16 cf Rom 1,25

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 1 ante ἐπινοίας add ἐπινοεῖν A^{m}C^{a} ὥστε: ὡς E 2 τὸν ἄνθρωπον A^{m}C^{a} ἐμ V^{d} σχήματι C^{a} προσσχήματι A^{m} 3 λεληθὸς: ἀλειθῶς A^{m} ἐπεισήγαγεν M^{2} (ex ἐπανήγαγεν) 4 αὐτὸν: ον fort ex ου corr V^{d} 5 σεβάζεσθαι A^{m}V^{d}C^{a} 6 υἱοῦ: Χριστοῦ A^{m}V^{d}C^{a} ἐπονομαζόμενον G 8 τούτου om F^{b} Χριστοῦ: υἱοῦ GF^{b} 9 ταύτην: ταύτῃ M^{1} (ν adscr M^{2}) DGF^{b} ταύτῃ pr: ταύτην A^{m} λωτρεύειν (sup ω aliquid [α?] eras) G 10 ὅλως A^{m}F^{b} 11 ἄνθρωπος A^{m}F^{b} αὐτοῦ τὴν: τὴν τοῦ διαβόλου F^{b} 12 λέγω om A^{m} ante Εὐδοξίῳ add καὶ E Εὐνομίῳ coll post Ἀετίῳ OMDv ante Εὐνομίῳ add καὶ A^{m}V^{d}C^{a} 14 τῷ ὀνόματι om v 15 τῇ om v τὴν κτίσιν F^{b} 16 τὴν συμμαχίαν A^{m} 17 τῆς om G 19 ὁ μέγας coll ante παρὰ F^{b} 20 ἐπὶ om C^{a} τοῦ: τῷ C^{a} ἤδη om F^{b} τρόπον ἤδη A^{m} πεπτωκώσης F^{b} 22 πάλιν om C^{a} 23 τοῖς om G 24 εὐ////θείαν C^{a} ὁδὸν om A^{m}V^{d}C^{a}E

ἐπέστρεψεν ὑπάρχοις συμπλεκόμενος, στρατηλάταις συμμίσγων, 797 M. βασιλεῦσι παρρησιαζόμενος, ἐπ' ἐκκλησίαις βοῶν, τοὺς πόρρωθεν ἀφεστηκότας καθ' ὁμοιότητα Παύλου δι' ἐπιστολῶν προσαγόμενος, ἐκφεύγων τὰς τῶν συμπλεκομένων λαβάς, οὐκ ἔχων ὅπου κρατηθῇ παρὰ τῶν ἀντιπάλων. κρείττων μὲν γὰρ ἦν τῶν δημευόντων αὐτὸς ἑαυτὸν διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς βασιλείας δημεύσας, τοῦ δὲ κατὰ τὴν ἐξορίαν φόβου ἀπήλλακτο μίαν πατρίδα ἀνθρώπων τὸν παράδεισον εἶναι λέγων, πᾶσαν δὲ τὴν γῆν ὡς κοινὴν τῆς φύσεως ἐξορίαν βλέπων. ὁ δὲ καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκων καὶ πάντοτε διὰ νεκρώσεως ἑκὼν δαπανώμενος πότε ἂν ἐφοβήθη τὸν θάνατον τὸν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἀπειλούμενον; ᾧ γε συμφορὰ ἦν τὸ μὴ πολλάκις δύνασθαι τοὺς τῶν μαρτύρων ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἀληθείας μιμήσασθαι ἑνὶ θανάτῳ ὑπεζευγμένης τῆς φύσεως· ὅς ποτε τῶν ὑπάρχων τινὶ τὸ ἧπαρ ἐξοίσειν αὐτοῦ τῶν σπλάγχνων καταπληκτικῶς ἀπειλήσαντι μειδιάματι τὴν ἀπαίδευτον ἀπειλὴν καταχλευάζων φησί· Χάριν εἴσομαί σοι τῆς προαιρέσεως. καὶ γὰρ οὐ μετρίως ἀνιᾷ τὸ ἧπαρ τοῖς σπλάγχνοις ἐγκείμενον. ἐκβαλὼν οὖν αὐτό, καθὼς ἠπείλησας, τοῦ λυποῦντος ἐλευθερώσεις τὸ σῶμα.

Τί τοίνυν αὐτοῦ τὸ μεθ' ἑτέρους ἁγίους ἐπιδημῆσαι τῷ βίῳ κατασμικρύνει τὴν κατὰ θεὸν εὐδοκίμησιν, ὡς διὰ τοῦτο τῶν ἐπὶ τοῖς ἁγίοις ἑορτῶν ἐλάττω δοκεῖν εἶναι τὴν ἐπὶ τούτῳ πανήγυριν; σκόπησον γάρ, εἰ δοκεῖ, πρὸς ἕνα τινὰ τῶν προλαβόντων ἁγίων τὸν τούτου βίον ἀντεξετάζων. ἠγάπησε τὸν θεὸν ὁ Παῦλος· τοῦτο γὰρ δὴ τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον, τὸ τῆς ἀγάπης λέγω, ἀφ' ἧς πᾶσα πίστις καὶ ἐλπὶς πᾶσα καὶ τὸ ἐξ ὑπομονῆς προσδοκώμενον καὶ τὸ ἐν παντὶ καλῷ ἀμετάπτωτον καὶ τὸ μετὰ παντὸς πνευματικοῦ χαρίσματος τὸ πλέον ἔχειν. ἀλλ' ἐξετάσωμεν, πόσον ἦν ἐν Παύλῳ τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης τὸ μέτρον. ἐρεῖς

24-25 cf Rom 8,25

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 1 ὑπέστρεφεν F^{b}E συνμίσγων A^{m} συμίσγων V^{d} συσσμίγων G 2 ἐκκλησίας DA^{m}V^{d}C^{a}GE 3 ὁμοιότητος F^{b} 4 λαβάς: βολὰς V^{d} βλαβὰς F^{b} ad ὅπου in marg ὅθεν ἂν M^{2} κατηθῇ V^{d1} (corr V^{d2}) 5 κρείττω V^{d} κρεῖττον GF^{b} ἑαυτῶν F^{b} 6 δὲ om OMv 8 γῆν ὡς om E ὡς om C^{a} δέ: γὰρ A^{m}V^{d}C^{a} 9 post πάντοτε add δὲ A^{m} 10 παρά: ἐκ C^{a} 12 ὡς F^{b} 13 τινὰ F^{b} 15 οἴσομαι F^{b} μετρίως: μικρῶς E 16 ἐκβάλλων C^{a} αὐτῷ GF^{b} 17 τὸ σῶμα om F^{b} 20 ἔλαττον G τοῦτο G 21 ante εἰ add παράλληλον GF^{b}E λαβόντων V^{d} 22 τούτω F^{b} 23 τό: τῷ G 23-24 πᾶσα καὶ om G 24 ὑπομονῆς: αὐτῆς F^{b} τὸ (ante ἐν): τῷ GF^{b} ἐν: ἐπὶ E 25 μετὰ eras M^{2} om GF^{b}E 26 ante θεὸν add τὸν A^{m}V^{d}

πάντως, ὅτι ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας· τοῦτον γὰρ ἔδωκε τὸν ἀκρότατον τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης ὅρον ὁ νόμος. οὐκοῦν ὁ πᾶσαν ἑαυτοῦ τὴν καρδίαν τε καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν ἀναθεὶς τῷ θεῷ καὶ πρὸς ἄλλο μηδὲν τῶν κατὰ τὸν βίον τοῦτον σπουδαζομένων ἐπιρρεπῶς διακείμενος ἐν τῷ ἀκροτάτῳ γίνεται τῆς ἀγάπης ὅρῳ. εἰ μὲν οὖν ἔχει τις ἐπιδεῖξαι τὸν τοῦ διδασκάλου βίον περί τι τῶν κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον σπουδαζομένων ἔχοντα τὴν ῥοπὴν οἷον περὶ πλοῦτον ἢ δυναστείαν ἢ κενῆς δόξης ἐπιθυμίαν (τὰς γὰρ ἀνδραποδωδεστέρας ἐπ' αὐτῷ τῶν ἡδονῶν οὐδὲ λέγειν ἄξιον εἰκός ἐστιν), ὅταν τι τούτων εὑρεθῇ σπουδαζόμενον, ἐλαττοῦσθαι λέγειν δεῖ κατ' ἐκεῖνο τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης τὸ μέτρον τῆς ἐπιθυμητικῆς αὐτοῦ διαθέσεως ἀπὸ τοῦ θεοῦ πρὸς τὰ ὑλώδη μεταρρυείσης. εἰ δὲ πάντων τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἐχθρός τις ἦν καὶ πολέμιος, πρότερον μὲν τοῦ ἰδίου βίου πᾶσαν ἐξορίζων τὴν ἐμπαθῆ περὶ ταῦτα διάθεσιν, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν κοινὴν ζωὴν ἐκκαθαίρων τῷ τε διδακτικῷ λόγῳ καὶ τῷ καθ' ἑαυτὸν 800 M.
ὑποδείγματι, δῆλον ἂν εἴη, ὅτι ἐκεῖνο τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης τὸ μέτρον εἶχεν ἐν ἑαυτῷ, οὗ τὸ πλέον οὐκ ἐχώρει ἡ φύσις. ὁ γὰρ ἐξ ὅλης καρδίας τε καὶ ψυχῆς καὶ διανοίας τὸν θεὸν ἀγαπῶν πῶς ἂν ὑπερταθείη πρὸς τὸ πλέον τῆς ἀγάπης μέτρον; χώραν οὐκ ἔχει. οὐκοῦν εἰ ἕνα τῆς τελείας ἀγάπης ὅρον ἐμάθομεν τὸν ἐξ ὅλης καρδίας τῷ θεῷ ἀνακείμενον, ἠγάπων δὲ Παῦλος καὶ Βασίλειος ἐν ὅλῃ καρδίᾳ τῷ θεῷ ἀνακείμενοι, ἓν μέτρον εἶναι τῆς ἀγάπης ἐν ἀμφοτέροις εἰπεῖν τις τολμήσας οὐκ ἂν ἁμάρτοι τῆς ἀληθείας. ἀλλὰ μὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν μείζονα τὴν ἀγάπην ὅ τε ἀπόστολος λέγει, καὶ ἐπιψηφίζει τὸ ὑψηλὸν εὐαγγέλιον.

1 cf Deut 6,5; 30,6; Matth 22,37-38; Marc 12,30; Luc 10,27 23-118,4 cf I Cor 13,1-13

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 1 ante καρδίας add τῆς G ante ψυχῆς add τῆς G τῆς om F^{b}E post διανοίας add αὐτοῦ OMD αὐτοῦ ἠγάπησε θεὸν v 2 δέδωκε C^{a} ante θεὸν add τὸν A^{m}V^{d}G 3 τε om E τὴν ante ψυχὴν om F^{b} 3-4 τὴν ante διάνοιαν sscr V^{d2} 4 τῶν: τὸν A^{m}G τοῦτον om A^{m}V^{d}C^{a} 5 σπουδαζόμενον G 6 δεῖξαι OMDv ἀποδεῖξαι E 6-7 περὶ — κόσμον om G 7 κόσμον: βίον F^{b} σπουδαζόμενον G 8 δυναστείας E ἀνδραποδεστέρας A^{m}C^{a}GF^{b} ἀνδραποδεστέρως V^{d} 9 ἐπ': ἐν A^{m}V^{d}C^{a} λέγειν: εἰπεῖν G εἰκότως G 9-10 ὅταν τι: ὁ παντὶ G ὅ τι ἂν OMDv 10 δεῖ om A^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 11 τὸν om A^{m}F^{b} 12 μεταρύησις A^{m} 13 μὲν om A^{m}C^{a} ἰδίου: ἡδίου F^{b} βίου: λογισμοῦ E 14 δὲ expunx M^{2} 15 ἐγκαθαίρων V^{d} τῷ τε: τότε A^{m}G δεικτικῷ F^{b} 16 δῆλον: λεῖπον A^{m}C^{a} δῆλον λοιπὸν (οι ut vid ex ει mut) V^{d} τὸν om F^{b} 17 ἔχειν V^{d} ἐγχωρεῖ F^{b} ὁ: οἱ F^{b} 18 ἀγαπῶντες F^{b} ὑπερταθείησαν F^{b} ὑπερτιθείη v 19 πλεῖον A^{m}V^{d}C^{a}G post μέτρον add ὃ OMDv χώραν — ἔχει om F^{b} 20 τελείως C^{a} ἐμάθωμεν A^{m}G ἐπιμάθομεν O 21 ἠγάπων — ἀνακείμενοι om F^{b} 22 ἐν: τοῖς F^{b} 23 τῶν om GE 24 post ὑψηλὸν in marg add καὶ προσκύνητον καὶ σωτηριωδέστατον M^{2}

ὁ μὲν ἀπόστολος προφητείας αὐτὴν καὶ γνώσεως προτιμοτέραν λέγων, πίστεως δὲ παγιωτέραν καὶ ἐλπίδος διαρκεστέραν καὶ πάντοτε ἐν τῷ αὐτῷ διαμένουσαν, ἧς ἄνευ ἀνόνητον εἶναι πᾶν τὸ ἐπ' ἀγαθῷ σπουδαζόμενον· ὁ δὲ κύριος πάντα νόμον καὶ πάντα τὰ μυστήρια τὰ προφητικὰ τοῦ τοιούτου ἐξάπτων χαρίσματος πάντων πρωτεύειν τὴν ἀγάπην καὶ αὐτὸς ἀποφαίνεται. εἰ οὖν ἐν τῷ ὑπερέχοντι καὶ περιληπτικῷ τῶν κατορθωμάτων οὐκ ἀπολείπεται τοῦ μεγάλου Παύλου, ἄρα καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσιν, ὧν ἡ ἀγάπη καθηγεῖται καὶ ὅσα ταύτης ἐκφύεται, πάντως οὐκ ἔλαττον ἔχων ἀναφανήσεται. ὥσπερ γὰρ ὁ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μετέχων ἐν πᾶσιν τοῖς τῆς φύσεώς ἐστιν ἰδιώμασιν, οὕτως καὶ ὁ τὸ τέλειον τῆς ἀγάπης ἐν ἑαυτῷ κατορθώσας πάντα, ὅσα συνθεωρεῖται ταύτῃ, τῶν ἀγαθῶν εἴδη μετὰ τοῦ πρωτοτύπου τῶν κατορθωμάτων ἔχει. εἴτε γὰρ πίστις ἐστὶν ἡ σῴζουσα εἴτε διὰ τῆς ἐλπίδος σῳζόμεθα εἴτε δι' ὑπομονῆς τὴν χάριν ἀπεκδεχόμεθα, ἡ ἀγάπη Πάντα πιστεύει καὶ πάντα ἐλπίζει καὶ πάντα ὑπομένει, καθώς φησιν ὁ ἀπόστολος. καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἵνα μὴ τὰ καθ' ἕκαστον λέγοντες διατρίβωμεν, τῆς κατὰ τὴν ἀγάπην ῥίζης βλαστήματα γίνεται, ὅσα τῷ τῆς ἀρετῆς λόγῳ σπουδάζεται, ὥστε τὸν ταύτην ἔχοντα μηδενὸς ἐνδεῶς ἔχειν τῶν ἄλλων.

Ἀλλὰ μὴν εἶχεν ταύτην ὁ μέγας Βασίλειος· οὐδενὸς ἄρα τῶν ἀγαθῶν δι' αὐτῆς ἀπελείπετο. εἰ δὲ πάντα εἶχεν, ἐν οὐδενὶ πάντως ἠλαττοῦτο. ἀλλ' ἐρεῖ τις πάντως, ὅτι τρίτον οὐρανὸν εἶδεν ἐκεῖνος καὶ ἡρπάγη εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι. ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνος φανερῶς διὰ τῆς σαρκὸς ταύτης

4-6 cf Matth 22,35-40 13-14 cf Rom 8,24-25 14-15 I Cor 13,7 22-119,3 cf II Cor 12,2-4

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 1 post ὁ μὲν add οὖν OM^1 (M^2 eras M^3 iterum add) Dv 2 καὶ — διαρκεστέραν om F^b τῷ om F^b 3 ἀνόνητον corr ex ἀνόητον C^{a2} ἐπ': ἐν F^b ἀγαθοῦ v 4 τὰ pr om A^{m}V^{d}C^{a}GF^b τὰ alt om A^{m}V^{d}C^{a}GF^b 5 τῷ τοιούτῳ F^b χαρίσματι F^b προτεύειν A^{m}GF^b 5-6 καὶ αὐτὸς τὴν ἀγάπην A^{m}V^{d}C^a 7 post Παύλου add ὁ διδάσκαλος ἡμῶν F^b ἆρα C^{a}G 8 καὶ — ἐκφύεται om A^{m}V^{d}C^a ante ταύτης add ἐκ OM^1 (eras M^2) Dv φύεται F^b 9 ἀναφανίσκεται V^d ὁ: τὸ F^b 10 τοῖς τῆς φύσεώς om F^b ἐστι coll post πᾶσιν OMDv ἰδίωμα F^b 12 αὐτῇ F^b εἴδη: ἤδη V^{d}GF^b 14 ὑπομένη F^b 16 τὰ alt om F^b 17 ῥίζης in ras ut vid E ante βλαστήματα add ἀλλὰ G βλάστημα OF^{b}v 18 ἔχειν ἐνδεῶς A^{m}V^{d}C^a 20 ἀλλὰ — ταύτην: ταύτην ἔχων OMDv εἶχεν V^d ἔσχεν G ταύτης E ante οὐδενὸς add καὶ F^b ἆρα G 21 ἀπολέλειπτο G ἀπελέλειπτο E εἰ δὲ: ἤδη G ἔσχεν G ἐν om F^b οὐδὲν F^b 22 ante ἠλαττοῦτο add ἀπελείπετο ἢ F^b ἠλάττωτο OMDEv πάντως: ἴσως F^b ἴδεν A^{m}GF^b 23 ῥῆμα V^d 24 ἀνθρώπων A^{m}V^d οὔτε A^{m}V^{d}C^a διὰ: δι' αὐτῆς G

τὴν τοιαύτην χάριν ἐδέξατο. οὐ γὰρ ἐπικρύπτεται τὴν ἀμφιβολίαν λέγων· Εἴτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα· ὁ θεὸς οἶδεν. καὶ περὶ τούτου τολμήσας εἴποι τις ἄν, ὅτι ἐν σώματι τοιοῦτον μὲν εἶδεν οὐδέν, τῇ δὲ ἀσωμάτῳ καὶ νοητῇ θεωρίᾳ οὐκ ἔστιν ὅ τι τούτων ἀφῆκεν ἀθέατον. μάρτυς δὲ τούτων ὁ παρ' αὐτοῦ λόγος, ὅν τε 801 M. ἐφ' ἑαυτοῦ διεξῄει καὶ ὃν κατέλιπεν ἐν συγγράμμασιν. ἐκεῖνος ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἐπὶ τὸ Ἰλλυρικὸν ἐν κύκλῳ περιελθὼν πᾶσι τοῖς διὰ μέσου τὸν εὐαγγελικὸν ἐκήρυξε λόγον· καὶ ὁ τούτου λόγος καὶ τὸ κήρυγμα πᾶσαν μικροῦ δεῖν τὴν οἰκουμένην διέλαβεν, ἐπίσης τοῖς Παύλου λόγοις παρὰ πάντων καὶ αὐτὸς σπουδαζόμενος. παρείσθω δὲ τὰ λοιπά, δι' ὧν ὁ βίος τούτου πρὸς τὸν ἐκείνου συμφέρεται, οἷον ἐσταυρώθη τῷ κόσμῳ ἐκεῖνος καὶ τούτῳ ὁ κόσμος, ἐνέκρωσε τὸ σῶμα ἐκεῖνος, ἐτελείωσε καὶ οὗτος ἐν ἀσθενείᾳ τὴν δύναμιν· Χριστὸς ἦν τὸ ζῆν ἀμφοτέροις, καὶ ὅμοιον ἑκατέρῳ κέρδος ὁ θάνατος, καὶ προτιμοτέρα τοῦ πεπλανημένου βίου ἡ πρὸς τὸν δεσπότην ἀνάλυσις.

Ἢ τὸν Ἰωάννην ἀντιπαραδεῖξαι τῷ διδασκάλῳ δοκεῖ; ἀλλὰ τὸ μὲν προτερεύειν ἐκεῖνον τῶν ἐν γεννητοῖς γυναικῶν καὶ περισσότερον ἔχειν προφήτου τῆς θείας φωνῆς μαρτυρούσης μανίας ἂν εἴη καὶ ἀσεβείας ἅμα ἄλλον ἀντιπαρεξαγαγεῖν τῷ τοιούτῳ βίῳ διὰ συγκρίσεως· ἀλλὰ τοῦ

6-8 cf Rom 15,19 11-12 cf Gal 6,14 12-13 cf Col 3,5; II Cor 12,9 13 cf Phil 1,21 16-18 cf Matth 11,11; 11,9; Luc 7,28; 7,26

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 4 μὲν: μηδὲν G om C^a ἴδεν A^{m}GF^b οὐδὲν εἶδεν Ov καὶ νοητῇ — 5 ἀθέατον: φύσει ταῦτα τεθέατο F^b νοητικῇ E 5 τούτων pr: τοιοῦτον A^{m}V^{d}C^a 6 ἐφ': ἀφ' F^b διεξείη C^{a}F^b κατέλειπεν A^{m}GF^b 7 Ἱερουσαλὴμ F^b ἐλκύκλῳ E 8 καὶ — λόγος om F^b 9 διέλαμψεν G περιέλαβεν F^b ἐπίσης MDA^{m}C^{a}E ἐφίσης G 10 παρὰ πάντων om C^a αὐτὸ σπουδαζόμενον OM^1 (τῶν αὐτοῦ σπουδαζομένων M^2) D (αὐτῶ) v καὶ αὐτὸς om F^b post σπουδαζόμενος add καὶ οὗτος εὑρίσκεται F^b 11 post ἐκείνου add βίου G συμφύρεται V^{d}C^a 12 ἐκεῖνος pr: Παῦλος F^b post κόσμος add ἐσταύρωτο A^{m}V^{d}C^a 13 καὶ οὗτος coll ante τὴν F^b ante Χριστὸς add ὁ E post ζῆν add ἐν F^b 14 ὅμοιον: ὁμοίως OMDv ἴσον F^b 15 πεπλημμελημένου V^d τὸν δεσπότην: θεὸν A^{m}V^{d}C^a 16 ἤ: εἰ A^{m}C^a post ἢ add καὶ OMDv ἢ τὸν: ἧττον τῷ F^b Ἰωάννῃ F^b ἀντεπιδεῖξαι G τὸν διδάσκαλον εἰ δοκὴ (εἰ in ras) F^b μὲν: μὴ C^a 17 προτεύειν V^d post ἐκεῖνον add τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ F^b τῶν: τὸν A^{m}V^{d}GF^b τῷ OM^1 (ν add M^2) v περισσωτέρως G ἔχειν: ι sscr V^{d2} 18 ante προφήτου add τοῦ OMDGv ἅμα om F^b 19 ἄλλον: μᾶλλον V^{d}F^b post ἄλλον (μᾶλλον) add μὲν οὖν A^{m}V^{d}C^a ἀντιπαρεξάγειν A^{m}V^{d}C^a παρεξάγειν G τοῦ om A^{m}V^{d}C^a

τοσούτου καὶ τοιούτου καὶ τὸ κατόπιν ἐλθεῖν τῆς ἀνωτάτω μακαριότητος τὴν ἀπόδειξιν ἔχει. οὑτωσὶ δὲ τὸν λόγον κατανοήσωμεν· οὔτε ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ὁ Ἰωάννης οὔτε κάλαμος ἦν ἀνέμοις ἐνσαλευόμενος, ἠσπάζετο δὲ πρὸ τῶν οἰκουμένων τὴν ἔρημον καὶ πάλιν τοῖς οἰκουμένοις ἐπεχωρίαζεν. μή τις ἄρα ἐπισκήψει τῷ λόγῳ, εἰ τοῦτο προσμαρτυρήσειε καὶ τῷ διδασκάλῳ ἡμῶν ἡ ἀλήθεια, ὡς ἐν τούτοις αὐτὸν τοῦ μεγάλου Ἰωάννου μὴ ἀπολείπεσθαι; τίς οὐκ οἶδεν, ὅπως πᾶσαν μαλακήν τε καὶ τεθρυμμένην τοῦ βίου δίαιταν πολεμίαν ἡγήσατο, ἐν παντὶ τὸ καρτερικὸν καὶ ἀνδρῶδες πρὸ τῶν ἡδέων θηρώμενος, ἡλίῳ θαλπόμενος, κρύει παραβαλλόμενος, νηστείαις καὶ ἐγκρατείαις καταγυμνάζων τὸ σῶμα, ταῖς πόλεσιν ὡς ἐν ἐρήμοις ἐνδιατρίβων (οὐδὲν εἰς ἀρετὴν ἐκ τῆς συντυχίας παραβλαπτόμενος) καὶ πόλεις τὰς ἐρημίας ἀπεργαζόμενος; οὔτε γὰρ ἡ μετὰ τῶν πολλῶν διαγωγὴ τῆς ἀκριβοῦς τι καὶ ἀσφαλοῦς πολιτείας παρέτρεψεν οὔτε, εἰ πρὸς ἑαυτὸν ἐπὶ τὴν ἐσχατιὰν ἐχώρησεν, γυμνωθῆναι τῶν ἐπ' ὠφελείᾳ συνόντων οἷός τε ἦν, ὥστε καὶ ἐπὶ τούτου καθ' ὁμοιότητα τοῦ βαπτιστοῦ πόλιν τὴν ἔρημον γενέσθαι στενοχωρουμένην τοῖς ἐπιρρέουσιν. τὸ δὲ μὴ κάλαμον αὐτὸν εἶναι δι' εὐκολίας πρὸς τὰς ἐναντίας ὑπολήψεις μετακλινόμενον δείκνυσι τὸ ἐν πᾶσι τοῖς παρὰ τὸν βίον κεκριμένοις αὐτῷ ἀμετάπτωτον. ἤρεσεν ἐξ ἀρχῆς ἡ ἀκτημοσύνη· πέτρα τις ἄσειστος ἡ κρίσις ἐγένετο. ἐπεθύμει τοῦ διὰ καθαρότητος προσεγγίζειν τῷ θεῷ· ὄρος ἦν ἡ ἐπιθυμία αὕτη, οὐ κάλαμος. οὐδέποτε γὰρ πρὸς τὰς ἀντιπνοίας τῶν πειρασμῶν ὑπεκλίνετο. τῆς δὲ πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης τὸ πάγιον μόνου ἦν τοῦ

2-3 cf Matth 11,7-8; Luc 7,24-25

$OMDA^mV^dC^aGF^bE$ 1 τοιούτου καὶ τοσούτου $A^mV^dC^aE$ ante τοιούτου add τοῦ D ἀνωτάτω: ἄνω $A^mV^dC^a$ 2 οὑτωσὶ: οὕτως. εἰ F^b οὕτως V^{d1} (corr V^{d2}) κατανθίσωμεν C^a ante οὔτε add οὐκ ἦν OMDv 3 ὁ om F^b sscr V^d ἦν: ἐν F^b σαλευόμενος F^b 4 πρὸς G τῆς οἰκουμένης F^b 5 ἄρα V^dG ἐπισκήψει: ἐπισκήψη A^mV^d νεμέσση G νεμεσήση E μέμφηται F^b ante τῷ add ἣν ἐμεσήσει (in marg ἀντὶ τοῦ μησήση) F^b τούτῳ M^1 (corr M^2) V^dF^b ταῦτα G εἰ coll post τούτῳ (pro τοῦτο) F^b προσμαρτυρήσει v 6 αὐτὸν om G 7 πᾶσαν om OEv 8 ἐν om E 9 ante καὶ add τε GE ἀνδρειῶδες G θηρώμενον E 10 νηστείᾳ G ἐγκρατείᾳ G παραγυμνάζων F^b 11 ἐν expunx M^2 διατρίβων A^mGF^bE ἐς V^{d1} (corr V^{d2}) 12 παραβαλλόμενος A^{m1} (corr A^{m2}) 13 ante οὔτε fort aliquid eras est G μετὰ om F^b τῇ ... διαγωγῇ $A^mV^dC^a$ 14 τι: τε V^{d2} (ε fort ex ι mut) GF^bE ἀσφαλοῦς: ἠσφαλισμένης GF^bE εἰ: ἡ $A^mV^dGF^b$ ἐπὶ fort in ras G 14-15 τῆς ἐσχατιᾶς F^b 15 ἀνεχώρησεν A^mC^a ἀνεχώρησις (-ις in ras) V^d ἀναχώρησις F^b ὠφελείας A^mV^d 17 γίνεσθαι GF^bE ἐπιρέουσιν G 18 ὑποκλινόμενον $A^mV^dC^a$ 19 παραι G^1 (corr G^2) κεκλημένοις A^m κεκλιμένοις C^a 21 τοῦ om $OMDF^bv$ προσεγγίσαι D τῷ om GF^bE 22 τὰς om F^b 23 ὑπεκλίνατο A^m τὸν om F^b πάγιον: πανάγιον G τέλειον F^b

ἀποστόλου διὰ τῶν ἰδίων λόγων ἐνδείξασθαι, τῷ μήτε τὴν ζωὴν μήτε τὸν θάνατον μὴ ἐνεστῶτα μὴ μέλλοντα μήτε τινὰ κτίσιν ἑτέραν δύνασθαι αὐτοῦ τὴν καρδίαν ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης παρώσασθαι. οὕτω καὶ ἐν πᾶσι τοῖς κατ' ἀρετὴν αὐτῷ κεκριμένοις οὐδαμῶς καλαμώδης τις ἦν καὶ ἀβέβαιος τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ διὰ πάντων ὁ βίος εἶχε τὸ ἐν τοῖς καλοῖς ἀμετάπτωτον. παρρησιάζεται πρὸς τὸν Ἡρώδην ὁ 804 M.
Ἰωάννης καὶ οὗτος πρὸς Οὐάλεντα. ἀντεξετάσωμεν δὲ πρὸς ἄλληλα τῶν ἀνδρῶν τούτων τὰ ἀξιώματα. ὁ μὲν μέρους τινὸς τῆς Παλαιστίνης ψήφῳ Ῥωμαίων τὴν δυναστείαν κεκλήρωτο, τούτου δὲ τῆς ἀρχῆς ὅρος ἦν ὅλος μικροῦ δεῖν ὁ τοῦ ἡλίου δρόμος ἐκ τῶν τῆς Περσίδος ὅρων εἰς Βρεττανούς τε καὶ τὰ ἔσχατα τοῦ Ὠκεανοῦ παρατείνων. καὶ τῆς μὲν πρὸς τὸν Ἡρώδην παρρησίας ἦν ὁ σκοπὸς μὴ παρανομεῖν κατὰ γυναίου τινός, ἀλλὰ κολάζειν ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν ὡς ἀπειρημένην τῷ νόμῳ. ἡ δὲ πρὸς Οὐάλεντα τοῦ διδασκάλου παρρησία τίς ἦν; ἄσυλόν τε καὶ ἀμίαντον τὴν πίστιν ἐᾶν, ἧς ἡ παρανομία πάσης τῆς οἰκουμένης ἄγος ἐγίνετο. ἀντιτιθέτω τοίνυν ὁ δίκαιος τῶν πραγμάτων ἐξεταστὴς τήν τε δυναστείαν τῇ δυναστείᾳ καὶ τὸν σκοπὸν τῆς παρρησίας ταύτης πρὸς τὴν παρρησίαν ἐκείνην. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐν τῷ σώματι τοῦ Ἡρώδου τὸ ἄγος περιωρίζετο, ἐνταῦθα δὲ πάσης ἦν ἀδικία τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἡ παρανομία τῆς πίστεως. ἐκεῖνος μέχρι θανάτου ἐμμένει τῇ παρρησίᾳ, καὶ τούτῳ πέρας τῆς παρρησίας ἐξορία γίνεται, τοῦτο τοῦ βασιλέως ἀντὶ τῆς ἐπιθανατίου ψήφου καταδικάσαντος. ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ἀποθανὼν ζῆν ἐπιστεύετο, καὶ Βασιλείῳ παρ' αὐτῶν τῶν

1-3 cf Rom 8,38-39 11-12 cf Matth 14,4

$OMDA^mV^dC^aGF^bE$ 1 ἐνδείξασθαι coll ante διὰ $A^mV^dC^a$ τῷ: τὸ GF^b 2 μὴ ante ἐνεστῶτα: μήτε $DA^mV^dC^a$ μὴ ante μέλλοντα: μήτε $A^mV^dC^a$ ἑτέραν om $A^mV^dC^a$ 3 αὐτῷ $A^mV^dC^a$ τὸν om F^bE παρρώσασθαι V^{d1} (corr V^{d2}) 4 οὕτως GF^b κατὰ E κεχριμμένοις F^b οὐδαμοῦ GF^bE 5 διὰ: καὶ F^b ἔσχεν G 6 ἀδιάπτωτον $A^mV^dC^a$ ὁ om OMDv 7 δὲ: δὴ E om A^mC^a 8 τούτων τῶν ἄνδρων G μέρος V^d 9 τούτῳ V^dC^a τούτο A^m τούτους G^1 (corr G^2) 10 ὅλος om F^b 11 βρετανούς V^dF^b 12 γυναικὸς A^m 13 post ἀλλὰ add καὶ E ἀπκρημένην A^m ἀπηρρημένην F^b 15 ἐὰν G ἐαν ἡς η A^{m1} ἐᾶν ἧς ἡ A^{m2} post τῆς add γῆς καὶ G 16 ἄλγος F^b ἐγένετο G ἀντιθέτω Ov 17 τῇ δυναστείᾳ om A^mG 18 πρὸς τὴν: ἡ E παρρησία ἐκείνη E ἐν: ν sscr V^d 19 ἄλγος F^b ἀδικίας V^dE 20 ἐκεῖνος coll post ἐμμένει F^b ἐνμένη A^m 21 καὶ — παρρησίας om A^mG ante πέρας add τὸ V^dC^a ante ἐξορία add ἡ F^b τούτω F^b

ἐχθρῶν ἡ τῆς ἐξορίας ἀναλύεται ψῆφος οὐδὲν διὰ τῆς ἀπειλῆς μαλακισθέντι περὶ τὴν ἔνστασιν.

Ἆρα τολμήσωμεν καὶ ἐπὶ τὸν ὑψηλὸν Ἠλίαν ἀναβῆναι τῷ λόγῳ καὶ δεῖξαι τὸν καθ' ἡμᾶς διδάσκαλον πρὸς τὴν ἐκείνου χάριν τῷ βίῳ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὁμοιούμενον; ἀλλὰ τὴν μὲν ἐπὶ τοῦ φλογίνου ἅρματος διφρείαν καὶ τὴν τῶν πυρίνων ἡνιόχησιν ἵππων καὶ τὴν πρὸς τὸ ὑπερκείμενον τῆς ἄνω λήξεως μεταχώρησιν μηδεὶς ἀπαιτείτω τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν (οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνος ἐν τοῖς ὅροις μένων τῆς φύσεως ἀπαθὴς ἐν τῷ πυρὶ διεσῴζετο, πρὸς τὸ ἀνωφερές τε καὶ κοῦφον θείᾳ δυνάμει μετασκευάζων τὸ ἐμβριθές τε καὶ γήϊνον) μήθ' ὅτι τὸν ἑαυτοῦ λόγον οἷόν τινα κλεῖν ἐποιεῖτο τῆς ἐξ οὐρανοῦ χορηγίας ἀνιείς τε, ὅτε βούλοιτο, καὶ ἀποκλείων πάλιν κατ' ἐξουσίαν, ὅτε τοῦτο πράττειν ἄμεινον ᾤετο. ἀλλὰ καὶ τὸ εἰς πολὺν αὐτὸν διαρκέσαι χρόνον ἀπόσιτον μιᾷ τροφῇ τοῦ ἐγκρυφίου ἐκείνου ὀλυρίτου ἐν ὁμοίῳ τὴν δύναμιν αὐτοῦ διασῴζοντα μέχρις ἡμερῶν τεσσαράκοντα· παρείσθω καὶ τοῦτο ὡς μεῖζον ἢ κατὰ ἄνθρωπον. ἄπορος γὰρ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τῶν ὑπὲρ φύσιν ἡ μίμησις. σιγάσθω δὲ μετὰ τούτων ὅ τε βραχὺς ἐκεῖνος τοῦ ἀλεύρου κέραμος καὶ ὁ τοῦ ἐλαίου καμψάκης, διαρκῶν ἑκάτερος πρὸς τὴν χρείαν ἐν τῇ τῆς τροφῆς χορηγίᾳ καὶ παντὶ τῷ τοῦ λιμοῦ χρόνῳ συμπαρατείνων τὴν χάριν εἰς ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ. τὰ γὰρ τῆς ἄνωθεν ἐνεργείας θαύματα ἰδιάζουσαν ἐπὶ τῶν ἔργων ἔχει τὴν δύναμιν. καὶ οὐχ ἄν τις εὐλόγως ἀνθρωπίνῃ φύσει τὰς τοιαύτας θαυματοποιΐας λογίσαιτο.

805 M. Τίνα οὖν ἐστιν, ὅσα τοῦ διδασκάλου ἡμῶν πρὸς τὰ ἐν τῷ προφήτῃ θεωρούμενα τὴν κοινωνίαν ἔχει; ζῆλος πίστεως, δυσμένεια κατὰ τῶν

5-6 cf IV Regn 2,11 13-15 cf III Regn 19,6-8 17-20 cf III Regn 17,12.14.16; 18,1

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 1 ἀνελύετο F^{b} τὴν ἀπειλὴν G μαλακισθέντι: ι post τ in ras V^{d} μαλακισθέντα C^{a} 2 περὶ: διὰ A^{m}V^{d}C^{a}GF^{b} post ἔνστασιν add τῆς πίστεως F^{b} 3 ἄρα A^{m} τολμήσομεν F^{b}E τολμήσαιμεν OMDv 4 τῷ βίῳ om F^{b} 5 τοῦ καθ' F^{b} τὴν: τὸ F^{b} μὲν om V^{d} φλογίνου: πυρίνου C^{a}F^{b} 6 πυρίνων: φλογίνων F^{b} 8 ἀποθὴς V^{d} 9 post διεσῴζετο in marg add ἀλλὰ M^{2} post θείᾳ add δὲ μᾶλλον F^{b} 10 τε om A^{m1} (sscr A^{m2}) V^{d}C^{a} μηδ' F^{b}E τῷ ... λόγῳ F^{b} 11 ἀνεῖς G βούλεται F^{b} 12 τοῦτο: τοῦ V^{d} ἄμεινον om F^{b} 13 τὸ εἰς: εἰς τὸ GF^{b}E αὐτῷ F^{b} ad ἀπόσιτον in marg add αβρωτον F^{b2} 14 ἐνκρυφίας G ἐκείνου coll post ὀλυρίτου G post ἐκείνου add τοῦ A^{m}V^{d}C^{a} 'Ολλυρίτου D ἑαυτοῦ A^{m}V^{d}E 15 διασώζοντος F^{b} 16 μείζων G 17 δὲ om F^{b}E τοῦτον G τούτου E 18 καμψάκης M^{1} καψάκης M^{2} 19 τῷ coll post λίμου OMDv om V^{d}E 20 εἰς — ἕξ om A^{m}V^{d}C^{a}F^{b} 23 λογίσοιτο A^{m}V^{d}C^{a} 25 τὴν: πλὴν G (non distinx post ἔχει) ζήλου G δυσμένειαν G

ἀθετούντων, ἀγάπη πρὸς τὸν θεόν, ἐπιθυμία τοῦ ὄντως ὄντος πρὸς οὐδὲν τῶν ὑλικῶν ἀπορρέουσα, ζωὴ διὰ πάντων ἐξητασμένη, βίος κατεσκληκώς, βλέμμα τῷ τόνῳ τῆς ψυχῆς συντεινόμενον, σεμνότης ἀνεπιτήδευτος, ἡσυχία λόγου ἐνεργεστέρα, φροντὶς περὶ τῶν ἐλπιζομένων, καταφρόνησις τῶν ὁρωμένων, ὁμοτιμία πρὸς πᾶν τὸ φαινόμενον, εἴτε τι τῶν ὑπερόγκων ἐν ἀξιώματι τύχοι εἴτε τῶν ταπεινῶν τι καὶ ἀπερριμμένων προφαίνοιτο. ταῦτά ἐστι καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐν οἷς μιμεῖται ὁ τοῦ διδασκάλου βίος τὰ τοῦ Ἠλίου θαύματα. εἰ δέ τις προφέρει τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν τὴν ἀσιτίαν, καὶ ἡμεῖς τοῦ διδασκάλου τὴν διὰ παντὸς τοῦ βίου ὀλιγοσιτίαν ἀντιπροσοίσομεν. γειτνιάζει γάρ πως τῷ ἀσίτῳ τὸ ὀλιγόσιτον καὶ μάλιστα, ὅταν τὸ μὲν ἐν ὀλίγῳ γένηται χρόνῳ, τὸ δὲ πρὸς πάντα διαρκέσῃ τὸν βίον. ἄλλως τε κἀκεῖ μὲν ὁ ὀλυρίτης ἐκεῖνος ἐγκρυφίας διεκράτει τοῦ προφήτου τὸν τόνον ἔχων τι πάντως ἐν ἑαυτῷ τοιοῦτον, ᾧ συνετηρεῖτο τοῦ προσενεγκαμένου τὴν τροφὴν ταύτην ἡ δύναμις. τεκμήριον δέ, ὅτι οὐχὶ τῶν ὁμοφύλων τις αὐτῷ σιτοποιήσας τὴν τροφὴν παρεθήκατο, ἀλλ' ἀγγελικῆς παρασκευῆς ἐνεφορήθη, ὅθεν αὐτῷ πλήρης τε καὶ ἀδιάπνευστος ἦν ἡ διὰ τῆς τροφῆς ἐκείνης ἐγγινομένη τῷ σώματι δύναμις. ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν καινοτομηθείσης τῆς συνηθείας μέτρον τῆς τροφῆς ὁ λογισμὸς ἦν τοσοῦτον παρέχων τῷ σώματι, οὐχ ὅσον ἡ φύσις ἐβούλετο, ἀλλ' ὅσον ὁ τῆς ἐγκρατείας ἐνεκελεύετο νόμος. ἡ δὲ ἱερωσύνη τοῦ διδασκάλου μιμεῖται τὰ τῆς ἱερωσύνης τοῦ προφήτου αἰνίγματα διὰ τοῦ τρισσεύειν ἐν τῷ

21-22 cf III Regn 18,37-38

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 1 ἀθεούντων F^{b} τὸν om F^{b} ὄντος ὄντως OM^{1} (corr M^{2}) v ὄντως om D 2 ἀπορέουσα A^{m} ζωῇ GF^{b} ἐξισταμένη A^{m}C^{a} 4 ἐνεργοτέρα A^{m}V^{d2} (ex ἐργοτέρα) GE 5 πᾶν τὸ: πάντα E 6 εἴτε pr: εἰ γέ F^{b} τι pr: τις F^{b} v om E τι alt: τε OMC^{a}v τις F^{b} om A^{m}V^{d} 7 ἀπεριμμένων sscr ρ M ἀπεριμμένων A^{m}G ἀπερριμένων V^{d} ἀπερημμένων F^{b} προφέροιτο A^{m}V^{d}C^{a} προφήνοιτο F^{b} 8 προσφέρει A^{m}C^{a}G πρὸσ φέρῃ F^{b} 9 ἀσιτίαν: νιστείαν F^{b} post διδασκάλου add ἡμῶν GE 10 ἀντιπροσθήσομεν F^{b} ἀντιπροσοίσωμεν C^{a} πως: πρὸς F^{b} 11 ἀποσίτῳ V^{d} τῷ ὀλιγοσίτῳ τὸ ἄσιτον F^{b} τῷ μὲν ὀλίγῳ F^{b} 11-12 χρόνῳ γένηται V^{d} 12 διαρκὲς ἦ E διαρκέσει MA^{m}V^{d1} (corr V^{d2}) C^{a}GF^{b} μὲν κἀκεῖ A^{m}V^{d}C^{a} 'Ολλυρίτης D 13 ἐνκρυφίας A^{m}GF^{b} ἔχον A^{m}G 14 ᾧ: ὁ A^{m}F^{b} ὡς G συνετήρει τὸ F^{b} συνετρεῖτο E 15 οὐχὶ: οὐ F^{b} 16 σιτοποιήσας: το sscr V^{d} post τροφὴν add αὐτοῦ G παρέθηκεν F^{b} ἀλλὰ F^{b} 17 τε om A^{m}V^{d}C^{a} ἀδιάπνευστος: ος in ras V^{d} 18 ἐνγινομένη G 19 μέτρῳ (post μέτρῳ distinx) F^{b} ἦν om F^{b} 20 παρέχον A^{m} παρίσχων F^{b} ἐβούλετο om F^{b} 21 ἐκελεύετο V^{d1} (corr V^{d2}) διεκελεύετο E 22 τὰ om F^{b} αἴνιγμα F^{b} τρισεύειν C^{a}

λόγῳ τῆς πίστεως τὸ οὐράνιον πῦρ πρὸς τὰς ἱερουργίας ἐφελκομένη· πῦρ δὲ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος δύναμιν καλεῖσθαι πολλαχῇ παρὰ τῆς γραφῆς ἐδιδάχθημεν. αὐχμὸν δὲ γῆς ὁ διδάσκαλος οὔτε ἔλυσεν οὔτε ἐπήγαγεν. ἐκεῖ δὲ ὁ μέγας προφήτης πλήξας τῇ μάστιγι τῆς ἀνομβρίας τὴν γῆν ὁ αὐτὸς καὶ ἰατρὸς τοῦ τραύματος γίνεται ἐφάμιλλον τῇ ἀλγηδόνι τῆς μάστιγος τὴν ἐκ τῆς θεραπείας ἄνεσιν αὐτοῖς χαριζόμενος. εἰ δὲ χρή τι καὶ πρὸς τοῦτο τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἡλίου θαῦμα εἰπεῖν· θείᾳ βουλήσει τῆς τοιαύτης ποτὲ συμφορᾶς ἀπειληθείσης καὶ ξηροῦ παντὸς τοῦ χειμερίου καιροῦ παραδραμόντος καὶ μηδεμιᾶς καρπῶν ὑποφαινομένης ἐλπίδος, τότε προσπεσὼν τῷ θεῷ ὁ διδάσκαλος μέχρι τῆς ἀπειλῆς τὸν φόβον ἔστησεν, λιταῖς τὸ θεῖον ἱλεωσάμενος καὶ λύσας διὰ προσευχῶν τὴν τῆς ἀνομβρίας κατήφειαν. ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ λιμοῦ παραμυθίας, ἣν ἐπὶ μιᾶς ἐνεδείξατο χήρας ὁ μέγας Ἡλίας, ἔχει τι καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς βίος ἐπὶ τοῦ διδασκάλου ὁμοίωμα. λιμοῦ γάρ ποτε χαλεποῦ καταπονοῦντος αὐτήν τε τὴν πόλιν, ἐν ᾗ διαιτώμενος ἐτύγχανεν, καὶ πᾶσαν τὴν ὑποτε-
808 M. λοῦσαν χώραν τῇ πόλει τὰς ἑαυτοῦ κτήσεις ἀποδόμενος καὶ εἰς τροφὰς διαμείψας τὰ χρήματα, ὅτε σπάνιον ἦν καὶ τοὺς σφόδρα παρεσκευασμένους τράπεζαν ἑαυτοῖς παραστήσασθαι, διήρκεσεν ἐκεῖνος ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τοῦ λιμοῦ τρέφων τούς τε πανταχόθεν συρρέοντας καὶ τὴν νεολέαν παντὸς τοῦ δήμου τῆς πόλεως, ὡς καὶ τοῖς τῶν Ἰουδαίων παισὶν ἐκ τοῦ ἴσου προθεῖναι τῆς φιλανθρωπίας ταύτης τὴν μετουσίαν. διαφέρει δὲ πάντως οὐδὲν ἢ διὰ καμψάκου τὴν θείαν ἐντολὴν ἢ διά τινος ἄλλης ἀφορμῆς ἐκπληρῶσαι. ἡ γὰρ παραμυθία τῶν δεομένων οὐ ζητεῖ

4-6 cf III Regn 17,1; 18,1 et 45   12-13 cf III Regn 17,13-16

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E   1 ἱερουγίας V^d 2 καλεῖσθαι coll ante δύναμιν F^b post πολλαχῇ A^{m}V^{d}C^a πολλαχοῦ F^b 3 ante γραφῆς add θείας F^b 4 προφήτης: Ἡλίας E   πλήξας: ἐκπαιδεύσας E   5 καὶ om A^{m}V^{d}C^{a}F^b τραύματος: θαύματος G   ἐφ ἅμιλον F^b post τῇ 1-2 litt eras V^d 6 αὐτοῖς ἄνεσιν G   εἰ: ἡ F^b 7 τι χρὴ G   τι om F^b καὶ om G   τοῦτο: ταῦτα G τὸ τοιοῦτον E   8 τοιαύτης: αὐτῆς E   συμφορᾶς ποτε G   8-9 παντὸς — καιροῦ om A^m 9 χειμερρίου G   μὴ δὲ μιᾶς E   10 τότε — ἀπειλῆς om F^b θεῷ: κυρίῳ E   11 λιταῖς: εὐχαῖς A^{m}V^{d}C^a προσευχῆς A^{m}V^{d}C^{a}E   12 τὴν ... παραμυθείαν F^b 13 τι om E   14 ἐπὶ om A^{m}V^{d}C^a χαλεποῦ: χαλεπῶς E om F^b 15 ἔτυχε GF^{b}E   16 ante χώραν add αὐτῇ F^b τῇ πόλει χώραν OMDv   τῇ πόλει om F^b post πόλει lacuna usque ad 126,2 ἀρετὴν i.e. unum folium deest O   17 παρασκευασμένους G   18 τῷ om F^b 19 διατρέφων F^b τε om G   ἐπιρρέοντας F^b νεολίαν G νεόλεκτον F^b 21 προθῆναι A^{m}G προσθῆναι C^a προστεθῆναι F^b προτιθέναι MDv   ταύτης om A^{m}V^{d}C^{a}F^b τὴν μετουσίαν: τὸν ἔλεον F^b 22 καμφάκου: μ eras M^2 θείαν om A^{m}V^{d}C^a 22-23 δι' ἄλλης τινος G   23 πληρῶσαι A^{m}V^{d}C^a

τὸ πόθεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ γινόμενον βλέπει. εἰ δὲ ἀνωφερὴς ὁ Ἡλίας διὰ πυρὸς ἐγένετο, θαυμαστὸν μὲν καὶ τοῦτο καὶ ὑπὲρ λόγον τὸ θαῦμα. πλὴν οὐκ ἀπόβλητον καὶ τὸ ἕτερον εἶδος τῆς ἐπὶ τὸ ἄνω φορᾶς, ὅταν τις διὰ τῆς ὑψηλῆς πολιτείας ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἀνοικίζηται διὰ τοῦ πνεύματος ἅρμα τὰς ἀρετὰς ποιησάμενος. ὅπερ δὴ κατωρθῶσθαι τῷ διδασκάλῳ πᾶς ὁ εὐγνωμόνως τὰ κατ' αὐτὸν ἐξετάζων συνθήσεται.

Ἆρα χρὴ καὶ τοῦ Σαμουὴλ κατατολμῆσαι τῷ λόγῳ; ἀλλ' ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσι τῶν πρωτείων τῷ προφήτῃ παραχωρήσαντες πρὸς δύο τινὰ τῶν περὶ αὐτοῦ λεγομένων καὶ τὰ περὶ τὸν διδάσκαλον ἡμῶν οἰκείως ἔχοντα δείξομεν. θεόσδοτος ἀμφοτέρων ἡ γέννησις ἦν. ὡς γὰρ ἐκεῖνον ἡ μήτηρ, οὕτω καὶ τοῦτον ἐξ αἰτήσεως θείας ὁ πατὴρ ἐτεκνώσατο. καὶ ἀρρωστίᾳ ποτὲ συσχεθέντος ἐπιθανατίῳ ἔτι ἐν τῷ νέῳ τῆς ἡλικίας εἶδεν ὁ πατὴρ ἐπιφανέντα αὐτῷ κατὰ τὴν ἐνύπνιον ὄψιν τὸν κύριον τὸν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὸν παῖδα τῷ βασιλικῷ χαρισάμενον κἀκεῖνα εἰπόντα πρὸς τοῦτον, ἃ πρὸς ἐκεῖνον εἶπεν ὁ κύριος, ὅτι Πορεύου, ὁ υἱός σου ζῇ. οὗ τὴν πίστιν καὶ αὐτὸς μιμησάμενος τὸν αὐτὸν ἐπὶ τῇ πίστει καρπὸν ἐκομίσατο τὴν τοῦ υἱοῦ σωτηρίαν ἐκ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ κυρίου δεξάμενος. ἓν μὲν δὴ τοῦτο τοῖς θαύμασι τοῦ Σαμουὴλ ἀνατίθεμεν. ἕτερον δέ, ὅτι τὸ εἶδος τῆς ἱερουργίας τὸ αὐτὸ τοῖς δύο διεσπουδάσθη. εἰρηνικὰς γὰρ προσήγαγον ἀμφότεροι τῷ θεῷ τὰς θυσίας ὑπὲρ τῆς τῶν πολεμίων ἀναιρέσεως ἱερουργοῦντες, ὁ μὲν ἐπὶ τῇ καταλύσει τῶν αἱρέσεων, ὁ δὲ κατὰ τῶν ἀλλοφύλων τοῦτο ποιῶν.

Μωϋσῆς δὲ ὁ μέγας κοινὸν πρόκειται πᾶσι τοῖς πρὸς ἀρετὴν ὁρῶσιν

7sq cf Exod 2,5-11; Hebr 11,23-30   10sq cf I Regn 1,11 et 20   16 Joh 4,50   20-21 cf Hebr 11,32-34   22 cf I Regn 7,7-13

MDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E   1 πρὸς om F^b προσγινόμενον F^b ἀναφερὴς G   1-2 διὰ πυρὸς coll ante ὁ Ἡλίας MDE om v   3 τὸ ante ἄνω: τὰ C^a τῶ G   3-4 ὅτ' ἄν τις M ὅ τάν τις E   4 ante εἰς add ἑαυτὸν GE   ἀνοικίζεται F^b ἀνοικίζῃ E οἰκίζει G ἀνοικίζεται coll post πνεύματος (5) A^{m}V^{d}C^a 5 ὅπερ: καίπερ G   6 εὐγνόμον ὡς G   κατ' corr ex κατὰ M^2 7 ante χρὴ add τί GE ὅτι F^b 9 τινας F^b 10 δείξωμεν A^{m}C^{a}GF^b ἀμφοτέρων sscr οις F^b ὡς γὰρ: ὥσπερ F^b 12 ἐν τῷ om A^{m}V^{d}C^a 13 ἴδεν M^1 (corr M^2) A^{m}V^{d}G   14 τὸν παῖδα om A^{m}V^{d}C^a post χαρισάμενον add τὸν υἱὸν A^{m}V^{d}C^a 15 κἀκεῖνο A^{m}V^{d}C^a πρὸς (ante τοῦτον): πρὸ E   τοῦτον: αὐτὸν GF^{b}E   ἃ: ὃ A^{m}V^{d}C^a ὅτι om F^b 16 σου sscr V^d 17 ἐκομίσατο: ἐκληρώσατο G   18 ἐκδεξάμενος A^{m}V^{d}C^a 19 ἀνατίθαιμεν F^b 20 συνεσπουδάσθη MDv   γὰρ om C^{a}v   προσῆγον E   ἀμφότεροι coll ante προσήσαγον (προσῆγον) F^{b}E   τῷ θεῷ om A^{m}V^{d}C^a 22 ante τοῦτο add σφαγιαζόμενος G   23 Μωσῆς G   πρὸς: κατ' F^b ὁρῶσιν coll post τοῖς A^{m}V^{d}C^a

ὑπόδειγμα, καὶ οὐκ ἄν τις πλημμελοίη τοῦ ἰδίου βίου σκοπὸν τὴν ἀρετὴν τοῦ νομοθέτου ποιούμενος. οὐκοῦν ἀνεπίφθονον πάντως ἂν εἴη δεῖξαι τὸν διδάσκαλον ἡμῶν, ἐν οἷς οἷός τε ἦν τὸν νομοθέτην ἐπὶ τοῦ βίου μιμούμενον. ἐν τίσι τοίνυν ἡ μίμησις ἦν; ἄρχουσά τις τῶν Αἰγυπτίων εἰσποιησαμένη τὸν Μωϋσέα παιδεύει τὴν ἐγχώριον παίδευσιν οὐκ
809 M. ἀποστάντα τοῦ μητρῴου μαζοῦ, ἕως ἔδει τὴν πρώτην ἡλικίαν τῇ τοιαύτῃ τροφῇ τιθηνήσασθαι. τοῦτο καὶ τῷ διδασκάλῳ μαρτυρεῖ ἡ ἀλήθεια· ἀνατρεφόμενος γὰρ ὑπὸ τῆς ἔξω σοφίας ἀεὶ τοῦ μαζοῦ τῆς ἐκκλησίας εἴχετο τοῖς ἐντεῦθεν διδάγμασι τὴν ψυχὴν αὔξων καὶ ἁδρυνόμενος. ἠρνήσατο μετὰ ταῦτα ὁ Μωϋσῆς τῆς ψευδωνύμου μητρὸς τὴν σεσοφισμένην συγγένειαν. οὐδὲ οὗτος παρέμεινεν ἐπιπολὺ νομίζεσθαι τοῦτο, ᾧ ἐπῃσχύνετο. πᾶσαν γὰρ τὴν ἐκ τῶν ἔξωθεν λόγων δόξαν ἀποσεισάμενος, ὥσπερ τὴν βασιλείαν ἐκεῖνος, πρὸς τὸν ταπεινὸν ἀπηυτομόλησε βίον, καθάπερ καὶ τοὺς Ἑβραίους ὁ Μωϋσῆς προτιμοτέρους τῶν Αἰγυπτίων θησαυρῶν ἐποιήσατο. τῆς δὲ φύσεως ἐφ' ἑκάστου τὸ ἑαυτῆς ἐνεργούσης (ἑκάστου γὰρ Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος) οὐδὲ οὗτος ἐκτὸς ἦν τῆς τοῦ Αἰγυπτίου λογισμοῦ μάχης, ἣν ἐπῆγε τῷ καθαρεύοντι, ἀλλὰ συμμαχῶν τῷ βελτίονι νεκρὸν ποιεῖ τὸν κακῶς τῷ Ἑβραίῳ ἐπεγειρόμενον. Ἑβραῖος δὲ ἦν λογισμὸς ὁ ἐκκεκαθαρμένος καὶ ἀμόλυντος. ὁ γὰρ διὰ τοῦ νεκρῶσαι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς μέλη τῇ ψυχῇ συμμαχῶν μιμεῖται τοῦ Μωϋσέως τὴν ἀριστείαν, ἣν κατὰ τοῦ Αἰγυπτίου ἐνήργησεν. παραδραμεῖν δὲ προσήκει τὰ πολλὰ τῆς ἱστορίας, ὡς ἂν μὴ πολὺν ὄχλον ἐπάγοι τῇ ἀκοῇ τὸ πάντα δι' ἀκριβείας ἐθέλειν

4sq cf Exod 2,5-11 5-6 cf Act 7,22 16 cf Gal 5,17 20-21 cf Col 3,5

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 1 βίου om G 2 post ἀρετὴν denuo inc O ποιησάμενος G ἂν: ἀεὶ D om OM^{1} (add M^{2}) v 3 οἷόν F^{b}E οἷός ut vid corr ex οἷς V^{d} 4 μιμούμενος A^{m}C^{a}G 5 Μωσέα GE ἐνχώριον GF^{b} 6 ἀποστηστ E ἕως: ὡς F^{b} ἔδει: εἰς E 10 Μωσῆς G 11 οὕτως C^{a} ἐπὶ πολὺ DV^{d}C^{a}E τοῦτο νομίζεσθαι G 12 ᾧ: ὁ A^{m}E ὃ G om F^{b} ἐπ' αισχυνόμενος F^{b} 13 ὥσπερ: ὅπερ G βασιλίδα V^{d}GE 14 ante καθάπερ add καὶ C^{a} Μωσῆς GF^{b} 15 ἐμποιησάμενος F^{b} ἐφ': φ (= litt ornata in marg) in ras M om E τῷ G 16 ἑκάστου: ἑκάστῳ G ἐν πᾶσι A^{m}V^{d}C^{a}F^{b} ἐπεθύμει G 17 ἐκτὸς om C^{a} ἐπῆγε: ἐπίγαγεν F^{b} ἐπήγαγεν G^{1} (corr G^{2}) καθαρεύοντι: οντι ut vid in ras V^{d} 18 ἐποίει OMDv 19 ἦν om OMDv ἐκκαθαρμένος A^{m}C^{a} ἐκξκαθαρμένος V^{d} κεκαθαρμένος F^{b} 20 ante καὶ add τε E τοῦ: τῷ F^{b} τῆς om G μέλη in marg add D μέλη τὰ coll post τὰ G τῇ ψυχῇ om G 21 Μωυσέος E Μωσέως V^{d1} (corr V^{d2}) G 23 ἐπάγῃ E ἐπαγάγῃ C^{a} post ἀκοῇ una litt eras G τὸ: ὁ A^{m}V^{d}C^{a} θέλειν F^{b}v θέλων A^{m}V^{d}C^{a}

ἐκτίθεσθαι, ὅσα τε ἐπὶ Μωϋσέως ὁ λόγος κατέχει καὶ ἐν οἷς ἐγένετο τοῦ διδασκάλου ἡ πρὸς τὸν νομοθέτην ὁμοίωσις. κατέλιπε τὴν Αἴγυπτον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αἰγυπτίου ὁ Μωϋσῆς καὶ πολὺν ἐν τῷ μέσῳ διῆγεν χρόνον ἐφ' ἑαυτοῦ ἰδιάζων. κατέλιπε καὶ οὗτος τοὺς ἐν ἄστει θορύβους καὶ τὰς ὑλικὰς ταύτας περιηχήσεις καὶ ἦν ἐπὶ τῆς ἐσχατιᾶς προσφιλοσοφῶν τῷ θεῷ. κατελάμφθη τῷ φωτὶ διὰ τῆς βάτου ἐκεῖνος. ἔχομέν τι συγγενὲς τῇ ὀπτασίᾳ ταύτῃ καὶ ἐπὶ τούτου εἰπεῖν· ὅτι νυκτὸς οὔσης γίνεται αὐτῷ φωτὸς ἔλλαμψις κατὰ τὸν οἶκον προσευχομένῳ· ἄϋλον δέ τι τὸ φῶς ἦν ἐκεῖνο θείᾳ δυνάμει καταφωτίζον τὸ οἴκημα, ὑπ' οὐδενὸς πράγματος ὑλικοῦ ἐξαπτόμενον. σῴζει τὸν λαὸν ὁ Μωϋσῆς ἐκ τοῦ τυράννου ῥυσάμενος. μαρτυρεῖ τὰ ἴσα τῷ καθ' ἡμᾶς νομοθέτῃ ὁ λαὸς οὗτος, οὗ διὰ τῆς ἱερωσύνης πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ καθηγήσατο. καὶ τί χρὴ τὰ καθ' ἕκαστον λέγειν, ὅσους διήγαγε καὶ οὗτος διὰ τοῦ ὕδατος, ὅσοις διὰ τοῦ λόγου τὸν στῦλον τοῦ πυρὸς ἐδᾳδούχησεν, ὅσους τῇ τοῦ πνεύματος νεφέλῃ διέσωσεν, ὅσους ἔθρεψε τῇ οὐρανίᾳ τροφῇ, ὅπως ἐμιμεῖτο τὴν πέτραν, ᾗ ποτε τῷ ξύλῳ ἀνεστομώθη τὸ ὕδωρ, τουτέστιν ᾗ ποτε ὁ τοῦ σταυροῦ τύπος τοῦ στόματος ἔθιγεν, ὅπως ἐπότιζε τοὺς διψῶντας τοῦ ὕδατος ἐκείνου τῷ πλήθει τῆς ἐπιρροῆς τὰς ἀβύσσους μιμούμενος, οἵαν μαρτυρίου σκηνὴν καὶ σωματικῶς μὲν ἐν τῷ προαστείῳ κατεσκευάσατο τοὺς πτωχοὺς τῷ σώματι πτωχοὺς τῷ πνεύματι διὰ τῆς ἀγαθῆς διδασκαλίας εἶναι ποιήσας, ὥστε αὐτοῖς

2-4 cf Exod 2,11-15 6 cf Exod 3,2-5; Act 7,30 10-11 cf Exod 3,8-10 11-13 cf Hebr 8,6 13-14 cf Exod 13,18; 14,21-22 14-19 cf I Cor 10,1-4 14-15 cf Exod 13,21 15-16 cf Exod 16,4sqq 16-19 cf Exod 17,5-6 19-20 cf Exod 25,9sqq 20-21 cf Matth 5,3

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 1 τε ἐπὶ: περὶ A^{m}V^{d}C^{a} ante Μωϋσέως add τοῦ A^{m}V^{d}C^{a} Μωυσέος E Μωσέως G 2 κατέλειπεν A^{m}G 3 Μωσῆς OMDE 4 χρόνον coll post πολὺν (3) A^{m}V^{d}C^{a} κατέλειπεν A^{m}G 5 ταύτης F^{b} 6 φιλοσοφῶν F^{b} 7 τῆς ὀπτασίας ταύτης OMDv ἐπὶ τοῦτο G 8 ἔλαμψις GF^{b} 9 τὸ ante φῶς: ὁ A^{m} om F^{b} ἦν om E ἐκείνῳ A^{m}GF^{b} 9 καταφωτίζων A^{m}G ὑπ' om F^{b}E 10 ὁ om A^{m}V^{d}C^{a} Μωσῆς OMDGF^{b} 11 μαρτύρεται E τὰ om E ἶσα V^{d} τοῦ ... νομοθέτου OM^{1} (corr M^{2}) Dv τὸν ... νομοθέτην V^{d1} (τῷ corr V^{d2}) 12 οὗ: οὐ G ὃν F^{b} 13 καθ': αθ' i.e. litt ornata in marg om E διήγαγε: δὲ ἤγαγε E 14 διὰ τοῦ ὕδατος om E 15 νεφέλῃ coll post ὅσους τῇ A^{m}V^{d}C^{a} οὐρανίῳ C^{a}F^{b} 16 ἐμιμήσατο F^{b} ᾗ: ἣ F^{b} εἰ A^{m}V^{d}GE ἀναστομώθη V^{d} ἀπεστομώθη E 16-17 ante ὕδωρ om τὸ F^{b} 17 post ὕδωρ add ἐκκλύσασα F^{b} ᾗ: ἣ F^{b} εἰ A^{m}V^{d}GE 18 ὅπως: ὅμως F^{b} ἐκείνου om A^{m}V^{d}C^{a} τοῦ πλήθους G 20 πτωιχοὺς V^{d} 21 εἶναι: ἐν G 21-128,1 γενέσθαι αὐτοῖς F^{b}

γενέσθαι μακαριστὴν τὴν πτωχείαν τῆς ἀληθινῆς βασιλείας προξενοῦσαν τὴν χάριν; σκηνὴν δὲ ἀληθῆ πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ κατοίκησιν τὴν 812 M. ἑκάστου ψυχὴν ἐδημιούργει τῷ λόγῳ καὶ στύλους τινὰς ἐν αὐτῇ κατασκευάζων (λογισμοὺς λέγω τοὺς στύλους τοὺς τὸ ἐπίπονον τῆς ἀρετῆς ὑπερείδοντας) καὶ λουτῆρας ὡσαύτως πρὸς τὸ ἐκπλύνειν τῆς ψυχῆς τὰ μιάσματα τῷ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ὕδατι τὸν μολυσμὸν ἀποκλύζοντας. ὅσας λυχνίας ἐνετίθει τῇ ἑκάστου ψυχῇ καταφωτίζων τῷ λόγῳ τὰ κρύφια; οἷα τὰ τῶν προσευχῶν θυμιατήριά τε καὶ θυσιαστήρια κατεσκεύασεν ἐκ καθαροῦ καὶ ἀδόλου χρυσίου, τουτέστιν ἐξ ἀληθινῆς τε καὶ καθαρᾶς διαθέσεως, οὗ μηδὲν ὁ βαρὺς τῆς κενοδοξίας μόλυβδος τὴν λαμπηδόνα τῶν γινομένων ἠμαύρωσεν; τί δεῖ λέγειν τὴν μυστικὴν κιβωτόν, οἵαν ἑκάστῳ ἐτεκτήνατο τὰς πλάκας τῆς διαθήκης τὰς τῷ θείῳ δακτύλῳ ἐγγεγραμμένας ἐντιθεὶς τῇ ψυχῇ; λέγω δὲ ταῦτα πρὸς ἐκεῖνο βλέπων, ὅτι τὴν ἑκάστου καρδίαν ἐποίει κιβωτὸν περιεκτικὴν τῶν πνευματικῶν μυστηρίων, γραπτὸν ἔχουσαν τὸν νόμον διὰ τῶν ἔργων καταγραφόμενον τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ πνεύματος (οὕτω γὰρ ὁ δάκτυλος τοῦ θεοῦ ἑρμηνεύεται), ἐν ᾗ καὶ τῆς ἱερωσύνης ἡ ῥάβδος ἀεὶ τὸν ἴδιον καρπὸν ἐξήνθει διὰ τῆς μετουσίας τῶν ἁγιασμάτων ἀναβλαστάνουσα καὶ ἡ στάμνος οὐκ ἐκενοῦτο τοῦ μάννα. τότε γὰρ κενὸν γίνεται τῆς ψυχῆς τὸ ἀγγεῖον τῆς οὐρανίας τροφῆς, ὅταν ἁμαρτία παρεμπεσοῦσα τὴν ἐπιρροὴν τοῦ μάννα κωλύσῃ (μάννα δέ ἐστιν ἄρτος οὐράνιος). τί χρὴ λέγειν, ὅπως δι' ἀκριβείας τὴν ἱερατικὴν στολὴν αὐτός

2-3 cf Hebr 8,2; Eph 3,17 2-22 cf Hebr 9,1-5 3-5 cf Exod 26,15sqq 5 cf Exod 30,17-21 7 cf Exod 25,37 8-9 cf Exod 30,1-10; 27,1-8 11-12 cf Exod 25,10-15 11-13 cf II Cor 3,1-3 12-13 cf Exod 31,18; Deut 9,11; III Regn 8,9 15sq cf Jer 31,31-34; Hebr 8,8-12; 10,15-16 17-19 cf Exod 16,32-34; Hebr 9,4

OMD$A^m V^d C^a$GF^bE 1 τὴν om F^b 2 ἀληθῆι V^d ἀληθινὴν F^b 3 τινὰς om V^d κατεσκεύαζεν F^b 4 τοὺς στύλους om F^b 5 τὸ ἐκπλύνον D 6 μολυσμὸν: λογισμὸν E 7 ὅσας λυχνίας: ἃς A^m ἐπετίθει F^b τοῦ λόγου F^bE 8 οἷα: ὅσα E τὰ ante τῶν om $A^m V^d C^a$G τε om G τε καὶ θυσιαστήρια om $A^m F^b$E θυμιαστήρια V^d κατεσκεύαζεν $A^m V^d C^a F^b$ 9 τε: καρδίας F^b 11 δεῖ: δὴ M^1 ut vid (corr M^2) $A^m F^b$ τὴν μυστικὴν om A^m 12 οἵαν: ἣν F^b ἑκάστῳ om F^b ἐνετεκτήνατο GE 13 ἐνγεγραμμένας G 14 ἐκεῖνον G κιβωτὸν ἐποίει F^b 15 ἔχουσα V^d 18 post τῆς tres litt eras sunt V^d ἁγίων G 19 τοῦ om V^d τοῦ μάννα coll post στάμνος F^b καινὸν $A^m V^d C^a$G γίνεται om $A^m V^d C^a$ 20 οὐρανίου F^b post ἁμαρ[τία lacuna usque ad 130,7 μέγας i.e. unum folium deest O παραπέμπουσα E 21 κωλύσει M^1 ut vid (corr M^2) A^mG οὐράνιος ἄρτος E 22 στολὴν om F^b

τε περιετίθετο καὶ κατεκόσμει τοὺς ἄλλους τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι ἀεὶ φέρων τὸν ἐπὶ τοῦ στήθους κόσμον, ᾧ ὄνομα λογεῖόν τε καὶ δήλωσις καὶ ἀλήθεια; ἃ πάντα παρίημι τοῖς φιλοπονωτέροις κατὰ τὴν τροπικὴν σημασίαν ἐφαρμόζειν τῷ διδασκάλῳ, δι' ὧν αὐτός τε τοιοῦτος ἦν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκοινώνει τοῦ κόσμου. πολλάκις ἔγνωμεν αὐτὸν καὶ ἐντὸς τοῦ γνόφου γενόμενον, οὗ ἦν ὁ θεός. τὸ γὰρ τοῖς ἄλλοις ἀθεώρητον ἐκείνῳ ληπτὸν ἐποίει ἡ μυσταγωγία τοῦ πνεύματος, ὡς δοκεῖν ἐντὸς εἶναι τῆς περιοχῆς τοῦ γνόφου, ᾧ ὁ περὶ τοῦ θεοῦ λόγος ἐναποκρύπτεται. πολλάκις ἀντέστησεν ἑαυτὸν τοῖς Ἀμαληκίταις ὅπλῳ χρησάμενος τῇ προσευχῇ. οὗ τὰς χεῖρας ἐπαίροντος ὁ ἀληθινὸς Ἰησοῦς κατηγωνίζετο τὸν πολέμιον. πολλῶν κατὰ τὸν Βαλαὰμ ἐκεῖνον τὰς μαγγανείας διέλυσεν, οἳ οὐχὶ τοῦ ἀληθινοῦ λόγου ἀκούοντες, ἀλλὰ τῇ ὀνώδει διδασκαλίᾳ τῶν δαιμόνων πειθόμενοι ἀνενέργητον εἶχον εἰς κακίαν τὸ στόμα τῆς τοῦ διδασκάλου εὐχῆς εἰς εὐλογίαν τὴν κατάραν μετατιθείσης. ταῦτα δὲ παρ' ἡμῶν λέγεται δι' ἐπιδρομῆς τε καὶ συντομίας· ἐφαρμόσει δὲ τῇ ἀληθείᾳ τῶν γεγονότων τὰ καθ' ἕκαστον ὁ μὴ ἀγνοῶν τοῦ ἁγίου τὸν βίον, ὅσοι διὰ φαρμακείας τε καὶ γοητείας ἐπιβουλὰς κατά τινων συσκευάσαντες ἄπρακτον ἔσχον τὴν πονηρίαν μὴ συγχωρηθέντες ὑπὸ τῆς τοῦ διδασκάλου πίστεως προαγαγεῖν τὸ κακὸν εἰς τελείωσιν. ἀλλὰ πάντα τὰ διὰ μέσου καταλιπὼν τοῦ τέλους ἀμφοτέρων ἐπιμνησθήσομαι. ἀφῆκε μὲν τὸν βίον ἑκάτερος, μνημόσυνον δὲ τῆς ἰδίας περὶ τὴν σάρκα σχέσεως οὐθέτερος αὐτῶν τῷ βίῳ κατέλιπεν. οὔτε γὰρ 813 M. Μωϋσέως τάφος εὑρίσκεται οὔτε οὗτος περιουσίᾳ τινὶ ὑλικῇ ὑπεχώσθη,

2-3 cf Exod 28,30 5sq cf Exod 20,21 9-10 cf Exod 17,8-14 11sq cf Num 22-24 13-14 cf Num 22,18

MD$A^m V^d C^a$GF^bE 1 ἑαυτῶν C^a 3 ἅπαντα G ἀπάντα A^m περίειμι G φιλοπονεστέροις C^a 4 ἐφαρμόζει F^b τε om V^d 6 ἄλλοις: πολλοῖς G 7 ἐκεῖνο F^b ἐκείλω E δοκεῖ V^{d1} (corr V^{d2}) F^b 8 εἶναι coll post περιοχῆς MEv γνόφους G ᾧ: ὁ A^m περὶ: παρὰ $A^m V^d C^a$G ᾧ ὁ περὶ τοῦ: ὥσπερ F^b 9 ἀντέστησεν: εστη in ras G 11 τὸν πόλεμον F^b τῶν πολεμίων MDGv ante πολλῶν add καὶ F^b ante τὰς add γοητῶν MEv μαγγανείας: γοητείας G 12 λόγου om F^b 12-13 ὀνωδιδασκαλία F^b ὀνοδιδασκαλία G 13 τῶν δαιμόνων: ἀκούοντες C^a 14 τῇ ... εὐχῇ F^b τὴν κατάραν εἰς εὐλογίαν E μετατιθείσης: η corr ex ι M^2 μετατεθήσις A^m μετατεθείσης E 15 post ἡμῶν add μὲν E συντονίας F^b 18 σκευάσαντες V^d 20 τὰ om F^bE καταλειπὼν C^aG καταλειπῶν $A^m F^b$ ἐπιμνησθήσωμαι G 21 βίον corr ex βωηὸν (?) C^a τῆς: περὶ A^m 22 οὐθάτερος F^b οὐδ' ἕτερος E τῷ βίῳ om F^b κατέλειπεν A^mG καταλέλοιπεν F^b 23 Μωυσέος E Μωσέως GF^b ante τάφος add ὁ G τινὶ: τῇ G ὑπεχόσθη ὑλικῇ F^b κατεχώσθη G

ἀλλ' ὁμοῦ τε παρῆλθε τὸν βίον καὶ συμπαρῆλθεν αὐτῷ πάντα, δι' ὧν ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων ἔχει τὴν σύστασιν, ὡς μηδὲν εὑρεθῆναι τοῦ ἀνδρὸς ὑλικὸν μνημεῖον ἐκ τῆς τῶν ὑπολειφθέντων περιουσίας καταχωννύον αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον ὑπόληψιν. ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως ἡ ἱστορία μαρτύρεται λέγουσα τοῦτο, ὅτι οὐχ εὑρέθη αὐτοῦ τάφος ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας.

Εἰ οὖν τοιοῦτος ὑπὸ τοῦ λόγου ἡμῖν ἀναδέδεικται ὁ μέγας Βασίλειος, ὥστε μὴ πόρρω τῶν ἁγίων εἶναι αὐτὸν διὰ τοῦ βίου πρὸς ἕκαστον τῶν μεγάλων παρατιθέμενον, καλῶς ἡμῖν ἡ ἀκολουθία τῶν ἑορτῶν ἐπὶ τοῦτον ἄγει νῦν τὴν ἐνεστῶσαν πανήγυριν. ἀλλὰ μὴν διὰ τῶν κεχαρισμένων ἐκείνῳ προαγαγεῖν πρέπον ἂν εἴη τὴν μνήμην. οὐκοῦν σκεπτέον, ὅπως διαθέντες τὴν ἑορτὴν κεχαρισμένως τῷ ἁγίῳ πανηγυρίσομεν. ἆρά τις ἐπιζητήσει τὸν ἐπιδεικτικὸν ἐπ' αὐτοῦ καὶ κομπώδη τῶν ἐγκωμίων τρόπον; πατρίδα καὶ γένος καὶ τὴν ἐκ γονέων ἀνατροφὴν καὶ τὰ καθ' ἕκαστον τοῦ βίου ἐπιτηδεύματα, οἷς ἐνηυξήθη τε καὶ συνήκμασε καὶ δι' ὧν τὸ περιφανές τε καὶ περίβλεπτον ἔσχεν ἐν ἀνδράσι γεγονώς; ἀλλὰ παρωθεῖται πᾶσαν τὴν κομπώδη ταύτην ὑφηγορίαν τὸ μέγεθος τῶν περὶ αὐτὸν θεωρουμένων καλῶν, ὅτι πρὸς τοὐναντίον ἐκβαίνει τὸ σπουδαζόμενον τῷ μὴ εἶναι δύναμιν ἐν λόγοις τοιαύτην, ἥτις τοῦ μεγέθους τῶν θαυμάτων πρὸς ἀξίαν ἐφάψεται. ὡς ἂν οὖν μὴ τῇ μικροφυΐᾳ τοῦ λόγου συγκαθαιρεθείη τὸ θαῦμα καὶ τῆς ἐν ἑκάστῳ νῦν περὶ αὐτοῦ δόξης γένοιτό τις διὰ τῶν ἐπαινεῖν ἐπιχειρούντων ἐλάττωσις, κρεῖττον ἂν εἴη τῇ σιωπῇ μᾶλλον αὔξειν ἐν ἑαυτοῖς

4-6 cf Deut 34,5-6

OMD$A^mV^dC^a$GF^bE 1 ἀλλὰ A^mC^a τε om F^b συνπαρῆλθεν G 2 μηδὲ $A^mV^dC^a$G 3 μνημόσυνον F^b ὑποληφθέντων G οὐσίας V^d καταχωννύων A^mF^b 4 τὴν: τῆς A^m ἐπὶ om C^a τοῦ om A^m Μωσέως OMDC^aGF^b Μωυσέος E 5 μαρτυρεῖ GF^b μαρτυρεῖται A^mE om M[1] (post Μωσέως [4] add μαρτύρεται M[2]) Dv λέγουσα τοῦτο om F^b ηὑρέθη G αὐτῷ G 7 τοιοῦτος: οὕτως $A^mV^dC^a$ ὑπὸ: ἀπὸ v (ex aliquo teste hyparchetypi α) ἡμῖν coll ante ὑπὸ G ἀναδείκνυται $A^mV^dC^a$ post μέγας denuo inc O 8 αὐτὸν εἶναι $A^mV^dC^a$ 9 παρατιθεμένων A^m πατιθέμενον V^{d1} (corr V^{d2}) προτιθέμενον F^b 10 τούτων F^b νῦν om E μὴν om F^bE 11 προσαγαγεῖν V^dGv 12 διατεθέντες $A^mV^dC^a$G 13 πανηγυρίσωμεν M[1] (corr M[2]) DA^mV^dGF^b ἄρα τις A^mF^b ἆρα τίς V^dGE ἐπ' om G αὐτῷ F^b κομώδι G 14 γονέων: νέων V^dC^a 15 ἐνευξήθη V^d ἐπηυξήθη F^b συνηυξήθη OMv 17 γεγονώς: γενόμενος V^dGF^bE παρωθεῖ τε F^b πᾶσαν om A^m 18 αὐτῶν F^b τὸ ἐναντίον A^mC^a 19 ἐκβῆναι G τῷ: τὸ OM$A^mV^dC^a$GF^b 20 εἴ τις A^mF^b ἐφάψηται OD$A^mV^dC^aF^b$ (dubito an recte) 21 συνκαθαιρεθέντος τοῦ θαύματος G 22 γένηταί F^b ἐπιχειρούντων coll post τῶν F^b 23 κρεῖττον ἂν: κρείττονα F^b εἴη: ἐπὶ F^b αὐξεῖν G αὐτῷ A^m ἑαυτῷ V^dC^a

τὸ θαῦμα ἢ διὰ τοῦ λόγου κατασμικρύνειν τὸν ἔπαινον. τί γὰρ ἄν τις τοιοῦτον εἰπὼν σεμνότερον αὐτὸν ἀπεργάσαιτο; ἆρα δέξαιτο ἂν ἐκεῖνος τὴν διὰ σαρκός τε καὶ αἵματος λεγομένην εὐγένειαν ἐν ἐπαίνων μέρει παραληφθῆναι; καὶ τίς οὐκ οἶδεν τοῦ μεγάλου τὴν περὶ τὴν σάρκα διάθεσιν, ὡς ἐναντίως πρὸς αὐτὴν εἶχεν καθάπερ ἀνδράποδόν τι δραπετικὸν ἀεὶ τοῖς ἐκ τῶν λογισμῶν δεσμοῖς περιβάλλων καὶ διὰ τῆς ἀκροτάτης κακοπαθείας τε καὶ ἐγκρατείας μαστίζων τε καὶ στρεβλῶν τὸν μαστιγίαν ἐκεῖνον δοῦλον τὸ σῶμα, οἷόν τις ἀπαραίτητος δεσπότης οὐδεμίαν ἄνεσιν ἐνδιδοὺς τῷ δεσμώτῃ; τὸν οὖν οὕτως ἔχοντα περὶ τὴν σάρκα διὰ τῆς σωματικῆς εὐγενείας ἀποσεμνύνειν τῶν ἀλογωτάτων ἂν εἴη. πῶς γὰρ ὑπὸ τούτου νῦν τιμηθήσεται, ᾧ παρὰ τὴν ζωὴν ἐπῃσχύνετο; ὁμοίως δὲ καὶ τῆς πατρίδος ἡ μνήμη τῷ περὶ τοῦ γένους συνεκβάλλεται λόγῳ. ὁ γὰρ παντὸς ὑπερθεὶς ἑαυτὸν τοῦ κόσμου καὶ οἷον στενοχωρούμενος ἐν πάσῃ τῇ αἰσθητῇ τῶν στοιχείων φύσει ὡς μηδὲ τὸν οὐρανὸν φέρειν ἑαυτοῦ ὑπερκείμενον, ἀλλ' εἰς τὸ ἐπέκεινα ἵεσθαι τῇ ψυχῇ καὶ ὑπερκύπτοντα τὴν αἰσθητὴν τοῦ κόσμου περιοχὴν ἀεὶ τοῖς νοητοῖς ἐμβατεύειν καὶ συμμετεωροπορεῖν ταῖς θείαις δυνάμεσι μηδὲν τῷ σωματικῷ ἐφολκίῳ πρὸς τὴν τοῦ νοῦ πορείαν ἐμποδιζόμενος, πότε ἂν δέξαιτο μέρει τινὶ τῆς γῆς ἑαυτὸν ἐπονομάζειν καὶ διὰ τῆς τοῦ τόπου 816 M.
εὐφυΐας ἑαυτῷ τοὺς ἐπαίνους συνερανίζεσθαι; ὕβρις γὰρ ἂν εἴη καὶ τῶν ἀληθινῶν ἐπαίνων ἐλάττωσις, εἰ τῆς ἀρετῆς προκειμένης τῇ θεωρίᾳ ὕδωρ καὶ φύλλα καὶ βῶλος καὶ τὰ τοιαῦτα θαυμάζοιτο. ἄλλως τε πᾶν, ὃ μὴ προαιρέσεως γίνεται κτῆμα, κἂν ὅτι μάλιστα καλὸν ᾖ, οὐδεμίαν

OMD$A^mV^dC^a$GF^bE 1 σμικρύνειν E 2 ἀπηργάσετο A^m ἀπειργάσατο V^d ἀπεργάσοιτο F^b ἄρα GF^b δέξοιτο G δέξεται F^b δέξαιτ' $A^mV^dC^a$ 3 τε om G εὐγένειαν: εὐπρέπειαν A^m 3-4 ἐν ἐπαίνων — παραληφθῆναι om OMDv 4 τὶ A^m 5 ὡς: ὃς F^b 7 τε post κακοπαθείας om F^b μαστίζων: ζ in ras ut vid M τε post μαστίζων om GF^bE 8 μαστιγέα F^b δοῦλον ἐκεῖνον $A^mV^dC^a$E post σῶμα add λέγω F^b 9 ἄνεσιν in marg add C^{a2} ἐνδιδοὺς διδοὺς (primum διδοὺς eras) C^a διδοὺς $A^mV^dF^b$ δεσμώτῃ: δεσπότῃ A^m οἰκέτῃ F^b δεσμίῳ E οὖν: νοῦν F^b 10 εὐγενείας: εὐεργεσίας OM[1] (corr M[2]) v εὐλογοτάτων A^m 11 ᾧ: ὃ C^aG ἐπαισχύνετο GF^b 12 τῷ: τὸ F^b τὸ γένος F^b συνεγβάλεται A^m 13 ὑπερτιθεὶς GE ἑαυτὸν ὑπερθεὶς $A^mV^dC^a$ οἷον: ὧν F^b 14 αἰσθητῇ om F^b στοιχείων: ἀνθρώπων A^m μηδὲ: μὴ F^b 15 φέρειν: ερειν in ras M τὰ ἐπέκεινα D ἵεσθαι: ἔσεσθαι G 17 συνμετεωροποιεῖν G θείας sscr ι M θείαις om F^b 18 τῷ: τὸ G ποδιζόμενος F^b 19 δέξαιτο: αιτο in ras in spatio duarum litt M δέξοιτο G τινὰ F^b τῆς γῆς ἑαυτὸν om A^mC^a αὐτὸν V^d ἐπονομάζεσθαι $A^mV^dC^a$ τοῦ om C^a 20 αὐτῷ $A^mV^dC^a$ ἐρανίζεσθαι C^a εἴη: ᾗ F^b 22 φύλα A^m βόλος A^m βόλους F^b ἀλλ' ὥστε G ἄλλως — 132,1 συνηνέχθη om F^b 23 ante προαιρέσεως add ἐκ E κτῆμα γίνεται C^a

εὐφημίαν ἐκείνῳ φέρει, ᾧ κατὰ τὸ αὐτόματον συνηνέχθη. οὐκοῦν σιωπάσθω πατρὶς καὶ γένος καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον, ὃ τῇ αὐτομάτῳ συντυχίᾳ τοῖς ἐπιτυχοῦσι συμφέρεται. ἐκείνης δ' ἄν τις εἰκότως ἐπ' αὐτοῦ μνησθείη πατρίδος τε καὶ εὐγενείας, ἣ διὰ προαιρέσεως τοῖς ἐσπουδακόσι προσγίνεται. τίς οὖν ἡ Βασιλείου εὐγένεια καὶ τίς ἡ πατρίς; γένος μὲν αὐτῷ ἡ πρὸς τὸ θεῖον οἰκείωσις, πατρὶς δὲ ἡ ἀρετή. ὁ γὰρ τὸν θεὸν δεξάμενος, καθώς φησι τὸ εὐαγγέλιον, ἐξουσίαν ἔχει τέκνον θεοῦ γενέσθαι. τί δὲ τῆς πρὸς τὸν θεὸν συγγενείας εὐγενέστερον ἄν τις ἐπιζητήσειεν; ὁ δὲ ἐν τῇ ἀρετῇ ὢν καὶ ταύτην γεωργῶν καὶ ἐκ ταύτης προσοδευόμενος πατρίδα πάντως ἑαυτοῦ ποιεῖται τοῦτο, ᾧ ἐμβιοτεύει. σωφροσύνη ἦν αὐτῷ τὸ ἐφέστιον, σοφία τὸ κτῆμα, δικαιοσύνη δὲ καὶ ἀλήθεια καὶ καθαρότης τὰ λαμπρά τε καὶ περίβλεπτα τῶν οἰκοδομημάτων κάλλη, οἷς ἐνδιαιτώμενος ἐπηγάλλετο πλέον ἢ ὅσον οἱ τοῖς μαρμαρίνοις τε καὶ χρυσοπάστοις οἴκοις ἐναβρυνόμενοι. εἴ τις αὐτὸν ἀπὸ τοιαύτης ἐγκωμιάζοι πατρίδος καὶ ἀπὸ τοιούτου σεμνύνοι γένους, ἀληθῆ τε λέξει καὶ ἀπὸ τῶν κεχαρισμένων αὐτῷ τοὺς ἐπαίνους ποιήσεται. γῆν δὲ καὶ αἷμα καὶ σάρκα καὶ πλούτους καὶ δυναστείας καὶ τὰς ἐν τούτοις περιφανείας προσμαρτυρείτωσαν οἱ βουλόμενοι τοῖς τοῦ κόσμου φίλοις.

Εἰ οὖν ἀχώρητον τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ τὸ ἁρμόζον ἐκείνῳ ἐγκώμιον, παραιτητέον ἂν εἴη τὰς τοιαύτας σπουδὰς καὶ παραγράφεσθαι τῶν ἐγκωμίων τὰς τέχνας. πῶς οὖν τὴν ἐπ' αὐτῷ μνήμην ἀγάγωμεν, ἴσως ἐρεῖ τις, εἰ μὴ μετ' ἐγκωμίων τοῦτο ποιήσωμεν; πῶς ὁ νόμος τῆς γρα-

6-8 cf Joh 1,12

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 1 ᾧ: ὃ G αὐτόματον: αὐτὸ OM¹ (corr M²) DA^{m}C^{a}v 2 ante πατρὶς add καὶ GF^{b}E τὸ: ὅ τι C^a αὐτομάτως (ω ex ο corr) V^d 3 συνφέρεται F^b εἰκότως om E 4 ἣ: εἰ F^b 5 ἐγγίνεται F^b καὶ τίς ἡ om F^b 6 τὸ θεῖον: τὸν θεὸν A^{m}C^a 7 ante φησι add που E post φησι add που G τὸ εὐαγγέλιον: ὁ εὐαγγελιστὴς A^{m}V^{d}C^a ἐξουσίαν ἔχει: ἐξουσιάζει F^b 8 τί: τὸ F^b τὸν om OF^b v εὐγενείας G 9 τῇ om GF^{b}E ὢν: ζῶν GF^b (coll ante ἐν) E ante ταύτην add ἐκ A^m 10 τοῦτο: ταύτην F^b ᾧ: ὃ DG ἣν F^b ἐμβιωτεύει M¹ (corr M²) V^d 11 σωφροσύνη om F^b ἦν — δικαιοσύνη: ἦν οὖν αὐτῷ τῶν κτισμάτων ἡ ἔφηξις· σοφία καὶ δικαιοσύνη F^b δὲ: τε A^{m}V^{d}C^{a}G om F^b 12 τὰ om A^{m}V^{d}C^a τε om Ov 13 ante κάλλη add τὰ V^d κάλλη ut vid corr ex κάλη M² ἐπηγγέλετο C^a ἢ om F^b οἱ τοῖς: αὐτὸς G 14 χρυσοπλάστοις A^{m}V^{d}C^a ἐναμβρυνόμενοι F^b εἴ: ἤ G αὐτὸν coll post 15 τοιαύτης OMDEv 15 ἐγκωμιάζει F^{b}E σεμνύνει OMGF^{b}E γένους: βίου F^b 16 τε: γε E ποιήσηται GF^b 17 δὲ om A^{m}C^a πλοῦτον OMv πλοῦτος G 20 ἁρμόζων G ἐκεῖνο F^b 21 παρετέον E 22 αὐτῶν A^m αὐτὸν C^a μνήμην: ἡμῖν A^{m}C^a 23 τὶς ἐρεῖ A^{m}V^{d}C^a ποιήσομεν ODEv

φῆς πληρωθήσεται, ὅς φησι τὴν Μνήμην τῶν δικαίων μετ' ἐγκωμίων δεῖ γίνεσθαι, εἰ τὸ μὲν διὰ τῶν ἀληθινῶν ἐπαίνων προάγειν τὸν λόγον ἐστὶν ἀμήχανον, τὸ δὲ διὰ τῶν κοινοτέρων ἐφύβριστον; ἀλλ' ἔστιν ἴσως οὐκ ἀπορῆσαί τινος ἐπινοίας, ὡς μὴ πάντη τῶν ἡμετέρων αὐτὸν ἐπαίνων καταλειφθῆναι ἀγέραστον. τίς οὖν ἐστιν ἡ ἐπίνοια; τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι πᾶς λόγος τῶν ἔργων διεζευγμένος μάταιος καθ' ἑαυτόν ἐστι καὶ ἀνυπόστατος; ἡ δὲ τῶν ἔργων φύσις ἐν ὑποστάσει καὶ ἀληθείᾳ τὸ λεγόμενον δείκνυσιν. οὐκοῦν προτιμότερος ἂν εἴη τοῦ λόγου ὁ διὰ τῶν ἔργων πληρούμενος ἔπαινος. τοῦτο δέ ἐστι τί; τὸ διὰ τῆς μνήμης ἐκείνου τὸν βίον ἡμῖν γενέσθαι τῆς συνηθείας βελτίονα. καθάπερ γὰρ ἐπὶ 817 M. δακτυλίου σφενδόνης καλλίστης τινὸς ἐν γλυφίδι προφαινομένης μορφῆς ὁ ἐντυπωθεὶς τῇ σφραγῖδι κηρὸς εἰς ἑαυτὸν τὸ ἐγκείμενον τῇ γλυφίδι κάλλος μετήνεγκεν ὅλον τὸν χαρακτῆρα τῆς σφραγῖδος τοῖς ἰδίοις τύποις ἀναμαξάμενος (καὶ οὐκ ἄν τις οὕτω διὰ τοῦ λόγου τὴν εὐδιάθετον τῆς γλυφῆς ὥραν εἰς ὑπογραφὴν ἀγάγοι, ὡς ὁ ἐπὶ τοῦ κηροῦ δεικνύων μεμορφωμένον τὸ κάλλος), τὸν αὐτὸν τρόπον, εἰ ὁ μὲν λόγῳ ψιλῷ τοῦ διδασκάλου τὴν ἀρετὴν ἀποσεμνύνοι, ἕτερος δὲ τὸν ἑαυτοῦ βίον καλλωπίζοι διὰ τῆς πρὸς ἐκεῖνον μιμήσεως, ἐνεργότερος ἂν εἴη τοῦ ψιλοῦ λόγου ὁ διὰ τοῦ βίου πληρούμενος ἔπαινος. οὕτως οὖν, ἀδελφοί, καὶ ἡμεῖς μιμησάμενοι τῇ σωφροσύνῃ τὸν σώφρονα, οἷς ποιοῦμεν, κατ' ἀξίαν τὴν ἀρετὴν ἐπαινέσωμεν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὡσαύτως τὸ θαῦμα τοῦ σοφοῦ ἐν τῇ μετουσίᾳ τῆς σοφίας πληρούσθω· ὁ τῆς ἀκτημοσύνης ἔπαινος ἐν τῷ καὶ ἡμᾶς γενέσθαι τῆς ὑλικῆς περιουσίας ἀκτήμονας. ἡ

1-2 Prov 10,7

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 1 ὅς: ὡς A^{m}F^b ὃ ὥς G τὴν μνήμην coll ante μετ' F^b post δικαίων una litt eras M 2 δεῖ: δεῖν M² (ex δεῖ) DF^{b}E om V^d γενέσθαι OM¹ (corr M²) C^{a1} (corr C^{a2}) τὸ: τὸν M¹ (corr M²) C^{a}v ἀληθῶν OMDv προσάγειν OM¹ (corr M²) Dv προσάγειν coll post λόγον OMDv 3 ἀμήχανόν ἐστι F^b 4 πάντι F^b αὐτῶν F^b ἐπαίνων om V^d 5 καταληφθῆναι F^{b}E 6 διαζευγνύμενος G [μάτ]αιος in foramine excis E in marg καταβέβαιος E² ἐστι om Ov 7 δὲ: γὰρ A^{m}V^{d}C^a ἐν om G 9 τί om A^{m}C^{a}F^b τῆς (ante μνήμης): τὸ C^a 10 γὰρ om A^{m}C^a 11 προφερομένης A^{m}V^{d}E προσφερομένης C^a πρὸς φαινόμενος F^b 12 σφραγῖδι: σφενδόνι τῆς σφραγίδος F^b ἐνκείμενον A^m τῇ γλυφίδι om F^b 13 τοῖς om v 15 ὁ om F^{b}v τοῦ om A^m 15-16 δεικνύων coll post κάλλος F^b 16 μεταμορφώμενον G εἰ ὁ μὲν: ἴσμεν F^b 17 ἀποσεμνύνει OMA^{m}G ἀποσεμνῶν F^b ἀποσεμνύνειν C^a ἀποσεμνύνων E 18 καλλωπίζων F^b διὰ — μιμήσεως om E ἐνεργέστερος C^{a}F^b 19 ψιλοῦ: ὑψηλοῦ O¹ (corr O²) Mv οὗτος A^m ἀδελφοί coll post ἡμεῖς (20) G 20 οἷς ποιοῦμεν om F^b 21 post ἄλλα add δὲ F^b 23 ὑμᾶς OA^{m}GF^b

ὑπεροψία τοῦ κόσμου τούτου μὴ λεγέσθω μόνον, ὅτι ἐστί τις ἐπαινετὴ καὶ ἐπίδοξος, ἀλλὰ μάρτυς τῆς ὑπεροψίας τῶν κατὰ τὸν κόσμον σπουδαζομένων ὁ βίος ἔστω. μὴ λέγε μόνον, ὅτι τῷ θεῷ ἐκεῖνος ἀνέκειτο, ἀλλὰ ἀνάθες καὶ σὺ σεαυτὸν τῷ θεῷ, μήθ' ὅτι μόνον ἦν αὐτῷ κτῆμα ἡ ἐλπιζομένη ἀνάπαυσις, ἀλλὰ καὶ σὺ θησαύρισον σεαυτῷ τοῦτον τὸν πλοῦτον ὥσπερ ἐκεῖνος· ἔξεστι γάρ. μετέθηκεν ἐκεῖνος ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν τὸ πολίτευμα, μετάθες καὶ σύ. τοῖς ἀσύλοις τοῦ οὐρανοῦ θησαυροφυλακίοις τὸν ἴδιον ἐναπέθετο πλοῦτον· μίμησαι διὰ τούτων καὶ σὺ τὸν διδάσκαλον. Κατηρτισμένος γὰρ ἔσται μαθητὴς ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ. καὶ γὰρ ἐν τοῖς λοιποῖς ἐπιτηδεύμασιν ὁ ἰατρῷ μαθητεύσας ἢ γεωμέτρῃ ἢ ῥήτορι ἀναξιόπιστος ἐπαινέτης τῆς τοῦ διδασκάλου τέχνης γενήσεται, εἰ τῷ μὲν λόγῳ θαυμάζοι τοῦ καθηγητοῦ τὴν ἐπιστήμην, ἐφ' ἑαυτοῦ δὲ δεικνύοι μηδὲν τοῦ θαύματος ἄξιον. ἐρεῖ γάρ τις πρὸς αὐτόν· πῶς ἰατρὸν λέγεις τὸν ἑαυτοῦ διδάσκαλον αὐτὸς ἀνιάτρευτος ὤν; ἢ πῶς μαθητὴν σεαυτὸν τοῦ γεωμέτρου λέγεις ἀπείρως τῆς γεωμετρίας ἔχων; ἀλλ' εἴ τις ἐν ἑαυτῷ δείκνυσι τὴν τέχνην, ἣ ἐμαθήτευσε, σεμνύνει τῇ καθ' ἑαυτὸν ἐπιστήμῃ τὸν τῆς τέχνης καθηγησάμενον. οὕτω καὶ ἡμεῖς οἱ Βασίλειον αὐχοῦντες διδάσκαλον τῷ βίῳ δείξωμεν τὴν μαθητείαν ἐκεῖνο γινόμενοι, ὅπερ αὐτὸν ὀνομαστόν τε καὶ μέγαν θεῷ καὶ ἀνθρώποις ἐποίησεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

9-10 cf Luc 6,40

OMDA^{m}V^{d}C^{a}GF^{b}E 1 ἐστί τις mut in ἐστὶν (τις expunx) M^{2} 2 ἀλλο (= ἀλλ' ὁ ?) G τὸν om C^{a} 3 λέγε μόνον: λέγωμεν οὖν E ἐκεῖνος coll ante τῷ F^{b} 3-4 ἐκεῖνος — ἀνάθες om G ἀλλ' V^{d}C^{a} σὺ om G σαυτὸν A^{m}V^{d}C^{a} ἑαυτὸν F^{b} τῷ θεῷ om G μηδ' F^{b} 5 θησαυρὸν A^{m} τήρησον F^{b} 6 μετήνεγκεν GE μετένεγκεν F^{b} 7 οὐρανὸν: οὐρανοὺς C^{a} ἀΰλοις C^{a}E τοῦ om A^{m}C^{a} 8 θησαυροφυλακείοις MC^{a}v ante τὸν add οἷς A^{m}V^{d}C^{a}G ἐναπόθετον F^{b} 9 καὶ σὺ coll ante διὰ A^{m}V^{d}C^{a} ἔστω M^{2} (ex ἔσται) F^{b} ante μαθητὴς add ὁ M^{2} πᾶς GF^{b}E 11 ῥητορικῷ F^{b} ἀναξιόπιστος: ἄξιος F^{b} ἐπινέτης G 12 post εἰ add γὰρ F^{b} τὸ μὲν A^{m} 13 δεικνύει G δείκνυσι A^{m}V^{d}C^{a} τοῦ om D post ἄξιον add εἰκότως F^{b} γὰρ om F^{b} 14 πρὸς αὐτὸν coll ante ἐρεῖ (13) F^{b} λέγεις coll post πῶς OMDv post σεαυτοῦ (pro ἑαυτοῦ) GF^{b}E post λέγεις add εἶναι F^{b} τὸν coll ante διδάσκαλον F^{b} σεαυτοῦ M^{2} GF^{b}E ἀνίατρος GF^{b}E 15 μαθητὴν coll ante τῷ (pro τοῦ) G τῷ γεωμέτρῃ OM^{1} (corr M^{2}) DGv λέγεις: φῆς F^{b} ἄπειρος A^{m} 16 ἣ: ἣν F^{b} 18 οὕτως OMDGv 19 ἐκείνω GF^{b} γενόμενοι V^{d}C^{a}GF^{b}E αὐτὸς G post αὐτὸν add τε C^{a} τε om F^{b} 20 μέγα G 20-21 ἐν Χριστῷ — ἀμήν om A^{m}V^{d}C^{a} 21 καὶ τὸ κράτος om F^{b} post κράτος add σὺν πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι καὶ ἀεὶ καὶ G τῶν αἰώνων om DF^{b}

IN XL MARTYRES Ia

EDIDIT

OTTO LENDLE

CONSPECTUS SIGLORUM

O Monacensis gr. 370 membr. saec. X
M Mediolanensis Ambrosianus gr. C 135 inf. membr. saec. XI
D Venetus Marcianus gr. 69 chart. saec. XII
Λ Londiniensis Musei Britannici gr. Old Royal 16 D 1 membr. saec. XII
V^a Athous Vatopediu 111 membr. saec. XI
v textus vulgatus editionis Mignei S.G. XLVI 749-756.
^{1}sigillo additum manum primam, ^{2}sigillo additum manum primam se ipsam corrigentem aut manum correctoris significat.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΜΑΡΤΥΡΑΣ

Λόγος πρῶτος

Οἷς ἀνιᾶσθαι τοὺς πολλοὺς στοχάζομαι, τούτοις αὐτὸς ἀγάλλομαι τὴν 749 M. διάνοιαν. ἀηδὲς γάρ, ὡς εἰκός, τοῖς πολλοῖς τὸ ἐν ἀλλήλοις συνθλίβεσθαι, ἐμοὶ δὲ τοῦτο κεφάλαιον εὐφροσύνης ἐστίν. εὐφραίνεται γὰρ ὀφθαλμὸς ποιμένος τὸ ποίμνιον βλέπων ὑπὸ πλήθους στενοχωρούμενον καὶ τῆς μάνδρας ὑπερχεόμενον· καίτοι γε οὐ μικρὰ τῶν προβάτων ἡ ἔπαυλις, ἀλλὰ στενὴν ποιεῖ τὴν εὐρυχωρίαν εὐθηνούμενον τῷ πλήθει τὸ ποίμνιον. τοιοῦτόν τι καὶ περὶ τὸν κύριον ὁ Πέτρος ἰδὼν ἀπεκρίνατο λέγων, ὅτι Ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσί σε καὶ ἀποθλίβουσιν. ὄντως, καθώς φησί που ὁ θεῖος ἀπόστολος, τὸ θλίβεσθαι καὶ μὴ στενοχωρεῖσθαι τοῦτό ἐστι. ἐν παντὶ γάρ, φησί, θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι. ἐγὼ δὲ τίνα προχειρίσομαι λόγον ἐπὶ τοῦ τοιούτου συλλόγου; τίς δώσει μοι φωνὴν σάλπιγγος γεγωνοτέραν, ὥστε ὑπερηχῆσαι τὸ πλῆθος καὶ ταῖς ἀκοαῖς τῶν συνειλεγμένων ἐναποθέσθαι τὰ ῥήματα; πρὸς τί τῶν ἀνεγνωσμένων τρέψας ἐμαυτοῦ τὴν διάνοιαν πρόσφορον ἐξεύρω τοῖς παροῦσι τὸν λόγον; πολὺς ὁ Ἰὼβ παιδεύων εἰς ἀνδρείαν τὸν βίον τοῖς καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγμασι, πολὺς ὁ παροιμιαστὴς τοῖς αἰνίγμασι. τί δ' ἄν τις εἴποι περὶ τοῦ ἱεροῦ ἀποστόλου, ὃς ἐκ τῶν ἀρρήτων ἐκείνων ῥημάτων, ἃ ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην εἶναί φησι κατανόησιν, τάχα διὰ τῆς

---

12 Luc 8,45 12-15 II Cor 4,8 21sq cf II Cor 12,4 22sqq cf Eph 3,18; GNO II Eun 121,21sqq; GNO IX Trid spat 299,15sqq

---

Titulus ante Γρηγορίου add τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ΛV^a Γρηγορίου — Νύσσης: τοῦ αὐτοῦ OD ἐγκώμιον om D τεσαράκοντα O titulus in M excisus λόγος πρῶτος om OV^a

---

OMDΛV^a 5 αὐτοῖς V^a 7 εὐφροσύνης ἐστίν om O (i.e. unam lineam exemplaris α^1) 8 ante ποιμένος add τοῦ v 10 τῷ om Λ 12 ὅτι expunx M^2 13 θεῖος om V^a τὸ: τοῦ Λ 14 ἐν om v φησί om V^a 15-16 ἐπὶ τοῦ — φωνὴν om Λ 15 συλλόγου: λόγου V^a 16 μοι om V^a γεγωνοτέραν: γεγωννοτέραν O ὑψηλοτέραν V^av ὑψηλότερον Λ τῷ πλήθει ΛV^a 17 ἀποθέσθαι V^a 18 ἐμαυτῷ $Λ^1$ (corr $Λ^2$) 19 ἀνδρείαν M^1 (ε eras M^2) 21-22 ῥημάτων ἐκείνων ODv

πρὸς Ἐφεσίους διδασκαλίας καὶ ἡμῖν ὑπελάλησε τὸν ἀπόρρητον ἐν τῷ σταυρῷ λόγον δι' αἰνιγμάτων ἀνακαλύπτων; τοιαῦτα δὲ ἕτερα καὶ τὰ ἐκ τῆς ψαλμῳδίας μυστήρια, ἀνάμνησις καὶ στηλογραφία καὶ ἐπιλήνιος. ταῦτα γὰρ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν ὑπαναγνωσθέντων ἡμῖν ψαλμῶν κατανοήσαντες οὐ μικρὰν ὁρῶμεν ἀφορμὴν τῷ λόγῳ διὰ τῶν αἰνιγμάτων διδομένην. ἀλλ' ἐμοὶ τὸ μὲν τοῖς εἰρημένοις ἐπεξελθεῖν εὔκαιρον εἶναι δοκεῖ δευτέρῳ ταμιεύσασθαι χρόνῳ· ἐπιθυμῶ δὲ τῆς παρούσης χάριτος πρόσφορόν τινα καὶ κατάλληλον ἐξευρεῖν τὴν φωνήν. 752 M. τίς οὖν ἐστιν αὐτή; οἶδά τινα νόμον τῆς φύσεως ἴδιον αὐταῖς ταῖς θείαις πλαξὶν ἐντετυπωμένον παρὰ τοῦ νομοθέτου τῆς φύσεως, ὃς πᾶσαν ἀγαθὴν ἀμοιβὴν τοῖς ἰδίοις γονεῦσιν ἐκτιννύναι κελεύει, ὅσην ἂν ἡ δύναμις φέρῃ. Τίμα γάρ, φησί, τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίαις, ἵνα εὖ σοι γένηται. εἰ δὲ πρωτεύει κατ' ἐπαγγελίαν οὗτος ὁ νόμος, καὶ τὸ κατόρθωμα τούτου ἴδιον κέρδος τοῦ φυλάσσοντος γίνεται (ἐπαναστρέφει γὰρ ἡ εἰς τοὺς γονέας τιμὴ εἰς τὸν πεπληρωκότα τὸν νόμον), καλῶς ἂν ἔχοι πάντα τόν γε νοῦν ἔχοντα πρὸς ταύτην βλέπειν τὴν ἐντολήν, ἧς τὸ πέρας εὐεργεσία καὶ χάρις τοῦ ποιήσαντος γίνεται. οἱ μὲν οὖν τῆς σαρκὸς ἡμῶν πατέρες τῇ καθ' ἑαυτοὺς γενεᾷ κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς αὐτοῖς ἀφορισθέντα χρόνον ὑπηρετήσαντες ἀπροσδεεῖς εἰσι τῆς ἡμετέρας τιμῆς ἔξω τοῦ βίου πάλαι γενόμενοι, ὡς μὴ δυνατὸν εἶναι τὸν τοιοῦτον πληρῶσαι νόμον τῶν ὑποδεχομένων τὴν εὐποιΐαν οὐχ ὄντων. ὁ δὲ νόμος ἐνεργοῦντας ἡμᾶς ἐπιτυγχάνειν τῆς ἐπαγγελίας κελεύει. οὐδὲ γὰρ δυνατὸν τοὺς ἀργοῦντας ἔχειν τῶν ἐνεργούντων τὰ ἔπαθλα. τί οὖν χρὴ πράττειν τῶν γονέων οὐκ ὄντων τὸν καὶ τῆς ἐπαγγελίας ἐρῶντα καί, ὅπως ἂν τύχοι τῆς σπουδῆς ταύτης, ἀδυνατοῦντα; ἦ λύει πάντως τὴν ἀμηχανίαν ταύτην ἡμῖν τὰ ὁρώμενα· ὑμᾶς γὰρ βλέπων οὐδὲν δέομαι πατέρας ἄλλους περιεργάζεσθαι. ὑμεῖς γάρ ἐστέ μοι πατέρες, οἱ καὶ αὐτῶν μοι τῶν πατέρων πατέρες. ἡ γὰρ πατρὶς τῶν γεννησαμένων ἐν ἑαυτῇ περιέχει καὶ τὸ τῶν

3-4 ''ἀνάμνησις'' Ps 37.69; ''στηλογραφία'' Ps 15.55.59; ''ἐπιλήνιος'' Ps 8.80.83 12-13 Eph 6,2

OMDΛV^a 1 ὑμῖν ΛV^a ante ἐν add τὸν ΛV^a 3 ἐπίληνος V^a 4 γὰρ: δὲ V^a περιγραφαῖς V^a 6 ἐνδιδομένην ΛV^a ὑπεξελθεῖν Λ 8 τὴν om V^a 9 τίς: τί Λ 11 ἐντιννύων Λ 12 φέρει OM^1 (corr M^2) V^av 17 βλέπων V^a 20 ante τῆς add καὶ ΛV^a 23 ἐνεργοῦντας V^a 24 τὰ om V^a 24-25 οὐχούντων OM^1 ut vid (corr M^2) 25 τύχῃ OΛv 26 ἦ: εἰ V^a ἢ cet ναὶ v 28 ἐστέ μοι: μοι καὶ O^2 in ras μοι pr: μου D omΛV^a μοι alt om Λ 28 οἱ — πατέρες om V^a 29 παρέχει Λ

γεγεννηκότων ἀξίωμα. τί οὖν ποιήσαντες τὸν τῆς τιμῆς ὑμῖν νόμον ἀποπληρώσομεν; εὐγνώμων μὲν γάρ τις παῖς καὶ φιλόστοργος τὸ γηραιὸν τῆς τοῦ πατρὸς ἡλικίας διὰ τῆς παρ' ἑαυτοῦ θεραπείας ἀνανεούμενος ὑπερείδει τὸ σαθρὸν τῆς ἀσθενείας αὐτὸς τῷ πατρὶ τὰ πάντα γενόμενος. ὅθεν ἔστιν ἰδεῖν ἀνηβάσκοντα ἐν τῷ παιδὶ τὸν πατέρα. καί που καὶ χεὶρ πρεσβυτικὴ καὶ ὑπότρομος τῷ σθεναρῷ τῆς νεότητος ἑαυτὴν ἀναπαύουσα ἐκκαρποῦται τοῦ νέου τὴν δύναμιν, καὶ ἡ τῶν ποδῶν κίνησις ἤδη τῇ ῥικνότητι τῶν μελῶν ἐποκλάζουσα ἐνεργὸς διὰ τῆς τοῦ τέκνου σπουδῆς γίνεται ὑπορθουμένη τῷ ὑπερείδοντι. κἂν ἀμαυρωθῇ διὰ τὸν χρόνον ἡ ὄψις, πάλιν διὰ τοῦ παιδὸς ὁ πρεσβύτης ὀξυδερκὴς γίνεται πρὸς τὰ τῆς ζωῆς ἀναγκαῖα χειραγωγούμενος. ὑμεῖς δὲ ἡ πατρὶς οὐχ οὕτως ἔχετε ὡς τούτων ἐπιδεῖσθαί τινος.

Τί οὖν πράττοντες τὴν εὐλογίαν τῆς ἐντολῆς καρπωσόμεθα; τί τῶν κεχαρισμένων ὑμῖν δωροφορήσομεν μηδενὸς τῶν ἀγαθῶν ὑμῖν λείποντος; ἢ καὶ αὐτὸ τὸ διηγήσασθαι τὰ προσόντα καλὰ τιμῆς ἂν εἴη τῆς χρεωστουμένης ὑμῖν; οὐκοῦν καιρὸς ἂν εἴη ταῦτα λέγειν, οἵοις καὶ ὅσοις ὁ ὑμέτερος βίος ἐγκαλλωπίζεται· μᾶλλον δὲ οὐχὶ λέγειν, ἀλλὰ δεικνύειν πάρεστιν, καὶ δὴ δεικνύομεν. ἦ πού με οἴεσθε τὰ κοινὰ ταῦτα καὶ πρόχειρα λέγειν, γῆς εὐφυΐαν καὶ καρπῶν ἀφθονίαν καὶ ποταμὸν 753 M. διαιροῦντα τὴν οἴκησιν. τουτονὶ λέγω τὸν τῷ κύκλῳ τοῦ πεδίου τὸ ῥεῖθρον ἑαυτοῦ κατακλείοντα καὶ λίμνην γινόμενον, ὃς καὶ πρὸ τοῦ λιμνάζειν καὶ μετὰ τοῦτο πρὸς τὴν ἑκάστου χρείαν τῶν ἐνοικούντων τεμνόμενος ἄλση τε καὶ λειμῶνας φιλοτεχνῶν διεξέρχεται καὶ μυρίας παρέχει τοῖς οἰκοῦσι τὰς χάριτας πρὸς πᾶσαν ἐπιθυμίαν τῶν οἰκητόρων τῆς πόλεως ἑαυτὸν διασχίζων. ἄλλοι ταῦτα λεγέτωσαν, οἷς καὶ ὁ λόγος ὑπηρετεῖ πρὸς τὸν ὄγκον καί τινα φέρει φιλοτιμίαν τοῖς γεγυμνασμένοις ἐκ τῶν τοιούτων αὔξων τῇ πατρίδι τὸν ἔπαινον. κοσμικὸς δέ

OMDΛV^a 1 ὑμῶν V^a 2 ἀποπληρώσωμεν M^1 (corr M^2) V^a 3 θεραπείας: ἡλικίας Λ 4 τὸ: τὸν $Λ^1$ (corr $Λ^2$) 5 γινόμενος DΛV^a ante γινόμενος add ὑπερίδεν V^a 7 ἐγκαρποῦται Λ τοῦ corr ex τὸν ut vid in scribendo O 8 ῥικνότητι: ὠκύτητι ΛV^a ἐνεργῶς V^a 12 ἔχεται V^a 13 ἐντολῆς:ἑορτῆς ΛV^a καρπωσώμεθα M^1 (corr M^2) V^a 14 κεχρισμένων V^a ὑμῖν pr: ὑμῶν V^a ἡμῖν OMD δωροφορήσωμεν M^1 (corr M^2) δωρυφορήσωμεν V^a ἡμῖν alt: ἡμῖν DΛ λείποντες V^a 15 ἢ: εἰ V^a εἴη (ante τῆς): ᾖ M^2 in ras 17 ἡμέτερος OMDV^a 18 ante δεικνύειν add καὶ ODv καὶ δὴ δεικνύομεν om O (i.e. unam lineam exemplaris α) v δεικνύωμεν V^a ἦ: εἰ MΛV^a με: δὲ Ov οἴεσθαι OV^a 19 εὐφυΐαν: εὐφορίαν OMDv ἀφθονίαν: ἀφορίαν M 20 τοῦτον νῦν V^a κύλω V^a 21 κλίνοντα V^a 23 λειμῶνας φιλοτεχνῶν: ἄμμων ἀσφαλοτέχνων V^a 24 τῶν om ΛV^a 25 ἑαυτὸν: αὐτῶν Λ αὐτὸν V^a 26 ὑπηρεθῇ O

τις ἀνὴρ καὶ τῇ ζωῇ ταύτῃ τὰ καλὰ κρίνειν εἰδὼς προστιθέτω τοῖς ἐπαίνοις, εἰ δοκεῖ, καὶ τὸν ἕτερον τῶν ποταμῶν. τοῦτον λέγω τὸν γείτονα, ὃς διὰ τὸ μέγεθος τοῖς ὀνομαστοῖς τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ποταμῶν ἐναρίθμιος ὢν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἀρχόμενος ἐν χρόνῳ παραμείβει τὴν πόλιν οὐ μικρὰν τὴν παρ' ἑαυτοῦ χάριν εἰς προσθήκην κάλλους τε καὶ τῆς συνεργίας τοῦ βίου δι' ἑαυτοῦ συνεισφέρων. κἂν οἰκιστὰς καταλέγειν δέῃ κἂν ἐξ ἀποικίας τὰ γένη τῶν οἰκητόρων ἀποσεμνύνειν κἄν τινα χειρὸς πολεμικῆς κατορθώματα τοῖς καθ' ἡμᾶς προσδιηγήμασι, τρόπαια καὶ μάχαι καὶ τὰ ἐξ ἀριστείας θαύματα, ὅσα συγγραφέων παῖδες βίβλοις ἐναπεθήκαντο· πόρρω ταῦτα τοῦ ἡμετέρου χοροῦ. αἰσχύνεται γὰρ χριστιανὸς λόγος ἀπὸ τῶν ἔξω τῆς πίστεως τοῖς φιλοχρίστοις τὰς εὐφημίας χαρίζεσθαι, ὥσπερ οἱ τὴν σκιὰν τοῦ ἀριστέως πρὸ τῶν τροπαίων σεμνύνοντες. οὐκοῦν τετράφθω πρὸς τὰ παρόντα ὁ λόγος καὶ ὑπ' ὄψιν ἡμῖν ἀγαγέτω τὸν καρπὸν τὸν ὑμέτερον. σιγάσθω δὲ τὰ τοῦ κόσμου καλά, κἂν ἐκ περιουσίας πλεονάζῃ τῷ λόγῳ καὶ ἡ τοιαύτη τῶν ἐγκωμίων ὑπόθεσις. οὐδὲ γὰρ ὁ οὐρανὸς ὅλος, ὃ δὴ κάλλιστόν τε καὶ μέγιστον τῶν ἐν τῇ κτίσει πάντων ἐστίν, οὔτε αἱ τῶν φωστήρων αὐγαὶ οὔτε τῆς γῆς τὸ πλάτος οὔτε ἄλλο τι τῶν στοιχειωδῶς τῷ παντὶ ὑποκειμένων μέγα τι καὶ θαύματος ἄξιον οἶδεν ὁ θεόπνευστος λόγος. πεπαίδευμαι τῷ θείῳ προστάγματι πρὸς μηδὲν τῶν παρερχομένων θαυμαστικῶς διατίθεσθαι.

Εἰ οὖν ἅπας ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, καὶ ἅπαν Τοῦ κόσμου παράγει τὸ σχῆμα, καθώς φησιν ὁ ἀπόστολος, πῶς ἄν τις εὐπρεπὲς εἶναι νομίσειε γῆς ἡμῖν καὶ ὕδατος εὐφορίαν εἰς ἀφορμὴν ἐπαίνων προβάλλεσθαι; εἰ γὰρ καὶ πρόσεστι τῷ καθ' ὑμᾶς τόπῳ πλέον ἢ †εἴ τις ἐν ἀλλήλοις† τὰ τοιαῦτα τῆς γῆς προτερήματα, ἀλλὰ συγκρίσει τῶν ὑμετέρων καλῶν ἀντ' οὐδενὸς οἶδεν ἐκεῖνα παρατρέχειν ὁ λόγος. οὐκοῦν

22-23 I Cor 7,31

OMDΛV^{a} 1 ταύτῃ: ταῦτα Λ 2 τῶν ποταμῶν: ποταμὸν Λ 3 τὸ om ΛV^{a} 4 ἐν χρῶ D 5 κάλους O 6 συνεργείας V^{a} 7 τῶν corr ex τὸν O^{2} 8 προσηδιηγήμασι Λ 9 μάχαι M^{1} μάχας M^{2} post ὅσα add δὲ Λ 10 ἐναπέθεντο Λ χώρου MDΛ 10-11 in textu cruces ante τοῦ ἡμετέρου et post ἔξω, in marg σκόπει ἐν ἑτέροις ἀντιγράφοις τὰ ἐσταυρωμένα, στοιχητέον Λ 11χριστιανῶν V^{a} 12 πρὸ τῶν τροπαίων: πρὸς τὸν τρόπον Λ 14 ὑμῖν Λ ἀγέτωσαν ΛV^{a1} (in marg add γα = ἀγαγέτωσαν V^{a2}) ἡμέτερον V^{a} δὲ: δὴ ΛV^{a} 15 πλεονάζει V^{a} 16 ἐγκωμίων: ἔργων ΛV^{a} 17 ἡ … αὐγὴ ΛV^{a} 18 τι ἄλλο Λ τῷ παντὶ om Λ (post στοιχειωδῶς rasura 6-8 litt) 20 ἐρχομένων M 22 πᾶς OMDv ὁ om v παρελεύσονται V^{a} 24 εὐφορίαν: εὐφυΐαν V^{a} προσβάλεσθαι Λ 25 ἡμᾶς V^{a} 25-26 εἴ τις ἐν ἀλλήλοις codd καὶ ἐν ἄλλοις v (locus obscurus; fortasse εἴ τις ex ἔστι et ἐν ἀλλήλοις ex ἐν ἄλλοις [η suprascr.] [i.e. ἐν ἄλλοις varia lectione ἄλλῃ suprascripta] depravatum est) 26 προτερήματα: τὰ ῥήματα V^{a}

πρὸς τὰ προτιμότερα τῇ φύσει ταῖς εὐφημίαις τρεπόμεθα. ταῦτα δὲ οὐκέτι διὰ λόγων ἡμῖν δειχθήσεται, ἀλλ' εἰς αὐτὸ πάρεστι βλέπειν τῶν ὑμετέρων ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον. τίς γὰρ οὐκ οἶδε τὸν καρπὸν τὸν ὑμέτερον, ὅτι ὑμεῖς τὸν τῶν μαρτύρων ἐβλαστήσατε στάχυν τὸν πολύχουν τοῦτον καὶ ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα τῷ πλήθει τῶν καρπῶν πλατυνόμενον; ὁρᾶτε τὴν ἱερὰν ταύτην ἄρουραν· ἐντεῦθεν τῶν μαρτύρων τὰ δράγματα. 756 M. εἰ ζητεῖς μαθεῖν, τίνα λέγω τὴν ἄρουραν, μὴ πόρρω τοῦ παρόντος περισκοπήσῃς. τίς ὁ τόπος ὁ περιέχων τὸν σύλλογον; τί σοι λέγει ἡ ἐνιαύσιος τοῦ κύκλου περίοδος; ποῖά σοι διηγήματα ἡ τῆς ἡμέρας ταύτης ὑπόμνησις ἥκει κομίζουσα; ἆρ' Οὐ λαλιαί τινές εἰσι, καθώς φησιν ὁ προφήτης, καὶ λόγοι, ὧν οὐχὶ μόνον ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν παντὸς λόγου εὐτονώτερον διηγουμένων τὰ θαύματα; ἂν εἰς τὸν τόπον ἀπίδῃς, αὐτὸς εἶναί φησι τῶν μαρτύρων τὸ στάδιον· ἂν τὴν ἡμέραν λογίσῃ, οἷόν τις κῆρυξ μεγαλόφωνος ἀνακηρύττει τῶν μαρτύρων τὸν στέφανον. ταῦτά μοι δοκῶ τῆς ἡμέρας ἐμβοώσης ἀκούειν, ὅτι ἄλλη μὲν τῇ δημιουργίᾳ τῶν φωστήρων σεμνύνεται, ἄλλη δὲ τῷ οὐρανῷ, καὶ ἑτέρα τῇ κατασκευῇ τῆς γῆς ἐπαγάλλεται. ἐμοὶ δὲ ἀρκεῖ πρὸς κόσμον τὰ τῶν μαρτύρων θαύματα· ἀρκεῖ τῷ κάλλει τῶν στεφάνων ἐγκαλλωπίζεσθαι· ἀρκεῖ τοῖς κατὰ τοῦ διαβόλου τροπαίοις ἐπισεμνύνεσθαι. οἷα γέγονεν ἐν ἐμοὶ διηγήματα· οἵα γέγονε δι' ἐμοῦ τοῖς ἀγγέλοις προσθήκη· οἷον ἔδωκεν ἡ γῆ τῷ θεῷ τὸν καρπὸν αὐτῆς· οἵαν ἐφύτευσε ἐν ἐμοὶ φυτείαν ὁ κύριος. ὅθεν καὶ πᾶσα σχεδὸν ἡ οἰκουμένη ταῖς παραφυάσι τῶν ἐντεῦθεν κλημάτων καταπεφύτευται, καθάπερ τις ἄμπελος εὐθηνοῦσα καὶ ἄλλας δι' ἑαυτῆς ἀμπέλους ἐργάζεται καὶ αὐτὴ διαμένει ἀνέκλειπτος. ταῦτά μοι καὶ τὰ τοιαῦτα δοκεῖ τῆς ἡμέρας ἡ χάρις εὐαγγελίζεσθαι, καὶ ὁ τοῦ συλλόγου τόπος τοιαῦτα ἕτερα.

Ἀλλὰ τί πάθω πρὸς λαὸν τοσοῦτον ἰσχνόφωνός τις ὢν ἐγὼ καὶ βραδύγλωσσος καὶ μόγις τοῖς παρεστῶσιν ἐν ἐπηκόῳ φθεγγόμενος ὑπερηχοῦντος τοῦ ἤχου τὸν λόγον; ἦ γὰρ ἂν ἐνδιέτριψα τοῖς ἀγαθοῖς

4-5 cf Matth 13,8; Marc 4,8 10-11 Ps 18,4 21 Ps 84,13

OMDΛV^{a} 1 τῇ om V^{a} τρεπώμεθα v τραπόμεθα M 2 ὑμῖν Λ 5 τοὺς τριάκοντα: τοὺς λ̄ D 7 εἰ: ἡ V^{a1} (in marg εἰ V^{a2}) 8 περισκοπήσας OD 9 ἐνιαυσιαία M^{2} ἐνιαυσιαῖος V^{a} 11 μόνον οὐχὶ Λ φαιναὶ O 12 εὐτονώτερον: γεγωνότερον OMD διηγουμένου MΛV^{a} διηγούμεναι v (coniecit Fronto Ducaeus) 13 εἶναι om ΛV^{a} 15 μὲν: μόνον V^{a} 18 ἐγκαλωπίζεσθαι O 21 τῷ θεῷ om O αὐτῆς om Λv 22 ἐν om Λ φυτείαν ἐν ἐμοὶ ODv 22 παραφυαῖς V^{a} 24 αὐτῆ (circumflex a manu post, η ut vid in ras scriptum) O αὔτη v 25 μοι: τοι OM^{1} (corr M^{2}) Dv 28 παρεστηκόσιν OMD 29 ἦ: ἢ D εἰ V^{a}

διηγήμασιν, ὅπως ἡ καλὴ συσκηνία τῶν τεσσαράκοντα κοινὴν μὲν τὴν ἄθλησιν, κοινὴν δὲ πανταχοῦ τὴν ἀποικίαν πεποίηνται καὶ πανταχοῦ καταμερίζονται καὶ μετ' ἀλλήλων ἐπιξενοῦνται τοῖς τόποις. οὐκοῦν οὐδεὶς μερικὴν τῶν λειψάνων χάριν ὑποδεξάμενος οὐκ ἐκ τοῦ παντὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν μαρτύρων ἐδέξατο. εἷς γὰρ ἐν κυρίῳ γεγονότες οἱ πάντες δι' ἑνὸς μετὰ παντὸς τοῦ πληρώματος ἑαυτῶν εἰσοικίζονται. ἀλλὰ πῶς ἔστι μὴ ἀδικῆσαι τὸν λόγον τὴν ἀρχὴν τῶν κατ' αὐτοὺς διηγημάτων σιγήσαντα; τίς οὖν ἐστιν ἡ ἀρχή; νεότης ἀγαθὴ καὶ περίβλεπτος, ἀριστίνδην οἱ πάντες ἐξειλεγμένοι, κάλλει διαπρεπεῖς, ἔρνεσι τὸ μέγεθος παραπλήσιοι ἐν ἄνθει τῆς ὥρας. ὁρᾶτε τὴν φωνὴν τῷ θορύβῳ ταρασσομένην καὶ τὸν λόγον τῷ ἤχῳ διακοπτόμενον, ὥστε ἡμᾶς οἷόν τινι πελάγει κυμαινομένῳ τῇ φωνῇ τοῦ λαοῦ χειμασθέντας ἀναγκαίως ἐπὶ τὸν ἀκύμαντον τῆς σιωπῆς καταφυγεῖν λιμένα; εἰ δὲ γένοιτο κατὰ θεοῦ χάριν καὶ δευτέρα τοῦ λόγου σχολὴ ἐν ἡσυχίᾳ τῆς ἀκροάσεως, τὸ νῦν ἐλλειφθὲν συνεργίᾳ τοῦ θεοῦ πληρωθήσεται, ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

OMDΛVᵃ 1 τῶν τεσσαράκοντα: τῶν μ̄ D 6 ἑαυτοῖς Λ 7 καθ' ἑαυτοὺς Λ καθαυτοῦ Vᵃ 8 σιγήσαντα: ἀλογίσαντα Λ ἀλογήσαντα Vᵃ ἡ om Λ 9 ἀριστίνδην: πίστιν ἀρίστην Λ (in marg +) Vᵃ πίστις ἀρίστη δι' ἣν v (coniecit Fronto Ducaeus) ἐξηλεγμένοι Λ ἐξηλλέγμενοι Vᵃ ἔρνεσι om Vᵃ 10 παραπλήσιον OD 11 σπαρασσομένην DVᵃ (dubito an recte) διακοπτωμένην Vᵃ ὥστε: ὡς Λ 12 κοιλαινομένῳ Λ ταῖς φωναῖς OMDv σχηματισθέντες Λ 12-13 τοῦ λαοῦ — ἐπὶ om Vᵃ 13 ἐπὶ: εἰς Λ καταφεύγειν ΛVᵃv 14 post καὶ add τὰ Ov δεύτερα Ov σχολῇ ΛVᵃ 15 τὰ … ἐλλειφθέντα OMDv 15-16 ὅτι et πρέπει om OMDv 16 αὐτῷ — ἀμήν om D post ἡ δόξα add σὺν τῷ ἀνάρχῳ πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ καὶ θείῳ πνεύματι Vᵃ post τοὺς add συμπάντας καὶ ἀτελευτήτους Vᵃ τῶν αἰώνων om Λ

IN XL MARTYRES Ib

EDIDIT

OTTO LENDLE

CONSPECTUS SIGLORUM

O Monacensis gr. 370 membr. saec. X (usque ad 4,16)
Ve Venetus Marcianus gr. 359 membr. saec. X (inde ab 4,16)
M Mediolanensis Ambrosianus gr. C 135 inf. membr. saec. XI
D Venetus Marcianus gr. 69 chart. saec. XII
Λ Londiniensis Musei Britannici gr. Old Royal 16 D 1 membr. saec. XII
S Vaticanus gr. 1907 chart. saec. XII
V^{a} Athous Vatopediu 111 membr. saec. XI
v textus vulgatus editionis Mignei S.G. XLVI 757-772.
^{1}sigillo additum manum primam, ^{2}sigillo additum manum primam se ipsam corrigentem aut manum correctoris significat.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΜΑΡΤΥΡΑΣ

Λόγος δεύτερος

Χθὲς οἱ μάρτυρες πρὸς ἑαυτοὺς τὸν λαὸν ἐκάλουν, νῦν τῷ καταγωγίῳ 757 M.
τῆς ἐκκλησίας ἐπιξενοῦνται αὐτόκλητοι. νόμος δέ τίς ἐστι συμποτικὸς τὰς ἐγκυκλίους ταύτας ἑστιάσεις παρὰ τῶν δαιτυμόνων ἀλλήλοις ἐκ περιτροπῆς ἀντιδίδοσθαι. οὐκοῦν ἀνάγκη καὶ ἡμᾶς τὸν αὐτὸν ἀντιπληρῶσαι τοῦ δείπνου τοῖς μάρτυσιν ἔρανον. ἀλλ' ἐπειδὴ πένεται ἡμῖν ἡ χορηγία τοῦ λόγου, καλῶς ἔχει τοῖς παρ' αὐτῶν ἐκείνων λειφάνοις ἡμᾶς δεξιοῦσθαι τοὺς χθὲς μὲν ἑστιάτορας, σήμερον δὲ δαιτυμόνας. ἀρκεῖ γὰρ καὶ βραχύ τι μέρος ἐκ πλουσίας τραπέζης μεγάλης εὐωχίας γενέσθαι παρασκευήν, ὅταν τοιοῦτον λείψανον ᾖ. τί οὖν τοῦτο τὸ λείψανον; μέμνησθε πάντως, ἐν τίνι ἦμεν τοῦ λόγου, ὅτε ὁ εὐκταῖος ἐκεῖνος καὶ ἡδὺς ἡμῖν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν συνειλεγμένων θόρυβος συνέχεε τὴν τῶν λεγομένων ἀκρόασιν, ὅτε ἡ ἔμψυχος ἐκείνη τῆς ἐκκλησίας θάλασσα τῷ πλήθει τῶν ἐπεισρεόντων πλημμυροῦσα πρὸς τὴν ῥοπὴν τῶν ἀεὶ βιαζομένων ἐκύμαινε, μιμουμένη καὶ τῷ ἤχῳ τὴν ὄντως θάλασσαν, οἷον ἀκταῖς ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν προσρηγνῦσα τῶν κυμάτων τὸν ψόφον. ἐν τίσι τοίνυν κατελίπομεν χειμασθέντα τῷ θορύβῳ τὸν λόγον, μέμνησθε πάντως οἷς μεμελέτηται διὰ μνήμης ἔχειν τοὺς μάρτυρας. ἦν δέ, ὡς οἶμαι, ἡ ἀκολουθία τοῦ λόγου αὕτη, ὅτι οὐ τῶν τυχόντων ἦσάν τινες οἱ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐξειλεγμένοι, οὐδέ τις

Titulus Γρηγορίου — Νύσσης: τοῦ αὐτοῦ OD om S titulus et numerus in M deletus est (in marg πάλιν εἰς τοὺς ἁγίους μ̄ μάρτυρας M^{2}) ἐμπρόσθεν ἐγκώμιον εἰς τοὺς αὐτοὺς V^{a} ἐγκώμιον om ODΛ ἁγίους om Λ μάρτυρας evanuit S λόγος δεύτερος om V^{a} S

OMDΛV^{a}S 5 χθὲς — ἐκάλουν periit in foramine exsecto M post νῦν add δὲ D 6 τίς om D συμποτικὸς: δεσποτικὸς Λ 8 ἐπιδίδοσθαι OMDv 9 ἡμῖν coll post 10 λόγου Λ 10 τοῖς: τὸ D 11 ἡμᾶς om S μὲν χθὲς ΛV^{a} δὲ om ΛV^{a} 13 παρασκευὴ OM^{2} (post -ὴ una litt eras) 14 ἦμεν: εἰμὶ ΛV^{a} εὐκταῖος: εὐκλεὴς ΛV^{a} 17 ἐπεισρεόντων: ἐπιθεόντων Λ ἐπιρρεόντων V^{a} 18 ἀεὶ om V^{a} 19 θάλατταν S ἀκταῖς: αὐταῖς v 20 κατελείπομεν D^{1} (corr D^{2}) κατελείπαμεν ΛV^{a} 23 ἐξηλεγμένοι Λ

σύμμικτος καὶ ἀνώνυμος ὄχλος, ἐκ ταπεινῶν ἐπιτηδευμάτων ὁρμηθέντες πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐπήρθησαν· ἀλλὰ πρῶτον μὲν δι' εὐφυΐαν σώματος, κάλλει καὶ δυνάμει καὶ ῥώμης περιουσίᾳ τῶν λοιπῶν διενεγκόντες τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις ἐνηριθμήθησαν· μετὰ ταῦτα δὲ τῷ κατ' ἀρετὴν βίῳ καὶ πολιτείᾳ σώφρονι διαπρέψαντες ὥσπερ τι γέρας καὶ ἀριστεῖον τὴν χάριν τῆς μαρτυρίας τελειωθέντες ἐδέξαντο. καὶ εἰ δοκεῖ ὡς ἂν ἡδίους γενοίμεθα, πάντα τὰ τῶν μαρτύρων ἐφεξῆς ἀναλάβωμεν οἷον ὑπ' ὄψιν ἄγοντες τῷ παρόντι θεάτρῳ τὴν ἄθλησιν.

Ἦν τι τάγμα στρατιωτικὸν ἐκ παλαιῶν κατὰ τὴν γείτονα πόλιν παντὸς τοῦ ἔθνους πρὸς τὰς τῶν βαρβάρων ὁρμὰς προκαθήμενον. ἐκείνοις ἔκ τινος προϋπαρχούσης θεόθεν ἐπιφανείας πλεῖον ἡ πίστις τῶν τακτικῶν ἐσπουδάζετο. καὶ ἴσως οὐκ ἄκαιρον ἕν τι κατόρθωμα τῆς πίστεως τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἐν παραδρομῇ διηγήσασθαι. συστάντος γὰρ αὐτοῖς ποτε τοῦ πρὸς τοὺς βαρβάρους πολέμου καὶ τῶν ἐπικαίρων πάντων προκαταληφθέντων ὑπὸ τῆς τῶν ἐναντίων στρατιᾶς καὶ τῶν ὑδάτων ἐν τῇ τῶν ἐχθρῶν ἐξουσίᾳ γεγενημένων εἰς ἔσχατον ἐλθόντες κίνδυνον, εἴτε δι' ἀπειρίαν τῶν τὰ ἡμέτερα στρατηγούντων εἴτε διά τινα κρείττονα καὶ θειοτέραν οἰκονομίαν, ὡς ἂν μάλιστα καὶ διὰ τούτου φανείη τῶν Χριστιανῶν τὸ πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους διάφορον· ἐπειδὴ οὐκ εἶχον ὅ τι χρήσονται τοῖς παροῦσι, καὶ πολλή τις ἦν ἡ ἀμηχανία οὐδεμιᾶς αὐτοῖς πίδακος ἢ ἀπορροίας ὑδάτων ἐμφαινομένης τῷ τόπῳ, καὶ
760 M. κίνδυνος ἦν ὑποκύψαι τοῖς ἐναντίοις ἐκπολιορκηθέντας τῷ δίψει· τότε καταλιπόντες οἱ γενναῖοι τὴν ἐκ τῶν ὅπλων βοήθειαν ἔγνωσαν τὴν ἄμαχον καὶ ἀκαταγώνιστον ἐν τοῖς φοβεροῖς συμμαχίαν. ἀφέντες γὰρ ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τοὺς μήπω παραδεδεγμένους τὴν πίστιν καὶ ἐφ' ἑαυτῶν ἰδιάσαντες μιμοῦνται τὴν ἐπὶ Ἠλίου τοῦ προφήτου γενομένην

OMDΛV^aS 1 εἰς ταπεινὸν ἐπιτήδευμα V^a 2 εὐφημίαν Λ^1 (corr Λ^2) V^a 3 post κάλλει add τε S δυνάμει καὶ om S ῥώμης: ῥοπῆς ΛV^a 5 τῷ corr ex τὸ O^2 5-7 σώφρο]νι — ἐ[φεξῆς 7 lineae i.e. aversa pars tituli exsectae sunt M 7 ἡδίους: ἰδίους V^a (sed V^a multis mendis orthographicis depravatus est) post γενόμεθα (sic) add καὶ V^a τὰ om O ἀναλαβόμενοι S ἀναλάβομεν V^a 8 ἄγοντες: ἀγάγωμεν S ἀγαγόντες V^a 9 τι om V^a ἐκ παλαιοῦ S παλαιὸν Ov 10-11 ἐκεῖνο οἷς S 11 ἔκ τινος om Λ πλέον V^a ἡ πίστις τῶν: ἢ πιστῶν Λ 12 ἀτάκτων V^a 13-14 in marg σχ ἱστορία ἣν οὐ φέρει ἐγγράφως τὸ μαρτύριον M^2 14 ἐπικαίρων: ἐπικλήρω Λ 16-21 ὑδάτων] ἐν τῇ — ὑδάτων [ἐμφαινομένης om V^{a1} (in inf marg add V^{a2}) 18 τοῦτο ΛV^{a2} 19 φανείην V^{a2} 20 εἶχεν ΛV^{a2} ἡ om Λ 21 πίδακος: ψεκάδος Λ 22 ἐκπολιορκισθέντας V^a τῇ δίψῃ V^a 23 ad ἔγνωσαν in marg add καταφυγεῖν ἐπὶ M^2 24 ἀνταγόνιστον V^a ἀναντανώνιστον OMD post φοβεροῖς add ἐπικαλέσασθαι Λv 26 γεγενημένην Λ γεναμένην V^a

θαυματουργίαν κοινῇ τῇ φωνῇ καὶ συντεταγμένῃ λύσιν αὐτοῖς ἐξ ἀμηχάνων γενέσθαι τῆς συμφορᾶς αἰτησάμενοι. καὶ οἱ μὲν ηὔχοντο· ἡ δὲ εὐχὴ παραχρῆμα ἔργον ἐγίνετο. ἔτι γὰρ αὐτῶν τῇ γονυκλισίᾳ προσκαρτερούντων πνεύματι βιαίῳ νεφέλη ποθὲν ὑποληφθεῖσα μετέωρος ὑπὲρ τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον ἵστατο· εἶτα βροντὰς ἐξαισίους ἐπικτυπήσασα καὶ ἀστραπὰς φλογώδεις κατὰ τῶν ὑποκειμένων ἐξάψασα κατερρήγνυεν ὕδωρ ποταμῶν ἀφθονώτερον, ὥστε τοῖς μὲν ὑπεναντίοις καὶ τῶν σκηπτῶν τὴν συνέχειαν καὶ τὸ πλῆθος τῆς ἐπομβρίας αἴτιον γενέσθαι παντελοῦς καταφθορᾶς, τούτοις δὲ τοῖς διὰ τῶν εὐχῶν παραταξαμένοις ἱκανὸν πρὸς ἀμφότερα γενέσθαι, πρός τε τὴν νίκην τῶν ἀντιτεταγμένων καὶ πρὸς τὴν παραμυθίαν τῆς δίψης τῆς τῶν χειμάρρων ἀπορροῆς ἀφθόνως αὐτοῖς τὸ ποτὸν χορηγούσης. τούτοις τοίνυν συνετάχθη ὁ ἡμέτερος τῆς στρατιᾶς χορός, ἀπ' ἐκείνων τῶν διηγημάτων καὶ αὐτοὶ περὶ τὴν πίστιν ῥωσθέντες καὶ τοῖς ὁμοίοις ἐντραφέντες ἐπιτηδεύμασιν εἰς τοσοῦτον μεγαλοφυΐας ἐπήρθησαν, ὥστε τῷ περιόντι τῆς ἀρετῆς καθ' ἑαυτῶν ἀναστῆσαι τὸν φθόνον. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν νῦν ὑπαναγνωσθέντων ἡμῖν ἐκ τῆς τοῦ Ἰὼβ ἱστορίας ἐμάθομεν, ὅτι ἀδίκημα ἑαυτοῦ ἐποιεῖτο ὁ ἀντίπαλος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς τὴν τοῦ Ἰὼβ εὐδοκίμησιν καὶ διὰ τοῦτο ἐξῃτεῖτο πρὸς αἰκισμόν, ὅτι ἐλύπει αὐτὸν ὁ Ἰὼβ ἀληθινὸς καὶ δίκαιος καὶ ἄμεμπτος ὤν. τὸν αὐτὸν τρόπον εἶδε πονηρῷ τῷ ὀφθαλμῷ ὁ τοῖς ἀγαθοῖς ἐπιφυόμενος τοὺς μεγάλους τούτους ἀγωνιστὰς καὶ οὐκ ἤνεγκε πολιὰν ἠθῶν ἐν ἡλικίας νεότητι βλέπων. εἶδε σωμάτων ἄνθος ἐν σωφροσύνῃ κοσμούμενον· εἶδεν ἐνόπλιόν τινα χοροστασίαν, διὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοὺς τῷ θεῷ χορεύοντας, καλοὺς προσιδεῖν, βλοσυροὺς τὸ ὄμμα, γαῦρον τὸ φρόνημα, τάχος ποδῶν, περιουσίαν δυνάμεως, συμμετρίαν μελῶν, ἐν πᾶσι τοῖς προσοῦσιν αὐτοῖς προτερήμασι τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν τῆς σωματικῆς εὐκληρίας ὑπεραστράπτουσαν. ἐμπεριπατεῖ καὶ δι' ἐκείνων τῷ φθόνῳ ὁ ἐμπεριπατῶν τὴν οἰκουμένην. εἶδεν οὐχ ἕνα ἄνθρωπον ἀληθινόν, ἀλλὰ σύστημα

28sqq cf Iob 1,7sqq; 2,1sqq

OMDΛV^aS 1 θαυματουργίαν coll post προφήτου (146,26) ΛV^a συντεταμμένῃ Λ συντεταμένῃ S 3 γονυκλισίᾳ: δεήσει OMD 4 ἀποληφθεῖσα OM^1 (corr M^2) Dv 6 ὑποκτυπήσασα S 9 post δὲ add χορηγὸς Λ 12 τὸν πότον OMDv τοίνυν: νῦν V^a 13 συνετάχθησαν S στρατείας V^a 14 ῥωσθέντες: κυρωθέντες Λv 16 γὰρ om Λ 17 τῆς om ΛV^a 18 ἐποίει OMv ἀντίπαλος: ἀντικείμενος ΛV^a 19 ἐζητεῖτο Λ ἐξαιτεῖται V^aS 20 καὶ ante δίκαιος om D 21 ἴδεν V^a 22 ἐν ἡλικίᾳ νεότητος V^a 23 ἴδε (bis) ΛV^a ἔνοπλον S ὅπλων V^a 24 post τῆς add αὐτοῦ S αὐτοὺς om S αὐτοῦ V^a 25 βλοσσυροὺς V^a γαύρους Λv 28 ἐμπεριπατῶν: ἐμ expunx ut vid M^2 29 τῇ οἰκουμένῃ S εἶχεν O ἴδεν V^a 29-148,1 ἀληθινόν — πάντων om O ἀλλὰ — ἀληθινῶν om S

θεῖον τοσούτων ἀνθρώπων, πάντων ἀληθινῶν δικαίων θεοσεβῶν· ἐξαιτεῖται κἀκείνους εἰς τὸ ἴδιον βούλημα. καὶ πρῶτον μὲν εἰδωλομανοῦντι τῷ τῆς στρατιᾶς ἄρχοντι σύμβουλος γίνεται, μὴ ἂν ἄλλως ὑπερσχεῖν τῆς κατὰ τῶν βαρβάρων νίκης, εἰ μὴ τοὺς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ προσκυνοῦντας προθύσαιτο.

Ἀναδειχθέντων δὲ τούτων ὡς τάχιστα διὰ τῆς ἀγαθῆς ὁμολογίας καὶ αὐτομολούντων πρὸς τὴν διὰ τοῦ πάθους τελείωσιν τὸ μὲν εὐθὺς ἐπαγαγεῖν τὸν διὰ τοῦ ξίφους θάνατον ὥς τι φιλάνθρωπον ὁ ἐχθρὸς 761 M. παρητήσατο, δεσμοῖς δὲ τοῖς ἐκ σιδήρου καταπιέσας ταύτην ἐποιεῖτο τὴν τῆς τιμωρίας ἀρχήν. τοῖς δὲ ἦν ἄρα καὶ ὁ δεσμὸς ἐγκαλλώπισμα καὶ θέαμα γλαφυρὸν καὶ ἡδὺ Χριστιανῶν ὀφθαλμοῖς· νεότης ἐξειλεγμένη ἀριθμῷ τοσούτῳ, κάλλει διαπρεπής, ἡλικίᾳ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, πάντες κατὰ ταὐτὸν μετ᾽ ἀλλήλων τῷ δεσμῷ συνηρμόζοντο, ὥσπερ τις στέφανος ἢ ὅρμος περιαυχένιος ἰσομεγέθεις μαργαρίτας ἐν κύκλῳ διειλημμένους ἔχων· τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἅγιοι καὶ διὰ πίστεως ἡνωμένοι καὶ διὰ τῶν δεσμῶν πρὸς ἀλλήλους σφιγγόμενοι. ὄντες γὰρ καὶ καθ᾽ ἑαυτὸν ἕκαστος καλοὶ προσθήκη τοῦ κάλλους ἀλλήλοις ἐγίνοντο. οἷον ἐπὶ τῶν οὐρανίων συμβαίνει θαυμάτων, ὅταν δι᾽ αἰθρίας καθαρᾶς ἡ τῶν ἀστέρων χάρις δι᾽ ἀλλήλων ποικίλληται ἑκάστου τὴν οἰκείαν αἴγλην εἰς τὸν κοινὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ συνεισφέροντος, τοιοῦτον ἦν τῶν ἁγίων τὸ θέαμα, ὄντως, καθώς φησί που Ἰεζεκιὴλ ὁ προφήτης, Ὅρασις λαμπάδων συστρεφομένων. ἐμφιλοχωρεῖ ὁ λόγος τῷ κάλλει τῆς ὥρας. οἶδεν γάρ, καθὼς ἡ σοφία φησίν, Ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων καὶ τὸ ἐν κρυπτῷ κάλλος ἀναλογίζεσθαι, ἐπειδὴ καὶ ἡ τῆς ψυχῆς καθαρότης διὰ τοῦ φαινομένου διέλαμπε καὶ ὁ φαινόμενος ἄνθρωπος ἄξιον ἦν τοῦ ἀφανοῦς οἰκητήριον. ὡς καλὸν τοίνυν ἦν τότε τοῖς ὁρῶσι τὸ θέαμα, καλὸν λέγω τοῖς τὰ καλὰ βλέπειν ἐθέλουσι,

---

22 Ez 1,13 23-24 Sap 13,5

OMDΛV^aS 1 ἀληθινῶν mut in ἀληθινὸν, δικαίων in δίκαιον et in marg post δικαίων (δίκαιον) add ἀλλὰ τὸ σύστ(ημα) O^2 δίκαιον θεοσεβῆς S 2 ἴδιον: θεῖον Λ μὲν om V^a 3 τηστρατιᾶς O στρατείας V^a ὑπερέχειν Λ 4 ante τῆς add τῇ Λ 7 τὸ: τοῦ M 9 δεσμὸς V^a σιδήρων Λ καταςπήσας V^a 10 τὴν om D 12 κάλλει διαπρεπής om O διαπρεπεῖ Λ 13 κατ᾽ αὐτῶν V^a τ᾽ αὐτὸ Λ τὸ αὐτὸ S 14 ὅρμος: ὁρμίσκος S διηλειμμένους Λ 15 καὶ διὰ — ἡνωμένοι om V^a 16 ὄντως V^a 17 καλὴ V^a post οἷον add γὰρ S 18 post αἰθρίας add καὶ OMv 18-19 τῶν ἀστέρων ἡ S 19 χάρις: χορία V^a ποικίληται V^a ποικίλλεται Λ 20 συνεισφέροντες V^a 21 που φησὶν ΛV^a 22 post ὅρασις add ἦν S 23 καὶ om Λ 26 τοίνυν coll ante τότε Λ om V^a 27 τοῖς pr: τοὺς O^1 (corr O^2) τὰ om V^a

καλὸν ἀγγέλοις, καλὸν ταῖς ὑπερκοσμίοις δυνάμεσι, πικρὸν δὲ τοῖς δαίμοσι καὶ ὅσοι τὰ τῶν δαιμόνων ἠσπάζοντο· ἄνθρωποι, εἴπερ ἄνθρωποι οἱ τοσοῦτον ἀνεστηκότες τῷ μεγαλείῳ τῆς φύσεως, στρατιῶται Χριστοῦ, τοῦ ἁγίου πνεύματος ὁπλῖται, τῆς πίστεως πρόμαχοι, πύργοι τῆς θείας πόλεως· οἳ πᾶσαν αἰκισμῶν τιμωρίαν, πᾶσαν φόβων ἐπανάστασιν, πᾶσαν ἀπειλῆς προσβολὴν ὥς τινα παιδίων ἄνοιαν κατεχλεύαζον, καθάπερ οὐχὶ τὰ σώματα ταῖς αἰκίαις ἐκδόντες, ἀλλὰ τὰς τῶν σωμάτων σκιάς· οἳ σαρκὶ τὴν σάρκα καταπαλαίσαντες καὶ τῇ πρὸς τὸν θάνατον ὑπεροψίᾳ πάντων τῶν τυραννικῶν φόβων ὑπερφρονήσαντες ὑψηλότεροι τῶν ἀνθρωπίνων μέτρων ἐδείχθησαν. ὢ καλῶς τοῖς σωματικοῖς τροπαίοις ἐμμελετήσαντες· ὢ καλῶς μετενεγκόντες τὴν τοῦ πολεμεῖν ἐμπειρίαν εἰς τὴν κατὰ τοῦ διαβόλου παράταξιν οὐ ξίφει τὰς χεῖρας ὁπλίσαντες οὐδὲ τὸν ἐκ τοῦ ξύλου θυρεὸν προβαλλόμενοι οὐδὲ χαλκῇ περικεφαλαίᾳ καὶ κνημῖσι περιφραξάμενοι, ἀλλὰ τὴν τοῦ θεοῦ πανοπλίαν ἀναλαβόντες, ἣν διαγράφει ὁ στρατηγὸς τῆς ἐκκλησίας, ὁ θεῖος ἀπόστολος, θυρεὸν καὶ θώρακα καὶ περικεφαλαίαν καὶ μάχαιραν· οὕτως ἐχώρουν κατὰ τῆς ἐναντίας δυνάμεως. ἐστρατήγει δὲ τούτων μὲν ἡ οὐρανία χάρις, τῆς δὲ τοῦ διαβόλου παρατάξεως ὁ ἔχων τοῦ θανάτου τὸ κράτος. τόπος δὲ τῆς παρατάξεως αὐτοῖς τὸ τῶν μιαιφόνων δικαστήριον ἦν· ἐν ἐκείνῳ συστάντες διηγωνίζοντο, οἱ μὲν ἀπειλαῖς ἀκροβολιζόμενοι, οἱ δὲ διὰ τῆς ὑπομονῆς ἀμυνόμενοι.

Πρότασις ἦν παρὰ τῶν ὑπεναντίων, ἐξόμνυσθαι τὴν εἰς τὸν κύριον πίστιν ἢ ζημιοῦσθαι θανάτῳ. ἀπόκρισις παρὰ τῶν ἀριστέων, μέχρι 764 M. θανάτου παραμένειν τῷ λόγῳ. πῦρ ἐπὶ τούτοις ἠπείλητο καὶ ξίφος καὶ βάραθρον καὶ ὅσα ἄλλα τῶν κολαστηρίων ὀνόματα. μία φωνὴ πρὸς ταῦτα πάντα ἠκούετο Χριστὸς ἐν τοῖς στόμασι τῶν ἁγίων ὁμολογούμενος. αὕτη ἦν ἡ τῶν ἐναντίων πληγή, ταύτην προέτεινον κατὰ τοῦ

15-16 cf Eph 6,11sq

OMDΛV^aS 1 ὑπερκοσμίαις OΛv 2 post καὶ add τοῖς S post εἴπερ add ἄρα S 4 ante Χριστοῦ add τοῦ Ov 5 φόβον O^1 (corr O^2) V^a 6 παιδίαν O^1 (corr O^2) παίδων S καταχλευάζον O^1 (corr O^2) 8 σκιάς: αἰκίας S οἱ ἄσαρκοι τῇ σαρκὶ καταπατήσαντες S καταπαλέσαντες O καταπατήσαντες ΛV^aS 9 τῶν om ΛV^a φόβον V^a 10 ὢ: οἱ ΛV^a ὢ καλῶς periit S 11 τροπαίοις om Λ τρόποις V^a ὢ: οἱ ΛV^a 12 ἐμπειρίαν — κατὰ τοῦ periit S τὰς periit S 13 προβα]λλόμενοι periit S οὐ]δὲ periit S 13-14 οὐδὲ — περιφραξάμενοι om OMD 14 χαλκῇ periit S om V^a πε]ρικεφαλαίᾳ periit S κνήμεσι ΛV^av φραξάμενοι S 15 διαγρά]φει ὁ periit S ὁ pr om V^a 16 θεῖος om Λ 18 ἡ om Λ 18-19 ὁ ἔχων — παρατάξεως om V^a 20 ἐν: ἐπ᾽ S 21 οἱ δὲ — ἀμυνόμενοι om V^a 23 ἀποκρίσεις Λ 25 ante ὀνόματα add τὰ V^a 26 πάντα ταῦτα ΛV^a 27 τῶν ἐναντίων: τούτων V^a

ἐχθροῦ τὴν αἰχμήν, διὰ ταύτης τῆς φωνῆς μέσην ἐτρώθη τὴν καρδίαν ὁ ἀντικείμενος, οὗτος ὁ λίθος ἐστὶν ὁ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ Δαβὶδ σφενδονούμενος ὁ τυχὼν τῆς περικεφαλαίας τοῦ ἀντικειμένου. ἡ γὰρ τοῦ Χριστοῦ ὁμολογία σφενδόνη γίνεται τοῦ καλοῦ στρατιώτου· πίπτει ὁ ἐχθρὸς καὶ ἀκέφαλος γίνεται. ἀλλὰ παρηνέχθη ἀφηνιάσας ὁ λόγος καὶ ὑπὲρ τοὺς ὅρους ἐξάλλεται καὶ τῶν ἀρρήτων κατατολμᾷ καὶ λέγειν προάγεται, ὡσπερεὶ θεατὴς τῶν ἀοράτων γενόμενος, ὅτι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ φωνῇ τῇ τὸν Χριστὸν ἐν παρρησίᾳ ὁμολογούσῃ κρότος μὲν ἦν ἄνω καὶ ἔπαινος, εὐφημία δὲ τῶν πολιτῶν τῆς οὐρανίας πόλεως ἐπικροτούντων τῷ κατορθώματι, χαρὰ δὲ πάσης τῆς ἐν οὐρανῷ πανηγύρεως. οἷον γὰρ συνέστη τότε τοῖς ἀγγέλοις ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἀνθρώπων τὸ θέατρον· οἵαν εἶδον συμπλοκὴν τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ θεαταὶ τῆς ἡμετέρας ζωῆς· ὡς ἀπεναντίον τῇ πρώτῃ πάλῃ τὴν σύστασιν ἔσχεν, ὅτε ὁ ὄφις τὸν Ἀδὰμ κατεπάλαισεν. οὐκ ἤνεγκε τότε ὁ ἄνθρωπος μίαν τοῦ πονηροῦ προσβολὴν διά τινος εὐχροίας καὶ δελεάσματος αὐτῷ προσαχθεῖσαν, ἀλλ' ὁμοῦ τε προσέπεσε καὶ ἀνετράπη τῷ πτώματι. ἐπὶ τούτων δὲ πάντα ἦν ἀργὰ καὶ ἄπρακτα τοῦ ἐχθροῦ τὰ παλαίσματα. ἐλπίδας προέτεινεν, οἱ δὲ κατεπάτουν· φόβους ἠπείλει, οἱ δὲ κατεγέλων. ἓν φοβερὸν ἦν μόνον αὐτοῖς τὸ τοῦ Χριστοῦ χωρισθῆναι· ἓν ἀγαθὸν τὸ μετὰ Χριστοῦ εἶναι μόνου· τὰ δὲ ἄλλα πάντα γέλως καὶ σκιὰ καὶ φλυαρία καὶ ὀνειρώδη φαντάσματα. διὰ ταῦτα κατατολμᾷ τῶν ἀθεάτων ὁ λόγος καί φησιν ἐπαγάλλεσθαι πᾶσαν τὴν ὑπερκόσμιον δύναμιν τῷ τῶν ἀθλητῶν κατορθώματι. ἔτι ὁ λόγος κατὰ τῶν ἀτολμήτων θρασύνεται, ἔτι τολμᾷ διηγεῖσθαι τὰ ὑπερκόσμια, ὅτι τούτων ἐνταῦθα κατορθουμένων ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς συμπλοκῇ ὁ δίκαιος ἀγωνοθέτης τοὺς ἐπὶ τῇ νίκῃ στεφάνους προέτεινεν, καὶ ὁ ἀρχιστρατηγὸς τῆς θείας δυνάμεως τὰ ἀριστεῖα τοῖς νικηταῖς παρεσκεύαζεν, καὶ τὸ

2-5 I Regn 17,1sqq 13sqq Gen 3,1sqq

OV^{e}MDΛV^{a}S 1 αἰχμὴν: ἀκμὴν Λ 4-5 πίπτει — γίνεται om D 6 ὅρους: λόγους V^{a} προσάγεται V^{a} 7 ὡσπερεὶ θεατὴς: ὥσπέρ τις θεατὴς V^{a} ὡς παρείθεα τῆς v 8 ἐν παρρησίᾳ in marg add V^{a2} παρ]ρησίᾳ alia manus in fine paginae add, infra columnam recentior alia manus scripsit λείπει O hinc usque ad finem orationis lectiones Veneti Marc. 359 (= V^{e}) in loco Monacensis O, ex quo descriptus est, in apparatu critico notantur post ἔπαινος add παρὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων Λv 9-10 τῶν κατορθωμάτων Λ 11 ἀγγέλοις om V^{a} τῷ om V^{e} 13 ἀπεναντίαν Λ ἀπεναντίας S ὅτε: ὥστε V^{e} 14 κατεπάλαιεν ΛV^{a} ὁ (post τότε) om v 15 προσβολὴν: βουλὴν V^{a} 17 πάντων V^{e}MDv 18 ἐλπίδι Λ 19 αὐτοῖς μόνον ΛV^{a} ante χωρισθῆναι add μὴ V^{a} 20 μετὰ Χριστοῦ: μετ' αὐτοῦ Λ μόνον Λ 23 ἔτι: ὅτι M^{1} (in marg ἔτι M^{2}) ἀτολμημάτων V^{e} 25 ἐχθρούς: ἐναντίους V^{e}MDv 26 τῆς νίκης Λ

πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς παντοδαποῖς ἐδεξιοῦτο χαρίσμασιν. ἐπειδὴ γὰρ εἰς τὴν τριάδα ἡ πίστις ὡμολογεῖτο, διὰ τοῦτο καὶ ἡ χάρις αὐτοῖς παρὰ τῆς τριάδος ἀντεμετρεῖτο. τίς δὲ ἡ χάρις ἦν; αὐτὸ τοῦτο τὸ ὑψηλοτέρους ἐπιδειχθῆναι τῶν πρώτων ἀγωνιστῶν, τοῦ Ἀδὰμ λέγω καὶ τῆς Εὔας. ἐκεῖνοι ἑστῶσαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν διὰ τῆς ἁμαρτίας κατήνεγκαν, οὗτοι κειμένην ἐν τῷ πτώματι τῶν προλαβόντων διὰ τῆς ὑπομονῆς πάλιν ἀνώρθωσαν· ἐκεῖνοι ἐκ τοῦ παραδείσου ἐπὶ τὴν γῆν ἀπώσθησαν, οὗτοι ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸν παράδεισον ἀνῳκίσθησαν· ἐκεῖνοι καθ' ἑαυτῶν τὸν θάνατον ὥπλισαν (ὅπλον γὰρ θανάτου ἡ ἁμαρτία, φησίν), οὗτοι καθωπλισμένον τῇ ἁμαρτίᾳ τὸν θάνατον διὰ τῆς ἑαυτῶν ἀνδρείας ἠχρείωσαν τῇ ὑπομονῇ τῶν παθημάτων τοῦ κέντρου τὴν 765 M. ἀκμὴν ἀπαμβλύναντες, ὥστε εἰπεῖν καλῶς· Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νῖκος; καρποῦ ξύλου τί ἀθλιώτερον; τί εὐτελέστερον ξύλου; καρπὸς εὐχροίᾳ τινὶ καὶ ἡδονῇ γεύσεως ἐπικεχρωσμένος ἀτιμασθῆναι τοῦ παραδείσου τὴν χάριν ἐποίησεν.

Τοῖς δὲ μεγάλοις τούτοις ἀγωνισταῖς οὐδὲ αὐτὸς ὁ ἥλιος ἐφάνη γλυκύς· ἀλλὰ καὶ τούτου ἑκουσίως ἠλλοτριοῦντο, ἵνα μὴ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἀποπέσωσι. τί λέγει περὶ τῆς Εὔας ὁ λόγος (προάγομαι γὰρ καὶ πέρα τοῦ δέοντος καταδραμεῖν τῶν προγόνων); Εἶδεν, φησίν, ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ ὡραῖον εἰς γεῦσιν. εἶτα τὴν ἐν τούτοις χάριν ἀντὶ τοῦ παραδείσου ἠλλάξαντο. τούτοις δὲ ἄρα καταγεύσεως ἡδονὴν τὰ ὁρώμενα ἦν· οὐρανός, ἥλιος, γῆ, ἄνθρωποι· πατρίς, μητέρες, ἀδελφοί, φίλοι, συγγενεῖς, ἡλικιῶται. ὧν τί μὲν ὀφθῆναι γλυκύτερον; τί δὲ εἰς γεῦσιν ἐλθεῖν τιμιώτερον; οἴδατε, οἱ παῖδες, τὴν εἰς τοὺς γονέας στοργήν· οἴδατε, οἱ πατέρες, τὴν εἰς τὰ τέκνα διάθεσιν· οἶδας, ὁ βλέπων, τὸ ἐν ἡλίῳ γλυκύ· οὐκ ἀγνοεῖς, ὁ φιλάδελφος, τὴν φυσικὴν πρὸς τὴν ἀδελφότητα σχέσιν· ἐπίστασαι, ὁ νέος, τὴν ἐκ τῶν ἡλικιωτῶν

9 "φησίν" ubi? quis? in LXX et NT non inveni; ad verba Rom 6,13sqq spectare videtur; cf etiam I Cor 15,56 (τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία) 12-13 I Cor 15,55 19-20 Gen 3,6

V^{e}MDΛV^{a}S 2 ὡμολόγητο Λ 4 ἀποδειχθῆναι S ἀγωνισμάτων Λ 7 ἐκ om S 10 ἑαυτῶν: αὐτῶν V^{a} 12 ἀκμὴν: αἰχμὴν ΛV^{a} 13 κέντρον: νῖκος Λ νῖκος: κέντρον Λ καρπὸς V^{e}MD 14 ἐπικεχρωσμένως V^{a} 16 οὐδ' V^{a} 17 ἀλλοτριοῦντο V^{a} 19 πρωτογόνων V^{e}Mv ἴδεν V^{a} 21 ἠλλάξατο V^{a}S ἄρα om V^{e}MD 22 ἀνθρώπῳ V^{e} πατρίς: $\overline{\pi\rho\epsilon\varsigma}$ V^{a} post πατρίς add ἄνθρωποι Λ 23 φίλοι om ΛV^{a} 24 ἐλθεῖν om V^{a} 25 εἰς: πρὸς V^{e}MDS 26 τὸ ἐν ἡλίῳ: τὸν ἥλιον V^{a} 27 ἡλικιῶν Λ

χάριν, ὅσον σοι τὸν βίον ἡδύνουσιν. ἀλλ' ἐκείνοις πάντα ἐχθρά, πάντα ἀλλότρια ἦν· ἓν μόνον ἀγαθόν, ὁ Χριστός· πάντα ἠρνήσαντο, ἵνα τοῦτον κερδήσωσιν. χρόνος ἦν τῶν δεσμῶν οὐκ ὀλίγος, καὶ τοῖς ἁγίοις τῇ παρατάσει τῆς τιμωρίας ἡ πρὸς τὴν τελείωσιν ἐπιθυμία συνήκμαζεν. καὶ ὥσπερ οἱ τὴν σωματικὴν εὐεξίαν καταμελετῶντες, ἐπειδὰν ἱκανὴν ἐν παιδοτρίβου τὴν δύναμιν κτήσωνται, οὕτω θαρροῦντες ἐπὶ τοὺς ἀγῶνας χωροῦσιν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οὗτοι διὰ τῶν δεσμῶν καὶ τῆς φυλακῆς ἱκανῶς παιδοτριβηθέντες πρὸς τὴν εὐσέβειαν οὕτως ἐπὶ τὸν στέφανον τῶν ἀγώνων προήχθησαν. ἦλθεν ἡ ἀκολουθία τοῦ λόγου ἐπὶ τὴν τελευτήν, μᾶλλον δὲ ἐπὶ τὴν κορυφὴν ὅλου τοῦ κατορθώματος. οὗτος ἦν ὁ καιρός· αὗται τοῦ ἀγῶνος αἱ ἡμέραι· τοῦτο τὸ τοῦ Πάσχα προοίμιον, τὸ τῆς ἁγίας τεσσαρακοντάδος μυστήριον. τεσσαράκοντα τοῦ ἐξιλασμοῦ ἡμῖν αἱ ἡμέραι, ἰσάριθμοι καὶ τῶν ἀγώνων οἱ στέφανοι. ἦ που περιττὸς ὑμῖν εἶναι δοκῶ καὶ ἀδόλεσχος τὰ ὑμέτερα θαύματα ἐν ὑμῖν διηγούμενος καὶ τοῖς ὑμετέροις τὴν ἀκοὴν δεξιούμενος; πλὴν ὡς ἂν μὴ ἀτελεῖς ὑμᾶς παραδράμῃ ὁ λόγος, πρὸς τὸ πέρας τῶν ἀγώνων τοῖς ἁγίοις καὶ ἡμεῖς συνδραμούμεθα. κρυμὸς ἦν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. πάντως δὲ οὐδὲν δεῖ μαθεῖν ὑμᾶς, οἷος ὁ κρυμός, ἐκ τῆς παρούσης ἡμέρας στοχαζομένους· κρυμὸς ὁ καὶ αὐτῶν τῶν τοίχων διαδυόμενος. ἴστε τὴν ὑπερβολήν, οἵ τε ἐπήλυδες τῶν τόπων καὶ οἱ αὐτόχθονες, καὶ οὐδὲν δεῖσθε λόγῳ μαθεῖν. ἀλλὰ κἂν ἕτερος εἴποι τὴν θαυματοποιΐαν τῶν ὑμετέρων χειμώνων· ὅπως ποταμοὶ μὲν ἀένναα ῥέοντες ἵστανται ἀντιβαινούσης τῷ ῥείθρῳ τῆς πήξεως καὶ ἀπολιθοποιούσης τὰ κύματα· ἡ δὲ γείτων λίμνη σημείων τινῶν πρὸς τὸ ἐπιγνωσθῆναι λίμνη οὖσα
768 M. προσδέεται χερσωθεῖσα διὰ τῆς πήξεως, ἐφ' ἧς σύνηθές ἐστι τοῖς βουλομένοις ἄνω τῶν κυμάτων αὐτῆς καθιππάζεσθαι. οἶδα πολλάκις καὶ ἐκ πυρὸς ὕδωρ τοῖς ἐγχωρίοις ἐπινοούμενον, ὅταν τι τρύφος τοῦ ὕδατος ἀποκλάσαντες ὥσπερ τινὰ χαλκὸν ἢ σίδηρον τῷ πυρὶ διατήξαντες ὕδωρ τὸν λίθον ποιήσωσιν. τοιοῦτος ἦν ὁ καιρὸς κατὰ τὸν τῆς ἀθλήσεως χρό-

---

V^eMDΛV^aS 1 σου Λ 2 ἀγαθὸν om V^eM 4 παραστάσει V^a 5 εὐδοξίαν Λ μελετῶντες V^eΛV^av 6 ἐν: ἐμ DΛV^a ἐκ S 7 post αὐτὸν add δὴ V^a 8-9 τῶν στεφάνων Λ 11 τὸ om ΛV^a 12 τὸ: τοῦτο V^a 13 τοῦ om v ἀγώνων: ἁγίων V^eMDv 14 ἦ: εἰ $V^e$$V^a$ εἰ μὴ Λ ἡμῖν Λ ἀδόλεχος V^e 15 ἡμετέροις Λ ante ὡς add μὴ Λ 16 ἀτελὴς S παραδράμοι V^eMDv 18 οὐδὲν δεῖ: δεν in corr δεῖ sscr Λ ὑμᾶς om ΛV^a ὁ om ΛV^a 19 κρυμὸς — διαδυόμενος om V^e κρυμμὸς D ὁ om Λv τοίχων: τριχῶν Λv 20 ἐπιπόλιδες V^a 21 δεῖσθαι V^a ἀλλὰ om S καὶ ἂν V^a 22 ἡμετέρων V^a ἀέναα $V^e$$M^2$ (ut vid ex ἀένναα) 25 ἧς: οἷς V^a σύνηθές: συνεχές V^a 26 ἄνω om Λ 27 τι: τὸ Λ 28 ante ὥσπερ add καὶ ΛV^a

νον ἐπίτασιν τοῦ κακοῦ παρὰ φύσιν ἐκ βορείων πνευμάτων λαβόντος, καθὼς ἔστιν ἀκούειν τῶν διηγουμένων τὰ θαύματα.

Ἐπειδὴ τοίνυν λαμπρῶς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου δημοσίᾳ κηρύξαντες καὶ ἤδη στεφανίτας ἑαυτοὺς διὰ τῆς τοιαύτης ἀναρρήσεως δείξαντες ἐχώρουν ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ θανάτου τελείωσιν, οὗτος αὐτοῖς ἐπενοήθη τῆς ἀθλήσεως ὁ τρόπος· πρόσταγμα γίνεται τοῦ τυράννου κρυμῷ τοὺς ἀθλητὰς τιμωρήσασθαι. ὢ τῆς ἀσθενείας καὶ τῶν ῥημάτων καὶ τῶν νοημάτων· ὅσον ἀπολείπεται τῆς ἀξίας ὁ λόγος. θανάτου πρόσταγμα καὶ κρυμὸς καὶ τιμωρία καὶ προσδοκία τῆς τοιαύτης κολάσεως· καὶ ἡ μακαρία νεότης ἐν γέλωτι καὶ παιδιᾷ καὶ φαιδρότητι τὸν τῆς τιμωρίας κατελάμβανε τόπον· δρόμος ἦν τῶν ἀθλητῶν ἐπὶ τὸ πάθος, δρόμος ἱερός τε καὶ σύντονος, καὶ φιλονεικία τοῦ προαρπάσαι τῆς ὁμολογίας τὸν στέφανον. ἴση πρὸς τὴν νίκην ἦν αὐτοῖς ἡ σπουδή· οὐδεὶς ὕστερος ὤφθη τῇ προθυμίᾳ, ἀλλ' ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες τουτονὶ καταλαβόντες τὸν τόπον δημοσίοις λουτροῖς τότε σχολάζοντα, ὡς καὶ αὐτοὶ μέλλοντες τῷ λουτρῷ καταφαιδρύνειν τὰ σώματα ἑτοίμως τὴν τῶν χιτώνων περιβολὴν ἀπετίθεντο τὸ τοῦ Ἰὼβ πάντες ἐπιφθεγγόμενοι ὅτι Γυμνοὶ εἰσήλθομεν εἰς τὸν κόσμον, γυμνοὶ πρὸς τὸν εἰσαγαγόντα ἀπελευσόμεθα· Οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι ὀφείλομεν, μᾶλλον δὲ γυμνοὶ εἰσελθόντες πλήρεις θησαυρῶν τῶν ἐκ τῆς ἀγαθῆς ὁμολογίας ἀπελευσόμεθα. ταῦτα λέγοντες καὶ τοιούτοις ἑαυτοὺς λόγοις παραθαρσύνοντες ἐδίδοσαν τῇ πήξει τὸ σῶμα· καὶ ἡ μὲν τῶν στοιχείων φύσις κατεκρατεῖτο τῇ πήξει, ἡ δὲ τῶν μαρτύρων φύσις ἀδούλωτος ἦν· μᾶλλον δὲ ἡ μὲν φύσις τὸ οἰκεῖον ἔπασχε καὶ τὰ ἀλγεινὰ παρεδέχετο, ἡ δὲ μεγαλοφυΐα τῶν ἀθλητῶν καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν φύσιν διηγωνίζετο. ἡ μὲν γὰρ δύναμις κατὰ μικρὸν διελύετο μαραινομένη καὶ δαπανωμένη διὰ τῆς πήξεως, ὁ δὲ τῆς ψυχῆς τόνος μείζων ἐγίνετο.

17-19 Iob 1,21 19 I Tim 6,7

V^eMDΛV^aS 1 πνευμάτων om V^a πνευματικῶν v λαβόντες M 2 ἀκούειν om V^a διηγημένων Λ τὸ θαῦμα V^a 5 οὕτως ΛV^aS 5-6 ὁ τῆς ἀθλήσεως τρόπος S 7 ἀσθενείας: ἀθεΐας S 10 παιδείᾳ ΛV^a 11 κατελάμβανον V^a καταλάμβανε V^e τῶν om v 12 ante τῆς add καὶ Λ 15 post τόπον add ὡσεὶ Λv τότε λουτροῖς V^eMDv στοχάζοντα V^a 17 ἀποφθεγγόμενοι S 18 εἰσάγοντα V^a 19 εἰς τὸν κόσμον om V^a οὐδὲ: οὐδὲν V^av ὀφείλωμεν V^e 22 τὰ σώματα Λ 23 μαρτύ]ρων φύσις periit S ante ἀδούλωτος add ὡς v 24 τὰ om V^a 25 προσεδέχετο Λ 26-27 καὶ δαπανωμένη om V^a καὶ δαπ periit S 27 μεῖζον V^a ἐγένετο M^1 (corr M^2)

ἐμελαίνετο μὲν ἡ ὥρα ἐκείνη τοῦ σώματος, καὶ ἀπήνθει τὸ κάλλος, καὶ τὸ τῆς σαρκὸς εὔχρουν κατεμαραίνετο· ἀπέρρεον δάκτυλοι τῷ κρυμῷ κατ' ὀλίγον περικοπτόμενοι, μέλη τε πάντα καὶ αἰσθητήρια τῇ πικρίᾳ τοῦ κρύους περιεθρύβετο. πελιδνουμένη γὰρ κατ' ὀλίγον ἡ σὰρξ καὶ διοιδοῦσα καὶ περιλακιζομένη τοῖς μέλεσι τῶν ὀστέων ἀπέρρεε καὶ τὰ τῆς νεκρότητος πάθη ἐν αἰσθήσει ἐδέχετο. καὶ οὕτως αὐτοῖς κατὰ μικρὸν ὁ θάνατος προϊὼν ἐμηκύνετο τρισὶν ἡμέραις παρατεινόμενος. 769 M. μέχρι γὰρ τοσούτου τῆς αἰσθήσεως αὐτοῖς διαρκούσης ἔμειναν ἐφ' ἧς ἐξ ἀρχῆς ἐτάχθησαν τάξεως διὰ πάντων νικηταὶ κατὰ τοῦ ἐναντίου γενόμενοι.

Ἀλλὰ τίς ἄν μοι τὰ ἐπὶ τούτοις πρὸς ἀξίαν ἐκδιηγήσαιτο; τίς ὑπογράψει λόγος τὴν θείαν ἐκείνην πομπήν, ὅτε τὰ ἅγια σώματα δι' ἁμαξῶν ἐπὶ τὸ πῦρ ἐπομπεύετο; πῶς ἀντὶ τοῦ κλαπέντος ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἀντεισήχθη τῷ ἀριθμῷ ὁ δεσμοφύλαξ ὑπὸ τῆς χάριτος; τίς μοι διηγήσεται τὴν μητέρα ἐκείνην τὴν ἀξίαν τοῦ μάρτυρος ῥίζαν, ἣ καταλειφθέντα ὑπὸ τοῦ δημίου τὸν ἐξ αὐτῆς, διότι ἔμπνους ἦν, καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἀναληφθέντα μετὰ τῶν ἄλλων ἐπὶ τὴν ἅμαξαν, ἐπειδὴ εἶδε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ δημίου ἐπὶ τὸν ἀριστέα, τὴν ὕβριν οὐχ ἤνεγκεν· ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν ἐλοιδόρει, ὅτι τῶν συναγωνιστῶν τὸν ἀθλητὴν ἀπεσχοίνισεν, αὕτη δὲ παραστᾶσα τῷ μάρτυρι ἤδη νεναρκηκότι καὶ ἀκινήτως ὑπὸ τῆς πήξεως ἔχοντι καὶ ἰδοῦσα ψυχρῷ καὶ ἀσθενεῖ τῷ ἄσθματι συνεχόμενον, τοσοῦτον ζῶντα μόνον, ὅσον τῶν ἀλγεινῶν ἐπαισθάνεσθαι, ἀμυδρῷ καὶ μεμαρασμένῳ τῷ βλέμματι τὴν μητέρα ἑαυτοῦ ὑποβλέποντα, νεκρᾷ καὶ ἀτονούσῃ τῇ χειρὶ διανεύοντά τε καὶ παραμυθούμενον, ὑποφέρειν γενναίως παρεγγυῶντα. ἐπειδὴ ταῦτα εἶδεν ἡ μήτηρ, ἆρά τι ἔπαθε μητρικόν; ἆρα συνεκινήθη τὰ σπλάγχνα ἢ τὸν χιτῶνα περιερρήξατο ἢ περιεχύθη τῷ τέκνῳ θερμαῖς ταῖς ὠλέναις τὸν μαρασμὸν ἐπιθάλπουσα; ἄπαγε· καὶ τὸ εἰπεῖν τι τοιοῦτον τῶν ἀτόπων ἐστίν. ὄντως ἐκ τοῦ καρ-

28-155,2 cf Matth 7,16-18

V^{e}MDΛV^{a}S 1 μὲν: γὰρ S ἐκείνη om V^{e}Dv 4 περιεδρύφετο V^{e}M DV^{a} περιεθρύφετο v ἡ om V^{a} 5 διοιδοῦσα: οἰδαίνουσα Λ περιλακιζουμένη v ἀπέρρησε Λ 6 νεότητος V^{a} 6-7 κατὰ μικρὸν om ΛV^{a} 8-9 ἀφ' ἧς ἐξαρχῆς V^{a} 10 γινόμενοι V^{e}v 11 ἐκδιηγήσοιτο ΛV^{a} ὑπογράψαι Λ 12 πομπὴν: ποιμνὴν V^{a} 13 ἐκπομπεύοντο Λ 16 διότι: ἰδοῦσα ὅτι V^{a} ἀνελήφθη S 17 ἴδεν V^{a} 19 αὐτὴ V^{a} 22 ἀμοίρῳ V^{a} 24 διανεύοντα — παραμυθούμενον om S τε om V^{a} 25 ἐπεὶ Λ ἴδεν V^{a} 26 περιερήξατο V^{a} 28 εἰπεῖν: φῆσαι Λ τοιοῦτο S τῶν τῶν V^{e} ἀτοπωτάτων ΛV^{a}

ποῦ τὸ δένδρον ἐπιγινώσκομεν· οὐ δύναται δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιῆσαι. ἐπεὶ οὖν ὁ καρπὸς τῆς μαρτυρίας καλός, ἐπαίνεσον τὴν ἀριστοτόκον μητέρα τὴν διὰ τῆς τεκνογονίας σῳζομένην, καθώς φησιν ὁ ἀπόστολος. ἐπειδὴ γὰρ τοιοῦτον παρέστησε τῷ θεῷ τὸν καρπόν, ὑπὲρ τῆς κοινῆς τῶν γυναικῶν ἀπελογήσατο φύσεως. οὐκ ἐμόν, φησί, τέκνον σύ, οὐ τῆς ἐμῆς ὠδῖνος βλάστημα· τὸν θεὸν δεξάμενος κατὰ θεὸν ἐγεννήθης. ἔλαβες ἐξουσίαν τέκνον θεοῦ γενέσθαι. δράμε πρὸς τὸν σὸν πατέρα, μὴ καταλειφθῇς παρὰ τῶν ὁμηλίκων, μὴ δεύτερος ἐπὶ τὸν στέφανον ἔλθῃς, μὴ ἀτελῆ ποιήσῃς μητρῴαν εὐχήν· οὐ λυπήσεις μητέρα στεφανίτης καὶ νικητὴς καὶ τροπαιοφόρος γενόμενος. ταῦτα λέγουσα καὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν ἑαυτὴν τονώσασα, μᾶλλον δὲ τονωθεῖσα ὑπὸ τοῦ πνεύματος, αὐτὴ τὸν ἐξ αὐτῆς μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπὶ τὴν λαμπήνην ἀπέθετο φαιδρῷ τῷ προσώπῳ τοῦ ἀθλητοῦ προπομπεύουσα. τὰ ἐπὶ τούτοις οἷα; ἐνήθλησαν τῷ ἀέρι οἱ ἅγιοι, ἡγίασαν καὶ τὸ πῦρ τῇ ἑαυτῶν προσθήκῃ ὕλη τῇ φλογὶ γενόμενοι. ἤνεγκαν καὶ ἐπὶ τὸ ὕδωρ τὴν εὐλογίαν. διὰ πάντων ἐπληροῦτο τὰ θεῖα λόγια· ὡς οἱ τρεῖς παῖδες συμπαραλαμβάνουσιν εἰς τὴν κοινὴν ὑμνολογίαν ψῦχος καὶ καῦμα· τὸ ψῦχος διὰ τῆς πήξεως, τὸ καῦμα διὰ τῆς καύσεως. εἶτα Διήλθον διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος.

Ἀλλ' ἐπιθυμεῖ ταῦτα ὡς ἐγνωσμένα παραδραμεῖν ὁ λόγος καὶ περί τινος τῶν πρώην ζητουμένων ἐν καιρῷ νῦν ἐξετάσαι. ὅτε ἐξωρίσθη τοῦ 772 M. παραδείσου ὁ ἄνθρωπος, ἐτάχθη φρουρεῖν τὴν εἴσοδον φλογίνη ῥομφαία ἡ στρεφομένη. καὶ ἡ αἰτία τῆς τοιαύτης τοῦ θεοῦ προμηθείας τὸ μὴ παρελθεῖν ἐπὶ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον τὸν ἄνθρωπον καὶ ἅψασθαι καὶ διαμεῖναι ἀθάνατον. μέμνησθε πάντως τῶν ἐζητημένων, μέμνησθε δὲ ὡς εἰκὸς καὶ τῶν πρὸς τὸ ζητούμενον ἡμῖν εὑρημένων. ἀλλ' εἰ μέλλοιμεν πᾶσιν ἐξ ὑπαρχῆς ἐπεξιέναι καὶ ὅλον διαλαμβάνειν τὸν λόγον, ὑπὲρ τὸν

3 I Tim 2,15 5-7 cf Joh 1,12sq 16sqq cf Dan 3,66sq 18-19 Ps 65,12 21-22 cf Gen 3,24

V^{e}MDΛV^{a}S 1 ἐπιγινώσκομεν: ἐπιγινώσκεσθαι δύναται Λ ἐπιγινώσκεται V^{a} post οὐ add γὰρ S 2 ποιῆσαι καλοὺς S 5 τῆς κοινῆς: ἁπάσης S ἀπολογήσατο V^{a} 6 post βλάστημα add ὢν Λ κατὰ: ἐκ Λ ἐκ τοῦ S κατὰ θεὸν om V^{a} θεοῦ ΛS 8 παρὰ: ἀπὸ Λ 9 ἔλθες Λ 11 ante ἑαυτὴν add τὴν V^{a} 12 λοιπῶν: ἄλλων ΛV^{a} λαμπήνην: ἀπήνην DΛ 13 post τὰ add δὲ Λv 14 ποῖα ΛV^{a} ἡγίασαν om ΛV^{a} 16 ὡς: ἃ Λ om V^{e}MDSv συνπαραλαμβάνουσιν V^{e} 17 post ὑμνολογίαν add εὐλογεῖτε πῦρ καὶ καῦμα Λ ante ψῦχος add τὸ Λ καῦμα: καύσων Λ 18 εἶτα: οὗτοι S 20 γνωσμένα v 21 ἐξετάσαι: ἐζήτησαν Λ 24 τὸν ἄνθρωπον om V^{e} 25 μέμνησθε — ἐζητημένων om ΛV^{a} δὲ om V^{e} 26 πρὸς τὸ om V^{a} ἐπιζητούμενον Λ ἐπιζητουμένων V^{a} 27 πᾶσιν: πάλιν ΛV^{a}Sv ἀπ' ἀρχῆς V^{a}v

παρόντα ἔσται καιρὸν ἡ παράτασις. τὸ μὲν οὖν ζητούμενον τοῦτο ἦν· εἰ καὶ τοῖς ἁγίοις ἄβατός ἐστιν ὁ παράδεισος διὰ τῆς στρεφομένης ῥομφαίας, καὶ εἰ τοῦ παραδείσου οἱ ἀθληταὶ ἀποκλείονται, τίς ἡ ἐπαγγελία λοιπόν, ὑπὲρ ἧς ἀναδέχονται τοὺς τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας, καὶ εἰ τοῦ ληστοῦ ἔλαττον ἕξουσι, πρὸς ὃν εἶπεν ὁ κύριος ὅτι Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ; καίτοι γε οὐχ ἑκουσίως ὁ λῃστὴς τῷ σταυρῷ προσῆλθεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγγὺς τῆς σωτηρίας ἐγένετο, εἶδεν ὁ ὀξὺς καὶ εὐφυὴς κλέπτης τὸν θησαυρόν, καὶ ἐπιτυχὼν καιροῦ τὴν ζωὴν ἐλῄσατο καλῶς τῇ κλεπτικῇ καὶ εὐστόχως ἀποχρησάμενος Κύριε μνήσθητί μου εἰπὼν ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. εἶτα ἐκεῖνος μὲν ἀξιοῦται τοῦ παραδείσου, ἐπὶ δὲ τῶν ἁγίων ἡ φλογίνη ῥομφαία διακωλύει τὴν εἴσοδον; ἢ αὐτόθεν ἔχει τὴν λύσιν τὸ ζήτημα. διὰ τοῦτο γὰρ οὐκ ἀεὶ ἑστῶσαν ἀντίπρῳρον τοῖς εἰσιοῦσι τὴν ῥομφαίαν ὁ λόγος ἔδειξεν, ἀλλὰ καὶ στρεφομένην ἐποίησεν, ἵνα τοῖς μὲν ἀναξίοις κατὰ στόμα προφαίνηται, τοῖς δὲ ἀξίοις στρεφομένη κατὰ νώτου γίνηται, ἀκώλυτον αὐτοῖς τὴν εἴσοδον ἐπὶ τὴν ζωὴν ὑπανοίγουσα· ἧς ἐντὸς ἐκεῖνοι γεγόνασι τῇ παρρησίᾳ τῶν ἀγώνων ἀπαθῶς τὴν φλόγα περάσαντες, ἣν καὶ ἡμεῖς ἀδεῶς περάσαντες τοῦ παραδείσου ἐντὸς γενοίμεθα, διὰ τῆς πρεσβείας αὐτῶν δυναμωθέντες πρὸς τὴν ἀγαθὴν ὁμολογίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

5-6 Luc 23,43 9-10 Luc 23,42

V^eMDΛV^aS 1 καιρὸν ἔσται ΛV^a οὖν om V^a 5-6 ἔσῃ μετ' ἐμοῦ Λ 6 οὐκ V^a 7 ἴδεν V^a 9-10 κύριε — σου om V^eM 10 εἰπὼν om S 11 ἤ: ἢ V^eMDS 12 τὸ ζήτημα τὴν λύσιν Λ ἀντιπρόσωπον ΛV^av 14 μὲν τοῖς Λ προσφέρηται Λ φέρεται V^a 15 γίνεται M^1 (corr M^2) ΛV^a 16 ὑπαντῶσα V^a ἧς: οἷς V^a post ἐκεῖνοι add τε M 17 ἣν: ἧς ΛV^a om S 17-18 ἀδεῶς — ἐντὸς om ΛV^aS 18 γενώμεθα V^a ante διὰ add ἄξιοι ΛV^a post αὐτῶν finis folii 131v, post fol. 131v lacuna in M 19 ἀπολογίαν V^a 20 post δόξα add καὶ τὸ κράτος V^aS τῶν αἰώνων om V^aS ἀμήν om V^a

IN XL MARTYRES II

EDIDIT

OTTO LENDLE

CONSPECTUS SIGLORUM

D	Venetus Marcianus gr. 69 chart. saec. XII
P^b	Parisinus gr. 1505 membr. saec. XII
B	Vaticanus Barberinianus gr. 456 membr. saec. XII/XIII
C^o	Parisinus Coislinianus gr. 22 saec. XI/XII
v	textus vulgatus editionis Mignei S.G. XLVI 773-788.

[1]sigillo additum manum primam, [2]sigillo additum manum primam se ipsam corrigentem aut manum correctoris significat.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ ΡΗΘΕΙΣ ΕΝ ΤΩΙ ΜΑΡΤΥΡΙΩΙ

Οἱ μὲν ὁπλῖται Ῥωμαίων κατὰ νόμον πάτριον καὶ συνήθειαν παλαιάν, 773 M
ἣν παῖδες παρὰ προγόνων διαδεξάμενοι μέχρι καὶ τοῦ παρόντος φυλάττουσιν, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐνεστῶτος μηνὸς τὴν πανοπλίαν ἐνσκευαζόμενοι καὶ χωροῦντες ἐπί τι πεδίον ἡπλωμένον ἱκανῶς καὶ ὕπτιον, ἔνθαπερ ἔξεστι καὶ δρόμον ἵππων ἐκτεῖναι καὶ μελετῆσαι τὰ τακτικὰ καὶ πᾶσαν γυμνασθῆναι τὴν ἐνόπλιον ἄσκησιν, ἀνάμνησίν τε τοῦ ἔτους ποιοῦνται καὶ τὴν ἡμέραν ἐπίσημον ἄγουσιν. ἐγὼ δὲ μνήμην μαρτύρων τελῶν, καὶ ταύτην τῇ προτεραίᾳ κηρύξας ὑμῖν, τοὺς τοῦ Χριστοῦ στρατιώτας τοὺς τεσσαράκοντα τοὺς πᾶσαν προθυμίαν ὑπερβαλλομένους ἐν τοῖς ἀγῶσιν ὁπλίσας διὰ τῆς μνήμης σήμερον θαυμαστοὺς τοῖς δυναμένοις βλέπειν προΐστημι· κόσμον τῆς ἐκκλησίας καὶ λαῶν εὐφροσύνην καὶ θεοῦ δόξαν τοῦ ἐνισχύσαντος. ἄριστον δὲ πάντως καὶ ἄγαν λυσιτελὲς τοῖς τῆς ἀρετῆς διηγήμασι τούς τε νέους ἐντρέφεσθαι καὶ συνακμάζειν τοὺς ἄνδρας. ἡ γὰρ ἀκοὴ μέρος καιριώτατόν ἐστι τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς ὄψεως οὐχ ἧττον διδακτικόν. διὰ γὰρ τῶν ὤτων ἐναργῶς ἐπεισάγει τὴν μάθησιν ταῖς ψυχαῖς· καὶ κίνδυνος οὐ μικρὸς καλὰ τυγχάνειν ἢ φαῦλα τὰ διηγήματα. οἷα γὰρ ἐκεῖνα λέγεται, τοιαύτην ἐπάναγκες τοῖς λογισμοῖς φαντασίαν ἐγγίνεσθαι· ἔννοια δὲ καὶ θεωρία τοῦ νοῦ συνεχὴς εἰς ἐπιθυμίαν ἄγει τὸν ἄνθρωπον τοῦ ποιεῖν, ἃ λογίζεται. διό μοι τὴν

Titulus ante Γρηγορίου add τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν B Γρηγορίου — Νύσσης: τοῦ αὐτοῦ D Γρηγορίου Νύσης ἐπισκόπου P^b ante εἰς add ἐγκώμιον P^bB τοὺς — μάρτυρας: τοὺς αὐτοὺς D λόγος — μαρτυρίῳ om P^bB

DP^bB 5 δεξάμενοι P^b καὶ μέχρι Dv 6 ἐνεστῶτος om P^b σκευαζόμενοι B 8 πᾶσι B 10 ἐπίσημον ἄγουσιν: ἐπισυνάγουσιν B 11 ταύτῃ P^b κηρύξας del P^{b2} ἡμῖν P^b 12 τοὺς τεσσαράκοντα: τοὺς μ' Dv ὑπερβαλομένους Dv 14 λαὸν P^b εὐφρόσυνος P^b 17 γὰρ om v 18 οὐχ — διδακτικόν: οὐχὶ τῶν διδακτικῶν B ὤτων: ὄντων B 20 τοιαύτην: σοὶ αὐτὴν B 21 νοὸς P^bB

ἀκρόασιν γαληνιῶσαν καὶ ἀμετεώριστον εὐτρεπίσατε, ἵνα καὶ οἱ μακάριοι μάρτυρες τιμηθῶσι τὰ πρέποντα, καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς μνήμης παιδευθῆτε τὸ εὐσεβὲς καὶ φιλόθεον.

Ἐμοὶ δὲ πρόκειται διπλοῦς ἀγών, καὶ δέος μὴ καθυβρίσωμεν τὴν ὑπόθεσιν ἀσθενείᾳ τῆς ἐξηγήσεως· εἴτε γὰρ ἐννοήσειέ τις αὐτοῦ τοῦ ἐν
776 M. χερσὶ πράγματος τὴν μεγαλοπρέπειαν, κατὰ παντὸς λόγου φέρει τὰ νικητήρια· εἴτε τὸν πρὸ ἡμῶν διὰ τῆς ἑαυτοῦ σοφίας στεφανώσαντα τοὺς ἁγίους· ἀνήρ, οὗ τὸ θαῦμα τῆς οἰκουμένης κοινόν· παιδείας τῆς τε παρὰ Χριστιανοῖς καὶ τῆς ἔξωθεν κανὼν ἀκριβής, φιλοσοφίας ἄγαλμα, ἐπισκόπων τύπος καὶ κίνδυνος, διδάσκαλος ἔργων καὶ λόγων σύμφωνος· παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀνανταγώνιστον ἔχων τὴν εὐδοκίμησιν, πλὴν εἰ μὴ παρ' οἷς οὐδὲ Χριστός ἐστιν ἀβλασφήμητος. ὡς γὰρ οὐδεὶς ἀντιλέγει φωτίζειν καὶ θερμαίνειν τὸν ἥλιον, οὕτως οὐδὲ τὸν μέγαν Βασίλειον ἀντερεῖ τις μὴ παντὶ τῷ κάλλει τῆς ἀρετῆς κεκοσμῆσθαι. ὑψηλὸς μὲν οὖν τῶν ὑψηλῶν ἐπαινέτης, ἅγιος τῶν ἁγίων θεραπευτὴς κατὰ τὴν προσοῦσαν δύναμιν ἀποπληρώσας τοῖς ἀριστεῦσι τὸ γέρας. ἐμοὶ δὲ οὐ διὰ τοῦτο σιωπητέον, ἐπειδήπερ τὰ θαυμαστὰ μεγάλως ὁ προλαβὼν διεκήρυξεν. οὐ γάρ ἐστι νῦν ὁ σκοπὸς ἅμιλλα πρὸς τὸν προειρηκότα, ἀλλ' ὑμῶν τῆς τῶν ἀκουόντων ὠφελείας ἐπιμέλεια· ὠφελεῖ δὲ ἕκαστος πάντως ὡς δύναται τῆς ἀπολαύσεως τῶν μειζόνων παρὰ τῶν πλουσιωτέρων χορηγουμένης.

Στρατιῶται μὲν οὖν οἱ τεσσαράκοντα τοῦ βίου τὴν τάξιν βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων ὁπλιτεύειν λαχόντες, Χριστιανοὶ δὲ τὴν πίστιν καὶ εὐσεβεῖς τὴν θρησκείαν. ἐπειδὴ δὲ ὁ τηνικαῦτα κρατῶν εἷς ὢν τῶν πολυθέων (δαιμόνων αὐτῷ τὸ πικρὸν ὑποθεμένων ἐκεῖνο βούλευμα) καινῷ νόμῳ καὶ γράμματι Χριστιανοὺς ἤλαυνε, κελεύσας πάντας τοὺς ὑπηκόους ἢ τὸ λιβανωτὸν ἐναγίζειν τοῖς δαίμοσιν ἢ τοῦτο μὴ ποιοῦντας θανάτῳ καταδικάζεσθαι καὶ πρό γε τῆς τελευτῆς παντὶ τῷ σώματι πολλὰς ὑπομένειν τὰς λώβας· τότε δὴ τότε τὴν τυραννικὴν ὠμότητα καὶ τὸν μισόθεον νόμον ἀνδραγαθίαν ἑαυτῶν οἱ μακάριοι ποιησάμενοι, καὶ τῶν ἄλλων μὲν ἀπορραγέντες στρατιωτῶν, φάλαγγα δὲ ἐξαίρετον καὶ φιλόχριστον συγκροτήσαντες τῇ δυνάμει στρατηγουμένην τοῦ πνεύματος φανερῶς ἑαυτοὺς τοῖς μιαροῖς ἀντικατέστησαν γράμμασι· καὶ συμ-

DP^b B 1 γαληνῶσαν v 4 καὶ om B καθυβρίσω μὲν v 5 ante ἀσθενείᾳ add τῇ Dv 10 ἀκίνδυνος P^b B ἔργῳ καὶ λόγῳ B 11 συμφώνως P^b 14 μέγα P^b B κεκομῆσθαι P^b 19 εἰρηκότα Dv 20 πάντων B 25 ὑποθέμενοι P^b κοινῷ P^b B 26 πάντα P^b 27 ἐναγιάζειν B 30 ἀνδραγαθίας v 31 μὲν om P^b B ἀπορραγέντων P^b B δε om v 31-32 καὶ φιλόχριστον om P^b 33 ἀντεκαθέστησαν P^b σύμφωνον Dv

φώνως πάντες, ὡς ἐκ μιᾶς γλώττης, τὴν πίστιν ἡμῶν ἐξεβόησαν μικρὸν φροντίζειν λέγοντες τῆς προσκαίρου ταύτης ζωῆς καὶ παρέχειν ἔκδοτα τὰ σώματα ποικίλαις κολάσεων ἰδέαις. ὁ τοίνυν τοῦ βιαίου νόμου τυραννικώτερος ὑπηρέτης καταμαθὼν τῶν ἁγίων τὴν ἔνστασιν ἰσόρροπον ἔσπευσε μηχανήσασθαι τῆς προθυμίας τὴν τιμωρίαν, καὶ ψυχαῖς ἀνενδότοις καινὴν καὶ παράδοξον ἐπινοήσας δειλίαν. ἂν τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀπειλήσω, φησί, μικρὸς εἰς κατάπληξιν ὁ φόβος, καὶ οὐδαμῶς ὑποκύψουσιν· ἄνδρες γάρ εἰσιν ἐν ὅπλοις ἐκ παίδων ζήσαντες καὶ σίδηρον φέρειν εἰθισμένοι. ἐὰν ἄλλας αὐτοῖς προσαγάγω κολάσεις, γενναίως ἐγκαρτερήσουσιν οὐκ ἀπείρως ἔχοντες πληγῶν καὶ τραυμάτων· οὐδὲ τὸ πῦρ ἐστι φοβερὸν τοῖς ἐνστατικῶς ὡς οὗτοι διακειμένοις. διὸ προσῆκεν ἐξευρεθῆναι τιμωρίαν, ἣ καὶ τὴν ἐνέργειαν ἕξει τῆς ἀλγηδόνος ὀδυνηρὰν καὶ τὸν χρόνον μακρὸν καὶ παρέλκοντα. τί οὖν ἐπιμελῶς ἐβουλεύσατο κατὰ τῶν ἁγίων ὁ τῶν κακῶν σοφιστής; καὶ μεριμνήσας εὗρεν ἐναέριον 777 M.
κίνδυνον, ὃν πρόχειρον αὐτῷ παρεῖχεν ὁ καιρὸς καὶ ἡ χώρα. ὁ μὲν γὰρ καιρὸς ἦν χειμών· ὁ δὲ τόπος Ἀρμενία, ἡ πρόσοικος χώρα, ὡς ἴστε, δυσχείμερος· οὐδὲ τὴν τοῦ θέρους ὥραν ἀλεεινὴν τοῖς ἐνοικοῦσι παρέχουσα, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀγαπητῶς θαλπομένη, ὅσον ἐκθρέψαι τὸν ἄσταχυν· ἀμπέλου δὲ τὸ φυτὸν παρ' αὐτοῖς καὶ ἠγνόηται· καὶ ὁ μὴ μακρὰν ἐκδημήσας βότρυν οὐκ οἶδεν· ἐρωτᾷ δὲ περὶ σταφυλῆς οὕτος, ὡς ἡμεῖς περὶ τῶν παρ' Ἰνδοῖς γινομένων. ἐκεῖ χιόνος οὔσης ἀνατέμνει τὴν γῆν ὁ σπείρων, καὶ τὸν ἄμητον καταλαμβάνει νιφάς· καὶ τὸν θεριστὴν ἀποδύουσιν ἄνεμοι, ἂν μὴ σφόδρα καταδήσας ἑαυτὸν τοῖς ἱματίοις πρὸς τὴν βίαν τῶν πνευμάτων διαγωνίσηται. μετόπωρον δὲ καὶ ἔαρ σχεδὸν οὐκ εἰσὶν ὡς παρὰ κακοῦ γείτονος τοῦ χειμῶνος πρὸς τὴν ἐκείνου δυναστείαν παρασυρόμενα.

Ἐπ' ἐκείνης τοίνυν τῆς χώρας καὶ τοῦ ἐνεστῶτος μηνὸς ἀποδύσας τοὺς ἁγίους ὑπαιθρίους ἔστησεν ἐν ὁλογύμνοις τοῖς σώμασιν ἐξ ἐναντίας τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῆς Βαβυλωνίας καμίνου τοὺς τῆς εὐσεβείας μαθητὰς ἀμυνόμενος. οὐδὲν δὲ παραπλήσιον εἰς ἀλγηδόνα πῦρ φλέγον καὶ κρυμὸς συμπηγνὺς καὶ μαραίνων· τὸ μὲν γὰρ τῷ σιδήρῳ προσῆκεν ὀξέως ἄγον ἐπὶ τὸν θάνατον· τὸ δὲ τὴν ὀδύνην ἔχον

28sqq cf Dan 3,1sqq

DP^b B 4-5 expl. fol. 151v B 7 ὑποκύφωσιν P^b 8 ἔνοπλοι P^b σιδηροφορεῖν P^b 11 post διὸ add καὶ P^b 17 δυσχειμέριος P^b post ὥραν add θέρμην P^b 18 θαλπομένην P^b 21 ὑμεῖς P^b 23 ἀνέμου P^b ἑαυτῶν P^b 24 δὲ om P^b 25 ὡς παρὰ: ὥσπερ P^b 31 κρυμμὸς D κρυγμὸς P^b

ἰσόρροπον παρατείνει τὴν τελευτήν. ἀργότερα γὰρ καθόλου τὰ ὑπὸ ψυχροῦ γινόμενα πάθη, οἷον τεταρταῖοι καὶ καρκῖνοι καὶ ἄνθρακες καὶ ὅσα φιλοσοφοῦντες ἰατρικοὶ τὴν ψυχρὰν ὕλην ἀπεφήναντο τοῖς σώμασιν ἐμποιεῖν. οὕτως οἱ ψυχρότεροι καὶ πιμελώδεις νωθρότεροι καὶ δύσχρηστον ἔχοντες τὸ σωμάτιον· καὶ τὰ ἄλογα δὲ τῶν ζῴων ὁμοίως. τὰ μὲν θερμότερα ταχέα καὶ πρὸς τὴν ἐπείγουσαν χρείαν εὐκίνητα· τὰ δὲ ἐναντίως ἔχοντα βραδέα καὶ νάρκῃ πεπεδημένα. οὕτως ἵππος ταχὺς συριγμῷ πρὸ τῆς μάστιγος διεγειρόμενος πρὸς τὸν δρόμον· βραδὺς ὁ ὄνος καὶ μόλις διὰ τῶν ῥοπάλων τὴν ὁδοιπορίαν ἀνύων. ὀξεῖα ἡ πάρδαλις ξηρῷ καὶ θερμῷ τῷ σώματι διιπταμένη τὰς νάπας· ἡ ἄρκος τὸ ἀνάπαλιν παχυτέροις τοῖς μέλεσιν ἐμβραδύνουσα. ταῦτα δὲ ὑμῖν οὐκ ἀπὸ καιροῦ ἐφυσιολόγησα, ἀλλ' ἵνα τὴν καρτερίαν τῶν ἀνδρῶν καταμάθητε τὸν τρόπον τῆς τιμωρίας ἐπισκεψάμενοι. χειμὼν ποιεῖ ποταμοὺς ναυσιπόρους πεζεύεσθαι καὶ ὕδωρ τὸ ῥέον εἰς τὴν τῶν λίθων μεταβάλλει σκληρότητα· καὶ πέτρας διαλύει, ὅταν τοῦ βάθους καθίκηται· καὶ τοῖς ἐναντίοις σώμασιν ἐξίσης λυμαίνεται, τὰ μὲν ἁπαλὰ λιθοποιῶν, τὰ δὲ σκληρὰ διαλύων. οὕτως ὁ οἶνος, ὅταν παγῇ, μορφοῦται πρὸς τὸν περιέχοντα πίθον, καὶ τὸ ἁπαλὸν ἔλαιον ἵσταται στερεὸν πρὸς τὸν τύπον τοῦ ἀγγείου σχηματισθέν· ἡ ὕελος δὲ καὶ τὸ ὄστρακον περιρραγέντα τοῖς ὑγροῖς διαθρύπτεται. ζῷα δὲ τὰ τὴν ὄρειον ζωὴν λαχόντα καὶ ὕπαιθρον τὰ μὲν διόλλυται, τὰ δὲ τῇ ὑπερβολῇ τοῦ κακοῦ ἐπιλανθάνεται καὶ τῆς ἀγριότητος· ἔλαφοι γὰρ καὶ δορκάδες ἐν μάνδραις αὐλίζονται οὔτε κύνας τότε δειλιῶσαι οὔτε τοὺς ἐγγίζοντας ἀποφεύγουσαι. τὸ γὰρ μεῖζον ἀεὶ δεινὸν τῶν ὑποδεεστέρων φόβων τὴν δειλίαν
780 M. ἐκβάλλει. ὄρνιθες δὲ παρ' ἀνθρώποις εἰσοικίζονται καὶ μένουσιν ὑπωρόφιοι. ἄνθρωποι δὲ πότον ὀρύττουσι καὶ λιθουργοῖς ὀργάνοις τὸ ὕδωρ κόπτουσι· καὶ οἱ πλησίον ἀλλήλοις οὐκ ἐπιμίγνυνται. ὁ τοιοῦτος καιρὸς ὅπλον τῷ τυράννῳ κατὰ τῶν μαρτύρων ἐγένετο. ἔδει γάρ, ὡς ἔοικε, τὴν μεγάλην καὶ σύμφωνον τῶν μακαρίων φάλαγγα καινῷ τρόπῳ τιμωρίας ἐναγωνίσασθαι, ἵνα πρὸς τοὺς πολλοὺς τῶν μαρτύρων ἀσύγκριτον κτήσωνται τῆς εὐσεβείας τὴν δόξαν. ἔστησαν οὖν καὶ ἐπήγνυντο

DP^bBC^o 3 ἰατρικοὶ — ἀπεφήναντο om P^b ante τοῖς add οἱ P^b 4 ἐπιμελώδης P^b νοθέστεροι P^b 6 ταχεία P^b 7 βραδεῖα P^b 8 πρὸ: πρὸς P^b 9 ὁδοπορίαν P^b 10 ξηρῷ: ὑγρῷ P^b ἄρκτος v 11 δὲ om P^b 14 πεζεύγεσθαι P^b μεταβάλλεις P^b 19 τόπον v τὸ om v περιραγέντα P^b 21 ὕπιθρον P^b διώλλυνται P^b 24 τὸν ὑποδεέστερον φόβον P^b ante τὴν add καὶ P^b 25 παρὰ P^b inc fol 152 B, inc fol 311 C^o 26 πόντον Dv ante ποτὸν (sic) add τὸν C^o 28 ἐγίνετο B ἔδει om P^b (distinx post μαρτύρων P^b) 30 ante τιμωρίας add τῆς C^o ἀσυγκρίτως P^b

τὰ μέλη τρέμοντες καὶ τὴν γνώμην ἀκλόνητοι, θέαν παρέχοντες ἐναγώνιον ἀγγέλοις ἀνθρώποις δαίμοσι. ἄγγελοι μὲν τὸν χωρισμὸν τῶν ψυχῶν ἀνέμενον, ἵνα παραλαβόντες αὐτὰς πρὸς τὸν ἴδιον ἀναγάγωσι κλῆρον. ἄνθρωποι δὲ τὸ τέλος ἐκαραδόκουν τῆς κοινῆς φύσεως τὴν δύναμιν δοκιμάζοντες, εἰ διὰ φόβον καὶ ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος τηλικούτων κατευμεγεθεῖν ἀλγηδόνων ἰσχύοιμεν. δαίμονες δὲ σφόδρα προσεῖχον τοῖς γινομένοις ἐπιθυμοῦντες ἰδεῖν τὴν πτῶσιν τῶν ἀθλητῶν καὶ τὴν πρὸς τοὺς κινδύνους ἄνανδρον ἀπαγόρευσιν. ἡ δὲ ἐλπὶς αὐτῶν κατῃσχύνθη διὰ τὸν ἐνδυναμοῦντα θεόν. ἔβλεπον γὰρ τοὺς ἀκρωτηριασμούς, καὶ τοὺς ἰδίους ἕκαστος καὶ τοὺς ἀλλήλων οἱ πάντες. ὁ μὲν ἔκειτο ποδὸς ἢ δακτύλων περιρρυέντων· ἄλλος ἔκειτο τῆς ἐμφύτου θερμότητος καταψυχθείσης εἰς τέλος. ὥσπερ δὲ οἱ σφοδρότατοι τῶν ἀνέμων τόπον ἐπιπνεύσαντες σύμφυτον, εἶτα τὰ ὑψηλὰ τῶν δένδρων κατασείσαντες εἰς γῆν καταφέρουσι πρόρριζα, οὕτως ἐστορέσθη παρὰ τοῦ χειμῶνος ἡ τῶν μακαρίων παράταξις· τὰ εὐγενῆ φυτά· τοῦ παραδείσου τὸ ἐγκαλλώπισμα· αἱ ῥίζαι τῆς ἡμετέρας βλαστήσεως· οἱ Παύλου ὁπλῖται· οἱ Χριστοῦ δορυφόροι· οἱ τῶν βωμῶν καταλύται· οἱ τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδόμοι· οἱ κατὰ βαρβάρων ὁπλιτεύειν ἀπογραψάμενοι καὶ πρὸς τὸν κοινὸν ἐχθρὸν τῆς ἀνθρωπότητος τὸν ἀγῶνα τελέσαντες.

Ἐγένετο δὲ αὐτοῖς οὐ πρὸς βίαν καὶ ἀπαραίτητον ἀνάγκην ὁ θάνατος, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον πρόχειρος ἦν καὶ ἐπ' ἐξουσίας ἡ σωτηρία, εἰ μαλακισθῆναι πρὸς τὴν ἔνστασιν ἠβουλήθησαν. λουτρὸν γὰρ ἦν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ὅπερ ἐγειτνία κατ' ἐπίνοιαν τῷ τόπῳ τῆς τιμωρίας· καὶ ἡ θύρα ἠνέῳκτο, καὶ οἱ παρεστῶτες ἐκάλουν. σοφιστὴς γὰρ ὢν διωγμοῦ καὶ ποικίλης ῥᾳδιουργίας ὁ τύραννος ἐγγὺς τὸ δέλεαρ τῆς παραβάσεως τοῖς πηγνυμένοις παρέθηκε καὶ συνεβούλευε πρὸς τὴν θεραπείαν αὐτομολῆσαι, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ τοὺς πρωτοπλάστους εἰς τὴν γεῦσιν τοῦ

1-2 cf I Cor 4,9 26-27 cf Gen 3,1sq

DP^bBC^o 1 ἀκλόνητον DBv post ἀκλόνητον add ἔχοντες Dv 2 ἀγγέλοις — δαίμοσι om B ante δαίμοσι add καὶ v post μὲν add γὰρ C^o 3 ἀνάγουσιν P^b 5 φόβου C^o 6 ἰσχύωμεν P^b ἰσχυ.σιν C^o δαίμωνας P^b 7 τὴν om libri add v 8 ἄνανδρον om B ἀπαγορεύσουσιν P^b 9 ante γὰρ add μὲν C^o 10 ἀλλήλους P^b 11 ἔκειτο (post ἄλλος): ἔπιπτεν C^o ante τῆς add τὸ P^b 12 δὲ om C^o σφοδρωτάτου B 14 ἐστορίσθη P^b ἐστορέ[σ]θη v 15 post παραδείσου add τοῦ γένους (interpunx post παραδείσου) Dv 17 καταλυταὶ v 18 ἀποταξάμενοι B 20 ἐγίνετο Dv 21 μάλα Dv μα... (littera postrema ν fuisse videtur) C^o πρόχειρος ἦν: προχείρωσιν P^b ἐπεξούσιος B εἰ: ἢ P^bB post εἰ add καὶ Dv 22 ἐβουλήθησαν C^o 24 οἱ om Dv 26 συνεβούλευσεν P^bB 27 ἐν τῇ γεύσει B

ξύλου. οἱ δὲ τότε καὶ μᾶλλον τὴν ἀνδρείαν ἐπέτεινον εἰδότες, ὡς καρτερία τηνικαῦτα παρέχει τὴν βάσανον, ἡνίκα ἂν προκειμένης ἐν ἐξουσίᾳ τῆς ἀπολαύσεως φείσηται· ὅπερ ἐν τοῖς ἀνωτέροις χρόνοις Δανιὴλ ὁ θεσπέσιος πεποιηκὼς ἐπιδέδεικται· παρακαλούμενος γὰρ ἄφθονα καὶ ἡδέα σῖτα καὶ ποτὰ προσφέρεσθαι μίσει καὶ ἀποστροφῇ τῶν εἰδωλοθύ-
781 M. των τὴν σπερμοφαγίαν ἠγάπησε· καὶ νηστεύων ἤνθει καὶ ἀσιτῶν ὑπὲρ τοὺς τρυφῶντας εὔσαρκος ἦν· θεοῦ γὰρ τοῦτο δῶρον ἐξαίρετον τοῖς πιστοῖς δούλοις ἐν ταῖς ἀπορίαις τὰ παρ' ἐλπίδα χαρίζεσθαι.

Πλὴν ἐπειδὴ τοῖς ὑψηλοῖς τῶν πραγμάτων οἱ φθόνοι παραπεπήγασιν, ἐκινδύνευσε λωβηθῆναι τὸ μακάριον σύνταγμα, καὶ μικροῦ δέοντος ἀπωλέσαμεν τῆς τετάρτης δεκάδος τὸ πλήρωμα. εἷς γὰρ ἀπαγορεύσας διὰ τὸν κρυμὸν πρὸς αὐτῷ τῷ τέλει τῆς νίκης, οἴμοι, τοὺς μὲν συστρατιώτας ἀφῆκε, τῇ τέχνῃ δὲ τοῦ τυράννου προσεχώρησε τῷ λουτρῷ ἤδη τῆς σαρκὸς μαρανθείσης φεισάμενος ὁ φιλόζωος· τῆς τε γὰρ ἐλπίδος ἐξέπεσε καὶ τῆς προσκαίρου ζωῆς οὐκ ἐπέτυχεν εὐθὺς ἐπιτελευτήσας τῇ παραβάσει· Ἰούδας ἄθλιος ἐν τοῖς μάρτυσιν, οὔτε μαθητὴς οὔτε πλούσιος καὶ πρός γε τὸν βρόχον ἐφελκυσάμενος. καὶ θαυμάσῃ μηδείς· σύνηθες γὰρ τῷ διαβόλῳ κατὰ τῶν ὑποκυπτόντων αὐτῷ τὸ τοιουτότροπον ῥᾳδιούργημα· ἀπατᾷ καὶ κολακεύει ποικίλως, ἵνα ῥίψῃ· ῥίψας δὲ εὐθὺς ἐπεμβαίνει καὶ τοῦ κειμένου καταγελᾷ. ἐπικομπάζει δὲ τῇ συμφορᾷ τὴν αἰσχύνην καὶ τῇ αἰσχύνῃ τοῦ δελεασθέντος εὐφραίνεται. διὸ καὶ ὁ ψαλμῳδὸς Ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν προσηγόρευσε τὸ τοῦ τρόπου παλίμβολον ἐκ τῆς τῶν ὀνομάτων σημαίνων ἐναντιότητος. ἀνθρώπῳ γὰρ ἐκεῖνος οὐδέποτε γίνεται ἔνσπονδός τε καὶ φίλιος· ὑποκρίνεται δὲ

2sqq cf Dan 1,8sq   22 Ps 8,3

DP^bBC^o   1 εἰδόντες P ἰδόντες B   post ὡς add et iterum del ὁ πατὴρ αὐτοῦ (ex lin 163,27) B   2 ἐν om P^b 2-3 ἐξουσίᾳ τῆς om P^bB   3 ἀνωτέρω (ut vid) C^o 5 μισεῖ καὶ ἀποστρέφει P^b 6 ἄσιτος P^b 7 γὰρ om P^bB   τοῦτο: τὸ C^o 8 τὰ: ταῖς P^b παρ': περ B   ἐλπίδας C^o 10 κολοβοθῆναι P^b λωβοθῆναι B   σύστημα P^bB   δὲ ὄντως P^b δεόντως B   12 διὰ: πρὸς C^o κρυμμὸν D   αὐτὸ τὸ P^b στρατιώτας $P^b$$C^o$ 14 φεισάμενος: ἧς φαλισάμενος P^b τε om P^b post φιλόζωος inc fol. 312 col. sinistra, cuius linearum ultimae 5-7 litterae abscisae sunt C^o ἐλπίδος: ἐπ' ἐλπίδι ἀληθινῆς καὶ μενούσης ζωῆς B   15 εὐθὺς: εὐθέ[.. C^o 16 post Ἰούδας add ὁ P^b ἄθλιος: ὁ δόλιος C^o 17 ante θαυμάσῃ add μὴ Dv   θαυμάσει P^bBC^o 18 τῷ τοιούτῳ τρόπῳ P^bB   19 ante ῥᾳδιούργημα add τὸ B   ῥίψῃ om B   δὲ eras B^2 20 ἐπικοπάζῃ B ἐπικωμάζει D$P^b$$C^o$v, correxi   21 τὴν αἰσχύνην om P^bB et ut vid C^o (δὲ τ.[......] καὶ τῇ)   22 προηγόρευσεν B   23 πάλιν βίον B   τῆς [......]νομάτων C^o ἀνθρώπων Dv   24 ἔμσπονδος D (fort corr D^2) ἐνσποδὸς B ἐνσποδός sscr ν C^o φίλιος: φίλος B

τότε τὸ φίλιον, ὅταν αὐτῷ θελήσῃ προσωπεῖον ἀπάτης ἐνδύσασθαι. ἀλλ' ὁ τῆς ἀσθενείας τῆς ἡμετέρας ἐπίκουρος καὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ λόγων καὶ πράξεων γεωργὸς εὗρε κατὰ τὸν Ἀβραὰμ ἑαυτῷ πρόβατον εἰς θυσίαν ἐκ τῶν πολεμούντων οἰκεῖον, ἐκ τῶν βλασφημούντων ὁμολογητὴν καὶ ἐκ τοῦ συντάγματος τῶν διωκόντων μάρτυρα. εἷς γὰρ τῶν τῆς τυραννίδος δημίων ὀπτασίας ἀγγέλων ἀξιωθεὶς τῶν ἐλθόντων ἐπὶ τοὺς μάρτυρας καὶ περιλαμφθεὶς τῇ ἐπιφανείᾳ τῶν ἁγίων πνευμάτων, ὥς ποτε Παῦλος τῇ δόξῃ Χριστοῦ, ἡνίκα τὴν ἐπὶ Δαμασκὸν ἐπορεύετο, εὐθὺς τὴν γνώμην μετέθετο καὶ γυμνώσας ἑαυτὸν τῆς ἐσθῆτος τοῖς πηγνυμένοις συνανεμίχθη. πάντα δὲ ἐν ὀλίγῃ καιροῦ ῥοπῇ συνάψας ἐγένετο, προσήλυτος ὁμολογητὴς μάρτυς, λουσάμενος ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι τὸ τῆς παλιγγενεσίας λουτρόν, αἵματι τῷ νεκρωθέντι καὶ μὴ ῥεύσαντι· ἀνὴρ στεφανίτης, ἀνὴρ τοῦ παντὸς ἄξιος· τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ δι' ἐκεῖνον ἔχω τοὺς τεσσαράκοντα· διὰ τὸν γενναῖον οὐ κολοβὸς ἡ τῶν μαρτύρων παράταξις. διὰ τὸν προσήλυτον τελείαν ἄγομεν ἐπ' ἀριθμῷ τελείῳ πανήγυριν. ὁ δὲ διάβολος χαρίεν ἔπαθεν πρᾶγμα καὶ γέλωτος ἄξιον· ὡς γὰρ ἔκλεπτε τὸν στρατιώτην, ἐσυλήθη τὸν διώκτην καὶ δήμιον.

Εἶτα τί τὰ ἐπὶ τούτοις; οἱ μὲν τρισμακάριοι ἔφθασαν, ὅπου ἔσπευδον. ὁ δὲ τῆς τιμωρίας κύριος οὐκ ἐνεγκὼν ἀνεκτῶς τῶν μαρτύρων τὴν νίκην τοῖς νεκροῖς ἐπολέμει σώμασι, κελεύσας πυρὶ παραδοθῆναι τὰς οἰκίας τῶν ἁγίων ψυχῶν· καὶ δι' ἑνὸς πράγματος ἐμιμεῖτο ἄγρια θηρία καὶ πικροὺς ἄνδρας. τὰ μὲν γὰρ τῶν διωκομένων ἀνθρώπων φυγόντων τὴν 784 M.
προριφθεῖσαν αὐτοῖς ἐσθῆτα σπαράττει, οἱ δὲ τῶν δυσμενῶν ἀναχωρησάντων τὰς οἰκίας ἐμπιπρῶσι καὶ καταλύουσι. καί τις ἂν τῶν μαρτύρων εἶπεν ἐνδίκως πρὸς αὐτόν· Οὐκέτι σου, μάταιε, δειλιῶ τὴν ὠμότητα. ἐφοβούμην γὰρ μέχρις αἱ ψυχαὶ συμπαρῆσαν τοῖς πηγνυμένοις, μὴ τὸ

3-4 Gen 22,1sqq   8sq cf Act 9,1sq   11-13 cf Tit 3,5

DP^bBC^o   1 τότε τὸ: τό τε P^bB   φίλιον: φιλεῖν P^b φιλικῶς B   τοτ[......]λίχιον ὅταν C^o (fortasse: τότε τὸ μειλίχιον)   αὐτὰ C^o θελήσει P^bB   2 post καὶ τῶ[ν expl. fol. 312 col. sin. C^o 3 καὶ post λόγων om P^b ηὗρε (η ex corr ut vid) B   ἀβραάμ, in marg α D   4 ante ἐκ (post θυσίαν) add ὁ P^b πολεμίων P^bB   βλασφήμων P^bB   7 post τῇ add ἐπινοίᾳ καὶ B   πνευμάτων: μαρτύρων P^b 8 post ἐπορεύετο add πορεῖαν P^bB   9 τὴν post εὐθὺς: τινὰ P^b μετέθετο: μετέβαλε B   11 προσήλυκτος B   ἰδίῳ: δείῳ B   12 πάλιν γενεσίας B   13 πάντων P^b τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας B   14 ἔχων B   15 ἄγωμεν B   19 εἶτα om P^bB (dubito an recte)   ἔφθησαν D   22 ante ἄγρια add τὰ B   24 πρὸς ῥιφεῖσαν P^b προσρηφ///σαν B προσ[ο]ριφθεῖσαν v   ἐσθῆτα: ἐλπίδα P^b 26 ἐν δίκῃ P^bB

ὑπερβάλλον τῆς βασάνου νικήσῃ τὴν ἀνδρείαν τῶν εὐσεβῶν· τούτου δὲ παρελθόντος τοῦ δέους χρῆσαι τῷ ἀπομείναντι πηλῷ, καθὼς βούλει· κἂν ἀπογεύσῃ τῶν σαρκῶν, οὐ φροντίζω. ὅσῳ γὰρ λυσσῶσαν δεικνύεις τὴν ὠμότητα, τοσούτῳ πλέον στεφανοῖς τῶν ἀπελθόντων τὴν νίκην. αἱ γὰρ γενναῖαι προσβολαὶ τῶν ἀντιτεταγμένων ἀποδείξεις ἀκριβεῖς τῆς ἀνδρείας τῶν κρατησάντων γίνονται.

Ἀλλὰ τί μακρὰ διατρίβομεν; ἐφλέχθη τὰ σώματα, καὶ τὸ πῦρ αὐτὰ διεδέξατο. τὴν δὲ κόνιν ἐκείνην καὶ τῆς καμίνου τὰ λείψανα ἐμερισάμεθα, καὶ πᾶσα γῆ σχεδὸν τοῖς ἁγιάσμασι τούτοις εὐλογεῖται. ἔχω κἀγὼ μερίδα τοῦ δώρου καὶ τῶν ἐμῶν πατέρων τὰ σώματα τοῖς τῶν στρατιωτῶν παρεθέμην λειψάνοις, ἵνα ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀναστάσεως μετὰ τῶν εὐπαρρησιαστῶν βοηθῶν ἐγερθῶσιν. οἶδα γάρ, ὡς ἰσχύουσι, καὶ τῆς παρρησίας αὐτῶν τῆς πρὸς θεὸν ἐναργεῖς ἐθεασάμην τὰς ἀποδείξεις· καὶ δὴ βούλομαι ἕν τι τῶν εἰς θαῦμα τελούντων τῆς ἐκείνων ἐνεργείας εἰπεῖν· κώμης τῆς ἐμοὶ προσηκούσης, ἐν ᾗ τὰ τῶν τρισμακαρίων τούτων ἀναπέπαυται λείψανα, ἔστι τις πολίχνη ἡ γείτων, Ἴβωρα καλοῦσιν αὐτήν. ἐν δὴ ταύτῃ κατὰ τὸν συνήθη Ῥωμαίοις νόμον καταλόγου στρατιωτῶν διάγοντος εἷς τις τῶν ὁπλιτῶν ἐπὶ τὴν κώμην τὴν προλεχθεῖσαν ἀφίκετο πρὸς φυλακὴν τοῦ χωρίου παρὰ τοῦ ταξιάρχου δοθείς, ἵνα τῶν συστρατιωτῶν ἑαυτοῦ τὰς ὁρμὰς καὶ τὰς ὕβρεις ἀνείργῃ, ἃς εἰώθασιν ἐπάγειν τοῖς ἀγροίκοις ὑπὸ θράσους οἱ ὁπλιτεύοντες. ἐνόσει δὲ οὗτος τὸν ἕτερον τοῖν ποδοῖν καὶ ἐχώλευε· καὶ τὸ πάθος αὐτῷ χρόνιον καὶ δυσίατον ἦν. ἐπεὶ δὲ ἐντὸς ἐγένετο τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς ἀναπαύσεως τῶν ἁγίων, καὶ θεῷ προσευξάμενος τὴν τῶν ἁγίων πρεσβείαν ἐπεκαλέσατο· νύκτωρ αὐτῷ φαίνεταί τις ἀνὴρ ἀξιοπρεπὴς καί τινα ἄλλα διαλεχθείς· Χωλεύεις, ἔφη, ὦ στρατιῶτα, καὶ δεῖ σοι

---

13 cf I Joh 3,21

DP^bBC^o 1 ὑπερβάλον P^b 1-2 τοῦ δέους coll post τούτου δὲ P^b 2 ἐπανέλθοντος P^b post καθὼ]ς βούλει inc fol. 312v col. dextra, cuius linearum primae 4-5 litterae abscisae sunt C^o 3 ὅσῳ: ὅσον P^b om B γὰρ om P^bB post γὰρ add ἂν αὐτὸς C^o δεικνείυ B 4 τοσοῦτο B 5 ἀπόδειξις ἀκριβὴς B ἀπόδεισξις (sic) C^o 5-6 ἀκρι[....]ῆς ἀνδρίας C^o 6 γίνεται B 7 διατρίβωμεν P^b 8 ante ἐμερισάμεθα add ὁ κόσμος codd, ut vid glossam ad 9 πᾶσα γῆ ἐμερίσθη v 9 καὶ πᾶσα γῆ: [....]ρ C^o ante γῆ add ἡ P^bB εὐλόγηνται C^o 10 μερίδα: μικρὸν τούτου C^o ἐμῶν om C^o 11 ante στρατιωτῶν add μακαρίων P^bB ἵν' C^o 12 ἐγερθῶσιν: εὑρεθῶσιν C^o 14 βούλωμαι P^b post τῆς expl fol. 312v col dextra C^o 14-15 τῇ ... ἐναργείᾳ B 15 μακαρίων P^b 16 πολύχνην P^b ἡ om P^b Ἴβωρα: ἦν βορᾶ P^b ἦν βορρᾶ B 18 εἷς τις: εἴστι B 21 ἐπάγειν om B 22 καὶ ante ἐχώλευε om B 24 ἁγίων (post τὴν τῶν): μαρτύρων P^bB 26 σοι: σε B

θεραπείας; ἀλλὰ δός μοι ψηλαφῆσαι τὸν πόδα. λαβόμενος δὲ ὄναρ αὐτοῦ σφοδρῶς ἐφειλκύσατο. τῆς δὲ νυκτερινῆς ὄψεως τοῦτο ποιούσης ὕπαρ τηλικοῦτος ἐγένετο ψόφος, οἷος ἂν γένοιτο ὀστέου τῆς φυσικῆς ἁρμονίας ἐξολισθήσαντος, εἶτα βιαίως ἐναρμοσθέντος· ὥστε ἀφυπνίσαι καὶ τοὺς συγκαθεύδοντας καὶ αὐτὸν τὸν στρατιώτην, διεγερθῆναι δὲ τὸν ἄνθρωπον εὐθὺς καὶ βαδίζειν ὑγιῶς κατὰ φύσιν, ὡς εἴωθε. ταύτην τὴν θαυματουργίαν εἶδον ἐγὼ αὐτῷ τῷ ἀνθρώπῳ περιτυχὼν ἐξαγγέλλοντι πρὸς πάντας καὶ κηρύττοντι τὴν τῶν μαρτύρων εὐεργεσίαν καὶ τὴν τῶν συστρατιωτῶν φιλανθρωπίαν ὑμνοῦντι.

Εἰ δέ τι χρὴ προσθεῖναι καὶ τῶν κατ' ἐξαίρετόν μοι προσηκόντων, ἐρῶ. ἡνίκα γὰρ τὴν ἐπὶ τοῖς λειψάνοις πανήγυριν τὴν πρώτην τελεῖν ἐμέλλομεν κἀν τῷ ἁγίῳ σηκῷ ἀναπαύειν τὴν λάρνακα, ἡ μήτηρ ἡ ἐμὴ 785 M.
(αὕτη γὰρ ἦν ἡ τῷ θεῷ συνάγουσα καὶ κοσμοῦσα τὴν ἑορτὴν) ἥκειν με πρὸς τὴν μετουσίαν τῶν δρωμένων ἐκέλευσε πόρρω τε διάγοντα καὶ ἔτι νέον ὄντα κἀν τοῖς λαϊκοῖς ἀριθμούμενον. οἷα δὲ φιλεῖ γίνεσθαι ἐπὶ πράγμασι κατεπείγουσιν, ἄσχολος ὢν βαρύτερον ὁ ἀνόητος ἐδεξάμην τὴν κλῆσιν ὑπομεμψάμενος τῇ μητρί, διότι μὴ εἰς ἄλλον καιρὸν ὑπερέθετο τὴν πανήγυριν, ἀλλά με πολλῶν ἀποκινήσασα φροντίδων μεθείλκυσε ταύτῃ καὶ πρὸ μιᾶς τῆς συνόδου. ἀφικόμην εἰς τὸ χωρίον· παννυχίδος δὲ οὔσης ἐν κήπῳ, ἔνθα καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων ἐτύγχανε ψαλμῳδίαις τιμώμενα, ἐμοὶ πλησίον ἐπί τινος δωματίου καθεύδοντι φαίνεται ὄναρ ὄψις τοιαύτη· ἐδόκουν βούλεσθαι εἰσιέναι εἰς τὸν κῆπον, ἔνθα ὕπαρ ἡ παννυχὶς ἐτελεῖτο. γενομένῳ δέ μοι περὶ τὴν θύραν πλῆθος ὤφθη στρατιωτῶν προσκαθημένων τῇ εἰσόδῳ· ἀθρόον δὲ οἱ πάντες διαναστάντες, ῥάβδους ἐπανατεινόμενοι καὶ ἀπειλητικῶς ἐφορμῶντες οὐ συνεχώρουν τὴν εἴσοδον· ἔλαβον δ' ἂν καὶ πληγάς, εἰ μή με εἷς, ὡς ἐδόκουν, φιλανθρωπότερος ἐξῃτήσατο. ὡς δέ με ὁ ὕπνος ἀφῆκε, καὶ ἦλθον εἰς ἀναλογισμὸν τῆς ἐπὶ τῇ κλήσει πλημμελείας,

---

DP^bB 1 post πόδα add σου: ἄρχεται θαῦμα ᾱ B ὄναρ: ὁ ἀνὴρ B 2 ἐφειλκύσατο: ἀπηκλύσατο B 3 ψόφος: φόβος P^b ὀστέου: ὥστε οἱ P^b 4 ἀφυπνῶσαι B 6 εἰώθη P^bB εἴωθεν v 7 τῷ om B 8 ἅπαντας B κηρύττοντα B τῶν ante μαρτύρων om v 9 στρατιωτῶν v ὑμνοῦντα B ἀνυμνοῦντι v 10 καὶ om B post χρὴ add κἀμὲ P^bB in marg θαῦμα β̄ B 12 ἐμέλλωμεν P^bB λάναρκα P^b 13 ἡ om P^b συνεγείρουσα B ante ἥκειν add δὲ D ἡ * δὲ v 14 δρομαίων P^bB τε: δὲ B 15 κἀν: καὶ B γενέσθαι B 16 κατοπίγουσιν P^b ἄσχωλον· ὢν B 17 ὑποπεμψάμενος B ὅτι v 18-19 μέθη εἵλκυσε ταῦτα B 19 τὸ om B 20-21 ἐτύγχανε τῶν ἁγίων B 21-22 ἐμοῦ ... καθεύδοντος B 22-23 ἐν τῷ κήπῳ Dv 23 ὕπαρ om B 24 προσκαθήμενον Dv προκαθημένων B 26 ἐφορῶντες P^b ἐκφοβοῦντες B post ἐφορῶντες add καὶ δήματα ἐνιέντες P^bB 27 ὡς ante ἐδόκουν om P^b φιλανθρωπότερος: φιλανῶς B ὁ om P^bB 28 ante εἰς add μὲν Dv

ᾐσθόμην εἰς τί ἔφερεν ἡ τῶν στρατιωτῶν ἐπίφοβος ὀπτασία· καὶ πολλοῖς θρήνοις ὠδυρόμην τὴν ἐμαυτοῦ ματαιότητα· καὶ αὐτῇ γε τῇ θήκῃ τῶν λειψάνων πικρὸν ἐπέρρευσα δάκρυον, ἵνα μοι ὁ θεός τε εὐμενῶς ἔχῃ, καὶ οἱ ἅγιοι στρατιῶται τὴν ἀμνηστίαν χαρίσωνται.

Ταῦτα εἶπον, ἵνα πεισθῶμεν, ὅτι ζῶσιν οἱ μάρτυρες, καὶ εἰσὶ θεοῦ δορυφόροι καὶ πάρεδροι οἱ σήμερον ἡμῶν τὴν ἐκκλησίαν ὠφελήσαντες καὶ κοσμήσαντες· λαμπροτέρα δὲ καὶ μείζων αὕτη ἡ τεσσαρακοστὴ τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων τὴν μνήμην ἔχουσα, καὶ ὁ μὴν ἐπιφανέστερος τῶν μηνῶν, καὶ ὁ μοχθηρὸς χειμὼν οὐκέτι μοι δοκεῖ χαλεπός· οὐδὲ σχετλιάζω κατὰ τῆς τοῦ ἐνεστῶτος καιροῦ ἀγριότητος. οὗτος γὰρ ὅπλον τοῦ διώκτου γενόμενος ταύτην μοι τὴν ἱερὰν ἐτελείωσε φάλαγγα. καὶ ὥσπερ τῶν ἑπτὰ Μακκαβαίων ἡ μήτηρ διὰ τὸ ψυχὴν ἔχειν φιλόθεον μᾶλλον ἢ φιλόσαρκον οὔτε τὴν Ἀντιόχου τοῦ τυράννου Συρίας ὠμότητα κατεμέμψατο οὔτε πρὸς τὰς κολάσεις καὶ τὰς συμφορὰς τῶν υἱῶν ἐδυσχέρανεν (ἐδέξατο δὲ καὶ τὴν ἐρημίαν ὡς εὐεργεσίαν καὶ τὴν ἀπαιδίαν ὡς βοήθειαν), οὔτε μὴν ὁ Στέφανος λιθαζόμενος ἐνόμιζε βλάπτεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ζωοποιεῖσθαι· οὕτως καὶ ἡμεῖς τοῖς θεομάχοις ὀφείλομεν χάριν ἐκ τῆς ἀγαθῆς ἀποβάσεως, ἀνθ' ὧν ἡμῖν τοσούτων ἀγαθῶν κατέστησαν αἴτιοι, εἰ καὶ μὴ σκοπῷ εὐεργετούντων, ἀλλὰ πολεμούντων ἐνήργουν. εὐεργετοῦσι γὰρ καὶ ἐχθροὶ μὴ θέλοντες τῶν γνησίων φίλων οὐκ ἀτιμότερα. ὠφέλησεν ὁ διάβολος τὸν Ἰὼβ μᾶλλον ἢ ἔβλαψεν· εὐεργέτης ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων τοῦ Δανιὴλ ἐγένετο· καὶ οἱ τρεῖς παῖδες τῇ καμίνῳ χάριν ὁμολογείτωσαν· καὶ πρισθεὶς ὁ Ἡσαΐας τοὺς Ἑβραίους ὑμνείτω· καὶ Ζαχαρίας μεταξὺ τοῦ

12 cf Mac II 1sqq 16-17 Act 7,1sqq 21-22 Iob 1sqq 22-23 Dan 3,1sqq 24 "πρισθεὶς ὁ Ἡσαΐας" cf Hebr 11,37; Mart Is 5,11-14 24-169,1 Matth 23,35-37; cf Diem nat PG 46 1132,31sqq; 1137,2-21

DP^{b}B 1 καὶ om Dv post πολλοῖς add δὲ Dv 2 ὀδυράμην P^{b} γε: δὲ B 3 λειφάνων: μαρτύρων B πικρὸν ἐπέρρευσα: μικρὸν ἐπέρασα B ὁ om B εὐμενῶς τε B 4 ἔχοι P^{b}B ἀναμνηστείαν P^{b} χαρίσονται P^{b} 5 εἰπῶν P^{b} πιστῶσιν P^{b} θεοῦ εἰσι P^{b}B 6 ἡμῖν P^{b} 7 μείζον P^{b} 7-8 τῶν μ̄ DP^{b}v 8 ante μαρτύρων add ἡμερῶν P^{b} ἔχουσα τὴν μνήμην B 9 χαλεπῶς P^{b} 10 σχετλιάζων P^{b}B τῆς om B τοῦ om v οὗτος: οὕτως P^{b} ὄντως B 11 τοῦ om B 12 μακαβαίων P^{b} 13 τὴν: τοῦ B τοῦ τυράννου om B 14 ὁμώτητος B post κατεμέμψατο add ὡς τυράννου B τὰς post καὶ om B 15 ἐδυσχέρενεν P^{b} καὶ om v 16-17 ἐνομί///ετο βλάπτεσθαι λιθαζόμενος B 17-18 ὀφείλομεν τοῖς θεομάχοις χάριν ἔχειν ἐκ B 18 ὀφείλωμεν P^{b} 22 τῷ Δανιὴλ B 24 ὁ om B

ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου σφαγεὶς τιμάτω τοὺς αὐτόχειρας· καὶ Ἰωάννης τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς εὐεργέτην κηρυττέτω Ἡρώδην· καὶ οἱ ἀπόστολοι τοὺς δήσαντας καὶ μαστίξαντας· καὶ πάντες μάρτυρες ἀγαπάτωσαν τοὺς διώκοντας· εἰ μὴ γὰρ ἐκεῖνοι τὸ στάδιον ἤνοιξαν, οὐκ 788 M. ἂν οἱ ἀθληταὶ τὴν ἀνδρείαν ἐδημοσίευσαν. τί δ' ἄν τις πλέον ἀγασθείη τῶν προκειμένων ἡμῖν εἰς εὐφημίαν ἀνδρῶν; τὸ πλῆθος ἢ τὴν ἀνδρείαν ἢ τὴν ἀψευδῆ συμφωνίαν; καὶ μὴ παρέλθωμεν ἀναισθήτως μηδὲ ἀχαρίστως πρῶτον τὸν ἀριθμόν. ὁ γὰρ τοσούτους ἔχων πρεσβευτὰς οὔποτ' ἂν ἄπρακτος ἀπέλθοι προσευχῆς καὶ δεήσεως, κἂν σφόδρα βεβαρημένος ὑπάρχῃ τοῖς ἁμαρτήμασι. καὶ ταύτης τῆς διανοίας καὶ ἐλπίδος μάρτυς ἐστὶν ὁ θεὸς ἐν τῇ πρὸς Ἀβραὰμ διαλέξει, ἡνίκα τὴν ὑπὲρ Σοδομιτῶν ἱκετείαν ἐδέχετο οὐ τεσσαράκοντα δικαίους, ἀλλὰ δέκα ζητήσας εἰς παραίτησιν πόλεως μελλούσης ἐξαφανίζεσθαι. Ἡμεῖς δέ, κατὰ τὸν ἀπόστολον, τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων μακαρίσωμεν ἑαυτοὺς τῇ ἐλπίδι χαίροντες, τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες, ταῖς μνήμαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες. τεσσαράκοντα γὰρ μάρτυρες, ἰσχυροὶ μὲν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὑπασπισταί, ἀξιόπιστοι δὲ τῆς πρὸς τὸν δεσπότην ἱκεσίας παράκλητοι· μετὰ τῆς τούτων ἐλπίδος καταθαρρείτω Χριστιανὸς καὶ τοῦ διαβόλου πειρασμοὺς ῥάπτοντος καὶ ἀνθρώπων πονηρῶν ἐπανισταμένων καὶ τυράννων τῷ θυμῷ ζεόντων καὶ θαλάσσης ἀγριαινούσης καὶ γῆς μὴ φερούσης, ἃ γεννᾶν ἀνθρώποις τέτακται, καὶ οὐρανοῦ συμφορὰς ἀπειλοῦντος. πρὸς πᾶσαν γὰρ χρείαν καὶ περίστασιν ἡ τούτων δύναμις ἐξαρκεῖ πλουσίαν παρὰ Χριστοῦ λαβοῦσα τὴν χάριν· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

1-2 Matth 14,1sqq 11 cf Gen 18,32 13-14 Hebr 12,1 15-16 cf Rom 12,12 21-22 cf Gen 1,29-30

DP^{b}B 1-2 καὶ Ἰωάννης τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς om P^{b}B 2 post Ἡρώδην add Ἰωάννης P^{b}B 3 post πάντες add οἱ P^{b} 5-6 πλέον///θησει τῶν B 6 ἀνδρῶν εἰς εὐφημίαν B 9 ἀπέλθῃ P^{b} 10 βεβαρυμένος P^{b}B ὑπάρχει P^{b}B post τοῖς add παραπτώμασιν καὶ B ταύτης: αὐτῆς B 10-11 καὶ ἐλπίδος om P^{b} 11 ἀβραὰμ D post ἡνίκα add γὰρ B 12 ἐδέχετο: ἐπρεσβεύετο B 13 post εἰς add παράκλησιν καὶ B 15-16 τῇ (post χαίροντες) — προσκαρτεροῦντες om P^{b}B 16 μνήμαις: μνείαις B 17 μὲν om P^{b}B ὑπερασπισταί P^{b}B 18 τὴν ... ἱκεσίαν B παράκλητοι: καὶ παράκλησιν ἑτοίμως ἔχοντες B 20 ῥάπτοντες P^{b} 20-21 τυράννων τῷ θυμῷ: τυραννούντων θυμῷ B 21 ante ἃ add μὴ B 22 συμφορὰν B 23 παρίστασιν P^{b} ante πλουσίαν add καὶ Dv 24 λαμβάνει Dv ᾧ: αὐτῷ B post δόξα add τιμὴ κράτος καὶ μεγαλοσύνη νῦν καὶ ἀεὶ καὶ P^{b} τιμὴ καὶ κράτος σὺν ἁγίῳ πνεύματι B 25 τῶν αἰώνων om Dv

INDICES

INDEX LOCORUM BIBLICORUM ET AUCTORUM QUI IN TESTIMONIIS ADHIBITI SUNT

VERSUS BIBLICI

Vetus Testamentum

Novum Testamentum

LIBRI APOCRYPHI

AUCTORES ECCLESIASTICI ET PROFANI

INDEX SIGLORUM OMNIUM QUAE IN HOC VOLUMINE ADHIBITA SUNT

A^{m}	Mosquensis graecus 215: Bas
B	Vaticanus Barberinianus graecus 456: Mart II
C	Vaticatus graecus 448: Steph I
C^{a}	Vaticanus Ottobonianus graecus 422: Bas
C^{o}	Parisinus Coislinianus graecus 22: Mart II
D	Venetus Marcianus graecus 69: Bas, Mart Ia, Mart Ib, Mart II
E	Vaticanus graecus 446: Thaum, Steph I, Steph II, Bas
F^{a}	Vaticanus graecus 455: Steph I
F^{b}	Parisinus graecus 513: Bas
G	Vaticanus Ottobonianus graecus 85: Bas
G^{a}	Parisinus graecus 1450: Theod
H	Hierosolymitanus Patriarchiu 6: Steph I
K	Venetus Marcianus graecus 67: Theod
L	Lugdunensis Batavorum Gronovianus 12: Steph I
M	Mediolanensis Ambrosianus graecus C 135 inf: Steph I, Bas, Mart Ia, Mart Ib
N	Vaticanus Palatinus graecus 308: Theod
O	Monacensis graecus 370: Thaum, Theod, Steph I, Bas, Mart Ia, Mart Ib
P^{a}	Parisinus graecus 1466: Steph I
P^{b}	Parisinus graecus 1505: Mart II
R	Oxoniensis Bodleianus Thomas Roe 28: Theod
S	Vaticanus graecus 1907: Thaum, Theod, Steph I, Mart Ib
U	Messanensis Sancti Salvatoris 69: Thaum
V	Vaticanus graecus 1633: Steph I
V^{a}	Athous Vatopediu 111: Mart Ia, Mart Ib
V^{b}	Vindobonensis historicus graecus 3: Theod
V^{c}	Vaticanus graecus 807: Thaum
V^{d}	Vaticanus graecus 2066: Bas
V^{e}	Venetus Marcianus graecus 359: Mart Ib
V^{t}	Athous Vatopediu 456: Theod
X	Parisinus graecus 499: Theod
X^{a}	Parisinus graecus 1596: Thaum
Y	Florentinus Laurentianus plutei 7,26: Steph I
Γ	Parisinus graecus 1199: Steph I
Λ	Londiniensis Musei Britannici graecus Old Royal 16 D I: Thaum, Steph I, Mart Ia, Mart Ib
Π	Parisinus graecus 1171: Steph I
Σ	Mosquensis graecus 384: Theod
Φ	Escorialensis graecus Φ III 20: Steph I
Ψ	Sinaiticus graecus 493: Steph I, Steph II
Ω	Vaticanus graecus 808: Thaum
Ω^{a}	Vindobonensis historicus graecus 5: Thaum